Digitized by Google

Digitized by Google

T. LIVII PATAVINI
HISTORIARUM
AB URBE CONDITA
LIBRI, QUI SUPERSUNT, OMNES,

CUM NOTIS INTEGRIS

LAUR. VALLAE, M. ANT. SABELLICI, BEATI RHENANI, SIGISM. GELENII, HENR. LORITI GLAREANI, CAR. SIGONII, FULVII URSINI, FRANC. SANCTII, J. FR. GRONOVII, TAN. FABRI, HENR. VALESII, JAC. PERIZONII, JAC. GRONOVII;

EXCERPTIS

PETR. NANNII, JUSTI LIPSII, FR. MODII, JANI GRUTERI;

NEC NON INEDITIS

JANI GEBHARDI, CAR. AND. DUKERI,

ET ALIORUM:

CURANTE

ARN. DRAKENBORCH,

QUI ET SUAS ADNOTATIONES ADJECIT.

ACCEDUNT

SUPPLEMENTA DEPERDITORUM T. LIVII LIBRORUM A JO. FREINSHEMIO CONCINNATA.

EDITIO NOVA AUCTIOR ET EMENDATIOR.

TOMUS QUARTUS. PARS PRIOR.

STUTGARDIAE,

EX TYPOGRAPHIA SOCIETATIS WUERTEMBERGICAE.

LIPSIAE IN COMMISSIS APUD C. H. F. HARTMANNUM.

MDCCCXXII.

T. LIVII PATAVINI
HISTORIARUM
AB URBE CONDITA
LIBRI, QUI SUPERSUNT, OMNES.

TOMUS QUARTUS.
PARS PRIOR.

Digitized by Google

Digitized by [illegible]

T. LIVII PATAVINI
HISTORIARUM
AB URBE CONDITA
LIBRI.

EPITOME LIBRI SEPTIMI.

Duo novi magistratus adjecti sunt, praetura et curulis aedilitas. Pestilentia civitas laboravit, eamque in-

Duo novi magistratus adjecti sunt] In vet. lib. non est vox *novi*. et sine ea sensus stare potest. SIG. Vocem *novi* etiam in Oxon. N. deesse, monuit Cl. Hearne. Eadem deest quoque in Voss. 1. ita tamen, ut ejus loco exhibeat *igitur*. At reliqui mei τὸ *novi* constanter servant. Largior equidem Sigonio, abesse posse. Quo minus tamen vocabulum illud expungendum censeam, facit tot codicum in eo tuendo consensus. Tuetur etiam Livius, l. 7. ita incipiens: *Annus hic erit insignis novi hominis consulatu, insignis novis duobus magistratibus, praetura et curuli aedilitate.* Ubi quidem unus et alter codex similiter τὸ *novis* neglexerunt; sed illi minoris sunt auctoritatis. Ceterum *Aliquot novi magistratus* praeferunt Berg. et Boenderm. Male. Nam et hic in vocem *Duo* reliqui codices constanter conspirant, et Livii verba modo laudata eam lectionem probant.

Praetura et Aedilitas curulis] *et curulis aedilitas* transpositis vocibus Leid. Voss. 1. 2. 3. et Berg. quod recepi. Eodem enim ordine effert etiam Liv. 7, 1, 1. verbis modo productis. V. supra ad 4, 59, 11. Male *aedilis curilis* Boend. Male etiam *praeterea*, pro *praetura*, Voss. 4. Boend. et edd. vetustae ante Moguntinos et Aldum, qui recte primi *praetura* substituerunt.

Pestilentia civitas laboravit] *Pestilentia cum civitas laboraret* Voss. 1. Verum nihil est, quod huic membro respondeat, nisi forte in verbis sequentibus τὸ *que* delendum, ac scribendum sit, *eum insignem fecit mors Furii Camilli.* Reliquis tamen et scriptis et editis vulgatum tuentibus, nihil muto. Praeterea *Pestilen-*

Digitized by Google

crimine; adolescens ipse, cujus relegatio patri objiciebatur, venit in cubiculum tribuni, strictoque gladio coëgit eum in verba sua jurare, non perseveraturum se in accusatione. Quum telluris hiatu tota ad ultimum territa patria foret, tunc omnia pretiosa missa sunt in

24, 4. *Quem ob nullam aliam caussam, quam propter constantem fidem erga populum Romanum, odissent.* Plura exempla v. ad 6, 28, 3. Si itaque plures codices consentirent, id epitomarum auctori ex assidua Livii lectione ac meditatione adhaesisse existimarem, ac scripturam illam in contextum admitterem. Nunc vero non audeo. *et C. Manlii filium* Voss. 1. *et T. Manilium*, τοῦ *filium* omisso, Boend. *et T. Manilium filium* Voss. 2. 3. et 4. V. ad 34, 53, 2. Deinde *rus relegatum* Leid. Voss. 1. 2. 3. 4. et Hearnii Oxon. N. Livium quidem pro hac lectione laudat Sigonius; in eo tamen c. 4. ubi haec historia refertur, eadem locutio non obcurrit. Rectius itaque laudasset Cic. 3. de Offic. 31. *Quod Titum filium, qui postea est Torquatus adpellatus, ab hominibus relegasset, et ruri habitare jussisset.* vel Valer. Max. 6, 9, 1. *Ut a patre L. Manlio amplissimo viro rus relegatus agresti opere fatigaretur.* vel denique Aurel. Vict. de Vir. Inlustr. 28. *T. Manlius Torquatus ob ingenii et linguae tarditatem a patre rus relegatus.* Eam lectionem in contextum admisi.

Adolescens ipse, cujus relegatio patri objiciebatur] Pronomen *ipse* deficit in Leid. Deinde *objiciebatur patri* Berg.

Non perseveraturum se in accusatione] Negandi particulam omiserunt Voss. 2. 3. et 4. sed pronomen *se* Leid. Voss. 1. et 2. Id autem librarii saepius neglexerunt; neglexit et ipse Livius. V. ad 1, 23, 5. Et ita auctor Epit. Liv. 2. *Brutus jurejurando populum adstrinxit, neminem regnare Romae passurum.* Vocibus transpositis *se non perseveraturum* habet Berg. Denique *in actione* Voss. 1. Quae lectio si plurium codicum consensu firmaretur, eam probare non dubitarem, ac crederem, *accusatione* ex alterius interpretatione marginali in contextum inrepsisse. Nam et alibi vox *accusatio* pro expositione sive varia lectione τοῦ *actio* in Mstis obcurrit. V. Cel. Burmann. ad Quinctil. Declam. 12, 1. Nunc τὸ *actione* ex compendio, quo vox *accusatione* scribi solet, natum existimo.

Tunc omnia perniciosa omissa sunt. In patentem voraginem urbis Romae Curtius armatus etc.] Hic locus ita legendus: *Tunc omnia preciosa missa sunt in patentem voraginem urbis Romae. In eam Curtius armatus* etc. Quam lectionem veteribus in libris se reperisse, mihi affirmavit juvenis eruditissimus Claudius Puteanus; et Livius ipse comprobat, cum scribit [c. 6, 5.] *Donaque ac fruges super eum a multitudine virorum ac mulierum congesta.* SIG. *Tunc omnia preciosa missa sunt in patentem voraginem* MS. Pal. Antea fere excusi *Tunc omnia perniciosa omissa sunt. In paten-*

praealtam voraginem urbis Romanae. in eam Curtius armatus, sedens equo, se praecipitavit, eaque expleta

tem etc. inepte. Nam ultimae antiquitatis impressi agnoscunt illud *preciosa*. Et sic est. Romani, male interpretati oraculum, quidquid habebant domi forisque pretiosum, auro, argento, gemmis constans, in eum specum conjecere. Videatur modo Plutarchus in Parallel. §. 5. aliique scriptores. GRUT. Deesse hic aliquid, videre cuivis licet. Supplet membranaceus Barberinus hoc modo. *Cum telluris hiatu tota ad ultimum territa patria foret, tunc omnia pretiosa missa sunt in praealtam voraginem urbis Romanae.* Idem, *armatus sedens equo se praecipitavit, et expleta est.* Tum *a tribunicia vexatione vindicaverat.* Denique *singulare certamen feliciter iniit.* J. FR. GRON. Quae hic nomino Sigonii vulgantur, petita sunt ex tertia editione scholiorum ejus, quae demum eo jam diu mortuo lucem vidit. Voces autem *Quum telluris hiatu tota ad ultimum territa patria foret*, quas Gronovius in cod. Barberino reliquis praemissas invenit, et in quibus, nescio quo consilio, alia serie edidit *patria territa*, desunt non modo in Hearnii Oxon. N. et Norvic. sed etiam in omnibus meis, excepto solo Leid. qui Barberino consentit. Doujatio tamen haec lectio, quam falso non modo Gronovium, sed Gruterum etiam, probasse dicit, suspecta est. Displicet enim *tota patria*, pro universa civitate; deinde *ad ultimum*, quum de eo agatur, cujus nulla antea mentio facta fuerat. Fateor equidem *patria* pro quavis civitate, regione, frequentissime apud posterioris aevi scriptores obcurrere. V. Barthium ad Gul. Britonis 7. Philipp. v. 827. et Vossium l. 6. de Vitiis Serm. Verum quis nobis definiet, quo seculo auctor harum epitomarum vixerit? Non enim Annaeum Florum esse, cujus exstat epitome rerum Romanarum, ex differentia stili et aliunde hodie inter viros doctos constat. Insuper autem Du Cange in Gloss. ad Script. mediae Latin. in v. *patria*, ubi etiam plura ex posteriorum temporum scriptoribus exempla laudat, jam ipsum Virgilium fere similiter locutum fuisse observat. 1. Aen. 539.

Quod genus hoc hominum, quaeve hunc tam barbara morem
Permittit patria?

Facile etiam fero *ad ultimum.* de quo v. J. Fr. Gronov. ad Liv. 45, 19, 15. Ipsi vero Doujatio vetusta lectio *Tunc omnia perniciosa omissa sunt* minus laciniosa, et brevitate magis probabilis videtur. *perniciosa* autem interpretatur respectu non modo Manlii patris, cui propter delectum acerbe habitum, et filium nullo suo crimine rus relegatum diem dixerat, sed etiam Manlii filii, qui tribunum plebis sacrosanctum domi suae invitum intentato mortis metu patris accusationem omittere coëgerat. At si vetustas editiones consuluisset, *perniciosa omissa* demum ab Ascensio receptum reperisset, priores vero *pretiosa omissa* exhibere. Tanto minus autem ei consentire possum, quod omnes codd. quos adhibui, et Hearnii Oxon. N. uno ore legant *pretiosa missa sunt*, eaque verba cum sequentibus jungant. Praeterea *in patentem voraginem* servant Voss. 1. et Boend. *in parentem voraginem* Berg. solito scribarum errore,

est. T. Manlius adolescens, qui patrem a tribunicia vexatione vindicaverat, contra Gallum, provocantem

qui alibi *parere* et *patere* confundere consueverunt. V. ad Livii 9, 18, 7. *in praealtam voraginem* Voff. 2. 3. 4. et apud Hearnium Exc. Pith. Ita Liv. 5, 37, 7. *Allia e Crustuminis montibus praealto defluens alveo.* 10, 2, 5. *Inde esse ostium fluminis praealti.* 22, 2, 5. *Per praealtas fluvii ac profundas voragines hausti pene limo.* 44, 8, 6. *Praealtas voragines cavatoque medio alveo ripas utrimque praecipites.* Colum. 4, 1. *Nec sane positio seminum praealtum cubile substerni desiderut.* Ita cod. Sangerm. ubi nunc editur *sibi altum.* Et ita, licet alio sensu, *praealtae rupes* dixit Livius 40, 58, 6. (* 28, 20, 2.) *mons praealtus* 43, 19, 8. (* 28, 6, 10.) *praealta fluminis ripa* (* 21, 54, 1.) 44, 39, 8. (* *praealta nix* 21, 36, 5.) Neque aliter dare voluisse videtur librarius cod. Leid. qui tamen male trajectis literis scripsit *in praelatam voraginem.* De simili errore supra v. ad 5, 37, 7. Adde Cl. Cortium ad Sallustii Jug. 78, 2. Utraque lectio *praealtam* et *patentem* ex Livio praesidium petere poteſt. Non modo enim c. 6, 1. *forum conlapsum in inmensam altitudinem* dixit, sed etiam *patentes terrae hiatus* vocavit. Prius tamen recepi; quoniam verisimilius videtur, librarios *praealtam* per *patentem*, quam *patentem*, per *praealtam*, exposuiſſe. Denique *urbis Romae. In ea Curtius* Boend. *urbis Romanae. In eam Curtius* reliqui noſtri, et cum illis Hearnii Oxon. N. *In eam Curtius* Sigonii tertia, inde Gruteri ultima, poſtea reliqui receperunt; *urbis Romanae* autem demum Gronovius admisit, de quo v. infra ad Epit. Liv. 49. Doujatius, qui profitetur, religionem sibi fuiſſe, veterem lectionem mutare, attamen tanta negligentia ad eam adtendit, ut Gronovium secutus contra fidem datam *urbis Romanae* ediderit.

Curtius armatus equo se praecipitavit, eaque expleta est] *Curtius armatus sedens equo* Berg. *Curtius armatus equo sedens* Leid. Voff. 1. 2. 3. 4. et Boend. *equo insidentem armatum se in specum inmisisse* Curtium, Livius dixit c. 6, 5. Hanc etiam lectiooem non modo Gronov. ex Barberino cod. et recentiores eum secuti receperunt; verum insuper quoque Doujatius, licet teſtatus sit, religionem sibi fore, veterem lectionem mutare. Deinde pronomen *se* non adparet in Voff. 2. 3. et 4. Livium etiam eo omiſſo verbum *praecipitare* absolute, quasi neutrum foret, adhibere solitum fuiſſe, infra videbimus ad 25, 11, 6. Hic tamen *se praecipitavit* praefero, ut ita pateat, sponte Curtium se in hanc voraginem inmisiſſe, non autem casu incidiſſe. Praeterea *et expleta est*, ut Gronov. in Barber. invenit, praefert etiam Leid.

Manlius adolescens, qui patrem a tribunicia vexatione liberaverat] Vet. lib. *T. Manlius.* SIG. *Lucius Manlius* Voff. 2. 3. et 4. *T. Lucius Manlius* Berg. *T. Lucius Manilius* Voff. 1. *T. Manlius* Leid. *T. Manilius* Boend. Deinde *liberaverat* servant Voff. 1. Hearnii Oxon. N. et Norvic. *liberavit* Berg. et Boend. *vindicaverat*, quod Gronovius ex Barber. in contextum admisit, praeferunt Leid. ac Voff. 2. 3. et 4. Livius ipse c. 10, 2.

aliquem ex militibus Romanis, in singulare certamen descendit, eique occiso torquem aureum detraxit; quem ipse postea tulit, et ex eo Torquatus est nuncupatus. Duae tribus additae, Pomptina et Publilia. Licinius

T. Manlius, Lucii filius, qui patrem a vexatione tribunicia vindicaverat.

Provocantem aliquem ex militibus Romanis, in singulare certamen descendit] *aliquem de militibus* Voss. 2. 3. et 4. Livius de singulari certamine Valerii cum alio Gallo c. 26, 1. *Provocat per interpretem unum ex Romanis.* Deinde verbum *descendit* deest in Voss. 1. 2. 3. 4. et Berg. Ejus loco *feliciter pugnavit* praefert Leid. Solus hic recte vulgatum Boend. tuetur. *Descendere* autem proprium huic rei verbum est. V. Tennul. ad Front. 2, 1, 11. Mox *eoque occiso*, pro *eique*, Voss. 1. et Berg.

Torquem aureum detraxit] *torquem auream* et mox *quam*, pro *quem*, Berg. Utroque genere *torques* sive *torquis* usurpari solet. V. Voss. 3. Gramm. 29. sed praesertim Inl. N. Heinsium ad Nason. 1. Fast. 599. At reliqui codices hoc loco vulgatum servant, et masculino etiam usus est Livius 7, 10, 11. *Ab omni alia vexatione intactum uno torque spoliavit.*

Et ex eo Torquatus est nuncupatus] *Torquatus vocatus*, sine τῷ *est*, Voss. 1. *vocatus Torquatus* Boend. *Torquatus vocatus est* Leid. Voss. 2. 3. 4. Berg. Hearnii Oxon. N. et Exc. Pithoei.

Duae tribus additae] Ita constanter editi, et ex scriptis meis Boend. At *Duae tribus adjectae* Leid. Voss. 1. 2. 3. 4. Berg. et Hearnii Oxon. N. Utraque locutio in hoc scriptore obvia est. Prior supra Epit. l. 6. *Quatuor tribus additae sunt.* Altera Epit. l. 2. *Ob hoc Claudia tribus adjecta est.* l. 9. *Tribus duae adjectae sunt.* l. 10. *Duae tribus adjectae sunt.* et l. 19. *Duae tribus adjectae sunt.* Si itaque plurium codicum scriptura praeferenda foret, posterior recipi deberet. Nihilominus priorem non ejeci, quod Livius non modo 6, 5, 8. 8, 17, 11. 9, 20, 6. et 10, 9, 14. verum etiam hoc libro c. 15, 11. verbo *addere* utatur. Solent autem verba *addere* et *adjicere* a librariis commutari. V. infra ad 36, 40, 9.

Pomtina et Publilia] Prior harum tribuum in excusis antiquioribus vocatur *Pompejana*, vel *Pomponiana.* quod posterius etiam servat Hearnii Norvic. *Pomponia* etiam in Ascensianarum anni 1513. et 1516. aliarumque margine. sed *Ponturia* in Berg. et Boend. *Pomptinia* in Voss. 2. et 3. *Pontinia* in Leid. et Voss. 4. *Pomtina*, quod Gruterus in contextum ultimae ed. recepit, et recentiores omnes servarunt, in solo supercst Voss. 1. *Pontina* Aldus dederat; quod usque ad memoratam Grut. edit. obtinuit. In inscriptionibus antiquis modo per compendium *POM.* vel *POMP.* vel *POMPT.* vel *PONT.* dicitur, modo plene *POMPTINA*, vel *PONTINA.* Quoniam autem sine dubio tribus haec ab agro Pomptino dicta sit, idque nomen apud Livium, addita litera *p*, *Pomptinus* edi soleat, v.

Stolo lege ab ipso lata damnatus est, quod plus quingentis jugeribus agri possideret. M. Valerius tribunus militum Gallum, a quo provocatus erat, insidente galeae corvo, et unguibus rostroque hostem infestante, occidit,

supra ad 2, 34, 4. quin et infra ita apud Livium vulgetur hoc lib. c. 15, 11. similiter etiam hic scribendum credidi. Posterior *Publicia*, vel *Publitia* dicitur in excusis, *Publia* in Leid. Berg. et Boend. *Publitia* in Norvic. apud Hearnium, *Plublia* in Voss. 4. *Publilia* primum edidit Cl. Jac. Gronovius, quomodo est in Voss. 1. 2. et 3. Ejus autem mentio est in lapidibus apud Gruter. ΠΟΠΛΙΛΙΑ p. 5o3. PVBLIL. p. 1110. num. 9. PVBLILIA p. 568. num. 1. et apud alios. V. P. Manut. ad Cic. 8. ad famil. Epist. 8.

Licinius Stolo lege ab ipso lata damnatus est] *Lucinius Stollo* Boend. *Lucinius Stolo* Voss. 2. *Licinius Stollo* Berg. Deinde *lege latia damnatus* Leid. et Voss. 1. *lege data damnatus* Voss. 2. et 3. *lege dato dumnatus* Voss. 4. Sed *datus* et *latus* saepe in Mstis confunduntur. V. ad 1, 4, 7. *lege latu damnatus* Boend. et apud Hearnium Exc. Pithoei. *lege damnatus* Berg. Quamvis autem omnes codd. vocabula *ab ipso* omittant, illa tamen servanda esse credidi, quod Livius Licinium *sua lege* damnatum dicat c. 16, 9. Et ita plures alii scriptores.

Quod plus quingentorum jugerum agri possideret] Aut lege *plus quingenta jugera*, ut Livius [6, 35, 5.] aut *plus quingentis jugeribus*, ut in Epit. I. 6. SIG. *plus quingentis jugeribus agri* Leid. Voss. quatuor, Berg. Boend. et Hearnii Oxon. N. Se idem quoque in membranis Palat. invenisse, Gruterus infra testatur. Non opus igitur est, ut cum Doujatio conjiciamus *quod plus quingentorum jugerum agrum possideret*. Accedit, tria vocabula eadem syllaba *rum* desinentia proxime juncta ingratum sonum efficere. Quamvis enim auctorem Epitomarum vix ad similia adtendisse existimem, ea tamen adversantibus Mstis ipsi obtrudenda non videntur. Insuper ex hac lege sequeretur, nulli plus possidere licitum fuisse, quam agrum quingentorum jugerum; non itaque aedes urbanas, non pecuniam numeratam, non alia quaevis: quod ubi Antecessorum Parisiensium primicerius cautum repererit, vellem addidisset. Video, quid voluerit. Sed ita dandum fuisset *plurium quingentorum*, vel *quam quingentorum jugerum agrum.*

M. Valerius tribunus militum Gallum] *militem* Leid. et Voss. 1. Malc. Valerius enim similiter *tribunus militum*, is autem, cum quo ex provocatione congressus est singulari certamine, simpliciter *Gallus*, non addita voce *miles*, vocatur apud Liv. 7, 26, 1. et Aurel. Vict. de Vir. Inl. 29. Livius inferius eodem cap. Gallum et Valerium *militum* nomine designat: *Adeo duorum militum eventum utraque acies animis perceperat.* Ex eo vero, quod et Valerium, qui tribunus militum erat, *militem* vocarit, eam vocem non stricte accipiendam esse patet. Quin et ipse Livius *ducem* adpellat eodem capite, dicens: *Circa jacentem ducem sterne Gal-*

et ex eo Corvi nomen accepit; consulque proximo anno, quum annos viginti tres haberet, ob virtutem creatus est. Amicitia cum Karthaginiensibus juncta. Campani, quum urguerentur a Samnitibus bello, auxilio adversus eos a senatu petito, quum id non inpetrarent, urbem atque agros populo Romano dediderunt. ob quam

lorum catervas. Et Gellius ex libris Annalibus 9, 11. *Dux interea Gallorum vasta et ardua proceritate.* Et poftea: *Sic tribunus ducem hostium ferocissimum vicit interfecitque.*

Insidente galea corvo] *galeae* in v. l. legitur. DELR. Delrii lectionem recepit Gruterus in ultima ed. eamdemque probant Leid. Voff. 1. Berg. et Boend. *Gallo*, pro *galea*, praeferunt Voff. 2. 3. et 4. Similiter Florus 1, 13. *Insidente galeae sacra alite adjutus, retulit spolia.* Ita enim Salmas. ex vetuftiffimo cod. aliisque emendavit, quum ibi etiam *insequente Gallo* legeretur. Aurel. Vict. de Vir. Inl. 29. *Corvus ab ortu solis galeae ejus insedit.* Praeterea *insedente* Boend. V. ad 9, 2, 3.

Unguibus rostroque hostem infestante, interemit] *et ungue et rostro hostem infestante* Leid. *et ungue rostroque infestante hostem* Berg. *et unguibus rostroque hostem infestantem* Voff. 1. *et unguibus rostroque infestante hostem* Boend. atque cdd. usque ad ultimam Gruteri, quae prima ordinem inmutavit. Livius 7, 26, 5. *Os oculosque hostis rostro et unguibus adpetiit.* Deinde *occidit* omnes septem codices mei, et Hearnii Oxon. N. V. ad Epit. Liv. 57. circa finem. Eam autem lectionem recepi.

Et ex eo Corvini nomen accepit] *Corvi nomen*, ut poft dicam. SIG. *ex eo Corvi nomen* membranae Palat. ut et supra *plus quingentis jugeribus.* GRUT. *Corvini* servant Voff. quatuor, Berg. Boend. Hearnii Norvic. et Exc. Pithoei. *ex quo Corvi nomen accepit* habet Leid. Id si placet, ita distinguam *occidit,* (*ex quo Corvi nomen accepit*) *consulque* etc. Ipse Valerius *Corvus*, ejus pofteri *Corvini* cognominati sunt. V. infra ad 7, 26, 12.

Consulque proximo anno creatus est ob virtutem, quum vigesimum tertium ageret annum] *haberet* Hearnii Norvic. Exc. Pithoei, et primae cdd. usque ad Vascos. qui *ageret* substituit. *habere* et *agere* saepius in Mftis confundi, supra vidimus ad 3, 14, 5. At in hac ipsa locutione etiam confunduntur apud Gellium 17, 21. *Quum septimum et sexagesimum annum ageret.* ubi, tefte Gronovio alii praeferunt *haberet.* At insuper *quum annum XXIII. haberet* Boend. *quum annos XXIII. haberet* Voff. 2. 3. 4. Berg. et Hearnii Oxon. N. *quum annos viginti tres haberet* Leid. et Voff. 1. Scripturae varietas ex eo orta, quod numerus annorum per notas scriptus fuerit. V. ad 7, 3, 3. His autem in octo proxime memoratis codicibus verba *ob virtutem creatus est* subjiciuntur, quae, et ipsa in alium ordinem digefta, in vulgatis editt.

caussam ea, quae populi Romani facta essent, defendi bello adversus Samnites placuit. [1] *Quum ab A. Cornelio consule exercitus in iniquum locum deductus in magno discrimine esset, P. Decii Muris tribuni militum opera servatus est. qui, occupato colle super id jugum, in quo Samnites consederant, occasionem consuli in aequiorem*

praeeedunt. Eorum itaque fidem secutus ita etiam edi jussi.

Amicitia cum Karthaginiensibus juncta] *firmata est* Voss. 2. 3. et 4. *inita est* Boend. *juncta est* Berg. et Hearnii Oxon. N. Nihil mutandum puto; nisi forsan *est* ex tot codicibus recipiendum sit. De locutione *jungere amicitiam* infra v. ad 35, 12, 9. Et ita etiam auctor Epit. Liv. 44. *Nisi populus Romanus cum eo pacem atque amicitiam jungeret.* Ita enim ibi legendum, pro *conjungeret*, ex auctoritate codicum Msstorum.

Quum urguerentur a Samnitibus bello] *quum a Samnitibus bello urgerentur* Voss. 1. Berg. et Boend.

Quum id non inpetrarent, urbem atque agros populo Romano dediderunt] Particulam negandi male omisit Berg. a m. 1. Tum *urbem et agros* Leid. Voss. quatuor, et Berg. Insuper *dederunt* Voss. 2. 3. 4. et Boend. lapsu librariorum, qui voces *dedi* et *dedidi*, unius syllabae Iteratione neglecta, saepius commutarunt. V. quae infra notantur ad 39, 60, 9.

Ob quam caussam ea, quae populi Romani facta essent, defendi bello adversus Samnites placuit] *ob quam caussam populi Romani facta recte defendi in bello* Berg. et Boend. Deinde *contra Samnites* Berg. Sed passim in his Epitt. *τὸ contra τῷ adversus* subponitur. V. infra ad Epit. Liv. 57.

Quum ab A. Cornelio consule exercitus in iniquum locum deductus] *ab A. Cornelio omnis exercitus* Voss. 1. Deinde *in locum iniquum* Berg. et Boend.

P. Decii tribuni militum opera servatus est] Vet. lib. *P. Decii Muris tribuni.* SIG. Haud aliter Pal. *Muris* hactenus defuit editionibus. Epitomas omnes ex MSS. Pall. infinitis locis auxi, emendavi, supplevi, etiam post Sigonianam operam. quae tamen monenda non duxi. Qui scire vult, quid praestiterim, conferat nostra cum olim cusis. GRUT. Decii praenomen *P.* sive *Publii* deficiebat in Leid. Voss. 2. 3. 4. Berg. Boend. et Hearnii Oxon. N. Ejus autem cognomen *Muris* servant Leid. Voss. 4. et idem Hearnii N. Verum illius loco *Muri* est in Voss. 2. et 3. *Murenae* in Boend. Berg. Hearnii Norvic. et, ut idem testis est, in edit. Romana principe. *D. Murenae*, pro *P. Decii*, inveni in Rom. anni 1472. et Parm. At monstrum lectionis *decemviris e Ro. militibus opera servatus est* habet Voss. 1.

In quo Samnites sederant] Vet. lib. *consederant.* SIG. *consederant* etiam Leid. Voss. 1. Berg. Boend. Hearnii Oxon. N.

locum evadendi dedit: ipse ab hostibus circumsessus erupit. Quum milites Romani, qui Capuae in praesidio erant relicti, de ea occupanda urbe conspirassent, et, detecto consilio, metu supplicii a populo Romano defecissent; per M. Valerium Corvum dictatorem, qui consilio suo eos a furore revocaverat, patriae restituti sunt. Res praeterea contra Hernicos, et Gallos, et Tiburtes, et Privernates, et Tarquinienses, et Samnites, et Volscos prospere gestas continet.

et Exc. Pithoei. *insederant* Voss. 2. et 3. *insiderant* Voss. 4. ut forte dare voluerint *quod Samnites insederant.* Sed lectionem a Sigonio indicatam, pluriumque codicum fide firmatam, sequi praestat.

Ipse ab hostibus circumsessus erupit] *circumseptus* Leid. Tum *eripuit* Voss. quatuor, Hearnii Oxon. N. et Exc. Pith. *erripuit* Berg. Alibi librarii has voces confundere consueverunt. V. supra ad 4, 33, 6. infra ad 9, 37, 9.

Milites Romani, qui Capuae in praesidio erant relicti, quum de ea occupanda urbe conspirassent] Vet. lib. *Cum milites Romani, qui Capuae in praesidio erant relicti, de ea occupanda urbe conspirassent.* SIG. Particulam *Cum*, sive *Quum*, ex media periodo in initium ejus retulerunt etiam Leid. Voss. 1. Berg. et Boend. Ea vero pristino loco servata, nihilominus *Cummilitones*, pro *Milites*, habent Voss. 2. et 3. *Commilitones* Voss. 4. Praeterea *in praesidio relicti erant* Leid. Voss. 1. et Berg. *in praesidio erant*, una voce expuncta, Boend. Deinde *de occupanda ea urbe* Leid. et Berg. *de occupata urbe*, pronomine neglecto, Voss. 1. *de occupanda urbe* Voss. 2. 3. et 4. Mox *et decreto consilio, et metu supplicii* Voss. 1.

Per M. Valerium Corvinum dictatorem, qui consilio suo eos a furore revocaverat] *Corvum*, ut dicam. SIG. *Corvum* etiam Leid. et Voss. 2. 3. ac 4. V. supra hac Epit. Deinde *a furore* exsulant ab Hearnii Oxon. N. Malo. Adprime enim *furor* hic convenit. V. ad 2, 34, 11. Tum *revocarat* Berg. ut in quibusdam exstat editis.

Patriae restituti sunt] Praeter haec adde: *Res praeterea contra Hernicos, et Gallos, et Tiburtes, et Privernates, et Tarquinienses, et Samnites, et Volscos prospere gestas continet.* Sic enim est in veteribus libris. atque ita est apud Livium. SIG. Quae Sigonius ex veteribus libris addidit, exstant etiam in Leid. Voss. 1. Boend. Hearnii Oxon. N. et Excerptis Pith. Similiter quoque in Berg. nisi quod in illo omittantur voces *et Privernates.* At contra omnia desunt in Voss. 2. 3. et 4. Insuper vox *patriae* non adparet in Leid.

T. LIVII PATAVINI

LIBER SEPTIMUS.

I. Annus hic erit insignis novi hominis consulatu, 1
insignis novis duobus magistratibus, praetura et

§. 1. *Annus hic erit insignis novi hominis consulatu*] *Novus homo* apud Livium dicitur, et is, qui magiſtratum cepit, quem non antea geſſit, et qui primus ex familia sua curulem magiſtratum cepit. Priore modo locutus eſt 22, [35, 7.] *Nec cuiquam eorum, praeter Terentium consulem, erat mandatus honos, quem jam non antea gessisset. praeteritis aliquot fortibus ac strenuis viris, quia in tali tempore nullus novis magistratus videbatur mandandus.* Poſteriore hoc loco: *hominem* enim *novum* L. Sextium plebejum vocat, qui primus e gente sua curulem magiſtratum consulatum ceperit. *Novis* autem *hominibus*, *Nobiles* opponuntur, et *Novitati Nobilitas*. *Nobiles* autem ii dicti, qui majorum suorum habent imagines. Imagines autem sibi sumere ac poſteris tradere non possunt, nisi qui curulem magiſtratum geſſerunt, quorum primus erat aedilitas. Qui magiſtratus quoniam solis patriciis primum patuerunt, idcirco soli patricii nobiles primum appellati. Ubi vero plebi honores etiam curules sunt communicati, tum plebeji etiam *nobiles* nominati ii, qui majorum suorum imagines haberent. Eſt autem imago, auctore Polybio 6, [51.] *simulacrum, oris similitudinem offabre miroque artificio effictam coloribus, pigmentisque adumbratam referens, quam in insigniori ac celebriori domus parte collocabant.* De jure autem ponendarum imaginum sic Cicero in Verrem [5, 14.] *Ego me ob aedilitatem mihi delatam adeptum esse intelligo antiquiorem in senatu sententiae dicendae locum, togam praetextum, sellam curulem, jus, imagines ad memoriam posteritatemque prodendam.* Et contra Rullum [orat. 2, 1.] *Est hoc in more positum, Quirites, ut ii, qui beneficio vestro imagines familiae suae consecuti sunt, eam primam habeant concionem, qua gratiam beneficii vestri cum suorum laude conjungant.* Eſt autem *consequi imagines familiae,* magiſtratus curules a majoribus suis item geſtos capere. Et poſt: *Me hominem novum consulem fecistis.* Item: *Mihi apud vos de meis majoribus dicendi facultas non datur, non quod non tales fuerint, quales nos illorum sanguine creatos disciplinisque institutos videtis, sed quod laude populari*

curuli aedilitate. Hos sibi patricii quaesivere ho-
2 nores pro concesso plebi altero consulatu. Plebes consulatum L. Sextio, cujus lege partus erat, dedit: Patres

atque honoris vestri luce caruerunt. Item [c. 36.] *Quemadmodum, cum petebam, nulli me vobis auctores generis mei commendarunt: sic, si quid deliquero, nullae sunt imagines, quae me a vobis deprecentur.* Et in Pisonem [1.] *Commendatio fumosarum imaginum.* Et Livius 1, [34, 6.] *Ancus Marcius nobilis una imagine Numae.* Et Paedianus in Oratione in Toga. *Cicero competitores quatuor plebejos habuit, ex quibus duo nobiles, duos, qui tantum non primi ex familiis suis magistratum adepti erant.* Et Livius 22, [34, 7.] *Nec finem ante belli habituros, quam consulem vere plebejum, hominem novum, fecissent. Nam plebejos nobiles jam iisdem initiatos esse sacris, et contemnere plebem, ex quo contemni desierint a Patribus.* SIG. Delerem illud *erit*, si quae mihi in Livium esset auctoritas. Editio certe vetustior praefert *erat*; ut ex bilinguitate ipsam se falsi arguat lectio. GRUT. Non persuadet mihi Sigonius, a Romanis illos quoque *novos homines* dictos fuisse, qui magistratum capiebant, quem nondum ante gesserant. Unicum fundamentum hujus sententiae ponit in loco Liv. 22, 35, 7. ubi et idem, quod hic annotat. Sed hoc evertit scriptura cod. Put. *nulli novus magistratus*: quam verissimam esse, ostendunt verba Livii eodem loco, *honos, quem jam non antea gessisset.* Praetereo alia, quibus hoc subrui posset, quae quilibet, antiquitatis Romanae etiam multo inperitior Sigonio, facile per se videt. Ac ne ipse quidem 2. de Ant. Jur. Civ. Rom. 20. ubi ex professo de *nobilibus* et *novis hominibus* agit, duplicem illam significationem τοῦ *novus homo* attingit. DUK. *erat* praeferunt etiam Haverk. et Hearnii Oxon. L. 1. eamque lectionem Gruterus, Heinsius in Elzevir. et Gronovius in prioribus edd. exhibuerunt. *fuit insignis* Harlej. 2. Inmerito autem illud *erit* Grutero displicuit. Infra 21, 46, 8. *Hic erit juvenis, penes quem perfecti hujusce belli laus est.* Ad quem locum v. Gronov. Voces *insignis novi hominis consulatu* desunt in Leid. 2. et Lovel. 1. Cui errori caussam dedit vocis *insignis* repetitio. V. ad 9, 11, 11.

Insignis novis duobus magistratibus, praetura et curuli Aedilitate] *duobus novis magistratibus* Gaertn. *novis magistratibus duobus* Lovel. 4. At vox *novis* deest in Lovel. 3. Harlej. 2. et Portug. Sed v. ad Epit. hujus libri. Ceterum quae de numero praetorum variis reipublicae et imperii Romani temporibus Modius ex Lipsio in excursu D. ad Tacit. 1. Annal. huc contulit, iterum expungi jussi, quod ad inlustrationem hujus loci non magis, quam ad cujusvis alterius, ubi praetorum mentio occurrat, pertineant.

Hos sibi patricii quaesivere honores] Corrupte Palat. pr. *etiam sinere.* GEBH. *quaesiere honores* Lovel. 1. Voss. 1. a m. 2. et Leid. 2. Ita Livius alibi verbum hoc contrahere amavit. V. quae infra notantur ad 27, 11, 15.

Patres praeturam Sp. Furio M. filio Camillo; aedilitatem Cn. Quinctio Capitolino et P. Cornelio Scipioni, suarum gentium viris, gratia campeſtri ceperunt. L. Sextio collega ex Patribus datus

Verum hoc loco reliqui codd. in receptam lectionem conspirant.

§. 2. *Plebes consulatum L. Sextio, cujus lege partus erat, dedit*] *Plebs* Voſſ. 2. Leid. 2. Lovel. quinque, Portug. Haverk. et Fragm. Hav. a m. 2. Alterum servant fide digniores codd. V. ad 1, 20, 6. Deinde *L. Sergio Sextio, cujus* Voſſ. 1. Lovel. 5. Harlej. 2. et Haverk. *L. Sergio, cujus* Voſſ. 2. Hearnii Oxon. L. 2. et Exc. Pithoei. Utrumque scribarum errore: ut et *L. Sexta, cujus*, quod praefert Florent. nec non *L. Sergio, cujus lege Sextio partus erat*, quod eſt in Lovel. 1.

Patres praeturam Sp. Furio M. filio Camilla] Hic M. Camilli quinquies dictatoris filius fuit, auctore Suida; qui ita scribit in voce *Πραίτωρ*. *Πρῶτας ϛρατηγὰς ἀπεδείχϑη Φούριος Κάμιλλος, παῖς Καμίλλου, τοῦ πολλάκις μοναρχήσαντας, ὃν πραίτωρα τῇ ἰδίᾳ γλώττῃ οἱ Ρωμαῖοι ὠνόμασαν.* SIG. *Sp. Furio M. Furio Camilla* Voſſ. 2. et Lovel. 3. *M. Furio M. Camilli filio* Fragm. Hav. a m. 1. *Sp. Furio M. Camilli filio* a m. 2. ut et Portug. atque Haverk. *Sp. Furio M. Furii Camilli filio* Lovel. 2. et Gaertn. *Sp. Fario Marcio Furio Camillo* Lovel. 4. *Sp. Furio Marti F. Camilli.* Lovel. 5. Male. supra 4, 26, 1. *T. Quinctius L. filius Cincinnatus et C. Julius Mento consules facti.* hoc lib. c. 5, 3. *Nunciaret T. Manlium L. filium esse.* c. 10, 2. *T. Manlius L. filius, qui patrem a vexatione tribunicia vindicaverat.* 22, 34, 1. *Interreges proditi a Patribus C. Claudius Ap. filius Cento, inde P. Cornelius Asina.* et saepiſſime alibi. Variant etiam apud Hearnium Oxonienses. Nam *M. Furio Camilla* invenit in L. 1. *Martio Fucio Camilla* in L. 2. *M. Camillo filio* in B. et *Sp. Furia Camillo* in C.

Suarum gentium viris gratia campestri dederunt] Quidam *ceperunt* legunt, quasi Patres illis, hoc eſt praetori ac aedilibus, ceperint praeturam aedilitatemque per gratiam, quam in campo Martio apud populum Romanum invenerint, technis videlicet, quibus in comitiis uti consueverunt. Id autem lectoris judicio relinquimus. GLAR. Vet. lib. omnes *dederunt*. Sic poſt [c. 23, 1.] *Ab Patribus L Carnelius Scipio consul datus.* SIG. Ita [*dederunt*] quidem Sigonius. Et sic 2, [42, 7.] *Ea igitur pars Reipublicae vicit: aec in praesens mada, sed in venientem etiam annum M. Fabium et L. Valerium consules dedit.* Libroque 6, [30, 2.] *Plebes C Sextilium, M. Albinium, L. Antistium dedit.* Sed quod aït veteres libros omnes sic habere, nollem dictum, aut certe de illis tantum, quibus ipse usus eſt, intelligemus. Nam Thuaneus, duo Voſſ. Helm. Busl. Chiſſ. clare *ceperunt*, ut priores editiones. Cumque sequatur statim: *L. Sextio collega ex Patribus datus*, non video, cur Livio hanc varietatem invideamus. Nam ut *dederunt* eſt effecerunt, ut ei daretur; ita *ceperunt* eſt effecerunt, ut ille caperet. 5, [13, 2.] *Licinius ut ceperat haud tu-*

3 L. Aemilius Mamercinus. Principio anni et de Gal-
lis, quos primo palatos per Apuliam congregari jam
fama erat, et de Hernicorum defectione agitata men-
4 tio. Quum de industria omnia, ne quid per plebe-
jum consulem ageretur, proferrentur, silentium om-
5 nium rerum ac justitio simile otium fuit: nisi quod,

multuose magistratum. Hoc libro infra [c. 25, 2.] *Qui legis Liciniae spretae mercedem consulatum cepisset.* J. FR. GRON. Vet. lib. Sigonii favent ex meis Lovel. 2. 5. Harlej. 2. Haverk. et Fragm. Hav. a m. 2. ex Hearnii Oxoniensibus autem L. 2. B. et C. nec longe recedit Portug. qui *dederint* praefert; vel Lovel. 4. qui exhibet *dederant.* Reliqui omnes, et inter eos optimi commatis scripti, *ceperunt* servant. Ex editis autem *dederunt* primum invenio apud Venetos anno 1495. inde apud Ascensium, qui tamen alteram lectionem anno 1513. et 1516. in margine conspici voluit. Gronovio *ceperunt* probanti consentio. Nam, ne codicum auctoritatem memorem, non modo, quemadmodum Gronovius monuit, *datus* mox sequitur; verum etiam, ut Cl. Ant. Perizonius in margine observavit, mox praecessit, *Plebes consulatum L. Sextio dedit.* Non exciderunt equidem, quae de vocibus saepissime a Livio in eadem periodo repetitis notavi ad 1, 3, 9. nolenti tamen Livio haec obtrudenda non sunt. Quemadmodum *capere magistratum*, ita *sumere* mox hoc cap. *Quod pro consule uno plebejo tres patricios magistratus nobilitas sibi sumsisset.*

L. Aemilius Mamercinus] *T. Aemilius* Florent. *Μάρκος Ἀιμίλιος* vocatur apud Plutarch. in Camillo p. 152. Pro quo Pighius in Annal. ad ann. CCCLXXXVII. p. 262. *Μαμερκῖνος Αἰμίλιος* legendum conjicit. Quod hujus anni consul apud Diodor. Sic. 15. Bibl. p. 500. et alios *Λεύκιος* sive *Lucius* vocetur. Quum tamen Plutarchus collegae ejus praenomen omiserit, id in Aemilio neglexisse vix videtur, nisi id alibi Plutarchum facere solitum fuisse constet. Potius igitur receptam lectionem in eo servem, ipsumque errasse existimem. Ceterum *Mamercius* Lovel. 5. *Mamercus* tantum non omnes reliqui codd. et edd. usque ad Cl. Jac. Gronovium, qui *Mamercinus* dedit, praeeunte Pighio eodem loco, ac monente, ita in emendatissimis tabulis Capitolinis legi. Et recte. *Mamercus* enim praenomen, *Mamercinus* autem gentis Aemiliae cognomen est. V. quae supra notantur ad 5, 1, 2.

§. 3. *Et de Gallis, quos primo palatos per Apuliam congregari jam fama erat*] Ex glossa iterum Palat. pr. *populatos.* Palat. sec. *quos primum palatum per Apuliam congregari.* At negat sciolus quidam, homo mimicus, reperiri in probis auctoribus *palatus.* Vides, ut isti propudio os canis ferreum obsideat, affirmare auso tale quid, qui tamen nullum umquam scriptorem, sive Graecum, sive Latinum, integrum legit. V. Livium supra 2, 50. 3, 5. 4, 46. 7, 11. c. 36. et 37. 8, 24. 9, 45. 10, 2. 31, 2. *Ad septem millia hominum palata per segetes*

non patientibus tacitum tribunis, quod pro consule uno plebejo tres patricios magistratus, curulibus sellis praetextatos tamquam consules sedentes, nobilitas sibi sumsisset, praetorem quidem etiam ju- 6
ra reddentem, et collegam consulibus, atque iisdem auspiciis creatum, verecundia inde inposita est se-

sunt caesa. GEBH. Vocula *et* omittitur in Lovel. 5. Harlej. 2. Portug. et Haverk. Sed v. ad 2, 44, 3. Sequens *de* non adparet in Florent. Deinde *palatos* adversus anonymum recte defendit Gebhardus. Supra 1, 11, 1. *Ad hos Romana legio ducta palatos in agris obpressit.* ubi plura vide. Tum *congregari per Apuliam jam fama erat* Portug. a m. 2. in quo τὸ *congregari* a m. 1. omittebatur. *per Apuliam jam congregari fama erat* Harlej. 2. et Haverk. quem ordinem ingratus sonus in vocibus *Apuliam jam* proxime junctis refellit. Τὸ *erat* deficit in Lovel. 5.

Et de Hernicorum defectione] Praepositio *de*, quae jam praecesserat, non conspicitur in vetustioribus excusis. Eam primus adoptavit Aldus, cujus lectionem firmant omnes scripti. Et recte. Solet enim Livius praepositiones iterare. V. ad 6, 28, 6.

§. 4. *Omnia, ne quid per plebejum consulem ageretur, proferrentur*] Τὸ *ageretur* omisit librarius Gaertn. Deinde *perferrentur* idem cod. et Voss. 2. solito errore. V. ad 5, 4, 12. corruptius *perferretur* Fragm. Hav. a m. 1. *praeferrentur* Lovel. 3. *proferretur* Florent. *proferentur* Leid. 1. una voce auctius *etiam proferrentur* Lovel. 1. Mox *justitio simile fuit otium* transpositis vocibus Leid. 2. et Lovel. 1.

§. 5. *Nisi quod, non patientibus tacitum tribunis, quod pro uno consule*] *non patientibus tribunis tacite* Harlej. 2. Vox autem *tacitum* deest in Portug. quam omnes reliqui, et scripti et editi, recte tuentur. Non modo *tacitus* dicitur, qui silet, sed et illud *tacitum* dicitur passiva significatione, de quo nemo loquitur. Eo sensu supra 1, 50, 9. *Ne id quidem ab Turno tulisse tacitum ferunt.* ubi v. Gronov. Et ita multi codices praeferunt 6, 12, 3. *Quod quum ab antiquis tacitum praetermissum sit.* ubi v. quae notavi. De similibus adjectivis utroque modo usurpatis v. notas meas ad Silii 2, 98. Posterius autem *quod*, in omnibus scriptis constanter existens, et sensui etiam necessarium, omiserant priores editiones; quare recte primum a Parm. tum ab Aldo revocatum est. Mox alio ordine *magistratus patricios* Lovel. 2. et *curulibus et sellis*, addita media vocula, Lovel. 5. [*tres plebejos magistratus* Veith.]

Nobilitas sibi sumsisset] *sibi praesumsisset* Lovel. 4. [Veith.] *sibi assumsisset* Harlej. 2. Portug. Haverk. et Hearnii Oxon. B. Sed, quum paullo ante *ceperunt*, non *acceperunt*, dixerit, hic etiam simplex *sumsisset*, quod reliqui scripti tuentur, sufficit. Ita *imperatorem, judicem sumere.* V. viros doctos ad Nepot. Miltiad. 1. *aliquem conscium sumere* Hygin. fab. 4. *Rei consciam, quam captivam esse*

natui ex Patribus jubendi aediles curules creari primo, ut alternis annis ex plebe fierent, convene-
7 rat: postea promiscuum fuit. Inde, L. Genucio et Q. Servilio consulibus, et ab seditione et a bello

credebat, ipsam Inonem sumsit. sumere liberos, pro adoptare, Salluſt. Jug. 10. *Ne ego meliores liberos sumsisse videar, quam genuisse.* ubi Cl. Cortius obſervat, eodem sensu *adsumere* dixiſſe Plin. in Paneg. 8. *sumere dictaturam* Tacit. 1. Ann. 1. *Dictaturae ad tempus sumebantur.*

§. 6. *Collegam consulibus*] Praetor *collega consulum* dicebatur, quod iisdem auspiciis crearetur, auctore Meſſala apud Gellium 13, 15. SIG. V. Pighium in Annal. ad ann. 387. p. 263. Mox *τό creatum* non comparet in Leid. 2. et Luvel. 1.

Ex Patribus jubendi aediles curules creari] Ultima vox abeſt a Leid. 2. quae tamen abeſſe nequit. *jubere* enim *magistratus* non senatus, sed populus dicitur, quum eos comitiis creat. V. ad 3, 30, 6. At contra hoc tempore adhuc in poteſtate Patrum fuit, habendis comitiis conditiones dicere, negando se auctores futuros, nisi, quod juſſerant, observaretur. V. Gronov. 1. Observ. 25. Ita non in solius populi poteſtate olim fuerat decernere, utrum tribunorum consularium, an consulum, comitia haberentur, verum ad id etiam senatusconsultum requirebatur. Dionys. l. 11. p. 735. *Τὴν βουλὴν καὶ τόν δῆμον αὖθις συνελθόντας διαγνῶναι, πότερον ὑπάτους ἢ Χιλιάρχους βούλονται παραλαβεῖν τὴν ἀρχήν. ὅ, τι δ᾽ ἂν ἅπασι δόξῃ ψῆφον ἐπενέγκασι, τοῦτ᾽ εἶναι κύριον. ἐπιτελεῖσθαι δὲ τό προβούλευμα καθ᾽ ἕκαστον ἐνιαυτόν.* Et ita apud Liv. 4, 12, 4. *Quum magno certamine obtinuisset, ut consulerentur Patres, consulum an tribunorum placeret comitia haberi, consules creari jussi sunt.* Ut autem hic verecundia senatui inposita dicitur ex Patribus jubendi aediles curules creari, ita etiam secundum legem Liciniam alterum consulem plebejum creari jubent Patres infra hoc lib. c. 21, 4. *Patres L. Cornelium Scipionem interregem concordiae caussa observare legem Liciniam comitiis consularibus jussere.*

Ut alternis annis ex plebe fierent, convenerat: postea promiscuum fuit] Videtur aliquid scabri in oratione eſſe. Omnia a verbis, *nisi quod non patientibus tacitum tribunis* usque ad *creari*, satis procedunt; sed, quae hinc sequuntur, *primo, ut alternis annis e plebe fierent, convenerat*, non optime cum praecedentibus cohaerent. Hoc etiam Pighium animadvertiſſe arbitror, qui ad A. V. CCCLXXXVIII. haec verba Livii describens poſt *primo* addit *igitur.* Nec male flueret oratio, si, sublato *est* ante *senatui*, legi liceret, *verecundia inde imposita senatui ex Patribus jubendi aediles curules creari, primo ut* etc. *convenit.* Quidquid eſt, locum non omnino sanum esse puto. DUK. *ut alt'iq*, id eſt *ut alterius*, Gaertn. saepius obvio scribarum errore. Alia exempla supra v. ad 4, 53, 11. Tum *convenerant* Florent. et Fragm. Hav. quomodo dediſſe librarii indocti videntur, quod praeceſſerat *fierent* ?? cum quo id convenire debere perperam crediderunt:

quietis rebus, ne quando a metu ac periculis vacarent, pestilentia ingens orta. Censorem, aedilem 8
curulem, tres tribunos plebis mortuos ferunt, pro portione et ex multitudine alia multa funera fuisse.

quam eamdem ob caussam contra *fieret* datum videtur in Lovel. 1. Deinde *fuit promiscuum* Gaertn. *promiscum fuit* Florent. Leid. 1. et Harlej. 1. V. ad 10, 41, 3.

§. 7. *Inde L. Genucio et Q. Servilio consulibus*] Prior vox abest ab Hearnii Oxon. L. 1. Sed male. Passim enim Livius ea utitur in proponendis novi anni consulibus. Et quidem vel inter duorum consulum nomina mediam conlocat; ut 2, 49, 9. *L. Aemilius inde et C. Servilius consules facti.* ubi plura exempla vide. Vel mox ab initio; ut 2, 8, 9. *Inde P. Valerius iterum, T. Lucretius consules facti.* 3, 32, 5. *Ab hoste otium fuit. Inde consules C. Menenius P. Sestius Capitolinus.* c. 65, 5. *Inde M. Geganius Macerinus et C. Julius consules facti.* et alibi.

Et ab seditione et a bello quietis rebus] Pall. duo *et bello quietis.* sec. *et ab bello quietis.* GEBH. *et a seditione et bello* Gaertn. *et ab seditione et bello* Voss. 2. Lovel. 2. 3. 4. et Haverk. Male. V. ad 45, 8, 4. *et ab seditione et ab bello* Lovel. 5. *et ab seditione ac a bello* Harlej. 2. contra morem sollemnem Livii. V. infra ad 10, 36, 17. [*et seditione et bello* Veith.]

A metu ac periculis vacarent] *a metu periculis* Lovel. 1. *a metu et periculis* Voss. 1. Lovel. 5. Harlej. 2. et Portug. *a metu et a periculis* Haverk. De more Livii in repetenda praepositione v. ad 6, 28, 6. Unum tamen, et quidem hunc, codicem sequi temerarium est.

§. 8. *Censorem* etc. *mortuos ferunt*] Nomina censorum per hos annos edit nulla Livius. In Capitolinis tabulis est *Postumius Albinus Regillensis et C. Sulpicius Peticus.* Albinus procul dubio mortuus. Nam de Petico post magna mentio fit. SIG. V. etiam Pighium in Annal. ad ann. CCCLXXXVII. p. 262. ubi Albini praenomen, quum Fasti Capitol. hic laceri sint, in ambiguo esse dicit, quia plures ejus tempestatis Postumii Albini consulari potestate tribuni militum obcurrunt. Sigonius etiam comm. in Fast. in incerto esse fatetur, *Aulus* an *Lucius* dictus fuerit, qui ambo tribuni militum ante fuerunt. Ceterum *tribunos plebi*, non *plebis*, Leid. 1. et Gaertn. V. ad 2, 42, 6. *fuerunt* etiam, pro *ferunt*, idem Gaertn. V. ad 5, 44, 4. *fert*, id est *fertur*, Lovel. 2. quod dictum foret exemplo eorum, de quibus egi ad 1, 31, 8. Verum neque hic unum illum codicem audiendum existimo.

Proportione et ex multitudine alia multa funera fuisse] Id etiam obscurum, quamquam relatione intelligitur. quod tamen non dico ad eum modum, quo nunc ex praepositione ablativoque fecimus nomen *proportio*, quod haud scio, fueritne in aliquo apud veteres usu. GLAR. Omnino, disjuncte *pro portione* legendum esse, Glareano consentio. Livius infra 34, 50, 7. *Adjice nunc pro portione quot verisimile sit totam Graeciam habuisse.* Colum. 1, 4. *Pro portione etiam facultatum quam optime pater familiae debet habitare.* (* ubi nuperus editor unica voce dedit

maximeque eam pestilentiam insignem mors quam
9 matura, tam acerba, M. Furii fecit. Fuit enim

proportione.) Est enim *portio* id, quod vulgo *proportio* dicitur. Curtius 7, 11. *Proemium erit ei, qui primus occupaverit verticem, talenta decem: uno minus accipiet, qui proximus ei venerit: eademque ad decem homines servabitur portio.* ubi consulendus Doct. Snakenb. Id tamen ferri nequit, quod dubitaverit idem Glareanus, fueritne nomen *proportio* in aliquo apud veteres usu. Ut enim taceam, eo usum fuisse Gellium 1, 1. 2, 25. ubi *ἀναλογίον* Latine *proportionem* vocari docet, et, ubi idem tradit, 15, 9. certe ante eum idem monuit Quinctil. 1. Inst. 6. *Omnia tamen haec exigunt acre judicium, analogia praecipue, quam proxime ex Graeco transferentes in Latinum proportionem vocaverunt.* Similiter eo antiquior Vitruvius 3, 1. *Ea autem paritur a proportione, quae Graece ἀναλογία dicitur. Proportio est ratae partis membrorum in omni opere totiusque commodulatio.* Quin et Cicero ac Varro usurpare non refugerunt. Ille in Fragm. de Univ. c. 4. *Id optime adsequitur, quae Graece ἀναλογία, Latine (audendum est enim, quoniam haec primum o nobis novantur) comparatio proportiove dici potest.* et saepius in sequentibus. Hic 9. de ling. Lat. p. 126. *Dicam de quotuor rebus, quae continentur declinotionibus verborum: quid sit simile ac dissimile, quid ratio, quom adpellant λόγον, quid proportio, quod dicunt ἀνάλογον, quid consuetudo.* Verum quemadmodum docendi caussa in expositione artis cujusque Cicero cumque secuti optimi scriptores adhibuerunt, qui simili ratione multa alia nova vocabula finxerunt, ita oratores, historici, similesque eo vocabulo abstinuisse videntur. Haec ratio est, cur non inprobanda videatur conjectura Turnebi ac Lambini apud Cic. 4. in Verr. 21. *Ut hoc liceret suspicari, fuisse aliquando apud Siculos peraeque pro portione cetera.* ubi vulgo editur *peraequa proportione.* Non videtur enim Cic. tam audacter ac simpliciter usus esse, quod sine praefatione in Philosophicis, ubi majorem novandi licentiam sibi datam esse existimavit, non adhibuit. Hinc divisis vocabulis scribam 2. de Orat. 79. *Oportet caussis principia pro portione rerum praeponere.* et Orat. pro Flacco 14. *Quum omnes Asiae civitates pro portione in provincias descripsisset.* ubi in nupera Cl. Gronovii edit. una voce *proportione* vulgatur. Certe eadem recte exhibuit 5. in Verr. 21. *Numquam in Sicilia frumentum publice est emtum, quin Mamertinis pro portione imperaretur.* Ceterum *alia funera multa fuisse* transpositis vocabulis praefert Haverk. *multa alia funera fuisse* Lovel. 1. et 5.

Maximeque eam pestilentiam insignem mors quom motura, tam acerba, M. Furii fecit] Acute, neque aliter in Palat. pr. MS. atque editione principe. Palat. vero sec. *maximeque eam pestem insignem mors, quam nemo sic maturam, sic acerbam flevit, Marci Furii fecit.* Quae profecto sunt mera interpretamenta ac nugamenta commentatorum: quae tamen quoque editioni suae infulsit J. Campanus, *maximeque eam pestilentiam insignem mors, quam nemo sic motura non ut acerbam flevit, M. Furii fecit.* Pal. tert. *quam matura caussa acerba M. Furii fecit.*

Digitized by Google

vere vir unicus in omni fortuna: princeps pace belloque prius, quam exsulatum iret; clarior in exsi-

GEBH. Primo conjunctio *que* deficit in Harlej. 2. Portug. et Haverk. Deinde *eam pestem* proxime memoratus Haverk. *pestem* pro quovis noxio, pro omni re, quae nocet, perniciem adfert, usurpari notissimum est: an autem pro morbo, qui proprio nomine *pestilentia* vocatur, adhiberi possit, non consentiunt viri docti. Quidam existimant, illos barbarissare, qui hac voce eo sensu utuntur: alii adstricta oratione scribentibus permittunt, soluta *pestilentiam* dicere malunt. V. Salvagn. ad Ovidii Ibin 577. Verum neque prosaïci scriptores eodem sensu adhibere detrectarunt. Ex Livio olim exemplum dedi ad Silii 14, 582. ubi observavi, eum 25, 26, 12. et 15. bis *pestem* vocasse, quam antea *pestilentiam* dixerat. Aliud exemplum supra est 5, 14, 3. *Non prodigia, sed jam eventus, pestilentiam agris urbique inlatam, haud dubia ira Deûm, quos pestis ejus arcendae caussa placandos esse, in libris fatalibus inventum sit.* Similiter Just. 2, 13. de Xerxe ex Graecia redeunte: *Multorum deinde dierum inopia contraxerat et pestem.* ubi *pestem* vocat, quam λοιμὸν Herod. 8, 115. *pestis* etiam vocatur morbus, qui revertentis Xerxis exercitum invasit, apud Orosium 2, 10. qui, quum morbum hujus, cujus Livius meminit, temporis bis *pestilentiam* dixisset, tandem etiam *pestem* vocat 3, 4. *Pro depellenda temporali peste corporum, arcessitus est perpetuus morbus animarum.* Plura exempla v. in Freinshem. ind. Justin. Videri ergo posset illa lectio etiam hoc loco probanda esse, praesertim quum hoc loco *pestilentia* praecesserit: quo casu *pestis* etiam commode generaliori significatione accipi potest. At quum praeter Haverk. et Gebhardi Palat. sec. reliqui codd. in vulgatam lectionem conspirent, eorum consensum non spernendum existimo. Insuper *mors, quam nemo sic matura, tam acerba, M. Furii fuit* Harlej. 1. Voss. 1. in margine, ac Leid. 1. *mors quam sic matura, tam acerba, M. Furii fuit* Leid. 2. qui etiam vocem *insignem* omisit. *mors, quam nemo sic matura, tam acerba, M. Furii fecit* Lovel. 1. et 2. *mors, quam nemo sic maturam, tam acerbam flevit, M. Furii fecit* Lovel. 4. 5. et Harlej. 2. [Veith.] *mors, quam nemo sic maturam, quam acerbam flevit, M. Furii fecit* Portug. et Haverk. quam lectionem recte damnat, et interpolatam censet Gebhardus. In Florentino ab initio scriptum fuit *quam matura, tam tamen acerba*, juncta, ut videtur, duplici lectione *tam acerba*, et *tamen acerba*, quam forte librarius codici suo adscriptam invenerat. Verum illud *tamen* ortum est ex errore scribarum, qui frequenter *tam* et *tamen* confuderunt. V. infra ad 22, 59, 13. Errorem autem errore cumulavit, qui postea interpolavit *quamvis matura, tamen acerba.* Vulgatum verum est. Indicat enim Livius Camilli mortem aeque acerbam, ac maturam fuisse. V. Cl. Cortium ad Sallust. Jug. 31, 14. et Cel. Burmann. ad Ovid. 12. Met. 220.

§. 9. *Fuit enim vere vir unicus in omni fortuna*] *fuit enim vir vere mitis* Gaertn. Sed *unicus* loco non est movendum. V. ad 44, 1, 5. Mox *pceps*, id est *praeceps*, Gaertn. Sed hoc modo etiam alibi lapsi sunt scribae. V. infra ad 21, 18, 3. Hinc *bello paceque*, alio ordine, Lovel. 2.

lio vel desiderio civitatis, quae capta absentis inploravit opem, vel felicitate, qua restitutus in patriam secum patriam ipsam restituit. Par deinde per quinque et viginti annos (tot enim postea vixit) titulo tantae gloriae fuit, dignusque habitus, quem secundum a Romulo conditorem urbis Romanae ferrent.

Clarior in exilio] Etsi hic nulla varietas scripturae adnotatur, tamen *in* suspectum est. *in exsilio* satis respondet priori ex his, quae statim addit, *vel desiderio civitatis*, non tam bene posteriori, *felicitate, qua restitutus in patriam* etc. nam haec cum demum post exsilium secuta est. Ac ne prius quidem membrum *desiderio civitatis* etc. plane desiderat praepositionem *in*. Vellej. 2, 15. *Nec triumphis honoribusque, quam aut caussa exsilii, aut exsilio, aut reditu clarior fuit Numidicus.* DUK. [*exilio ut desiderio* Veith.]

Capta absentis inploravit opem] *rapta* Harlej. 2. et Haverk. saepius in codd. obvia aberratione. V. ad 6, 23, 5. In verbis sequentibus *felicitatem*, pro *felicitate*, Leid. 1. et Harlej. 1. perperam praeferunt.

Restitutus in patriam secum patriam ipsam restituit] *restitutus patriam, patriam ipsam restituit* Harlej. 1. *restitutus in patriam secum ipsam patriam restituit* Voss. 2. Hav. et Fragm. Hav. Neque aliter habent Lovel. 2. et Gaertn. nisi quod insuper legant *in patria. secum ipsam patriam* etiam Lovel. 3. At *secum patriam ipse restituit* Lovel. 4. et principes editt. usque ad Aldum, qui recte *ipsam* reposuit, concinentibus reliquis scriptis.

§. 10. *Par deinde per quinque et triginta annos*] Impudens hoc omnium codicum erratum, ac mirum ab nemine animadversum, cum nihil facilius correctu fuerit. Anni enim captae urbis sunt CCCLXV. ut ipsemet Camillus in oratione, ne Vejos migretur, ad finem 5, [54, 5.] Hi autem anni, quando mortuus est Camillus, CCCXC. a quibus si priores subduxerimus, relinquentur XXV. non XXXV. anni. GLAR. Libri veteres *viginti quinque.* egregie. tot enim a Roma capta ad hunc usque annum numerantur, id est ab anno CCCLXV. ad annum CCCXC. †. „Hoc Glareanus ante Sigo„nium notavit. Sed hoc obti„cet.“ †. SIG. *quinque et viginti* Voss. 1. a m. 2. Voss. 2. Leid. 1. Lovel. 2. 3. Harlej. 1. Gaertn. Fragm. Hav. et Hearnii L. 1. et 2. Ita quidem legendum esse, judicat etiam Cl. Jac. Perizonius in Anim. Hist. c. 10. sed tamen simul censet, ab urbe liberata ad mortem Camilli non nisi viginti quatuor annos ex historia Liviana exsculpi posse; atque illa, quae Glareanus, Sigonius, Pighius et alii, variis locis annum unum interjicientes, commenti sunt, ex ipso Livio erroris argui. Existimat igitur, Livium sui oblitum a se ipso diversum abire, quod ex variis antiquiorum annalibus suas ab urbe condita historias colligere debuerit. V. quae pluribus ibi disputat p. 453. et seqq. Alio modo nuper Livio auxilium ferre conatus est Henr. Dodwell. de Cyclis dissert. 10, 82. qui post an-

II. Et hoc et insequenti anno, C. Sulpicio Petico, 1
C. Licinio Stolone, consulibus, pestilentia fuit. eo 2
nihil dignum memoria actum, nisi quod pacis Deûm
exposcendae caussa tertio tum post conditam urbem
lectisternium fuit. et quum vis morbi nec humanis 3
consiliis nec ope divina levaretur, victis supersti-

num Urbis conditae CCCLXXVIII. proxime ante anarchiam unum annum addidit. V. quae notata sunt ad Liv. 6, 34, 1. [*quinque et triginta* Veith.] Praeterea *Par inde per quinque* Voss. 1. Leid. 2. Lovel. 1. 5. Harlej. 2. Portug. et Hav. *Per inde quinque* Gaertn. Mox *tot enim post vixit*, pro *postea vixit*, Harlej. 2. Portug. et Haverk.

Quem secundum a Romulo conditorem urbis Romanae ferrent] *quem secum* Fragm. Hav. a m. 1. Tum *ab Romulo* Portug. *a Romolo* Leid. 1. Deinde *conditore urbis Romanae ferrent* Lovel. 4. *conditorem urbis ferrent* Haverk. *conditorem urbis Romae ferrent* Lovel. 2. et Frobenius anno 1535. eumque secuti recentiores fere omnes usque ad Gronov. qui *urbis Romanae ferrent* anno 1665. edidit, quemadmodum habuerunt excusi vetustissimi et reliqui scripti mei. V. infra ad Epit. Liv. 49. *conditorem urbis Romani ferrent* se in Oxon. C. invenisse, testis est Hearnius. Et ita Sigonius in priori edit. scholiorum emendavit, quum *urbis Romanae* in vet. lib. invenisset, eamque lectionem in contextum recepit, quam etiam in sequentibus servavit, licet ibi ipsum scholion expunxerit. Ita autem Sigonius emendasse videtur, quod non esset nominativus τῷ *ferrent* additus. Verum, saepius eum omitti, infra videbimus ad 34, 56, 11.

§. 1. *Et hoc et insequenti anno T. Sulpitio Potito*] *C. Sulpitio Petico* legendum, non *T. Sulpitio Potito*. GLAR. Lege *C. Sulpicio Petico* ex lapidibus Capitolinis, ex Diodoro [l. 15. p. 507.] Cassiodoro, omnibus. †. „Et hoc quoque Glareanus annotavit." †. SIG. Praenomen Sulpicii abest a Fragm. Hav. a m. 1. *T. Sulpicius* vocatur in eodem a m. 2. ut in Voss. utroque, Leid. 2. Lovel. 1. 3. 4. 5. Harlej. 2. Florent. Portug. Gaertn. Haverk. et Hearnii Oxon. B. et C. *L. Sulpicius* in Lovel. 2. Tum *Potito* habent Lovel. 2. 4. 5. Harlej. 2. Portug. Haverk. iidemque Hearnii codices. *Petito* Voss. 1. Leid. 2. Lovel. 1. Gaertn. et Fragm. Hav. *Poetico* Klock. Sed recte, *C. Sulpicio Petico* legendum esse, praeter viros doctos ad hunc locum, monuit etiam Pighius in Annal. ad ann. CCCLXXXIX. p. 273. Ceterum in lapidibus Capitolinis ejus cognomen *Peticus* hoc anno tantum exstat: at in secundo consulatu, quem triennio postea gessit, omnia ejus nomina integra supersunt. Gruterus in postrema ed. male dederat *Paetico*, quod servarunt Heinsii Elzeviriana, Gronovianae, et nupera Amstelaedamensis. Idem error infra hoc libro capp. 17. 18. 19. et 22. commissus est. Insuper *Et hoc insequenti* Voss. 1. Leid. 2. Harlej. 2. Haverk. Portug. a m. 1. Lovel. 1. 2. 4. 5. *Et haec et insequenti* Lovel. 3.

§. 2. *Pacis Deûm exposcendae*

tione animis, ludi quoque scenici, nova res bellicoso populo, (nam circi modo spectaculum fuerat) inter alia coelestis irae placamina instituti dicuntur.
4 Ceterum parva quoque (ut ferme principia omnia) et ea ipsa peregrina res fuit. Sine carmine ullo, sine imitandorum carminum actu, ludiones ex Etru-

caussa tertio tum post conditam urbem lectisternium fuit] *pacis Deûm exposcendae cū* Gaertn. V. ad 4, 44, 10. *tertium tum* Lovel. 4. 5. Harlej. 2. Portug. et Haverk. Deinde *post urbem conditam* trajectis vocibus Voff. 2.

§. 3. *Nam circi modo spectaculum fuerat*] Hoc quid sit, declarat Valerius 2, [4, 4.] *Itaque placandi coelestis numinis gratia compositis carminibus vacuas aures praebuit, ad id tempus circensi spectaculo contenta, quod primus Romulus, raptis virginibus Subinis, Consualium nomine celebravit.* SIG. *circinoso spectaculum fuerat* Lovel. 5. in quo tamen primae vocis quatuor ultimis literis subjecta stigmata indicant, librarium credidiffe, eas delendas effe. *circli* pro varia lectione adscriptum erat margini Voff. 1. Insuper *spectaculum fuit* Harlej. 2. et Portug. *spectaculum fuit*, id eft *fuerit*, Gaertn. qui insuper in verbis sequentibus exhibet *inter alia coelestis irae placamina instituuntur*, pro *instituti dicuntur*.

§. 4. *Parva quoque (ut ferme principia omnia) et ea ipsa peregrina res fuit*] Prima vox non adparet in Leid. 2. Deinde *ut firma principia omnia* Voff. 1. et Lovel. 1. *ut infirma principia omnia* Leid. 2. Insuper *peregrina fuit res* transpositis dictionibus Lovel. 1. et 5.

Sine carmine ullo, sine imitandorum carminum actu] De hoc loco egerunt viri doctiffimi Casaub. de Rom. Sat. c. 1. Dan. Heinsius de Sat. Horat. l. 1. p. 20. seqq. Salmas. ad Vopisci Carin. c. 19. et poftremus omnium, quod quidem sciam, Dacerius in Dissert. de Satira, quae eft in tom. 3. Memoriar. literar. Acad. Regiae inscriptionum et elegantiorum literar. edit. Amftel. In ea verba haec Livii *sine carmine ullo, sine imitandorum carminum actu*, interpretatur *sans aucun vers, sans aucun acte de pièce reglée, qui consiste dans l'imitation*. Non scio, quam bene. Mihi Livius simpliciter hoc dicere videtur, sine cantore, qui pronunciaret, et sine hiftrione, qui saltando et gefticulando ea, quae pronunciabantur, exprimeret: nam haec deinde addita sunt, quum antea ludiones nihil aliud, quam ad tibicinis modos saltarent. Sic paullo poft *fabellarum actum* dicit Livius: *histrionibus fabellarum actu relicto*. DUK. *sine crimine ullo* Haverk. sollemni errore. V. supra ad 1, 26, 6. *sine certamine ullo* Lovel. 4. et ed. Mediol. anni 1480. aliaeque plures. Sed, et has voces per compendia scribarum confundi, docuit Cel. Burmann. ad Gratii Cyneg. 22. Tum pofterius *sine* non adparet in Leid. 2. Malc. Supra 5, 41, 4. *Sine ira, sine ardore animorum ingressi postero die urbem*. c. 44, 6. *Sine munimento, sine stationibus ac cu-*

ria adciti, ad tibicinis modos saltantes, haud inde-
coros motus more Tusco dabant. imitari deinde eos 5
juventus, simul inconditis inter se jocularia funden-
tes versibus, coepere; nec absoni a voce motus
erant. Accepta itaque res saepiusque usurpando 6
excitata. vernaculis artificibus, quia hister Tusco

stodiis passim ferarum ritu sternuntur. 6, 30, 3. *Volsci provincia sine sorte, sine comparatione extra ordinem data.* 8, 19, 7. *Sine consilio, sine audacia depugnat.* 9, 5, 10. *Se solos sine vulnere, sine ferro, sine acie victos.* c. 20, 10. *Se sine legibus certis, sine magistratibus agere querebantur.* c. 45, 10. *Aequorum exercitus, sine ducibus certis, sine imperio, trepidare.* 23, 27, 5. *Sine imperio, sine signo, incompositi, inordinati in proelium ruunt.* 28, 25, 14. *Suam seditionem sine vulnere, sine sanguine fuisse.* 40, 15, 11. *Sine advocatis, sine patronis pro me dicere cogor.* 45, 42, 2. *Is triumphus sine captivis fuit, sine spoliis.* Salluft. in Catil. 6. *Aborigines genus hominum agreste, sine legibus, sine imperio, liberum atque solutum.* V. infra ad 8, 38, 11. et ad 38, 18, 12. (* 10, 17, 7. 35, 49, 13.) *sine inimitandorum* habet Lovel. 1.

Ludiones ex Etruria adciti, etc. *haud indecoros motus more Tusco dabant*] *ludii oēs*, id eft *omnes*, Fragm. Hav. a m. 1. *Ludi oñis et ex Etruria* Lovel. 5. Male. Sic infra hoc cap. *Quia hister Tuseo verbo ludio vocatur.* 39, 6, 8. *Convivalia ludionum oblectamenta addita epulis. Ludi omnes essent curia acciti* Lovel. 4. Tum *aut inde choros sinotus* corruptiffime Leid. 1. *haud indecores motus* Lovel. 1. 4. et Leid. 2.

§. 5. *Simul inconditis inter se jocularia fundentes versibus*] Haec idem Daccrius ita vertit. *en continuant toûjours ses railleries, ses plaisanteries en vers grossiers et informes.* Non eft interpretatio, sed παράφρασις, magis ex ipsius, ni fallor, quam ex Livii sententia, qui nihil de illa, quam interpres narrat, continuatione dicit. DUK. *simul conditis inter se jocularia* Lovel. 4. *simul inconditis in se jocularia* Lovel. 2. Paullo ante *iminitari deinde* Lovel. 1. *more deinde* Lovel. 3.

Nec absoni a voce motus erant] *nec absona voce* Lovel. 1. 4. 5. Voff. 1. et Leid. 2. Male. *absoni a voce*, ut *dissoni ab re* infra 8, 8, 2. *Adeo nihil apud Latinos dissonum ab Romana re, praeter animos, erat.* alia constructione *absonus fidei* dixit 1, 15, 6. *Quorum nihil absonum fidei divinae originis divinitatisque post mortem creditae fuit.*

§. 6. *Accepta itaque res, saepiusque usurpando excitata vernaculis artificibus*] Poft *excitata* diftinguendum: nisi quis *accepta re* in aufcrendi casu legere malit. GLAR. Jam Aldus aliique ante Glareanum poft *excitata* diftinxerunt. Eamdem autem interpunctionem recentiores editores fere retinuerunt usque ad Gruterum, cujus ultima ἔκδοσις diftinguit, *Accepta itaque res, saepius-*

Digitized by Google

verbo ludio vocabatur, nomen histrionibus indi-

que usurpando excitata, vernaculis artificibus, quia hister etc. quod posteriores, plerique servarunt, vel pejus etiam dederunt *excitata, vernaculis artificibus; quia hister*. Ceterum *exercitota* Lovel. 2. V. ad 10, 33, 1. Deinde *vernaculis artificiis* Lovel. 1. Voss. 1. Leid. 2. et Portug. a m. 1. quo errore *principiis*, pro *principibus*, similiaque plura in Mstis obvia sunt. V. ad 21, 60, 7. Vocem *artifex* hoc sensu illustrat Gronov. ad Sueton. Vespas. 18.

Quia hister Tusco verbo ludio vocabatur] Quidam libri *histrio* habent. At Plutarchus etiam in Problematis [p. 289.] a Tuscis *Ἴστρον* vocatum scribit. ut recte *Hister* legatur. SIG. *quia iter* Voss. 1. Leid. 2. et Lovel. 1. *quia ister* Leid. 1. et Klock. *quia histrio* Lovel. 4. Harlej. 2. Portug. et Gaertn. quod ex verae lectionis interpretatione receptum est. De voce *hister* v. Cel. Graevium ad Sueton. Aug. 70. Deinde *ludius vocabatur* Lovel. 4. 5. et Hearnii Oxon. N. L. 2. et C. *ludios vocabatur* Florent. Leid. 1. et Harlej. 1. Sed v. supra ad §. 4. *ludius* est apud Valer. Max. 2, 4, 4. *Et quia ludius apud eos Histrio adpellabatur, scenico nomen Histrionis inditum est.*

Nomen histrionibus inditum] Pighius ad Valerii Max. locum modo laudatum legendum censet *nomen histrionis*, quia ita etiam ibidem Valer. Max. loquitur. At vetant omnes codices scripti et editi, qui constanter *histrionibus* servant. Et recte. Ita enim Livius ubique loqui amavit. 1, 1, 3. *Troja vocatur, pagoque inde Trojano nomen est.* et mox eodem cap. *Trojae et huic loco nomen est.* ad quae loca plura notantur. 3, 57, 10. *Leges decemvirales, quibus tabulis duodecim est nomen, in aes incisas in publico proposuerunt.* c. 65, 4. *Insectandisque Patribus, unde Aspero etiam inditum est cognomen, tribunatum gessit.* 4, 26, 2. *T. Quinctius, L. filius, Cincinnatus (eidem et Penno cognomen additur) et C. Julius Mento consules facti.* Silius Ital. qui Livium imitari solet, 11, 58.

Pacuvio fuit haud obscurum
crimine nomen.

quo quaedam ex Livio aliisque scriptoribus exempla olim contuli. Justin. 13, 7. *Cui nomen Batto fuit.* Florus 1, 7. *Tarquinius, cui cognomen Superbo ex moribus datum.* Praeterea *indictum* Lovel. 1. Harlej. 2. Portug. et Haverk. atque ita inter versus emendatur in Voss. 1. Saepius hoc modo erraront scribae. V. supra ad 3, 65, 4. Et ita in loco Valer. Max. laudato codex Traject. prior pari lapsu praefert, *scenico nomen Histrionis indictum est.*

§. 7. *Qui non, sicut ante, Fescennino versu similem incompositum temere ac rudem alternis jaciebant*] *Fescennino versu* quidam in dandi casu antique dictum putant: quod, nescio, quam probem. Neque enim necesse est, ut ab accusativo *similem* regantur, quod absolute positum videtur, ut illud *incompositum*. GLAR. Hic locus partim librariorum vitio, partim antiquitatis ignoratione obscurissimus est. Habent tamen libri veteres impressa aliqua vestigia verae lectionis. Nam in quibusdam est *Fescennino similem versu incompositum temere*. Quibus adductus sum, ut credam legendum

tum: qui non, sicut ante, Fescennino versu simi- 7

esse, *Fescennino similem versum, compositum temere.* ita ut prima syllaba vocis *incompositum* sit ultima litera vocis *versum.* Quid enim significat *versus incompositus temere?* Est autem sensus: primum ludiones ex Etruria acciti sine carmine ad tibicinis modos saltarunt. post versus, sed inconditi, et motus a voce non absoni accesserunt. tum diligentia quoque major adhibita est. Non enim Fescennino similis versus, temere compositus ac rudis, ut ante, allatus est, verum descripto ad tibicinem cantu saltuque congruenti satyras peregerunt. Quo fit, ut mos ille explicetur, qui ab Aristotele in poëticis recitatur [c. 1.] veteres nimirum histriones imitatos esse *ῥυθμῷ, ἁρμονίᾳ καὶ λόγῳ.* id est. *saltu, concentu, et versu.* atque earum primum duo genera extitisse. Unum eorum, qui tibiarum modis, alterum eorum, qui pedum motibus verbisque imitarentur. deinde vero tria evasisse, tum cum alius saltaret, alius canere coepit. cujus initium moris tribuit Livio poëtae hic auctor: Sophocli autem in tragoedia Aristoteles, cum aït ab eo inventum esse *τὸν τριταγωνιστήν.* †. „Hunc locum reprehendit Robortellus 2. Emendat. „33. concedens, ea quidem se ita „habere, quae ab Aristotele exponuntur, at simul ostendens „aliud esse, quod ab Andronico „factum Livius scribit. Cum enim unus esset, qui imitaretur „cantu et sermone, separare is „coepit, quia impedire illum, „qui duo simul faceret, videbat. „Aristoteles vero histriones tres „fuisse introductos primum a „Sophocle, qui sermone imitarentur, ut hic esset primarum „partium, alter secundarum, tertius tertiarum." †. SIG. Vossianus quoque [sec.] et Helm. *versum.* Hoc igitur accipio ab Sigonio. At non transpono voces, non fero *compositum*: abnuunt enim scripti. Quaerit, quid sit *incompositus temere?* sed jungit dissociabilia. Livius vult, versus incompositos ac rudes, Fescenninis versibus similes, alternis temere ac sine arte jactasse. J. FR. GRON. Vulgatam lectionem *versu similem incompositum* Oxonienses suos retinere, auctor est Cl. Hearne. Et ita tantum non omnes mei. Nam, praeter Voss. 1. a Gronovio memoratum, tantum Lovel. 3. *versum* praefert; at Klock. *Fescennino versui similem, compositum temere.* Et sane ne id quidem, quod Gronovius ab Sigonio accepit, probandum videtur. Sed vel cum Klockiano *Fescennino versui similem* legendum est, vel *versu*, quod servant reliqui, pro *versui* more antiquo, ut quidam apud Glareanum putant, accipiendum. V. infra ad 24, 19, 6. Utrumque autem *Fescennino versu*, vel *versui*, *similem* et *Fescennino versum similem*, dici potuisse, Liviumque utroque modo locutum esse, patet ex illis, quae supra notavi ad 3, 9, 4. Si plures etiam codd. probarent, *compositum temere* non displiceret. Facile enim syllaba initialis *τοῦ incompositum* repeti potuit ex proximae vocis litera finali *m.* V. supra ad 5, 23, 5. Nunc tamen Gronovio cedo. Ceterum illis, quae Robortellus de sensu Aristotelis contra Sigonium disputavit, ipse postea Sigonius respondit 1. Emendat. 36. ac sententiam defendere conatus est. In repetitis tamen editionibus, quae post verba Aristotelis subjiciuntur, expuuxit: ut ea ipsi postea displicuisse verisimile sit. Ea tamen, contra quam semper observavi, hic restitui; quod,

lem incompositum temere ac rudem alternis jaciebant; sed inpletas modis saturas, descripto jam ad

iis resectis, commode intelligi nequeant, quae Glarcanus ad Sigonii Scholion in fine monuit. Insuper *alterni* Leid. 2. *alterius* Gaertn. et Fragm. Hav. V. ad 4, 53, 11. Tum *faciebant* Voss. 1. Leid. 2. Lovel. 1. 5. Harlej. 2. Portug. et Haverk. quemadmodum saepe variant codd. scripti. V. inferius notata ad 41, 4, 2.

Inpletas modis saturas] *inpletis modis* Lovel. 2. et Gaertn. Deinde varie libri manu exarati praeferunt, vel *satiras*, vel *satyras*, vel, ut optimi Florent. Leid. 1. Voss. 1. et Harlej. 1. habent, *saturas*. V. Vossium in Etymol. ling. Lat. v. *Satyra* et v. *Satura*, quosque ibi laudavit.

Descripto jam ad tibicinem cantu, motuque congruenti peragebant] Dacerius redarguit Casaubonum, ut qui crediderit, omnia, quae hic tradit Livius, in unum illum annum concludenda esse, quo Sulpicius Peticus et Licinius Stolo consules fuerunt. Non scio, unde hoc colligere potuerit, nec quidquam apud Casaubonum invenio, ex quo intelligatur, eum hoc credidisse. Postquam retulerat verba superiora Livii, addit: *Haec Livius in A. V. C. CCCXC. consulibus C. Sulpicio Paetico, C. Licinio Stolone, quando gravi pestilentia urbs laboravit.* Ex his nemo praeter hunc censorem exsculpet, opinor, quod is Casaub. tribuit: non enim dicit Casaubonus, Livium tradere, omnia illa hoc uno anno gesta esse, sed ab eo in historia hujus anni referri. DUK. *motu congruenti pangebant* Haverk. Scriptum fuerat *pagebant*; hinc, omissa linea per caudam literae *p* trajecta, factum est *pagebant* et *pāgebant*. Ita *peractus*. seu *pactus*, et *pactus* supra commutabantur 5, 50, 7.

§. 8. *Livius post aliquot annos*] *Lucius*, pro *Livius*, Lovel. 2. Tum *post aliquos annos* Harlej. 2. V. supra ad 6, 37, 8. *post aliquod annos* Haverk. V. ad 6, 24, 2. *post aliquot annis* Voss. ambo, Leid. ambo, Lovel. 1. 3. Harlej. 1. Gaertn. et Klock. quod eodem modo dictum accipi potest, quo *post aliquanto*, *post paucis diebus*, de quibus egi ad 2, 31, 4.

Qui ab saturis ausus est primus argumento fabulam serere] Hanc sententiam his verbis tradidit Valerius 2, [4, 4.] *Paulatim deinde ludicra ars ad satyrarum modos perrexit, a quibus omnium primus poëta Livius ad fabularum argumenta spectantium oculos et animos transtulit. Isque sui operis actor, cum saepius a populo revocatus vocem obtudisset, adhibito pueri et tibicinis concentu, gesticulationem tacitus peregit.* SIG. Alii *ausus est primus argumentum fabulam serere.* Ut supra 3, [44, 9.] *Notam judici fabulam petitor, quippe apud ipsum auctorem argumenti, peragit.* vel alii *argumento fabulam facere*, vel *argumentosam fabulam facere*. Lege *argumentum suum fabulam serere*, vel *facere*. vel *argumento suo fabulam inserere*. Gallicus interpres: *qui, après l'usage des satyres, osa le premier entremesler des choses vrayes parmi ses farces*. vel lego *argumento suo fabulam cerere*, pro *quaerere*. Ita infra [c. 8, 7.] *carta pars*, quo *quarta*, in Msto. KLOCK. *Argu-*

tibicinem cantu, motuque congruenti peragebant. Livius post aliquot annos, qui ab saturis ausus est 8

mentum fabulae saepe dicunt veteres. Terentius Prol. Andr. et Heautont. Auctor ad Herenn. 1, 12. Suet. Calig. 52. Ner. 12. et alii. Sed quid est *argumento fabulam serere?* Ferrar. l. 2. Elect. 5. interpretatur *fabulam argumento componere*, seu *fabulam condere*, et profert verba Quintil. 5. Inst. Or. 10. *Fabulae ad actus scenarum compositae argumenta dicuntur.* et Livii 3, 44, 9. *Notam judici fabulam petitor, quippe apud ipsum auctorem argumenti, peragit.* Ex his et aliis, quae laudavi, locis quidem intelligitur, quid sit *argumentum*, sed nondum liquet, quid sit *fabulam serere*. Credo tamen hoc a Ferrario recte exponi *componere*, quod etiam *contexere* dicas et *conserere*. Livius hoc cap. *Consertaque fabellis potissimum Atellanis sunt.* 25, 6, 6. *Fati lege immobilis rerum humanarum ordo seritur.* Quintil. 5, 10. *Ordo rerum tribus momentis consertus est.* V. Cl. Drakenb. ad Silii Ital. 8, 266. Ita sensus erit, qui primus ausus est, spreta satyra, argumentis fictis fabulas componere et contexere. Fortassis etiam *serere*, quasi de re nova et Romanis ante id tempus incognita, dicit: quemadmodum in hoc Horatii Art. Poët. 46.

In verbis etiam tenuis cantuque serendis,

Acron et plerique alii *serere* exponunt *novare*, *nova verba facere*. DUK. Sex priores voces exsulant a Lovel. 5. a m. 1. Earum loco has quinque *quia a saturis ausus est* reposuit manus altera. *quibus a saturis*, pro *qui*, praefert Lovel, 4. [*quibus ab satyris* Veith.] *qui a satiris* Portug. et Gaertn. *qui a saturis* Fragm. Hav. et Lovel. 1. *qui a satyris* Haverk. *qui ab sacris* Leid. 2. Tum *ausus est primo* Portug. cum edd. Rom. anni 1472. et Parm. Deinde *argumento fabulam serere* omnes scripti praeter Portug. et Haverk. qui *inserere* praeferunt, ut Klockius ex conjectura emendavit. *argumento fabulam facere* editt. principes. *argumentosam fabulam facere* Mediol. anni 1505. quod Ascensius annis 1513. et 1516. recepit, Sed, vox *argumentosus* an seculi Liviani sit, admodum dubito. V. Voss. de Vitiis Sermon. l. 3, 1. et l. 7. ea voce. Aldus deinde *argumento fabulam serere* substituit: quod ob codd. consensum verum puto. Id autem Ferrarius 2. Elect. 5. exponit fabulam argumento componere, seu fabulam condere, quia teste Quinctiliano 5. Instit. 10. *fabulae, ad actus scenarum compositae, argumenta dicebantur.* (* *fabulam serere* dixit Liv. 38, 56, 8.) Ceterum memorata dignissima sunt verba Doujatii, quibus hunc locum enarravit, ut peritia ejus in arte Chronologica et Historia literaria nulli deinceps incognita sit. Ita igitur inquit. „Vult, ni fal„lor, cum Lucilius satyrico car„minis genere fabulas instituis„set, quo, de re quaque, versus „nullo certo argumento adstricti „ab histrionibus recitabantur: „Livium, eo genere relicto, fa„bulas suas, Graecorum more, „ad quaedam argumenta certo „ordine tractanda revocare au„sum fuisse.“ Ergo, auctore Doujatio, Livius Andronicus, quem ipse Claudio Centone, Appii Caeci filio, et M. Sempronio Tuditano consulibus, id est, anno urbis conditae DXIII. primum

primus argumento fabulam serere, (idem scilicet, id quod omnes tum erant, suorum carminum actor)
9 dicitur, quum saepius revocatus vocem obtudisset, venia

omnium fabulas Romae docuisse ex Gellii 17, 21. tradiderat, vixit post Lucilium satyrarum scriptorem, et morem a Lucilio institutum mutavit, quum tamen Lucilium Livio, Naevio, Ennio, Plauto, Caecilio, Terentio, Pacuvio, et Accio juniorem, et in obtrectandis eorum poëmatis clarum fuisse, Gellius eodem loco narravit. Eodem adfirmante, Livius, qui ante natum Scipionem Africanum majorem jam fabulas Romae docuit, attamen natu minor fuit Lucilio, qui *sub P. Africano* (prioris nepote adoptivo) *Numantino bello eques militavit*, teste Vell. Paterc. 2, 9. Quid non orbi literato ab hoc antecessorum Parisiensium primicerio exspectandum fuisset, si desultor juris totus se nostris literis dedidisset, ex hoc specimine satis patebit.

Idem scilicet, id quod omnes tum erant, carminum suorum actor] *i*, pro *idem*, habet Portug. *id* Lovel. 5. *scilicet* autem deficit in Haverk. Deinde *id quod omnes tantum erant* Leid. 2. Ita etiam supra variant libri 5, 36, 6. Simili modo *tum* et *tantum* commutantur supra 4, 51, 4. *tam* et *tantam* apud Cl. Corte ad Plinii 1. Epist. 2, 2. *id quod omnes timuerant* Voss. 2. Leid. 1. Lovel. 2. 3. 4. 5. Harlej. 2. Portug. Gaertn. Haverk. et Fragm. Hav. atque *non* nullae ex editt. principibus. simili errore ac *reliquerat* pro *reliqua erat*, *etiam* pro *et jam*, aliaque passim in Mstis obvia sunt. V. ad 1, 47, 9. 23, 29, 16. et pluribus locis. Praeterea *carminum suorum auctor* Lovel. 2. et Gaertn. V. ad 1, 26, 5.

§. 9. *Quum saepius revocatus, vocem obtudisset*] Dacerius: *on le fit jouer si souvent, qu'il s'enroua.* Parum adcurate. Nam haec verba, *on le fit jouer si souvent* etiam de diversis temporibus accipi possunt, et accepta esse videntur, contra mentem Livii, qui de uno et unius diei actu loquitur. *Revocare aliquem* est, jubere repetere ea, quae dicta sunt. V. Passeratium ad Cic. pro Arch. 8. Abramum ad Cic. pro Sextio 58. Livius 33, 32, 8. *Revocatus praeco* etc. *iterum renunciaret eadem*. Hoc Florus 2, 7. de eadem re dicit, *iterum iterumque praeconem illam vocem repetere jubebant.* Ad hanc significationem verbi *revocare* non satis adtendisse Dacerium ex eo adparet, quod dicit, *on ne pouvoit se lasser de voir les pièces de Livius, et on le fit jouer si souvent.* DUK. *vocem obtulisset* lapsu scribarum Portug. et Haverk. Nam Valer. Max. 2, 4, 4. eamdem rem referens, eamdem etiam locutionem usurpavit. *Quum, saepius a populo revocatus, vocem obtudisset. obtundere vocem* obcurrit etiam apud Cic. 2. de Orat. 70. *Patrono malo, quum vocem in dicendo obtudisset, suadebat Granius, ut mulsum frigidum biberet.* Similiter, inter varias qualitates vocis, etiam *obtusam vocem* refert Quinctil. 11. Inst. Or. 3. qui ibidem insuper *obtusas fauces* vocem obscurare dicit.

Puerum ad canendum ante

Digitized by Google

venia petita puerum ad canendum ante tibicinem quum statuisset, canticum egisse aliquanto magis vigente motu, quia nihil vocis usus inpediebat. inde ad manum cantari histrionibus coeptum,

tibicinem quum statuisset] Ingratum et supervacuum mihi hic videtur *quum*, et locum, quem corruptum putabam, levi emendatione ita reſtituere conabar: *vocem obtudisset, et venia petita p. a. c. a. tibicinem statuisset*, vel *vocem obtudisset, venia petita p. a. c. a. tibicinem statuisse, et canticum egisse*. Sed cohibuit me, ne quid tentarem, adnotatio Gronovii ad 28, 40, 2. etsi hoc intereſt, quod ibi longe plura, quam hic, interponuntur. DUK. *ad cantandum* Leid. 2. et Voſſ. 1. in margine. Tum *tibicinam* Florent. *tibicen* Lovel. 4. Ceterum hic etiam locus docet, quanta cura Doujatius ad verba Livii adtenderit. Dicit enim, Livium, voce jam nimio usu obtusa, tibicinis concentum adhibuisse: ut adeo *puer ad canendum* ipsi sit tibicen. Sed quid erit *tibicinem ante tibicinem statuisset?* Livius hic aperte *tibicinem* a *puero ad canendum* diſtinguit. Ante Livium *cantus jam erat descriptus ad tibicinem*, ut Livius modo dixit: sed insuper Andronicus adhibuit *puerum ad canendum*, tragoedum nempe, qui fabulam modulata voce pronunciaret, eumque *statuit ante tibicinem*.

Canticum egisse aliquanto magis vigenti motu] *ingenti motu* Harlej. 2. Portug. et Haverk. V. ad 2, 30, 14. *ingentem motu* Lovel. 2. et 5. *vigentem motu* Florent. Leid. 1. Lovel. 2. et Harlej. 1. ubi ultima litera adhaesit ex initiali vocis sequentis. V. infra ad 40, 7, 8. legendum enim *vigente motu*, ut praeferunt Voſſ. ambo, Leid. 2. Lovel. 1. 3. Gaertn. omnesque edd. usque ad Paris. anni 1573. quae prima *vigenti* dedit, quod in nullo cod. supereſt, nisi in modo memorato Harlej. 2. a m. 2. *vigente motu* itaque revocavi. V. ad 6, 14, 13. Adde viros doctos ad Sueton. Ner. 20. Mox *votis*, pro *vocis*, perperam Portug.

§. 10. *Inde ad manum cantari histrionibus coeptum*] *cantari ad manum* dixit, pro cantare in promtu, et in praesentia, coramque. Hesychius *ad manum quae sunt*, prompta et parata interpretatur, et *servum ad manum* ad multa utilem, hoc modo. *Κατὰ Χεῖρα; ἕτοιμα, εὐΧρῆ, ἢ ὁ νῦν πρὸς Χεῖρα καὶ εἰς πολλὰ Χρήσιμος οἰκέτην* TURNEB. 3. Advers. 23. quem etiam v. 5, 11. Ego intelligo *ad manum*, id eſt, ad tacitam hiſtrionum geſticulationem, quae manu vel praecipue peragitur. KLOCK. Haec verba Livii ita in editis leguntur. Sed quis ea mihi sana eſſe et incorrupta praeſtabit? quid enim eſt *ad manum cantare?* hoc contra mentem auctoris eſt, qui poſt illud Livii factum hiſtriones canere desiiſſe vult, et, qui antea voce motuque cantica agerent, solo motu et tacita geſticulatione exinde agere coepisse, et diverbia tantum ipsorum voci relicta. Nam diverbia pronunciabant hiſtriones, cantica saltabant, puero accinente et responsante tibicine. Ante Livium poëtam et cantu simul et motu corporis ea peragebant. Valer. Max. 2, 4. de poëta Livio: *isque sui operis actor cum,*

11 diverbiaque tantum ipsorum voci relicta. Post-

saepius a populo revocotus, vocem obtudisset, *adhibito pueri et tibicinis concentu, gesticulationem tocitus peregit*. inde igitur mos deductus, ut pantomimi in comoediis taciti cantica desaltarent. quare legendum apud Livium: *inde ad manum saltari histrionibus coeptum, et diverbia tantum ipsorum voci relicto*. Dubitatione prorsus caret haec emendatio. *saltari* in *cantari* mutaverunt, qui non intelligebant, quid esset *od manum saltare*, et mentem Livii non percipiebant. *ad monum soltare*, est manibus saltare et gesticulari. Verbum Graecum non poterat melius exprimi. Nam Χειρονομεῖν omnino est *ad manum soltore*. Genus autem hoc ipsum loquendi vulgare et protritum Latinis, *ad manum*, aut *ad manus saltare*, pro manibus saltare. Sic *ad tibias canere*, pro tibiis canere. Lampridius in Heliogabalo [32.] *Ipse contavit saltavit, ad tibias dixit*. Sic od *tabulam ludere*. *ad monum lapides jactare* apud Vegetium. Ita etiam *ad digitum pugnare* dicebant, pro digitis pugnare, quod uno verbo *micare*. Quintilianus 8, 5. *Contra eamdem sororem gladiatoris, cujus modo feci mentionem, ad digitum pugnovi*. Ita in vetustissimo et optimo codice legebatur, quem olim a Bongarsio habui, τῷ πδνυ. vulgo editur, *at digito pugnavi. ad digitum concurrere* dixit incertus auctor veteris epigrammatis:

Lex erat ad digitum posita
concurrere palmo.

Quem ego versum semper et ita legendum, et de micatione intelligendum judicavi, quod alibi pluribus probabo. *decernere digitis* apud Calpurnium Ecl. 2.

Et nunc olternos mogis ut
distinguere cantus
Possitis, ter quisque manum
jactote micantes.

igitur od *digitum pugnare* et *digitis pugnare* idem, ut *ad monum saltare*, et *manibus saltare*. quod est Χειρονομεῖν. Hesychius Χειρονόμος, ὀρχηστής. SALMAS. ad Vopisci Carinum c. 19. p. m. 830. Salmasius ad Flavii Vopisci Carinum *saltori*: et hanc emendationem dubitatione prorsus carere scribit. Sed illud habent omnes codices: accipiendumque, non ut ipsi histriones *contare od manum* dicantur coepisse, sed alii, illis gestum sine voce agentibus. Est enim *cantare* alicui *ad manum* non, ut Turnebus voluit, cantare in promtu et in praesentia, coramque, sed gestieulationi ejus, quae saltando fiebat et loquaci manu, cantando respondere, et pronunciare modulate, quae histrio agat. Sueton. Calig. 54. *Canendi ac saltandi voluptate ita efferebatur, ut ne publicis quidem spectaculis temperaret; quo minus et tragoedo pronuncianti concineret, et gestum histrionis, quasi laudans vel corrigens, palom effingeret*. Et hinc intelligendum apud eumdem in Nerone 24. *Atque in quodam tragico actu cum elopsum baculum cito resumsisset, pavidus et metuens, ne ob delictum certamine summoveretur, non oliter confirmatus est, quam adjurante hypocrita, non animudversum id inter exsultutiones succlamationesque populi*. Ubi fatetur Torrentius, se non intelligere, quis hic sit *hypocrita*: et suspicatur aliquem, qui adstiterit canenti, ut phonascus verba facienti, monendi caussa vel subjiciendi, si quid fugeret memo-

quam lege hac fabularum ab risu ac soluto joco

riam. Alii *hypocritam* conjiciunt fuiſſe ex illis, qui cum principe tragoediae partem cantaverint, aut denique simplicius, ut ajunt, *hypocritam* pro adulatore Caesaris accipiunt. Nimium illi quidem simpliciter se. Nec cantabat ille cum principe, sed principe cantante saltabat. Nimirum Nero hic, quod in Caligulae verbis *Tragoedus*, agit; *hypocrita*, quod *histrio*. Tragoedus canebat, id eſt, modulate pronuntiabat: hiſtrio, vel hypocrita, vel pantomimus saltabat et geſticulabatur, et praeter hos aderat tibicen. Ut hic *puer ad canendum* pro tragoedo; tibicen, ante quem statutus puer; Livius Andronicus *actor suorum carminum*. Sic *cantare ad tibias*, sicubi, non utique semper, ut vult ἀπάνυ, eſt solummodo tibias inflare, sed, alio tibias animante, carmen voce accinere: *cantare ad fides*, Ovidio *ad citharam ora vocalia movere*, et subjungere vel *sociare carmina nervis* [5. Met. 332. 340. l. 11, 5.] simul pulsare citharam, simul canere. Varro apud Nonium [v. *Naenia.*] *Ibi a muliere, quae optima voce esset, praefica laudari, dein naeniam cantari solitam ad tibias et fides.* Sic conjicimus, pro *per quam*. Cicero 4. Tuscul. 2. *Gravissimus auctor in Originibus dixit Cato, morem apud majores hunc epularum fuisse, ut deinceps, qui accubarent, canerent ad tibiam clarorum virorum laudes atque virtutes: ex quo perspicuum est, et cantus tum fuisse descriptos vocum sonis et carmina.* Sic autem legendum, non *rescriptos*, vel docent verba hic apud Livium: *descripto ad tibicinem cantu*. Idem l. 1. ejusdem operis [44.] *Non intelligo, quid metuat], cum tam bonos versus fundat ab tibiam.* Et secunda Agraria [34.] *Hostiae majores ad praeconem et ad tibirinem immolabantur.* 2. de legibus [24.] *Honoratorum virorum laudes in concione memorantor, easque etiom ad cantus ad tibicinem prosequuntor.* Varro 2. de re Ruſt. ult. *Sacrificanti tibi, Varro, ad tibicinem Graecum.* Donatus de tragoed. et com. *Hujusmodi adeo carmina ad tibias fiebant, ut his auditis multi ex popula ante discerent, quam fabulam acturi scenici essent. Cantabat* igitur puer *ad manum* Livio Andronico, ipse ad tibicinis modos saltabat agens canticum. Lucianus de Saltatione [p. 798.] Πάλαι μὲν γὰρ αὐτοὶ καὶ ᾖδον, καὶ ὠρχοῦντο. εἶτ' ἐπειδὰν κινουμένων τὸ ἆσθμα τὴν ᾠδὴν ἐπετάραττεν, ἄμεινον ἔδοξεν ἄλλους αὐτοῖς ὑπᾴδειν. Feſtus in *Salva res est. Inventum esse ibi C. Pomponium libertinum, mimum magno natu, qui ad tibicinem saltaret.* Idem: *Nenia, quod in funere laudandi gratia cantatur ad tibiam.* J. FR. GRON. Salmasii ad Vopisci Carin. 19. emendationem hujus loci multis poſt Gronovium refellit Ferrarius 2. Elect. 5. sed *ad manum cantare* exponit cum Turnebo 3. Advers. cap. ult. et confirmat e Quintil. 12. Inſtit. 5. *arma habere ad manum*. et ex Livio [9, 19, 6.] *Supplementum Romanis ad manum domi esse.* Adde Plinium 35. H. N. 10. *ad manum intuenti demum adparere.* et African. l. 19. §. 5. D. ad SCtum Vellej. *Quia ad manum nummos non habebam.* Itaque ex horum sententia *ad manum cantari histrionibus coeptum* eſt, hiſtriones coeperunt ad manum habere, qui cantaret, et quo pronunciante ipsi saltarent. Gronovii interpretatio-

res avocabatur, et ludus in artem paullatim verterat; juventus, histrionibus fabellarum actu re-

nem horum verborum eo praecipue improbat Ferrarius, quod cantor cantando non respondebat gesticulationi histrionis, quae saltando et loquaci manu fiebat; sed quod contra histrio saltando et gesticulando ea exprimebat, quae cantabantur. Hoc recte animadversum videtur. DUK. Salmasii conjectura recte a viris doctis explosa est. Ei autem erroris fons exstitit, quod *ad manum cantari histrionibus* acceperit pro ab histrionibus; quum accipiendum sit ad manum cantari histrionibus sive histrionum caussa a pueris ad canendum ante tibicines statutis. Quin et, *saltare ad manum*, pro saltare manibus, an sit locutio temporis Liviani, admodum dubito. Certe ipse Salmas. ad Vopisci Procul. 13. veteres dixisse tradit *ludere alea, tesseris, latrunculis*, at recentiores scriptores *ad aleam, ad tabulam, ad latrunculos*. Similiter *jacere ad fundas*, pro fundis, *destinare ad balistas*, pro balistis, locutiones Vegetianas esse, Stewich. ad eum docuit ad 4, 8. et 18. Pluribus aliis argumentis, post Gronovium ad hunc locum, Salmasium verba Livii tentantem refellit Ferrarius 2. Elect. 5. cui neque Gronovii expositio satisfecit per omnia. Postquam enim, Salmasii conjectura refutata, docuisset, *cantare ad manum* esse, prope et in vicino cantare, quomodo fere Turnebus interpretatus est, plures adfert difficultates, quae contra expositionem Gronovii moveri possent, et apud ipsum videndae sunt, quod omnia recensere adnotationum ratio non permittat. Tandem tamen hujus rei judicium eruditis committit.

Diverbiaque tantum ipsorum voci relicta] Hinc est, quod aït Donat. in Andr. [immo de Tragoed. et Comoed. circa finem] *Diverbia* a solis histrionibus fuisse pronunciata. *Histriones* enim videtur vocasse eos tantum, qui canerent, non qui item saltarent, aut tibias inflarent. Quasi vero intelligendum sit, canticis rem actam esse tibiis, saltu, et versu: in diverbiis autem versu tantum, modo, id quod veteres Latini *assa voce* dixerunt. *Diverbia partes comoediarum sunt*, auctore Diomede [3. Gramm. p. 489.] *in quibus plures personae versantur: Cantica, in quibus una tantum.* SIG. Immo contra per *histriones* intelligendi videntur, qui saltabant ac gesticulabantur, quorum ipsorum voci diverbia relicta, cantica vero relata ad tragoedos, qui histrionibus gestum sine voce agentibus ad manum cantabant. Certe apud Sueton. in Calig. 54. quem modo Gronov. laudavit, Caligula *tragoedo pronuncianti concinebat*, et *gestum histrionis effingebat*. Et ita Livius Andronicus, *puerum ad canendum, ante tibicinem cum statuisset*, non totam fabulam, sed *canticum egisse aliquanto magis vigente motu* dicitur in verbis praeced. Ceterum *de verbi atque tantum* mendose Voss. 2. *deverbiaque tantum* Leid. 1. Florent. Portug. Gaertn. Lovel. quinque, Haverk. et Fragm. Hav. cum edd. antt. Sed altera lectio verior est.

§. 11. *Postquam lege hac fabularum ab risu ac soluto joco res avocabatur*] *lege ac fabularum* omissa adspiratione Florent. Leid. 1. Voss. 2. Lovel. 2. 3. 5. Gaertn. et Fragm. Hav. a m. 1. V. ad 35, 26, 7. *lege ab fabularum risu ac soluto joco*

licto, ipsa inter se more antiquo ridicula intexta versibus jactitare coepit: quae inde exodia postea

Fragm. Hav. a m. 2. Haverk. et Portug. *lege ab risu fobularum ac soluto joco* Harlej. 2. *lege hac fabularum ac risu ac solito joco* Leid. 2. a m. 1. sed *soluto* inter versus adscriptum est. Solent hae voces saepius commutari. V. infra ad 35, 34, 10. Vulgatum praestat. Virgil. 2. Georg. 385.

Nec non Ausonii, Troja gens missa, coloni
Versibus incomtis ludunt risuque soluto.

Deinde *re avocabatur* Haverk. *res evocabatur* Leid. 2. et Lovel. 1. *res advocabatur* Harlej. 1. Fragm. Hav. et quaedam ex antiquioribus editis. De hoc scribarum errore v. supra ad 1, 6, 1. *res abnotabatur* Lovel. 2. errore librarii. Solent autem alibi verba *vocare* et *notare* in Mstis confundi. V. Brockh. ad Prop. 3. El. 9, 48. et Cel. Burm. ad Ovid. 11. Met. 173.

Ludus in artem paullatim verterat] *in partem* nullo sensu Harlej. 1. Sed saepius ita variarunt librarii. V. supra ad 1, 16, 4. et 10, 3, 7. Deinde, duplici lectione recepta, *parum al' paullatim verterat* Gaertn. *verteretur* Voss. 2. et Lovel. 3. Male. V. ad 2, 62, 2. *paullatim verterat in artem*, transpositis vocibus, Lovel. 5. [*et ludos in artem* Veith.]

Juventus, histrionibus fabellarum actu relicto] *juvenem* male Florent. Deinde *fabularum actu* Portug. Gaertn. et Haverk. Et vulgo distinguunt viri docti, ut *fabuloe* sint argumenta ex historia fabulari petita, *fabellae* apologi. V. quae notarunt ad Phaedri 4. Fab. 6, 22. In vulgatum tamen *fobellarum* conspirant et plures et melioris notae cod. Et ita fere Cic. 2. ad Quint. Fratr. Ep. 16. *Συνδείπνους Σοφοκλέους*, *quamquam a te actam fabellam video esse festive, nullo modo probavi.* Mox *jactare*, pro *jactitare*. Leid. 2. V. ad 5, 40, 3. Contrario errore *jactitare*, pro *jactare*, praeferunt codd. infra 9, 41, 9.

Quae exordia postea adpellata] Vetusti codices *quae inde exodia*. GELEN. Absque *r* hoc legendum, non est dubium. Sed, num etiam absque adspiratione, non ita clarum. Quamquam si *exodia* sunt dicta, quod extra cantum essent, videlicet ridicula versibus intexta, quae sine cantu jactitare juvenes solebant, non est omnino dubium. At in his quid *deverbia*, quid *exodia*, quid *ad manum canere*, nemo non exponit, sed non etiam ita nemo non intelligit. GLAR. *Exodia* idem sunt, atque apud Aristotelem in Poëticis *Episodia*; haec quod extra rem sint, illa quod rei inserantur, appellata. Etenim Suidas aït: *'Επεισόδιον τὸ εἰς τὰ δράματα ἐισαγόμενον κατὰ προσθήκην τινά, καὶ αὔξησιν τοῦ δράματος.* Item *'Επεισόδιον τὸ ἐισφερόμενον τῷ δράματι γέλωτος χάριν, ἔξω τῆς ὑποθέσεως ὄν. καταχρηστικῶς δὲ τὸ ἐξογώνιον ἅπαν πρᾶγμα.* Sic Livius vocat, *ridicula intexta versibus: Conserta fabellis potissimum Atellanis.* Nonius Marcellus exempla saepe profert ex fabula Nonii poëtae comici, *Exodio.* SIG. Temere infersit Rhenanus voculam *inde*, quae neque in ullo Msto nostrorum, neque in priscis editionibus remanet. GEBH. *quae exodia postea ap-*

adpellata, consertaque fabellis potissimum Atellanis
12 sunt. Quod genus ludorum ab Oscis acceptum te-
nuit juventus, nec ab histrionibus pollui passa est.
Eo institutum manet, ut actores Atellanarum nec
tribu moveantur, et stipendia, tamquam expertes
13 artis ludicrae, faciant. Inter aliarum parva princi-
pia rerum, ludorum quoque prima origo ponenda

pellata, omissa voce *inde*, etiam Voss. 2. Lovel. 3. Harlej. 2. Portug. Gaertn. et Fragm. Hav. *quae exordia postea appellata* Leid. uterque, Lovel. 1. 2. 4. et Haverk. cum ed. Rom. anni 1472, *quae exordia postea appellata est* Lovel. 5. *quae exordia postea appellata* Harlej. 1. *unde exodia, quae exordia postea appellata* Florent. Neapol. Latinii, et, teste Hearnio, ed. Rom. princeps, *unde exordia, quae exordia postea appellata* Mediol. anni 1480. *unde exodia, quae exordia postea appellata* Parm. *unde exodia, quae exodia postea appellata* Tarvis. utraque, Veneta anni 1495. et quaedam aliae. Hinc primas duas voces abjecit Mediol. anni 1495. quod pleraeque usque ad Gelenium servarunt. At Gelenii lectionem probarunt Voss. 1. et Klockianus, ac τοῦ *inde* vestigia manent in illis scriptis atque excusis, quae *unde* praeferunt. Quare Gebhardo vocem *inde* iterum delenti consentire non possum. Ceterum, *exodus* et *exodium* scribendum esse, non male docuit Dausquej. de Orthogr. part. 2. in v. *Exodus*. Certe adspiratio ne in ullo quidem meorum codicum exstat, si excerptis fides habenda sit. Neque ejus etiam meminit Gronov. in exc. ex cod. Salmasiano Suet. in Tib. 45. et Dom. 10. De voce *Exodium* v. Voss. Etym. ling. Lat. ea voce.

Consertaque fabellis potissimum Atellanis sunt] *conspectaque* Gaertn. *conservataque* Klock. Deinde *Attellani*, vel *Atteluni*, *sunt* Leid. 1. Lovel. 2. Portug. et Haverk. Sed literam ultimam τοῦ *Attellanis* intercepit prima proximae vocis *sunt*. V. ad 37, 29, 5.

§. 12. *Ut actores Attelanarum*] Nemo nescit, apud Romanos omnes, qui artis ludicrae pronunciandive causa in scenam prodibant, infamia notatos, tribuque motos, et a stipendiis atque honoribus repulsos fuisse. Hoc dudum multi docuerunt ex Edicto praetoris sub tit. D. de his, qui not. infam, ex Cicerone apud Augustinum 2. de Civ. Dei 13. ex hoc loco Livii, et ex Val, Max. 2, 4, 4. Nec quidquam aliud reconditae antiquitatis sub his verbis Livii latet. Tamen apertam ac simplicem eorum sententiam miris modis implicant, et nodos, nescio quos, nectunt quidam, interque eos Vir plurimae lectionis, et eruditionis minime vulgaris H. Dodwellus. Hic in App. Praelect. Camden. p. 713. adversus doctos quosdam, sed mihi incognitos, disputans scribit, eos hoc ita intelligere, *quasi tribu moti gratis, nec ullo publico stipendio militarent*. Deinde, quibusdam interjectis, *non tamen*, inquit, *negat ille* (Livius) *tribu motos stipendia accepisse, sed fecisse tantummo-*

visa est: ut adpareret, quam ab sano initio res in hanc vix opulentis regnis tolerabilem insaniam venerit.

III. Nec tamen ludorum primum initium, pro- 1
curandis religionibus datum, aut religione animos,
aut corpora morbis levavit. quin etiam, quum me- 2
dios forte ludos circus Tiberi superfuso inrigatus

do. *Idque voluit, ni fallor, ut stipendia acceperint, non tamen stipendio fecisse, ut scilicet prodesset illis stipendiorum numerus legitimus ad honores rite capiendos.* Nihil horum intelligo, nec credo, quemquam veterum hoc sensu dixisse *stipendia focere.* Certe Dodwellus nulla auctoritate novam hujus phraseos interpretationem confirmat. Et quod putat actores Atellanarum non potuisse honores consequi, de eo neque ex Livio, neque ex aliis, quidquam adhuc didici. DUK. *auctores* Voss. uterque, Leid. uterque, Lovel. quinque, Portug. Haverk. et Fragm. Hav. sollemni errore. V. ad 1, 26, 5. Non tantum enim Atellanarum, sed et aliarum fabularum auctores infamia non notabantur. Deinde *Attellonorum* Portug. quasi ex proximo intelligenda esset vox *ludorum.* Sed recte vulgatum servant reliqui. Subauditur enim *fobula* vel *fobello.* V. Sanctii Minerv. 4. 4. sive de Ellipsi nominum in v. *Fobula.* Paullo ante *possa res est,* addita media voce, Lovel. 4.

§. 13. *Ludorum quoque primo origo ponenda visa est*] *primo origo* Gaertn. Vox *prima* vero deficit in Leid. 2. Male. V. ad 6, 12, 10. Deinde *ponenda est visa* Fragm. Hav. Ceterum *ludorum primum nuncium, quorum prima origo ponenda visa est* corrupte praefert Portug. per errorem enim *nuncium,* pro *initium,* et *quorum,* pro *quoque,* datum est. Quibus emendatis patet, voces *primum initium* huc inrepsisse ex principio cap. seq. quae scribere librarius inceperat, quod ibi quoque *ludorum,* ut hoc loco, obcurreret. Sed, iis jam exaratis, animadvertens se multa omisisse, non deletis, quae perperam scripta erant, praetermissa addidit. V. ad 3, 56, 11. et ad 5, 29, 2.

Ut adporeret, quam ob sano initio] *ut appareat* Leid. 2. Tum *quam absono initio* aberrantes dederunt librarii Lovel. 4. et 5. Mox vocabulum *insaniom* non agnoscit Harlej. 1. Deinde *venit,* pro *venerit,* Haverk. et Lovel. 2. De quo errore v. ad 40, 14, 11.

§. 1. *Nec tamen ludorum primum initium, procurondis religionibus datum*] *Nec tū,* pro *Nec tñ,* Gaertn. V. ad 22, 17, 5. *Nec tomen primum religionis initium* Leid. 2. *Nec tomen primum ludorum initium* Lovel. 1.

Aut religione animos, aut corporo morbis levovit] *haud,* pro *aut,* priori loco praefert Harlej. 2. posteriori Portug. a m. 2. V. infra ad 28, 2, 11. At vocula *aut* posteriori loco deest in Leid. 2. Deinde *corpora le-*

inpedisset, id vero, velut aversis jam Diis adspernantibusque placamina irae, terrorem ingentem fe-
3 cit. Itaque, Cn. Genucio, L. Aemilio Mamercino secundum consulibus, quum piaculorum magis conquisitio animos, quam corpora morbi, adficerent, repetitum ex seniorum memoria dicitur, pestilen-
4 tiam quondam clavo ab dictatore fixo sedatam. Ea

vavit morbis Voff. 1. Leid. 2. Harlej. 2. Portug. Haverk. ac Lovel. 1. et 5. In quorum ultimo tria priora verba deerant a m. 1. Sed a m. 2. margini adscripta sunt, verum non suo loco poft voces *corpora levavit morbis*.

§. 2. *Quum medios forte ludos circus Tiberi superfuso inrigatus inpedisset*] *tum medios* Lovel. 4. V. ad Epit. Liv. 48. circa finem. Hinc vocem *forte* non agnoscunt Harlej. 2. Portug. et Haverk. quae in reliquis supereft. Tum *Tibri superfuso* Haverk. At eos errare, qui *Tibris* scribunt, *Tybris* autem poëtas tantum apud Latinos usurpare, auctor eft Cluverius 2. Ital. Ant. 10. p. 799. *Tiberis superfuso* Florent. Leid. 1. et Lovel. 1. Sed ultima litera sibilans repetita eft perperam ex initio vocis sequentis. V. ad 28, 25, 2. Tum *irrogatus* Voff. 2. ac Lovel. 3. et *impendisset* Leid. 1.

Aversis jam Diis, adspernantibusque placamina] *adversus jam Diis* Lovel. 2. et Haverk. *adversis jam Diis* Voff. ambo, Leid. 2. Lovel. 1. 3. 4. 5. Harlej. 2. et Portug. Ita 9, 1, 11. *Rerum humanarum maximum momentum sit, quam propitiis rem, quam adversis agant Diis.* Deos tam *adversos*, quam *aversos*, recte dici, monuit Cel. Burmann. ad Ovid. Epift. 7. Heroïd. 4. Hic igitur, ubi optimi codd. receptam lectionem tuentur, eam etiam praeferendam effe, nullus dubito. Paffim hae voces in codd. scribarum errore commutantur. V. ad 2, 31, 6. Tum copula *que* non conspicitur in Gaertn.

§. 3. *Itaque C. Genutio, L. Aemilio Mamercino secundum consulibus*] *Cn. Genucio* ex tabulis Capitolinis et Diodoro [l. 16. p. 510.] qui *Γναῖον Γενύκιον* edit. SIG. *Caji* praenomen priori consuli tribuunt Voff. uterque, Leid. uterque, Lovel. quinque, Florent. Portug. Gaertn. Haverk. Fragm. Hav. et Klock. Apud Diodor. etiam codd. scriptos *Γάϊον*, pro *Γναῖον*, praeferre, margo editionis Rhodomanni adfirmat. Cedendum tamen puto auctoritati marmorum Capitolinorum. Nam alibi etiam saepe pronomen *Cn.* sive *Cnaeus*, in *C.* sive *Cajus*, abiit. V. ad 5, 11, 1. infra hoc lib. c. 12, 1. c. 28, 2. 8, 18, 13. et alibi. *Genucio* autem, non *Genutio*, scribendum effe, Sigonius jam supra observavit ad 2, 52, 3. Deinde alterius consulis nomen gentilicium exsulat ab Hearnii Oxon. C. Tum *Mamerco* tantum non omnes codd. mei, nisi quod *Marco* sit in Lovel. 3. Sed, *Mamercini* cognomen eum habuiffe, supra vidimus ad c. 1. hujus libri §. 2. Denique *duobus consulibus*, pro

religione adductus senatus dictatorem clavi figendi
caussa dici jussit. dictus L. Manlius Imperiosus, L.
Pinarium magistrum equitum dixit. Lex vetusta est, 5
priscis literis verbisque scripta, ut, qui praetor
maximus sit, Idibus Septembribus clavum pangat.
Fixa fuit dextro lateri aedis Jovis optimi maximi,
ex qua parte Minervae templum est. Eum clavum, 6

secundum, Voss. 2. *secundis consulibus* Gaertn. Sed error natus est ex eo, quod per notas scriptum fuerit *II. consulibus*, ut in multis codd. supercst. Alia exempla v. ad 4, 16, 6. Epit. l. 7. et alibi. *N. consulibus* Lovel. 3. Vox *secundum* deficit in Lovel. 2. et 4.

Repetitum ex seniorum memoria dicitur] Hac de re nihil ante tradidit. SIG. Omnia haec verba perperam deficiebant in Voss. 2.

Pestilentiam quondam clavo ab dictatore fixo sedatam] *pestilentiam quandam clavo a dictatore fixo* Gaertn. *pestilentiam quodam clavo ad dictatore fixo* Leid. 2. et Lovel. 1. Voces *quodam* et *quõdam*, sive *quondam*, alibi commutarunt librarii. V. infra ad 37, 11, 6.

§. 4. *Ea religione adductus senatus*] *In ea religione* Portug. *In eaque religione* Lovel. 2. 4. 5. Harlej. 2. et Haverk. *Eaque religione* Voss. uterque, Leid. 2. Lovel. 1. 3. Gaertn. et Fragm. Hav. *Ea qua religione* Leid. 1.

Dictatorem clavi figendi caussa dici jussit. dictus L. Manlius] *clavi ficendi* Leid. 2. *clavi fiendi* Voss. 2. et Lovel. 3. Hinc *dici* male deficit in quibusdam edd. antt. Tum *dictus Lelius Manlius* Portug. V. ad 29, 7, 2. *dictus L. Mallius* Gaertn. et Lovel. 3.

§. 5. *Lex vetusta est, priscis literis verbisque scripta*] Respiciendos hic monet Cl. Hearnius Franc. Balduinum Comm. de Legg. XII. Tabb. p. 251. ed. Basil. anni 1557. et Tennulii notas in Jamblichum p. 157. Ceterum *Lex vetusta ex priscis literis* nonnullae edd. antt. pro quo Ascens. anno 1513. dedit *est*. Et ita praeferunt omnes scripti, nisi quod Gronov. paullo post moneat, τὸ *est* in altero Vossianorum inter versus demum manu sequiori adscriptum esse.

Ut, qui praetor maximus sit, Idibus Septembribus clavum pangat] V. Festum in *Maximum praetorem*. KLOCK. *imbribus Septembribus* Klock. *Idibus Septembris* Leid. 2. Lovel. 1. 3. 4. 5. et Fragm. Hav. a m. 1. Ambigue *Idibus Septemb.* Leid. 1. V. ad 4, 37, 3. Deinde *clavum apangat* Voss. 1. addita nota, literam initialem *a* delendam esse. Sed *clavum impungat* idem margini adscriptum habet. *impungat clavum* Lovel. 1. *impingat clavum* Leid. 2. *clavum figat* Harlej. 2. Gaertn. Haverk. Klock. et Hearnii Oxon. L. 2. et B. [Veith.] Et ita a m. 1. praefert Portug. pro quo deinde altera interpolavit *pagat*. Sed *pangat*

7 quia rarae per ea tempora literae erant, notam numeri annorum fuisse ferunt: eoque Minervae

verum est, ex cujus interpretatione natum est alterum *figat*. Festus. *Pangere, figere. Unde plantae pangi dicuntur, cum in terram demittuntur. Inde etiam versus pangi vel figi in cera dicuntur.*

Fixus fuit dextro lateri aedis Jovis optimi maximi, ea ex parte, qua Minervae templum est] Membranae Thuani, et Voss. Andreas, Beccarius: *maximi ea qua parte*. Voss. alter: *eaque parte*. Moguntini mutarunt. Sed fuit scribendum: *Fixus fuit dextro lateri aedis Jovis optimi maximi, ex qua parte Minervae templum est.* Ut infra [c. 12, 6.] *Fines Romanos, qua ex parte Etruriam adjacent, peragravere.* De vicissitudine elementorum *A* et *X* diximus 4. Observ. [4. p. 52.] Sed et alia hujus loci obscura et ambigua. Libri MSS. fere omnes *Fixa fuit:* tamquam de lege loquatur, non de clavo. Video etiam in Vossiano post *vetusta τὸ est* inter versus demum manu sequiore adscriptum. Quasi fuerit: *Lex vetusta, priscis literis verbisque scripta, ut, qui praetor maximus sit, Idibus Septembribus clavum pangat, fixa fuit dextro lateri.* De clavo ipso si quaeras, verisimile in eodem pariete sub ea lege depactum. Et istud videtur confirmare, quod subnectit: *eoque Minervae templo dicatam legem.* Nam si de clavo loqui voluisset, dixisset potius *dicatum lege.* Ne vero censeas, hoc verbi magis convenire clavo, quam legi, dicamus licet, *dicatam* nihil aliud esse, quam fixam, suspensam. Sic Tiberius Parrhasii tabulam, satis indecoram, *in cubiculo dedicasse*, dicitur Suetonio 44. J. FR. GRON. *Fixa fuit* Florent. Voss. 1. Leid. 1. Lovel. 1. et Harlej. 1. cum edd. Rom. anni 1472. et Parm. Eam itaque lectionem, in quam conspirant certissimi codices, recepi. [*Fixus est* Veith.] Proprium de legibus verbum *figere*. Cic. 14. ad Attic. Ep. 12. *Antonius, accepta grandi pecunia, fixit legem, a dictatore comitiis latam, qua Siculi cives Romani.* Orat. Philipp. 1, 1. *Adsentiri etiam nos Ser. Sulpicio, clarissimo viro, voluit, ne qua tabula post Idus Martias ullius decreti Caesaris aut beneficii figeretur.* Philipp. 2, 36. *Ne qua post Idus Martias inmunitatis tabula, neve cujusquam beneficii figeretur.* Eodem cap. *Inspectantibus vobis, toto Capitolio tabulae figebantur: neque solum singulis veniebant inmunitates, sed etiam populis universis.* 12. ad famil. Ep. 1. *Tabulae figuntur, inmunitates dantur.* Virgil. 6. Aen. 622.

— — *fixit leges pretio, atque refixit.*

Ubi Servius notat. *Fixit autem ideo, quia incisae in aereis tabulis adfigebantur.* Deinde *ea ex parte, qua Minervae templum est* primum inveni in editione Curionis. Neque ulli codicum meorum eam lectionem firmant. *ea parte, qua Minervae templum est* est in Harlej. 2. Gaertn. Portug. Haverk. et Hearnii Oxon. B. Atque ita Ascensius anno 1513. omnesque recentiores usque ad Curionem ediderunt. *ea qua parte templum Minervae est* Lovel. 4. *ea qua parte Minervae templum est* Florent. Voss. 1. Leid. uterque, Lovel. 1. 2. 3. 5. Harlej. 1. Klock. Fragm. Hav. editique us,

templo dicatam legem, quia numerus Minervae inventum sit. Volsiniis quoque clavos, indices nu-

que ad Ascens. Pro quo recte Gronovius, mutata unica litera, *ex qua parte Minervae* dedit. De literis autem *A* et *X* saepius male inter se confusis v. infra ad 40, 59, 8.

§. 6. *Quia rarae per ea tempora literae erant*] raro Portug. et Haverk. Male. Supra 6, 1, 2. *Quod parvae et rarae per ea tempora literae fuere.* Tum *erant literae* Lovel. 2.

Notam numeri annorum fuisse ferunt] Quomodo unicus clavus numeri nota esse potuerit, lectori expendendum; nam ego plane non intelligo. GLAR. Scilicet, ut quot anni, tot clavi numerarentur. Quod Glareano obscurum videtur; cum tamen scribat Festus: *Clavus annalis appellatur, qui figebatur in parietibus sacrarum aedium per annos singulos, ut per eos colligeretur numerus annorum.* SIG. Prima vox deerat in Voss. 1. Leid. 2. et Lovel. 1. secunda in Hearnii Oxon. L. 1. tertia in Lov. 2. Deinde *fecerunt*, pro *ferunt*, obsert Harlej. 1. Ita *fecimus*, pro *ferimus*, in multis codd. male exaratum exstabat supra 4, 3, 5. *ferre* et *facere* infra commutantur 9, 15, 5. Ceterum apud rusticos, literarum vel memoriae per literas servandae, temporisque per annos ab urbe condita aut alia ratione notandi ignaros plerumque et rudes, atque antiquae simplicitatis, ut plurimum, retinentissimos, numerantem istum clavum diutissime in usu mansisse, Cl. Jac. Perizonius in Animadv. Hist. c. 5. p. 181. probat ex Petronio in Satyr. 135.

At paries circa palea satiatus inani,
Fortuitoque luto, clavis numerabat agresteis.

Ad quem locum v. etiam viros doctos, et Thom. Dempster. de Etrur. regali 1, 15. p. 63.

Eoque Minervae templo dicatam legem, quia numerus Minervae inventum sit] Vet. lib. *a Minerva inventus sit.* SIG. *a Minerva inventus sit* placet legi Sigonio. Sed ego plus tribuo consensui optimorum multorum codicum, quam libro ipsius unico, nescio quam probo; legoque, volentibus jubentibus illis, *quia numerus Minervae inventum sit.* Et sic poëta, nescio qui, in persona Phoebi:

Inventum medicina meum est; opiferque per orbem
Dicor, et herbarum subjecta potentia nobis.

MOD. *quia numerus a Minerva inventus sit* lectio nihili est, e novissimo codice inculcata a Sigonio. Pall. duo, et prisca editio, *quia numerus Minervae inventum sit.* Campani vero editio, *quia numerus et Minervae inventum sit.* GEBH. *numerus a Minerva inventus sit* ab Sigonio est. Priores et duo Pall. Chiflet. Thuan. Voss. *quia numerus Minervae inventum sit.* Vel Ovidio dandum fuit, ne mutaretur, qui 1. Met. [521.]

Inventum medicina meum est.

quae adduxit Modius. Gratius [v. 399.]

— priscas artes inventaque simplicis aevi.

meri annorum, fixos in templo Nortiae, Etruscae Deae, comparere, diligens talium monimentorum

Cicero 5. Tusc. [31.] *Maximisque doloribus adfectus eos ipsos inventorum suorum memoria et recordatione confutat.* Voff. alter, et Buslid. *numerus Minernae inventus sit.* Helm. *numerus Minervae inventus fuit.* J. FR. GRON. *numerus a Minerva inventus sit* Portug. Haverk. Lovel. 2. 4. et Hearnii Oxon. B. et C. *numerus Minervae inventus sit* Leid. 2. et Lovel. 1. ac 5. *numerus a Minerva inventum sit* Harlej. 2. Reliqui *Minervae inventum*, quod recte viri docti alteri lectioni, cui Sigonius adhaesit, praeferendum esse docuerunt. Seren. Samonic. de Medic. v. 1.

Phoebe, salutiferum, quod pangimus, adsere carmen,
Inventumque tuum promto comitare favore.

Plinius 8. H. N. 45. *Thessalorum gentis inventum est, equo juxta quadrupedante cornu intorta cervice tauros necare.* 25, 6. *Linozostis sive parthenion Mercurii inventum est.* 35, 12. *Dibutadis inventum est rubricam addere, aut ex rubrica cretam fingere.* qui ita saepius locutus est. *quia numerus Minervae inventum est* Gaertn. quasi τῷ *quia* subjunctivum addere nefas foret; qua de caussa etiam factum videtur, ut *fuit*, pro *sit*, in Helmst. apud Gronov. scriptum fuerit. At v. superius notata ad 2, 8, 5.

§. 7. *Volsiniis quoque clavos*] *Vulsiniis* ex veteribus lib. et Capitolinis lapidibus. SIG. *Volscinii* Lovel. 2. *Volscius* Lovel. 4. *Volscinis* Gaertn. et Haverk. *Volsinis* Portug. *Volsciniis* Lovel. 5. et quaedam ex antt. edd. Utroque modo haec urbs vocatur. *Volsinii* et *Vulsinii.* V. supra ad 5, 31, 5. et adde Broekhus. ad Propert. 4. El. 2, 4. Tum *quom clavos*, pro *quoque*, Gaertn.

Fixos in templo Nortiae, Etruscae Deae, comparere] Joannes Annius in commentario in Berosum, Propertiique Vertumnum aït, hanc Deam *Horchiam* vocatam; quod, ut solet, non admodum firmis probat rationibus. GLAR. Juvenalis [Satyr. 10, 74.]

— — *idem populus, si Nortia Tusco*
Favisset, si oppressa foret secura senectus
Principis, hac ipsa Sejanum diceret hora
Augustum.

Nortia, vel potius, ut libri meliores, *Nurscia* Volsiniensium peculiaris Dea. Tertullianus [in Apolog. 24.] *Asculanorum Ancaria Dea, Volsiniensium Nurscia, Ocriculanorum Valentia, Sutrinorum Nortia.* LIPS. ad Taciti 4. Ann. 1. Lege *Nursciae.* Haec Nurscia, ut puto, Prisciano l. 5. [p. 643.] *Nurano* dicitur forma Graeca. Sic enim ibi Augiae vetustissimum Mstum habet, non *Ruscino.* KLOCK. Palat. sec. *Noritiae.* Campanus *Nuritiae.* Lipsius legit *Nursciae.* GEBH. Lipsius ad Taciti 4. Ann. 1. in libris melioribus *Nurscia* scribi aït. Scriptura variat in Juven. Sat. 10, 74. et Tertull. Apolog. 24. Sed *Nortia* habent inscriptiones veteres. V. quae nuper adnotavit Doct. Gorius ad Inscript. Donii Class. 1. n. 149. e quibus patet, non Vulsiniensium tantum, sed etiam aliorum Etruscorum Deam fuisse. *Nortia* et-

auctor Cincius adfirmat. M. Horatius consul ex 8
lege templum Jovis optimi maximi dedicavit anno

iam est in Martiano Cap. l. 1. p. 21. ubi Grotius eam distinguit a *Nursia*, Volsiniensium Dea, cujus meminit Livius. Sed credo idem numen fuisse, nec quidquam discriminis inter *Nortiam*, *Nursciam*, et *Nursiam*, praeter varietatem scripturae esse. DUK. *Vortiae* Lovel. 4. *Noritiae* Lovel. 5. a m. 2. Harlej. 2. Portug. et Haverk. *Norciae* Gaertn. *Nursciae* Lovel. 1. Leid. 2. et pro varia lectione Voss. 1. in margine. Sed verum hujus Deae nomen *Nortia* esse, quemadmodum eam etiam reliqui codices adpellant, ex veteri inscriptione apud Reines. class. 1. n. 131. docuit Cl. Haverk. ad l. l. Tertull. Hearne autem auctor est, *Nursiam* et *Mursiam* a nonnullis vocari, ac respiciendos monet Gyrald. in Syntag. Deor. p. 459. et Guil. Burtoni Graecae linguae historiam p. 36. Adde Dempster. de Etruria reg. 1, 15. p. 62. Fabrett. inscript. p. 742. et quos laudat Cel. Burm. ad Suet. Vespas. 1. Ceterum *comparare* perperam, pro *comparere*, Leid. 2. Lovel. 4. et Haverk. De hoc lapsu scribarum supra v. ad 6, 1, 10.

Diligens talium monimentorum auctor Cincius adfirmat] Lipsius ad Taciti Ann. 4, 1. legit, *diligens talium monumentorum Cincius affirmat*, deleto τῷ *auctor*. Palat. tert. *offirmat*. GEBH. Vellem, libri Msti confirmarent conjecturam Lipsii, d. l. vocem *auctor* pro glossemate habentis. *Diligens* cum casu secundo a Cicerone, Plinio, et Suetonio dici, ostendunt Lexica, et Gudius ad Phaedri Prolog. l. 4. DUK. *talium munimentorum* Gaertn. sollemni, scribarum errore. V. ad 4, 10, 6. *monumentorum* Leid. ambo, Lovel. 1, 3. 4. 5. Haverk. et Fragm. Hav. Vocem vero *auctor*, quam Lipsius expungit, constanter servant omnes scripti: quibus invitis eam relegandam non censeo. Deinde perperam *Cintius* Voss. 2. *Cinnus* Leid. 1. *Circius* Lovel. 4. *Cicius* Lovel. 5. Conspirant etiam, quos consului, codices in vulgatum *affirmat*.

§. 8. *M. Horatius consul ex lege templum Jovis*] Dedicatio templi Jovis optimi maximi l. 2. quid attinebat ad solenne clavi figendi? Neque enim Livius eo in loco quicquam de clavo pangendo scripsit. GLAR. Quid hujus loci interest, Pulvillus ex lege, an ex senatusconsulto, an absque et hoc et illa, jure magistratus dedicaverit? Quid igitur hic *ex lege templum Jovis optimi maximi dedicavit*? Nullius hic legis tempestiva mentio, nisi de clavo pangendo. Utrum igitur scribendum *eam legem templo Jovis optimi maximi dedicavit*? an sufficit *ea lege*, ut significet, dedicationis quoddam caput fuisse, ut in eo clavus annalis pangeretur. De Minerva Jovis et Junonis σύνναῳ Rycquius in Capitolio suo c. 13. J. FR. GRON. Horatii consulis praenomen omisit scriba Florent. *Inde Oratius consul* praefert Voss. 2. et Lovel. 3. Sed, alibi *M.* praenomen in *iñ*, sive *inde*, ob ductuum similitudinem abiisse, vidimus supra ad 4, 52, 4. At Gaertn. corruptius legit, *al' Marcus, Meueius Horatius consul*, ubi scriba iterum duplicem lectionem *Marcus* et *Meueius* junxit. In reliquis verbis hujus loci codices scripti nihil mutant, sed uno ore in vulgatam lectionem conspirant: quam tamen servari non posse, patet ex illis, quae

post reges exactos: a consulibus postea ad dictatores, quia majus imperium erat, sollemne clavi figendi translatum est. Intermisso deinde more, digna etiam per se visa res, propter quam dictator
9 crearetur. qua de caussa creatus L. Manlius, per-

Glareanus et Gronovius ad hunc locum notarunt. Et quidem Gronovius duplicem conjecturam proposuit: vel enim legendum eſſe exiſtimat: *eam legem templo Jovis optimi maximi dedicavit*, vel *ea lege templo Jovis optimi moximi dedicavit*. Duplicem poſtea etiam Doujatius proposuit, vel *ex lege*, vel *ea lege templo Jovis optimi maximi dedicavit*. Ex his conſtat, poſteriorem Doujatii in nullo a poſteriore Gronovii diſſentire. Quo nomine itaque adpellabimus, cujusve fidei eſſe dicemus, quod Doujatius principi juventutis Francicae aliisque lectoribus persuadere conatus sit, non modo Glareanum, sed ne Gronovium quidem aliquid adtuliſſe, quo locus emendatior fiat? quum tamen alteram conjecturarum, quam ipse vulgavit, Gronovio clam sublegerit. Verba autem ita a se emendata id indicare addidit, primam clavi annalis fixionem seu dedicationem una cum consulibus coepiſſe anno poſt reges exactos, eodem quo ipsum Jovis Capitolini templum dedicatum fuerat; idque lege aliqua tunc ea de re conſtituta, quum antea regum annis numerata tempora fuiſſent. Verum hunc sensum inde eruere non poſſum. Sed potius *τὰ ex lege*, vel *ea lege templo Jovis optimi maximi dedicavit*, nempe clavum annalem, mihi notare videntur, M. Horatium ex auctoritate legis, vel ea lege, quam Livius antea vetuſtam priscis literis verbisque scriptam vocarat, et dextro lateri aedis Jovis optimi maximi fixam fuiſſe dixerat, jubente, clavum fixiſſe in templo Jovis. Ceterum quum verbis hujus legis conſtitutum fuiſſe dicatur, ut *praetor maximus clavum pangat*, et M. Horatius *eam legem dedicasse*, vel *ea lege dedicasse* clavum annalem referatur, inde omnino refellitur sententia Cl. Jac. Perizonii, exiſtimantis, consules primis temporibus *Judices*, et poſtea demum *Praetores* dictos eſſe: quam aliis argumentis falsi convici supra ad 3, 55, 12.

Dedicavit; anno post reges exactos, a consulibus] Ita prave locum interpungi, monuit Jensius in Ferculo literario p. 100. Illa vero diſtinctio non alibi, quam in Cel. Jac. Gronovii editionibus, obcurrit, sed verisimiliter neglegentia typographorum. Veram interpunctionem ante Jensium jam Clericus in Amſtelaed. editione revocavit. Cl. Hearne auctor eſt, Reinesium aliter, et quidem hoc modo, diſtinxiſſe: *dedicavit anno post reges exactos a consulibus. postea ad dictatores*. Verum ita etiam sensus Livii perit. Diſtinguendum eſt, ut edidi. Et ita ipse Hearne diſtinxit. *anno post exactos reges* alio ordine legit Lovel. 4.

A consulibus postea ad dictatores, quia majus imperium erat] *ab consulibus* Portug. et Haverk. Tum vox *majus* non comparet in Leid. 1. culpa de-

inde ac reipublicae gerendae, ac non solvendae religione, gratia creatus esset, bellum Hernicum adfectans, delectu acerbo juventutem agitavit; tandemque, omnibus in eum tribunis plebis coortis, seu vi, seu verecundia victus, dictatura abiit.

scriptoris. Poftea *imperium sit* praeferunt Harlej. 2. Portug. et Haverk.

Digna etiam per se visa est res] *Tò est* deficit in Voff. 2. Leid. utroque, Lovel. 1. 2. 3. Harlej. utroque, Florent. Portug. Gaertn. Haverk. et Fragm. Hav. quorum auctoritate etiam expunxi. [*visa est res* Veith.] Praeterea *per se res visa* transpositis vocibus habent Harlej. 2. et Portug. Mox *per quam*, pro *propter quam*, Lovel. 4. V. ad Epit. Liv. 84.

§. 9. *L. Manlius, perinde ac rei gerendae, ac non solvendae religionis, gratia creatus esset*] Melius antiqua lectio, *perinde ac reipublicae gerendae, ac non solvendae religione gratia creatus esset.* GELEN. Non poffum non vehementer diffentire a Sigism. Gelenio, qui, cum antea legeretur, *rei gerendae, ac non solvendae religionis gratia*, et recte legeretur, emendavit, *reipublicae gerendae ac non solvendae religione gratia.* Dissentio autem ab eo non solum, quod a veterum auctoritate librorum, sed etiam quod ab ipsa ratione alienam attulit lectionem. Neque enim dictatorem umquam traditum eft creatum effe, *reipublicae gerendae causa*, sed *rei. Rem* autem *gerere* eft bellum reipublicae causa gerere. Itaque, cum aliis multis de causis dictator creari solitus fuerit, hae tamen duae praecipuae semper habitae sunt, pacis et foris et domi praeftandae. Quorum illud *rei gerendae* dixerunt, hoc *seditionis sedandae*, quemadmodum ex Capitolinis dictaturis intelligi poteft. Neque vero solum *rei*, sed etiam *belli gerendi causa* inquit Livius, ut l. 8. extremo [c. 40, 2.] *Id ambigitur, belline gerendi causa creatus sit.* et l. 36, 41. *Novum imperatorem rei gerendae causa ex Italia venisse. Solvere* autem *religione* et *religionem* non sunt idem. Nam illud eft, liberare eo officio, quo per religionem tenemur; hoc, praeftare illud, quod ipsi ut faciamus, noftra nos religio admonet. SIG. Pall. omnes *rei gerendae.* neque aliter vetufti cusi. GEBH. Praeclare scriptus apud Sigism. Gelenium: *reipublicae gerendae, ac non solvendae religione gratia*: nisi quod pofterius *ae* superfluum videtur. Firmat ipse Livius 5. [25, 4.] *Furere civitatem, quae damnata voti omnium rerum priorem curam, quam religione se exsolvendi, habeat.* 9, [8, 6.] *Exsolvamus religione populum, si qua obligavimus.* 29, [18, 1.] *Et vos audire et exsolvere rempublicam vestram religione, si ita vobis videbitur, velimus.* 40, [44, 8.] *Q. Fulvius consul, priusquam ullam rem publicam ageret, liberare et se et rempublicam religione votis solvendis dixit velle.* Quam vehementer igitur Sigonius a Gelenio hic dissentit, tam vehementer errat. Causatur, numquam dictatorem dictum effe *reipublicae gerendae causa*, sed *rei. rem* autem *gerere* effe bellum reipublicae causa ge-

IV. Neque eo minus principio insequentis anni, Q. Servilio Ahala, L. Genucio consulibus, dies Manlio dicitur a M. Pomponio tribuno plebis. Acer-

rere. At, qui bellum gerit, is etiam *rempublicam gerere* dicitur: et non modo dictator, sed ipsi etiam milites: ut monuimus ad 8, 31, 2. ubi offendit ad eundem lapidem Sigonius. Causatur deinde *solvere religione* et *religionem* non esse idem: cum sit illud, liberare eo officio, quo per religionem tenemur: hoc, praestare, quod ipsi ut faciamus, nostra nos religio admonet. Atqui optima ratio liberandi se illo officio, quo per religionem tenemur, est exsequi religionis officia, seu praestare illud, quod ut faciamus, religione admonemur. Et ita accipere perpetuo Livium tot locis demonstratum est. Sic et *solutos religione animos* dicit 36, [1, 4.] postquam litatum et secunda responderunt aruspices. Nec me fugit tamen, quod est 2, [32, 2.] *Nullam scelere religionem exsolvi*. Quantum autem Gelenianus liber Sigonianis praestet, nihil attinet dicere. J. FR. GRON. *reipublicae gerendae, ac non solvendae religionis gratia* Voss. 1. et Harlej. ambo. *rei gerendae, ac non solvendae religioni gratia* Haverk. *rei gerendae ac non solvendae religionis gratia* Voss. 2. Leid. ambo, Lovel. quinque, Portug. Gaertn. Klock. Fragm. Hav. [Veith.] et Hearnii Oxonienses, nisi quod *caussa*, pro *gratia*, habeat codex B. V. ad 8, 29, 9. *rei gerendae, ac non solvendae religione gratia* Florent. Sed praefero etiam cum Gronovio lectionem, quam in suo Gelenius invenit. De locutione *rempublicam gerere*, quae de ducibus ac militibus bellum gerentibus usurpatur, v. supra ad 2, 64, 5. Modius etiam, relata illa parte scholii Sigonii, qua *rei gerendae* ei substituendum existimat, addit, Sigonium meminisse debuisse, utrumque formulam *rempublicam*, et *rem gerere*, veteribus crebro usitatam fuisse. Deinde utriusque illiusque illius multa exempla adfert, sed quae verbotenus descripsit ex Brisson. 2. de Formul. pag. m. 206. Quum itaque tota ejus adnotatio nihil novi contineat, eam universam expunxi. *Solvere religione* autem ut 3, 20, 4. *Cavillari tum tribuni, et populum exsolvere religione velle*. 5, 23, 8. *Cui se decimam vovisse praedae partem quum dicere Camillus, pontifices solvendum religione populum censerent*. et mox eodem cap. *Qui se domumque religione exsolvere vellet*. 8, 9, 13. *Romani exsolutis religione animis, velut tum primum signo dato coorti, pugnam integram ediderunt*, Auctor Epit. Liv. 56. *Ad exsolvendum foederis Numantini religione populum Mancinus, deditus Numantinis, non est receptus*. Ut autem *solvere religionem* et *solvere religione*, ita etiam non tantum *solvere obsidionem*, sed et *solvere obsidione* Livius infra dixit 44, 30, 13. *Parabat ducere in Illyricum, maxime ut Bassanitas solveret obsidione*. Posterius ae servant omnes codices, at prius non adparet in Portug.

Delectu acerbo juventutem agitavit] *dilectu* Florent. Leid. 1. et Lovel. 1. V. ad 37, 51, 7. *delectu acerrimo* Lovel. 4. 5.

Acerbitas in delectu, non damno modo civium, sed 2
etiam laceratione corporum lata, partim virgis caesis, qui ad nomina non respondissent, partim in
vincula ductis, invisa erat: et ante omnia invisum 3

Harlej. 2. Portug. Haverk. et Hearnii Oxon. L. 2. B. et C. [Veith.] Supra 2, 28, 5. *Decernunt, ut delectum quam acerrimum habeant.* ubi vide. Verum hoc loco vulgatum praefero. Mox c. 4, 2. *Acerbitus in delectu invisa erat.* Auctor Epitom. Liv. hoc lib. *Quum dies L. Manlio dicta esset a M. Pomponio tribuno plebis propter delectum acerbe actum.*

Omnibus in eum tribunis plebis coortis, seu vi, seu verecundia victus, dictatura abiit] *in eum omnibus tribunis* Leid. 1. Tum *verecundia ductus* Lovel. 4. [Veith.] Sed v. ad 5, 26, 8. Deinde *habiit* Fragm. Hav. V. infra ad 37, 59, 6.

§. 1. *Q. Servilio Hala, L. Genutio secundum consulibus*] Legendum *Q. Servilio Hala II. L. Genutio II. consulibus.* GLAR. V. etiam Pighium in Annal. ad ann. cccxci. p. 275. Tantum autem abeſt, codices noſtros Glareano et Pighio consentire, ut potius Voſſ. ambo, Leid. ambo, Lovel. quinque, Harlej. ambo, Gaertn. Klock. Portug. Haverk. Fragm. Hav. et codices, quos Hearne Oxonii consuluit, etiam altero loco τὸ *secundum* omittant. Deeſt etiam in vetuſtioribus editt. et demum iterati consulatus nota *II.* adparuit in Coloniensi anni 1525. et inde in omnibus recentioribus, nisi quod Sigonius *iterum consulibus* ediderit. Vocem itaque, quam a Liviana manu profectam eſſe tot teſtes conſtanter negant, iterum expunxi. V. ad 2, 16, 7. Ceterum *Ahala*, quod paucis exceptis plerique codices, et inter illos omnes optimi, servant, jam Sigonius in contextum recepit. V. ad Epit. Liv. 4. *Q. Fabio Ahala* perperam apud Hearnium praefert Oxon. C. Deinde recte etiam Sigonius *Genucius*, pro *Genutius*, edidit, in quo plerosque codices Mſtos consentientes habet. V. supra ad 2, 52, 3. In initio cap. *Neque minus eo* praefert Lovel. 3. In verbis sequentibus autem *ab M. Pompinio* Lovel. 1. *ab M. Pomponio* Portug. et Haverk. *a M. Pompinio* Voſſ. 1. et Leid. 1. a m. 1. V. supra ad 3, 54, 13.

§. 2. *Partim in vincula ductis, invisa erat*] *partim invidiu ductis* Gaertn. *partim in vincla ducti* Lovel. 3. *partim in vincla ductis* Voſſ. 2. et Leid. 1. quemadmodum se etiam inveniſſe in Pall. duobus Gebbardus supra teſtatus eſt ad 3, 56, 4. Sed v. quae ibidem notavi. Tum *inviserat* Leid. 1. eodem errore, quo *reliquerat* datum eſt, pro *reliqua erat*, 23, 29, 16. ubi plura similia exempla videnda sunt. Paullo ante *acerbitas in dilectu* Florent. Leid. 1. Lovel. 1. et Fragm. Hav. V. ad 37, 51, 7.

§. 3. *Invisum ipsum ingenium atrox, cognomenque Imperiosi*] *invisum ipsum genium* Leid. 1. Sed prima syllaba vocis *ingenium* intercepta eſt ab ultima litera vocis praecedentis. V. ad 5, 27, 6. Tum *cognomen Imperiosi* Lovel. 4. *cognomineque Imperiosi* Lovel. 5. Ipsum cognomen duplice sibilo *IMPERIOSSVS* scribitur in Faſt. Ca-

ipsum ingenium atrox, cognomenque Imperiosi grave liberae civitati, ab ostentatione saevitiae adscitum; quam non magis in alienis, quam in pro-
4 ximis, ac sanguine ipse suo exerceret. criminique ei tribunus inter cetera dabat, *quod filium juvenem, nullius probri compertum, extorrem urbe, domo, penati-*

pitol. ad ann. cccxc. Ceterum Livius hic a se ipso diffentit. Nunc enim agnoscit, L. Manlium *Imperiosi* cognomen habuiffe. At supra 4, 29, 6. id filio ejus T. Manlio inditum dixit. V. quae ad eum locum notantur. Livium ita conciliare conatur Rupertus ad Flori 1, 14, 2. cognomen illud jam cepiffe in patre, confirmatum fuiffe in filio. Simile quid de *Stolone* Liciniorum cognomine vidimus supra ad 6, 39, 3.

Ab ostentatione saevitiae adscitum] *scevitiae* Haverk. V. ad 2, 44, 10. Deinde *adsitum* Florent. *accitum* Leid. 2. sollemni varietate in libris scriptis saepe obvia. V. ad Liv. 45, 25, 13.

Non magis in alienis, quam in proximis] Ita primus Aldus vulgavit, cui consentiunt omnes scripti. Priores ediderant *quam proximis*, omiffa praepositione, contra morem Livii. V. supra ad 4, 58, 4.

Ac sanguine ipso suo exerceret] Veteres libri *sanguine ipse suo*. SIG. *ac sanguine ipso suo* servant Florent. Leid. ambo, Lovel. 1. 2. et Harlej. 1. *sanguine suo*, omiffa media voce, Lovel. 4. Portug. et Hearnii Oxon. B. *sanguine suo ipso* Lovel. 5. et Gaertn. *sanguine suo ipse* Voff. 2. et Lovel. 3. Reliqui mei et apud Hearnium Oxon. L. 1. et 2. Sigonio consentiunt. Et amavit hanc orationis compositionem Livius. Ita 2, 56, 4. *Res suo ipsa molimine gravis.* 7, 25, 2. *Ut se ipse consulem dictator crearet.* et alibi. Ceterum *ac in sanguine ipso suo* editi antiquiores; pro quo Froben. anno 1535. primus *ac sanguine* dedit. Et recte; non modo quia eam lectionem firmant cod. scripti, sed etiam ob illa, quae notantur infra ad 10, 36, 17.

§. 4. *Criminique ei tribunus inter cetera dabat*] Voff. 1. *criminique rei*. Sed Rottend. *criminique tribunus*, absque τῷ *ei*. Nec puto id a Livio insertum fuiffe. l. 1, 5. *Crimini maxime dabant, in Numitoris agros ab his impetum fieri.* JAC. GRON. *criminique rei* praeter Voff. 1. etiam exhibent Lovel. 1. et Leid. 2. pro quo legendum censerem *reo*, vel cum Cel. Jac. Gronovio τὸ *ei* delerem, modo plures codd. alterutram scripturam firmarent. Certe pronomen in hac locutione omitti, non aegrius fero, quam in simili *vitio dare*, in qua itidem omisit Terent. in prolog. Andr. 8.

Nunc, quam rem vitio dent, quaeso, animum advortite.

et in Adelph. 3, 4, 64. *Hoc vitio datur.* Nunc tamen, quum reliqui omnes, et cum illis optimi codd. stent pro vulgata scriptura, ei mutandae rationem idoneam non video. Additur enim etiam infra hoc lib. c. 20, 6.

bus, foro, luce, congressu aequalium probibitum, in opus servile, prope in carcerem atque in ergastulum, dederit: ubi summo loco natus dictatorius juvenis quo- 5
tidiana miseria disceret, vere imperioso patre se natum esse. At quam ob noxam? quia infacundior sit, et lingua inpromtus. Quod naturae damnum utrum nu- 6

Populationis ejus, quae sibi crimini detur, comites.

Filium juvenem, nullius probri compertum] Sic Tacitus dixit Annal. 1, [3.] *Nullius tamen flagitii compertum.* MOD. Apulej. 10. de Asin. aur. [p. 242. ed. Elmenh.] *Evidenter noxae compertum insui culleo pronunciaret.* KLOCK. Liv. 22, 57, 2. *Duae Vestales eo anno Opimia atque Floronia stupri compertae.* 32, 1, 8. *Quos sacrilegii compertos in vinculis Romam misisset.* Justin. 11, 11. *Qua ex caussa Olympiadem, velut stupri compertam, repudio dimiserat.* Perperam igitur *coopertum* quaedam edd. vett.

Extorrem, urbe, domo] Hearnius adnotat, Sigonium et alios distinctionem post *extorrem* tollere. Non male tollunt, mea sententia. *Extorris* quidem etiam sine casu ponitur. Liv. 2, 6. *Qui nos extorres expulit patria.* Gellius 2, 12. *Exsul, extorrisque esto.* Justin. 14, 4. *Ut inopes extorresque omne aevum in hoc castrensi exsilio degatis.* Sed plerumque additum habet ablativum. Virgil. 4. Aen. 616. Sallust. Jug. 14. Tacit. 6. Ann. 36. Livii loca supra v. ad 2, 6, 2. Ita hic quoque conjungi possunt *extorrem urbe, domo, penatibus* DUK.

In opus servile, prope in carcerem atque in ergastulum] *ut opus servile proin carcerem* Leid. 2. Ceterum quod ad vocem *ergastulum*, v. quae notantur supra ad 2, 23, 6. *Τὸ in* ultimo loco negligit Lovel. 2. Sed Livius praepositiones repetere solet. V. ad 6, 28, 6.

§. 5. *Summo loco natus dictatorius juvenis*] *summo loco conatus* Leid. 1. ultima praecedentis vocis *loco* syllaba in initio sequentis perperam repetita. Eodem modo male *Marco cognomen*, pro *Marco nomen*, datum esse censet Sigonius ad Epit. Liv. 6. Liv. 1, 34, 4. *Ducta in matrimonium Tanaquil summo loco nata.*

Quotidiana miseria disceret, vere imperioso patre se natum esse] Pall. duo, primus ac tertius, *et vere imperioso patre se natum esse.* GEBH. Ita et Voss. 2. ac Lovel. 3. Sed illud *et* natum est ex ultima syllaba vocis praecedentis. V. infra ad 39, 18, 8. *disceret verum, imperioso patre* Gaertn. Vulgatum praefero. disceret nempe, patrem non nomine tantum, sed re etiam imperiosum esse, ex re et animi indole id nomen ei inpositum esse. *vere imperiose patre natum esse* Haverk. et Lovel. 4.

At quam ob noxam? quia infacundior sit, et lingua inpromtus] *Ac quam ob noxam* Harlej. 2. et Portug. solito scribarum errore. V. supra ad 3, 61,

Digitized by Google

triendum patri, (si quidquam in eo humani esset) an castigandum ac vexatione insigne faciendum fuisse? ne mutas quidem bestias minus alere ac fovere, si quid ex
7 *progenie sua parum prosperum sit. At, Hercule, L.*

4. *Ac quam ob noxiam* Lovel. 3. et Haverk. V. supra ad 2, 54, 10. *Ad quam ob noxam* Florent. Voss. 1. Leid. 1. Lovel. 1. 5. a m. 2. et Fragm. Hav. a m. 1. V. ad 6, 24, 8. Similem fere varietatem in vocula *at* mox habemus iterum hoc cap. §. 7. *Et eam ob noxam* Lovel. 2. Tum *quod infacundior sit* editt. principes. Quomodo forte datum a viris doctis, quod τὸ *quia* indicativum requirere existimarent. V. supra ad 2, 8, 5. Primus deinde Aldus *quia infacundior sit* vulgari curavit. Neque aliter est in omnibus scriptis meis. *quod* et *quia* alibi saepe in Mstis commutari solent. V. infra ad 38, 36, 4.

§. 6. *Quod naturae damnum utrum nutriendum putri, si quidquam in eo humani esset* etc.] Ego hunc locum ita legendum puto: *nutriendum patri, ac vexatione insigne faciendum, an castigandum potius, si quicquam in eo humani esset, fuisse?* Quasi dicat, nutriebatur id vitii in agro, patris deinde vexatione insigne fiebat, castigari poterat in urbe, si voluisset pater. GLAR. Glareanus sine veterum librorum auctoritate ita legendum putat: *utrum nutriendum patri, ac vexatione insigne faciendum, an castigandum potius, si in eo quicquam humani fuisset.* Quae lectio alienam edit sententiam ab ea, quae vulgata continetur, quaeque germana videtur. Induxit autem eum in hunc errorem, quod ignoravit, quemadmodum filiorum vitia a patribus nutrirentur. Qua de re Horatius 1. Satyr. 3, 43.

At pater ut gnati, sic nos debemus, amici
Si quod sit vitium, non fastidire. strabonem
Appellat paetum pater, et pullum, male parvus
Si cui filius est: ut abortivus fuit olim
Sisyphus. hunc varum distortis cruribus, illum
Balbutit scaurum, pravis fultum male talis.

Est igitur sensus: Nutriendum potius fuisse patri vitium filii pro humanitate ejus, quam relegatione castigandum, atque insigne faciendum. *Nutrire* autem dixit Livius, quod Horatius *non fastidire.* SIG. Loritus putat hunc locum ita legendum: *utrum nutriendum patri ac vexatione insigne faciendum, an castigandum potius, si quicquam in eo humani esset, fuisse?* Stolidissime directo contra mentem Livii, quod animadvertit quoque C. Sigonius, sententiae vix tenuem stricturam eliciens. Quare interpretor: damnum istud naturae in filio a L. Manlio potius inter privatos parietes nutriendum ac tegendum, quod facere solent humani patres, fuisse, quam puniendo, relegando, et quasi abiciendo nobilitandum. Nimium istius imperiosi saevitiam provectam, ut etiam domesticam calamitatem evulgaret, damnando filium lingua imprompum ad opus servile, prope ad carcerem atque ergastulum. Pall. duo *ac vexatione insigne faciendum* plane fastidiunt. Medius vero MSS. Palatinorum *an ad castigandum ac vexatione insi-*

Manlium, malum malo augere filii, et tarditatem ingenii insuper premere; et, si quid in eo exiguum naturalis vigoris sit, id exstinguere vita agresti et rustico cultu, inter pecudes habendo.

gnem faciendum. Inepte. GEBH. Sic lego: *utrumne nutriendum patri* etc. *an castigandum, ac vexatione.* T. FABER. Non ineleganter hic Sigonus contra Glareanum: vim tamen τοῦ *nutrire* non satis percepit, quod non modo est non fastidire, sed aliquo modo remediis et fomentis adhibitis curare. Ut 4, [52, 3.] *Pestilentia coorta, minacior tamen, quam perniciosior, cogitationes hominum a foro certaminibusque publicis ad domum curamque nutriendorum corporum avertit.* Rutilius Lupus l. 1. [circa finem.] *Fer fortiter laborem: jam brevi domum venies exspectatus: excipiet te defatigatum diligens atque amans uxor: ea sedulo ac blande praeministrando detrahet languorem, et simul seniles nutriendo recuperabis vires.* Seneca ad Helviam 17. *Illius pio maternoque nutricio per longum tempus aeger convalui.* Sic Graecis medici ἀνατρέφειν dicuntur. Unde scite Cicero ad Atticum 6. Ep. 1. *Appius cum ἐξ ἀφαιρέσεως provinciam curarit, sanguinem miserit, quicquid potuit, detraxerit, mihi tradiderit enectam: προσανατρεφομένην eam a me non libenter videt.* Nec abeunt longe ista nostri 1, [39, 3.] *Proinde materiam ingentis publice privatimque decoris omni indulgentia nostra nutriamus.* 2, [1, 6.] *Dissipatae res nondum adultae discordia forent: quas fovit tranquilla moderatio imperii, eoque nutriendo perduxit,* etc. Quintilianus declam. 306. *Nobis tollendus infans et adversus frigora nutriendus.* Columella 4, 3. *Liberos suos nonnulli nuptiis votisque quaesitos avare nutriunt, nec disciplinis aut caeteris corporis excolunt instrumentis.* Intellige igitur, utrum fovendum et indulgentia leniendum medicandumque, an plectendum et acerba coërcitione irritandum. Quod posterius etiam Postumo Agrippae novercae artibus nocuit, et Claudio, paedagogum *barbarum et olim superjumentarium ex industria sibi appositum, ut se quibuscumque de caussis quam saevissime coërceret,* jure conquesto, ut refert Suetonius [vit. Claudii 2.] J. FR. GRON. Adde, quae Victorius notavit ad locum Cic. a Gronovio laudatum 6. ad Att. Ep. 1. ubi produxit locum Aristoph. ex Ranis 975. Huc facit, quod *canalibus hortos nutrire* dixerit Calpurn. Ecl. 2, 35. ubi v. Cel. Burmann. (* Colum. 12, 30. *convenit vinum nutriri refrigerarique.*) *utrumne,* quod Faber reponendum censuit, in nullo est codice: nec caussam etiam video, cur vulgato praeferendum sit. Deinde *ac casticandum* Leid. 1. et Gaertn. *an id castigandum* Portug. *an ad castigandum* Haverk. τὸ *an* deficit in Voss. 1. Leid. 2. et Lovel. 1. quemadmodum etiam voces *ac vexatione insigne faciendum* in Voss. 2. et Lovel. 3. Sed *an vexatione* habet Fragm. Hav. *ad vexatione* Florent. *hac vexatione* Lovel. 4. V. ad 35, 26, 7. *vexatione insignem* Harlej. 2. Portug. et Haverk. *vexatione insigni* Leid. 1. Denique *fuisse* non comparet in Hearnii Oxon. B. *fuisset* praefert Lovel. 4.

1 V. Omnium potius his criminationibus, quam ipsius juvenis, irritatus eſt animus: quin contra, se quoque parenti cauſſam invidiae atque criminum eſſe,
2 aegre paſſus, (ut omnes Dii hominesque scirent, se parenti opem latam, quam inimicis ejus, malle)

Ne mutas quidem bestias minus alere ae fovere, si quid ex progenie] Vocula initialis exsulat a Gaertn. vox *bestias* ab Harlej. 2. sequens *minus* a Leid. 2. Deinde *alere, quam fovere* Lovel. 4. Tum *sed quid*, pro *si quid*, eſt in Haverk.

§. 7. *At, Hereule, L. Manlium*] Palat. see. *Ac, Hereule.* GEBH. *Ab Hereule* Voſſ. 1. et Lovel. 1. *Ae, Hereule* Portug. Haverk. et Fragm. Hav. a m. 1. *Ad, Hercule* Gaertn. V. modo ad §. 5. Praeterea *Hercle* edidit Cl. Jac. Gronovius, eumque secuta eſt editio Amſtelaedamensis. At *Hercule* servant omnes scripti et editi, quod propterea in contextum revocavi. V. infra hoc lib. ad c. 11, 1. Mox *malum malo agere*, pro *augere*, Harlej. 1. quomodo alibi saepe peccarunt librarii. V. Infra ad 27, 9, 11.

Si quid in eo exiguum naturalis vigoris sit] *naturalis ingenii sit* Harlej. 2. Portug. Haverk. et Hearnii Oxon. B. Verum librarii hic perperam vocem illam ex praecedentibus verbis repetierunt. Intelligitur autem *naturalis vigor in eo*, id eſt, in ingenio. *vigor ingenii* autem, ut apud Ovidium 8. Met. 254.

Sed vigor ingenii quondam
velocis in alas
Inque pedes abiit.

quomodo et *ingenium vigere* dicitur supra 6, 22, 7. *Vegetum ingenium in vivido pectore vigebat, virebatque integris sensibus.* Animo *vigorem* tribuit Livius infra 9, 3, 5. *In corpore tamen adfecto vigebat vis animi consiliique.* c. 16, 12. *Non animi solum vigore, sed etiam corporis viribus excellens.* 10, 13, 6. *Nee corporis nec animi vigorem remanere eumdem.* Ovidius Epiſt. 16. Her. 51.

Forma vigorque animi, quamvis de plebe videbar,
Indicium tectae nobilitatis erant.

ubi quemadmodum *forma* et *vigor animi* junguntur, sic etiam apud Vell. Paterc. 2, 41. *Forma omnium eivium excellentissimus, vigore animi acerrimus.* Apud Cic. quidem ipsa vox *vigor* aut raro, aut numquam occurrit; at infinitis locis animus dicitur *vigere.* Et ita etiam apud Liv. 6, 23, 4. *Cum corporibus vigere et deflorescere animos. Ingenii* et *animi vigorem* jungit Vell. Paterc. 2, 18. *P. Sulpieius tribunus plebis disertus, acer, opibus, gratia, amicitiis, vigore ingenii atque animi celeberrimus.* Mox *vita agresti, cultu et rustieo* trajectis dictionibus Leid. 1.

§. 1. *Quam ipsius juvenis irritatus est animus*] *quamquam ipsius juvenis* Leid. 2. quomodo alibi peccant scribae. Exemplum supra habuimus 2, 54, 9. Contrarium, ubi *quam* pro *quamquam* scriptum erat, 8, 4, 1. Similiter *quidquid*, pro *quid*, supra dabatur 5, 52, 12. V. quae

capit consilium, rudis quidem atque agrestis animi, et quamquam non civilis exempli, tamen pietate laudabile. Inscientibus cunctis, cultro subcinctus, 3
mane in urbem, atque a porta domum confestim ad M. Pomponium tribunum pergit: janitori, *opus esse*

his locis notantur. Praeterea, *irritatus animus est*, alio ordine verborum, Haverk. *irritatus animus*, voce expuncta, Harlej. 2. et Portug. In praecedentibus etiam *τὸ his* deerat in Lovel. 4. et ed. Parm.

Quin contra, se quoque parenti caussam invidiae atque criminum esse, aegre passus] *quin citra* Leid. 2. *quin cē* Lovel. 1. *quin cē* Lovel. 3. *qui contra* Harlej. 2. Deinde *se parentis caussum* Voss. 2. et Lovel. 1. ac 3. *se quoque parentis caussam* Leid. 2. Postea *criminum aegre esse passus* transpositis dictionibus Voss. 2. Sed *τὸ aegre* deest in Harlej. 2. *esse* in Lovel. 4. cujus loco *esset* exhibet Lovel. 1.

§. 2. *Se parenti opem latam, quam inimicis ejus, malle*] *parenti opem laturum* Harlej. 2. Portug. et Haverk. *parenti opus laturum* Lovel. 2. Tum *quam inimici ejus* Lovel. 3.

Rudis quidem atque agrestis animi, et quamquam non civilis exempli] V. Gronov. Observ. ad script. eccles. c. 19. p. 207. DUK. *nimis rudis* addita voce in Voss. 2. a m. 1. scriptum fuit; sed postea *τῷ nimis* adjectae sunt notae, quibus id delendum indicatur. Et sane in nullo alio codice superest. Praeterea vox *quidem* in Haverk. sequens *atque* in Portug. non conspiciuntur, quas reliqui recte tuentur; nisi quod posterior ex rasura deest in Lovel. 5. Paullo post *pietate laudabilis*, pro *laudabile*, Lovel. 1.

§. 3. *Inscientibus cunctis cultro subcinctus*] Campani editio *cultro accinctus*. GEBH. Ita *gladio adcinctus* infra est 40, 13, 2. *Volui, quum comissatum gladiis adcincti me secuti sunt, ferro interficere.* et alii scriptores passim. Verum nulli codicum Mstorum huic lectioni consentiunt, sed uno ore in vulgatum *succinctus* conspirant, nisi quod *succintus* sit in Leid. 1. *succinctus* in Fragm. Hav. Et ita *subcinctus ferro* infra 40, 7, 7. *Praecucurrit index ad Persea, ferro subcinctos nuncians cum Demetrio quatuor adolescentes venire.* Suet. in Caes. 84. *Duo quidam gladiis subcincti, ac bina jacula gestantes.* In August. 32. *Grassatorum plurimi palam se ferebant, subcincti ferro.* In Vitell. 11. *Urbem deinde ad classicum introiit paludatus, ferroque subcinctus.* Vox *cultro* male in uno deficit Harlej. 2. *cultrum* memorat mox infra hoc cap. Sed pro *cultro* vocarunt *gladium* Cic. 3. de Offic. 31. et Aurel. Victor de Vir. inlustr. 28. Primo *ferrum*, mox *gladium* Seneca 3. de Benefic. 37.

Mane in orbem atque a porta domum confestim etc.] Pall. tres *in urbem.* Deinde Pall. pr. et tert. *atque porta domum.* GEBH. *in orbem* operarum errore datum erat in prioribus Gruteri, qui in postuma ipse *in Urbem* emendavit. *in urbe* perperam

sibi domino ejus convento extemplo, aït. *nunciaret, T.*
4 *Manlium L. filium esse.* Mox introductus, (etenim percitum ira in patrem spes erat aut criminis aliquid novi, aut consilii ad rem agendam, deferre) salute accepta redditaque, *esse* aït, *quae cum eo agere arbi-*

Gaertn. Tum *atque p ortus* Lovel. 2. *atque p ortos* Lovel. 4. *atque p orta domum* Leid. 1. quae lectiones, quamvis manifesto scribarum errore vitiatae sint, tamen indicant, praepositionem *a* in exemplaribus eorum non exstitisse, quemadmodum neque exstat in Voss. 2. Lovel. 3. Gaertn. et Fragm. Hav. Malo tamen *a porta*, quod reliqui codd. defendunt, servari. Infra 45, 39, 14. *L. Paullus privatus, tamquam rure rediens, a porta domum ibit?*

Ad M. Pomponium tribunum pergit] Vet. lib. *tribunum plebis pergit.* SIG. *tribunum p. pergit.* Portug. *tribunum pl. pergit* Haverk. *tribunum plebis pergit* Harlej. 2. et Hearnii Oxon. B. Quum tamen optimae notae codices pertinaciter additam vocem non agnoscant, eam etiam non admittendam existimo. Saepe enim Livio *tribuni* simpliciter sunt tribuni plebis. V. ad 2, 56, 1. Praesertim autem Livius ita loqui solitus est, si jam in praecedentibus *tribunum plebis* nominasset. Ita in hac ipsa historia quum cap. anteriore dixisset, diem Manlio dictam esse *a M. Pomponio tribuno plebis*, quibusdam interjectis subjungit: *Criminique ei tribunus inter cetera dabat.* Quin et mox hoc cap. habemus, *Pavidus tribunus adjurat.* Praeterea, mutato ordine vocabulorum, *ad M. Pomponium pergit tribunum* praeferunt edd. principes; Aldus primus in eum ordinem digessit, qui nunc vulgo exstat. Aldo autem consentiunt scripti. Insuper *ad M. cum Pomponium tribunum* Leid. 1. unde Livius dedisse videri potest *ad M. eum Pomponium.* Nihil enim in scriptis frequentius est, quam voces *cum* et *eum* ob ductuum similitudinem confundi. V. supra ad 4, 19, 2. Verum quum reliqui codd. τὸ *cum* non agnoscant, verius videtur, voculam illam inde in contextum irrepsisse, quod olim scriptum fuerit *M'cum*, pro *Marcum.*

Janitori, opus esse sibi domino ejus convento extemplo, aït] *esse opus sibi domino* Fragm. Hav. *opus esse si domino* Haverk. Tum vox *convento* deficit in Klock. quam reliqui recte servant. Eadem tamen transposita, *extemplo convento* exhibet Lov. 3. a m. 1. *convocato extemplo* Lovel. 2. Hinc *exemplo* Leid. 1. solito errore. V. infra ad 34, 33, 8. Deinde τὸ *aït* deest in Fragm. Hav. sed pro eo *agit* praeferunt Leid. 2. et Lovel. 1. De hoc lapsu scribarum v. infra ad 8, 33, 23.

Nunciaret, T. Manlium L. filium esse] *nunciare* Voss. 2. Leid. 1. Lovel. 2. 3. Gaertn. et Fragm. Hav. Sed ultima litera ejus vocis ab illa, qua sequens praenomen *Titum* indicatur, absorpta est. V. ad 23, 8, 9. Deinde *T. Mallium Lutium Furium filium esse* Gaertn. *T. Mallium Lutium Furium esse* Lovel. 3. *T. Manlium L. Furium esse* Voss. 2. V. supra ad 7, 1, 2. Similiter

tris remotis velit. Procul inde omnibus abire jussis, cultrum stringit: et, super lectum stans ferro intento, nisi, in quae ipse concepisset verba, juraret, *se patris ejus accusandi caussa concilium plebis numquam habiturum*, se eum extemplo transfixurum minatur.

erratur infra hoc lib. c. 10, 2. Hinc *adesse* Leid. 2. et Lovel. 1. reliquis scriptis adversantibus. Coripp. 1. de Laud. Justini 77.

Ante fores domini Calinicum nunciat esse.

§. 4. *Mox introductus, (etenim percitum ira in patrem spes erat)* Respuunt Palatini duo τὸ *etenim*. GEBH. Scripti duo Pall. et Vossianus [sec.] carent particula *etenim*. Et potest abesse. Revise ad 5, 32, 8. J. FR. GRON. Eadem particula abest insuper a Lovel. 2. 3. 4. Gaertn. Fragm. Hav. et Hearnii Oxon. L. 1. 2. et C. [Veith.] Eam autem abesse posse, Gronovio consentio. Similes enim abruptas parentheses Livius saepissime sectatus est; quas librarii, ut oratio rectius connecteretur, passim variis particulis interpositis fulcire conati sunt. V. infra ad 34, 56, 1. Utrum tamen eorum codicum auctoritate hinc expellenda sit, vehementer dubito. Caussa est, quod eam servent optimus Florent. eique bonitate proximi Leid. 1. Harlej. 1. Voss. 1. Klock. et multi alii. Accedit, Livium eadem particula in similibus parenthesibus alibi usum fuisse. Ita 3, 24, 9. *At illi (etenim extremum anni jam erat) quartum adfectantes tribunatum.* Deinde *partitum ira* Voss. 2. et Lovel. 3. *parcitum ira* Gaertn. et ed. Parm. V. supra ad 6, 38, 8.

Aut consilii ad rem agendam *deferre] referre* Gaertn. Sed vulgatum verius est. *deferre* enim est indicare, nunciare. V. infra ad 21, 6, 5. Mox τὸ *esse* male ejusdem Gaertn. codicis librarius omisit.

§. 5. *Nisi, quae ipse concepisset verba, juraret]* Pall. tres et vetustiores edd. *nisi, in quae ipse concepisset verba, juraret.* Sic mox, *adjurat, in quae adactus est verba.* GEBH. A Curione hoc acceperunt: nam anno ante Gryphius etiam dederat: *nisi in quae ipse concepisset*, ut in prioribus editis et scriptis constanter habetur. Idque Latinum magis esse scias vel ex illo: *jurare in verba magistri.* Moxque ipse Livius: *adjurat in quae adactus est verba.* J. FR. GRON. Similiter est in omnibus nostris, et Hearnii Oxonn. libris scriptis. Ita supra 3, 20, 3. *Nihil delectu opus est, quum omnes in verba juraverint, conventuros se jussu consulis, nec injussu abituros: Edicimus itaque, omnes, qui in verba jurastis, crastina die adsitis.* 7, 16, 8. *Nihil enim non per milites, juratos in consulis verba, quamvis perniciosum populo, si id liceret, ferri posse.* Justin. 14, 4. *Quater intra hunc annum in mea verba jurejurando obstricti estis.* Petron. in Satyr. 117. *In verba Eumolpi sacramentum juravimus.* Ordo autem est, *nisi juraret in verba, quae ipse concepisset.* In uno Lovel. 3. deest τὸ *ipse*; qui etiam in praecedentibus male praefert *ferro con-*

6 Pavidus tribunus (quippe qui ferrum ante oculos micare, se solum, inermem; illum praevalidum juvenem, et, quod haud minus timendum erat, stolide ferocem viribus suis cerneret) adjurat, in quae adactus est verba; et prae se deinde tulit, ea vi
7 subactum se incepto destitisse. Nec perinde, ut maluisset plebes, sibi suffragii ferendi de tam crudeli

tento, pro *intento*. V. ad 10, 5, 11.

Concilium plebis numquam habiturum] *consilium plebis* nonnulli ex vetustioribus excusis. Sed recte alii ediderunt *concilium*, ut est in omnibus scriptis. Intelliguntur enim comitia tributa. Supra 3, 18, 6. *Si edoceri se sissent, quae fraus a tribunis occulta in lege ferretur, se concilium plebis non inpediturum*. 6, 38, 7. *Nihil patricium magistratum inseram concilio plebis*. Et eo sensu *plebi concilium edicere* infra est 39, 15, 11. Similiter *concilium populi* pro comitiis centuriatis supra dixit 6, 20, 10. *In campo Martio quum centuriatim populus citaretur, et reus* etc. *Ita prodicta die in Petelinum lucum concilium populi indictum est*. Quamvis tamen, alios inter *comitia* et *concilium* distinxisse, ex Gellio constet 15, 27. Jam autem comitia sive conventum populi cujusque non *consilium*, sed *concilium* vocari Gronov. infra docet ad 44, 2, 5. Mox *minaretur*, pro *minatur*, perperam Haverk.

§. 6. *Se solum inermem, illum praevalidum juvenem*] Pronomen *se* deficit in Leid. 1. tres voces ultimae in Harlej. 1. *et illum praevalidum* legunt edd. principes. Voculam autem *et* omisit primus Aldus, neque in ullo scripto obvia fuit. Paullo ante etiam *quippe ferrum*, omissa media voce *qui*, edd. Rom. anni 1472. et Parm. in verbis sequentibus *stolidum ferocem*, pro *stolide*, legit Lovel. 4.

Prae se deinde tulit, ea vi subactum se incepto destitisse] *pro se deinde tulit* Voss. 2. Leid. 1. et Lovel. 3. Male. 5, 41, 8. *Majestate etiam, quam vultus gravitasque oris prae se ferebat, simillimos Diis*. Librarios autem ita saepe errasse, supra monitum est ad 6, 40, 1. *prae se inde tulit* Lovel. 4. [*prae se tum tulit* Veith.] Praeterea posterius *se* non adparet in Gaertn. At contrario errore id perperam iteratur in Florent. *subactum se incepto destitisse se*. Verum ultimo loco repetitum est ex syllaba finali vocis praecedentis *destitisse*. V. supra ad 2, 15, 3.

§. 7. *Maluisset plebes, sibi suffragii ferendi de tam crudeli et superbo reo potestatem fieri*] Palat. tertius *de causa crudeli et superbo reo*. GEBH. Error in eo codice inde promanavit, quod *cā*, sive *caussa*, et *tā*, sive *tam*, librarius confuderit, ut alibi quoque factum est. Alia exempla v. ad 8, 14, 1. Ceterum *maluisset plebis* Lovel. 2. *maluisset plebs* Voss. 2. Leid. 2. Lovel. 1. 3. 4. 5. Portug. Haverk. et editi, quos vidi, Aldo priores. Is enim *ple-*

et superbo reo potestatem fieri; ita aegre habuit, filium id pro parente ausum. eoque id laudabilius erat, quod animum ejus tanta acerbitas patria nihil a pietate avertisset. Itaque non patri modo remissa 8
caussae dictio est, sed ipsi etiam adolescenti ea res honori fuit. et quum eo anno primum placuis- 9
set, tribunos militum ad legiones suffragio fieri,

bes dedit. V. ad 1, 20, 6. Praeterea *sui suffragii ferendi* Leid. 1. At *rea* deficit in Lovel. 4. et 6. [Veith.] *fieri* in Lovel. 2.

Ita aegre habuit, filium id pro parente ausum] Non aliter vetustae editiones. Sed Palatini dua, *ita aegre tulit;* quod superadditum Palat. secundo. GEBH. Quidam libri *tulit*, vel *abstulit*. sed Vossianus [prior,] ut editur. Plautus in Bacchid. 5, 1, 16. *Si alibi plus perdiderim, minus aegre habeam, minusque id damni ducam.* Sallustius [in Catil. 51.] in orat. Caesaris. *Neque cuiquam mortalium injuriae suae parvae videntur: multi eas gravius aequo habuere.* Plebes non aegre habuit, filium pro parente hoc ausum. J. FR. GRON. *aegre abstulit* Leid. 1. Lovel. 4. Harlej. 1. et Hearnii Oxon. L. 2. *aegre tulit* Voss. 2. Lovel. 3. Gaertn. Fragm. Hav. et apud Hearnium N. At sine dubio lectio illa nata est ex grammatici glossa, et, tamquam notior et magis obvia, ab inperitis librariis in contextum recepta est. Insuper *pro patre ausum* Leid. 2. Sed et haec scriptura ex interpretis expositione profluxit. Similis varietas etiam supra erat 5, 49, 7.

Laudabilius erat, quod animum ejus tanta acerbitas patria nihil a pietate avertisset] Tò *erat* deficit in Leid. 1. Lovel. 2. 3. Harlej. 1. et Fragm. Hav. Dein *acerbitas patris* Lovel. 1. quod pro varia lectione erat in margine Voss. 1. at insuper Leid. 2. *acerbitas patris a patria pietate non avertisset.* Sed *acerbitas patria* hic est acerbitas patris, ut *animus patrius* supra 2, 5, 8. *Eminente animo patrio inter publicae poenae ministerium.* Praeterea *non* iterum est ex scholiastae expositione. Saepius *nihil* eo sensu poni, infra videbimus ad 37, 54, 23. *acerbitas patria nulla pietate avertisset* Gaertn. *nil a pietate avertisset* Voss. 2. Leid. 1. et Lovel. 2. ac 3. Ita alibi variare librarii consueverunt. V. supra ad 6, 40, 3. *nil a pietate advertisset* Fragm. Hav. Sed, saepissime *avertere* et *advertere* perperam in Mstis confundi, supra dictum est ad 6, 23, 8. *tò nihil* perperam omittitur in Lovel. 1.

§. 8. *Remissa caussae dictio est*] *venisse caussae dictio est* Gaertn. *remissae caussae dictio est* Leid. 1. et Harlej. 1. cum plerisque antiquissimarum edd. *remissa caussa dictio est* Haverk. *remissa caussae edictia est* Florent. Qui idem codex etiam mox scribit *adulescenti*, pro *adolescenti.* V. supra ad 6, 34, 11. Tò *fuit* vero exsulat ab ed. Parm.

§. 9. *Tribunos militum ad le-*

(nam et antea, sicut nunc, quos Rufulos vocant, imperatores ipsi faciebant) secundum in sex locis tenuit, nullis domi militiaeque ad conciliandam gratiam meritis; ut qui rure et procul coetu hominum juventam egisset.

giones suffragio fieri] Eo modo dixit *tribunos militum ad legiones*, quo Cicero, *Cum in Africam venissem tribunus militum ad quartam legionem*, 6. de Republica, [sive in Somn. Scip. in princ.] SIG. *tribunos pl. ad legiones* perperam Leid. 2. *tribuni militum ad legiones* sunt tribuni militum legionarii, ut distinguantur a tribunis militum consulari potestate nuper abrogatis. Ita *milites ad naves*, sunt navales, classiarii, infra 22, 19, 4. *Delecto milite ad naves inposito, quinque et triginta navium classe ire obviam hosti pergit.* ubi v. Gronov. *machinae ad subducendas naves* 25, 11, 18. *Machinae ad subducendas naves admotae, munitumque iter.* Ceterum paullo ante *quum anno*, omisso medio pronomine *eo*, Lovel. 5.

Nam et antea sicut nunc, quos Ruffulos vocant] Festus item. *Rufuli appellabantur tribuni militum a consule facti, non a populo, de quorum jure quod Rutilius Rufus legem tulerit, Rufuli, ac post Rutuli sunt appellati.* SIG. Festus. *Rufuli tribuni militum appellabantur, quos consul faciebat, non populus: de quorum jure quod Rutilius Rufus legem tulerat, qua eis cavebatur multis modis (sic enim elevaverant eorum jus, ac tunc elevabant, qui populi suffragio creabantur) Rufuli a cognomine Rutilii, ac post Rutili appellati sunt.* Palat. codex sec. *quos refalos vocant*, in ora *Rufolos*. GEBH. Distinctio ponenda est ante *sicut*, ut apud Sigonium 2. de Ant. jure provinc. 2. Gruch. de Comit. 2, 2. p. 175. et Lipsium 2. de Milit. Rom. Dial. 9. Nec male deesset *et*, si permitterent libri scripti. Satis apertus est sine eo sensus: *nam imperatores ipsi antea faciebant omnes tribunos, sicut nunc eos, quos Ruffulos vocant.* DUK. Omnes, quas vidi, editt. praeterquam quae a Sigonio curatae sunt, *Ruffulos*. at *Rufulos*, ut is dedit, praeferunt Florent. Lovel. quinque, Voss. uterque, Leid. uterque, Gaertn. Harlej. 1. Fragm. Hav. et apud Hearnium Oxon. N. L. 2. et C. itaque adpellandos esse auctor est Festus, qui a Rutilii cognomine *Rufus Rufulos* vocatos esse testatur. De his etiam Asconius ad Cic. 1. in Verr. 10. *Tribunorum militarium duo sunt genera: primum eorum, qui Rufuli dicuntur. Hi in exercitu creari solent. Alii sunt comitiati, qui Romae comitiis designantur.* Ceterum *refalos* vitiose etiam Haverk. Tum *vocent* Leid. 2.

Secundum in sex locis tenuit] Sigonius l. 2. de jure Provinc. c. 2. existimat, ex quot millibus militum legio constiterit, tot etiam tribunos ei praefuisse: quum autem legio olim et etiamnum hoc tempore trium esset millium militum, cuique legioni tres, quatuor autem legionibus duodecim tribunos additos fuisse, qui olim constituebantur ab imperatoribus; id autem hoc anno mutatum esse, ita ut populus ex illis duodecim tribunis sex loca sibi

VI. Eodem anno, seu motu terrae, seu qua vi 1
alia, forum medium ferme specu vaſto conlapsum
in inmensam altitudinem dicitur: neque eam vora- 2
ginem conjectu terrae, quum pro se quisque gere-
ret, expleri potuiſſe prius, quam Deûm monitu quaeri

vindicaverit, totidem imperatoribus reliquerit. At Lipsius rectius docuit 2. de milit. Rom. Dial. 9. jam hoc tempore sex tribunos in unam, viginti quatuor autem in quatuor legiones creatos fuiſſe. Sensum itaque verborum eſſe, ex viginti quatuor locis sex tantum populo data eſſe. Id probat ex eo, quod, quum populus plures tribunos creare inciperet, *antea perquam pauca suffragio populi relicta loca* fuiſſe ipse Livius dicat 9, 30, 3. quod de parte dimidia intelligi nequit. Ceterum *secundum s*, id eſt secundum scilicet, *in sex locis tenuit* Voſſ. 1. Leid. 2. et Lovel. 1.

Nullis domi militiaeque ad conciliandum gratiam meritis] Vet. lib. *ad conciliandam gratiam*. SIG. *conciliandam* etiam Hearnii codd. Probabile tamen eſt, primos editores Livii in suis inveniſſe *conciliandum*; idque deinde ab aliis, qui hoc insolens, aut fortaſſe vitiosum, putabant, mutatum fuiſſe. Ab eadem causa ortam credo in hoc genere loquendi varietatem scripturae, cum in Livio, tum in aliis, ut in Cic. 5. ad fam. ep. 17. Orat. 3. Cat. 8. Or. 4, 11. 3. de Off. 5. Juſtin. 13, 3, 2. 22, 8, 15. Flor. 1, 9. et l. 50. §. 3. D. de Pecul. V. Periz. ad Sanct. Minerv. 3, 8. Adde Serv. ad Virg. 10. Aen. 628. Gifan. Ind. Lucret. v. *Gerundium*, et Fabrit. ad Cic. 3. de Off. 5. DUK. *ad conciliandum gratiam* editos scriptosque veteres praeferre, Gronovius in priori edit. notarum monuit ad Liv. 30, 37. Interim tamen in scriptis meis lectionem illam non inveni, nisi in Lovel. 4. Fragm. Hav. et forte Florent. editionum vero nulla ante Aldinam ita exhibuit. Omnes enim priores excusi et scripti reliqui *ad conciliandam gratiam* servant; quod idem de Oxoniensibus suis Hearne teſtatus eſt. V. infra ad 40, 49, 1. Insuper *domi militiae q;*, id eſt *quoque*, Leid. 2. V. ad 5, 27, 1.

Qui rure et procul coetu hominum juventam egisset] Pall. duo, *procul coetu hominum juvenem vitam egisset*. ex gloſſa, ut palam eſt. GEBH. *jumentam egisset* scribae culpa praefert Florent. sed poſtea id in *vitam egisset* mutatum eſt. Contra Gebhardi duobus Palat. consentiunt Voſſ. 2. et Lovel. 3. Praeterea *tute*, pro *rure*, Gaertn. ex adfinitate ac similitudine literarum *t* et *r*. V. supra ad 5, 55, 3.

§. 1. *Conlapsum in inmensam altitudinem dicitur*] *collassum in inmensam altitudinem dicunt* Fragm. Hav. a m. 1.

§. 2. *Conjectu terrae, quum pro se quisque gereret, expleri potuisse*] Puta, terram. Nisi malis *quam*. Plautus Pseudolo [1, 1, 100.]

Non pluris refert, quam si imbrem in cribrum geras.

Cato de re Ruſt. 152. *Si non habebis, unde irriges, gerito inditoque leniter*. Liv. 28, [19, 13.] *Saxa in muros munientibus gerunt.*

coeptum, quo plurimum populus Romanus posset?
3 Id enim illi loco dicandum, vates canebant, si rem-
publicam Romanam perpetuam esse vellent. Tum
M. Curtium, juvenem bello egregium, castigasse fe-
runt dubitantes, an ullum magis Romanum bonum,
4 quam arma virtusque, esset. Silentio facto, templa
Deorum inmortalium, quae foro inminent, Capito-

37, [5, 1.] *Foeminae tela omnis generis saxaque in muros gererent.* J. FR. GRON. *quum* et *quam* alibi commutarunt librarii. V. infra ad 27, 28, 5. Quia tamen omnes scripti in vulgatum couspirant, iis invitis nihil innovandum existimo. Subficit enim, id quod Gronovius ipse jam vidit, ex proxima voce *terrae* boe loeo *terram* intelligendam esse. V. supra ad 2, 30, 4. et e. 40, 10. Praeterea Gronov. infra hoc lib. c. 19, 2. *gererent* seribendum arbitratur. *Quisque* cum vexbo plurali saepissime construi, jam supra vidimus ad 2, 22, 7. Verum hic etiam numerum singularem unanimi eonsensu seripti codd. defendunt: quare ei mutando legitimam rationem non video. *pre se quisque* habet Leid. 2. V. ad 6, 40, 1. *pro se usque* Gaertn. Deinde *regeret*, syllaba transposita, Florent. V. ad 27, 40, 2. Tum *explere potuisse* Florent. Lovel. 1. 2. 4. 5. a m. 1. Voss. 1. Leid. uterque, Harlej. 1. et Portug. Verum ita in praeeedentibus legendum foret *conjectum terrae*, ubi in omnibus libris *conjectu* superest. Potius itaque librarii hic aberrasse videntur. *expleri placuisse* Gaertn. Denique in verbis praccedentibus *nam eum voraginem*, pro *neque*, Haverk. *nec eam voraginem* Lovel. 4. in sequentibus autem *Deûm metu*, pro *monitu*, perperam Haverk. Propria enim in hae re vocabula *monere* et *monitus*. V. quae notavi ad Silii 5, 117. Hine *receptum*, pro *quaeri coeptum*, Lovel. 4. *quaeri* deficit in Lovel. 5. a m. 1. [*monitis quaeri coeptum est* Veith.]

§. 3. *Id enim illi loco dicandum, vates canebant*] *Id esse illi loco* Lovel. 2. 4. *Id enim illo loco* Lovel. 5. Harlej. 2. Haverk. et ed. Parm. *Idem illi loco* Florent. a m. 1. Scriptum fuerat *Id enī*, quod in *Idem* eorrumpi faeile potuit. Deinde *dican*, omissa ultima syllaba *dum*, Harlej. 1. dd^{m} Gaertn. *dictandum* Hlock. Mox *si rempublicam Romanam perpetuum esse vellent*, pro *perpetuam*, Harlej. 2. et Portug. *Romani* Lovel. 4. [Veith.]

M. Curtium, juvenem bello egregium, castigasse ferunt dubitantes] *fertur* Hearnii Oxon. C. Pari modo unus eod. praeferebat supra 4, 56, 9. *Quam rem aegre passos Julium Corneliumque fertur.* pluresque infra 10, 7, 1. *Certatum tamen suadenda dissuadendaque lege inter Ap. Claudium maxime fertur, et inter P. Decium Murem.* Id autem eodem modo dietum videri potest, quo illa, quae conlata sunt ad 1, 31, 8. Unius tamen eodieis fidem sequi nimis calidum puto.

An ullum magis Romanum bonum, quam arma virtusque,

liumque intuentem, et manus nunc in coelum, nunc in patentes terrae hiatus ad Deos manes porrigentem, se devovisse: equo deinde, quam poterat, maxime exornato insidentem, armatum se in specum inmisisse, donaque ac fruges super eum a multitudine virorum ac mulierum congestas; lacumque Curtium, non ab antiquo illo T. Tatii milite Cur-

esset] *ullum majus Romanum bonum* Lovel. 2. et Hearnii Oxon. N. Alibi *majus* et *magis* confundi solent. V. infra ad 26, 41, 16. *ullo magis Romanum bellum* Klock. *ullum magis Roma, num bellum* Haverk. Tum *arma virtus esset* sine conjunctione Portug.

§. 4. *Nunc in patentes terrae hiatus ad Deos manes porrigentem*] *in parentes terrae hiatus* perperam Leid. 2. V. ad 9, 18, 7. Tum praepositionem *ad* omittunt Florent. Voss. 1. Leid. uterque, Lovel. 1. 4. 5. et Harlej. 1.

§. 5. *Equo deinde, quam poterat, maxime exornato insidentem*] *eoque deinde* Florent. unde τῷ μακαρίτῳ Salvinio, qui codicem hunc cum vulgatis commisit, nata est conjectura, scribendum forte esse *equoque deinde*. Tum *maxime ornato* Harlej. 2. Verum, quum forte vox praecedens per compendium *max^{e}*, vel *maxiē*, scripta fuisset, ejus ultimae literae sequentis vocis syllabam initialem interceperunt; quam reliqui omnes codices uno ore defendunt; nisi quod *maxime inornato* sit in Lovel. 4. Tum *incedentem*, pro *insidentem*, quaedam ex antt. edd. Mox *se in conspectum immisisse*, pro *in specum*, Harlej. 1. Hinc *dona et fruges* Lovel. 4. Tum *ab multitudine virorum* Portug. et Haverk. Tandem *conjestas*, pro *congestas*, Lovel. 1. quasi vellet *conjectas*. Solent autem *conjicere* et *congerere* commutari. V. ad 3, 38, 7.

Lacumque Curtium, non ab antiquo illo T. Tatii milite Curtio Metto] Vox *illo* deficit in Leid. 2. et Lov. 1. Deinde *Tiatati milite* Klock. Tum *Metcio* Leid. 1. *Mectio* Leid. 2. Voss. ambo, Lovel. 2. 3. et Fragm. Hav. *Mecio* Portug. et Gaertn. *Mettio* Harlej. 1. Lovel. 1. et Florent. *Metio* Harlej. 2. Lovel. 4. 5. Haverk. et editiones vetustae; pro quo nupera Amstelaedamensis *Metto* dedit ex mente Cel. Jac. Gronovii. V. ad 1, 23, 4. Ceterum de Curtii lacus appellatione triplicem opinionem memorat Varro 4. de ling. Lat. p. 36. Eum a Titi Tatii milite vocatum refert Plutarch. in Rom. p. 28. et Dionys. l. 2. Ant. Rom. p. 108. a M. Curtio, qui hoc tempore se in terrae hiatum praecipitavit, Valer. Max. 5. 6, 2. Plinius 15. H. N. 18. Festus in v. *Curtius lacus*. Augustin. de Civit. Dei 5, 18. Orosius 3, 5. Suidas v. *Λἰβερνος*. et Zonar. 7. Ann. 25. Refert autem Pighius in Annal. ad ann. CCCXCI. pag. 275. quum anno ∞ D. LII. Romae degeret, eodem loco medii fori Romani ad basilicam Juliam, ubi lacus Curtius fuerat, e ruinis subterra-

6 tio Metto, sed ab hoc adpellatum. Cura non deesset, si qua ad verum via inquirentem ferret: nunc fama rerum standum est, ubi certam derogat vetustas fidem. et lacus nomen ab hac recentiore insigni-

neis extractam fuisse tabulam grandem Parii marmoris, in qua facti istius Curtiani historia pulchre sculpta videbatur, quam depictam apud se servavit. Suidas autem l. l. refert, Romanos huic Curtio heroicos honores in medio foro quotannis habendos decrevisse, ibique aram exstruxisse. Cujus narrationem non contemnendis rationibus falsi arguere conatur Ill. Jos. Scaliger ad Varr. l. l. Curtium tamen *loci custodem* vocat Statius 1. Silv. 1, 66.

Ipse loci custos, cujus sacrata vorago
Famosusque lacus nomen memorabile servat.

Barthius etiam ad eum locum monet, Curtium inter Divos relatum dici, pridem doctissimos viros adnotasse. Aram etiam ibidem, ubi olim lacus Curtius fuerat, sacratam fuisse, Ovidius refert 6. Fastor. 403.

Curtius ille lacus, siccas qui sustinet arus,
Nunc solida est tellus; sed lacus ante fuit.

Quam tamen aram Saturni ex P. Victor. in descript. urb. reg. VIII. interpretatur Neapol. ad d. l. Ovid.

§. 6. *Si qua ad verum via inquirentem ferret*] *si qua adversum via inquirentem ferret* Voss. 2. *si qua adversum viam inquirentem ferret* optimus Florentinus errore scribarum. Vulgatum enim probum est. *via ferret ad verum*, ut *via fert ad Viserim*, *ad mare*, *hostes*, et similia apud Livium saepius obvia. V. infra ad 39, 27, 10. *Verum* autem pro veritate apud Livium et alios saepissime obcurrit. (* *terribiliora vero adferre* 25, 24, 9.) Saepe etiam numero plurali *vera*. V. infra hoc lib. ad c. 15, 3. Paullo ante *Cura non decent*, pro *deesset*, Lovel. 3. *Cura vero deesset* Lovel. 5.

Nunc famae rerum standum est] Corrige *fama*. Etenim cum dicimus *stare pactis*, *stare promissis*, et ejusmodi, casum auferendi usurpamus, non dandi. Sic Livius in extremo octavi. *Nec quisquam aequalis temporibus illis scriptor exstat, quo satis certo auctore stetur*. SIG. Retundit conjecturam C. Sigonii consensus Palat. codicum MSS. et vetustiorum editionum. GEBH. Hearnius etiam, relata Sigonii conjectura, nullam varietatem ex codicibus Oxoniensibus memorat, ut eos *famae* exhibere verisimile sit. Certe ea lectio etiam in quibusdam meorum superest. [etiam in Veith.] At Florent. Voss. ambo, Leid. 1. Lovel. 1. Harlej. 1. Klock. et Portug. *fama rerum standum* confirmant. Quorum consensum illi, quem Gebhardus praetendit, non modo obpono, sed et praefero, lectionem Sigonii insuper firmante stilo Livii, qui ita saepius locutus est. Infra hoc lib. c. 25, 7. *Civili quippe standum exercitu esse, quando socialis coetus desereret*. c. 35, 2. *Quae*

signitius fabula est. Post tanti prodigii procuratio- 7
nem, eodem anno de Hernicis consultus senatus, quum feciales ad res repetendas nequidquam misisset, primo quoque die ferendum ad populum de bello indicendo Hernicis censuit; populusque id

pars major erit, eo stabitur consilio. 21, 19, 4. *Etsi priore foedere staretur, satis cautum erat Saguntinis.* ad quem locum istam locutionem adversus Doujatium aliis exemplis vindicabo. 27, 6, 9. *Ut eo, quod censuisset senatus, staretur.* Ceterum verbum *est* non comparet in Harlej. 2. et Portug.

Lacus nomen ab hac recentiore insignius fabula est] Lege, ut habent Palatini duo et Campani editio, *insignitius.* Nec dissentit multum secundus *insignitum.* Restitui quoque supra l. 4, 4. Cicero pro Quintio 23. *Neque tamen quisquam inventus est tam insignite improbus.* Livius infra hoc lib. c. 15. *Qua foeditate supplicii aliquanto ignominia populi Romani insignitior fuit.* l. 8, 13. lego ex omnibus Mstis et cusis codicibus. *Quo insignitius omissa res Aemilio superioris anni consuli exprobraretur.* Quod Livii injuria nimis licentiose Sigonius exturbavit. GEBH. Thuan. Chiflet. duo Pall. Vossianus [sec.] et Campanus *insignitius,* quod reponendum l. 4, 4. *An esse ulla major aut insignitior contumelia potest?* l. 8, 13. *Quo insignitius omissa res Aemilio superioris anni consuli exprobraretur.* Ubi perperam mutat Sigonius. Hoc libro [c. 15, 10.] *Qua foeditate supplicii aliquanto ignominia populi Romani insignitior fuit.* Voss. [pr.] *insignitus.* J. FR. GRON. *insignitum* Lovel. 4. Harlej. 2. et Hearnii Oxon. L. 2. et C. [Veith.] *insignitus* ejusdem Hearnii codex N. et ex meis Leid. 2. Lovel. 1. 5. Portug. Gaertn. Haverk. et Fragm. Hav. *insignius* Lovel. 2. at recte *insignitius* Florent. Leid. 1. Lovel. 3. Harlej. 1. et Klock. V. supra ad Livii 4, 4, 5. Ita Tacit. 4. Ann. 51. *His partae victoriae spes et, si cedant, insignitius flagitium addunt animos.* Cic. 2. de Orat. 87. *Locis est utendum multis; imaginibus autem agentibus, acribus, insignitis.* quae verba eodem modo laudavit Quinctil. 11. Inst. Orat. 2. Ovid. Ep. 9. Her. 101.

Haec tu Sidonio potes insignitus amictu
Dicere? non cultu lingua retenta silet?

Cic. 2. de Orat. 85. *Nec inprobum notari ac vituperari sine vitiorum cognitione satis insignite atque aspere posse.* Gellius 6. N. A. 15. *Neque se tam insignite locuturum, absona inauditaque ut diceret.* Deinde trajectis vocabulis *est fabula* Portug. et Haverk.

§. 7. *Consultus senatus, quum feciales ad res repetendas nequidquam misisset*] *senatus consultus* Harlej. 2. Portug. Haverk. et ed. Parm. Deinde *confeciales* Leid. 1. eodem errore, quo *congratulatione* pro *cum gratulatione,* et similia alia multa dici, supra vidimus ad 4, 24, 7. Tum *aequiquam* Florent. *quicquid* Haverk.

8 bellum frequens jussit. L. Genucio consuli ea provincia sorte evenit. In exspectatione civitas erat,

Primo quoque die ferendum ad populum] sed *primo quoque die* Florent. Verum τὸ *sed* perperam repetitum est ex vocis praecedentis syllaba finali. V. infra hoc lib. c. 41, 5. *prima quoque die* Leid. 1. Τὸ *die* exsulat a Lovel. 2.

Populusque id bellum frequens jussit] *postque id bellum* Leid. 2. Deinde *frequens censuit* Haverk. Sed τὸ *censuit* male huc inlatum est ex verbis praecedentibus. *censet* senator in curia; *jubet* populus in comitiis. Infra 8, 29, 6. *Bellum ex auctoritate Patrum populus adversus Vestinos jussit.* V. supra ad 3, 30, 6.

§. 8. *L. Genucio consuli ea provincia sorte evenit*] Vox *consuli* deerat in Fragm. Hav. a m. 1. Deinde *provincia certe evenit* Voss. 1. *provincia certe venit* Lovel. 1. *provincia sorte venit* Leid. 2. et ed. Parm. *Genucio venit* ferri posset, si plures atque majoris auctoritatis codices probarent. Saepe enim *venire* cum tertio casu construi solet. V. ad 44, 17, 7. Aliis tamen omnibus vulgatam lectionem tuentibus, eam etiam praefero. *provincia evenit* propria in hac re locutio est. V. supra ad 5, 12, 6. Et quidem *sorte evenit* ut 4, 37, 6. *C. Sempronius, cui ea provincia sorte evenit.* 8, 1, 2. *Utrumque bellum Plautio sorte evenit.* ubi tamen optimi codd. praeferunt *sorte venit.* V. Gebhard. infra ad 7, 16, 3. Hoc loco autem prima litera τοῦ *evenit* absorpta est ab ultima vocis praecedentis. V. infra ad 9, 12, 1. et ad 29, 20, 4.

In exspectatione civitas erat, quod primus ille de plebe consul] *quod* pro *quia* positum videtur. At illud *perinde* quidam mutarunt in *deinde*. nam *ut* comparativum ad *ita* sequitur. quamquam videri potest esse sermo non omnino curiosus. Neque erat ille primus ex plebe consul, sed ex consulibus plebejis primum occisus. GLAR. Videri quidem potest sermo non omnino curiosus esse, ut Glareanus existimat; non tamen alii, quam qui neglegenter ad Livii verba animum adtendit. Ceteroquin enim quisque facile videre poterit, non jungendas esse voces *primus de plebe consul*, sed *primus bellum suis auspiciis gesturus esset.* Insuper *In expeditione civitas erat* Lovel. 2. scribae aberratione. In verbis sequentibus *bellum de suis auspiciis*, addita praepositione, Lovel. 3. *bellum sine auspiciis* Lovel. 4.

Deinde ut eveniret res, ita communicatos honores prospere aut secus consulto habitura] Vet. lib. *perinde ut eveniret:* item *probe aut secus.* SIG. Palat. sec. *ita communicatos honores probent haud secus consulto habiturum.* Ceterorum scripturam advocare piget. GEBH. Sic a Sigonio: nam paullo ante illum *deinde*, pridem *prospere* coeptum erat legi. Mogunt. *consultos;* nuperae *consulta* facere. Quae omnia magis aggravant, quam levant morbum. Nos olim viso in excerptis unius Pall. *probent* (nec aliter Vossianus) conjeceramus: *ita communicatos honores pro bene aut secus consulto habitura.* Quod nunc attestamur, et in Chifl. Vossianoque altero legi, et olim Romae Andream dedisse, ut mirer, quis in exemplaribus illum secutis *prospere* subjecerit. 8, [36, 3.]

quod primus ille de plebe consul bellum suis auspiciis gesturus esset; perinde ut eveniret res, ita

Debellari eo die cum Samnitibus potuisse, pro haud dubio habitum sit. 9, [12, 4.] *Et geri posse bellum Romani pro certa victoria habuerint.* 10, [19, 3.] *Ut omnis rei bene aut secus gestae decus dedecusque ad L. Volumnium sit delegatum.* Nequo illud novum, τὸ *secus* in malam partem accipi, etiam extra viciniam τοῦ *bene*. Cic. 3. ad Famil. [Ep. 6.] *Iniquis secus existimandi videris nonnihil loci dedisse.* l. 6. [Ep. 21.] *Etiamsi secus acciderit, te tamen recte vereque sensisse.* Tacit. 2. Ann. [50.] *Quae de matre ejus locuta secus argueretur.* Plinius Paneg. 33. *Meminerintque sic maxime laudari incolumem imperatorem, si priores secus meriti reprehendantur.* Vir doctus ibi: forte *sequius*. Sed etsi alicubi sic scripti libri, ubi vulgo *secus*, non ideo tamen hoc passim exterminari velim. J. FR. GRON. *deinde* primum invenio in Froben. ed. anni 1531. quum non modo priores, sed omnes etiam codd. scripti, *perinde* servent. Particulae *perinde, ut, ita* pariter junctae obcurrunt apud Cicer. pro Cluent. 25. *Perinde ut opinio est de cujusque moribus, ita, quid ab eo factum et non factum sit, existimari potest. perinde, utcumque, ita* apud eumdem 2. de Divin. 42. *Verum esse censent, perinde, utcumque temperatus sit aër, ita pueros orientes animari.* Tum *ut evenisset res* Florent. et Klock. Deinde *prospere* in nullo mihi cod. meo notatum est, nisi in Fragm. Hav. a m. 2. cujus loco *probue* praefert Florent. *probent* Lovel. 1. et 5. At *honores probent haud secus cansulto habitum* Voss. 1. Leid. 2. Portug. et Haverk. *honores prebent aut secus consulto habitum* Harlej. 2. *honores pro bene aut secus consulto habituru* Voss. 2. Leid. 1. Harlej. 1. Klock. et Hearnii Oxon. B. L. 1. et N. *communicatus honos pro bono haud secus consulto habitus* Lovel. 4. [Veith.] *communicatus honos* etiam Lovel. 2. et *haud secus* Lovel. 3. et 5. a m. 2. Sed duplice lectione juncta quasi monstrum aliquod *honores probe ac prospere ne aut secus consulto habitura* praefert Gaertn. Ad veram lectionem proxime accedunt reliqui Hearnii codices L. 2. et C. *honores pro bono aut secus consulto hubituros* exhibentes. Liv. 1, 40, 2. *Anci filii duo etsi antea semper pro indignissimo habuerant, se patrio regno tutoris fraude pulsos.* 4, 55, 8. *Illa pro certis habenda in quibus non dissentiunt.* 6, 6, 13. *Pro certo habeo, ita rem gesturum, ut patre, avo, teque ipso, ac sex tribunatibus dignum est.* 37, 48, 1. *Valerius Antias auctor est, rumorem celebrem Romae fuisse, et pene pro certo habitum.* 40, 9, 15. *Si deprehensos intra limen meum cum ferro ad te deducerem, rem pro manifesto haberes.* 43, 13, 2. *Ea pra dignis habere, quae in meos annales referam.* Eadem forma dictum est *pro certo adfirmare*; de quo v. ad 1, 3, 2. Plura similia v. apud Vorstium de Latin. falso susp. c. 22. Ceterum, *secus* subjunctum vel τῷ *bene* vel τῷ *recte* pro male in usu fuisse, non est dubium. Quaesivit autem Vavass. de vi et usu quorumd. verb. in v. *Secus*, utrum *secus*, simplex in oratione ac solitarium positum, nulla re antecedente ex ad-

communicatos honores pro bene aut secus consulto
9 habitura. Forte ita tulit casus, ut Genucius, ad hostes magno conatu profectus, in insidias praecipitaret; legionibus nec opinato pavore fusis, consul circumventus ab insciis, quem interfecissent, occi-

verso, cui repugnet, vel expressa, vel subintellecta saltem, idem sonet ac valeat, quod *prave, perperam, minus bene, omnino male*, et tandem pronunciat, se arbitrari, ista vitiose dici, neque auctore vetere ullo probo et digno, cui credatur. Contrarium Gronovio visum est, et, ut puto, recte, licet priorem Cic. locum aliter accipiendum esse Vavass. ibidem docuerit. Liv. 8, 33, 15. *In praesentia moderatum irae esse, ne quid de collega secus populo aut senatui scriberet.* Sallust. in Jug. 20. *Prius tamen omnia pati decrevit, quam bellum sumere: quia tentatum antea secus cesserat.* ubi v. Cl. Cortium. Tacit. 2. Ann. 80. *Nec Piso, quamquam coepta secus cadebant, omisit tutissima e praesentibus.* Apulej. in Apolog. p. 97. ed. Pricaei. *Dicat hic pius filius, quid in eo tempore secus agentem vel loquentem matrem suam propter insaniam viderit.*

§. 9. *In insidias praecipitaretur*] Florent. *in insidias praecipitaret.* J. FR. GRON. Ingratum hic est ἀσύνδετον. Puto veram esse scripturam libri Flor. apud Gronovium *praecipitaret.* Nam ita saepissime loquitur Livius, et omnes alii. V. Rivium ad Sallust. Cat. 52. Deinde suspicor pro duabus postremis literis vocis *praecipitaretur* legendum esse *et*, et paullo post *consul* ab alio, quam Livio, esse. Sic bene fluit oratio *praecipitaret, et, legionibus n. o. p. fusis, circumventus ab insciis, q. i. occideretur.* DUK. *praecitaretur* Gaertn. *praecipitatur* Portug. *praecipitaret,* quod ex Florent. laudat Gronov. etiam Klockius margini exemplaris sui adscripserat, sive quod ita emendandum existimaret, sive quod eam lectionem in cod. suo reperisset. Saepe autem Livium *praecipitare* absolute sine casu usurpasse, infra videbimus ad 25, 11, 6. Hinc cod. optimo dicto audiens fui. [*praecipitaretur* Veith.]

Legionibus necopinato pavore fusis] *inopinato pavore* Voss. 1. et Lovel. 1. Malc. V. supra ad 4, 27, 8. [*nec inopinato* Veith.] Praeterea *legionibusque* edd. princ. ut ita *praecipitaret* et *occideretur* jungerentur. Primus Aldus copulantem particulam expunxit, quam etiam omnes scripti ignorant. Et sane, Livium similes conjunctiones passim omittere solitum fuisse, multis locis vidimus. Tandem *favore fusis* Lovel. 3. sollemni scribarum errore. V. ad 3, 33, 7.

Consul circumventus ab insciis, quem interfecissent, occideretur] Vet. lib. *quem interficerent.* SIG. Pall. duo, et Andreae editio *occideret.* Sed sec. *consul circumventus ab insidiis, quem interficerent, occiditur.* GEBH. Ita libri. Sigonius, *interficerent.* Ego malim *in quem incidissent.* J. FR. GRON. *circumventus ab insidiis* solus meorum Haverk. Tum *qm̄*, id est *quoniam, interfecissent, occide-*

deretur. Quod ubi est Romam nunciatum, nequa- 10
quam tantum publica calamitate moesti Patres,
quantum feroces infelici consulis plebeji ductu, fre-
munt omnibus locis: *Irent, crearent consules ex ple-*
be, transferrent auspicia, quo nefas esset. *Potuisse* 11

retur Leid. 2. *quem interficerent*, *occiditur* Harlej. 2. Portug. et Haverk. Et ita post *praecipitaret* major ponenda foret distinctio. Verum potius *occideretur* pendet a praecedenti *ut*, et ita cohaeret cum *praecipitaret*, quamvis Livius copulam omiserit. Sed nec movendum *interfecissent*. Livio enim non insolens est, ut plusquamperfecto pro imperfecto utatur. Infra 34, 11, 2. *Nec spem ullam esse resistendi, nisi praesidium Romani misissent.* pro mitterent. V. quae ad eum locum notantur. Praeterea *ceciderit* Fragm. Hav. a m. 1. sollemni scribarum errore. V. infra ad 36, 36, 6. *occiderens* Florent. *occideret* Voss. 2. Leid. 1. Lovel. 3. et Klock. *occidere* a *cadere* saepe pro interfici ponitur. At displicet *occidere ab aliquo*, pro ab aliquo interfici. Illa itaque scriptura non a Livio est, sed a librariis. V. infra ad 10, 10, 1. Sed neque probo singularem, quae in Lovel. 4. [et Veith.] obvia fuit, lectionem *consul circumventus ab insciisq; interfectus occideret*.

§. 10. *Quod ubi est Romam nunciatum*] *Romam nunciatum est* Lovel. 5. Harlej. 2. Portug. et Haverk. *Romam est nunciatum* Gaertn. Mox *tanta publica calamitate*, pro *tantum*, Lovel. 5.

Feroces infelici consulis plebeji ductu fremunt] *infelicis consulis plebeji ductu* Lovel. 1. 4. 5. Harlej. 2. Haverk. et Hearnii Oxon. N. et B. [Veith.] Aliquoties supra notatum est, id operam dedisse librarios, ut vocabula proxima genere numero ac casu inter se convenirent, licet non raro sensus dispendio. V. ad 6, 3, 8. Ex eodem fonte etiam aberrans illa lectio hoc loco profluxit. Praeterea *premunt* Klock. quomodo interdum lapsi sunt scribae. V. Pierium ad Maron. 3. Georg. 85.

Irent, crearent consules ex plebe] Vet. lib. *consulem*. Siquidem lata lex erat, ut alter utique ex plebe consul crearetur. SIG. *Item creutum consulem* Leid. 2. *Irent creatum consulem* Lovel. 4. 5. Harlej. 2. Haverk. et Hearnii Oxon. B. et C. [Veith.] *Irent creatum consules* Voss. 1. Lovel. 1. Portug. Gaertn. et ejusdem Hearnii cod. N. *Irent, crearent consulem* Lovel. 2. *Irent creatum omnes consules* idem Hearne ex ante memorato cod. C. profert, ut is duplicem lectionem habuisse debeat. Reliqui codices sive cum editis in vulgatum conspirant, sive per compendium *cos* exhibent. Non necesse autem est, ut τῷ *consules* substituamus *consulem*. Quum enim lex juberet, ut alter utique ex plebe consul crearetur, poterant etiam ambo plebeji creari. Hoc enim queritur Ap. Claudius Crassus lib. praec. c. 40, 18. *Hoccine est in commune honores vocare, ut duos plebejos fieri consules liceat, duos patricios non liceat? et alterum ex plebe creari necesse sit, utrumque ex Patribus*

Patres plebiscito pelli honoribus suis: num etiam in Deos immortales inauspicatam legem valuisse? Vindicasse ipsos suum numen, sua auspicia. quae ut primum contacta sint ab eo, a quo nec jus nec fas fuerit, deletum cum

praeterire liceat? Insultantes itaque patricii suadent plebi, ut, quum viderint, qua fortuna primus ille de plebe consul bellum suis auspiciis gesserit, nunc, quod utique licebat, duos pro uno ex plebe consules creent. Vel etiam *consules*, quoniam quolibet anno novus consul creandus esset. Compendium illud scribendi *Cos* variorum errorum caussam fuisse, infra videbimus ad 10, 10, 2. Mox *transferent*, pro *transferrent*, Florent. et Lovel. 1. ac 2. *transfer* Leid. 2.

§. 11. *Num etiam in Deos immortales legem inauspicatam voluisse*] *unde etiam* Leid. 2. *nunc etiam* Lovel. 5. Harlej. 2. et Haverk. Ita alibi variant librarii. V. ad 5, 5, 8. et 9, 3, 3. Similitudo literarum *m* et *nc* hujus varietatis caussa fuit. *non etiam* quaedam edd. princ. Et has voces soliti sunt scribae confundere. V. ad 36, 3, 8. *tum etiam* Lovel. 2. et 4. *num* rectum est. Interrogatio enim exprobrationi vim addit. Ceterum *Potuisse se potius Patres* Gaertn. Verum illud *se potius* ex transpositis literis vocis proximae *Potuisse* natum est. Certe *Potius se Patres* exstitit in Lovel. 5. a. m. 1. At *Potuisse* exsulat a Lovel. 4. [*Judicasse* pro *vindicasse* Veith.]

Quae ut primum contacta sint ab eo] *contracta sint* Florent. et Lovel. 4. De commutatione harum vocum v. ad 6, 28, 6. *contacta sunt* Voss. 2. et editi usque ad Aldum, qui, consentientibus reliquis Mstis, *sint* dedit. Mox *quo*, pro *a quo*, Haverk. Praeterea *nec fas nec jus fuerit* priscae editt. Primus deinde Aldus eo ordine vulgavit, quo nunc visuntur. Ei vero consentiunt codd. omnes scripti. Et hoc ordine saepe Livius junxit *jus et fas*. V. infra ad 40, 15, 5.

Deletum cum duce exercitum documento fuisse] *in documento fuisse* edd. Rom. anni 1472. et Parm. Sed praepositio perperam repetita est ex litera finali vocis praecedentis. V. ad 37, 11, 4. *documenta fuisse* Voss. 2. et Lovel. 3. De locutione *esse documentum* v. ad 24, 8, 20. Ea autem lectio si placet, *exercitum cum duce documenta* eadem ratione dictum erit, qua *dux cum principibus capiuntur*, de quo v. ad 21, 60, 7. Non tamen hanc scripturam pro vera venditare audeo, quod alii codices stent pro vulgata, Liviusque saepius etiam hoc modo loqui soleat. Supra 3, 56, 13. *Se documento futurum, utrum novis legibus dominatio, an libertas, firmata sit.* 4, 31, 2. *Documentoque fuere, quam plurium imperium bello inutile esset.* 26, 5, 2. *Documento futurae, qualemcumque eventum defectio ab Romanis habuisset.* Eadem forma dicta sunt *argumento, monumento, miraculo esse*, et similia, de quibus supra v. ad 5, 54, 5. Ceterum *delectum cum duce* Lovel. 2. V. ad 9, 37, 8.

Ne deinde, turbato gentium jure, comitia haberentur] *nec deinde* Portug. Haverk. *ne in die* Voss. 2. et Lovel. 2. *nec inde* Fragm. Hav. a m. 1. *ne inde*

duce exercitum documento fuisse, ne deinde, turbato
gentium jure, comitia haberentur. His vocibus curia 12
et forum personat. Ap. Claudium, quia dissuaserat
legem, majore nunc auctoritate eventum reprehensi

Leid. 1. Lovel. 2. et Gaertn. Deinde *comitia haberent* Haverk. solito errore, de quo v. ad 10, 10, 1. *comitia habentur* Lovel. 3. V. ad 40, 14, 3.

§. 12. *Quia dissuaserat legem*] Vet. lib. *legem in concione*. SIG. Sigonius infarserat *legem in concione, majore*. Verum cum id tantum restaret in Pal. sec. abesset a pr. et tert. ejeci ceu librarii glossulam. GRUT. Palat. sec. et Campani editio, *quia dissuaserat legem in concione*. GEBH. Voces *in concione* apud me tantum supersunt in Harlej. 2. Portug. Gaertn. et Haverk. quas recte Gruterum expunxisse puto, quod in optimis constanter desint. *qui dissuaserat* insuper Harlej. 2. et Haverk. V. ad 36, 33, 5. *quia dissuaderet* Hearnii Oxon. B. Male. Intelligitur enim illa oratio, qua legem de altero utique consule ex plebe creando ante quinque annos dissuasit, superius memorata l. 6, 40. et seqq. Deinde *lege* perperam Leid. 1. Ultima enim litera *m* intercepta est a vocis sequentis initiali. V. infra ad 23, 8, 9. Paullo ante *curia forum personat* sine copula Lovel. 2.

Majore nunc auctoritate eventum reprehensi ab se] Omnes libri MSS. ut et prima editio *majore cum auctoritate*: praeter Campan. qui repraesentat illud vulgatum. GEBH. *majore cum auctoritate* etiam Voss. ambo, Leid. 2. Lovel. quinque, Harlej. uterque, Portug. Gaertn. Klock. Haverk. Fragm. Hav. et Hearnii Oxon. N. C. et L. 2. [Veith.] cum edd. Rom. anni 1472. et Parm. Id autem eodem modo dictum foret, quo *magno cum gaudio accipere* supra 1, 25, 13. habuimus, ubi plura videnda sunt. V. etiam ad 43, 23, 1. Quum tamen elegans sit emphasis in τῷ *nunc incusantem*, quod verbo *dissuaserat* obponitur, eamque voculam servent omnium optimi Florent. et Leid. 1. nihil mutandum censeo. Deinde *incessantem*, pro *incusantem*, Lovel. 5. scribarum errore. Pro eo quidem *incessentem* reponendum videri posset; sed reliqui suadent nihil mutandum esse. Sane *incusare* Livio frequens fuit. V. ad 9, 11, 5.

Dictatorem consensu patriciorum] Dictatorem absque magistro equitum hoc loco exhibet Livius, sicut l. 2, [30, 5.] M. Valerium, quod ibidem admonuimus, cum satis constet, Romae numquam hoc factum. GLAR. Immo semel factum esse tempore belli Punici secundi, Livius ipse memoravit infra 23, 22, 11. Quamvis autem Livius hic magistri equitum non meminerit; eum tamen Appio additum fuisse, evincunt fragmenta Capitolina, in quibus etiamnum *SCAPVLA. MAG. EQ.* visitur: unde P. Cornelium Scapulam fuisse conjecit Pighius in Ann. ad ann. CCCXCI. p. 275. Livius infra etiam omittit magistri militum nomen, quod tamen ex Fastis viri docti supplere conantur. V. ad 9, 29, 3. Mox *dilectusque* Florent. Leid. 1. Lovel. 1. et Fragm. Hav. V. ad 37, 51, 7. Praeterea *delectisque et justitio indicto, priusquam*

ab se consilii incusantem, dictatorem consensu patriciorum Servilius consul dicit, delectusque et justitium indictum.

1 VII. Priusquam dictator legionesque novae in Hernicos venirent, ductu C. Sulpicii legati res per
2 occasionem gesta egregie est. In Hernicos, morte consulis contemtim ad castra Romana cum haud dubia expugnandi spe succedentes, hortante legato,

Oxon. L. 1. quod pro *delectuque* ab errante librario datum esse, Hearne conjicit. Sed recte reliqui codices non consentiunt. *ac justitium* habet Lovel. 2. ultima vox *indictum* exsulat a Lovel. 3.

§. 1. *Res per occasionem gesta egregie est*] *per occasionem res gesta* Leid. 2. et Lovel. 1. Tum *egregie gesta* Harlej. 2. Portug. Gaertn. et Haverk. τὸ *est* denique non adparet in Harlej. 2. Verba etiam *Priusquam dictator legionesque* in initio cap. omittuntur in Lovel. 3.

§. 2. *Morte consulis contemtim ad castra Romana cum haud dubia expugnandi spe succedentes*] *morte contemta*, omissa media voce, Lovel. 4. *morte consulis contentim* Leid. 1. et Fragm. Hav. sollemni scribarum lapsu. V. ad 25, 38, 20. *contemti* Gaertn. *contemtū* Leid. 2. ut forte *cum contentu* legendum esse videri possit. Sed nihil mutandum puto. V. ad 6, 38, 8. Tum *ad castra Romanorum* Leid. 2. Harlej. 2. Portug. Lovel. 1. 4. Haverk. et Hearnii Oxon. N. et B. Male. V. ad 32, 6, 6. Deinde *oppugnandi spe* Florent. et Leid. 2. Saepius ita peccarunt librarii. V. ad 21, 57, 6. Denique *succederent* Lovel. 2. quasi nempe distinguendum esset, *In Hernicos, morte consulis contemtim ad castra Romana quum* etc. *succederent*. At reliqui vulgato adhaerent.

Plenis irae atque indignitatis militum animis] Pall. pr. ac tert. *plenis irae atque indignatis*. sec. *plenis ira atque dignitatis*. Sola Andreae ed. veritatis institit vestigiis: quippe Camp. *plenis irae atque indignationis*. quod est ad lubidinem optimum refingere scriptorem. GEBH. Scripti nostri nihil mutant, nisi quod *dignitatis* sit in Haverk. *indignationis* in Lovel. 3. et 4. *Indignitas* autem et *indignatio* saepe in Mstis commutantur. V. infra ad Epit. Liv. 58. *irae ac indignitatis* priscae edd. usque ad Aldum, qui *atque* substituit, non modo concinentibus omnibus scriptis, sed etiam secundum morem Livii; de quo v. ad 10, 36, 17. Paullo ante *ortatis a legato* Lovel. 2. *hortanteque legato* 3. *hortantes legato* Leid. 1. *hortantes legatos* Harlej. 1. In sequentibus autem *eruptio facta est* Leid. 2. *eruptione facta* Gaertn. Ita oratio hoc modo continuanda foret: *In Hernicos* etc. *eruptione facta, multum ab spe*. Verum et hic receptam lectionem malo.

Multum ab spe adeundi valli res Hernicis abfuit] *a spe* Gaertn.

et plenis irae atque indignitatis militum animis, eruptio est facta. Multum ab spe adcundi valli res Hernicis afuit; adeo turbatis inde ordinibus absceſſere. Dictatoris deinde adventu novus veteri 3
exercitus jungitur, et copiae duplicantur: et pro concione dictator laudibus legati militumque, quorum virtute castra defensa erant, simul audientibus laudes meritas, tollit animos; simul ceteros ad

Haverk. et Fragm. Hav. Hinc *res Hernicis oufuit* Leid. 2. et Fragm. Hav. *res Hernicis offuit* Lovel. 1. et 5. *res Hernicis afuit* Florent. et Leid. 1. Et ita etiam Klockius ad oram Livii adscripserat; non addens tamen utrum ex cod. an ex conjectura. V. supra ad 4, 12, 6.

Adeo turbatis inde ardinibus abscessere] Pall. duo *turbatis ordinibus inde abscessere*. GEBH. Eadem ordine vacabula etiam obcurrunt in Voſſ. 2. Lovel. 2. 3. et Gaertn. Praeterea *abcessere* Leid. 2. et Gaertn.

§. 3. *Laudibus legati militumque*, etc. *simul audientibus laudes meritos tollit onimos*] Iterum Pall. duo, pr. et tert. *substulit onimos*. GEBH. Gronovius in priori editione notarum, agnascens ita omnes libros praeferre, ingratam tamen orationem eſſe exiſtimat, *laudibus legati militumque audientibus*, iisdem puta legato et militibus, *laudes meritas tallit animas*, et Livium numquam ita scripsisse. Pro glossemate itaque tollit τὸ *laudibus*, et pro *audientibus* refingit *oudientium*: ita tamen, ut, si omnino contendatur, retinendum eſſe τὰ *laudibus*, id forte concedat, non item de altera. Verum ipse, hanc conjecturam in iterata editione omittendo, eam non obscure damnaſſe videtur. Et recte. *oudientibus* enim non tantum ad legatum militesque laudatos, sed ad omnes in caſtris degentes milites referendum, non modo, inquam, ad illos, qui eruptione facta effecerant, ut hoſtes turbatis inde ordinibus abscederent, sed etiam ad novum exercitum, quem ipse adduxerat. Neque ideo *laudibus* suspectum eſſe debet, quod max τὰ *loudes* sequatur. V. ad 1, 3, 9. Tantum autem abeſt, ut, licet locum relinquamus τῷ *laudibus*, attamen *audientibus* in *audientium* mutandum sit, ut cantra *audientibus* in primis Livianum eſſe putem, de quo mox ad §. seq. videbimus. Insuper voce auctius Fragm. Hav. praeſert *audientibus ibi loudes meritas*. Sed vocem illam nullus alius agnoscit. Et forte repetita eſt ex praecedentis fine *ib*; sive *ibus*. Tum *sustallit* Leid. 1. qua forma hoc verbum tuetur Voſſius 5. Gramm. 37. *sustulit* Gaertn. et Hearnii Oxon. C. *substulit* Voſſ. 2. Lovel. 2. 3. et Fragm. Hav. Paullo ante *exercitus odjungitur*, pro *jungitur*, Lovel. 4. Mox *oemulandum virtutes*, pro *oemulandas*, Portug. et Haverk. V. ad 40, 49, 1. Voces *simul ceteras ad aemulondas virtutes ocuit* desunt in ed. Rom. anni 1472.

4 aemulandas virtutes acuit. Neque segnius ad hostes

§. 4. *Neque segnius ad hostes bellum adparatur*] Vet. lib. alii habent: *neque segnius apud hostes bellum apparatur*: alii, *neque segnius et hostes bellum apparant*. Utrumque probe magis, quam quod vulgo legitur. SIG. Codd. MSS. omnes et vetusti cusi, *neque segnius ad hostes bellum apparatur*. Quae videtur vera lectio. Mimus

Bonum ad virum cito moritur iracundia.

Ipse Livius 10, 29. *Formidinis omnia plena ad hostes esse*. c. 35. *Non plus animorum ad hostes erat*. GEBH. Legebatur hic antea, *neque segnius ad hostes bellum apparatur*. Sigonius quum produxisset ex malis libris id, quod editur, et praeterea *apud hostes bellum apparatur*. utrumque, aït, probe magis, quam quod vulgo legitur. Immo utrumque pejus: quin et neutrum inventum nobis, qui plusculos veteres de hoc loco consuluimus, sed ubique illud, quod loco movit Sigonius. Adfirmatque Livius 10, [29, 4.] *Furiarum et formidinis plena omnia ad hostes esse*. Iterumque [c. 35, 4.] *Minus cladis, ceterum non plus animorum ad hostes erat*. 24, 32, 2. *Ad militare genus omne partemque magnam plebis invisum esse nomen Romanum*. Eodem, c. 48, 9. *Q. Statorio nomen fuit, qui ad regem mansit*. 27, 10, 4. *Iisque gratiae et in senatu et ad populum actae*. Sic tribus his locis MSS. J. FR. GRON. *ad hostes bellum apparatur* etiam scripti et typis excusi, quibus utor, nisi quod *et hostes* praeferat Leid. 1. *et hostes bellum apparant* Lovel. 2. *ad hostes bellum apparatum* 3. *apud hostes bellum apparatur* editio Mediol. anni 1505. quam sequuntur Ascens. ann. 1513. et 1516. ac Paris. anni 1529. Hearne etiam auctor est, ex MStis, quos Oxonii contulit, solum tantum codicem C. legere *neque segnius et hostes bellum apparant*; reliquos quatuor L. 1. 2. B. et N. *ad hostes bellum apparatur*. Miror itaque, Sigonium non modo *et hostes apparant* in contextum recepisse, sed et alterutram lectionum, quas in vett. lib. repererat, vulgatae praeferre potuisse. Vulgatum enim Livio proprium est, et *ad* pro *apud* passim apud ipsum obcurrit. Ita supra 2, 10, 11. *Rem ausus plus famae habituram ad posteros, quam fidei*. 3, 10, 3. *Jactata per aliquot dies tum in senatu res, tum ad populum est*. ubi plerique codd. ex glossa interpretis *apud populum*. V. quae ibi notavi. c. 21, 4. *Mirer, inquit, si vana vestra, Patres conscripti, auctoritas ad plebem est?* c. 31, 4. *Invidiae tamen res ad exercitum fuit*. 6, 34, 5. *M. Fabii Ambusti, potentis viri quum inter sui corporis homines tum etiam ad plebem, filiae*. Eodem cap. *Gratiam Fabio ad vulgum quaesierat*. 8, 18, 4. *Ad Q. Fabium Maximum aedilem curulem indicaturam se caussam publicae pestis professa est*. c. 23, 8. *Ad disceptandum eos ad communes socios atque amicos vocaret*. 28, 18, 2. *Quoniam fors eos sub uno tecto esse atque ad eosdem penates voluisset*. ubi male Sigonius reponit *in eodem penate*. 29, 20, 8. *Ut ad exercitum Scipio maneret*. Ubi v. quae notantur. c. 22, 8. *Memoria absentis Scipionis favorem ad vulgum conciliabat*. 30, 14, 2. *Ad penates hostis sui nuptiale sacrum conficeret*. Ubi iterum vide. 33, 46, 7. *Quantam eo facto ad plebem inierat gratiam*. 38,

bellum adparatur, qui, et parti ante decoris memo-

55, 4. *Ad hunc nimis aequum aut iniquum praetorem reus extemplo factus L. Scipio.* Ubi Sigonius ipse *ad praetorem* exponit apud praetorem. V. plura eo loco. 40, 42, 9. *Deque ea multa, quum provocasset, certatum ad populum.* c. 45, 7. *Inter hos viros nobiles inimicitiae erant, saepe multis in senatu et ad populum atrocibus celebratae certaminibus.* 43, 14, 8. *Eorum nomina ad se ederentur.* 45, 6, 9. *Nomina dabant ad C. Postumium tribunum militum.* c. 11, 8. *Quo specioso titulo ad omnes Asiae et Graeciae civitates usus erat.* V. etiam supra ad 4, 53, 4. et ad 38, 35, 1. etiam Gronov. 4. Obs. 6. Non tamen haec locutio ita Livio propria esse existimari debet, ut non ab aliis etiam usurpetur. Ita enim et Cic. 1. in Verr. 8. *Ex his quasi decem fiscos ad senatorem illum relictos esse.* Ubi male legitur in vetustissimo libro apud Ursin. *delatos esse*, ipse vero *relatos esse* conjicit. Caesar 3. bell. Civ. 60. *Magnam tamen haec res illis offensionem et contemtionem ad omnes adtulit.* Silius Ital. 13, 606.

Insultant duro imperio non digna nec aequa
Ad superos passi manes.

Ad quem locum olim plura notavi. Adde etiam Inl. N. Heinsium ad Nason. 4. Fastor. 310.

Neque ignari auctarum virium hostis, suas quoque vires augent] Potest tolerari: sed hic, si, qua figura plurimum, usus est, scripsit *hosti*. Infra [c. 23, 10.] *Ipsa contatio et his animos minuisset, et auxisset hosti.* 2, [34, 6.] *Et Velitris auxere numerum colonorum.* 3, [70, 8.] *Nuncius deinde vincentibus Romanis animos auxit, et referentes gradum perculit Aequos.* 21, [50, 4.] *Et Romanis multitudo sua auxit animum, et paucitas illis minuit.* 28, [13, 10.] *Aliquantum et Romanis aucti, et deminuti hostibus animi erant.* 37, [33, 5.] *Ea vero res Romanis auxit animum, concessum sibi transire cernentibus in Asiam.* 38, [26, 5.] *Praeter animos et victoribus ab re secunda auctos, et hostibus fractos.* J. FR. GRON. Omnes codices, scripti et editi, constanter *auctarum virium hostis* servant; quorum si unus et alter ex certioribus Gronovii conjecturam firmarent, eam praeferre non dubitarem. Livius enim in hac aliisque locutionibus, ubi vulgo genitivus adhibetur, casum tertium usurpare solitus est. Ita optimi codd. praeferunt 21, 53, 2. *Restitutos ac refectos militibus animos*, ubi vulgo ante Gronov. *militum* edebatur. Plura v. ad eum locum. Quin etiam si ubique ita Livius locutus esset, invitis etiam codicibus Gronovio adsentirer, ac crederem, ultimam literam voci *hostis* ex initio sequentis *suas* adhaesisse. V. ad 28, 25, 2. At nunc vehementer dubito. Nam et ab altero Livius non abstinuit. Supra 6, 23, 8. *Hostis, cujus animos cunctando auximus.* 31, 10, 7. *Inflatos excidio coloniae Romanae augere hostium animos.* 37, 39, 6. *Ne et suorum animos minueret detrectando certamen, et hostium spem augeret.* 42, 21, 2. *Aucta etiam invidia est Popillii literis ejus.* Quin et uno eodemque loco utramque constructionem adhibet Livius 39, 25, 12. *Graecis Macedoniam adcolentibus metus, et audacia Philippi minuatur.* Similiter non tantum dixit *accendit militi animos* 44, 3, 8. sed etiam *accensis*

Digitized by Google

res, neque ignari auctarum virium hostis, suas quoque vires augent. Omne Hernicum nomen, omnis militaris aetas excitur. quadringenariae octo cohortes, lecta robora virorum, scribuntur. Hunc eximium florem juventutis eo etiam, quod, ut duplex acciperent stipendium, decreverant, spei animorumque inplevere. Inmunes quoque operum militarium erant, ut, in unum pugnae laborem reser-

militum animis ibid. c. 2, 1. non tantum etiam *versare animum alicui*, sed etiam *alicujus*. V. ad 2, 45, 5. Praeterea *neque. n. ignari* Lovel. 5. *neque enim*, deficiente voce *ignari*, quae margini tamen adscripta est, Voss. 1. *neque ei ignari* Harlej. 2. ubi vocula media partim ex praecedentis vocabuli litera ultima, partim ex sequentis initiali nata esse videtur. V. supra ad 5, 50, 6. corruptius *neque ejus ignari* Portug. et Haverk. Deinde *auctas quoque vires augent* Lovel. 4. *quoque suas vires augent* Gaertn.

Omnis militaris aetas excitur] *accitur* editi ante Aldum; qui *excitur* substituit, consentientibus omnibus scriptis. Infra 28, 24, 4. *Concitatis popularibus et juventute Celtiberorum excita.* Ad quem locum plura vide.

Quadragenariae octo cohortes, lecta robora virorum, scribuntur] Legendum *quadringenariae*, attestantibus prisci characteris codicibus. GELEN. *quadringentariae* quidam legunt, quod mihi quoque placet. Nam l. 10, [40, 6.] eodem utitur verbo Livius. Puto autem *quadringentariam* a quadringentis militibus dictam, ut *quingentariam cohortem* a quingentis. Nam in additione supra *quingentos quadringentosve* non omnino convenit inter auctores. Nos de appellatione duntaxat disputamus. GLAR. *quadragenariae* plerique codices servant. *quadrigenariae* est in Leid. 1. Lovel. 2. et Kloek. *quadringenariae* in Florent. et Harlej. 1. quod recte Gelenius probavit: probat etiam infra Glarean. ad 10, 40, 6. quamvis hoc loco *quadringentariae* maluisse videatur; nisi in eo potius ab operis typographorum peccatum esse existimari debeat. *Ala quingenaria* memoratur apud Hygin. Grom. de Castram. Rom. p. 1022. *Ala quingenaria turmas habet sedecim.* Et ita forte emendandum apud Veget. 2. de re milit. 6. *Adpellatur cohors quingenaria.* Eo enim ducunt vestigia unius cod. apud Stewich. *quinquagenaria* exhibentis. Ipse Stewich. *quingentaria* legendum conjecit. Similiter Casaubon. et Salmas. apud Spartian. emendant in Hadrian. 17. *Cui et elephantum et quingenariam cohortem post magnifica dedit dona.* ubi antea etiam edebatur *quinquagenariam*. Eadem labe viri docti Curtium liberarunt 5, 2. *Antea quingenariae cohortes erant.* Ut autem, teste Gronov. 1. de Pecun. Vet. 3. *centenarium* est corpus unum multiplex, quippe continens cen-

vati, plus sibi, quam pro virili parte, adnitendum scirent. Extra ordinem etiam in acie locati, quo 6
conspectior virtus esset. Duûm millium planicies castra Romana ab Hernicis dirimebat: ibi pari ferme utrimque spatio in medio pugnatum est. Primo 7
stetit ambigua spe pugna; nequidquam saepe conatis equitibus Romanis inpetu turbare hostium aciem.
Postquam equestris pugna effectu, quam conatibus, 8

tum, ita *cohors quadringenaria* constat ex quadringentis, *quingenaria* ex quingentis militibus. V. l. l. Vegetii. Insuper *lecto robore virorum* Harlej. 2. Male. Nam *quadringenariae cohortes, lecta robora virorum* per adpositionem dicuntur. V. infra ad 38, 16, 1.

§. 5. *Spei animorumque inplevere*] Copula *que* exsulat a Leid. 1. *spei animos implevere* habet Lovel. 4. *spei animos eorum implevere* 2. Sed non viderunt librarii, praecessisse *Hunc eximium florem juventutis*; unde fit, ne *animos* ferri possit. Paullo ante *eo etiam, ut*, una voce deficiente, Harlej. 2. *eo et' q; ut* Gaertn.

Inmunes quoque operum militarium erant, ut in unum] *Inmunesque operum* Harlej. 2. Portug. et Haverk. V. ad 5, 27, 1. Tum *τὸ ut* deest in Lovel. 3. vox sequens in 5. In verbis etiam sequentibus *servati*, pro *reservati*, praefert Leid. 1. Ita etiam infra 10, 25, 17. vulgo editur, *Ut omnia integra ac libera Q. Fabio servarentur.* ubi quidam codd. *reservarentur.* Hic vero in uno cod. syllaba initialis *re* intercepta esse videtur ab ultima vocis praecedentis *laborē*. Contrario errore *in suos terrorē reverterunt*, pro *verterunt*, in cod. Msto infra est 37, 41, 5. ad quem locum plura alia exempla videnda sunt.

Plus sibi, quam pro virili parte, adnitendum] *quam virili parte*, sine praepositione, Harlej. 1. Male. Supra 3,71,8. *Quem agrum miles pro virili parte cepisset.* ubi vide. [*quam pro virium parte* Veith.]

§. 6. *Extra ordinem etiam in acie locati*] *et in acie* Harlej. 2. Portug. et Haverk. *etiam acie* Klock. Sed praepositio intercepta est ab ultima litera prioris vocis. V. ad 10, 13, 3. Mox *Dum millium* Florent. a m. 1. et Haverk. *Duûm militum* Leid. 2. et Fragm. Hav. a m. 1. V. ad 23, 41, 10.

Pari ferme utrimque spatio in medio pugnatum est] *patri ferme utrique* Leid. 1. et Harlej. 1. *utrumque* Voss. 1. et Lovel. 1. V. ad 21, 45, 1. *Τὸ est* deficit in Lovel. 2. Mox *nequidquam spe conatis*, pro *saepe*, Leid. 2. Portug. Lovel. 4. 5. a m. 1. et Fragm. Hav. a m. 1. Alibi *spes* et *saepe* commutantur. Ita supra 4, 37, 7. Infra hoc lib. c. 33, 5. 8, 13, 15. 9, 19, 10. c. 21, 6. Eodem modo *saepeculatoribus*, pro *speculatoribus*, codd. exhibere apud Suet. in Cal. 44. viri docti observarunt.

§. 8. *Equestris pugna effectu,*

vanior erat; consulto prius dictatore equites, permiſſu deinde ejus, relictis equis, clamore ingenti provolant ante signa, et novam integrant pugnam.
9 neque ſuſtineri poterant, ni extraordinariae cohortes pari corporum animorumque robore se objecissent.
1 VIII. Tunc inter primores duorum populorum

quam conatibus, vanior erat] Palat. tert. *varior*. Nugacior putaret descendere a *varus*. GEBH. *varior* etiam Gaertn. et Leid. 2. cui ultimo tamen inter versus adscriptum *vanior*. Solent *vanus* et *varius* commutari. V. ad 22, 7, 4. Praeterea *effectum quam conatibus* Leid. 1. *effectu quam conatu* Hearnii Oxon. C.

Clamore provolant ante signa] Scribe ex veteribus libris *clamore ingenti provolant ante signa*. SIG. Sigonii emblema *ingenti* procul habendum eſſe, monuimus ad 2, 56. J. FR. GRON. *clamore provolare*, ut *clamore invadere*. V. ad 5, 45, 2. Vellem tamen, ut Gronovius addidiſſet, qua auctoritate vocem *ingenti*, a Sigonio interpositam, pro emblemate habuiſſet, ac rejiciendam crediidiſſet. Certe eam servant omnes mei ad unum usque et Hearnii Oxonienses codices, omnesque editi Aldo antiquiores. Ex mente itaque Sigonii eamdem loco suo reposui. (* *ingenti tumultu erumpunt* 28, 22, 11.) Perperam autem *provolassent* eſt in Leid. 2. et Lovel. 1.

§. 9. *Neque sustineri poterant*] *nec sustineri* Harlej. 2. *nec sustinere* Haverk. *neque sustinere* Voſſ. 1. Leid. ambo, Portug. et Lovel. 1. 2. 4. et a manu pr. 5.

Ni extraordinariae cohortes pari corporum animorumque robore se objecissent] Vox *animorum* male deficit in Voſſ. 2. *robore* in Haverk. Perperam etiam *abjecissent* dedit Voſſ. 2. V. ad 6, 14, 12. Per *extraordinarias* autem *cohortes* intelliguntur octo illae quadringenariae cohortes, modo hoc cap. memoratae.

§. 1. *Quidquid hinc aut illinc communis Mars bello aufert*] Quamquam veteres omnes libri habent *bello*, corrige tamen *belli*. Eſt enim haec locutio Livio familiariſſima, cujus ex plurimis pauca exempla subjiciam. 8, [11, 6.] *Affirmando communem vere Martem belli, utramque aciem pari caede prostravisse*. Et 10, [28, 1.] *Quamquam communis adhuc Mars belli erat*. Et 28, [41, 14.] *Quid quod in Africa quoque Mars communis belli erit*. Et 30, [30, 20.] *Martem belli communem propone animo*. Et 42, [49, 4.] *Quam incertus fortunae eventus, communisque Mars belli sit*. SIG. Sigonius cum alibi et apud hunc noſtrum legiſſet *Martem communem belli* dici, invexit hanc lectionem, quam reliquae vulgo editiones admiserunt. Contra MSS. codices Pall. et duae editiones antiquiſſimae, *quicquid hinc aut illinc communis Mars bello aufert*. 8, 11. *Communem fere Martem belli utramque aciem pari caede prostravisse*. c. 23. *Communis Mars belli decernet*. c. 31. *Si, quod belli casus ferunt, Marsque communis, ad-*

res geritur. quidquid hinc aut illinc communis Mars belli aufert, multiplex, quam pro numero, damnum est: vulgus aliud armatorum, velut delegata primoribus pugna, eventum suum in virtute aliena ponit. multi utrimque cadunt, plures vulnera accipiunt. Tandem equites alius alium increpan- 2

versa pugna evenisset. 10, 28. 28, 19. *Ubi Mars communis et victum saepe erigeret, et affligeret victorem.* Ibidem c. 41. GEBH. *bello* servant omnes codices, quibus usus sum, nisi forte *belli* habeat unus Harlej. 1. ex quo in excerptis nihil adnotatum video. [*bello* Veith.] Adsentior tamen Sigonio, *belli* emendanti. Locis, quae viri docti ex Livio hic, Gronovius ad 28, 41, 14. laudarunt, addi potest unus ex 42, 14, 4. *Martem communem esse, et eventum incertum belli.* Cic. etiam saepe ita locutus est. Ita 3. de Orat. 42. *Gravis est modus in ornatu orationis et saepe sumendus: ex quo genere haec sunt: Martem belli esse communem.* Orat. pro Sext. 5. *Quot stimulos admoverit homini studioso fortassis victoriae, sed tamen nimium communem Martem, bellique casum metuenti.* Philipp. 10, 10. *Ut concedam incertos exitus esse belli, Martemque communem.* 6. ad famil. Ep. 4. *Cum omnis belli Mars communis, et cum semper incerti exitus proeliorum sint.* Similiter etiam alii saepe. Insuper *materias*, pro *Mars*, ed. Rom. anni 1472. [*ante hinc atque illinc* Veith.]

Multiplex, quam pro numero, damnum est] Vide, num positivum *multiplex* pro comparativo positum. Alioqui non intelligo. GLAR. Lipsius ad Taciti 3. Hist. 6. et Gronov. ad Liv. 5, 21, 15. docent, supplendum esse *magis*, quod saepe deest apud Latinos, ut apud Graecos μᾶλλον. V. Gronov. ad Livii d. l. et ad 1, 25, 13. Brisson. de Verbor. quae ad jus pert. signif. v. *quam.* Graev. ad Cic. 1. de Off. 19. Perizon. ad Sanct. Minerv. 4, 7, 4. et ad Val. Max. Prooem. l. 1. Sensus verborum Livii est, multo majus damnum erat, quam pro numero eorum, qui cadebant; quia utrimque primores juventutis, non vulgus militum, in quorum morte non magna jactura est, pugnabant. Sic paullo post: *Et, ubi haud minus jacturae fuit, aliquot equites Romani cecidere.* et 21, 59, 9. *Sed major Romanis, quam pro numero, jactura fuit: quia equestris ordinis aliquot et tribuni militum quinque, et praefecti sociorum tres sunt interfecti.* DUK. Sane vel *multiplex* pro comparativo accipi debet, vel *magis* per ellipsin subintelligendum est. V. infra ad 34, 49, 10. et Gronovium supra ad Liv. 5, 21, 15.

Delegata primoribus pugna, eventum suum in virtute aliena ponit] *p'oribus*, id est *prioribus*, et *p'ores* in principio hujus cap. Gaertn. sollemni scribarum aberratione. V. infra ad Liv. 37, 43, 10. Mox τὸ *suum* deficit in Harlej. 2.

Multi utrimque cadunt, plures vulnera accipiunt] *multi deinde utrimque* Harlej. 2. Por-

tes, *quid deinde restaret*, quaerendo, *si neque ex equis pepulissent hostem, neque pedites quidquam momenti facerent? quam tertiam exspectarent pugnam? quid ante signa feroces prosiluissent, et alieno pugnarent loco?*
3 His inter se vocibus concitati, clamore renovato, inferunt pedem: et primum gradu moverunt hostem, deinde pepulerunt; postremo jam haud dubie avertunt: neque, tam vires pares quae superaverit res,

tug. Haverk. et Hearnii Oxon. B. Sed voculam interpositam optimi et reliqui omnes codd. non agnoscunt. Tum *pluresque vulnera accipiunt* Harlej. 2.

§. 2. *Equites alius alium increpantes, quid deinde restaret, quaerendo*] MS. *aliis alium increpantes*. Lego *alis alium*. KLOCK. Antiquos, Lucilium, Lucretium, aliosque, forte etiam Catullum ac Salluſt. *alis* et *alid* pro *alius* et *aliud* dixiſſe, viri docti observarunt. V. Laurenb. Antiquar. ea voce. Meurs. Exercit. Crit. part. 2. l. 4, 9. Lambin. ad Lucret. 1, 264. Cortium ad Salluſt. Catil. 60, 5. et ad Jug. 50, 5. Verum, praeterquam quod omnes mei *alius alium* conſtanter praeferant, illud *alis* aevo Livii non convenire, certum eſt. Supra 2, 10, 9. *Dum alius alium, ut proelium incipiant, circumspectant*. 4, 22, 5. *Qui alii aliis succederent ad pugnam*. 37, 24, 10. *Non tam victoria laeti, quam alius alium accusantes*. (*Eodem modo *alter alterius conatus exspectantes* 31, 34, 9.) Praeterea *equitem alius alium* male quaedam ex principibus edd. Omnes scripti cum ed. Rom. anni 1472. et Parm. conſtanter *equites*. Tum *quid deinde restare* Portug. Lovel. 5. et Haverk. *quid deinde festare* ed. Rom. anni 1472. et Parm. Tandem *quaerendum* Florent. Mox verbis sequentibus *si non ex equis pepulissent hostem, non pedites*, pro *neque ex equis, neque pedites*, Hearnii Oxon. L. 1.

Quam tertiam exspectarent pugnam] Pall. duo MSS. *expectaret*. sec. *expeterent*. GEBH. *exspectaret* Lovel. 3. *exspectare* 4. et 5. [Veith.] *expetere* Portug. et Haverk. Sed saepe haec verba in Mſtis commutari solent. V. infra ad 10, 7, 12.

Quid ante signa feroces prosiluissent] *quod ante signu* Lov. 3. *quod ante pugnam* Voſſ. 2. *quid ante pugnam* Leid. 1. et Fragm. Hav. Tum *prosiluisset* Lovel. 3. *prosiluissent feroces* alio verborum ordine Lovel. 4.

§. 3. *His inter se vocibus concitati, clamore renovato, inferunt pedem*] Tò *concitati* deeſt in Portug. At *inferunt pedem, et primum* etc. *pepulerunt* negligentia librarii deficiunt in Leid. 1.

Primum gradu moverunt hostem, deinde pepulerunt] Pall. pr. ac tert. *movere hostem, deinde pepulere*. GEBH. Duobus Pall. Gebhardi ex meis consen-

res, facile dictu est, nisi quod perpetua fortuna
utriusque populi et extollere animos, et minuere po-
tuit. Usque ad castra fugientes Hernicos Romanus 5
sequitur: castrorum obpugnatione, quia serum erat
diei, abstinuere. Diu non perlitatum tenuerat di-
ctatorem, ne ante meridiem signum dare posset: eo
in noctem tractum erat certamen. Postero die de- 6
serta fuga castra Hernicorum, et saucii relicti qui-
dam inventi; agmenque fugientium ab signis, quum

tiunt Voss. 2. Lovel. 3. Gaertn. et Fragm. Hav. Praeterea *primo gradu* Leid. 2. Gaertn. et Fragm. Hav. a m. 1. Similiter, sed ex interpolatione, praefert Florent. quum ab initio *primum* habuisset. [*primo in gradu* Veith.]

§. 4. *Neque tam vires pares*] Utrum *vires tam pares*, an *tam pares vires*? qui ordo est in Rottend. J. FR. GRON. *tum vires pares* Leid. 2. et Lovel. 2. *tamen vires pares* Lovel. 3. ultimis duabus literis τοῦ *tamen* nota adjecta, quae indicat, librarium eas delendas esse existimasse. Saepius voculae *tam* et *tum*, ut et *tam* et *tamen*, commutari inter se solent. V. supra ad 2, 63, 6. et 4, 19, 1. *neque ita in vires pares* Klock. Nihil mutandum puto, ne ordinem quidem verborum, qui Gronovio displicuit. V. infra ad 24, 42, 9.

Et extollere animos et minuere potuit] Prius *et* deficit in Haverk. Tum *extollere et animos minuere* Voss. 1. et Lovel. 5. *extollere et animos iminuere* Lovel. 1. subjecta priori literae τοῦ *Iminuere* nota, docente eam expungendam esse. *imminuere* tamen habent etiam Lovel. 4. et Harlej. 2.

§. 5. *Obpugnatione, quia serum erat diei, abstinuere*] *oppugnationem abstinere* Leid. 1. Quod eodem exemplo dictum foret, quo supra 2, 16, 4. *Ne ab obsidibus quidem iram belli hostis abstinuit.* ubi plura vide. Sed nec alterum damno. V. supra ad 5, 43, 8. *abstinere* autem etiam Leid. 2. Portug. Lovel. 1. Haverk. et Fragm. Hav. a m. 1. *abstineri* Harlej. 2. Deinde *parum erut diei* quaedam ex principibus excusis. Sed vulgatum servant omnes codd. Ita 10, 28, 2. *Extrahebaturque in quam maxime serum diei certamen.* 26, 3, 1. *Quia serum diei fuerit.* 33, 48, 6. *Multoque vino in serum noctis convivium productum.* Similiter *multum diei* 27, 2, 9. *Romani ab sole orto in multum diei stetere in acie.* ubi plura videnda sunt. Ceterum *quia serum erat die* Harlej. 2. V. infra ad 9, 37, 4.

§. 6. *Postera die deserta fuga castra Hernicorum*] *Postero die* Florent. Leid. 1. Lovel. quinque, Harlej. 2. Gaertn. Haverk. et Fragm. Hav. Similiter ex editis Parm. Mediol. anni 1505. Ascensianae annorum 1513. et 1516. ac quaedam aliae, quod recepi. V. ad 1, 12, 1. Tum *deserta castra fuga* Lovel. 2. τὸ *castra* deest in Lovel. 5. Mox *quidem*, pro *quidam*, Klock.

praeter moenia eorum infrequentia conspecta signa essent, fusum, ac per agros trepida fuga palatum
7 est. Nec Romanis incruenta victoria fuit. quarta pars militum amissa; et, ubi haud minus jacturae fuit, aliquot equites Romani cecidere.
1 IX. Insequenti anno, quum C. Sulpicius et C.

Agmenque fugientium ab signis, quum praeter moenia eorum infrequentia signa conspecta essent, fusum etc.] Neque haec verba plane capio, sunt enim oppido obscura. GLAR. Nullum habet vitium hic locus, contra atque censet Glareanus. Sensus est, cum signa Hernicorum prope moenia oppidi conspecta essent deserta ab suis, agmen eorum, qui ab signis fugerant, fusum fugatumque est. *Signa* autem *infrequentia* vocat, quae militum frequentia non essent stipata. Sic l. 9. locutus est. †. „Glareanus nullum vitium hic esse „aït, sed locum obscurum, ut „est.“ †. SIG. MS. *agmenque fugientium ab signis cum praeter moenia r. orum infrequentia conspecta signa essent.* Lego *agmenque fugientium ab signis, cum pter* (i. e. *propter*) *metum Romanorum infrequentius eissent,* (i. e. *issent*) *conspectum, fusum, ac per agros trepida fuga palatum est.* KLOCK. Pall. MSS. et editi *infrequentia conspecta signa essent.* GEBH. *Infrequentia signa* hoc sensu etiam alibi apud Livium obvia sunt, ut 10, 20, 8. et 27, 47, 9. Nec hoc ignorasse credo Glareanum, sed haesisse in his: *quum praeter moenia eorum infrequentia signa conspecta essent:* quae mihi, etiam post scholion Sigonii, non minus obscura sunt, quam Glareano fuerunt; sive *fusum* cum Sigonio pro fugatum, accipias, sive pro dispersum, ut 5, 37, 5. et 27, 41, 10. DUK. *infrequentia conspecta signa essent,* pro *signa conspecta essent,* etiam omnes codd. mei, quorum auctoritate ordinem verborum mutavi. In reliquis verbis scripti nihil mutant, nisi quod *agmine fugientium a signis* male sit in Gaertn. et *agmen quoque fugientium* in excusis Aldo prioribus. Quid tamen *praeter moenia?* sequens enim *eorum* non ad vocem *moenia*, sed ad *τὸ signa* referendum puto. An *signa conspecta praeter moenia* id est, quae moenia praetergressa erant? Vel an potius legendum *propter moenia*, id est, juxta moenia. V. ad Epit. Liv. 49. Solent autem voces *praeter* et *propter* commutari. V. supra ad 4, 61, 10. Sed quaenam *moenia* intelligenda? Videat lector, quid statuendum sit. Ego me hic non expedio. Mox *per agrum*, pro *per agros*, Lovel. 4. *Infrequentia signa* ut 10, 20, 8. *Cognoscunt infrequentia armatis signa egressa, praedam praedaeque custodes exire.*

§. 7. *Quarta pars militum amissa*] Prima vox deficit in Lovel. 5. Contra, voce addita, *amissa victoria* Haverk. Mox *haud minus jactura*, pro *jacturae*, Gaertn. et *milites Romani*, pro *equites*, Portug. Harlej. 2. Lovel. 4. 5. et Haverk.

§. 1. *Cum L. Sulpicius*] *C. Sulpicius* legendum ex priore hujus consulatu partim Liviano partim

Licinius Calvus consules in Hernicos exercitum duxissent, neque inventis in agro hostibus, Ferentinum urbem eorum vi cepissent, revertentibus inde eis Tiburtes portas clausere. Ea ultima fuit caussa, quum 2
multae antea querimoniae ultro citroque jactatae essent, cur, per feciales rebus repetitis, bellum Ti-

Capitolino; item ex Diodoro [l. 16. p. 512.] et Cassiodoro, et caeteris. SIG. In priori consulatu Capitolino praenomen et nomen periit; at in secundo integre exstat *C. SVLPICIVS. M. F. Q. N. PETICVS. II.* ex cujus ut et Diodori ac Cassiodori fide Sulpicio non tantum praenomen *Caji* restituendum, sed et eidem ac collegae ejus iterati consulatus notam addendam esse, Pighius contendit in Annal. ad ann. cccxcii. p. 277. Error in praenomine commissus superest in omnibus libris scriptis. Nulli etiam repetiti honoris signum alterutri consuli addunt. De eo quid sentiam, supra dixi ad 2, 16, 7.

C. Licinius Calvus] Palat. tert. *Gajus Lucinius Calvus.* GEBH. *Janius L. Calvus* Lovel. 2. Observat autem Pighius l. l. Livium recte hic Licinio *Calvi* cognomen adtribuisse; quem tabulae Capitolinae Graecae *Stolonem* vocant, ut pateat eumdem esse, qui antea tribunus plebis fuit.

Ferentinum urbem eorum vi cepissent] *Feretinum* Leid. 2. quomodo etiam supra peccabatur 4, 61, 5. *Ferentium* Haverk. et Parm. ed. Alio modo adhuc peccatum est in nomine hujus urbis infra 10, 34, 4. Sed integre supra exstat 4, 51, 7. Praeterea *urbem eorum vico possent* Leid. 1. *urbem eorum incepissent* Lovel. 3. ob literarum similitudinem. Ita *invictum*, pro *vi victum*, supra habuimus 3, 49, 6. V. etiam infra hoc lib. ad c. 33, 8. *urbem eorum cepissent* Lovel. 2. Sed voculam *vi* absorpsit vocis praecedentis litera finalis.

Tyburtes portas clausere] *Tibur* et *Tiburtes* scribendum litera *i* ex veteribus libris, et lapidibus Capitolinis, et Graecorum monumentis. SIG. V. ad 3, 58, 10. Ceterum *clausere portas* odd. vetustae usque ad Aldum, qui primus dedit *portas clausere*, consentientibus omnibus scriptis.

§. 2. *Ea ultima fuit caussa, quum multae ante querimoniae*] Pall. MSS. *cum multae antea querimoniae* GEBH. Ita Gronov. etiam anno 1667. edidit, concinentibus meis calamo exaratis cunctis, excepto Haverk. qui per compendium *añ* exhibet, et forte etiam Florent. ex quo in excerptis nihil notatum video. Auribus ingratius est *ante*, quod et praecedens et sequens vox similiter desinant. Praeterea *Ea fuit ultima caussa* Lovel. 2. *Ea ultima caussa fuit* Voss. 2. Leid. 2. Lovel. 1. 4. 5. Harlej. 2. Portug. et Haverk.

Cur per feciales rebus repetitis bellum Tiburti populo indiceretur] *cum per feciales* Voss 2. et Lovel. 3. Illud *cur* deest in Leid. 1. et Lovel. 2. sed posterior ejus loco *ut* interserit ibi, *bellum ut Tiburti populo*. Deinde *Tiburtino populo* Lovel. 4. et Hearnii Oxon. C.

3 burti populo indiceretur. Dictatorem T. Quinctium
Pennum eo anno fuiffe, satis conftat, et magiftrum
4 equitum Ser. Cornelium Maluginensem. Macer Li-
cinius comitiorum habendorum cauffa, et ab Lici-
nio consule dictum scribit, quia, collega comitia
bello praeferre feftinante, ut continuaret consula-

§. 3. *T. Quinctium Pennum*] Ita Sigonius eumque secuti Gruterus aliique recentiores recte ediderunt, et ex scriptis meis unus praefert Lov. 5. Reliqui, cum editionibus prioribus vel *Poenus*, vel *Penus* exhibent. Fafti Capitolini hic laceri sunt, et dictatoris tantum duo cognomina *CAPITOLINVS. CRISPINVS* servant. V. supra ad 6, 42, 4. In uno Gaertn. cognomen *Pennum* deficit.

Sergium Cornelium Maluginensem] *Ser. Cornelium* perspicue. SIG. Error, quem Sigonius notavit, in multis meorum codicum superfuit; itaque saepius librarii inperiti lapsi sunt. V. supra ad 5, 29, 2. At alii, et inter eos Florent. et Lovel. 1. 2. 5. *Ser. Cornelium.* alii, ut Haverk. et forte Voff. 1. atque Harlej. ambo, *Servium Cornelium.* In uno Hearnii Oxon. B. praenomen omiffum eft.

§. 4. *Macer Licinius comitiorum* etc.] Legerem, *Macer Licinius et comitiorum habendorum caussa ab Licinio consule dictum scribit, et quia* etc. KLOCK. Ita emendanti Klockio nulli codd. favent. Neque etiam ea conjectura opus eft. Verba enim *quia collega* etc. non tamquam novum aliquid a Macro Licinio adfirmatum, consideranda sunt, sed tamquam cauffa, cur comitiorum habendorum cauffa, et quidem a Licinio consule, dictus dictator fuerit. *et, a Licinio dictum*, una voce exsulante, praefert Gaertn.

Quia collega comitia bello praeferre festinante] Quomodo autem bello praeferebat comitia consul? Num putemus speraffe, se feftinatione consulatum adepturum, omiffo bello? an *proferre* potius legendum? judicet lector. GLAR. Lego *praefert'e*, pro *praevertere.* KLOCK. Nugatur Loritus, *proferre* legendum contendens contra omnes MSS. et editos codices. De sententiae perspicuitate neminem amplius quefturum arbitror. GEBH. Klockii sententia omnino probari nequit. Codices enim scripti in vulgatum *praeferre* conspirant. Ob eamdem cauffam recte etiam Glareani conjecturam Gebhardus rejecit. Recepta scriptura vera eft, et indicat, collegam Licinii majorem comitiorum, quam belli, rationem habuiffe. Ceterum *qui collega* Harlej. 1. cum edd. Rom. anni 1472. et Parm. V. ad 36, 33, 5. *qua collega* Lovel. 3. et Gaertn. V. ad 40, 29, 8. Tum *ab inicio*, pro *comitia*, Lovel. 2. Mox *continuaret consulares*, pro *consulatum*, et *fuerat*, pro *fuerit*, Gaertn. Sed *quia* saepe cum subjunctivo obcurrit. V. supra ad 2, 8, 5.

§. 5. *Quaesita ea propriae familiae laus*] *Quarta ea propria familiae laus* Leid. 2. *propria familiae laus* male etiam Voff.

tum, obviam eundum pravae cupiditati fuerit.
Quaesita ea propriae familiae laus leviorem aucto- 5
rem Licinium facit. quum mentionem ejus rei in vetuſtioribus annalibus nullam inveniam, magis, ut belli Gallici cauſſa dictatorem creatum arbitrer,
inclinat animus. eo certe anno Galli ad tertium la- 6

uterque, Leid. 1. Lovel. 3. 4. 5. Portug. et edd. Rom. anni 1472. ac Parm. Mox *actorem*, pro *auctorem* Fragm. Hav. a m. 1. Eadem varietas saepe in Mſtis obvia eſt. V. ad 1, 26, 5. Quis *levis auctor* dicatur, supra v. ad 1, 16, 5.

Quum mentionem ejus rei in vetustioribus annalibus nullam] *commentionem* Leid. 1. V. ad 4, 24, 7. *quum intentionem* Leid. 2. Deinde *hujus rei* Gaertn. et edd. ante Aldum. Tum *veterioribus* Haverk. at vox illa deficit in Gaertn. Denique *ullam* Lovel. 3.

Ut belli Gallici caussa dictatorem creatum arbitrer, inclinat animus] Huic sententiae favent etiam Faſti Capitolini, qui dictatorem *REI. GERVNDAE. CAVSA.* dictum docent. Ceterum *ubi belli Gallici* Florent. saepius obvio scribarum errore. V. ad 24, 15, 1. Nisi forte optimi cod. librarius *uti belli Gallici* dare voluiſſe censendus sit, quod tamen non placet ob trium vocum *i* litera desinentium sonum auribus minus gratum. Deinde *indignat animus* Leid. 1. *inclinet animus* Voſſ. 2. Portug. et Gaertn.

§. 6. *Galli ad tertium lapidem Falaria via*] *Falariensium* meminit Plin. 3, 13. in Picenis, quod melius quadrat, quam *Salaria via*, ut quidam habent codices. Et nota, quanto terrori fuerint Galli Romanis; nam proximo sequente quadriennio ter dictatorem crearunt propter Gallos, non ausi confidere consulibus. De Cisalpinis nunc loquitur. GLAR. Glareanus *Falaria* legit, his verbis; „Falariensium „meminit Plinius 3, 13. in Pice-„nis, quod melius quadrat, quam „*Salaria via*, ut quidam habent „codices." Quae autem affert Glareanus, portenti similia sunt. Nam de *Salaria via* ita Feſtus l. 17. [v. *Salaria.*] *Salaria via Romae est appellata, quia per eam Sabini sal a mari deferebant.* et l. 10. [v. *Lucaria*] *Lucaria festa in luco colebant Romani, qui magnus inter viam Salariam et Tiberim fuit, pro eo, quod victi a Gallis fugientes e proelio ibi se occultaverunt.* Hunc tertium Gallorum motum nominat Appianus in Celtico T. Quintio duce compressum. SIG. *Viae Salariae* meminit etiam antiquus schol. Persii ad Satyr. 2, 36. *Alii volunt Licinium tonsorem ac libertum Augusti Caesaris significari praedivitem, cujus monimentum est pretiosi operis via Salaria prope urbem ad lapidem secundum.* Plura habent Bergier. de publ. et milit. imp. Rom. viis 3, 23. et Hennin. ad eum locum. Non tantum quidam codices, ut Glareanus dicit, id eſt, ex mente ejus, quaedam editt. sed etiam omnes codices, scripti et excusi, conſtanter *Salaria*

pidem Salaria via trans pontem Anienis caſtra habuere. Dictator, quum tumultus Gallici cauſſa justitium edixiſſet, omnes juniores sacramento adegit, ingentique exercitu ab urbe profectus, in citeriore

via exhibent, nisi quod *Solaria* sit in Harlej. 1. Recte autem Sigonius, quae Glarcanus de *via Falaria* notat, portenti similia eſſe monet. Praeterea *pontem alienis* errore scribae Leid. 1. quomodo etiam mox hoc §. in eodem et Harlej. 1. errabatur. Paullo ante *eo certo anno*, pro *certe*, male Leid. 1. et in verbis sequentibus *habere*, pro *habuere*, Gaertn.

Omnes juniores sacramento adegit] *omnes rumores* Leid. 2. *omnes miores* Gaertn. V. supra ad 6, 27, 10. *omnes junio* Haverk. in quo simul vocabula sequentia *sacramento adegit, ingentique exercitu ab urbe* deficiunt.

§. 7. *Neutris erumpentibus*] Alii *eum rumpentibus*. Quid si legas *emrumpentibus*. ut 5, [39, 10.] *endomunito*. Mſtum *neutris rompentibus*. KLOCK. Bene *neutris eum rumpentibus* emendatum a doctioribus: quippe et MSS. codices et vetuſti editi *neutris erumpentibus*. GEBH. *eum rumpentibus* primum inveni in Basileensi anni 1531. Eam autem lectionem veram eſſe exiſtimo, licet *neutris erumpentibus* non tantum praeferant excusi priores, sed et Florent. Voſſ. ambo, Leid. ambo, Lovel. quinque, Harlej. ambo, Portug. Gaertn. Haverk. Fragm. Hav. et Hearnii Oxon. N. L. 2. et C. [Veith.] *neutris rumpentibus* ejusdem cod. B. *Rumpere pontem*, ut 2, 10, 10. *Fragor rupti pontis pavore subito inpetum sustinuit*. et Auct. Epit. Liv. 2. *Ponte rupto armatus se in flumen misit. Interrumpere* Livius ibid. dixerat paullo ante, *Praedicere, ut pontem ferro, igni, quacumque vi possent, interrumpant*. Mox *timoris iudicium*, pro *indicium*, Lovel. 5. et Haverk. Praeterea *de ponte occupando* transpositis vocibus Lovel. 4.

Nec qui potiretur] *poteretur* Florent. Priscian. 10. Gramm. p. 881. *In tior deponens tum tertiue quam quartae conjugationis unum invenitur, potior. Virgilius in III. Aeneïd.* [55.]

Fas omne abrumpit, Polydorum obtruncat, et auro
Vi potitur.

I, secundum tertiam conjugationem corripuit penultimam. Lucillius vero in V.

Deficit alma Ceres, nec plebes pane potitur.

secundum quartam conjugationem producta penultima protulit. V. etiam Voſſium 5. Gramm. 35. Secundum tertiam itaque *poteretur* formatum eſt; at *potiretur* secundum quartam. Similiter *poteretur* viri docti Ovidio reſtituerunt 13. Met. 130.

Tuque tuis armis, nos te poteremur, Achille.

ubi v. Inl. Heinsium et Cel. Burmann. Eadem scriptura in uno cod. etiam infra obcurrit 9, 22, 9. Eodem modo *oreretur*, pro *oriretur*, in scriptis Livii saepius obvium eſt. V. infra ad 23, 16, 7.

ripa Anienis castra posuit. Pons in medio erat, 7
neutris cum rumpentibus, ne timoris indicium esset. Proelia de occupando ponte crebra erant; nec, qui potirentur, incertis viribus, satis discerni poterat.

Incertis viribus satis discerni poterat] Legendum est *decerni* contra omnes libros. Puta, certamen, uter ponte potiretur. 5, [55, 1.] *Sed rem dubiam decrevit opportune vox emissa.* 10, [19,8.] *Postremo conditionem ferre, quae decretura sit, non orator, sed imperator uter sit melior.* 28, [14, 12.] *Equitum jam diu anceps pugna erat, nec ipsa per se decerni poterat.* Iterumque [c. 33, 5.] *Emissis levibus telis, quae irritare magis, quum decernere pugnam poterant.* Ut *certamen cernere* Plautus, *cernere bellum* Lucretius Enniusque pro committere dixerunt, ita *decernitur pugna*, cum pars ejus altera vincit. Sic apud Caesarem: *dijudicata jam belli fortuna*, 2. Civil. [32.] Tacitus 3. Hist. [70.] *Dum inter Vespasianum ac Vitellium proeliis legionum, captivitatibus urbium, deditionibus cohortium judicatur.* ita Graeci *κρίνειν*. Diodorus l. 17. *Μὴ συγκαταβαίνειν εἰς τὸ διὰ μάχης κρίνειν τὸν πόλεμον.* Sic Libanius Paneg. in consulatum Juliani [p. 242.] *Βουλευομένου τοίνυν ἐν Παννονίᾳ περὶ τῆς Θράκης. εἴτ' ἐμβολῆς εἴτε καθέδρας ὁ καιρὸς, τύχη τις κρίνει τὸ ἔργον. ἡσυχαζόντων ὅπλων, πρέπον ἐξευροῦσα τῇ συγγενείᾳ πέρας.* Ita scribendum, non *Παιονίᾳ*. Sed hic dupliciter peccavit interpres: primum vertendo: *sive impressionis faciendae, sive residentiae opportunitas occurreret:* Dein, *fortuna quaedam opus expendebat.* Debuit autem: *utrum ultro aggrediendi, an belli trahendi tempus foret: tum, fortuna rem decrevit.* Per mortem Constantii nimirum, quae prohibuit, ne cognata arma miscerent. Sic ipse Julianus in epistola quadam *Εἰ δὲ μάχῃ κριθείη, τῇ τύχῃ ἅπαντα καὶ τοῖς θεοῖς ἐπιτρέψαι.* Libanius declamat. sub persona Ulyssis [p. 211.] *Εἰ τὸ πρᾶγμα εἰς πόλεμον προβαίν, καὶ τοῖς ὅπλοις τὴν κρίσιν ἐπιτρέψαιμεν.* J. FR. GRON. Omnes etiam codd. nostri *ἀπρὶξ discerni* retinent. Nihilominus, Gronovium recte *decerni* emendasse, existimo. *Discernere* enim distinguendi, dirimendi; at *decernere* dijudicandi rem dubiam, atque ita haesitationi finem inponendi significatione usurpari solent. Praesertim eo sensu *decernere* Livio frequens est, ex quo quaedam jam exempla ad hunc locum Gronovius laudavit. Similiter locutus est 1, 23, 9. *Ineamus aliquam viam, qua, utri utris imperent, sine magna clade, sine multo sanguine utriusque populi, decerni possit.* 8, 23, 8. *Certamina nostra non verba legatorum, sed campus Campanus, in quo concurrendum est, decernet.* Et mox *Samnis Romanusne imperio Italiam regat, decernomus.* 21, 4, 3. *Itaque haud facile decerneres, utrum imperatori, an exercitui carior esset.* Ubi ante Gronovium similiter erat peccatum. c. 56, 3. *Neque prae imbri satis decernere possent, qua suis opem ferrent.* 22, 61, 10. *Mirari magis, adeo discrepare inter auctores, quam, quid veri sit, decernere queas.* quibus etiam locis Gronov. partim auctoribus vetustis codd. partim ex conjectura, veram lectionem re-

8 Tum eximia corporis magnitudine in vacuum pontem Gallus processit; et, quantum maxima voce potuit, *Quem nunc*, inquit, *Roma virum fortissimum habet, procedat, agedum, ad pugnam, ut noſter duorum eventus oſtendat, utra gens bello sit melior.*

1 X. Diu inter primores juvenum Romanorum silen-

ſtituit. Doujatius vulgatum defendit, et *discernere* Latinum eſſe, pro dijudicare, dispicere, contendit: ad quod probandum utitur unico loco ex Cic. Partit. [c. 22.] *Temperantia in suas itidem res et in communes distributa est, duobusque modis in rebus commodis discernitur; et ea, quae absunt, non expetendo, et ab iis, quae in potestate sunt, abstinendo. In rebus autem commodis est itidem duplex.* At quisque satis videt, dividendi potius, quam dijudicandi vel dispiciendi, sensu ibi accipi debere. Alibi etiam haec verba in Mſtis confunduntur. V. viros doctos ad Suet. Caes. 19. Praeterea *secretis viribus* Lovel. 4. *in cet'is*, sive *in ceteris*, *viribus* Haverk.

§.8. *Tum eximia corporis magnitudine in vacuum pontem Gallus processit*] *Cum eximia* Lovel. 4. V. ad Epit. Liv. 48. circa finem. *Tunc* editi quidam ex vetuſtioribus. Sed *Tum* erat in Rom. anni 1472. et Parm. quod Aldus, adſtipulantibus reliquis codicibus, revocavit. V. ad 2, 12, 15. Insuper *Gallus in pontem processit vacuum.* in aliam seriem digeſtis vocabulis, idem Lovel. 4.

Et, quantum maxima voce potuit, Quem nunc, inquit] Additamentum iſtud verbi *potuit*, luxuriantium sciolorum interpretamentum, auctoribus Pall. primo ac tertio MSS. exigatur. Quadrigarius [apud Gellium 9, 13.] *Extemplo silentio facto cum voce maxima conclamat, si qui secum depugnare vellet, uti prodiret.* GEBH. Illud *potuit* apud me tantum omittunt Voſſ. 2. et Lovel. 3. quibus praefero reliquorum, et inter eos etiam omnium optimorum codicum, in hac voce tuenda consensum. Praeterea *quantum maxima potuit voce* Voſſ. 1. Leid. 2. et Lovel. 1. Si libri adsentirentur, mallem *quam maxima voce potuit.* Ita Salluſt. in Jug. 13. *Jugurtha, quam maximas potest, copias armat.* ubi etiam quidam τὸ *potest* pro abundanti habuerunt, reprehensi a Cl. Cortio, qui nos remittit ad illa, quae notat ad Salluſt. Catil. 4, 3. sane *q̄ tum*, id eſt *quam tum*, praefert Fragm. Hav. V. ad Liv. 4, 49, 8. *quam* autem et *quantum* alibi in Mſtis commutari solent. V. ad 5, 4, 1. Vel etiam legi poſſet *quanta maxima voce potuit:* cujus locutionis ex Livio. plura exempla v. infra ad 9, 10, 10. et ad 42, 15, 1. Et ita etiam Cic. saepius; ut in Philipp. 3, 2. *Cui quamquam gratia referri tanta non potest, quanta debetur, habenda tamen tanta est, quantam maximam animi nostri capere possunt.* de Senect. 12. *Fingere animo jubebat, tanta incitatum aliquem voluptate corporis, quanta percipi posset maxima.* de Amic. c. 20. *Tanta est inter eos, quanta maxima potest esse, morum*

tium fuit, quum et abnuere certamen vererentur, et
praecipuam sortem periculi petere nollent. tum T. 2
Manlius, L. filius, qui patrem a vexatione tribuni-
cia vindicaverat, ex statione ad dictatorem pergit:
Injussu tuo, inquit, *imperator, extra ordinem numquam*
pugnaverim, non si certam victoriam videam. Si tu 3

studiorumque distantia. Quinctil. Declam. 333. *Accepi beneficium, quantum maximum dare parentes liberis possunt.* Curtius 4, 8. *Quanta maxima celeritate potuit, contendit.* Ubi videndi Acidal. et Freinsh. nec non doctiss. Snakenb. ad Curtii 5, 9, 1. Adde etiam viros doctos ad Quinctil. Declam. 323. p. 653.

Quem nunc, inquit, Roma fortissimum virum habet, procedat, agedum] *Quem nūo, inquit* Lovel. 5. Sed lectio illa inde orta est forte, quod *nūc* scriptum fuisset. Deinde *virum fortissimum* Florent. Voss. uterque, Leid. 2. Lovel. 1. 2. 3. 5. Harlej. ambo, Portug. Gaertn. Haverk. et Fragm. Hav. quorum auctoritati ac consensui cessi. Tum *agendum* Leid. 1. et Parm. ed. Male. V. ad 3, 62, 4. *procedat ad pugnam agendum* Lovel. 4. [Veith.]

Ut noster duorum eventus ostendat, utra gens bello sit melior] *ut duorum eventus* Klock. Non sequor. Infra hoc libro c. 40, 9. *Quod meum factum dictumve consulis gravius, quam tribuni, audistis.* ubi etiam simili errore quidam codd. *τὸ meum* omiserunt. V. quae ad eum locum notantur. *noster duorum ostendat eventus* Portug. et Haverk. Tum *utra gens sit melior* Fragm. Hav. a m. 1. Sed recte manus altera *τὸ bello* adscripsit. Supra 4, 2, 2. *Sic pace bonos, sic bello fieri.* ubi v. plura. Ita *βοὴν ἀγαθός*, seu *bello bonus*, Homer. Il. B. 408.

Αὐτόματος δέ οἱ ἦλθε βοὴν ἀγαθὸς Μενέλαος.

et saepissime alibi.

§. 1. *Diu inter primores juvenum Romanorum silentium fuit*] *inter primos tum juvenum* editi vetusti ante Aldum. *inter primorum juvenum* nullo sensu Voss. 2. Lovel. 3. et Fragm. Hav. a m. 1. Praeterea *silentio fuit* Florent.

Et abnuere certamen etc. et praecipuam sortem periculi petere] Prius *et* deficit in Lov. 2. et ed. Parm. V. ad 2, 44, 3. Tum *adnuere* Leid. 1. *annuere* Fragm. Hav. a m. 1. V. ad 36, 34, 6. Insuper vox *certamen* exsulat a Leid. 2. Deinde *sortem periculi praeterire* Lovel. 2. in marg.

§. 2. *T. Manlius, L. filius, qui patrem a vexatione tribunicia vindicaverat*] *Pt. Manlius* Florent. Forte librarius indicare voluit, se duplicem lectionem invenisse, *P. Manlius* et *T. Manlius*, quae posterior sola vera est. Id enim praenomen passim alibi ipsi tribuitur. Deinde *Lutius Furius*, pro *L. filius*, Lovel. 3. quomodo non raro alibi scribae lapsi sunt. V. supra hoc lib. ad c. 5, 3. Tum *tribu-*

permittis, volo ego illi belluae ostendere, quando adeo ferox praesultat hostium signis, me ex ea familia ortum,
4 *quae Gallorum agmen ex rupe Tarpeja dejecit.* Tum dictator, *Macte virtute,* inquit, *ac pietate in patrem, patriamque, T. Manli, esto. Perge, et nomen Roma-*
5 *num invictum, juvantibus Diis, praesta.* Armant inde

micia vexatione, vocibus transpositis, Lovel. 4.

Non si certam victoriam videam] *nisi certam victoriam* Voss. 1. a m. 2. Leid. 2. et Lovel. 1. Nihil muto. *si* hic ponitur pro etsi. V. supra ad 5, 51, 1. Paullo ante *inuisu tuo*, pro *iniussu tuo*, Lovel. 1. Ita saepe *iussus* et *uisus* commutantur. V. infra ad 9, 24, 4.

§. 3. *Si tu permittis, volo ego illi belluae ostendere*] *Sed si tu permittis* Lovel. 4. et Hearnii Oxon. L. 2. [Veith.] quod displicet. Illud *sed* enim ex numero est illarum particularum, quibus stilum Livianum non adsecuti librarii orationem ejus ex illorum sententia hiantem ac male cohaerentem fulcire soliti sunt. V. supra ad 6, 32, 8. Praeterea *volo ergo illi belluae* Florent. errore librarii. Ita et alibi saepe peccatur. V. infra ad 37, 53, 11. Tandem *ostentare* Lovel. 4. Ea quidem verba saepe confunduntur. V. ad 28, 3, 11. Verum *ostentare* hic locum habere nequit. Verbum *ostendere* deficit in Klock.

Me ex ea familia ortum, quae Gallorum agmen ex rupe Tarpeja dejecit] *ex illa familia* Harlej. 2. Portug. et Haverk. *ex familia*, omisso pronomine, Lovel. 1. Tum *ex rupe Tarpei* Voss. 1. Leid. 1. et Lovel. 1. a m. 1. quasi voluissent librarii *ex rupe Tarpei*, sive *Tapeji*. At vulgatum, pro quo stant reliqui codd. verius est. Tum *dijecit* Harlej. 1. *adjecit* Leid. 1. qui *abjecit* dare voluisse videtur, quemadmodum est in Lovel. 2. et edd. Rom. anni 1472. ac Parm. Male. 5, 47, 10. *Reum haud dubium ejus noxae, adprobantibus cunctis, de saxo dejecit.* ubi alia exempla videnda sunt. Auctor Epit. Liv. 5. *Quum per aversam partem Capitolii jam in summum evasissent, proditi clangore anserum, M. Manlii praecipue opera dejecti sunt.*

§. 4. *Macte virtute, inquit, hac pietate*] Rott. Flor. Voss. uterque, *ac pietate.* 10, 40, 11. *Tu quidem macte virtute diligentiaque esto.* JAC. GRON. *atque pietate* Neapol. Latinii. *a pietate* Leid. 1. Reliqui omnes *ac pietate*, quomodo Cel. Jac. Gronov. emendavit, et in contextum recepit. Neque aliter, formulam hanc *Macte virtute* inlustrans, locum laudat Brisson. 4. de Formul. p. 348. Solent autem alibi τὰ *ac* et *hac* inter se commutari. V. ad 35, 26, 7. Hac emendatione recepta, non opus est, ut cum Doujatio, in omnes se formas vertente, ut vulgatae lectioni commodum sensum inveniat, *hac pietate* idem esse credamus, ac qua es, vel qua fuisti pietate. *Hic* enim poni pro tali, hujusmodi. Id tamen ut ipsi concedamus, quae, quaeso, erit compositio: *Macte virtute, hac pie-*

juvenem aequales. pedeſtre scutum capit, Hispano cingitur gladio, ad propiorem habili pugnam. Armatum adornatumque adversus Gallum stolide laetum, et (quoniam id quoque memoria dignum antiquis visum eſt) linguam etiam ab inrisu exserentem, producunt. Recipiunt inde se ad stationem: et duo 6

tate. Mox *in patrem, patriam,* sine conjunctione *que*, Harlej. 2. Deinde, addita voce, *I*, *perge* Harlej. 2. et Portug.

§. 5. *Hispano cingitur gladio, ad propiorem habili pugnam*] Polyb. 6, [21.] *Καλοῦσι δ' αὐτὴν Ἰβηρικήν· ἔχει δ' αὐτὴ κέντημα διάφορον, καὶ καταφορὰν ἐξ ἀμφοῖν τοῖν μεροῖν βίαιον, διὰ τὸ τὸν ὀβελίσκον αὐτῆς ἰσχυρὸν καὶ μόνιμον εἶναι.* KLOCK. Atqui tum nondum commercia erant inter Romanos et Hispanos, et apud Suidam v. *Μάχαιρα* Polybius, ut docti putant, auctor eſt, gladii Hispaniensis usum demum bello Hannibalico a Romanis receptum. Explicat hunc nodum Lipsius 3. de Milit. Rom. Dial. 3. Nec prolepsis inusitata eſt Livio. V. ad 1, 44, 1. et 4, 54, 7. DUK. Idem Polyb. 3, 114. *Τῆς μὲν γὰρ οὐκ ἔλαττον τὸ κέντημα τῆς καταφορᾶς ἴσχυε πρὸς τὸ βλάπτειν.* Liv. 22, 46, 5. Gladii *Hispano punctim magis, quam caesim, adsueto petere hostem brevitate habiles, et cum mucronibus.* Ceterum *propriorem* Leid. 1. et Lovel. 3. *piorem* Klock. *ad pristie habili pugnam* Florent. Paullo ante *praedextre scutum* perperam Haverk. *scutum pedestre*, ut 6, 8, 6. *Adrepto repente equo cum scuto pedestri advectus.* contra *scutum equestre* infra eſt 43, 6, 6.

Armatum adornatumque] *armatum ordinatumque* Haverk. *Τὸ adornatumque* omittit Hearnii Oxon. L. 1. Malc. Infra 24, 48, 7. *Armandi ornandique et instruendi eos artem ignorare.* ad quem locum plura notantur.

Memoria dignum antiquis visum est) linguam etc.] Inter antiquos fuit etiam Q. Claudius Quadrigarius, qui in 1. Annalium, teſte Gellio [9, 13.] hanc pugnam describens, ita aït: *Deinde Gallus irridere coepit, atque linguam exsertare.* SIG. Hujus proelii picturam multis poſtea seculis in foro Romano prope roſtra vetera sub novis tabernis argentariis publicatam mansisse, et in tabula, facta in scuti Gallici vel Cimbrici formam, exhibitam fuiſſe Galli iſtius exsultantis ac barbare linguam exserentis imaginem, ex Cic. 2. de Orat. 66. Quinctil. 6. Inſt. Orat. 3. et Plin. 35. H. N. 15. docuit Pighius in Annal. ad ann. cccxcii. p. 277. in loco Cic. pro *pictum Gallum in Mariano scuto Cimbrico* emendans *in Manliano scuto Cimbrico.* Ordine vocabulorum mutato *dignum visum antiquis est* praeferunt edd. antiquae usque ad Aldum, qui dedit, ut nunc vulgo editur. Cum eo autem stant omnes codices. Verba praecedentia *quoniam id quoque* desunt in Klock.

Linguam etiam ab inrisu exserentem] Quadrigarius: *Deinde*

in medio armati, spectaculi magis more, quam lege belli, deſtituuntur, nequaquam visu ac specie aeſti-
7 mantibus pares. Corpus alteri magnitudine eximium, versicolori veſte pictisque et auro caelatis refulgens armis: media in altero militaris statura,

Gallus irridere, atque lingua exerrare. Quam lectionem Cl. Lipsius 4. Epiſtol. Quaeſt. 2. commentus eſt: iteratque Elector. 1, 7. Sed rectius membranae Palat. *linguam exsertare.* propugnavitque Casaubonus ad Suetonium (in Aug. 29.) defendit hic quoque Livius. Quoniam Quadrigarii huc apte se intulit mentio, diversam in illo scripturam membranarum Pall. indicabo. Vulgatur: *manu significare coepit, utrique quiescerent pugnae. facta pausa est.* Illae habent *ut utrique quiescerent pugnare. pugnae facta pausa est.* Fidem meam praeſtare lectori volui: bonitatem vero non possum hujus lectionis. GEBH. Tò *etiam* non adparet in Lovel. 2. Tum *exherentem* Leid. 1. *exercentem* Lovel. 3. sed errore scribae. Solent autem alibi verba *exerere* et *exercere* commutari. V. Casaubon. et Cel. Burm. ad Sueton. Tiber. 33. Ceterum Lipsianam emendationem in loco Quadrigarii apud Gellium 9, 13. probat etiam Bernart. ad Statii 6. Theb. 473. Contra vulgatam scripturam defendit Cerda ad Maron. 4. Aen. 825. quae etiam praeferenda eſt, tum ob rationes a viris doctis datas, tum ob locum Plinii 35. H. N. 4. *Ostendens in tabula pictum inficetissime Gallum exserentem linguam.*

§. 6. *Recipiunt se inde ad stationem*] Melius in vet. lib. *Recipiunt se inde ad stationem ceteri.* SIG. Vox *ceteri* debetur Sigonio: sed an ideo gratia quoque debeatur illi, qui non neceſſariarum vocum colluvie vult scatere nitidiſſimum auctorem, dispiciant cordatiores. Abeſt ea profecto a Pall. duobus melioribus, et a vetuſtiſſima recensione J. Andreae. GEBH. Nec Thuan. nec duo vel Voſſ. vel meliores Pall. nec vett. cdd. ulla τὸ *caeteri* agnoscunt a Sigonio insertum; idque nos ab scholiaste mutuatos eſſe, qui addiderunt, librarios non dubitamus. J. FR. GRON. *Accipiunt* Leid. 1. Male. Supra 3, 4, 8. *Primo concursu pulsus se in castra recepit.* et saepe alibi. *se inde*, ut praescribitur Sigonii scholio, Harlej. 2. Portug. et Haverk. reliqui *inde se.* Deinde *ceteri*, a Sigonio additum, in iisdem tantum, Sigonii vet. lib. consentientibus codd. et in margine Fragm. Hav. a m. 2. supereſt. Alii omnes, vocem illam rejicientes, probant, eam recte viris doctis displicuiſſe. Hearne licet lectionis a Sigonio invectae eamque inprobantis Gronovii sententiae meminerit, attamen ne verbo quidem monuit, quae scriptura fuerit librorum, quos Oxonii consuluit. [*ad stationem exteri.* Veith.]

Et duo in medio armati, spectaculi magis more, quam lege belli, destituuntur] *et duo*, id eſt *etiam duo*, Haverk. Tum *spectaculi more magis* Leid. 1. Practerea vox *belli* exsulat a Lovel. 2. Denique *destinantur* Klock. Male. V. ad 23, 10, 5.

Nequaquam visu ac specie aestimantibus pares] *nequicquam*

Digitized by Google

modicaque in armis habilibus magis quam decoris species. non cantus, non exsultatio armorumque 8
agitatio vana, sed pectus, animorum iraeque tacitae plenum, omnem ferociam in discrimen ipsum certaminis distulerat. Ubi constitere inter duas acies, 9

visu Lovel. 4. V. ad 27, 26, 2. *neque visu* Gaertn. Tum *visu ac speciem aestimantibus* Leid. 1. *extimantibus* Fragm. Hav. et Lovel. 1. 2. 3. ac 4. *aestimantur* Florent.

§. 7. *Versicolori veste, pictisque et auro caelatis refulgens armis*] *versicolore veste* Voss. 1. Leid. 2. et Lovel. 1. Ut apud Ovid. 5. Fastor. 356.

Sic est haec cultu versicolore decens.

At ea forma, qua vulgo editur, etiam infra obcurrit 34, 1, 3. *Neu vestimento versicolori uteretur.* Ita etiam Florus 1, 16, 7. *Aureis et argenteis armis, discolori veste usque ad ambitum armatam. versi coloris veste* Lovel. 5. et Portug. a m. 2. Sed una voce *versicolores tunicae* etiam infra memorantur 9, 40, 3. *Tunicae auratis militibus versicolores, argentatis linteae candidae.* et *diversicolores alae* in dedicatione Aeneïdos.

Marmoreusque tibi diversicoloribus alis
In morem picta stabit amor pharetra.

universicolori veste perperam Harlej. 1. Mox *pictisque auro caelatis*, sine vocula *et*, Leid. 2. qui etiam in verbis sequentibus *in armis humilibus* mendose praefert. Supra hoc cap. *Hispano cingitur gladio, ad propiorem habili pugnam.* ubi etiam laudavi huc facientem locum ex Liv. 22, 46, 5. Mela 1, 5. *Parma elephantino tergore exsecta, ingens, et ob magnitudinem nulli nunc usuro habilis.* V. J. Fr. Gronov. infra ad Epit. Liv. 57.

§. 8. *Non cantus, non exsultatio, armorumque agitatio vana*] *non tantus cantus* Hearnii Oxon. L. 1. Forte *tantus* tamquam variam lectionem vocis *cantus* in margine invenit librarius, atque utrumque junxit, quemadmodum alibi saepe factum est. *non catus* Leid. 1. Deinde *agitatio varia* Lovel. 3. et Fragm. Hav. solito errore. V. infra ad 22, 7, 4.

Pectus animorum iraeque tacitae plenum] *pectus animosum* editiones vett. quas vidi, usque ad Frobenium, qui anno 1535. *animorum* vulgavit, consentientibus omnibus scriptis. *animos* et *iram* jungit etiam Ovid. 1. Met. 166.

Ingentes animos, dignas Jove concipit iras.

Ita enim legendum monuit Cel. Burmann. et *animos* per iracundiam exposuit. Deinde *irae* deficit in Leid. 1. at *tacitae* in edd. Rom. anni 1472. et Parm. Male. Observavit enim Cl. Jac. Gronovius in scholis domesticis, quibus Livium discipulis exposuit, imitationem quasi Homeri esse, qui similiter fere locutus est in Iliad. Γ. 8.

Οἱ δ' ἄρ' ἴσαν σιγῇ μένεα πνείοντες Ἀχαιοί.

tot circa mortalium animis spe metuque pendentibus, Gallus, velut moles superne inminens, projecto laeva scuto, in advenientis arma hostis vanum cae-

Mox *omnium ferociam* non recte Haverk.

§. 9. *Tot circa mortalium animis spe metuque pendentibus*] *animi*, non *animis*, legi oportere, existimat idem, quem ingenio dixi excellere, Florebellus: ut sit, *tot mortalibus pendentibus animi spe metuque;* et illud exprimatur, quod est 8, [13, 17.] *Tot populos inter spem metumque suspensos animi habetis.* SIG. Florebellus, referente Sigonio, *animi*: sicut et infra c. 30. *Quid illis nos, Patres conscripti, sollicitis ac pendentibus animi renuntiare jubeatis.* Contra omnes Msti *animis.* Sic 8, 13. habent duo Pall. Msti: *Tot populos inter spem metumque suspensos animis habetis.* Unus tamen et vetustissimae editiones *animi*. GEBH. *animi* Gronovius etiam in prima editione notarum scribendum conjecit, et locutionem *pendere animi* multis similibus exemplis inlustravit: sed in posterioribus curis conjecturam expunxit, eademque exempla retulit ad hujus libri c. 30, 22. Et recte. Omnibus enim scriptis et editis in vulgatam lectionem conspirantibus, eam veriorem esse existimo. Certe quemadmodum *pendere animi* vel *animis*, ita etiam ipse. *animus* dicitur *pendere* ac *suspensus esse.* Supra 5, 39, 6. *Omne inde tempus suspensos ita tenuit animos usque ad lucem alteram.* ad quem locum plura vide. *Animus* autem *pendet spe metuque,* quemadmodum *omnia metu mutuo suspensa esse* dicuntur supra 2, 32, 5. Paullo ante *constitere acies inter duas*, transpositis vocibus, Lovel. 4. qui ordo interdum Livio placuit. V. supra ad 2, 19, 8. Praestat tamen reliquorum nihil mutantium fidem sequi.

Velut moles superne inminens] *velut moles superimminens* Haverk. Ita Val. Max. 1, 8, 2. *Myrto frequentibus ramis diffusae superimminentem excelsae magnitudinis palmam circumdedit.* Virgil. 12. Aen. 305.

Pastorem primaque acie per tela ruentem
Ense sequens nudo superinminet.

Statius 4. Theb. 529. *major superinminet ordo.* Ita recte emendarunt Gronov. ac Barth. ut et N. Heinsius ad Nason. 4. Metam. 689. Et ita etiam est in vetustissimo Msto Cassellano, atque in alio, quem beneficio viri, dum viveret, optimi atque amici integerrimi Petri Vlamingii cum editis contuli. Quum tamen cetera Mstorum turba, et praesertim praestantissimi quique codices in vulgatum conspirent, eam lectionem servandam arbitror. *superne inminere*, ut *desuper inminere* apud Stat. 1. Theb. 660.

Pallidus Inachiis qui desuper
inminet Argis,
Dum morior, depelle globum.

Ita *superne ingerere tela* Curtius dixit 8, 11. *superne innatare* Plinius 33. H. N. 6. Voce *superne* utitur etiam Liv. 1, 25, 12. *Gladium superne jugulo defigit.*

Vanum caesim cum ingenti sonitu ensem dejecit] caesum

sim cum ingenti sonitu ensem dejecit. Romanus, 10 mucrone subrecto, quum scuto scutum imum perculisset, totoque corpore interior periculo vulneris

Lovel. 1. a m. 1. *caesi* Leid. 1. et Gaertn. At tota illa vox exsulat a Klock. Male. Livius infra 22, 46, 5. *Hispano punctim magis, quam caesim, petere hostem adsueto.* Paullo ante verba *projecto laeva scuto in advenientis* culpa librarii deerant in Gaertn.

§. 10. *Mucrone surrecto*] *subrecto* scribunt Voff. 2. Leid. 1. Harlej. 1. et Florent. cum edd. Rom. anni 1472. et Parm. orthographia tantum diversa, ex quo deinde factum eft *subjecto* in Lovel. 2. Curtius 9, 5, 11. *Linquentem revocavit animam, et nudum hostis latus subjecto mucrone hausit.* Ubi tamen Acidalius et Freinsh. *subrecto* conjecerunt, sed invitis Mftis, qui editam lectionem servant, nisi quod in uno vel altero vox *subjecto* omittatur. Et forte vulgatum defendi ibi poteft: ut *mucronem subjicere* dicatur, qui mucrone erecto supcrincumbentem hoftem vulnerat, quemadmodum dicimus *subjicere in equum*, de qua locutione v. ad 6, 24, 5. Hic tamen unius iftius cod. lectio probanda non videtur, sed erranti librario potius adscribenda effe. Ita autem interdum variant codices et vetuftae edd. V. quae notavi ad Silii Ital. 10, 253. At *surrepto* praeferunt Leid. 2. Lovel. 1. 4. et Haverk. qua ratione etiam alibi lapsi sunt scribae: saepius enim commutarunt *directus* et *direptus*, ut et *directio* et *direptio*. V. infra ad 37, 31, 5. Vulgatum verum eft. Silius Ital. 10, 253.

Ilia cornipedis subrecta cuspide transit.

ubi plura olim dixi.

Quum scutum scuto imum perculisset, totoque corpore interior periculo vulneris etc.] Pictura eft, sed admodum difficilis, ita ut quidam pro *interior* legerent *inferior*, sed non placet. Porro quod aït, *inter corpus armaque*, nisi de scuto ac Galli gladio intelligas, non equidem affequor. GLAR. Obscurum quia censet effe hunc locum Glareanus, ejus sensum exponam. †. „Sigonius quidem exponit, res „tamen nihilominus manet in „obscuro: discutiat lector lo„cum, et videbit, Livium ipsum „ex Quadrigarii imitatione hanc „commisiffe obscuritatem." †. Manlium, aït, cum scuto scutum imum Galli percuffiffet, toto corpore, ne a Gallo vulneraretur, Gallum ipsum subiiffe, et proxime ad eum acceffiffe, ita ut se inter corpus Galli et scutum ejus implicaret. Sic enim Q. etiam Quadrigarius in 1. Annalium, auctore Gellio [9, 13.] a quo hujus pugnae descriptio sumta a Livio eft. *Manlius iterum scuto scutum percutit, atque de loco hominem iterum dejicit: eo pacto ei sub Gallicum gladium successit, atque Hispanico pectus hausit.* SIG. Pall. pr. ac tert. *scuto unum.* sec. *scuto imum pertulisset* Campanus *cum scuto scutum in unum perculisset,* aspice temeritatem hujus hominis. GEBH. Hanc lectionem in prima invenio Curionis editione. Priores praeferunt *scuto scutum.* qui ordo verborum supereft in Florent. Voff. utroque, Leid. utroque, Lovel. 1. 3. 4. 5. Harlej. 1. et Fragm. Hav. at vox *scuto* deficit in Portug. et Haverk. Priorem itaque lectionem revocavi. Tum *unum*, pro *imum*,

factus, insinuasset se inter corpus armaque, uno alteroque subinde ictu ventrem atque inguina hausit, et in spatium ingens ruentem porrexit hostem.
11 jacentis inde corpus, ab omni alia vexatione intactum, uno torque spoliavit: quem respersum cruore collo

Voss. 2. Lovel. 2. 4. Harlej. 2. Gaertn. Haverk. et Fragm. Hav. a m. 1. De hoc errore infra v. ad 8, 6, 2. Deinde *periculis sed*, pro *perculisset*, Leid. 1. *periculisset* Fragm. Hav. a m. 1. *pertudisset* Harlej. 2. *pertulisset* Voss. 1. Leid. 2. Lovel. 2. 5. Gaertn. et Haverk. quomodo saepe librarii lapsi sunt. V. infra ad 35, 27, 16. *percussisset* malebat Cl. Hearnius, quia Quadrigarius apud Gell. l. l. inquit, *Manlius, animo magis, quam arte, confisus, scutum scuto percutit.* et deinde *Manlius iterum scuto scutum percutit.* Solent autem *perculit* et *percutit*, ac *per culsus* et *percussus* in Mstis confundi. V. N. Heinsium ad Nason. 6. Metam. 98. et eumdem ac Cel. Burm. ad Nason. 4. Metam. 138. Adde, quae notavi ad Silii 2, 213. et ad Liv. 34, 15, 2. *Interior periculo vulneris*, qui prope adeo sub gladium Galli successit, ut vulnerari non potuerit. Ita infra 24, 34, 10. *Quae propius quaedam subibant naves, quo interiores ictibus tormentorum essent.* His autem Livius exprimit id, quod Quadrig. dixerat *ne Gallus impetum icti haberet*, praesertim si verba haec loco mota superius collocemus, ex sententia Yvon. Villiom. 2, 4. quam etiam Gronov. verisimilem credidit.

Insinuasset se inter corpus armaque] *ni insinuasset* Leid. 2. *nisi juvasset* Haverk. Tum *sed*, pro *se*, Voss. 2. et Lovel. 3. Denique *intra corpus* idem Lovel. 3. V. ad 5, 27, 2.

Ventrem atque inguina hausit] Eodem verbo usus etiam est Quadrig. apud Gell. l. l. *Ei sub Gallicum gladium successit, atque Hispanico pectus hausit.* V. quae notavi ad Silii Ital. 5, 524. Ceterum *ventrem ac inguina* Lovel. 4. contra morem Livianum. V. infra ad 10, 36, 17. Paullo ante *uno altero subinde ictu* sine conjunctione *que* Leid. 2.

In spatium ingens ruentem porrexit hostem] *Porrigi* dicuntur mortui. Horatius Epod. 10, 21.

Opima quod si praeda curvo
litore
Porrecta mergos juveris.

Statius 11. Theb. 12.

Quantus Apollineae temerator matris Averno
Tenditur, ipsae horrent, si quando pectore ab alto
Emergunt, volucres inmensaque membra jacentis
Spectant.

GEBH. *in spatium ingens porrigitur*, qui jacens ingens spatium corpore occupat. Silius 6, 153.

— serpens centum porrectus in ulnas

collo circumdedit suo. Defixerat pavor cum admiratione Gallos. Romani, alacres ab statione obviam militi suo progressi, gratulantes laudantesque ad dictatorem perducunt. Inter carminum prope modum incondita quaedam militariter joculantes, Torquati cognomen auditum; celebratum deinde

12

13

Letalem ripam et lucos habitabat Avernos.

Ovidius 3. Amor. El. 11, 25.

Idem per spatium Tityon porreximus ingens.

2. Metam. 197.

Porrigit in spatium signorum membra duorum.

Virgil. 6. Aen. 597. *per tota novem cui jugera corpus Porrigitur.* Simili fere modo *acies in longitudinem porrecta* infra 25, 21, 6. Praeterea *euntem*, pro *ruentem*, perperam Haverk.

§. 11. *Jacentis inde corpus*] *jacens inde corpus* editt. antiquiores. Pro quo deinde Mediol. anno 1505. hinc Ascens. anno 1513. et 1516. tum Aldus, et postea reliqui *jacentis* dederunt; quod constanter in scriptis omnibus superast.

Una torque spoliavit: quem respersum cruore collo circumdedit suo] Quadrigarius (apud Gell. l. l.] *Torquem detraxit, eamque sanguinolentam sibi in collum imponit.* GEBH. *torque uno spoliavit* Harlej. 2. Portug. et Haverk.

§. 12. *Defixerat pavor cum admiratione Gallos*] *Defixerat Gallos cum admiratione pavor* Lovel. 4. *Defixerat pavor cum admiratione animos Gallorum* Hearnii Oxon. C.

Ab statione obviam militi suo progressi] *a statione* Gaertn. *obviam ab statione* Leid. 2. et Lovel. 1. quorum posterior etiam exhibet *praegressi*, sollemni scribarum errore. V. ad 9, 10, 7. Vox *obviam* ab operis typographorum omissa est in ed. Parm.

Laudantes gratulantesque ad dictatorem perducunt] Inverso ordine Pall. tres et Campani ed. *gratulantes laudantesque.* GEBH. Eo ordine transposuit vocabula Cel. Jac. Gronovius, eumque secutus J. Clericus. Neque aliter est in scriptis meis, nisi quod *laudantes* non adpareat in Lovel. 5. Deinde *producunt* Lovel. 4. Male. Supra 5, 15, 8. *Quum perductus ad imperatorem, inde Romam ad senatum missus esset.* Ubi v. quae notantur.

§. 13. *Inter carminum propemodum incondita quaedam militariter joculantes*] Ego haec corruptissima arbitror. Sensus et Latinitas satis placerent, si legeretur: *Inter carminum licentiam inconditosque ac militares jocos.* T. FABER. Muretus *In carminum.* Ego sic explico. *Cognomen Torquati auditum inter joculantes militariter incondita quaedam prope carminum modum, celebratum deinde.* Nam quod Sigonius *additum*, nusquam in meis reperio. J. FR. GRON. Doujatius hic more graculi Aesopici alienis plu-

Digitized by Google

14 posteris etiam familiaeque honori fuit. Dictator coronam auream addidit donum, mirisque pro concione eam pugnam laudibus tulit.

1 XI. Et, Hercule, tanti ea ad universi belli even-

mis nitet. Quum enim Gronovius vulgatam lectionem adversus Fabrum defendisset, et verum verborum sensum non modo hoc loco, sed supra etiam ad l. 6. cap. ult. §. 10. recte ostendisset, gloriam hanc ipsi sublegere conatus est. Ne tamen condictioni furtivae locus esset, subficere credidit, si, verbis servatis, tantum ordinem paullum inverteret, ita ad hunc locum notans. „Mihi absque hoc remedio „(Fabri) incorrupta videntur; „quod, sic inverso verborum „ordine, quemvis intellecturum „puto. *Auditum est cognomen „Torquati inter militariter jo„culantes quaedam incondita „carminum prope modum.*" An in animum inducere potuit, quoniam adnotatio Gronovii vel non suo loco reperiretur, vel in editione anni 1665. qua usus est, inter addenda legeretur, fore, ut furtum hoc numquam deprehenderetur? Ceterum prima vox *Inter* deest Haverk. Ejus loco *In* legunt quaedam edd. vett. ut Mediol. anni 1480. Tarvis. utraque, Veneta anni 1495. aliaeque. V. ad Liv. 38, 57, 6. Hinc *carminum quoque modum* edit. Mediol. anni 1505. quod etiam Ascens. annis 1513. et 1516. in margine ostentavit. Sed frustra. Tum *incognita* habet Lovel. 3. *inconditi* Gaertn. in quo etiam vox sequens *quaedam* non adparet; sed *quae* ejus loco exstat in Portug. a m. 1. Tandem *jaculantes* praeferunt Leid. ambo, Lovel. 1. 2. 4. et Fragm. Hav. a m. 1.

Torquati cognomen auditum] Non paucis verbis eguerim, si, quam diverse hic locus legatur, enarrare voluerim: neque solum verbum *auditum*, pro *additum*, sed in praecedentibus quoque. Sit igitur suum unicuique liberum judicium; nam haec omnnia prosequi neque possumus, neque volumus. GLAR. Lege *additum* ex veteribus libris. SIG. MS. Fuldensis *Torquatus cognomentum auditum*. MOD. Quid desideretur in hac lectione, omnium MSS. codd. atque editorum auctoritate subfulta, doceat me Sigonius, e libris nescio quibus sublestissimae fidei praeferens *additum*. Vult enim Livius, ex joculantibus incondita militariter propemodum carminum Torquati cognomen auditum haesisse tum T. Manlio, tum posteris familiaeque ejus. Modius laudat e MSS. Fuldensibus *Torquatus cognomentum auditum*. A. Gellius 9, 13. *T. Manlius, summo loco natus, apprimeque nobilis fuit. Ei Manlio cognomentum factum est Torquatus.* ubi membr. Pal. habent *Torquati*. GEBH. *additum*, quod recte Gronovio displicuit ad verba praeced. ut et Gebhardo, apud me tantum superest in perpetuis adseclis vet. lib. Sigonii Portug. et Haverk. Reliqui stant pro vulgata scriptura, nisi quod *auditu* sit in Leid. 1. et Lovel. 2. Praeterea *cognomte* Lovel. 5. *nomen* Klock. cum edd. Rom. anni 1472. et Parm. *Torquatus cognomentum*, quod Modius in Msto Fuld. invenit, in nullo apud me supereft. Neque etiam vulgatum muto. Supra 1. 56, 8. *Bruti quoque haud abnuit cognomen.* 2, 8, 1. *Inde cognomen*

tum momenti dimicatio fuit, ut Gallorum exercitus proxima nocte, relictis trepide castris, in Tiburtem agrum, atque inde, societate belli facta, commeatuque benigne ab Tiburtibus adjutus, mox in Cam-

factum Publicolae. e. 13, 1. *Cui postea Scaevolae a clade dextrae manus cognomen inditum.* Infra hoc lib. c. 32, 15. *Non si mihi novum hoc Corvi cognomen Diis auctoribus homines dedistis, Publicolarum vetustum familiae nostrae cognomen memoria excessit.*

Posteris etiam familiaeque honori fuit] Vet. lib. *posteris et familiae honori fuit.* SIG. Pall. MSS. pr. ac tert. *celebratumque deinde posteris, etiam familiae honori fuit.* Sec. vero *celebratum deinde posteris et familiae honori fuit.* Campan. *celebratum deinde posteris familiaeque honori fuit.* Quadrigarius *Quo ex facto ipse posterique ejus Torquati sunt cognominati.* GEBH. Sigonius *posteris et familiae.* Ego in duobus Voff. duobusque Pall. video *posteris etiam familiae honori fuit.* J. FR. GRON. Non contemnenda est scriptura horum librorum: nam idem est ac *posteris, atque etiam familiae.* Cicero in Brut. 75. *Splendidam quamdam minimeque veteratoriam rationem dicendi tenet, voce, motu: forma etiam magnifica et generosa quodammodo.* Adde, quae adnotata sunt ad Florum 4, 7, 15. DUK. *posteris et familiae honori fuit* Lovel. 2. *posteris etiam familiae* Leid. uterque, Lovel. 1. 3. 4. 5. Harlej. ambo, Gaertn. Portug. Haverk. et Fragm. Hav. Ex uno Florent. nihil in excerptis notatum obcurrit, ut vulgatum servasse videatur.

§. 14. *Coronam auream addidit donum*] *addit* Fragm. Hav. a m. 1. omnesque excusi usque ad Aldum, qui reposuit *addidit*, quemadmodum est in reliquis scriptis. V. supra ad 2, 24, 6. Mox *etiam pugnam*, pro *eam pugnam*, edd. Rom. anni 1472. et Parm. Deinde *laudibus sustulit* Portug. in margine. Infra hoc lib. c. 36, 5. *Vestrum iter ac reditum omnia secula laudibus ferent.* ubi vide.

§. 1. *Et, Hercle, tanti ea ad universi belli eventum momenti dimicatio fuit*] *Hercule* Voff. uterque, Leid. uterque, Lovel. quinque, Florent. Gaertn. Klock. Fragm. Hav. et vett. edd. Neque aliter erat in Portug. a m. 1. pro quo postea factum est *Herculis.* Basileenses demum *Hercle* dederunt, quod mox Curio et inde recentiores adoptarunt. Priorem itaque scripturam revocavi. V. supra ad 6, 40, 15. hoc lib. c. 4, 7. 9, 4, 12. 34, 32, 7. et alibi. Praeterea vox *momenti* aberat a contextu Portug. adscripta deinde est margini, sed alio loco. Praefert enim *tanti momenti ea ad universi belli eventum dimicatio fuit.*

Relictis trepide castris] *trepidis castris* Lov. 2. Infra 10, 12, 6. *Stativa trepide deserta fuerant.* et saepe alibi. Mox *societatem belli facta*, pro *societate*, Leid. 1.

Commeatuque benigne ab Tiburtibus adjutus] Ita Rott. et alii, non *benigno.* 9, 6, 6. *Commeatus militibus benigne mittunt.* Et passim. J. FR. GRON. *benigno* male exhibuerat editio Gruteri ultima, eamque secuta Heinsii Elzeviriana. Contra *benigne* non tantum

2 paniam transierit. Ea fuit caussa, cur proximo anno C. Poetelius Balbus consul, quum collegae ejus M. Fabio Ambusto Hernici provincia evenisset, ad-
3 versus Tiburtes jussu populi exercitum duceret. ad quorum auxilium quum Galli ex Campania redissent, foedae populationes in Lavicano, Tusculanoque, et Albano agro, haud dubie Tiburtibus ducibus,
4 sunt factae. Et, quum adversus Tiburtem hostem duce consule contenta respublica esset, Gallicus tu-

priores excusi, sed omnes etiam scripti. Vocula *que* deest in Leid. 2. Tum *a Tiburtibus* Voss. 1. Lovel. 2. 3. 4. 5. Gaertn. Portug. Haverk. et Fragm. Hav. Deinde *adjutis* Haverk. Mox *in Campania*, pro *in Campaniam*, Leid. 1. *in Campanam* Leid. 2.

§. 2. *C. Petilius Balbus consul*] Capitolini lapides hunc *C. Poetelium Libonem* vocant. SIG. Nomen gentile *Poetelius* scribendum esse, supra dictum est ad 3, 35, 11. Praeterea adsentior ferme Sigonio, *Libo*, pro *Balbus*, scribendum esse, non tantum quia ita exhibent lapides Capitolini, verum etiam quia alibi gentis Poeteliae cognomen *Balbus* non obcurrit, et Pighius docet in Annal. ad ann. CCCXCIII. p. 279. hujus anni consules in tabulis Graecis et Cuspiniani *Libonem et Ambustum* nominari. In Chron. etiam Paschali et fastis Idatian. ex hujus et sequentis anni consulibus unum par consulum efficitur, qui vocantur *Libo et Lenatus*, vel *Laenas*. Ceterum addita vocula *ut C. Petilius* male Haverk. et Harlej. 2.

Quum collegae ejus M. Fabio Ambusto Hernici provincia evenisset] *cum collega ejus*, quasi *cum* praepositio foret, praeferunt Voss. 1. Leid. 1. Lovel. 2. Harlej. 2. et Haverk. sine sensu: quod animadvertens librarius Harlej. 2. ei se optime consulturum existimavit, si inserta deinde vocula legeret *cui Hernici provincia evenisset*. Sed nihil agit. Praeterea Fabii praenomen omittitur in Leid. 1. Lov. 2. 3. Gaertn. et Fragm. Hav. quod recte superest in reliquis. Deinde *Hernicia provincia* Lovel. 1. a m. 1. *Hernicorum provincia* Portug. et Haverk. Perperam. Supra 5, 12, 6. *Valerio Potito Volsci provincia evenerat*. ubi alia vide. Deinde *provinciae*, vel *provicie venisset* Voss. 1. et Leid. 1. perperam divisis literis. *provincia venisset* Leid. 2. Lovel. 1. 2. et Fragm. Hav. V. quae ad eumdem locum notantur.

§. 3. *Ad quorum auxilium quum Galli ex Campania redissent*] *ad quorum consilium* Voss. 1. Leid. 2. et Lovel. 1. V. infra ad 9, 21, 4. Tum *Gallici* Lovel. 5. Deinde *ex Campanis* Harlej. 2. et Haverk. Denique *rediissent* Lovel. 4. V. ad 8, 26, 6.

Foedae populationes in Lavicano] *Labicano* Voss. 1. Leid. uterque, Lovel. 1. 4. 5. Florent. Harlej. 1. et Fragm. Hav. V. supra ad 2, 39, 4.

§. 4. *Contenta respublica esset*,

multus dictatorem creari coëgit. creatus Q. Servilius
Ahala T. Quinctium magistrum equitum dixit; et ex
auctoritate Patrum, si prospere id bellum evenisset,
ludos magnos vovit. Dictator, ad continendos pro- 5
prio bello Tiburtes consulari exercitu jusso manere,
omnes juniores, nullo detrectante militiam, sacra-
mento adegit. Pugnatum haud procul porta Collina 6
est totius viribus urbis, in conspectu parentum con-
jugumque ac liberorum. quae magna, etiam absen-

Gallicus tumultus dictatorem creari coëgit] *contempta* Lovel. 2. 4. Florent. et Fragm. Hav. a m. 1. V. ad 25, 38, 20. Deinde τὸ *esset* exsulat ab Harlej. 2. Portug. et Haverk. Tandem *creare* Lovel. 3. quae vox non adparet in ed. Parm.

Q. Servilius Ahala T. Quinctium magistrum equitum dixit] *Hala* Lovel. 4. 5. Harlej. 2. Portug. et Haverk. *Haala* Lovel. 1. *Abala* Harlej. 1. Reliqui recte *Ahala*. V. supra ad Epit. Liv. 4. *creatus Quintus magistrum equitum dixit*, reliquis omissis, Lovel. 3. Mox vocula *et*, quae sequitur, deficit in Florent. Sed verisimile fit, eam interceptam esse a praecedentis vocis literis ultimis. V. infra ad 9, 41, 10.

Si prospere id bellum evenisset] *pro spe* Lovel. 2. Sed librarius, quum *pros'pe*, vel *prospe*, scriptum fuisset, unicam vocem perperam in duas divisit, et additam notam vel non vidit, vel adsecutus non est. (* v. ad 28, 24, 3.) Non dissimili modo, pro *prospere* datum est *prope* infra 8, 25, 5. Pro *a spe*, substitutum est *aspe*, sive *aspere*, 9, 24, 11. pro *suapte*, datum est *sua p te*, sive *sua per te*, supra 6, 15, 12. V. ad 39, 31, 4. Paullo ante ed. Parm. *et auctoritate Patrum*, omissa praepositione *ex*, quam reliqui omnes libri servant. In verbis sequentibus *ludos vovit magnos*, transpositis vocibus, Gaertn.

§. 5. *Nullo detrectante militiam*] *detractante* Florent. Voss. 1. Leid. 1. Lovel. 1. 2. 3. 5. Gaertn. Haverk. et Fragm. Hav. a m. 1. V. ad 34, 15, 9. Paullo ante *ad continendos proprios bello Tiburtes* Leid. 2. pro *proprio*. V. erroris originem ad 4, 44, 5. Tum *consulari exercitu jussit manere*, pro *jusso*, Voss. 2. et Lovel. 3. Deinde *omnes minores* Gaertn. V. ad 6, 27, 10.

§. 6. *Pugnatum haud procul porta Collina est totius viribus urbis*] *Pugnatum aūt*, id est *autem*, Lovel. 2. V. ad 5, 34, 4. Tum *procul a porta* Harlej. 2. Portug. et Haverk. V. infra ad 24, 28, 1. Deinde *totis viribus urbis* Lovel. 2. [Veith.] Mox *parentum conjugum ac liberorum*, pro *conjugumque*, Harlej. 2. Portug. et Haverk. Vulgatum superest in pluribus et melioribus codd. V. supra ad 2, 31, 1.

Quae magna, etiam absentibus, hortamenta animi] Pall.

telii triumphum Tiburtes: *Ubi enim eum secum acie conflixisse? spectatores paucos fugae trepidationisque Gallorum, extra portas egressos, postquam in se quoque fieri inpetum viderint, et sine discrimine obvios caedi, rece-*
11 *pisse se intra urbem. Eam rem triumpho dignam visam*

laudari, et a militari aetate tamquam bonos cives conspici vulgus hominum vidit. 27, 13, 11. *Imperator eos conlaudat, pronunciatque.* et ita alibi saepe.

Fabio satis visum, ut ovans urbem iniret] Pall. duo et Campan. *satis visum est.* GEBH. *satis visum est* etiam Voss. 2. Leid. 2. Lovel. 1. 2. 3. 4. inter versus adscriptum in Voss. 1. Deinde *urbem ovans iniret* Haverk. *ovans urbem intraret* Lovel. 4. quae lectio ex interpretis glossa nata videtur. Adi supra ad 5, 22, 4. Ita 3, 24, 8. *Ubi triumphantes victore cum exercitu urbem inierunt.* Mox hoc lib. c. 13, 10. *Tecum triumphantes urbem inire.* et ita saepe. Paullo ante *de Gallis Tiburtibus,* perperam omissa copula, Leid. 1. et Lovel. 2.

§. 10. *Ubi enim eum secum acie conflixisse*] *Non enim eum secum acie conflixisse* Leid. 2. et Lovel. 1. *Ubi enim secum* Lovel. 2. Harlej. 2. Klock. et Haverk. exsulante pronomine *eum.* Deinde *aciem conflixisse* Harlej. 2. et Portug. *aciem confluxere* Haverk. Male. De locutione *acie confligere* v. ad Epit. Liv. 73.

Speculatores paucos fugae trepidationisque Gallorum] Exemplaria Germanica, sane perquam vetusta, quorum fidem atque auctoritatem libenter sequimur, habent *spectatores,* non *speculatores.* GELEN. *speculatores* ediderant Aldus, Froben. anno 1531. et quidam alii. Eamdem vero lectionem in solis tantum Lovel. 2. et 4. reperi. Deinde *fuga trepidationis Gallorum* Leid. 1. et Lovel. 2.

In se quoque inpetum fieri viderint] *viderunt* Lovel. 2. 4. 5. Harlej. 2. Portug. et Haverk. et ita editur Mediol. anno 1505. *viderant* Voss. 2. Lovel. 3. Gaertn. et Fragm. Hav. *viderent* Leid. 2. Mox *obvios caedere,* pro *caedi,* Leid. 1. et Lovel. 4. Verum ultimam syllabam *re* ex prima vocis sequentis repetitam esse ex *eo* constat, quod in Leid. 1. ibi pro *recepisse* scriptum sit *cepisse.*

Recepisse se in urbem] Vet. lib. *intra urbem.* SIG. Prisca lectio *in urbem* in nullo mihi cod. obvia fuit, nisi quod in Florent. ex quo nihil notatum invenio in excerptis, exstitisse videatur. Reliqui sane omnes cum Hearnii Oxoniensibus Sigonio favent, nisi quod trajectis vocibus *intra urbem se* habeant Harlej. 2. Portug. et Haverk. Ita supra Rhenanus emendavit, et in pluribus codicibus inveni 3, 4, 8. *Primo concursu pulsus se intra castra recepit.* ubi etiam *in castra.* vulgo editur. Eadem etiam varietas infra obcurrit hoc lib. e. 36, 12. c. 37, 17. (* v. ad 21, 3, 1.) et alibi. *intra urbem,* ut *intra portas* paullo ante hoc cap. *Simul cum his intra portas compelluntur.*

§. 11. *Eam rem triumpho di-*

Romanis? ne nimis mirum magnumque censerent, tumultum exciere in hostium portis, majorem ipsos trepidationem ante moenia sua visuros.

XII. Itaque insequenti anno, M. Popillio Laenate, Cn. Manlio consulibus, primo silentio noctis 1

gnom visam] *Eam rem non triumpho dignom* Lovel. 2. *Eam rem tum triumpho dignam* Lovel. 4. et Fragm. Hav. *Eam rem in triumpho dignam* ed. Parm. Mox *ne minus mirum*, pro *ne nimis mirum*, Lovel. 4. Sed passim in his vocibus intempestive commutandis scribae lapsi sunt. V. infra ad 36, 9, 7.

Tumultum excire in hostium portis] Pro *excire*, quidam *exciere* reposuerunt, propter verbi significatum. Id autem num in usu sit, quem maxime spectandum existimo, haud equidem scio. Et in his verbis promiscuus est aliquando, quamquam rarus usus, ut in compositis a *sedeo* ac *sido*, apud poëtas maxime: tametsi *sedeo* ac *sido* significatione propiora sunt, quam *cieo* ac *cio* apud quosdam, Prisciano tamen idem significare videntur. GLAR. Quidam legunt *excire*. At *exciere* infinitivus verbi *excieo* est in vet. lib. SIG. *excire*, quod Glareanus probavit, tantum ex editis invenio in Ascens. ann. 1513. et 1516. ac Mogunt. idem vero ex scriptis tantum servant Lovel. 2. 5. Harlej. 2. Portug. Haverk. et Hearnii Oxon. B. Reliqui, et mei, et quos Hearne Oxonii consuluit, *exciere* defendunt. Inter quos quum sint codd. integerrimi et fide dignissimi, ab eorum lectione discedi non placet. *Exciere* autem eodem modo, ut a *conciere* est *concient* supra 1, 59, 3. *Lucretiae corpus in forum deferunt, concientque miraculo rei novae atque indignitate homines.* Ceterum *magnumque tumultum censerent*, perperam transpositis vocibus, Harlej. 2. Lovel. 5. Portug. et Haverk. Mox etiam *majorem ipsos stationem*, pro *trepidationem*, male praefert Latinii Neapolit.

§. 1. *M. Popilio Lenate*] Ex Capitolinis tabulis *M. Popillio Loenote* scribendum est. Diodorus item [l. 16. p. 518.] *Μάρκον Ποπίλλιον Λαινάτην* consulem vocat. Duxit autem cognomen a *laena*, ut aït Cicero in Bruto [14.] *M. Popillius Laenos consul cum esset, eodemque tempore sacrificium publicum cum loena faceret, quod erat flamen Carmentalis, plebis contra Patres concitatione et seditione nunciata, ut erat laena amictus, ita venit in concionem, seditionemque cum auctoritate, tum oratione sedavit.* Livius item hoc anno orientem seditionem inter Patres et plebem metu Tiburtini belli compressam scribit. SIG. *Pompilio* Voss. ambo, Leid. ambo, Lovel. 2. 3. 5. Harlej. ambo, Florent. Gaertn. Portug. et Fragm. *Pomipilio* Klock. *Pomponio* Haverk. Sed recte Sigonius *Popillio*. V. infra ad 9, 21, 1. et 26, 6, 1. *Laenote* per diphthongum Florent. et alii exhibent; *Lenato* Voss. 1.

Cn. Manlio] Pall. pr. ac tert. *M. Mallio*. Andreae editio *C. Manlio*. GEBH. *M. Manlio*, vel *M. Mallio* Voss. 1. Leid. 2. Lovel. 1. 3. 4. 5. Sed saepe compendium praenominis Cnaeus

ab Tibure agmine infesto profecti, ad urbem Romam
2 venerunt. terrorem repente ex somno excitatis subita res et nocturnus pavor praebuit: ad hoc multorum inscitia, qui, aut unde, hostes advenissent.
3 Conclamatum tamen celeriter ad arma est, et portae stationibus, murique praesidiis firmati: et ubi prima lux mediocrem multitudinem ante moenia, neque alium, quam Tiburtem, hostem ostendit, dua-

Cn. abiit in *M.* sive praenomen Marcus. V. supra ad 2, 45, 12. hoc lib. c. 16, 1. 8, 17, 5. c. 18, 13. 9, 46, 1. 10, 11, 10. aliisque locis. *M. concinnius Manlio* Voss. 2. coñ *Manlio* Leid. 1. *cum Manlio* Fragm. Hav. *C. Manlius* Portug. *C. Manlio* Haverk. et edd. Rom. anni 1472. ac Parm. V. supra hoc lib. ad c. 3, 3. Verum in Fastis Capitolinis *CN. MANLIVS. L. F. A. N. CAPITOLINVS. IMPERIOSVS* hoc anno vocatur. Eidem etiam praenomen *Γναῖον* tribuit Diod. Sic. l. 16. p. 518. licet in nomine gentili erret, eum vel *Μαμέλιον*, vel *Μαιμίλιον* adpellans. *et Cn. Manlio* Lovel. 2. Sed passim pro arbitrio librarii copulam inter duorum consulum nomina vel addiderunt, vel omiserunt. V. ad 2, 17, 1. Mox *consules*, pro *consulibus*, Voss. 2. a m. 1. *consul* a manu altera. *consule* Lovel. 3. V. ad 10, 10, 2.

Ab Tibure agmine infesto profecti, ad urbem Romam venerunt] *a Tibure* Voss. 2. Leid. uterque, Lovel. 1. 3. 4. Gaertn. et Fragm. Hav. *ab Tiburte* Harlej. 2. *Tiburtes agmine infesto profecti* Lovel. 2. Deinde *ad urbem Romanam* Haverk. V. ad Epit. Liv. 49. At reliquos nihil mutantes hoc loco sequor.

§. 2. *Terrorem repente ex somno excitatis*] *e somno* Lovel. 2. *ex somno repente excitatis* alio ordine est in Gaertn. Deinde *exercitatis* legit Leid. 1. V. infra ad 10, 33, 1.

Ad hoc multorum inscitia, qui, aut unde, hostes advenissent] Vet. lib. *ad haec.* SIG. Voss. uterque, Rott. *ad hoc.* J. FR. GRON. *adhuc* Leid. 1. et Lovel. 2. *ad haec* Lovel. 2. [?] Harlej. 2. Portug. et Haverk. [Veith.] reliqui mei et Hearnii Oxon. L. 1, 2. et C. recte *ad* hoc. V. ad 21, 52, 10. et mox hoc cap. ad §. 11. Tum voces *qui aut* desunt in Lovel. 2. *qui et unde* habet Harlej. 2. Florus 2, 18. *Sine discrimine insultant: qui enim, aut unde Romani.* Quum autem exempla, quae viri docti, et in primis Cel. Dukerus, ad eum locum notarunt, utroque modo, *qui aut unde*, vel *qui et unde*, hanc formulam proferri doceant, vulgatum servo, quod pro eo et plures et meliores stent codices. Deinde *hostis advenisset* Harlej. 1. V. supra ad 5, 50, 2. Sed neque hic unum testem audiendum arbitror. *hostes accessissent* Lovel. 4. Quod ex glossa natum esse, non dubito.

§. 3. *Conclamatum tamen celeriter ad arma est*] *Conclamatum tum celeriter* Gaertn. V. ad Liv. 22, 17, 5. *Conclamatum ce-*

bus portis egreſſi consules utrimque aciem subeuntium jam muros adgrediuntur: adparuitque occasio- 4
ne magis, quam virtute, fretos veniſſe. adeo vix primum inpetum Romanorum ſuſtinuere. Quin etiam bono fuiſſe Romanis adventum eorum conſtabat, orientemque jam seditionem inter Patres et plebem metu tam propinqui belli compreſſam. Alius ad- 5
ventus hoſtium fuit proximo bello, agris, quam ur-

leriter tum Lovel. 4. Deinde *celeriter est ad arma* Gaertn. Mox *et porta stationibus*, pro *et portae*, Voſſ. 2. Leid. 1. Lovel. 2. 3. et Gaertn. Verum ad unam portam una tantum, non plures stationes adpositae. Recte itaque vulgo *portae* editur.

Duabus portis egressi consules] *de duabus portis* Harlej. 2. Portug. et Haverk. Deinde *egressi consules sunt* Fragm. Hav. Paullo ante *lux* deficit in Leid. 2. et *atque alium*, pro *neque alium*, idem praefert. *Tiburtem ostendit hostem*, transpositis vocibus, Lovel. 3.

Utrimque aciem subeuntium jam muros adgrediuntur] *utramque aciem subeuntium* invito Livio Voſſ. 2. et Lovel. 3. ac 4. Vocula *jam* deficit in Voſſ. 2. et Lovel. 3. *jam muros* in Hearnii Oxon. L. 2.

§. 4. *Vix primum inpetum Romanorum sustinuere*] *impetum Romanum* Harlej. 2. Tum *sustinuisse* Voſſ. 2. Paullo ante *magis occasione* trajectis dictionibus Lovel. 5.

Quin etiam bono fuisse Romanis adventum eorum constabat] Vocula *eorum* abeſt a Pall. duobus MSS. GEBH. *Quin et bono* Hearnii Oxon. C. V. ad 22, 47, 9. Hinc *bona fuisse Romanis adventum* Leid. 1. *bonum fuisse Romanis adventum* Lovel. 2. et 4. Sed *bono esse* dicuntur, quae prosunt. Senec. consol. ad Polyb. 21. *Si modo id tibi futurum bono est*. 2. Nat. Quaeſt. 39. *Auctoritatis est, ubi post rem factam venit, quam futuram bono malove significat.* Tum *eorum* non adparet etiam in Voſſ. 2. Lovel. 2. 3. 4. Gaertn. et Fragm. Hav. a m. 1. Mox *inter Patres plebem*, pro *et plebem*, Florent. *inter Patres ac plebem* Lovel. 4. Deinde *compressurum*, pro *compressam*, Gaertn. et Hearnii Oxon. B.

§. 5. *Alius adventus hostium fuit proximo bello*] Legendum *anno*. Id patet ex mutatis consulibus. Iſtud *bello* natum ex versu superiore. Deinde quid eſſet *propinqui belli*, et mox *proximo bello*? T. FABER. Recte *bello*, non *anno*. Nam eodem fuit adventus, etsi sequentis anni consules bellum geſſerint. J. FR. GRON. Vulgatam lectionem contra Fabrum defendit etiam Doujatius, Gronovio consentiens, cujus tamen notam videre non potuit, quoniam ex numero earum sit, quae demum poſt mortem ejus adparuerunt in ed. anni 1679. eamque editionem non

6 bi, terribilior. Populabundi Tarquinienses fines Romanos, maxime qua ex parte Etruriam adjacent, peragravere: rebusque nequidquam repetitis, novi consules C. Fabius et C. Plautius juſſu populi bellum

acceperit, nisi jam magna parte belli Punici typis descripta.

Agris, quam urbi, terribilior] Pall. duo *agris, quam terribilior urbi.* sec. *agris terribilior, quam urbi.* GEBH. *agris, quam terribilior urbi* Florent. Voſſ. uterque, Leid. uterque, Lovel. 1. 2. 3. Harlej. 1. Klock. et Fragm. Hav. *agris terribilior, quam urbi* Lovel. 4. 5. Harlej. 2. Portug. et Haverk. [Veith. qui *urbe.*] Voces *quam urbi* omitti in Oxon. B. Cl. Hearne monuit.

§. 6. *Maxime qua ex parte Etruriam adjacent*] Vet. lib. *qua ex parte Etruria adjacet.* Probo. SIG. Probe Pall. MSS. bini, pr. ac tert. *qua ex parte Etruriam adjacent.* Placet tamen Sigonio, quod reperit in codice nihili, repetiturque in Pal. sec. *Etruria adjacet.* GEBH. Liv. 26, 42, 4. *Hispaniae ora, quae nostro adjacet mari.* Tamen etiam quarto casu uti potuit, ut alii, quorum loca habet Oudendorp. ad Frontini 3, 9, 5. Scriptura quidem ubique variat, sed hoc a scribis profectum videri poteſt, qui plerumque secuti sunt usitatiora. In Caesare 6. B. G. 33. pro vulgato *ad eam regionem, quae Atuaticis adjacet,* MS. meus habet *quae ad Vatucos adjacet,* et alterius libri excerpta penes me *ad Aduaticos,* ut Mela 1, 7. *ad Syrtim adjacent.* Nec erat, cur Lambinus ad Lucret. 5, 546. tam graviter inveheretur in Gifanium pro eo, quod ipsi placebat, *quoi quae adjaceat res,* legentem *quid quae adjaceat res.* Nam quum in plerisque MSS. etiam Lambinianis, sit *quid,* et cetera, tam in scriptis, quam editis, varie legantur, Gifanius non minus recte, immo rectius, potuit retinere *quid,* quam Lambinus id mutare in *quoi.* DUK. *qua ex parte Etruria adjacet* Gaertn. *qua parte Etruria adjacet* Harlej. 2. Portug. Haverk. et Hearnii Oxon. B. *qua ex parte silvestria adjacent* Lovel. 2. Sed *qua ex parte,* ut supra hoc lib. c. 3, 5. *Fixa fuit dextro lateri aedis Jovis optimi maximi, ex qua parte Minervae templum est.* ubi v. Gronov. Deinde *Etruriam adjacent* servant quidem integerrimi plures que alii codd. atque ita saepe Avienum in descript. orb. locutum eſſe, docuit Inl. N. Heinsius ad Val. Flacc. 5, 536. quum tamen Avienus et poëta, et aliquot seculis Livio junior sit, et non modo ex Livio aliud ejusdem locutionis exemplum non notaverim, verum etiam omnia illa, quae laudantur ex melioris Latinitatis scriptoribus, ob codd. diſſensum dubia sint, hinc vel cum Sigonio *Etruria adjacet* legendum puto, vel minima mutatione refingendum *Etruriae adjacent.* Nam ita loquitur supra 2, 49, 9. *Tota regione, qua Tuscus ager Romano adjacet.* Praeterea *maxima,* pro *maxime,* Leid. 1. et Haverk.

Novi consules C. Fabius et C. Plautius] Diodorus [l. 16. p. 522.] Μάρκον Φάβιον et Γάϊον Πλώτιον edit. SIG. Admodum variant aberrantes librarii. *novi consules is cum Fabius et C. Plautius* habet Voſſ. 1. *novi consules iī. cons. Fabius et C. Plau-*

indixere; Fabioque ea provincia, Plautio Hernici evenere. Gallici quoque belli fama increbrescebat. 7
Sed inter multos terrores solatio fuit pax Latinis petentibus data, et magna vis militum ab iis ex foe-

tius Harlej. 1. *novi consules is. C. F. et cōs. Plaucius* Leid. 1. *novi consules hi sunt consul Fabius et Cornelius Plautius* Voss. 2. *novi consules hiis cum Fabius et Plautius* Lovel. 1. *novi consules II. C. sunt et C. Plautius* Fragm. Hav. a m. 1. *novi consules C. sunt C. Fabius et C. Plautius* a m. 2. *novi consules hiis Fabius et Plautius* Leid. 2. *novi consules facti et cons. Plautius* Lovel. 2. *novi consules S. C. et Cornelius Plautius* Lovel. 3. *novi consules sunt C. Fabius et Cornelius Plautius* Gaertn. *novi consules facti his Q. Fabius et C. Plautius* Lovel. 4. *novi consules facti Q. Fabius et C. Plautius* Lovel. 5. *novi consules Q. Fabius et Aemilius Plautius* Haverk. *novi consules Quintus Fabius et Plautius* Harlej. 2. *novi consules Q. Fabius et C. Plautius* Portug. et Hearnii Oxon. B. et C. Sed priorem consulem *C. Fabium* dictum fuisse existimat Pighius in Annal. ad ann. cccxcv. p. 282. quod Livius *ipsum* ita postmodum vocat interregem et consularem c. 17. Alterius consulis nomen integrum exstat in fastis Capitolin. *C. PLAVTIVS P. F. P. N. PROCVLVS.* Paullo ante *nequiquam* Florent. V. infra ad 40, 47, 9. In verbis sequentibus *indixere bellum* Fragm. Hav. *bellum indixerat* Lovel. 2.

Fabioque eo provincia, Plautio Hernici evenere] Copula *que* non conspicitur in Lovel. 4. Tum *Herniciae venere* Leid. 1. *Hernicae venere* Harlej. 1. *Hernici evenire* Haverk.

§. 7. *Gallici quoque belli fama increbrescebat*] *increscebat* Leid. 2. et quaedam ex principibus edd. quam lectionem vel ex librarii errore, vel ex interpretatione marginali natam puto. *increbrescere* enim est crebrior fieri, augeri, crescere. V. Barthium ad Statii 4. Theb. 30. *increpescebat* Leid. 1. *increbescebat* Lovel. 1. et Fragm. Hav. De orthographia hujus verbi v. Cel. Burm. ad Suet. Aug. 11. Adde etiam, quae notavi ad Silii 10, 1. (* ad Liv. 45, 1, 3.) Vulgatam scribendi rationem, in quam saepe optimae notae codices consentire solent, et hic etiam plerique consentiunt, servavi. Ita Barthius apud Stat. l. l. edidit *crebrescere*, idemque licet in contextu *increbescere* retinuerit, optimum tamen Mstum *crebrescere* legere professus est ad 5. Theb. 490. V. etiam infra ad 8, 8, 11. et Torrent. ad Suet. Tib. 11.

Solatio fuit pax Latinis petentibus data] Vox *Latinis* non conspicitur in Leid. 2. *pax Latinis petita data* habet Portug.

Ex foedere vetusto, quod multis intermiserant annis, accepta] Quod ictum cum Latinis erat victis ad lacum Regillum. Livius l. 2. SIG. Praepositio *ex* deest in Lovel. 2. et quibusdam edd. vett. Deinde *intermiserint* idem codex. Tum *esset*, pro *accepta*, Lovel. 4. Ceterum Doujatius existimat, Livium etiam respicere potuisse ad foedus cum Tarquinio Superbo initum, de quo egit Livius 1, 52. Verum quum ibi *foederis renovati* mentio fiat,

dere vetusto, quod multis intermiserant annis, ac-
8 cepta. quo praesidio quum fulta res Romana esset, levius fuit, quod Gallos mox Praeneste venisse, at-
9 que inde circa Pedum consedisse, auditum est. Dictatorem dici C. Sulpicium placuit. consul ad id adcitus C. Plautius dixit. magister equitum dictatori additus M. Valerius. Hi robora militum, ex duobus consularibus exercitibus electa, adversus Gal-

(quemadmodum post pugnam ad lacum Regillum foedus antea factum cum gente Latina Romani renovarunt, teste Dionys. 6. Ant. p. 356. et 358.) et Dion. Halic. l. 4. p. 249. Tarquinium principem gentis suae a Latinis creatum dicat *ἐπὶ τοῖς αὐτοῖς δικαίοις, ἐφ' οἷς Ταρκύνιόν τε τὸν πάππον αὐτοῦ ἐποιήσαντο, καὶ μετὰ ταῦτα Τύλλιον*, verius videtur, Livium, si non ad foedus post proelium ad Regillum lacum initum respexit, aeque ad foedus tempore Tarquinii Prisci, quam Tarquinii Superbi, compositum respicere potuisse; cujus hanc conditionem fuisse refert Dionys. l. 3. p. 191. ut Latini facerent, quaecumque Romani juberent. Et ita T. Manlius consul Latinis in memoriam revocat foedera, quae L. Tarquinius cum ipsis fecit, infra 8, 5, 9.

§. 8. *Quo praesidio quum fulta res Romana esset*] *quorum praesidio* Voss. 1. a m. 1. *quo praesidio consulta res* Leid. 1. V. superius notata ad 4, 24, 7.

Levius fuit, quod Gallos mox Praeneste venisse, etc. *Dictatorem dici C. Sulpicium*] Hic est quartus Gallorum in Romanos inpetus C. Sulpicio dictatore repressus: de quo sic Appian. in Celtica: *Μετὰ δὲ Βοιοὶ Κελτικὸν ἔθνος θηριωδέστατον ἐπῆλθε Ῥωμαίοις καὶ αὐτοῖς Γάϊος Σουλπίκιος δικτάτωρ μετὰ στρατιᾶς ἀπήντα*. SIG. Vocula *quod* et mox τὸ *est* desunt in Voss. 2. et Lovel. 3. quae etiam omitti possent, si aliorum auctoritas concineret. Nam *auditum Gallos mox Praeneste venisse fuit levius* eodem modo dictum est, quo supra 4, 16, 4. *Refellit falsum imaginis titulum paucis ante annis lege cautum, ne tribunis collegam cooptare liceret.* et 1, 53, 1. *Ni degeneratum in aliis huic quoque decori obfecisset.* ubi plura vide. Nunc duobus his credere nequeo. Tum *mox Gallos* transpositis dictionibus Lovel. 5. Harlej. 2. Portug. et Haverk. At illud *mox* deficit in Voss. 2. et Lovel. 1.

Circa Pedum consedisse] Palat. sec. *circa Padum*. GEBH. Ita et Voss. 1. Leid. 2. et Lovel. 1. 2. 4. ac 5. errore librariorum, qui vocem minus notam in notiorem commutarunt. Similiter lapsi sunt typographi in edd. Rom. anni 1472. et Parm.

§. 9. *Consul ad id adcitus C. Plautius dixit. magister equitum dictatori additus M. Valerius*] Palat. sec. *C. Plantius*. Sensus autem hujus loci clarissimus est, videlicet ab C. Plautio ad id accito dictum fuisse dictatorem C. Sulpicium, quem densa cali-

los duxerunt. Lentius id aliquanto bellum, quam 10
parti utrique placebat, fuit. quum primo Galli tantum avidi certaminis fuiſſent, deinde Romanus miles, ruendo in arma ac dimicationem, aliquantum Gallicam ferociam vinceret; dictatori neutiquam 11
placebat, quando nulla cogeret res, fortunae se committere adversus hostem, quem tempus deteriorem in dies et locus alienus faceret, sine praeparato

gine turbant duo Pall. *consul ad id accitus C. Plautium dixit magistrum equitum. Dictatori additus M. Valerius.* GEBH. Turbantibus Pall. concinunt Lovel. 2. et 3. nisi quod eorum prior insuper legat *additur.* Praeterea *accitus M. Plantium dixit* eſt in Voſſ. 2. *accitus C. Plautius dixit magistrum equitum* in Leid. 2.

Ex duobus consularibus exercitibus electa, adversus Gallos duxerunt] *ex duobus exercitibus consularibus* Lovel. 5. Harlej. 2. Portug. et Haverk. Deinde *erecta* Leid. 1. V. infra ad 28, 36, 7. Sed vox *electa* exsulat a Lovel. 2. quemadmodum *Gallos* ab Harlej. 1. Deinde *duxere* habet Lovel. 4.

§. 10. *Lentius id aliquantum bellum, quam parti utrique placebat, fuit*] Lege *aliquanto.* GELEN. Ita praeferunt etiam omnes codd. mei. Praeterea *Tentius*, pro *Lentius*, Florent. *Letitius* Lovel. 2. Tum *parti utrinque placebat* Lovel. 2. et Harlej. 1.

Deinde Romanus miles ruendo in arma ac dimicationem] Pall. duo *deinde cum Romanus miles ineundo in arma.* GEBH. Similiter peccatur in Voſſ. 2. et Lovel. 3. *tuendo*, pro *ruendo*, habet Fragm. Hav. a m. 1. Deinde *in arma ad dimicationem* Gaertn. Quod referri poſſet ad morem Livii, qui ita praepositiones variare solet: de quo dictum eſt supra ad 6, 28, 3. nisi alii omnes vulgatum servantes clamarent, unius iſtius librarium voculas *ac* et *ad* commutaſſe; ut saepe alibi factum eſſe, infra videbimus ad 21, 32, 2.

§. 11. *Dictatori neutiquam placebat*] Pall. tres *ne utique.* GEBH. Ita et Lovel. 2. 3. Harlej. 2. et Haverk. *dictatori utique placebat* Lovel. 4. *dictatori neutiqualis utique placebat* Lovel. 5. *neutique*, vel *ne utique*, omnes excusi usque ad Modium, qui *neutiquam* vulgavit. Sed prius placuiſſe Paraeo in Lexic. Crit. auctor eſt Hearnius.

Quem tempus deteriorem in dies et locus alienus faceret] Extat haec lectio in Palat. sec. et antiquiſſima Andreae recensione, quam non improbo, praeferens longe illi, quae habetur in Pall. reliquis et Camp. *et locis alienis faceret.* GEBH. *et locis alienis faceret* etiam Voſſ. ambo, Leid. ambo, Lovel. 1. 3. Harlej. 1. Gaertn. Klock. et Fragm. Hav. Mihi vulgatum non movendum videtur. Saepe *tempus* et *locum*

commeatu, sine firmo munimento morantem. ad hoc iis animis corporibusque, quorum omnis in inpetu
12 vis effet, parva eadem languesceret mora. His consiliis dictator bellum trahebat, gravemque edixerat poenam, si quis injuffu in hoftem pugnaffet. Milites, aegre id patientes, primo in stationibus vigiliisque inter se dictatorem sermonibus carpere; inter-

hoc modo jungi, olim monui ad Silii 5, 86. Ita supra 1, 9, 6. *Cui tempus locumque aptum ut daret Romulus.* hoc lib. c. 14, 3. *Ipsos sibi locum ac tempus pugnandi sumturos.* 22, 39, 12. *Meliores, prudentiores, constantiores nos tempus diesque facit.* 33, 37, 7. *Si tempore loeoque ad certamen destinatis, praeparatis animis concurrissent.* 34, 19, 6. *Diem locumque constituant, ubi secum armis decernant.* (* c. 30, 5.)

Sine praeparato commeatu, sine firmo munimento morantem] Verba *sine praeparato commeatu* deficiunt in Hearnii Oxon. L. 2. neglegentia librarii omiffa ob vocis *sine* repetitionem. V. infra ad 9, 11, 11. *sine proeparatu commeatus* perperam praefert Harlej. 2. Deinde *sine monumento* Voff. 2. Lovel. 3. et Fragm. Hav. a m. 1. sollemni librariorum lapsu. V. supra ad 4, 10, 6.

Ad hoc iis animis corporibusque] *ad haec* Lovel. 4. Harlej. 2. Haverk. et Hearnii Oxon. B. et C. *adhuc* Leid. 2. V. supra hoc cap. §. 2. Deinde *corporibus animisque* Voff. 1. Leid. uterque, Lovel. quinque, Harlej. ambo, Portug. Klock. Haverk. Fragm. Hav. et Gaertn.

Quorum omnis in inpetu vis esset] Abeft a Pall. praepositio *in*. Sed non itidem a priscis illis editionibus. GEBH. Abeft etiam a Voff. 2. Leid. 2. Lovel. 2. 3. et Harlej. 2. quomodo etiam infra peccatur 10, 14, 12. Sed omnino *τὸ in* intercidit ob primam syllabam vocis sequentis. V. infra ad 8, 33, 6. Praeterea *omnis primo in impetu* Portug. in margine. Tum alio ordine *esset vis* Lovel. 1. 5. Harlej. 2. Portug. et Haverk. *in impetu vis, et parva eadem* Klock.

§. 12. *Si quis injussus in hostem pugnosset*] Vet. lib. *injussu*. Probe. sic enim et l. 3, [63, 5.] *Populus injussu et altero die frequens supplicatum iit.* SIG. Recte *injussu* Sigonius. Ita enim omnes mei et Hearnii Oxonienses codd. ac cum illis ed. Parm. praeferunt, et Livius saepiffime locutus eft. 2, 43, 9. *Injussu signa referunt, moestique redeunt in castra.* 4, 29, 5. *Quod occasione bene pugnandi captus injussu decesserit praesidio.* c. 32, 11. *Magistro equitum praecipit, ne injussu pugnam incipiat.* ubi etiam male quidam codd. *injussus.* 5, 19, 9. *A procursationibus edicto, ne quis injussu pugnaret, ad opus milites traducti.* 10, 4, 9. *Nec tamen injussu movere auderent.* c. 38, 3. *Qui*

interdum Patres communiter increpare, quod non jussissent per consules geri bellum. *Electum esse exi-* 13
mium imperatorem, unicum ducem, qui nihil agenti sibi de coelo devolaturam in sinum victoriam censeat. Eadem deinde haec interdiu propalam, ac ferociora his, jactare; *se injussu imperatoris aut dimicaturos, aut agmine Romam ituros.* Inmiscerique militibus cen- 14
turiones: nec in circulis modo fremere, sed jam in

juniorum non convenisset ad imperatorium edictum, quique injussu abisset. 40, 35, 7. *Ut non ultra retineri posse in provincia viderentur, injussuque inde abituri essent.* V. Sigon. ad 3, 63, 5.

Dictatorem sermonibus carpere, interdum Patres communiter increpare] *sermonibus eapere* Leid. 2. et Harlej. 1. De quo errore supra v. ad 6, 32, 11. Deinde *comiter*, pro *communiter*, Ascensius, quomodo saepe *comis* et *communis* commutantur. V. ad 25, 12, 9. Hic autem operae errarunt, quod in prioribus edd. *coiter* per compendium scriptum invenissent. Praeterea *increpere* perperam Voss. 2. et Lovel. 3. Paullo ante *Milites id aegre patientes* alio ordine Leid. 1. et Haverk.

Quod non jussissent per consules geri bellum] *per consulem geri bellum* Harlej. 2. Portug. et Haverk. V. ad 10, 10, 2. *per consules id geri bellum* Leid. 2.

§. 13. *Eadem deinde haec interdiu propalam ac ferociora his*] *Eadem inde haec* Lovel. 5. [*interdum* Veith.] Tum *ac ferocia his* Leid. 2. ac Lovel. 1. Paullo ante pronomen *sibi* deerat in Leid. 2.

§. 14. *Nec in circulis modo fremere, sed jam in principiis ac praetorio in unum sermones confundi*] Veget. 2, [7.] *Principia* principales milites aït fuisse, qui privilegiis muniebantur, ut tribuni, ordinarii, aquiliferi. Hoc loco *in principiis* est in coetu principalium militum. SIG. *Principia* locus in castris, ubi jus reddebatur. V. Turneb. 3. Advers. 9. Torrent. in Sueton. Oth. 1. Lipsium ad Taciti 1. Hist. [48.] et 3. Hist. [13.] Adde P. Victorium 3. Var. Lect. 6. Cicer. lib. singulari epist. ad Brutum Ep. 10. in fine, ubi pro *castrorum praesidiis* legendum est *principiis*. et Stewich. ad Vegetii 1, 20. KLOCK. Immo potius *in principiis*, id est, in celeberrimo illo loco castrorum, cui *principia* nomen erat, in quo semper magna multitudo militum versabatur. 28, 25, 5. *In principiis praetorioque, ubi sermones serentium circulos vidissent, alloquebantur.* et alibi saepe eadem significatione apud Livium et alios. *Circuli* hic sunt coetus alio loco castrorum, quam in principiis et praetorio fabulantium. Verba Vegetii 2, 7. ad militiam inferiorum temporum pertinent. DUK. *neque in circulis* Gaertn. Deinde *in principibus* Fragm. Hav. de quo errore v. ad 22, 8, 7. Miror autem, Sigonium per *prin-*

principiis ac praetorio in unum sermones confundi, atque in concionis magnitudinem crescere turba, et vociferari ex omnibus locis, *ut extemplo ad dictatorem iretur: verba pro exercitu faceret Sex. Tullius, ut virtute ejus dignum esset.*

1 XIII. Septimum primum pilum jam Tullius ducebat; neque erat in exercitu, qui quidem pedestria

cipia hic intellexisse coetum militum principalium: per quae recte Klockius intelligit locum in castris, de quo agit Lipsius 5. de Milit. Rom. Dial. 4. Eum autem innui patet ex voce addita *praetorio*. *Principia* autem et *praetorium* etiam infra junguntur 28, 25, 5. *Circumeuntes enim tentoria primum, deinde in principiis praetorioque, ubi sermones inter se serentium circulos vidissent, adloquebantur.* Ex quo loco colligi potest, *principia* et *praetorium* fuisse loca castrorum celeberrima ac frequentissima, in quibus milites, itidem ut etiam hic fecisse dicuntur, consistentes conloquebantur. Indicat igitur Livius, milites consilium dictatoris primo clam damnasse noctu in stationibus ac vigiliis; deinde id propalam interdiu in circulis fecisse; iis paullatim etiam centuriones sese inmiscuisse; tandemque eo audaciae processisse, ut non modo de ea re in partibus castrorum remotioribus, ubi minus observari poterant, verum etiam in locis celeberrimis, ubi magna semper hominum multitudo obversabatur, qualia erant principia ac praetorium, inter se conloqui ausi fuerint. Paullo ante *Inmiscerique jam militibus* edd. Mediol. anni 1480. Tarvisina utraque, et aliae eas secutae usque ad Aldum, qui voculam *jam*, neque in scriptis neque in edd. principibus inventam, iterum delevit.

In concionis magnitudinem crescere turba] Pall. duo *magnitudine*. GEBH. *in concionis magnitudine* etiam Voss. 2. Leid. 1. Lovel. 3. 4. Harlej. 1. et Gaertn. [*atque concionis magnitudine* Veith.] Deinde *crescere turbam* Gaertn. cum edd. Mediol. anni 1480. Tarvisina utraque, et proximis usque ad Moguntinam, quae iterum *turba* reposuit. At vox illa deficit in Leid. 1. et Lovel. 2. ac 5.

Vociferari ex omnibus locis, ut extemplo] Pall. tres, Campani quoque editio *vociferare*. 9, 14, 7. iidem libri, *vociferare, se in auctoritate Tarentinorum manere*. 10, 28, 12. oggerunt Pall. omnes, *Vociferare Decius*. GEBH. *vociferatione* Leid. 2. *vociferare* Voss. ambo, Leid. 1. Lovel. quinque, Harlej. 2. Portug. Gaertn. Haverk. et Fragm. Hav. sine dubio scribarum culpa. V. infra ad 8, 38, 13. Deinde *et extemplo* Haverk. de quo errore v. ad 21, 28, 9. In praecedentibus τὸ *et* ante *vociferari* deerat in Lovel. 5.

Verba pro exercitu faceret Sex. Tullius] Quidam codices *Servium* habebant, quidam *Sextum*. Sed fortassis Servii Tullii, sexti Romanorum regis nomen

stipendia fecisset, vir factis nobilior. is, praecedens 2
militum agmen, ad tribunal pergit; mirantique Sulpicio non turbam magis, quam turbae principem Tullium, imperiis obedientissimum militem, *Scilicet,* 3
dictator, inquit, *condemnatum se universus exercitus a te ignaviae ratus, et prope ignominiae caussa destitutum sine armis, oravit me, ut suam caussam apud te agerem.*

errorem librariis dederit. GLAR. *Ser. Tullius* vel *Servius Tullius* omnes editi usque ad Frobenium, qui anno 1531. dedit *Sex. Tullius,* quemadmodum praeferunt, quibus usus sum, scripti codices.

§. 1. *Septimum primum pilum jam Tullius ducebat*] V. Lipsium de Milit. Rom. 2. Dial. 8. DUK. *primipilum* Leid. 2. Lovel. 5. Harlej. 2. Portug. Gaertn. et editi usque ad Aldum, qui vulgavit *primum pilum,* ut habent reliqui scripti, nisi quod in Klock. sit *Septimum pilum.* Recepta lectio verior est. Infra 42, 34, 11. *Quater intra paucos annos primum pilum duxi.* Cic. ad Brutum Epist. 8. *Nasennius Cretensi bello Metello imperatore octavum principem duxit.* Praeterea τὸ *jam* deest in Lovel. 2. eujus loco *atque* exstat in Lovel. 5. Deinde *Tullius duxerat* Lovel. 2. Quod enim tum maxime primum pilum duxerit, caussa fuit, cur electus sit, ut pro exercitu verba faceret. Ceterum quanta antiquitatum Romanarum notitia instructus fuerit Doujatius, docet paraphrasis, qua haec verba exposuit. „Tullius Sextus „hic septem jam annos legioni „praeerat tamquam proximi pi-„li centurio." Verum quis est proximi pili centurio? at forte scribere voluit primi pili centurio. Sed an primi pili centurio praeest legioni? Expone igitur: Septimum Tullius jam erat centurio primi pili. De centurione primo pilo v. supra ad 2, 27, 6.

Qui quidem pedestria stipendia fecisset, vir factis nobilior. is praecedens] Desideratur in Pall. duobus optimis vox *stipendia.* GEBH. Desideratur etiam in Voss. 2. et Lovel. 3. sed, ut videtur, errore scribarum. Deinde *stipendia egisset* Hearnii Oxon. B. Perperam. Supra 3, 27, 1. *Quum stipendia pedibus propter paupertatem fecisset.* 10, 25, 1. *Tanta cupiditas erat sub eo duce stipendia faciendi.* 42, 34, 14. *Imperatores mei, et qui una stipendia fecerunt, testes sunt.* Et ita saepius ipse et alii. Praeterea *vir factis nobilioribus. praecedens* Lovel. 1. *vir facti nobilioris. praecedens* Voss. 2. et Lovel. 3. Paullo ante τὸ erat deficit in Leid. 2.

§. 2. *Turbae principem Tullium, imperiis obedientissimum militum*] Vet. lib. *militem.* SIG. *militem* non modo constanter servant codd. mei, et quibus Cl. Hearne Oxonii usus est, verum etiam omnes typis exarati usque ad Curionem, qui *militum* dedit. Paullo ante *morantique,* pro *mirantique,* Lovel. 3. sed copula *que* deficit in Fragm. Hav.

§. 3. *Scilicet, dictator, inquit, condemnatum se universus ex-*

4 *Equidem, sicubi loco cessum, si terga data hosti, si signa
foede amissa objici nobis possent, tamen hoc a te inpe-
trari aequum censerem, ut nos virtute culpam nostram
corrigere, et abolere flagitii memoriam nova gloria pate-*
5 *reris. Etiam ad Alliam fusae legiones eamdem, quam
per pavorem amiserant, patriam, profectae postea ab
Vejis, virtute recuperavere. nobis, Deûm benignitate,*

ercitus a te ignaviae ratus, et prope] *Si licet, dictator, inquit* Voss. 1. Leid. 2. Lovel. 1. 2. 5. Portug. Haverk. et Fragm. Hav. De hoc errore supra v. ad 3, 19, 9. *Sil'r dictator, inquit*, id est *Similiter*, Gaertn. Deinde *inquit ex duobus universus exercitus a te ignominia ejectus, et prope* Lovel. 3. sine sensu. Tum *destitutus* Lovel. 2. 4. et Fragm. Hav. [Veith.] Sed alterum praestare puto.

Oravit me, ut suam caussam apud te agerem] Palat. sec. *oravit me, suam caussam apud te agerem.* Ita fine cap. Pall. duo MSS. pr. ac tert. *Te, imperatur, milites tui oramus, nobis pugnandi copiam facias.* utrimque exclusa conjunctione *ut.* GEBH. Omnes nostri hoc loco vulgatum servant. at alio ordine vocabulorum *ut apud te suam caussam agerem* habet Gaertn.

§. 4. *Si terga data hosti, si signa foede amissa objici nobis possent*] Posteriori loco τὸ *si* omittunt Leid. 2. Lovel. 1. 4. 5. Florent. Portug. et Haverk. Verum illud a vocis sequentis prioribus literis interceptum puto. V. infra ad 34, 58, 10. Elegans autem est illa repetitio hujus voculae, de qua supra v. ad 3, 17, 3. Praeterea male *objici nobis possunt* Lovel. 4. [Veith.] Paullo ante *En quidem*, pro *Equidem*, Lovel. 4. *Et quidem* Gaertn. [Veith.]

Tamen hoc a te inpetrari aequum censerem] *tū hoc a te* Lovel. 5. et Gaertn. [*tum a te hoc* Veith.] V. ad Liv. 22, 17, 5. *tamen a te hoc* Lovel. 2. *tamen a te haec* Lovel. 4. *tamen haec a te* primae edd. usque ad Aldum, nisi quod in Parm. desit etiam vox *tamen*. Deinde *imperari* Leid. 2. et Lovel. 1. Mox *nostram culpam* trajectis vocibus Harlej. 2. et Portug. Tum *pateris*, pro *patereris*,, forte quod olim *pat'eris* scriptum fuisset, et addita nota evanuerit, Leid. 1. *patueris* Gaertn.

§. 5. *Etiam ad Alliam fusae legiones*] *ad Albam* Leid. 2. *ad Aliam* Leid. 1. Lovel. 1. 2. 4. Harlej. 1. Florent. et Klock. V. ad Epit. Liv. 5. Praeterea *fuisse legiones* Leid. 2.

Profectae postea ab Vejis virtute recuperavere] *ab ejus* Voss. 1. Lovel. 1. 5. Portug. a m. 1. et Haverk. *ab hostibus ejus* Leid. 2. *ab eis* Florent. Leid. 1. Lovel. 2. 4. Harlej. 1. Klock. et Fragm. Hav. *ab eis Veis* Gaertn. duplici lectione juncta, ut saepe factum. Tum *recuperavere virtute* Lovel. 4. Mox *felicitati tuae populique Romani* Voss. 2. et Lovel. 3. *felicitate tua populo Romano* Voss. 1. Leid. 2. et Lovel. 1. *felicitate tua populi Romani* Gaertn.

§. 6. *Si nos et hostes haud se-*

felicitate tua populique Romani, et res et gloria est integra. Quamquam de gloria vix dicere ausim, si nos 6
et hostes haud secus, quam foeminas, abditos intra vallum omnibus contumeliis eludunt; et tu imperator noster, quod aegrius patimur, exercitum tuum sine animis, sine armis, sine manibus judicas esse; et prius, quam expertus nos esses, de nobis ita desperasti, ut te mancorum

cus, quam feminas, abditos intra vallum etc. *eludunt*] *sed nos hostes* Lovel. 2. *si nos hostes* Voss. 2. et Lovel. 3. ac 5. Praeterea *abditas* Klock. et editi ante Aldum, qui primus dedit *abditos*, quomodo est in reliquis scriptis, nisi quod manifesto errore librarii *abditus* habeat Gaertn. Tum coñ *vallum*, id est *contra*, idem Gaertn. Doujatius conjicit, non male forte legi posse *sic nos et hostes* etc. *eludunt*. Immo longe pejus, ut patebit, si voculam illam repetamus in duobus sequentibus hujus periodi membris, *et sic tu imperator noster* etc. *judicas, et sic* etc. *de nobis ita desperasti*. Illa enim, quae hic ponitur, ibi subintelligenda est: quod commode procedit, si hic vulgatum servemus. Illud autem *si* hoc loco non est conditionale, sed caussale. Dicit enim Tullius, se de gloria vix dicere audere, *si*, id est siquidem, quoniam hostes eludunt milites Romanos omnibus contumeliis, quoniam imperator milites suos sine manibus esse judicavit, quoniam deniquo de illis desperavit, priusquam eos expertus esset. Ita supra 4, 3, 9. *Obsecro vos, si non ad fastos, non ad commentarios pontificum admittimur, ne ea quidem scimus, quae omnes peregrini etiam sciunt?* 30, 30, 3. *Si hoc ita fato datum erat, ut, qui primus bellum intuli populo Romano, is ultro ad pacem petendam venirem, laetor te mihi sorte potissimum datum, a quo peterem.* Virgil. 1. Georg. 7.

Liber et alma Ceres, vestro si munere tellus
Chaoniam pingui glandem mutavit arista, etc.
Ferte simul Faunique pedem, Dryadesque puellae.

Ubi Servius *si* pro *siquidem* poni notavit. Simili modo particulam *εἰ* quum apud sacros N. Testamenti scriptores, tum apud Polybium adhiberi, docuit diligentissimus Raphelius ad Lucae Act. Apost. 4, 9. V. Cel. Perizon. ad Aelian. 3. Var. Hist. 18. p. 217. Et ita forte illud *εἰ* accipiendum est in verbis diaboli, *εἰ υἱὸς εἶ τοῦ θεοῦ, quoniam filius Dei es*, apud Matth. 4, 3. et 6. apud Lucam 4, 3. et 9. Ceterum paullo antea male vocula *vix* deficit in Lovel. 5. Harlej. 2. et Haverk.

Quod aegrius patimur, exercitum tuum sine animis, sine armis, sine manibus judicas esse] *quod egregius patimur, et exercitum* sine sensu Gaertn. *egregius* etiam Haverk. Tum *et exercitum tuum* Voss. 2. Lovel. 2. 3. *patimur exercitus*, omissa voce sequenti, Harlej. 2. Tum *sine armis* omisit Fragm. Hav. At verbis transpositis *sine armis, sine animis, sine manibus* praeferunt Gaertn. et pleraeque ve-

7 *ac debilium ducem judicares esse. Quid enim aliud esse caussae credemus, cur veteranus dux, fortissimus bello, compressis, quod ajunt, manibus sedeas? utcumque enim se habet res, te de nostra virtute dubitasse videri, quam*
8 *nos de tua, verius est. Sin autem non tuum istuc, sed publicum est consilium, et consensus aliquis Patrum,*

terum edd. usque ad Aldum, nisi quod voces *sine animis* desint in ed. Parm.

Et prius, quam expertus nos esses] *nos expertus esses* Haverk. *expertus nas omnes esses* Lovel. 5. Voces autem *et prius, quam* etc. *judicares esse* desunt in Lovel. 3. cui errori occasionem dedit repetitio vocum *judicas esse* et *judicares esse.* V. infra ad 9, 11, 11. Tum *uindicares*, pro *iudicares*, Harlej. 1. Passim *iudicare* et *uIdicare* commutantur. V. ad 39, 47, 2.

§. 7. *Quid enim aliud esse caussae credemus*] *Quod enim aliud* Lovel. 3. et edd. Rom. anni 1472. ac Parm. Tum *credemus caussae* Harlej. 2. *credimus caussae* Portug. et Haverk. *credimus* etiam Hearnii Oxon. B. *credamus caussae* Leid. 2. Voss. 1. et Lovel. 1. ac 5. *caussae credamus* Voss. 2. Leid. 1. Lovel. 2. 3. 4. Fragm. Hav. Hearnii Oxon. L. 1. et N. atque omnes typis excusi usque ad postremam Gruteri editionem, quae recepit *caussae credemus*, a recentioribus omnibus postea adoptatum.

Compressis, quod ajunt, manibus sedeas] *comprehensis* Leid. 2. et Lovel. 1. *comprehensus* Voss. 1. et Lovel. 1. Alibi saepe haec verba a librariis permutantur. V. infra ad 30, 10, 5. Deinde *manibus sedeat* Lovel. 4. et Harlej. 1. Sed *imperator sedeas* dictum est, ut *Achaei sustinebimus* 32, 21, 16. ubi plura vide. Corruptius *sed ea* Lovel. 2. 5. Gaertn. et Portug. *se dea* Leid. 1. *sedes* ed. Mediol. anni 1480. quod in quibusdam proximis superest, usque ad Mediol. anni 1505. quae *sedeas* restituit, eam lectionem Ascensio annis 1513, et 1516. et mox aliis probantibus.

Utcumque enim se habeat res] *habet* Florent. Voss. ambo, Leid. ambo, Lovel. quinque, Harlej. 1. Portug. Gaertn. Haverk. Fragm. Hav. et editiones Rom. anni 1472. et Parm. Sed *habeat* earum, quas vidi, editionum prima exhibuit Mediol. anni 1480. et post illam reliquae omnes. Plurium itaque ac meliorum codicum lectionem revocavi. Supra in Praefat. *Utcumque erit, juvabit tamen.* 37, 54, 7. *Utcumque tamen res se habet, magis verecundia nastra adversus regem nobis abstat.* 45, 8, 5. *Utcumque tamen haec, sive errore humana, seu casu, seu necessitate inciderunt, bonum animum habe.* Praeterea *sed ea utcumque se habet res* Haverk. Verum illud *sed ea* natum est ex voce praecedenti *sedeas*, pro qua etiam alii codices *sed ea* per errorem scribarum praeferunt: ut hujus cod. librarius utramque illam junxerit. V. ad 3, 44, 4. *Tò enim* deficit etiam in Lovel. 2. at voce addita *ea res* Hearnii Oxon. L. 2. Ceterum iidem typis descripti, qui *habeat* exhibent, etiam *τὸ se* omiserunt, et voces ita invertunt, *utcumque enim res*

non Gallicum bellum, nos ab urbe, a penatibus nostris
ablegatos tenet; quaeso, ut ea, quae dicam, non a mili-
tibus imperatori dicta censeas, sed a plebe Patribus;
quae, sicut vos vestra habeatis consilia, sic se sua habi-
turam dicat. Quis tandem succenseat, milites nos esse, 9
non servos vestros? ad bellum, non in exsilium, missos?

habeat. Utrumque dici poteſt ***utcumque res habet***, et ***utcumque se res habet***. V. supra ad 5, 5, 9. et ad 22, 39, 9. Codicum itaque auctoritatem sequi, praeſtare judico.

§. 8. ***Non tuum istuc, sed publicum est consilium***] ***istud*** Leid. 2. Lovel. quinque, Portug. Gaertn. Haverk. et Hearnii Oxonienses. Et ita etiam ediderunt Mediol. anno 1480. eosque secuti proximi usque ad Aldum, a quo iterum ***istuc*** restitutum eſt. Praeterea τὸ ***est*** deficit in Haverk.

Consensus aliquis Patrum, non Gallicum bellum, nos ab urbe, a Penatibus nostris ablegatos tenet] ***consensus aliqui Patrum*** Voſſ. 1. Harlej. 1. et Klock. V. ad 28, 3, 12. ***aliquid*** Leid. 1. tota autem vox illa deficit in Voſſ. 2. Leid. 2. Lovel. 1. 3. et Fragm. Hav. quemadmodum ***bellum*** in Lovel. 2. Praeterea ***ab penatibus*** Portug. et Haverk. Tum ***obligatos*** Voſſ. 2. et edd. Rom. anni 1472. ac Parm. Male. Supra 1, 35, 2. ***Pueros venatum ablegavit.*** Ubi quaedam vide. 4, 58, 12. ***Eam procul haberi, atque ablegari.*** 5, 2, 4. ***Remotam in perpetuum et ablegatam ab urbe et ab republica juventutem.*** 44, 44, 8. ***Per hanc caussam Thracibus ablegatis portas clausit.*** Similiter librarii lapsi sunt supra 4, 58, 12. Solent paſſim verba eum ***ob*** et ***ab*** composita inter se commutari. V. supra ad 2, 37, 9.

Quaeso, ut quae dicam] Rott. Voſſ. uterque, Flor. Helm. ***ut ea quae.*** J. FR. GRON. Ita etiam omnes mei, omnesque Hearnii codices Oxonienses. Mox ***ab militibus imperatori dicta***, pro ***a militibus***, Portug. et Haverk.

Quae, sicut vos vestra habeatis consilia, sic se sua habituram dicat] Converſio eſt sermonis satis dura, quam praemollivit tamen Tullius. GLAR. ***et ut vos vestra*** Lovel. 2. ***quae ut vos vestra*** Lovel. 4. V. infra hoc lib. c. 35, 10. ***quae sicut vestra*** Voſſ. 2. Deinde ***habetis*** Lovel. 2. Harlej. 2. Portug. et Haverk. Tum ***sua*** omittitur in Leid. 2. Insuper ***habitura*** Voſſ. 1. Leid. ambo, Lovel. 1. 2. 5. Harlej. ambo, Portug. Gaertn. Haverk. et Fragm. Hav. Denique ***dicam*** Lovel. 3. Sed illud verbum deficit in Leid. 1. et Lovel. 2.

§. 9. ***Quis tandem succenseat, milites nos esse, non servos vestros***] ***succenseat***, pro ***censeat***, posuiſſe videtur, compositum pro simplici, ut apud alios quoque auctores saepe usu venit. GLAR. Immo ***succenseat*** hic accipi debet ordinaria significatione, pro irascatur. Tullius enim indicat, neminem aegre ferre poſſe, quod plebs milites, non servi, sint patriciorum, eaque id publice oſtentet ab iis diſſentiendo, et consi-

si quis det signum, in aciem educat, ut viris ac Romanis dignum sit, pugnaturos? si nihil armis opus sit, otium Romae potius, quam in castris, acturos? haec dicta sint Patribus. Te, imperator, milites tui oramus, ut nobis pugnandi copiam facias. quum vincere cupimus, tum te duce vincere; tibi lauream insignem

lia sua ab eorum consiliis diversa habendo.

Ad bellum, non in exsilium, missos] *non ad exsilium* Harlej. 2. Portug. et Haverk. *non exsilium* Voss. 1. Leid. 2. et Lovel. 1. Nihil muto. V. supra ad 6, 28, 3.

Ut viris ac Romanis dignum sit] *viris et Romanis* Gaertn. Tum *sit dignum* Harlej. 2. et Fragm. Hav. at *dignum* deficit in Portug. Mox alio ordine *potius Romae* Harlej. 2. Portug. et Haverk. Deinde *acturos* omittit Gaertn.

Haec dicta sint Patribus] *dicta sunt* Gaertn. In Florent. a m. 1. ultima litera neglecta scriptum erat *sin*, ex quo deinde erasa priori factum erat *in*. Sed vulgatum praefero. Eo sensu per ellipsin infra obcurrit 32, 34, 7. *Et Aetolis haec.* subintellige *dicta sint.*

§. 10. *Te, imperator, milites tui oramus, ut nobis pugnandi copiam facias*] Elegantius duo scripti Pall. et Voss. (poster.) in quibus particula *ut* ignoratur. Catullus [carm. 56.]

Oramus, tibi forte ni molestum est,
Demonstres, ubi sint tuae latebrae.

Sic enim legendum priorem versum censemus. J. FR. GRON. V. etiam Gebhardum supra hoc cap. ad §. 3. Ex nostris autem, praeter Voss. 2. a Gronovio jam memoratum, unus tantum Lov. 3. particulam *ut* neglexit. Saue saepe post verba *orare, rogare, precari, obtestari*, et similia alia ea omitti solet. Supra 2, 10, 11. *Precor, haec arma et hunc militem propitio flumine accipias.* V. infra ad 27, 12, 2. et ad 34, 24, 4. Non tamen ubique hoc observatum est. V. quae notantur infra ad 31, 8, 2. Quum itaque codd. et plures et certiores stent pro vulgato, et similitudo syllabae ultimae vocis praecedentis caussa esse potuerit, cur particula *ut* in quibusdam Mstis omissa fuerit, voculam illam servandam puto. Ceterum vox *tui* deficit in Gaertn. At ea transposita *tui milites* legunt Voss. 2. et Lovel. 1.

Tum vincere cupimus, tum duce te vincere] *en vincere cupimus, tum* Fragm. Hav. *tum vincere cupimus, cum* Haverk. *cum vincere cupimus, cum* Voss. 2. et Lovel. 2. ac 3. [*Tum vincere cupimus* Veith.] *cum vincere cupimus, tum* Florent. Harlej. 1. Gaertn. cum editt. Mediol. anni 1495. et 1505. Veneta anni 1498. Mogunt. et aliis. Huic etiam lectioni favet scriptura Leid. 1. exhibentis *convincere cupimus, tum.* Nam ibi *convincere* scriptum est pro *cum vincere*, ut *congratulatione*, pro *cum gratulatione*, 4, 24, 7. ubi alia plura similia vide. Id itaque recepi. V. supra ad 6, 23, 3.

deferre; tecum triumphantes urbem inire; tuum sequentes curru i Jovis optimi maximi templum gratantes ovantesque adire. Orationem Tullii exceperunt 11 preces multitudinis: et undique, ut signum daret, ut capere arma juberet, clamabant.

XIV. Dictator, quamquam rem bonam exemplo 1

Praeterea *te duce* mutato ordine Voss. ambo, Leid. ambo, Lovel. quinque, Harlej. ambo, Portug. Gaertn. Haverk. et Fragm. Hav. quod et ipsum admisi. Ceterum vox *vincere* omittitur in Haverk. quasi illa ex praecedenti hic foret intelligenda, quam rectius reliqui servant, nisi quod omnes hae *vincere, tibi lauream insignem referre, tecum* desiderentur in Lovel. 4.

Tibi lauream insignem deferre] *tibi lauream insignem ferre* Gaertn. a m. 1. pro quo *referre* a m. 2. emendatur. Ut apud Sueton. in Domit. 6. *De Sarmatis lauream modo Capitolino Jovi retulit.* Sed nec alterum damno. Solent autem voces *referre* et *deferre* saepius confundi. V. ad 21, 6, 5. Mox *triumphantes urbem Romam inire* Voss. 2. a m. 1. Sed additam vocem ex margine in contextum inrepsisse puto. Supra hoc lib. c. 11, 9. *Fabio satis visum, ut ovans urbem iniret.* 3, 29, 4. *Triumphantem Quinctium urbem ingredi jussit.* 4, 20, 1. *Senatusconsulto jussuque populi triumphans in urbem rediit.* et infinitis locis. Interdum etiam *Romam* dicebant, voce *urbem* omissa. Liv. 2, 7, 3. *Triumphansque inde Romam rediit.* Recte itaque, τὸ *Romam*, quod in nullo alio adparet, additis notis delendum esse, manus interpolatrix monuit.

Tuum sequentes currum, Jovis optimi maximi templum gratantes] *tum sequentes* Leid. 2. et Harlej. 1. Voces autem *Jovis optimi maximi*, in multis eodd. per compendium scriptae sunt *I. O. M.* pro quo quum alii, literarum singularium vim non intelligentes, dedissent *IO. M.* vel *IOM.* ex priori factum est *Jovis magni*, ut praefert Voss. 1. in margine, Leid. 2. et Lovel. 4. ac 5. vel *Jovis maximi*, quod habent Lovel. 1. 2. Harlej. 2. Portug. Haverk. et Fragm. Hav. posterius mutatum est in *Jovi*, omissis duabus sequentibus vocibus, quemadmodum editum est Romae anno 1472. et Parmae. Deinde *gratulantes* Gaertn. Portug. et Haverk. Male. V. infra ad 9, 43, 17.

§. 11. *Ut signum daret, ut capere arma juberet, clamabant*] *ut armaperet arma juberet* Flor. An forte librarius scribere voluit *ut arma capere juberet?* ut ita vitetur versus pene integer. Sed, ab his non nimis diligenter sibi cavisse Livium, supra vidimus ad initium praefat. Deinde *conclamabant* Lovel. 4. et Hearnii Oxon. C.

§. 1. *Quamquam rem bonam exemplo haud probabili actam censebat, tamen se facturum*] MS. Fuld. *rem bonam exemplo haud probabili actam cernebat.* MOD. Pall. duo pr. ac tert. *exemplo haud probabili actam cernebat. censebat tamen facturum.* Campan. *exemplo haud probabi-*

haud probabili actam cernebat, tamen facturum, quod milites vellent, se recepit; Tulliumque secreto, quaenam haec res sit, aut quo acta more, per-
2 cunctatur. Tullius magnopere a dictatore petere, *ne se oblitum disciplinae militaris, ne sui, neve impera-*

li actam cernebat; censebat tamen facturum quod milites vellent. se tamen recepit. Omnia perverse ac nequiter ab inde, quod homines τὸ *censebat*, interpretationem alterius *cernebat*, traduxiſſent in ipsum (ut vocant) textum. Sic cum ad oram forte codicis antiqui Andreas *promisit*, gloſſam τοῦ *recepit*, deprehendiſſet, illico in editionem suam admisit. Palat. sec. *exemplo haud probabili cerneret actam: censeretque se facturum quod milites vellent. se tamen recepit.* GEBH. Thuan. et Voſſ. *actam cernebat.* Pall. duo, Aldusque et Juntas habent utrumque *actam cernebat, censebat tamen.* Voſſ. alter *censeret actam censeret.* Tertius Pall. *haud probabili cerneret actam, censeretque se facturum.* Scribe: *actam cernebat, tamen facturum, quod milites vellent, se recepit.* Alia ab interpolatrice manu. 6, [12, 1.] *Dictator etsi majorem dimicationem propositam domi, quam foris, cernebat.* 42, [18, 1.] de Perseo: *Quem per omnia clandestina grassari scelera latrociniorum ac veneficiorum cernebant.* Talia sunt Ciceronis ad Atticum [10. Ep. 4.] *quid videret, quod exemplum.* Quod contra Malaspinam defendebamus, ad Statium [in Diatr. in Addendis p. 409.] J. FR. GRON. *haud probabili censebat actam, tamen facturum* Lovel. 1. *haud probabili actam cernebat, censebat tamen facturum* Florent. Voſſ. 2. Leid. 1. Lovel. 3. Fragm. Hav. et Hearnii Oxon. N. ac L. 1. *haud probabili acceptam cernebat, censebat tamen facturum* Lovel. 2. *haud probabili actam cernebat, conseretque tamen facturum* Hearnii Oxon. L. 2. et B. *haud probabili censeret actam, censebat tamen facturum* Voſſ. 1. et Leid. 2. *haud probabili actam cerneret, censebat tamen se facturum* Lovel. 4. *haud probabili cerneret actum, censebat tamen facturum* Lovel. 5. *haud probabili actam cernebant, censebat tamen facturum* Harlej. 1. et Gaertn. *haud probabili actam cerneret, censeretque se facturum* Harlej. 2. *haud probabili cerneret actam, censeretque se facturum* Portug. et Haverk. Aldus quidem, ut Gronov. monuit, vulgavit *haud probabili actam cernebat, censebat tamen facturum*; inter errata vero priorum edd. lectionem *actam censebat, tamen* revocavit. At recte omnino Gronovius conjecit, legendum eſſe, *quamquam rem bonam exemplo haud probabili actam cernebat, tamen facturum*, quam scripturam se in Oxon. C. invenisse Hearne teſtatus eſt. *Cernere* hic eſt judicare, animadvertere. Infra hoc lib. c. 25, 7. *Defectione etiam sociorum senatus anxius quum cerneret metu tenendos, quos fides non tenuisset.* Cic. in Topic. 1. *Ut facile cernerem, te ardere studio.*

Facturum, quod milites vellent, se recepit] *vellent. tum se recepit* Lovel. 4. et Hearnii Oxon. C. *tamen se recepit* Lovel. 5. Harlej. 2. Portug. et Haverk.

toriae majestatis, crederet: multitudini concitatae, quae ferme auctoribus similis esset, non subtraxisse se ducem; ne quis alius, quales mota creare multitudo soleret, exsisteret. nam se quidem nihil non arbitrio imperatoris 3
acturum. illi quoque tamen videndum magnopere esse,

quae lectiones ex prioribus verbis male constitutis profluxerunt. *vellent, se recipit* Leid. 2. et Lovel. 2. *vellent, se promisit* edd. Rom. anni 1472. et Parm. quod ex verae lectionis expositione marginali in contextum admissum esse, Gebbardus ad verba praecedentia recte observavit. Nam *recepit se facturum*, est promisit. Infra 40, 35, 11. *Si neque de fide barbarorum quidquam recipere aut adfirmare nobis potes.* Terent. in Phorm. 5, 8, 8.

— — — *an veremini,*
Ne non id facerem, quod recepissem semel?

Cic. 5. ad fam. Epist. 8. *Velim existimes, me ea, quae tibi promitto ac recipio, sanctissime esse observaturum.* 13. Epist. 72. *Tuque mihi, omnia te facturum, liberalissime recepisti.* Quin et plus esse, quam *promittere*, docet Manut. ad Cic. 6. ad fam. Epist. 12. Adde Cel. Burm. ad Suet. Caes. 23.

Tulliumque secreto, quaenam haec res sit, aut quo acta more, percunctatur] *tum Tullium secreto* Lovel. 4. *Tullium secreto* legit ed. Parm. Hinc *quaenam haec res sit, atque acta mora* Lovel. 2. *quaenam haec res sit, aut quae acta mora* Leid. 1. et Lovel. 4. *quaenam haec res sit, aut quo peracta more* Lovel. 5. et Hearnii Oxon. N. ac B. *quaenam res haec, aut quo peracta sit more* Harlej. 2. Portug. et Haverk.

§. 2. *Tullius magnopere a dictatore peteret*] *magno opere* Florent. Leid. 1. Voss. 1. et Lovel. 1. Ita mox hoc cap. §. seq. plures et ferme iidem codices praeferunt, *Illi quoque tamen videndum magno opere esse.* Infra 28, 18, 4. *Illud magno opere tendente rege, ne alter hospitum exclusus mensa videretur.* ubi plura videnda. Supra 4, 3, 2. *Quanto opere vos, Quirites, contemnerent Patres.* Ita enim ibi plures codices praeferre diximus. V. quae eo loco notat Gebbard. qui monet, etiam in Pal. tert. hic *magno opere* se reperisse.

Ne se oblitum disciplinae militaris, ne sui, neve imperatoriae majestatis crederet] *non se oblitum* Leid. 2. Tum *militaris disciplinae* Haverk. Deinde *ne sui* deficit in Gaertn. at *nec sui, neve imperatoriae* est in Voss. 1. et Lovel. 1. 2. *nec sui, necve imperatoriae* in Leid. 2. *nec sui, nec ne imperatoriae* in Haverk. Denique *majestatis declararet* in Gaertn.

Quae ferme auctoribus similis esset] *similis est* Voss. 2. et Lovel. 3. *similis esse* Leid. 1. Gaertn. et Florent.

Alius, quales mota creare multitudo soleret, exsisteret] *qualem* Voss. 2. Lovel. 2. 3. 4. 5. Harlej. 2. Portug. Gaertn. et Haverk. Et ita praeferunt excusi omnes, usque ad Cel. Jac. Gronovium, qui *quales* substituit. Eam autem lectionem videntur probare Flo-

ut exercitum in potestate haberet. Differri non posse adeo concitatos animos. ipsos sibi locum ac tempus pu-
4 *gnandi sumturos, si ab imperatore non detur.* Dum haec loquuntur, jumenta forte pascentia extra vallum Gallo abigenti duo milites Romani ademerunt. In eos saxa conjecta a Gallis: deinde ab Romana statione clamor ortus, ac procursum utrimque est.
5 Jamque haud procul justo proelio res erant, ni celeriter diremtum certamen per centuriones esset.

rent. Leid. 1. Portug. Harlej. 1. Lovel. 1. et Fragm. Hav. more antiquo *qualis* praeferentes, pro *quales*, quemadmodum est in Voss. 1. et Leid. 2.

§. 3. *Nihil non arbitrio imperatoris acturum*] Male *nihil arbitrio* Portug. *nihil nisi arbitrio* Harlej. 1. quod quidem sensus admittit, ob reliquorum tamen codicum dissensum recipiendum non videtur.

Illi quoque tamen videndum magnopere esse] *illud quoque tamen videndum* Gaertn. *illud tamen providendum* Lovel. 4. Harlej. 2. Haverk. et Hearnii Oxon. B. qui in cod. L. 2. *illud tamen videndum* se reperisse profitetur. [*illud tum providendum* Veith.] Certe *providendum* ex interpretatione natum est. *Videre* enim hic notat providere, operam dare, in futurum consulere. Infra 21, 4, 10. *Nulla re, quae agenda videndaque magno duci esset, praetermissa.* ubi videndus J. Fr. Gronov. Deinde *esse magnopere* Harlej. 2. et Portug. *esse magno opere* Haverk. *magno opere esse* Florent. Lovel. 1. et Voss. 1. atque ita se in Palat. 3. invenisse testatur Gebhard. ad 4, 3, 2. V. ad §. praec. *illi quoque studium magnopere esse* Lovel. 2.

Locum ac tempus pugnandi sumturos] *locum ad tempus pugnandi* Lovel. 5. solito errore. V. infra ad 21, 32, 2. *locum ac tempus* inlustratur supra hoc lib. c. 12, 11. Ceterum Aldus in contextu ita distinxit, *Differri non posse. adeo concitatos animos ipsos sibi locum.* Inter errata autem priorem interpunctionem revocavit.

§. 4. *Gallo abigenti duo milites Romani ademerunt*] *abienti* Harlej. 1. *abingenti* Voss. 2. Fragm. Hav. et Florent. a m. 1. in quo prius *n* postea expunctum est. Supra 1, 7, 4. *Herculem in ea loca, Geryone interemto, boves mira specie abegisse memorant.* Statius 2. silv. 1, 8.

— — citius me tigris, abactis
Foetibus, orbatique velint audire leones.

Tum *statim duo milites Romani* Hearnii Oxon. L. 1. Hinc *ademere* Harlej. 1.

In eos saxa conjecta a Gallis] *et in eos saxa* Portug. et Haverk. quasi sine copula minus cohaereret oratio. Male. V. ad 21, 36, 4. Paullo post *a Romana statione* Voss. 2. Leid. 1. Lovel. 2. 3. 4. Gaertn. et Fragm. Hav.

Adfirmata certe eo casu Tullii apud dictatorem fides eſt. nec recipiente jam dilationem re, in poſterum diem edicitur, acie pugnaturos. Dictator ta- 6
men, ut qui magis animis, quam viribus, fretus ad certamen descenderet, omnia circumspicere atque agitare coepit, ut arte aliqua terrorem hoſtibus incuteret. Solerti animo rem novam excogitat, qua deinde multi noſtri atque externi imperatores, noſtra quoque quidam aetate, usi sunt.

Procursum utrimque est] Ita Portug. in margine, pro quo in contextu eſt *permistim utrumque est.* Utramque hanc lectionem recepit Gaertn. praeferens *procursum permixtim utrimque est.* V. ad 3, 44, 4.

§. 5. *Jamque haud procul justo proelio res erant*] Doct. Jensius 1. Lect. Lucian. 4. non dubitat, quin, qui aures Livianae dictioni adsuetas habet, praeferat *res erat.* et ita eſt in Lovel. 3. Harlej. 2. Portug. et Haverk. Sed utrumque Livianum eſt, et ab eo saepius adhibetur. V. ad 2, 47, 5. c. 50, 2. et 6, 16, 6. Plures itaque et integriores codd. sequor. Mox *direptum certamen*, pro *diremtum*, Voſſ. 2. Leid. ambo, Lovel. 1.3.5. Gaertn. et Fragm. Hav. V. ad 37, 32, 7. *directum* Haverk. V. ad 9, 8, 12.

§. 6. *Magis animis, quam viribus, fretus ad certamen descenderet*] *majus animis* Leid. 1. solito scribarum errore. V. ad 26, 41, 16. *magnis animis* edd. Rom. anni 1472. et Parm. Tum *fretus, antequam ad certamen* Harlej. 2. Portug. Haverk. et Hearnii Oxon. B. Sed insertam vocem, quam optimi libri ignorant, non neceſſariam puto. Paullo ante *Dictator tum*, pro *tamen*, Lovel. 4. V. ad 22, 17, 5. In verbis sequentibus *incurreret*, pro *incuteret*, Lovel. 1. Deinde alio ordine *Solerti rem novam animo* Lovel. 5. Harlej. 2. Portug. et Haverk.

Qua deinde multi] Diſtinguendus totus hic complexus verborum ita: *qua deinde multi, nostri et externi imperatores* (*nostra quoque quidam aetate*) *usi sunt.* GEBH. *quare inde multi* Gaertn. Deinde *multi nostri et externi* Leid. 2. Lovel. 1. 4. 5. Harlej. 2. Haverk. et Portug.

Nostra quoque quidam aetate, usi sunt] Inter ceteros C. Marium nominat Frontinus 2, [4, 6.] qui, contra Teuthonas dimicaturus, jumentorum magnam partem inſtruxit, eaque agasones lixasque conscendere jussit, ut per id facies equitatus objiceretur. Idem eodem in loco [ex. 5.] C. Sulpicii etiam meminit. SIG. Voculam *quoque* ignorare Oxon. B. auctor eſt Hearnius. non adparet etiam in edd. Rom. anni 1472. et Parm. Dein *quidem*, pro *quidam*, praeferunt Lovel. 4. Harlej. 2. Portug. Haverk. et editio Parm. aliis locis etiam obvio errore. V. infra ad 39, 17, 5. Ceterum Sulpicium, idem strategema usurpantem apud Frontin.

7 Mulis strata detrahi jubet: binisque tantum centunculis relictis, agasones, partim captivis, partim
8 aegrorum armis ornatos, inponit. His fere mille effectis centum admiscet equites, et nocte super castra in montes evadere, ac silvis se occultare ju-

loco a Sigonio laudato, eumdem puto, quem hic Livius memorat. Unde sequitur, Rubenium 2. Elect. 29. non c. 39. ut typographorum errore laudant Keuchen. et, qui non inspecto Rubenio Keuchenium descripsit, Tennulius, recte emendasse *Sulpicius Paeticus*, pro *Petrejus*. Quamvis enim Frontinus *consulem* vocet, qui hic Livio *Dictator* dicitur, potuerunt tamen alios annales Livius, alios Frontinus secuti esse, ut ad Frontin. observat Doct. Oudendorp.

§. 7. *Mulis strata detrahi jubet, binisque tantum centunculis relictis agasones* etc.] *tantum* adjecere quidam, quod placet. Nihilominus tamen obscurus est sermo, videlicet non plane patente, cur centunculi, et ad quid relicti, sensu. GLAR. Sic Frontinus 2, [4, 6.] de Mario. *Agasones lixasque armatos simul ire jussit, jumentorumque magnam partem instructorum cum centunculis, ut per hoc equitatus species objiceretur.* Ex his locis *centunculis* videtur fuisse pannus, quo equi insternebantur. Nam mulis et Sulpicius et Marius *centunculos* addiderunt, ut speciem equorum praeberent. SIG. Vox *tantum* in solis deficit Ascensii edd. et Paris. anni 1529. *binis tantum* praeferunt Harlej. 2. Portug. Haverk. et Fragm. Hav. *binis quoque tantum* Lovel. 2. V. ad 5, 27, 1. Tum *centuculis* Gaertn. *centumculis* Voss. 2. *certumculis* Voss. 1. *cuniculis* Leid. 2. Per *strata* mulis detracta non intelliguntur sellae, (muli enim erant agasonum, qui non parati erant ad equitandum, sed ad ducenda jumenta sarcinaria) verum sagmae sive clitellae; *detractis clitellis* inquit Liv. infra 10, 40, 8. Hinc jumenta *clitellaria* vel *sagmaria* et barbaro aevo *summaria* vocantur. Ne vero sagmae vel clitellae asperitate sua jumenta laederent, subdere pulvillos fere solebant, farctos palea vel rebus aliis. Alii centunculos subjiciebant, id est, pannos viliores crassioresque, et eos saepe plures. Ideo autem dictator *mulis strata detrahi* jubet, quia strata illa sive clitellae longe ultra dorsum animalis eminebant. Quare si sedissent in clitellis, dolus facile fuisset deprehensus, quum sic visi essent altiores, quam solerent vulgo equites. Stratis autem detractis, relicti sunt bini centunculi, qui, quemadmodum equitum strata, ex panno simplicique corio facta, equorum tergo presse inhaerebant, ut tanto commodius agasones iis insiderent, et jumenta minus premerentur. Haec fere Scheffer. 2. de re vehic. 2. p. 9. et 23.

Partim captivis, partim aegrorum armis ornatos inponit] *partim captivorum* Gaertn. et Fragm. Hav. An forte nasutior ita emendandum censuit, quod homines *captivi*, res *captae* dicantur? Verum supra v. ad 6, 22, 4. Deinde *armis onatos* Flor. a m. 1. pro quo deinde manu altera dedit *oneratos*. Malc. *Or-*

bet: neque inde ante moveri, quam ab se acciperent signum. Ipse, ubi inluxit, in radicibus mon- 9
tium extendere aciem coepit sedulo, ut adversus montes oonsifteret hoftis. Inftructo vani terroris 10
adparatu, qui quidem terror plus pene veris viribus

nare eft armare. V. infra ad 24, 48, 7.

§. 8. *His fere mille effectis centum admiscet equites*] *refectis* Lovel. 2. *confectis* Lovel. 4. Harlej. 2. Portug. et Haverk. [Veith.] Crediderunt librarii, scriptum fuiffe *efectis*. V. ad 4, 24, 4. Ita *eloquium* et *cloquium*, sive *conloquium*, commutantur. V. ad Epit. Liv. 5.

Neque inde ante moveri, quam ab se acciperent signum] Rott. *movere*. quod accipio, sive τὸ *se* ex praecedenti intelligas, sive neutrale sit, de quo 10, 4, 9. Et videtur gemina locutio per diftinctionem reftituenda Livio 10, 20, 6. *Cognoscit ad Vulturnum sedere: inde tertia vigilia moturum: iter in Samnium esse.* JAC. GRON. Rott. consentiunt omnes, quas vidi, editiones Aldo antiquiores. Primus Aldus dedit *moveri*, sed in erratis iterum *movere* probavit. Et ita multi codd. legunt infra 10, 4, 9. *Quum per omnes manipulos militum indignatio ingens esset, nec tamen injussu movere auderent.* ubi plura alia exempla videbimus. Livium etiam multis verbis tamquam neutris usum effe, supra vidimus ad 1, 17, 6. Nihilominus quum omnes, quos adhibui, codices uno ore *moveri* servent, an uni Rott. et vett. edd. *movere* praeferentibus fides habenda sit, vehementer dubito. Ceterum *neque inde se ante moveri* Lovel. 4. *neque inde antea moveri* Portug. a m. 2. *neque inde ante amoveri* Haverk. Deinde *quam a se* Gaertn. et Haverk. Tum *reciperent signum* Lovel. 4. *acceperint signum* Fragm. Hav.

§. 9. *Ipse, ubi inluxit, in radicibus montium extendere aciem coepit*] *Ubi inluxit, ipse in radicibus* Fragm. Hav. Tum τὸ *coepit* deficit in editione Parm.

Adversus montes consisteret hostis] *aversus* Leid. 1. solito scribarum errore. V. ad Liv. 2, 31, 6. Librarius non vidit, *adversus* hic praepositionem effe, idem notans, quod e regione. Ita infra ad 26, 14, 6. *Porta Jovis, quae adversus castra Romana erat, jussu proconsulis aperta est.* 37, 18, 11. *Tumulum quemdam adversus Elaeam castris coepit.* c. 28, 5. *Ipse adversus Myonnesum in insula (Macrin nautici vocant) anchoras portu occulto jecit.* 44, 10, 7. *Quindecim millia passuum ea urbs abest, adversus Pydnam posita.* 45, 7, 5. *Introductum in tabernaculum adversus advocatos in consilium considere jussit.* Praeterea *hosti* Gaertn.

§. 10. *Instructo jam vani terroris adparatu*] Illud *jam* in nullo MSS. apparet. J. FR. GRON. Illud *jam* nesciunt etiam Voff. ambo, Leid. 1. Lov. quinque, Harlej. ambo, Portug. Gaertn. Haverk. Fragm. Hav. et Hearnii Oxonienses. Tot itaque codicibus conspirantibus vocem illam ex contextu ejeci. Praeterea *Con-*

profuit, primo credere duces Gallorum, non descensuros in aequum Romanos; deinde, ubi degressos repente viderunt, et ipsi avidi certaminis in proelium ruunt: priusque pugna coepit, quam signum ab ducibus daretur.

1 XV. Acrius invasere Galli dextrum cornu: neque susti-

structo apparatu Voss. uterque, Leid. 2. et Lovel. 1. 3. ac 5. Sed vulgatum praestat. Supra 6, 23, 6. *Quam occasionem, quod tempus, quem insidiis instruendis locum sperantem.* ubi v. Gronovium. Cic. pro Cluent. 66. *Nullum locum praetermisit, in quo non instrueret insidias aliquas.* Tum *navi terroris* literis transpositis Voss. 1. in contextu, et Leid. 2. saepius obvio errore. V. quae notavi ad Silii 1, 549. (* Liv. 5, 49, 7.)

Qui quidem terror plus pene veris viribus profuit] Pronomen *qui* deficit in Leid. 1. interceptum ab initio vocis sequentis. Perperam hinc *torpor* est in Fragm. Hav. Deinde *viribus vere profuit* Portug. a m. 1. Sed *veris* deest in Gaertn. 4. Mox verbis sequentibus *credidere*, pro *credere*, Harlej. 2. et Haverk. Sed non intellexerunt librarii locutionem per infinitivum conceptam, ideoque mutare conati sunt. V. supra ad 1, 50, 5.

Deinde ubi digressos repente viderunt] *degressos.* Nam paullo ante dixit: *Evadere in montes jubet.* Item *non descensuros in aequum Romanos.* SIG. Emendationem Sigonii probat Gebhardus supra 4, 17, 11. testatus tamen, Pall. omnes MSS. atque editos *digressos* servare. Eadem vitiosa lectio in plerisque meis superest. *degressos* tamen recte praeferunt Florent. Voss. 1. Lovel. 1. Klock. et, nisi fallant excerpta, Harlej. ambo. Hearnius autem *degressos*, ut alii antea fecerant, edens in var. lect. adnotare satis habuit, alios praeferre *digressos*; de Oxoniensibus autem suis nihil addidit.

In proelium ruunt, priusque pugna coepit] Voces *in proelium* deficiunt in Lovel. 3. Tum *priusquam* Gaertn. Haverk. et edd. Romana anni 1472. ac Parm. Paullo ante alio ordine *certaminis avidi* edd. ante Frobenium, qui anno 1535. dedit *avidi certaminis*, quod servant omnes mei. In verbis sequentibus *a ducibus* obferunt Lovel. 4. 5. Gaertn. et Fragm. Hav.

§. 1. *Acrius invasere Galli dextrum cornu*] Codices nihil mutant. Forte tamen legendum *dextro cornu*: ut dicat Livius, Gallos acrius dextro cornu suo invasisse Romanos, sive sinistrum eorum cornu dextro suo obpositum. Rationem emendationis infra vide hoc cap. §. 6. Ita fere supra 4, 18, 5. *Dictator dextro cornu adversus Faliscos, sinistro contra Vejentem Capitolinus Quinctius intulit signa.*

Neque sustineri potuissent, ni forte eo loco dictator fuisset] *sustinere* Leid. 1. Lovel. 2. et

sustineri potuissent, ni forte eo loco dictator fuisset, Sex. Tullium nomine increpans rogitansque: *Siccine pugnaturos milites spopondisset? ubi illi clamores sint arma poscentium? ubi minae injussu imperatoris proelium inituros? en ipsum imperatorem clara voce vocare ad proelium, et ire armatum ante prima signa. ecquis sequeretur eorum, qui modo ducturi fuerint; in* 2

Fragm. Hav. Tum *potuisset* Lovel. 2. et Harlej. 1. Hinc *nisi forte* Portug. et Haverk.

Sex. Tullium nomine increpans] Vox *nomine* a librariis omissa est in Leid. 2. et Lovel. 1. Male. Virgil. 12. Aen. 758.

Ille simul fugiens, Rutulos simul increpat omnes,
Nomine quemque vocans.

ubi v. Cerdam. Silius Ital. 1, 454.

Monstrabat furibundus iter, cunctosque ciebat
Nomine.

ubi vide, quae notavi.

§. 2. *Siccine pugnaturos spopondissent*] *sicine* Leid. 1. Florent. Harlej. 1. Gaertn. et Fragm. Hav. a m. 1. V. supra ad 6, 16, 2. Tum *sospondissent* Gaertn.

Ubi minae injussu imperatoris proelium inituros] *ubi nunc injussu* Voss. 2. et Lovel. 4. in contextu. Sed, saepe similitudine ductuum literas *mi* et *nu* commutatas fuisse a librariis antiquis, dictum est ad Liv. 2, 21, 1. At, juncta utraque lectione, *ubi minae nunc* dedit librarius Gaertn. In hac formula illud *nunc* modo additur, modo omittitur, ut constat ex multis exemplis, quae larga manu Inl. N. Heinsius contulit ad Nason. Epist. 4. Her. 150. Hic vero scribis eam tribuendam esse, non dubito. Solitus autem est ille, qui Gaertn. exaravit, varias lectiones in contextum recipere, ut alibi saepissime supra monitum est. Vox *injussu* non adparet in Leid. 1.

En ipsum imperatorem clara voce vocare] Primam vocem omittit ed. Parm. *Et ipsum imperatorem* habet Rom. anni 1472. solito errore. V. supra ad 2, 12, 13. Tum *voce clara vocare* Gaertn.

Ecquis sequeretur eorum, qui modo ducturi fuerint] Pall. duo *dicti fuerint.* sec. ac Camp. *qui modo dictis fuerint.* Sed rectius retentavit Andreas eam lectionem, quae in vulgus edita jam est. GEBH. *Et quis* Voss. ambo, Leid. 2. Lovel. 1. 3. Gaertn. et Fragm. Hav. a m. 2. cum ed. Rom. anni 1472. Male. V. supra ad 5, 36, 5. *et qui* ed. Parm. *Equis sequeretur* Portug. et Harlej. ambo. *Equius sequeretur* Lovel. 2. *Equi vis sequeretur* Leid. 1. *Et quis alius aequius sequeretur* Lovel. 4. *En quis sequeretur* Lovel. 5. a m. 2. priori scriptura penitus erasa. *Quis sequetur* Haverk. qui quum forte *sequ'etur* scriptum invenisset, notam additam non animadvertit. V. ad 2, 56, 7. Tum *sequeretur eos* Lovel. 2. 4. et 5. a m. 1. Deinde *dicturi*

3 *castris feroces, in acie pavidi?* Vera audiebant. itaque tantos pudor stimulos admovit, ut ruerent in hoſtium tela, alienatis a memoria periculi animis. Hic primo inpetus prope vecors turbavit hoſtes:
4 eques deinde emiſſus turbatos avertit. Ipse dictator, poſtquam labantem una parte vidit aciem, signa in laevum cornu confert, quo turbam hoſtium

Leid. 1. Lovel. 2. 5. et Fragm. Hav. V. ad Liv. 38, 43, 1. *dicti* Voſſ. 2. et Lovel. 3. Ceterum mox poſt voces *in acie feroces* in Florent. interjiciuntur haec verba: *Increpatio dictatoris Tullium nominatim cientis, cum in dextro cornu adversus Gallos ambigue pugnaretur.* Quae, olim lemmatis loco margini adscripta, perperam in contextum recepta sunt: qualia plura hoc cap. in eo cod. reperiuntur. V. ad §. 8. 9. 10. et 12. Simili modo paſſim librarii lapsi sunt. V. infra hoc lib. ad c. seq. 16, 6. ad c. 18, 10. c. 19, 2. c. 20, 2. et ad c. 40, 4.

§. 3. *Vera audiebant*] *Vere* Voſſ. 1. Leid. 2. et Lovel. 1. ac 4. Malc. Infra 31, 18, 3. *Insueto vera audire ferocior oratio visa est.* V. supra hoc lib. ad c. 6, 6.

Hic primo inpetus prope vecors turbavit hostes] Pall. duo *impetus ipse vecors.* GEBH. Ita et Voſſ. 2. ac Lovel. 3. Sed sine commodo sensu.

Eques deinde emissus turbatos avertit] *eques deinde immissus* Leid. 2. Malc. V. ad 28, 14, 11. *eques deinde missus* Fragm. Hav. a m. 1. Sed litera ultima vocis praecedentis primam hujus intercepit. V. ad 2, 44, 6. Et ita etiam Gaertn. nisi quod corruptius *missos* dederit. *amissus* Lovel. 4.

§. 4. *Postquam labantem una parte vidit aciem*] Probe ita vetuſti cusi. nam perperam MSS. codices *labentem*. Propertius 4. Eleg. 2, 53.

Vidi ego labentes acies et tela caduca.

GEBH. *labentem* Leid. 1. Lovel. 2. 3. Gaertn. Haverk. Fragm. Hav. a m. 1. et Hearnii Oxon. L. 2. [Veith.] cum ed. Parm. Ita saepius variaſſe scribas librarios supra dictum eſt ad Praefat. §. 9. Deinde *ex una parte* Lovel. 4. [Veith.] quod dictum eſſe poſſet, quemadmodum *ex qua parte* supra hoc lib. c. 3, 6. Sed unum teſtem audiendum non puto. Praeterea Doujatius, praetexens Sulpicium signa in laevum cornu conferre neque debuiſſe, neque potuiſſe, quamdiu nutaret dextrum cornu inmani ausu scribendum conjicit *labantem hac parte restituit aciem*, vel *stitit aciem.* Tantane socordia provinciae mandatae praeeſſe oportuit hunc regiorum Profeſſorum primicerium? per *labantem una parte aciem* intelligit ipsius dictatoris aciem, sive cornu, contra mentem Livii, qui aciem Gallorum intellexit, quemadmodum facile deprehendiſſet Doujatius, si ad verba praecedentia diligentius adtendiſſet. Agnoviſſet enim, *labantem* dici non potuiſſe aciem Romanorum, quum

congregari cernebat; et iis, qui in monte erant,
signum, quod convenerat, dedit. Ubi inde quoque 5
novus clamor ortus, et tendere obliquo monte ad
castra Gallorum visi sunt; tum metu, ne excluderentur,
omissa pugna est, cursuque effuso ad castra
ferebantur. ubi quum obcurrisset eis M. Valerius, 6
magister equitum, (qui, profligato dextro cornu,

eorum pedites, alienatis a memoria periculi animis in tela hostium ruentes, inpetu suo eosdem illos hostes turbassent, atque emissi equites turbatos avertissent. Sed tum re vera labasse una parte aciem Gallorum.

Quo turbam hostium congregari cernebat; et iis, qui erant] *turba hostium congregare* sine sensu Leid. 1. Tum *congregari timebat; unde iis* Hearnii Oxon. L. 1.

Signum, quod convenerat, dedit] *signum dedit, quod convenerat* Lovel. 2. *signumq; convenerat, dedit* Lovel. 3. ob non intellectum compendium, quo vocula *quod* scripta fuerat. V. supra ad 2, 41, 8. *dedit* deficit in Harlej. 1. ejus loco *reddit* est in Klock. V. ad Epit. Liv. 10.

§. 5. *Et tendere obliquo monte ad castra Gallorum visi sunt*] Vocula *et* non adparet in Lovel. 3. forte intercepta a primis literis vocis proximae. Tum *in obliquo monte* Fragm. Hav. a m. 1. *tendere oblique e monte* scribendum esse, conjicit Doujatius; sed sine caussa. Sensus enim est, non eos, qui in monte delituerant, recta via inde descendisse, ut suis opem ferrent, sed obliqua via, obliquis tramitibus per montem tetendisse ad castra Gallorum. Ita *obliqui tramites* supra 5, 16, 5. *Coacta manu per agrum Caeretem obliquis tramitibus transgressi.* *obliquus ventus*, qui ex obliquo venit, apud Plin. 17, 2. *Multum rationis obtinent et venti. contra Circium serere inperitia existimatur, eumdemque obliquum excipere, providentia.* Similiter *per aciem transversam agi*, pro transverse per aciem agi, apud Florum 4, 2, 83. *Cohortes quinque per transversam aciem actae.* Similiter hic *obliquo monte* est oblique per montem. Paullo ante *Ubi quoque inde* inmutato ordine Harlej. 2. Portug. et Haverk.

Cursuque effuso ad castra ferebantur] *efferebantur* Voss. 1. Leid. 2. Lovel. 1. 4. 5. Harlej. 2. Portug. et Haverk. Ita fere Livium alibi locutum esse, infra videbimus ad 37, 16, 4. Non tamen vulgatam lectionem mutandam censeo, quod meliores codd. stent pro ea, et Livius etiam hac locutione usus sit. Ita 9, 13, 2. *Strictisque gladiis cursu in hostem feruntur.* Florus 3, 3. *Nec segnius, quam minati fuerant, tripertito agmine per Alpes ferebantur.* Ovidius Epist. 6. Heroid. 70.

Huc feror, et lacrimis osque sinusque madent.

Epist. 10. Her. 31.

obequitabat hoſtium munimentis) ad montes silvas-
7 que vertunt fugam: plurimique ibi a fallaci equitum
specie agasonibusque excepti sunt: et eorum, quos

In thalamos laeti, thalamos
sua busta, feruntur.

2. Art. Am. 379.

In ferrum flammasque ruit, positoque decore
Fertur, ut Aonii cornibus icta Dei.

3. Metam. 226.

Per rupes scopulosque, adituque carentia saxa,
Qua via difficilis, quaque est via nulla, feruntur.

Tacit. 4. Hiſt. 29. *Ad pugnam temeritate inani ferebantur.* Et ita optimi scriptores paſſim. Paullo ante *omissa est pugna* alio ordine edd. vett. Aldo priores, codd. scriptis adversantibus.

§. 6. *Qui profligato dextero cornu obequitabat hostium munimentis*] *sinistro cornu* legerem. Nam Gallorum siniſtrum cornu oppositum erat dextro Romanorum cornu. At dictator effecerat, ut ibi turbarentur hoſtes, ac inde eques turbatos averterat, ut paullo ante ipse faſſus eſt Livius. GLAR. *dextro cornu* Harlej. 2. et Haverk. Tum *monumentis* Lovel. 3. 4. et Harlej. 2. V. supra ad 4, 10, 6. Glareano autem, *sinistro cornu* emendanti, consentit Doujatius. Ratio, cur ita emendandum censuerint, illa eſt, quod Galli in principio huius capitis dicantur acrius invaſiſſe *dextrum cornu*, nempe Romanorum, quod facere debuerunt suo siniſtro ei obposito. Sed idem illud siniſtrum cornu prope vecors inpetus peditum Romanorum, qui, dictatoris oratione increpiti, animis a periculi memoria alienatis in hoſtium tela ruerant, turbavit; in turbatos deinde eques cum magiſtro equitum emiſſus eos avertit. poſt hoc itaque cornu profligatum magiſtrum equitum hoſtium munimentis obequitaſſe putant, adeoque hic *sinistro cornu*, non *dextro*, legendum eſſe. Verum audax haec emendatio, cui nullus codicum scriptorum vel excusorum favet, placere nequit. Est enim vere gladio Alexandri nodum Gordium secare. Omnia recte procedent, si minori longe mutatione in initio capitis *dextro cornu*, pro *dextrum*, legamus. Ita enim Livius narrabit, Gallos dextro cornu nempe suo acrius invasisse Romanos, donec, adhortatione dictatoris reſtituta pugna, Romani illud primo turbarint, deinde averterint. Dum autem hoc dextrum cornu magiſter equitum persequitur, dictator signa confert in laevum cornu, nempe Gallorum. qua parte quum etiam hoſtes perterriti effusa fuga ad caſtra ferrentur, incidunt in magiſtrum equitum, qui dextro Gallorum cornu profligato munimentis obequitabat. Et hac quidem ratione Livius erroris absolvi poteſt, licet violenta hac et ancipiti Glareani medicina non utamur. Si quis tamen ab omni emendatione abſtinendum contendat, et Livium potius sui oblitum erraſſe malit, per me fruatur judicio suo. Similiter enim optimi scriptores, etiam ipse Livius, alibi lapsi sunt. V. quae infra notantur ad 22, 48, 5. 27, 14, 3. c. 48, 14. 33, 9, 6. 37, 24. 4. Adde, quae notavi ad Silii Ital. 9, 268. Similem errorem committit etiam Cherefeddin Ali in Hiſtoria

pavor pertulerat in silvas, atrox caedes post sedatum proelium fuit. Nec alius post M. Furium, 8
quam C. Sulpicius, justiorem de Gallis egit trium-

Timur-Beci 1, 10. Ceterum nescio unde factum sit, ut in verbis praecedentibus ordinem verborum inepte hoc modo mutarint Leid. 2. et Lovel. 1. *M. magister equitum Valerius.*

§. 7. *A fallaci equitum specie agasonibusque excepti sunt*] Vet. lib. non habent vocem *que*: ita ut *agasonibus* appositive dictum sit. Fallax enim equitum species nihil aliud erat, quam agasones mulis impositi. SIG. A Palat. sec. abest corpula *que*, quod optimum visum fuit Sigonio. quasi τὸ *agasonibus* appositive dictum esset. Addit, fallax enim equitum species nihil aliud erat, quam agasones mulis impositi. Non ita est: quippe praecedente capite narraverat Livius: *His fere mille effectis centum admiscet equites.* Ergo iste vani terroris apparatus non ex solis instructus erat agasonibus. Correctorem Livii memorem esse oportet. GEBH. Vocula *que* deficit etiam in Lovel. 2. 4. 5. Harlej. 2. Portug. Haverk. Fragm. Hav. et Hearnii Oxon. N. et B. Mihi ita videtur, si fide digniores codices conjunctionem omitterent, eam etiam expungi, et *fallaci equitum specie, agasonibus*, per adpositionem, ut Sigonius censuit, accipi posse. Quamvis enim mille fere agasonibus admixti fuerint centum equites, a majori tamen parte denominari possunt. Verum nunc, quum optimi libri in τῷ *que* servando consentiant, id etiam retinendum existimo, camque particulam hoc loco non connectentem, sed exegeticam esse puto. Ita sensus erit, excepti sunt a fallaci equitum specie, id est, agasonibus, sive qui erant agasones. V. supra ad 2, 42, 6. et ad 6. 16, 8. *que* enim hic particula conjungens esse, et ad centum equites mille agasonibus admixtos respici nequit. Non enim equites illi, sed agasones fallax equitum species vocari possunt. Ceterum *facili*, pro *fallaci*, perperam praeferunt Leid. 2. et Harlej. 1.

Et eorum, quos pavor pertulerat in silvas] Voeula *et* non adparet in Klock. cujus loco *ut* habet Haverk. V. ad 21, 28, 8. Tum *perculerat* Florent. Leid. 1. Klock. Fragm. Hav. a m. 1. et ed. Parm. V. ad 35, 27, 16.

§. 8. *Nec alius post M. Furium, quam C. Sulpicius, justiorem*] *quam Cornelius Sulpicius* Lovel. 2. *quam Gn. Sulpicius* Lovel. 5. et Hearnii Oxon. C. *Nec alius post M. Furium Sulpicius* Voss. 2. An voluit librarius, *Nec alius post M. Furium Sulpicio?* ut *alius Sulpicio* dictum sit eadem ratione, qua supra 5, 54, 6. *Quae (malum) ratio est, experitis alia experiri?* ubi plura notata sunt. At nihil mutari praestat. Deinde *justiciorem* Voss. 1. *justitiorem* Lovel. 1. Ita supra etiam peccarunt librarii 4, 53, 4. infra 8, 1, 9. V. plura ad 2, 15, 6. Mox *triumphum egit* transpositis dictionibus Gaertn.

Auri quoque ex Gallicis spoliis satis magnum pondus saxo quadrato septum] *de Gallicis spoliis* Haverk. *de spoliis Gallicis* Lovel. 2. Tum *saxo quadrato septo* Haverk. V. supra ad 4, 47, 3. Hoc *auri pondus saxo quadrato septum* inlustravi su-

phum. auri quoque ex Gallicis spoliis satis magnum pondus, saxo quadrato septum, in Capitolio sacravit.
9 Eodem anno et a consulibus vario eventu bellatum. nam Hernici a C. Plautio devicti subactique sunt. Fabius collega ejus incaute atque inconsulte
10 adversus Tarquinienses pugnavit: nec in acie tantum ibi cladis acceptum, quam quod trecentos septem milites Romanos captos Tarquinienses inmo-

praad 5, 50, 6. Ceterum post voces sequentes *in Capitolio sacravit*, codex Florent. in contextum receperat sequentia *insignis et opulentus dicat (dictat. id est, dictatoris) de Gallis triumphus. aurum in Capitolio saxo quadrato septum.* quae ex margine, ubi pro duplici lemmate adscripta fuerant, inrepserunt. V. supra hoc cap. ad §. 2.

§. 9. *Eodem anno et a consulibus vario eventu bellatum*] Voculam *et* non agnoscunt Voss. 1. Leid. 2. et Lovel. 1. ac 5. Tum *ab consulibus* Portug. Sed praepositio, quam reliqui constanter servant, deficit in Haverk. Deinde *vario eventu bellatum est* Gaertn. *vario eventu pugnatum* Hearnii Oxon. N. Sed *pugnavit* mox sequitur.

Hernici a C. Plautio devicti subactique sunt] *Hernici consule Plautio devicti* Portug. *a consule Plautio devicti* Leid. 2. Lovel. 1. 5. Harlej. 2. Saepe praenomen *Cajus*, sive nota ejus C. in vocem *consul* scribarum culpa abiit. V. infra ad 22, 14, 13. Utraque lectione juncta *ab consule C. Plaucio devecti* habet Haverk. Sed corruptissime *a Cassio Plautio consule* Gaertn. Vox *consule* hic admitti nequit, quod modo praecessit. Deinde *devia subactique sunt* sine sensu Leid. 1. nec minus insulse *decuit subactique sunt* Klock. Ceterum hic etiam post *subactique sunt* in contextum Flor. receptum est *Hernici a C. Plaucio consule subacti*. V. supra hoc cap. §. 2. Mox vocula *ejus* deficit in Harlej. 2. Portug. et Haverk.

§. 10. *Trecentos septem milites Romanos captos Tarquinienses inmolarunt*] *trecentos et septem* Gaertn. Tum vox *captos* exsulat a Leid. 2. Sed *Romanos milites captos* habent Voss. 1. Leid. 2. Lovel. 1. 5. Harlej. 2. Portug. Haverk. et Fragm. Hav. *milites Romani captos* Florent. cujus codicis librarius hoc lemma marginale post vocem *milites* in contextum recepit. *Mala pugna Favi cons. adversus Tarquinienses, a quibus cccvii. milites capti inmolantur*. V. supra ad §. 2. Deinde *immolaverunt* Voss. 2. Lovel. 2. 3. et editi usque ad Frobenium, qui anno 1535. *immolarunt* substituit, consentientibus optimis MSS. De foeditate hujus suplicii v. Casaub. ad Suet. Aug. 15. Paullo ante vox *ibi* non est in Haverk. ut nec *quam* in Leid. 1. V. ad 8, 22, 2. [*nec acie tantum* Veith.]

Aliquanto ignominia populi Romani insignior fuit] *insignitior fuit* habet antiqua scriptura, consentientibus inter se

larunt. qua foeditate supplicii aliquanto ignominia populi Romani insignitior fuit. Acceſſit ad eam 11
cladem et vaſtatio Romani agri, quam Privernates, Veliterni deinde, incursione repentina fecerunt. Eodem anno duae tribus, Pomptina et Publilia, additae. Ludi votivi, quos M. Furius dictator vove- 12
rat, facti: et de ambitu ab C. Poetelio tribuno plebis, auctoribus Patribus, tum primum ad populum

archetypis. GELEN. Vet. lib. *insignior*. SIG. Noſtrae membranae *insignitior fuit.* quo pacto etiam in aliis manuscriptis codicibus exſtare, alii dudum professi sunt. MOD. *insignior fuit* Voſſ. uterque, Leid. 2. Lovel. quinque, Harlej. 2. Gaertn. Portug. Haverk. et Hearnii Oxonienses. *insignita fuit* Fragm. Hav. *insignitior*, ut Gelenius et Modius in suis invenerunt, Leid. 1. Florent. et Harlej. 1. Recte. V. supra hoc lib. c. 6, 6.

§. 11. *Accessit ad eam cladem et vastatio Romani agri*] *vasti Romani agri* Leid. 1. *Romani agri vastatio* Fragm. Hav.

Veliterni deinde inoursione repentina fecerunt] Ad calcem prope prioris libri ita aït Livius [c. 42, 4.] *Cum praeter Velitrarum obsidionem, tardi magis rerum exitus quam dubii, quietae externae res Romanis essent.* Haec ille. Cum ergo obsideri coeptae essent Velitrae anno ab urbe condita CCCLXXXIV. mirum cur non vel diſſolutionis vel expugnationis alicubi meminerit Livius. GLAR. *Veliternique denique* Lovel. 4.

Duae tribus, Pomptina et Publicia, additae] Pall. tres MSS. codices, editi item duo *Publilia*. GEBH. Vox *duae* defecit in Gaertn. Tum *Pomponiana* quaedam ex edd. prioribus. aliae *Pomponia*. *Prontina* Fragm. Hav. *Pontinia* Port. et Haverk. *Pontina* Lovel. 2. 4. et Harlej. 2. *Ponptina* Leid. 1. *Pomtina* Lovel. 5. Deinde *Publia* Leid. 2. Lovel. 1. 4. et Fragm. Hav. *Pubilia* Lovel. 3. *Publiana* Gaertn. Ex edd. vett. quaedam *Publica*, quaedam *Publicia.* Sed supra v. ad Epit. hujus libri.

§. 12. *Quos M. Furius dictator voverat, facti*] *factique* Lovel. 2. *faciet* Klock. quod pro *factei* scriptum fuiſſe, ipse Klockius putavit. Ceterum poſt haec verba iterum lemma, olim margini adscriptum, in contextum recepit scriba cod. Florent. his verbis conceptum: *Duae tribus additae. Ludi magni, quos Camillus voverat, redditi.* V. ad §. 2.

Et de ambitu a C. Petilio tribuno plebis, auctoribus Patribus, tum primum ad populum latum est] *Poetelio* ex Capitolinis lapidibus. SIG. V. supra ad 3, 35, 11. Vocula *et* deficit in Lovel. 2. *ab*, pro *a*, edidit Gronov. anno 1665. et ita praeferunt omnes codices. Ceterum haec verba, multis ex margine, ubi lemmatum loco adscripta fuerant, adscitis, ita exhibet Florent. *Petili tribuni plebis rogatio,*

13 latum est: eaque rogatione novorum maxime hominum ambitionem, qui nundinas et conciliabula obire soliti erant, compressam credebant.

1 XVI. Haud aeque laeta Patribus insequenti anno, C. Marcio, Cn. Manlio consulibus, de unciario foenore a M. Duilio, L. Maenio tribunis plebis rogatio

Patribus auctoribus, *nunc primum adversus ambitum promulgatur. et de ambitu ab iis C. Poetilia tr. pl. ad populum latum est auctoribus Patribus primum ad populum latum est.* V. supra ad §. 2.

§. 13. *Nundinas et conciliabula obire soliti erant*] V. quae infra notantur ad 40, 37, 3.

§. 1. *Haud aeque laeta Patribus insequenti anno*] *Patribus laeta* Florent. Lovel. 4. et Fragm. Hav. cum omnibus editis usque ad Cel. Jac. Gronovium; qui, vocibus transpositis, dedit *laeta Patribus*, quemadmodum praeferunt reliqui codd. nisi quod Leid. 2. ex omnibus huic notae praescriptis vocibus tantum habeat penultimam *insequenti*. Hearnins, qui priorum editionum ordinem secutus est, Gronovii mutatione memorata, nihil tamen de Oxoniensium lectione addidit.

C. Marcio et Cn. Manlio consulibus] Cn. Manlius etiam anno cccxcvi. fuit consul, quare hic *II.* adjiciendum. At alii *T. Manlium* legere malunt, quod is anno cdii. et cdvi. dictator fuerit, nec alibi antea consul, nisi hoc ponamus loco. Iidem autem anno cdviii. Cn. Manlium II. sed anno cdxi. T. Manlium iterum. Sed tanti in omnibus codicibus errores implicant lectorem, ut satis putem indicasse: nam emendasse certe non perinde tantae utilitatis, quanti laboris fuerit. GLAR. *C.* vel *G. Manlia*, vel *Mallio*, Voss. 1. Leid. ambo, Lovel. 1. 2. 5. et Portug. *M. Manlio* Lovel. 4. et Hearnii Oxon. L. 2. Sed viginti septem annis ante *decreta gentis Manliae cautum* esse, *ne quis deinde M. Manlius vocaretur*, Livius supra narravit 6, 20, 4. Solent autem literae *Cn.* quibus praenomen *Cnaeus* indicatur, mutari in *M*, notam praenominis *Marcus*. V. supra hoc lib. c. 12, 1. *Horatio Manilia* Voss. 2. *cum Mallio* Gaertn. *con Manlio* Florent. Reliqui vulgatum servant; neque inveni, qui, ut Glareanus monuit, *T. Manlio* legendum censuerit. Neque ita legi posse, infra videbimus ad c. 19, 9. Esse autem eumdem Cn. Manlium, qui biennio ante consul fuit, existimat Sigon. in Comm. ad Fast. ad ann. cccxcvi. Et quidem, numerum iterati honoris in auctoribus requiri, opinatur Pighius in Ann. ad eumdem annum p. 282. Sed v. quae notantur ad Liv. 2, 16, 7.

De unciario foenare a M. Duellio, L. Menenio tribunis plebis rogatio est perlata] *M. Duilio*, *L. Maenio*, ut ante. SIG. Pall. duo *Diliuio*. secundus cum editionibus priscis GEBH. Paganinus Gaudentius 2. Juridic. Exposit. 29. vetustum errorem secutus scribit, *centesimas usuras et unciarium foenus* idem esse. Hoc tam verum est, quam

est perlata: et plebs aliquanto eam cupidius scivit accepitque. Ad bella nova, priore anno destinata, Falisci quoque hostes exorti, duplici crimine: quod et cum Tarquiniensibus juventus eorum militaverat; et eos, qui Falerios perfugerant, quum male pugnatum est, repetentibus fecialibus Romanis non 2

assem et *unciam* idem esse, et eum, qui *ex uncia* haeres scriptus est, *ex asse* scriptum esse. Melius hoc dudum docuerunt Sigonius 2. de Ant. jur. Civ. Rom. 2. et Brisson. de verb. Signif. v. *Usura*, ac deinde Gronovius 3. de Pecun. vet. 13. et in libro de Centesimis et Unciis usuris, ubi simul p. 599. exponit, quid hoc sit, quod Livius dicit, plebem eam legem *aliquanto cupidius acivisse*. DUK. *de vicario foenore* Leid. 2. *de nuntiario foenore* Harlej. 1. et ed. Parm. at praepositio *de* non exstat in Fragm. Hav. quemadmodum nec praepositio *a* in Lovel. 4. Tum *M. Dilinio* Gaertn. *M. Diliuio* Leid. 1. et Lovel. 3. Sed recte *M. Duilio* emendat Sigonius, ut plerique hic praeferunt codd. V. supra ad 2, 58, 2. Eidem Sigonio *L. Maenio* legenti ex meis consentit unus Lov. 1. Reliqui *Menenio*, *Menennio*, vel, ut habet Flor. *Moenenio*. Solent autem nomina propria *Maenius* et *Menenius* saepius in Mstis commutari. V. ad 8, 13, 1. Gens Menenia oriunda quidem ex plebe fuit, sed postea tamen inter patricios adlecta est. V. Liv. 2, 32, 8. et quae ibi notantur. Et hinc inveniuntur circa haec tempora plures Menenii functi honoribus patriciorum, nulli vero plebejis: quare hic L. Menenius tribunus plebis ferri nequit. Deinde *tribuno plebis* Lovel. 4. errore scribae, qui epitomen *tr.* vel *trib.* minus recte exposuit. V. ad 4, 1, 2, et 22, 61, 7. Tandem *rogatione perlata* Voss. 2. et Lovel. 3. quae etiam lectio ex non intellecto compendio *ē*, id est *est*, nata est. Et quidem errorem hunc facillime librarii imperitiores errare potuerunt, quum continua serie voces scriberentur. Voces autem *rogatio est perlata: et plebs* desunt in Gaertn. Cui negligentiae occasionem dedit repetitio τῶν *plebis* et *plebs*.

Et plebs aliquanto eam cupidius scivit accepitque] *et plebes* Fragm. Hav. neque longe abit ed. Parm. quae praefert *et plebis*. V. ad 1, 20, 6. Tum *scivit acceptique* Leid. 1. et Lovel. 2. *scivit acceptaque* Harlej. 1. *scivit accepit* Florent.

§. 2. *Ad bella nova, priore anno destinata, Falisci quoque hostes exorti*] Veteres quidam habent *Falisci quoque novi hostes exorti*. Verum non sine menda. Non enim *novi hostes* Falisci erant, quos ante domuerat Camillus. Suspicor legendum *noti hostes*, ita ut vox *noti* respondeat vocibus illis *Ad bella nova*. De hoc bello Faliscorum sic Diodorus l. 16. [p. 526.] Ῥωμαίοις δὲ πρὸς Φαλίσκους συνέστη πόλεμος, καὶ μέγα μὲν οὐδὲν, οὐδ' ἄξιον μνήμης ἐπετελέσθη. SIG. Palat. sec. et Camp. ed. *Falisci quoque novi hostes*; unde Sigonius fecit *noti hostes*. Hoc interjectitio vocabulo pulchrius carere credo posse nitorem Livii. GEBH. *Falisci quoque no-*

3 reddiderant. Ea provincia Cn. Manlio obvenit: Marcius exercitum in agrum Privernatem, integrum pace longinqua, induxit: militemque praeda inplevit. Ad copiam rerum addidit munificentiam,

vi hostes exorti Lovel. 4. 5. Harlej. 2. et Portug. (Veith.) *noves hosti* Portug. Id aperte vitiosum Sigonius in *noti hostes* mutavit. Quum tamen omnes optimi codd. vocem interpositam non agnoscant, eam melius abesse Gebhardo adsentior. Infra 8, 37, 3. *Ad defectionem Samnitium Apulum novum bellum accessit.* Etiam vocem *hostes* omiserunt Leid. 2. et Lovel. 1.

Quod cum Tarquiniensibus juventus eorum militaverat] Lege *quod et cum Tarquiniensibus.* ut sit geminata conjunctio. GELEN. Conjunctionem a Gelenio additam ex meis non agnoscunt Voss. 2. Leid. 1. Lovel. 2. 3. 4. 5. Harlej. 2. Portug. Gaertn. Haverk. et Fragm. Hav. Eamdem tamen servavi, tum quod reliqui, et inter eos plerique optimi codd. eam tueantur, ac saepissime hoc modo conjunctio geminata in melioribus Mstis Livii obcurrat, ubi eam priori loco alii expunxerunt. V. supra ad 2, 44, 4. Mox alio ordine vocum *Romanis foecialibus* Lovel. 4.

§. 3. *Ea provincia Cn. Manlio obvenit*] Sic lege e Pall. et edit. ant. Sic 25, 13, 9. *Cui ea provincia obvenerat.* Pal. iterum sec. hic legit *evenit.* 8, 1, 2. *Utrumque bellum Ploutio sorte evenit.* ibid. c. 29, 6. *Samnium Comillo sorte evenit.* c. 37, 3. *Sulpicio Samnites, Apuli Aemilio sorte evenerunt.* GEBH. Vox *Ea* deficit perperam in Haverk. Deinde *C. Monlio* Lovel. 2. et Haverk. cum edd. Rom. anni 1472. et Parm. *G. Manlio* Mediol. anni 1480. V. ad §. 1. *tum Manlio* Lovel. 4. *cum Manilio* Gaertn. V. ad 8, 18, 13. *consuli Manilio* Voss. 2. (* v. ad 21, 32, 3.) Deinde *evenit* Harlej. 2. Portug. et Haverk. Livium ita loqui, supra vidimus ad 5, 12, 6. Sed et alterum eidem frequens est. Infra 9, 31, 1. *Junio Samnites, Aemilio novum bellum Etruria sorte obvenit.* ubi plura vide. Quum itaque vulgatam lectionem firment et numero plures, et integriores omnes codd. eam alteri praefero.

In agrum Privernatem, integrum poce longinqua] *in Privernatem*, media voce exsulante, Leid. 2. quod dictum esse posset, ut *in Antiati* infra 22, 1, 10. Sed auctoritas unius cod. levior est, quam ut aliis in servanda voce *agrum* consentientibus praeferatur. *in agrum Privernatum* Harlej. 2. Portug. et Haverk. Verum ita formandum foret *Privernatium.* Ita enim infra est 8, 1, 1. *Nuncii defectionis Privernatium cum querimoniis acceptae cladis venerunt.* c. 21, 3. *Qui ante Privernotium caussam inpugnabant.* V. supra ad 5, 15, 11. Vulgatum itaque rectum. Infra 8, 11, 13. *Latinus ager, Privernati addito agro, et Falernus plebi Romanae dividitur.* Ita *ager Capenas* 5, 12, 5. *In Capenate agro hostes nulli extra moenia inventi.* c. 13, 12. *Populatores Capenatis agri reliquias pugnoe absumsere* Deinde *aegrum*, pro *integrum*, Lovel. 4.

Militemque praeda inplevit] Palat. tert. *militemque praedam*

quod, nihil in publicum secernendo, augenti rem privatam militi favit. Privernates quum ante moenia sua castris permunitis consedissent; vocatis ad concionem militibus, *Castra nunc*, inquit, *vobis bo-*

implevit. Mire dictum. GEBH. Ex cod. Pal. illius vitiosa lectione Gronovius in priore editione notarum ad Liv. 35, 1. legendum censuit *praedae inpievit.* Quod in curis secundis recte omisit. Licet enim verbo *inplere* Livius saepe casum patrium jungere soleat, ut infra videbimus ad 29, 14, 2. hic tamen nihil mutandum puto, quod reliqui omnes libri in vulgatum conspirent; et altera constructio, quae hoc loco obeurrit, a Livio etiam usurpata fuerit. Supra 3, 69, 2. *Totum urbem ira inplevere.* ubi alia exempla laudavi. In Palat. tert. vel ultima litera τοῦ *praedam* adhaesit ex principio vocis sequentis, vel error ortus est ex caussa, quam indicavi ad 4, 47, 3.

Quod, nihil in publicum secernenda, augenti rem privatam militi favit] Favet huic lectioni ad apicem Campani editio. Sed Pall. duo meliores *augendi rem privatam militi fuit.* Forte leg. *augendo rem privatam militi fuit.* ut subintelligatur aptus tibicen, a quo teneatur ordo locutionis. Sed nihil pertendo. Palat. sec. consensum trahens Andreanae editionis *augenda rem privatam militi favit.* GEBH. *augendi rem privatam militi fuit* Lovel. 3. Voss. 2. Leid. 1. et Fragm. Hav. *augendi rem privatam militi favit* Klock. et Hearnii Oxon. C. *augenda rem privatam militi favit* Voss. 1. Leid. 2. Lovel. 1. 4. 5. Hearnii Oxon. N. [Veith.] et edd. Rom. anni 1472. ac Parm. *secernendo aut augendo rem privatam militi fuit* Lovel. 2. *secernendo augendove rem privatam militi fuvit* Harlej. 2. Portug. et Hearnii Oxon. L. 2. et B. *secernendo augendoque rem privatam militi favit* Gaertn. *secernendo agendoque ne rem privatam militi favit* Haverk. Certum mihi videtur, vulgatam scripturam veram esse. Omnia autem monstra lectionum ex eo prognata sunt, quod, literis *d* et *t* commutatis, *augendi* datum sit, pro *augenti.* Sunt autem hae literae in pronunciatione sono admodum simili ac vicino, unde infinitis locis permiscentur. V. Broekh. ad Propert. 3. El. 9, 6. Hinc factum, ut inter se confundantur *aliquando* et *aliquanto.* V. ad 3, 8, 9. *quando* et *quanta.* V. ad 3, 50, 10. *modus* et *motus.* V. ad 4, 50, 4. *solidus* et *solitus.* V. ad 5, 4, 7. *eundem* et *euntem.* V. ad 5, 28, 7. *equidem* et *equitem.* V. ad 6, 12, 10. *commodus* et *commotus.* V. ad 6, 14, 9. *protegendi* et *protegenti.* V. ad 6, 20, 9. *aliquod* et *aliquot.* V. ad 6, 24, 2. *expedite* et *expetite.* V. ad 6, 29, 2. *communicãdo* et *communicata.* V. ad 6, 37, 4. *dum* et *tum.* V. ad 40, 42, 7. et similia multa. Quum autem *augendi* hic commodum sensum non haberet, alii id mutarunt in *augendo* ob praecedens *secernendo*, alii insuper varias particulas *aut*, *que*, vel *ve* addiderunt. Receptam lectionem recte servant Florent. et Harlej. 1. nisi quod posterior etiam *fuit*, pro *favit*, praeferat. De eo errore infra v. ad Epit. Liv. 45. Paullo ante *addit*, pro *addidit*, solus Haverk. V. ad 2, 24, 6.

§. 4. *Quum ante moenia sua*

stium, urbemque praedae do, si mihi pollicemini, vos fortiter in acie operam navaturos, nec praedae magis,
5 *quam pugnae, paratos esse.* Signum poscunt ingenti clamore: celsique et spe haud dubia feroces in proelium vadunt. Ibi ante signa Sex. Tullius, de quo ante dictum est, exclamat: *Adspice, imperator,* inquit, *quemadmodum exercitus tuus tibi promissa prae-*

castris permunitis consedissent] Palat. sec. *castris permuniti.* Tale quid notavi supra. GEBH. Eadem lectio etiam est in Harlej. 2. et Haverk. qui Pal. sec. Gebhardi conspirant. sed reliqui dissentientes eam lectionem falsi arguunt. Praeterea vox *sua* deest in Harlej. 2. Portug. et Haverk. At *ante moenia sua a castris* habent Voss. 1. Leid. 2. et Lovel. 1.

Urbemque praedae do] Conjunctio *que* non est in Lovel. 5. Deinde *praedam do* Lovel. 4.

Vos fortiter in aciem operam navaturos] Lege *in acie operam navaturos*, non *in aciem.* GELEN. *in acie* omnes mei, excepto Florent. qui solus *in aciem* praefert. Tum *novaturos* Klock. et Haverk. *gnavaturos* Harlej. 1. *daturos* Voss. 1. Leid. 2. Lovel. 1. 4. 5. Harlej. 2. et Hearnii Oxon. N. B. et C. quam lectionem ex interpretis expositione natam esse, nullus dubito. Ita peccant etiam librarii infra 9, 16, 6. V. quoque ad 2, 43, 9. (* 36, 39, 8.)

§. 5. *Spe haud dubia feroces in proelium vadunt*] *in proelia vadunt* Harlej. 2. et Haverk. Praeterea in verbis sequentibus *exclamavit*, pro *exclamat*, Gaertn.

Adspice, imperator, inquit, quemadmodum exercitus tuus] Vocem *inquit*, quae superesse videtur, quod *exclamat* praecessit, melius abfuturam, ad marginem Livii adscripsit Cl. Ant. Perizonius. Tum *exercitus tutus*, pro *tuus*, Florent. Voss. 2. Leid. 1. et Klock. V. ad 9, 23, 11. Praeterea *strictoque gladio* edd. vett. usque ad Aldum, qui, consentientibus scriptis, primus omisit. Deinde *inpetum fecit*, pro *facit*, Florent.

§. 6. *Antesignani omnes, primoque inpetu avertere hostem*] *ante signa omnes* Lovel. 4. 5. *antesignarii omnes* Leid. 2. et Gaertn. V. supra ad 4, 47, 2. Tum *advertere* Fragm. Hav. *averte* Leid. 1. neglecta forte nota, quum *avert'e*, vel *avertē* scriptum fuisset. Ceterum verba *inpetum facit. Sequuntur Tullium* etc. *avertere hostem* deficiunt in Harlej. 1. ob vocis *hostem* repetitionem. V. ad 9, 11, 11.

Ad oppidum persecuti, quum jam scalas moenibus admoverent] *ad hostem oppidum*, perperam inserta voce, Harlej. 2. Deinde *prosecuti* edd. Rom. anni 1472. et Parm. V. ad Epit. Liv. 99. *persequentes* Hearnii Oxon. L. 1. eodem errore, quo *inopinantes*, pro *inopinati*, ejusque generis plura librarii indocti dederunt; de quibus v. quae infra notantur ad 21, 52, 10. Tum *amoverent* Portug. a m. 1. *commoverent* Haverk. et Harlej. 2. Hinc

stet: piloque posito, stricto gladio in hostem inpe-
tum facit. Sequuntur Tullium antesignani omnes, 6
primoque inpetu avertere hostem: fusum inde ad
oppidum persecuti, quum jam scalas moenibus ad-
moverent, in deditionem urbem acceperunt. trium-
phus de Privernatibus actus. Ab altero consule 7
nihil memorabile gestum: nisi quod legem, novo

accipiunt Harlej. 2. Portug. et Haverk. Mox post voces *de Privernatibus actus,* verba olim lemmatis loco margini adscripta, *Privernum Marcio consuli deditur,* Flor. in contextum recepit: in quo librarius similiter errat hoc cap. §. 9. cap. seq. §. 2. 6. 7. 10. c. 18, 10. c. 19, 2. 4. et 10. V. ad c. 15, 2.

§. 7. *Legem novo exemplo ad Sutrium in castris tributim de vicesima eorum, qui manumitterentur, tulit*] Hinc *aurum vicesimarium* infra 27, [10, 11.] V. Lipsium ad Taciti l. 13. Annal. Ad illud vectigal quoque quintae et vicesimae venalium mancipiorum remissum. V. Scalig. ad Fest. v. *Manumitti.* et in v. *Puri.* KLOCK. De hoc vectigali egit Lipsius ad Taciti 13. Ann. 31. et in Exc. C. Pulchra sunt, quae ibi tradit; sed uterque locus ex Arriani dissertationibus Epicteti jam ante in Cujacii 5. Observ. 13. legebatur. Dubito etiam, an in eo fallatur Lipsius, quod in Arriani 3. 26. pro *τοῖς εἰκοσώναις* e Glossis scribit *τοῖς εἰκοσώταις.* Cujacius verbo, ut saepe solet, adnotaverat: *redemtores vicesimae εἰκοσῶναι dicuntur, ut δημοσιῶναι, βοῶναι, σιτῶναι, ὀψῶναι.* Et recte quidem: nam haec sunt ab *ὠνεῖσθαι, emere,* quod Graeci etiam de conductione vectigalium dicunt, ut Latini de eadem *redimere.* Aristoph. Equit. 361. *ὠνήσομαι μέταλλα, redimam metalla.* Demosthenes adv. Timocrat. p. 779. et alibi in eadem Oratione *οἱ ὠνούμενοι τὰ τέλη, redemtores vectigalium;* quos ibidem saepe *τελώνας,* et *redemtionem vectigalium ὠνὴν* vocat. Et sic in Glossis *δημοσιώνης, τελώνης publicanus.* Itaque putem, Glossas potius ex Arriano et ratione sermonis Graeci corrigendas, et in iis non *εἰκοσωτης,* quod editur, nec *εἰκοσώτης,* quod Lipsio placet, sed *εἰκοσώνης, ὁ τὰς εἰκοστὰς ἀπαιτῶν, vicesimarius* legendum esse. Quod porro Lipsius d. l. et Gutherius 3. de Offic. dom. Aug. 35. scribunt, hoc esse illud *aurum vicesimarium,* de quo Liv. 27, 10, 11. fortassis verum est: neque enim bello Punico secundo ulla alia, quod quidem proditum sciam, vicesima instituta erat. Mihi tamen in ea re hic restat scrupulus, quod Livius *aurum vicesimarium in sanctiore aerario ad ultimos casus servatum* fuisse dicit; *vicesimam manumissorum* autem, quo tempore primum inducta est, praesentis necessitatis et usus fuisse, his verbis significat, *haud parvum vectigal inopi aerario additum.* Nam si vicesima manumissorum in aerario condita fuisset, praesens inopia aerarii non magis sublevari potuisset pecunia, quae ita in sanctiore aerario reponebatur, ut non nisi ultimis casibus moveri posset,

exemplo ad Sutrium in castris tributim de vicesima eorum, qui manumitterentur, tulit. Patres, quia ea lege haud parvum vectigal inopi aerario additum
8 esset, auctores fuerunt. Ceterum tribuni plebis, non tam lege, quam exemplo, moti, ne quis postea

quam si ea nulla fuisset. An ergo dicendum est, deinde demum cautum fuisse, ut hoc aurum in sanctiore aerario ad ultimos casus reip. servaretur? DUK. Quae Modius ad haec verba de vicesima manumissionum, et quinquagesima mancipiorum venalium, aliisque vectigalibus populi Romani notavit, descripsit ex Lipsio ad Taciti 13. Ann. 31, et ex ejus excursu C. quae quum non magis ad inlustrationem hujus loci faciant, quam aliorum omnium, ubi de hoc vectigali agitur, omittenda ea judicavi. De vicesima autem manumissionum videri potest Cel. Burmann. de Vectig. pop. Rom. c. 10. ut et Fabrett. ad Inscript. c. 1. p. 35. Ceterum *ad Sutrinum* Gaertn. *defuturum* Leid. 2. Tum *tributum* Lovel. 2. 4. et Gaertn. *tributi* Lovel. 5. et Harlej. 1. Male. *tributim* est quasi in comitiis tributis, per populum sive milites in tribus suas divisos. V. Sigonium ad 3, 55, 3. Deinde *qui manumittentur* Gaertn. Scriptum fuerat *manumitt'entur*. nota vero vel evanuit, vel a scriba neglecta est, ut saepius alibi factum est. V. supra ad 2, 56, 7. Insuper *de vicensima* Florent. V. ad 5, 54, 5.

Patres, quia ea lege haud parvum vectigali inopi aerario additum esset] Palat. pr. ac tert. *Patresque ea lege ut parvum vectigal inopi aerario additum esset*. Sed si in vulgatis codicibus *vectigali* operarum σφάλμα non est, pro eo legerim *vectigale*. GEBH. *Patres, quod ea lege* Voss. 2. sed frustra. V. ad 2, 8, 5. *ut*, pro *haud*, quod Gebhard. in duobus Pall. invenit, apud me etiam superest in Voss. 2. et Lovel. 3. *aut* in Fragm. Haverk. V. ad 28, 2, 11. Tota particula abest a Leid. 2. *vectigali* haud dubie operarum errore vulgatum est in edd. Gruteri, eumdemque errorem Heinsius in Elzeviriana; et Gronovius in priori servarunt, quorum tamen hic anno 1665. *vectigal* restituit. Et ita excusi ante Gruterum et scripti servant, nisi quod *parvum vectigalim opi aerario* sit in Leid. 1. *haud parvum vectigallis* in Voss. 1. a m. 1. *haud parvum vectigalis* in Klock. *haud parum vectigal* in ed. Parm. Hinc pronum foret emendare *haud parum vectigalis*. Potius tamen est, ut vulgatam lectionem servemus, atque existimemus, librarios et typographorum operas peccasse, uniusque literae duplicatione omissa, *parum* pro *paruum*, dedisse existimemus: quomodo etiam alibi errarunt. V. supra ad 5, 10, 3. Tantum autem abest, ut Gebhardo *vectigale* emendanti adsentiendum sit, ut potius *capitale*, quod, ita simpliciter dictum, similiter formatum videri potest, in *capital* mutandum sit. V. ad 24, 37, 9. Denique *edcm*, id est *edictum*, pro *additum*, Fragm. Hav.

§. 8. *Tribuni plebis, non tam lege, quam exemplo, moti*] *tribuni plebis tam ex lege, quam exemplo moti* Lovel. 4. et Klock.

populum sevocaret, capite sanxerunt. nihil enim non per milites, juratos in consulis verba, quamvis perniciosum populo, si id liceret, ferri posse.
Eodem anno C. Licinius Stolo a M. Popillio Lae- 9
nate sua lege decem millibus aeris est damnatus,

tribuni plebis tam lege, quam exemplo, moti Gaertn. [Veith.] *non tam legi, quam exemplo, moti* Voss. 2. et Lovel. 3. Mox *populum postea sevocarent*, ordine vocum mutato, Lovel. 4.

Si id liceret, fieri posse] Lego *ferri posse*, quia de militibus, qui legem novo exemplo in castris tulerant, loquitur. SIG. Recte ita Sigonius emendavit, eique subscribunt plerique et optimi codd. *fieri* enim tantum superest in Voss. 1. contextu, Lovel. 1. 3. 4. 5. Portug. Haverk. et Hearnii Oxon. C. [Veith.] Solent autem voces *fieri* et *ferri* saepius in Mstis confundi. V. supra ad 5, 54, 6. Praeterea *posset* habet Gaertn. [Veith.] invitis reliquis, qui recte vulgato adhaerent.

§. 9. *A M. Popillio Laenate sua lege decem millibus aeris est damnatus*] *a M. Papilio* Voss. 1. et Lovel. 1. *a M. Popilio* Voss. 2. Lovel. 4. Florent. Gaertn. et Haverk. *a M. Pompilio* Leid. ambo, Lovel. 2. 3. 5. Portug. et Fragm. Hav. *a M. Pompillio* Hearnii Oxon. L. 2. *a M. Pomponio* ejusdem L. 1. Sed *Laenas* cognomen est Popilliorum: id autem nomen cum duplice liquida *Popillius* scribendum esse, Sigonius supra docuit hoc lib. ad c. 12, 1. Deinde vox *decem* deficit in Voss. 2. Leid. 1. Lovel. 2. 3. 4. et Fragm. Hav. [Veith.] τὸ *est* autem in Lovel. 2. Numeri denarii notam *X*, sed virgula trajectam, a librariis interdum omissam fuisse, alibi inferius videbimus. (* 45, 40, 5.) Ceterum Pighius in Annal. ad ann. CCCXCVI. p. 283. C. Licinium Stolonem hoc anno a M. Popillio Laenate sua lege damnatum referens, et p. 284. hujus anni praetorem M. Popillium Laenatem fuisse existimans, in ea videtur fuisse opinione, eum apud praetorem hunc accusatum, et ab eodem damnatum esse, praesertim quum inter magistratus hujus anni nullum alium M. Popillium Laenatem memoret. Mihi tamen verius videtur, M. Popillium Laenatem non judicem in hac caussa consedisse, sed potius Stolonis accusatorem exstitisse propter locum Valer. Max. id expresse dicentis 8, 6, 3. *Quam ob caussam, a M. Popillio Laenate accusatus, primus sua lege concidit. damnare* itaque hoc loco notabit, efficere accusatione, ut a judice damnetur. Ita Varro 2. de re rust. 2. *Emtor pote ex emto vendito illum damnare, si non tradet, quamvis non solverit nummos.* Cic. pro Cluent. 3. *Corrupisse dicitur A. Cluentius judicium pecunia, quo inimicum suum innocentem Statium Albium condemnaret.* Val. Max. 3, 7, 6. *Quum L. Crassus ex consulatu provinciam Galliam obtineret, atque in eam C. Carbo, cujus patrem damnaverat, ad speculanda acta suu venisset.* ad quem locum videndus est Vorstius. 5, 4, 4. *M. Cotta Cn. Carbonem, a quo pater ejus damnatus fuerat, postulavit, peractumque reum judicio adflixit.* Et ita, si veteres editio-

quod mille jugerum agri cum filio possideret, emancipandoque filium fraudem legi fecisset.

1 XVII. Novi consules inde, M. Fabius Ambustus secun-

nes sequamur, locutus est auctor Epit. Liv. 47. *Aliquot praetores a provinciis avaritiae nomine accusati et damnati sunt.* Sed lectionem illam Sigonius deinceps mutavit; cui codd. mei consentiunt. Plura de verbo *damnare* hoc sensu v. apud Brisson. de Verb. signif. in v. *Condemnare*, et in v. *Damnare*. Passer. ad Cic. orat. pro Caecin. 12. atque Doct. Arntzen. ad Aur. Victor. in Vir. Inl. 63, 1. Ipsum autem Livium ita etiam locutum existimo 35, 10, 11. *Aedilitas insignis eo anno fuit M. Aemilii Lepidi et L. Aemilii Paulli. Multos pecuarios damnarunt.* Verbum enim *damnare* ibi eodem sensu accipiendum esse, patet ex altero loco Livii 33, 42, 10. *Aediles plebis* etc. *multos pecuarios ad populi judicium adduxerunt: tres ex his condemnati sunt.* Conjectura autem ductus non alio sensu illud verbum accipio 38, 35, 5. *Duodecim clipea aurata ab Aedilibus curulibus sunt posita ex pecunia, qua frumentarios ob annonam compressam damnarunt.* Et mox, *Collega ejus A. Caecilius neminem condemnavit.* Ubi etiam eo sensu verbum illud accipiendum, docent praecedentia. *Nam separatim accusaverant.* Similiter *multare* pro efficere accusatione, ut a judicibus multentur, infra est 10, 31, 9. *Q. Fabius Gurges consulis filius aliquot matronas ad populum stupri damnatas pecunia multavit.* Conjicio itaque M. Popillium Laenatem, et quidem forte non eum, qui consul supra memoratus est c. 12. et ter adhuc infra eamdem dignitatem gessisse legitur c. 17. 23. et 26. sed alium quemcumque gentis Popilliae, hoc anno fuisse aedilem, cumque C. Licinium Stolonem ad populum accusasse, populum vero cum damnasse. Certe aediles in eadem caussa accusatores memorantur 10, 13, 14. *Eo anno plerisque dies dicta ab aedilibus; quia plus, quam quod lege finitum erat, agri possiderent, nec quisquam ferme est purgatus.*

Quod mille jugerum agri cum filio possideret] Ita primus edidit Aldus. Priores, quibus usus sum, praeferunt *mille jugerum agrum.* Cum Aldo autem stant omnes codices, nisi quod *mille jugera agri* habeant Lovel. 4. et 5. Adparet, indoctis librariis displicuisse genus locutionis *mille jugerum*, quum tamen *mille passuum, mille militum, mille talentûm*, ac similia in Livio frequentissime obcurrant. V. supra ad 5, 26, 5. *jugera agri*, ut 8, 21, 11. *Bina jugera agri acceperunt.* 42, 34, 2. *Pater mihi jugerum agri reliquit.* Colum. Praefat. l. 1. *Accepta, quae viritim dividebantur, captivi agri septem jugera non minus industrie coluerit, quam fortiter armis quaesierat.* Aur. Vict. in Vir. Inl. 20. *Ne cui plebejo plus centum jugera agri habere liceret.* c. 73. *Legem tulit, ut veteranis centena agri jugera in Africa dividerentur.* Valer. Max. 3, 3, 5. *Decretis etiam a senatu septenis jugeribus agri populo.* qui ita saepe locutus est. *jugera soli* Colum. 1, 3. *Deferente populo praemii nomine quinquaginta soli jugera.* Neutram

secundum et M. Popillius Laenas secundum, duo bella habuere. Facile alterum cum Tiburtibus, 2
quod Laenas gessit: qui, hoste in urbem compulso, agros vastavit. Falisci Tarquinienses que alterum

tamen aliarum lectionum, quas vel editi priores, vel MSti Lovel. praeferunt, quasi minus Latinas, rejicio; ut enim *ager mille jugerum*, ita *paucorum jugerum silva* apud Horat. 2. od. 16, 29.

Purae rivus aquae, silvaque jugerum
Paucorum, et segetis certa fides meae.

Et ita Colum. in praefat. l. 1. *Ad eosdem juvencos et quatuor jugerum avitum haerediolum redierit.* Verum vulgatum praefero praestantissimorum codicum fide.

Emancipandoque filio fraudem legi fecisset] Post haec verba non admodum apte cohaerent sequentia, nempe haec *prohibitum deinceps per tribunos plebis leges in castris ferri.* Nec dubium est, per inscitiam scribae e margine in contextum translata. GELEN. Quae verba tamquam glossema deleta sunt a Gelenio, et, qui eum secutus est, Frobenio anno 1535. desunt etiam in omnibus meis, praeterquam in Florent. Sed in ejus contextum tot lemmata non modo hoc, sed et praeced. ac seqq. capitibus recepta sunt, ut vel ex eo, quod invitis reliquis haec verba servet, glossematis illa suspecta fieri possint. Praeterea desunt in edd. Rom. anni 1472. et Parm.

§. 1. *Et M. Popillius Laenas iterum, duo bella*] Nihil minus credibile est, quam a Livio voculam *secundum* adjectam fuisse Ambusto, *iterum* Laenati. Quae illae deliciae? Sed et plane Rott. *Laenas II. duo.* Id rursus erat pronunciandum *secundum*. Quod si vox *iterum* in aliis MSS. tota fuit expressa, opiner Livium scripsisse *Popillius Laenas II, iterum duo bella.* Nam et praecedenti tot fuerunt. JAC. GRON. Merito vulgata lectio Cl. Gronovio displicuit, quae demum recepta fuit in postremam edit. Gruteri. Omnes priores praeferunt *M. Fabius Ambustus II. et M. Popilius*, vel *Popillius, Laenas II. duo bella habuere.* nisi quod Sigonius pro *II.* utroque loco ediderit *iterum*. Codices etiam, quoscumque vidi, vel quorum excerptis usus sum, ut et Hearnii Oxon. L. 2. B. et C. utroque loco vel *II.* vel *II°.* vel *secundo* praeferunt: hinc *secundum*, pro *iterum*, in contextum admittendum censui. Praeterea particula *inde* non adparet in Lovel. 2. Harlej. 2. et Gaertn. neque conjunctio *et* in Leid. 2. et Lovel. 1. Et passim eam inter duorum consulum nomina pro arbitrio suo ab librariis vel additam, vel omissam esse, supra dictum est ad 2, 16, 7. Deinde *Popilius* Voss. ambo, Leid. 1. Lovel. 3. 4. Haverk. aliique. *Pompilius* Leid. 2. Lovel. 1. 2. 5. Harlej. 2. Portug. Fragm. Hav. et Hearnii Oxon. L. 2. V. ad cap. prace. §. 9. Tandem vox *duo* omittitur in Leid. 2. ac Lovel. 1. et 2. Sed eam male superesse crediderunt librarii ob vocem *secundum* praecedentem, notis numeralibus *II.* vel *II°.* scriptam.

§. 2. *Facile alterum cum Tiburtibus, quod Laenas gessit*]

3 consulem prima pugna fuderunt. inde terror maximus fuit, quod sacerdotes eorum, facibus ardentibus anguibusque praelatis, incessu furiali militem Romanum insueta turbaverunt specie: et tunc quidem vel-

cum Tiburtibus M. Laenas gessit Lovel. 4. 5. Harlej. 2. Portug. Haverk. et Hearnii Oxon. B. et C. [Veith. qui omittit *Facile*] Ceterum verba *cum Tiburtibus*, *quod* etc. *Tarquiniensesque alterum* desunt in Lovel. 3. culpa librarii, cui τῶν *alterum cum* et *alterum cons.* repetitio erroris occasio fuit.

Falisci Tarquiniensesque] Ante haec verba in Florent. sequentia reperiuntur: *Falisci et Tarquinienses primo bello, quod fanatico ambitu gesserant, superiores, victi postea castris exuuntur.* quae olim pro lemmate margini adjecta fuerant. V. supra ad c. 15, 2. Copula *que* deerat in Lovel. 5. Mox *alterum consulis*, pro *consulem*, Voss. 1. *alterum consulum* Gaertn. V. ad 9, 32, 2. Ei uni tamen credendum, ac reliquis omnibus fidem abrogandam non videtur. Potius diversitatem hanc lectionis ex male exposito compendio *cos.* natam puto. V. infra ad 10, 10, 2.

§. 3. *Facibus ardentibus anguibusque praelatis*] Hoc ut facile intellectu est, ita factu difficile: quare explicandum erat hoc pluribus, quam hic fecit, verbis. Illud etiam, *lymphati et attoniti munimentis suis trepido agmine inciderunt*, de Romanis intelligo. GLAR. Obscure hoc a Livio dictum esse, ait Glareanus: at Frontinus 2, 4, [18. et 19.] *Falisci et Tarquinienses, compluribus suorum in habitu sacerdotum subornatis, faces et angues furiali habitu praeferentibus, aciem Romanorum turbaverunt. Idem Vejentes et Fidenates facibus arreptis fecerunt.* De his autem sic scribit Florus [1, 12, 7.] quasi rem exponens: *Fidenae, quia impares erant ferro, ad terrorem movendum facibus armatae, et discoloribus serpentum in modum vittis furiali more processerunt.* Quod autem ait Florus de anguibus Fidenatum, id non est apud Livium, qui sic loquitur 4, [33, 2.] *ignibus armata ingens multitudo, facibusque ardentibus tota collucens, velut fanatico instincta cursu in hostem ruit.* SIG. Haud putandum, veros fuisse angues, sed vittas colore anguinco, quae vento agitatae vivere visae. Ita sane interpretatur Florus 1, 12. qui simile quid Fidenatibus adscribit. Hinc lepide Statius Papinius 1. Achill. 11.

Nec mea nunc primis anguescunt tempora vittis.

sic enim MSS. nostri. inepte hactenus edd. *albescunt.* Accommodandus igitur et huic opinioni locus Frontini 2. Strateg. 4, 18. Nimirum hi milites hostibus persuadere volebant, se veras esse Cocyti Furias, poenam sumturas de eorum sceleribus. Hinc legimus apud Pausaniam in Laconicis [c. 19.] *Polyxo, ulcisci in Helena Tlepolemi necem volentem, ubi Helenam in potestate habuit, immisisse in eam lavantem ancillas Furiarum habitu, quae comprehensam, quum ad arborem suspendissent, laqueo necarunt.* etc. Furiarum crines constare ex veris anguibus,

ut lymphati et adtoniti munimentis suis trepido agmine inciderunt; deinde, ubi consul legatique ac 4
tribuni puerorum ritu vana miracula paventes inridebant increpabantque, vertit animos repente pu-

notum ex poëtis, versuque Virgilii 349. l. 7. Aen. Unde lepida figura Statius parricidio fratrum intermiscet Furias 11, 405.

Frena tenent ipsae, phalerasque et lucida comunt
Arma manu, mixtisque jubas serpentibus augent.

Argute etiam Claudianus Paneg. 3. in Honorium vers. 138.

Hi volucres tollunt aquilas, hi picta draconum
Colla levant; multusque tumet per nubila serpens
Iratus stimulante Noto, vivitque receptis
Flatibus, et vario mentitur sibila tractu.

GRUT. In loco Statii *anguescunt* ante Gruter. ex MS. legendum monuit Bernartius. Verum receptam lectionem adversum eum et adversus Schottum, *augescunt* legentem, defendit Barthius. Ceterum *anguibus praelatis*, sine conjunctione *que*, est in Fragm. Hav. *praelectis* in Lovel. 5. Paullo ante verbum *fuit* nescit Gaertn. in verbis autem sequentibus *incensu*, pro *incessu*, habent Klock. et ed. Mediol. anni 1480. errore scribarum.

Et tunc quidem velut lymphati et adtoniti munimentis suis trepido agmine inciderunt] *et tum* Voss. ambo, Leid. ambo, Lovel. quinque, Harlej. 2. Portug. Gaertn. et Fragm. Hav. V. ad Liv. 2, 12, 15. Vulgatam lectionem Florent. Harlej. 1. ac Klock. servasse videntur. Sed alteri favet etiam Haverk. *et cum* praeferens, sollemni scribarum lapsu. V. infra ad Epit. Liv. 48. circa fin. Tum *quidam* Leid. 2. de quo errore v. ad 39, 17, 5. Deinde *lymphatici* Lovel. 4. 5. Gaertn. Portug. Haverk. et Hearnii Oxon. B. ac C. Ita infra 10, 28, 10. *Victorem equitatum velut lymphaticus pavor dissipat.* Quum tamen optimi codd. vulgatum servent, illud praeferendum non dubito. Silius Ital. 1, 458.

— — — ruit ocius amens
Lymphato cursu, utque ingentes deserit actus.

ubi v. quae notantur. Denique *trepide agmine inciderunt* Voss. 2. et Lovel. 3.

§. 4. *Deinde ubi consules legatique ac tribuni*] Lege *consul*. MURET. Recte ita Muretus. Nam unus tantum aderat Fabius consul: cujus collegae Popillio evenerat bellum cum Tiburtibus gerendum. Illud *consules* autem primum mihi obvium fuit in ed. Froben. anni 1531. qua priores vel *consul* vel cos. dederunt. Variant etiam codd. quidam enim praeferunt *consules*. sed cons. est in Leid. 1. Lovel. 3. et Fragm. Hav. *consul* in Leid. 2. Lovel. 1. a m. 2. Harlej. 2. Portug. Haverk. et Hearnii Oxon. B. quam lectionem contextui reddidi. Praeterea vox *deinde* exsulat ab Lovel. 3. Tum *legati atque tribuni* Lovel. 4. quem non audiendum censeo. V. supra ad 2, 31, 1.

Puerorum ritu vana miracula paventes inridebant] *paventi*

dor; et in ea ipsa, quae fugerant, velut caeci rue-
5 bant. Discusso itaque vano adparatu hostium, quum in ipsos armatos se intulissent, averterunt totam aciem: castrisque etiam eo die potiti, praeda ingenti parta, victores reverterunt, militaribus jocis quum adparatum hostium, tum suum increpantes
6 pavorem. Concitatur deinde omne nomen Etru-

Florent. a m. 1. pro quo postea factum *paventium*. quod nullo modo ferri potest. Mox *avertit* Portug. a m. 2.

In ea ipsa, quae fugerant, velut caeci ruebant] *in ea signa, quae fugerant* Leid. 1. *in eos ipsos, qui fugerant arma, velut* Lovel. 4. Hearne etiam auctor est, se in Oxon. C. invenisse *in eos ipsos, qui fugerant*. [ita Veith.] unde nasci posset suspicio, legendum esse, *in eos ipsos, quos fugerant*. Id tamen non placet; nam non tam ipsos hostes, quam eorum ornatum furialem fugerant. Praeterea *in ea ipsa, quae fugerant, velut caeci ruebant arma* Harlej. 2. Portug. Gaertn. Haverk. et Hearnii Oxon. B. *in ea ipsa, quae fugerant arma, velut caeci ruebant* Lovel. 5. Sed, vocem *arma* ab indocto glossatore primum margini adscriptam, et postea ab indoctiore librario in contextum receptam esse, existimo.

§. 5. *Discusso itaque vano adparatu hostium*] *Diffuso* Voss. 1. in contextu, et Lovel. 5. Male. V. supra ad 2, 51, 7. Tum *uno apparatu* Harlej. 1. Male. Solitos fuisse librarios ita errare, infra dicam ad 8, 27, 2. *vano apparato* Florent. et Leid. 1. a m. 1. Neque illud probandum. V. supra ad 1, 16, 7.

Quum in ipsos armatos se intulissent, averterunt totam aciem] *quum ipsos armatos* Voss. 2. et Lovel. 3. omissa praepositione, quam intercepit vocis praecedentis litera finalis. V. infra ad 10, 13, 3. De locutione *inferre se in aliquem* v. supra ad 3, 5, 7. Praeterea *avertunt* Lovel. 5. errore inde orto, quod scriptum fuerit *avert'unt*, et additam notam librarius omiserit. V. ad 40, 14, 11. *adverterunt* Fragm. Hav. *avertere* est in fugam vertere. V. supra ad 1, 37, 3, Denique *aciem totam*, mutato ordine verborum, Lovel. 2. et Harlej. 2.

Praeda ingenti parta victores reverterunt] *parta ingenti praeda* Gaertn. Deinde *victores Romam reverterunt*, addita voce, Hearnii Oxon. L. 1. Sed vocem *reverterunt* contra non agnoscit Voss. 2. *revertuntur* habet Haverk. Sed supra v. ad 6, 29, 8.

Militaribus jocis quum adparatum hostium, tum suum increpantes pavorem] *e militaribus locis* Haverk. frequenti scribarum errore. V. infra ad 36, 14, 4. Hinc *tum apparatum hostium* Voss. 2. Leid. 2. Lovel. quinque, sed eorum primus a m. 2. Portug. Gaertn. Fragm. Hav. et Hearnii N. et C. Similiter exstat in Florent. sed a manu recentiori, quum olim a m. 1. *cum* exaratum fuisset. Plura supra v. ad 6, 23, 3.

§. 6. *Concitatur deinde omne nomen Etruscum*] Sic Diodorus

scum, et, Tarquiniensibus Faliscisque ducibus, ad
Salinas perveniunt. Adversus eum terrorem dicta-
tor C. Marcius Rutilus primus de plebe dictus, ma-
giſtrum equitum item de plebe C. Plautium dixit.
Id vero Patribus indignum videri, etiam dictaturam 7
jam in promiscuo eſſe: omnique ope inpediebant,
ne quid dictatori ad id bellum decerneretur, para-

l. 16. [p. 529.] *Τυῤῥηνοὶ δὲ διαπολεμοῦντες Ῥωμαίοις ἐπόρθησαν πολλὴν τῆς πολεμίας χώρας, καὶ μέχρι τοῦ Τιβέρεως καταδραμόντες ἐπανῆλθον εἰς τὴν οἰκίαν.* SIG. Ante haec verba gloſſema marginale *Hetruscorum omnium concitatio* in contextum recepit librarius Florent. V. ad c. 15, 2.

Et Tarquiniensibus Faliscisque ducibus ad Salinas perveniunt] Vocula *et* non legitur in Lovel. 5. Tum *Tarquiniensibus Faliscis ducibus*, omiſſa conjunctione *que*, Lovel. 2. Deinde *pervenerunt* Gaertn.

Adversus eum terrorem dictator C. Marcius Rutilus primus de plebe dictus] *Adversus eum dictator terrorem* trajectis vocibus Voſſ. 1. Hinc *C. Marcius*, vel *Martius*, *Rutilius* Voſſ. 2. Leid. 2. Lovel. 2. 3. 4. 5. Harlej. ambo, Portug. Gaertn. Haverk. et pleraeque editt. quomodo saepe alibi fuit peccatum. V. infra hoc lib. c. 21, 4. c. 22, 7. c. 38, 8. 9, 17, 8. c. 33, 1. et alibi. Eodem cognomine usae sunt gentes Virginia et Nautia, in quibus etiam similiter scribae lapsi sunt. V. supra ad 4, 35, 4. *C. Marcius Utilius*, prima litera cognominis omiſſa, Florent. Voſſ. 1. Leid. 1. Lovel. 1. et Klock. *M. Rutilius* habent edd. Rom. anni 1472. et Parm. Tum vox *dictus* non adparet in Florent. Mox *Plaucius*, pro *Plautius*, Leid. 1. Lovel. 2. et Fragm. Hav.

§. 7. *Patribus indignum videri, etiam dictaturam in promiscuo esse*] Lege *etiam dictaturam jam in promiscuo esse*, quemadmodum habent scripta exemplaria. GELEN. *indignum Patribus videri* alio ordine Harlej. 2. Portug. et Haverk. Deinde *jam dictaturam etiam* Lovel. 4. *et jam dictaturam etiam* Fragm. Hav. *etiam dictaturam jam*, ut Gelenius in Mſtis invenit, praeferunt reliqui mei omnes, et Hearnii Oxonienses, nisi quod unus ejus B. et ex meis Lovel. 3. Harlej. 2. Portug. et Haverk. editt. vett. adſtipulati, non agnoscant voculam *jam*. Deinde *in promisco esse* Flor. Leid. 1. et Harlej. 1. V. ad 3, 47, 7.

Omnique ope inpediebant, ne quid dictatori ad bellum decerneretur] *omni ope*, sine copula *que*, Haverk. Tum *ne quid ad id bellum dictatori decerneretur* Voſſ. 1. et Lovel. 1. ac 5. *ne quid ad illud bellum dictator decerneretur* Leid. 2. *Tò ad* deficit in Voſſ. 2.

Eo promtius cuncta, ferente dictatore, populus jussit] *ferenda dictatori* Harlej. 1. cujus librarius sensum Livii non intellexit. Quae dictatori ad bellum

returve. eo promtius cuncta, ferente dictatore,
8 populus jussit. Profectus ab urbe, utraque parte Tiberis, ratibus exercitu, quocumque fama hostium ducebat, trajecto, multos populatores agrorum vagos
9 palantes obpressit. Castra quoque, necopinato adgressus, cepit. et, octo millibus hostium captis, ceteris aut caesis, aut ex agro Romano fugatis, sine auctoritate Patrum, populi jussu, triumphavit.
10 Quia nec per dictatorem plebejum, nec per consulem,

necessaria erant, non ipsi ferri, sed decerni, debebant. De iis itaque dictator tulit ad populum, populus eadem illa promte jussit. Omnia autem haec verba scribae culpa omittuntur in Leid. 2. At contra post illa in Florent. haec, quae olim lemmatis loco margini adscripta fuerant, in contextum recepta sunt: *C. Marcius Utilius dictator primus ex plebe dicitur. magistrum eqe plebejum Plaucium creat.* V. supra ad c. 15, 2. Ceterum ex hoc loco non colligendum videtur, jus decernendi ea, quae ad bellum gerendum, aut provinciam administrandam necessaria erant, fuisse penes populum: id enim penes senatum fuisse docuit Sigonius 2. de jur. Provinc. 1. p. 272. sed potius dictatorem ideo de illis ad populum tulisse, quoniam factione patriciorum senatus ea decernere recusaret. Eodem modo duces re bene gesta ex provinciis reversi, immo ipse hic C. Marcius Rutilus dictator, de triumpho, quem a senatu, cui jus triumphum concedendi competebat, impetrare non poterant, ad populum tulisse, et ab eo impetrasse leguntur. V. mox hoc cap. et supra l. 3, 63. atque alibi.

§. 8. *Profectus ab urbe, utraque parte Tiberis ratibus exercitu etc. trajecto*] *Profectusque ab urbe* Fragm. Hav. Tum *ratibus* deest in Harlej. 2. Ejus autem loco *noctibus* praefert Harlej. 2.

Multos populatores agrorum vagos palantesque oppressit] Lege *populatores agrorum vagos palantes oppressit* absque conjunctione. GELEN. Conjunctionem nulli meorum agnoscunt, exceptis Portug. a m. 2. et Fragm. Hav. (* v. ad 10, 35, 9.) Ceterum *populatores agrorum trajectos vagos populantes oppressit* praeferunt Voss. 1. Leid. 2. et Lovel. 1. Sed vox *trajectos* ex verbis praecedentibus huc inrepsit.

§. 9. *Octo millibus hostium captis, ceteris aut caesis, aut agro Romano fugatis*] Lege *ex agro Romano*, addita praepositione *ex*. GELEN. *quatuor millibus*, vel *IIII. millibus*, editi priores usque ad Mediolan. qui anno 1495. dederunt, quod, uno vel altero editorum excepto, servarunt reliqui omnes, et firmant codd. scripti. Deinde *aut caesis* desunt in Harlej. 1. quorum loco *aūt caesis*, id est *autem caesis*, praefert Lovel. 2. Tum *ex agro Romano* omnes mei, Gelenii codicibus consentientes. Tandem *fuga fugatis* Leid. 1.

comitia consularia haberi volebant, et alter consul Fabius bello retinebatur, res ad interregnum redit. In- 11
terreges deinceps Q. Servilius Ahala, M. Fabius, Cn. Manlius, C. Fabius, C. Sulpicius, L. Aemilius, Q. Servilius, M. Fabius Ambuſtus. In secundo interregno or- 12
ta contentio eſt, quod duo patricii consules creabantur: intercedentibusque tribunis, interrex Fabius ajebat, *in duodecim tabulis legem esse, ut, quodcumque poſtremum populus juſſiſſet, id jus ratumque eſſet; juſſum populi*

Gaertn. et Fragm. Hav. [*nec inopinato* Veith.]

§. 10. *Quia nec per dictatorem*] Vet. lib. *Et quia nec per dictatorem*. SIG. Ita etiam Lovel. 3. Portug. Gaertn. Fragm. Hav. a m. 2. Haverk. et Hearnii Oxon. L. 2. et B. [Veith.] Sed nihil mutandum eſſe, monuit Gronov. infra ad 37, 20, 7.

Nec per Popilium consulem comitia consularia haberi volebant] Melius vetus lectio *nec per consulem*, ut *plebejum* utroque referas, tam ad *consulem*, quam ad dictatorem. *Popilium* primo aliquis inter lineas adscripsit explanandi causa, deinde in contextum ea vox, ut saepe fit, irrepsit. GELEN. Vocem *Popilium* nulli meorum codd. agnoscunt. Sed *cons. nec ſp comitia* habet Florent. *nec per quos comitia* Kloek.

Res ad interregnum redit] *reddit* Lovel. 5. *rediit* Leid. 2. Harlej. 2. Portug. Haverk. et Hearnii Oxon. B. V. infra ad 36, 35. 2. Paullo ante vox *Fabius* deeſt in Voſſ. 2. Sed *Favius* praeferunt Florent. Voſſ. 1. Leid. 1. et Lovel. 1. a m. 1. Ceterum poſt haec verba lemma hoc marginale Florent. in contextum recepit: *Interreges VIII. ne comitia per magistratus plebejos haberentur*. V. supra c. 15, 2.

§. 11. *Q. Servilius Ahala, M. Fabius, Cn. Manlius*] *Hala* Lovel. 4. 5. Harlej. 2. Portug. Haverk. et edd. priores, *Adhala* Kloek. V. supra ad Epit. Liv. 4. Deinde *coñ. Manlius* Leid. 1. et Lovel. 3. *coñ. Manilius* Gaertn. *C. Manlius* Lov. 2. et edd. Rom. anni 1472. ac Parm. Mox C. Fabii praenomen omittitur in ed. poſterius memorata.

L. Aemilius, Q. Servilius, M. Fabius] Duorum priorum interregum praenomina ac nomina omiserunt Harlej. 2. Portug. Haverk. et Hearnii Oxon. B. *Q. Aemilius Servilius* praeferunt Voſſ. 2. Leid. 1. Lovel. 2. 3. Harlej. 1. et Hearnii Oxon. L. 2. Tum iterum *M. Favius* Florent. Voſſ. 1. Leid. 1. Lovel. 1. et Kloek. V. modo ad §. 10.

§. 12. *Intercedentibusque tribunis, interrex Fabius ajebat*] Vet. lib. *tribunis plebis*. SIG. Vox, quae in vet. lib. Sigonii additur, in nullo meo adparet. Neque etiam neceſſaria eſt. V. ad 2, 56, 1. Deinde *interea Fabius ajebat* Haverk. quomodo etiam supra peccatur 4, 7, 10. ubi vide.

Ut, quodcumque postremum

13 *et suffragia esse.* Quum intercedendo tribuni nihil aliud, quam ut differrent comitia, valuissent; duo patricii consules creati sunt, C. Sulpicius Peticus tertium,

populus jussisset, id jus ratumque esset] *id jus ratumque esset*, ad praecedentia referri debet, ut ex oratione App. Claudii censoris 9, [33, 9.] postea patet, anno ab urbe cond. CDXLV. GLAR. Vocula *id* deest in Voss. 2. Leid. 1. Lovel. 2. 3. Harlej. 1. Haverk. et Fragm. Hav. a m. 1. Infra 31, 32, 4. *Quod tum referatur decernaturque, ut perinde ratum sit*, etc. ubi tamen vide. At superest infra loco a Glareano laudato 9, 33, 9. *Quodque postremum jussisset, id jus ratumque esset.* et c. 34, 6. *Nemo id jus esse, quod postremo populus jussisset, scivit.* Rei inlustrandae Klockius ad marginem Livii adscripserat locum ex Cic. orat. pro Balbo 14. *Tamen id esset, quod populus postea jussisset, ratum.* ad quem locum v. Abram. Inlustrandae vero locutioni Cl. Jac. Perizonius adscripserat locum Liv. 31, 32, 4. *Ut perinde jus ratumque sit, ac si in Panaetolico aut Pylaïco concilio actum esset.*

Jussum populi et suffragia esse] *jussu populi et suffragio*, ultima voce omissa, Lovel. 2. *jussu populi et suffragia esse* Leid. 2. et Lovel. 1. *jussum populi ut suffragia esse* Gaertn. obvio scribarum errore. V. infra ad 21, 28, 8.

§. 13. ***Quumque intercedendo tribuni nihil aliud, quam ut differrent comitia***] Ita primum editum video a Sigonio, quum priores exhibeant, omissa conjunctione, *Quum intercedendo.* Non dubito, quin ita in veteri libro invenerit, quoniam eadem lectio mihi quoque obvia fuerit in Lovel. 5. Harlej. 2. Portug. et Haverk. neque multum inde diversus Lovel. 2. praeferat *Et quum intercedendo.* Sed quum reliqui mei, atque inter eos optimi omnes, et Hearnii Oxon. N. et L. 2. priorum editionum scripturam probent, eam etiam genuinam esse puto: et vix dubito, quin conjunctio *que* interposita sit ab iisdem aut similibus interpolatoribus, qui τὸ *et* §. 10. addiderunt. Ex contextu itaque ejeci. Praeterea *ut differrent comitia*, id est *differrentur*, Lovel. 4. V. infra ad 39, 22, 8.

Duo patricii consules creati sunt, C. Sulpicius Peticus tertium, M. Valerius Publicola: eodemque die] Si quidem hic locus bene habet, anno CCCXCI. [7, 2, 1.] non recte *T. Sulpicius* legitur, nec anno CCCXCIV. [c. 9, 1.] *L. Sulpicius:* sed utroque in loco *C. Sulpicius* legendum, quippe qui numquam antea consul invenitur, etiamsi tribunus militum consulari potestate. Sed nihil ad hanc supputationem. Diodorus item Siculus [l. 16. p. 520.] *C.* vocat in Philippo, Alexandri magni parente. GLAR. Videtur ab Livio fuisse rotundius: *duo patricii consules creati, C. Sulpicius Paeticus, M. Valerius Poplicola, eodem die magistratum inierunt.* J. FR. GRON. Simili modo alium locum supra emendavit Gronovius 6, 5, 7. Et quidem conjecturae ejus hoc loco favent non nihil Harlej. 2. et Haverk. qui quidem τὸ *sunt*, quod ejiciendum putavit, servant, sed tamen voculam *que*, quam itidem expungit, non agnoscunt. Quum tamen omnes reliqui codices et *sunt* et *que* uno

M. Valerius Publicola: eodemque die magiſtratum inierunt.

XVIII. Quadringentesimo anno, quam urbs Ro- 1

ore tueantur, nondum τῷ πάνυ adsentiri poſſum; quem in his interdum nimium eſſe, supra dixi ad 3, 22, 3. V. etiam infra ad 21, 36, 4. Ceterum voces duae priores *duo patricii* desunt in ed. Rom. anni 1472. quas editor non neceſſarias exiſtimaſſe videtur, quod cap. seq. Livius etiam dixerit *patricii consules ambo.* Praeterea *C. Sulpicius Penus*, vel *Poenus*, Lovel. 5. Harlej. 2. Portug. Gaertn. Haverk. et Hearnii Oxon. B. *C. Sulpicius Potitus* Lovel. 2. Hearnii Oxon. C. editionesque usque ad Froben. anni 1535. *C. Sulpicius Petitus* Voſſ. ambo, Leid. 2. Lovel. 1. 3. et Fragm. Hav. a m. 2. Cognomen autem omittunt Lovel. 4. et Hearnii Oxon. L. 2. Sed recte *C. Sulpicius Peticus* eſt in Florent. Leid. 1. Harlej. 1. et Fragm. Hav. a m. 1. quomodo et Frobenius anno 1535. reposuit, et reliqui editores servarunt; nisi quod poſtuma Gruteri ἔκδοσις *Poeticus*, Gronovius *Paeticus* habeant, qui idem error ab ipsis etiam alibi commissus eſt. V. supra hoc lib. ad c. 2, 1. Deinde *C. Valerius* Lovel. 4. invitis reliquis. Male. Infra enim cap. seq. et, ubi iterum consul creatur, c. 19, 6. conſtanter *Marci* praenomen ei datur. Denique *magistratus inierunt* Voſſ. 1. Leid. 2. et Lovel. 1. contra morem Livianum, qui plerumque *occipere*, *inire magistratum* numero singulari, licet de pluribus loquatur, dicere solitus eſt. Ita mox cap. seq. *Patricii consules ambo ex interregno magistratum iniere.* 5, 9, 1. *Tribunos militum creandos esse, qui Kalendis Octobribus magistratum occiperent.* Et saepe alibi.

§. 1. *Quadringentesimo anno, quam urbs Romana condita erat*] Vellem hercule, Livium saepius, quam fecit, annorum ab urbe condita meminiſſe. Caeterum ex hoc loco satis conſtat, poſt annum CCCLXXXVI. omiſſum annum eſſe: et, quod statim hic sequitur, *quinto et trigesimo, quam a Gallis recepta*, optime habere: quando captae urbis anni fuerant, Camillo ad finem l. 5, [54, 5.] numerante, trecenti sexaginta quinque: quibus si addideris XXXV. emergent CD. Quod vero deinde sequitur, *ablato post nonum annum a plebe consulatu*, non item bene. Eſt enim hic duodecimus annus a primo plebejo consule. Ergo legendum *post undecimum annum.* Errorem natum hinc credo, quod IX. ac XI. numeri facile fallunt. GLAR. *qua urbs Romana*, ultima litera, quae per lineam supra scriptam notata erat, omissa, Lovel. 3. *quo urbs Romana* Voſſ. 2. et Fragm. Hav. a m. 1. Male. *quam* enim hic eſt poſtquam, ut saepiſſime apud Livium obcurrit. V. infra ad 28, 16, 14. Deinde vox *Romana* deficit in Gaertn. et Hearnii Oxon. B. Et poterat etiam abeſſe: *urbs* enim per excellentiam eſt urbs Roma. Verum ita locutus etiam eſt supra 4, 7, 1, *Anno trecentesimo decimo, quam urbs Roma condita erat.* Reliquis itaque vulgatum servantibus, nihil mutandum puto. Denique *esset* Harlej. 2. Portug. et Haverk. Sed, etiam hoc loco receptam lectionem praeſtare, evincit reliquorum codicum in eam consensus, et non modo locus ex l. 4. laudatus, verum etiam exempla ad d. locum l. 28. adlata.

mana condita erat, quinto tricesimo, quam a Gallis reciperata, ablato post undecimum annum a plebe consulatu, patricii consules ambo ex interregno magistratum iniere, C. Sulpicius Peticus tertium, M.
2 Valerius Publicola. Empulum eo anno ex Tiburti-

Quinto tricesimo] Vet. lib. *quinto et tricesimo*. SIG. Ita etiam Portug. Gaertn. Haverk. et Hearnii Oxon. B. *quinto et tricesimo anno* alia adhuc voce locupletior Lovel. 3. Sed hac liberalitate non utor, adversantibus codd. reliquis, et cum illis optimis omnibus. Nam saepius Livius in conjungendis duobus numeralibus omittit conjunctionem, ubi ab aliis adhiberi solet. Infra 22, 54, 2. *In singulos equites togas et tunicas et quadrigatos nummos quinos vicenos dederunt*. V. ad 29, 37, 6.

Quam a Gallis recepta] Membr. Thuan. *reciperata*. Cujus in vicem ni satis constaret illud esse subjectum, deprehendi posset ex l. 30, 12, 6. *Sibi quidem, dicere, nihil esse in praesentia pulchrius, quam victorem reciperatum tanto post intervallo patrium invisere regnum*. Ita omnimodo MSS. Vulgo interpositum est etiam τὸ *receptum*. Voss. et Chiflet. *reciperet*. J.FR. GRON. *reciperata* etiam Florent. atque Hearnii Oxon. L. 1. 2. B. et C. una litera exsulante *reciperat* Leid. 1. *recuperata* Voss. 1. Leid. 2. Lovel. 1. 4. 5. Harlej. ambo, Portug. a m. 1. Gaertn. et Hearnii Oxon. N. Reliqui damnatum *recepta* servant. Verum et *recuperata* et *recepta* ex interpretatione τοῦ *reciperata* nata sunt, quemadmodum saepe alibi accidit. Ita confunduntur *reciperare* et *recuperare* supra 2, 53, 5. 3, 53, 10. 5, 51, 3. Infra hoc lib. c. 22, 9. 30, 30, 13. et alibi. V. Modium et Gebhardum ad Liv. 2, 2, 6. Modium ad 3, 23, 4. Gebhardum ad Cic. 12. ad Famil. Ep. 2. et Cortium ad Plin. 3. Epist. 20, 9. Similiter *reciperare* et *recipere*. V. Modium ad Justin. 1, 10, 1. Auctor autem est Vossius in Etym. ling. Lat. ea voce, antiquos *reciperare*, recentiores *recuperare* dixisse. Hinc, recentiorum consuetudine standum esse, pronunciat Dausquej. in Orthogr. part. 2. hac voce. Ego tamen cum Gronovio codices scriptos, praesertim melioris notae, sequor, et *reciperare* eorum auctoritate recipere non dubito; iis autem invitis vulgato standum judico. Insuper praepositio *a* deficit in Portug. et Harlej. 2.

Ablato post nonum annum a plebe consulatu] *XI*. corrigendum est, id est, *undecimum*. Tot enim anni sunt, ex quo plebejis patuit consulatus. Error ex notis natus est, *IX*. et *XI*. †. „Haec „Glareanus de verbo ad verbum. Sigonius vero, quod is „prior correxit, quasi ipse primus hoc invenisset, adducit." „†. SIG. *oblato post nonum anno* Haverk. *ablato post nonum annum* Voss. 2. Lovel. 2. 3. 4. Leid. 1. Florent. Harlej. 1. Gaertn. et Fragm. Hav. [Veith.] *ablato post modum annum* Hlock. *ablato post XII. anno* Portug. *ablato post XII. annum* Voss. 1. et Lovel. 1. ac 5. *ablato post duodecimum annum* Leid. 2. et Harlej. 2. Ratio tamen temporis exigit, ut cum Glareano ac Sigonio

bus haud memorando certamine captum; sive duorum consulum auspicio bellum ibi gestum est, ut scripsere quidam; seu per idem tempus Tarquiniensium quoque sunt vastati agri ab Sulpicio consule, quo Valerius adversus Tiburtes legiones duxit. Do- 3

legamus *ablato post undecimum annum;* quomodo Hearnius in Oxon. L. 1. B. et C. atque in margine codicis N. esse monuit. Eamdem emendationem probavit etiam Erudit. H. Dodwellus de Cyclis Differt. 10, 81. et in Chronol. Graeco-Romana, Dionysio Halic. subjuncta, p. 41. ad annum Catonianum Urb. eond. CD. Praeterea *ab plebe* Portug. et Haverk.

Ex interregno magistratum iniere] *consulatum iniere* Hearnii Oxon. B. quod ex interpretatione alterius ortum esse censeri debet. *magistratum ineunt* ejusdem codex N. *magistratum inierunt* Leid. 2. Lovel. 1. 5. Harlej. 2. Haverk. et edd. quas vidi, usque ad Aldum. Is autem *iniere* primus substituit, ut reliqui eodd. praeferunt.

C. Sulpicius Peticus tertium] *C. Sulpicius Petitus* Voff. 1. et Lovel. 1. *Sulpicius Petitus*, sine praenomine, Voff. 2. et Leid. 2. *Sulpicius Potitus* Lovel. 2. *C. Sulpicius Potitus* Hearnii Oxon. C. *C. Sulpicius Petus* ejusdem codex L. 2. *Cn. Sulpicius Petus* Lovel. 4. *C. Sulpicius Penus* Lovel. 5. *C. Sulpicius* sine cognomine Harlej. 2. Portug. et Haverk. *Cn. Sulpicius* Hearnii Oxon. B. *Sulpicius* sine praenomine et cognomine Gaertn. *Sulpicius Peticus* Leid. 1. Lovel. 3. et Fragm. Hav. *Cn. Sulpicius Peticus* Hearnii Oxon. N. *C. Peticus* Klock. *C. Potitus* primae editt. pro quo Aldus dedit *C. Sulpicius Potitus*, idque ad Sigonium usque obtinuit, qui *C. Sulpicius Peticus* vulgari curavit: ultima Gruteri *C. Sulpicius Poeticus* recepit, Gronovius *C. Sulpicius Paeticus*, quam lectionem praefert etiam Florent. Sed vera est lectio Sigonii, quae in Harlej. 1. superest. V. supra ad hujus lib. c. 2, 1.

§. 2. *Empulum eo anno ex Tiburtibus*] *E' Epulum eo anno* Leid. 1. *Est Epulum eo anno* Voff. 1. Leid. 2. et Fragm. Hav. *Aeapulum* Flor. a m. 1. *Aeaepulum* a m. 2. *Emaepulum* Harlej. 1. *Epullum* Voff. 2. *Etpulum* Lov. 2. *Epulum* Lovel. 1. 3. 4. 5. Portug. Harlej. 2. Gaertn. Klock. Haverk. et Hearnii Oxon. N. B. ac C. *Empulium* priscae edd. usque ad Froben. qui anno 1535. *Empulum* substituit. Verum alibi hujus loci mentio non obcurrit. Praeterea verba *ex Tiburtibus* omittuntur in Leid. 2. et Hearnii Oxon. L. 1.

Tarquiniensium quoque sunt vastati agri ab Sulpicio] Particula *quoque* deficit in Harlej. 2. et Portug. Tum *vastati sunt agri* Voff. 1. Leid. 2. Lovel. 1. 4. 5. Harlej. 2. Portug. et Haverk. Deinde *a Sulpicio* Voff. 2. Leid. 1. Lovel. 3. Gaertn. et edd. Aldina priores. Paullo ante *bellum id gestum est*, pro *ibi gestum est*, solus Haverk.

§. 3. *Domi majus certamen consulibus cum plebe*] *Dum majus certamen* Lovel. 4. *Domi magis certamen* Leid. 1. solito

mi majus certamen consulibus cum plebe ac tribu-
nis erat. Fidei jam suae, non solum virtutis,
ducebant esse, ut accepissent duo patricii consula-
4 tum, ita ambobus patriciis mandare. quin aut toto
cedendum esse, si plebejus jam magistratus consu-
latus fiat, aut totum possidendum, quam possessio-
5 nem integram a patribus accepissent. Plebes con-
tra fremit: *Quid se vivere, quid in parte civium cen-*

scribarum errore. V. infra ad 26, 41, 16. *Domi magnum certamen* Lovel. 2. et Hearnii Oxon. C. Deinde *consulum* Leid. 2. Lovel. 1. 2. et edd. Rom. anni 1472. ac Parm. *consulis* Lovel. 4. *consules* Gaertn. quod ne quis putet dictum esse ad exemplum illius Virgiliani Ecl. 6, 16.

Et certamen erat Corydon cum Thyrside magnum.

Est enim natum ex ignorantia librariorum, qui per compendium scriptam vocem *coss.* qua ratione reddere deberent, minime adsecuti sunt. V. ad 10, 10, 2.

Fidei jam suae, non solum virtutis, ducebant esse] *dicebant* Voss. 1. a m. 2. Voss. 2. Leid. 1. Lovel. 1. 2. 3. 4. Portug. Gaertn. Haverk. et Fragm. Hav. quomodo infinitis locis scribae erraverunt. V. infra ad 38, 43, 1. *ducere* autem, ut infra 9, 22, 3. *Id bellum tantum ducere, quod urbem obpugnabat.* Tum verbum *esse*, quod omittunt edd. principes, sed in scriptis constanter superest, recte ab Aldo in contextum receptum est. Mox in verbis sequentibus *ut acciperent duo patricii*, pro *accepissent*, male est in Leid. 1. Deinde *duobus patriciis mandare*, pro *ambobus*, Hearnii Oxon. B. et Harlej. 2.

§. 4. *Quin aut toto cedendum esse*] *a toto credendum esset* vitiosissime Haverk. *aut toto credendum est* Gaertn. *aut toto cedendum esset* Voss. 1. Leid. 2. Lovel. 4. 5. Harlej. uterque, Portug. Fragm. Hav. Hearnii Oxon. N. ac B. et edd. principes. *aut toto cedendum est* Voss. 2. Leid. 1. et Lovel. 2. ac 3. Patet, librariis iterum displicuisse orationem infinitivam. V. supra ad 1, 50, 5. Recte itaque Froben. anno 1531. *esse* restituit, quam lectionem tuentur Florent. Lovel. 1. et Klock.

Si plebejus jam magistratus fiat consulatus, aut possidendum totum] Vet. lib. *si plebejus jam magistratus consulatus fiat, aut totum possidendum.* SIG. Similiter omnes mei, et Hearnii Oxonienses.

Quam possessionem integram a patribus accepissent] Lego *cujus possessionem.* KLOCK. Quum omnes codices in vulgatum conspirent, Klockio minime adsentior, qui non adsecutus est haud protritam elegantiam sermonis Liviani hoc loco. Subfecisset *totum possidendum, quod integrum a patribus accepissent.* Verum quum interponat inlustrandi quasi gratia vocem *possessionem*, ei etiam pronomen recte convenit. V. Cl. Cortium ad Sall. Jugurth. 17, 4. Ceterum

seri: si, quod duorum hominum virtute, L. Sextii ac C. Licinii, partum sit, id obtinere universi non possint?
6 *Vel reges, vel decemviros, vel, si quod tristius sit imperii nomen, patiendum esse potius, quam ambos patricios consules videant, nec in vicem pareatur atque imperetur;*
7 *sed pars altera, in aeterno imperio locata, plebem nusquam alio natam, quam ad serviendum, putet.*
8 **Non desunt tribuni auctores turbarum; sed inter conci-**

ab patribus accepissent Haverk. *accepissent a patribus* Harlej. 2.

§. 5. *Plebes contra fremit: Quid se vivere*] *Contra plebs fremit* edd. principes, pro quo Aldus dedit *Plebs contra*, ut habent Voss. 2. Leid. 2. Lovel. quinque, Portug. et Haverk. Cel. deinde Jac. Gronovius subposuit *Plebes contra fremit.* Et ita est in Florent. Voss. 1. Leid. 1. Harlej. utroque, Gaertn. et Fragm. Hav. V. supra ad 1, 20, 6. Deinde *Quid si vivere* Leid. 2. *Quiete vivere* Voss. 2. et Lovel. 2. ac 3. Utramque illam lectionem jungens, *Quid si vivere quiete* praefert Gaertn. Mox *censeriis*, pro *censeri*, Haverk. *censeris* Leid. 1. ubi litera sibilans fini vocis adhaesit ex principio sequentis. Deinde *siq;* pro *si quod,* Lovel. 3. V. ad 2, 41, 8.

Virtute, L. Sextii ac C. Licinii, partum sit, id obtinere universi non possint] *C. H. S*, pro *C. Licinii,* Leid. 1. Lovel. 3. et Harlej. 1. *C. Lucinii* Voss. ambo. Tum *paratum sit* Leid. 2. V. ad 5, 6, 1. *parum sit* Fragm. Hav. a m. 1. Deinde *si id obtinere*, repetita vocula *si*, quae jam praecessit, Gaertn. *id obtineri* Harlej. 2. *obtinere id non possint universi* Fragm. Hav, *non possunt* Lovel. 2. At voces *partum sit, si id obtinere universi non possint? vel* desunt in Voss. 2. Leid. 1. Harlej. 1. et Lovel. 3.

§. 6. *Si quod tristius sit imperii nomen, patiendum esse potius*] Τὸ *quod* exsulat a Lovel. 3. *si quid tristius sit imperii nomen* habent Portug. Gaertn. et Haverk. *si quod tristis sit imperii nomen* Harlej. 1. Praeterea *patiendum ẽ potius* Leid. 1. *patiendum sit potius* Voss. 2. et Lovel. 2. 3. ac 4. *patiendum sibi potius* Gaertn.

§. 7. *Nec in vicem pareatur, atque imperetur*] *ne in vicem* Lovel. 4. Male. Vocula enim ex praecedenti repetita, idem est, ac si dixisset, *et quam non in vicem pareatur.* Deinde *nusquam alio notam* Lovel. 3. et Haverk. alibi etiam obvio errore. V. quae notavi ad Silii 3, 335. (* Liv. 22, 4, 2.) Praeterea *quam serviendum*, omissa media praepositione, Gaertn.

§. 8. *Non desunt tribuni auctores turbarum*] *actores turbarum* Voss. 1. Leid. 2. Lovel. 1. et Gaertn. V. supra ad 1, 26, 5. Erudit. Salvinius, qui Livium cum Msto Florent. commisit, ad marginem exemplaris sui notavit, forte legendum esse *Non desunt*

9 tatos per se omnes vix duces eminent. Aliquoties frustra in campum descensum quum esset, multique per seditiones acti comitiales dies; postremo victae perseverantia consulum plebis eo dolor erupit, ut tribuuos, *actum esse de libertate* vociferantes, *relinquendumque non campum jam solum, sed etiam urbem*

tribunis. Sed nihil muto. Ipsi enim tribuni non defuisse dicuntur plebi superiora frementi. Vocantur autem tribuni *auctores turbarum*, vel quia jam ante, quam plebs fremere inciperet, intercesserint, quum interregem duos patricios consules creare animadverterent: v. cap. praec. vel quia plerumque turbarum auctores ac concitores esse solebant, quemadmodum *seditionum auctores* vocantur supra 4, 2, 4.

Inter concitatos per se omnes vix duces eminent] Miram lectionem *interrex concitatos per se omnes vix duces emitigat* praeferunt Lovel. 2. et 4. *vix omnes duces eminent*, transpositis dictionibus, Lovel. 3.

§. 9. *Postremo, victa perseverantia consulum plebe, eo dolor erupit*] Sincera lectio *victae perseverantia consulum plebis*. GELEN. MS. *victae perseverantia consulum plebis*. ed. Colon. *erusit*. forsan *erupsit*. antique. KLOCH. Bene correxit Gelenius. Pall. pr. ac tert. *victa perseverantia consulum plebes eo dolore rupit*. sec. *dolore erupit*. At Camp. *victa perseverantia consulum plebes: eo dolore erupit*. GEBH. *victa perseverantia consulum plebe*, quod recte Gelenio displicuit, primi receperunt Moguntini, et in uno tantum meorum codd. est Portug. a m. 2. Hearnius vero se in Mstis suis invenisse testatur. Priores excusi omnes, quos vidi, praeferunt *victa perseverantia consulum plebes*, post haec verba interpungentes. Et ita legunt Portug. a m. 1. et Haverk. Neque inde abeunt Voss. 1. a m. 2. Voss. 2. Lovel. 2. 3. 4. 5. Harlej. 2. et Haverk. nisi quod *plebs*, pro *plebes*, habeant. *victa perseverantia consulum, plebis* est in Voss. 1. a m. 1. Leid. 1. Harlej. 1. et Gaertn. qui ultimam vocem *plebis* cum sequentibus jungunt; sed invito sensu: non enim perseverantia consulum victa est, sed vicit. Non melius itaque Leid. 2. et Lovel. 1. qui legunt *victa perseverantia consulum*, voce *plebe* omissa. Deinde *eo dolore rupit* ed. Rom. anni 1472. perperam voci priori in fine adjecta litera, quae sequentis initialis esse debuerat. Et ita peccatur etiam in Voss. 2. Lovel. 3. et Gaertn. Alii inde fecerunt *eo dolore erupit*, quemadmodum praeferunt Voss. 1. Leid. 2. Lovel. 1. 2. 5. Harlej. 2. Haverk. et, Hearnio teste, Oxonienses. Sed unice vera est lectio, quam Gelenius restituit, et Florent. ac cod. Klock. servant, nisi quod eorum prior, addita perperam voce, obferat *victae perseverantia consulum nullum plebis eo dolor erupit*. Si quid tamen mutandum, forte in verbis sequentibus vox *plebs*, quae in Lovel. 2. deficit, expungenda est; ut sit, *plebis eo dolor erupit, ut tribunos* etc. *moesta sequeretur*, non *moesta plebs sequeretur*. Miror autem, Klockium

captam atque obpressam regno patriciorum, moesta plebs sequeretur. Consules, relicti a parte populi, per infrequentiam comitia nihilo segnius perficiunt. creati consules ambo patricii, M. Fabius Ambustus tertium, T. Quinctius. In quibusdam annalibus pro T. Quinctio M. Popillium consulem invenio.

tantopere vocibus antiquatis delectatum fuisse, ut ex *erusit*, quomodo operae typographorum per errorem dederunt, pro *erupit*, mox *erupsit* scribendum conjecerit, quod vix ac ne vix quidem in fragmentis XII. tabb. obcurrere, viri docti notarunt. Sed conjecturam hanc talem esse puto, ut potius risu excipi, quam serio refelli debeat; eumque, qui, Livium simili vocabulo usum esse, sibi persuadere potest, agnatis et gentilibus commendandum existimem.

Vociferantes, relinquendumque non campum jam solum, sed etiam urbem] *vociferantes, relinquentesque* Lov. 2. 4. et Hearnii Oxon. C. [Veith.] Male. Tribuni enim vociferabantur quidem, urbem relinquendam esse; non tamen id fecerunt: sed, ut ex sequentibus patet, tribunos campum reliquentes secuti, in urbe substiterunt. *relinquendum* copula omissa Lovel. 5. Deinde *non campum solum*, una voce deficiente, Haverk. Denique *sed jam et urbe* Fragm. Hav.

§. 10. *Per infrequentiam comitia nihilo segnius perficiunt*] *per infrequentia comitia* Lovel. 5. Male. Quid sit *per infrequentiam*, sive *per frequentiam*, v. ad Liv. 2, 23, 12. et ad 5, 2, 5. Deinde *nihilo minus segnius* Lovel. 4. Verum illud *minus* tamquam glossema olim margini adscriptum fuisse videtur, unde perperam in contextum inrepsit. *nihilo sevius* Fragm. Hav. unde videri posset legendum esse *nihilo secius*. Sed vulgatum verius est. V. supra ad 6, 38, 8. Hinc *pronunciunt*, pro *perficiunt*, Portug. *promittant* Haverk. Ceterum ante verba, *Consules relicti*, Florent. in contextum recepit *Consules patricii rursus*, quae olim lemmatis marginalis vicem obtinuerunt. V. ad c. 15, 2.

Pro T. Quinctio M. Popillium consulem invenio] Diodorus [l. 16. p. 531.] etiam *T. Quintium* edit consulem. SIG. Pal. sec. *Pompilium*. GEBH. Ita etiam Leid. 2. Lovel. 2. 5. Portug. et Fragm. Hav. *Popolium* Haverk. *Popinium* ed. Mediol. anni 1505. Reliqui scripti, et editi ante Sigonium *Popilium*. Sed legendum est *Popillium*. V. supra hoc lib. ad c. 12, 1. Qua autem ratione factum fuerit, ut in quibusdam annalibus pro T. Quinctio M. Popillius inveniatur, explicare conatur Dodwell. de Cyclis Dissert. 10, 81.

§. 1. *Prospere gesta: cum Tiburtibusque ad deditionem pugnatum*] *prospera gesta* Harlej. 1. *prospere gesta cum Tarquiniensibus Tiburtibusque: cum Tiburtibus usque ad deditionem pugnatum* Fragm. Hav. Sed verba *cum Tarquiniensibus Tiburtibusque* ex marginali adnotatione in contextum admissa videntur. *usque cum Tiburtibus ad deditio-*

1 XIX. Duo bella eo anno prospere gesta. cum Tiburtibusque ad deditionem pugnatum. Sassula ex his urbs capta: ceteraque oppida eamdem fortunam habuissent, ni universa gens, positis armis, in fidem

consu-

nem habet Hearnii Oxon. L. 1. *pugnatum est*, addito verbo substantivo, Fragm. Hav. Totus locus ita concipitur in Gaertn. *Duo bella eo anno prospere gesta. cum Tarquiniensibus Tiburtibusque usque ad deditionem pugnatum.* Verum illud *usque* ex ultimis syllabis vocis praecedentis repetitum ingratissime sonat. Vel etiam ex margine receptum est, ubi adscriptum erat, ut indicaret, *ad deditionem* poni pro usque ad deditionem. Eleganter autem illud *usque* saepe omittitur. V. infra ad Epit. Liv. 102. [*cum a Tarquiniensibus Tiburtibusque* Veith.]

Sassula ex his urbs capta] *Sessula* Lovel. 5. et Portug. Verum alibi ejus mentio non occurrit.

Ni universa gens, positis armis, in fidem consulis venisset] *i, pro ni*, Lovel. 5. a m. 1. et Gaertn. V. ad 38, 50, 1. *nisi universa gens* Haverk. V. ad 23, 1, 8. Tum *in fidem consulum* Lovel. 2. 4. 5. Portug. a m. 2. et Gaertn. [Veith.] quod probandum foret, si utrumque consulem primo in Tiburtes, mox in Tarquinienses exercitum duxisse constaret. De eo quidem silet Livius. Nihilominus tamen divisis exercitibus cos rem gessisse, et Fabium in Tiburtes, Quinctium in Tarquinienses duxisse, non obscure indicant Fasti Capitol. triumphales, unius tantum Fabii triumphum de Tiburtibus memorantes, qui etiam collegae ejus concedendus fuisset, si junctis copiis bellum administrassent. Ob hanc itaque caussam vulgatum *consulis* praeferendum. *consulum* vero ex non intellecto compendio *cons* natum est. V. ad 10, 10, 2. Praeterea *universa gens venissent* Lovel. 2. 4. edd. Rom. anni 1472. ac Parm. De ea constructione supra v. ad 1, 3, 2.

§. 2. *Triumphatum de Tiburtibus: alioquin mitis victoria fuit*] Duplex hic iterum lemma in contextum recepit codicis Florent. librarius, ante haec verba *Triumphus de Tiburtibus*: post eadem *In Tarquinienses saevitur*. V. supra hoc lib. ad c. 15, 2. Et ita mox peccatur hoc cap. §. 4. et 10.

In Tarquinienses acerbe saevitum] *In Tarquiniensibus* Lovel. 5. quod ferri posset, si plures codd. firmarent. V. infra ad 28, 43, 8. Nunc nihil muto. Praeterea *saevitur* Lovel. 2.

Trecenti quinquaginta octo] *ter centum* Voss. 2. et Lovel. 3. Sed v. ad 33, 4, 4. Tum *LVII.* Harlej. 2. Portug. et Hearnii Oxon. B. *XLVIII.* editt. vetustae, quascumque vidi. Et in eam lectionem consentire videtur Pighius in Annal. ad ann. cccxcix. p. 287. Aldus deinde *LVIII.* reposuit, in quam lectionem reliqui conspirant codd. et typis excusi recentiores.

Delecti nobilissimus quisque, qui Romam mitteretur] Pall. tres *mitterentur*. neque aliter

consulis veniſſet. Triumphatum de Tiburtibus: alio- 2
quin mitis victoria fuit. In Tarquinienses acerbe saevitum, multis mortalibus in acie caesis. ex ingenti captivorum numero trecenti quinquaginta octo delecti, nobiliſſimus quisque, qui Romam mitteren-

Campani editio. GEBH. Repono cum MSS. *mitterentur*. Nec aliter velim c. 6, 2. *Conjectu terrae, quum pro se quisque gererent.* tum c. 33, 12. *Hoc spectaculo accensi dextra laevaque ante se quisque memorandum proelium cient.* Ut hoc libro [c. 32, 10.] *Virtute sua quemque fretos.* et [c. 36, 7.] *Pro se quisque obviam effusi laudant.* Et alibi [35, 34, 8.] *Pro se quisque revocare jubebant.* [26, 36, 10.] *Pro se quisque conferebant.* 9, 6, 7. ex melioribus MSS. legimus: *Senatus populusque obvium egressi justis omnibus hospitalibus privatisque et publicis funguntur officiis.* non *egressus* et *fungitur*, ut vulgo. Eodem libro c. 36, 1. iterum scripsi: *Eam intrare haud fere quisquam, praeter ducem ipsum, audebant.* Vulgo *audebat*. J. FR. GRON. *dilecti* Voſſ. 1. et Lovel. 1. a m. 1. V. infra ad 37, 51, 7. *deleti* Lovel. 4. V. ad 4, 25, 8. Deinde *mitterentur*, ut Gronov. edidit, plerique codd. quum alterum non nisi in Florent. Lovel. 2. 4. et Klock. supersit. Saepe τὸ *quisque* cum verbo plurali conſtrui, supra vidimus ad 2, 22, 7. Neque tantum cum verbo plurali, verum etiam, ut hoc loco, verbo et adjectivo sive participio ejusdem numeri. Supra 2, 7, 1. *Ambo exercitus, Vejens Tarquiniensisque, suas quisque abirent domos.* c. 12, 16. *Ceteri, ut cuique ceciderit primo, suo quisque tempore aderunt.* c. 23, 11. *Haec se meritos dicere, exprobrantes suam quisque, alius alibi, militiam.* 6, 8, 2. *Procurrunt pariter omnes clamore sublato; sequere imperatorem, pro se quisque clamantes.* c. 13, 8. *Romamque omnes missi, defectionem sui quisque populi haud perplexe indicavere.* c. 15, 3. *Hinc senatus, hinc plebs, suum quisque intuentes ducem, velut in acie constiterant.* 8, 7, 20. *In se quisque destrictam cernentes securim, quievere.* 9, 2, 13. *Pro se quisque ad muniendum versi castra propter aquam vallo circumdant.* c. 14, 10. *Pro se quisque non haec Furculas, nec Caudium, nec saltus invios esse memorantes, caedunt pariter resistentes fusosque.* 10, 14, 19. *Pro se quisque miles, adesse alterum consulem, gaudio alacres fremunt.* 27, 46, 5. *Ab sui quisque ordinis hominibus in tentoria abducti, cum summa omnium laetitia hospitaliter excipiuntur.* ubi male hanc lectionem sollicitat Cl. Ant. Perizonius. (* 30, 27, 9.) 34, 37, 4. *Pro se quisque, bene sperare jubentes, fortes fortunam adjuvare, ajebant.* 45, 38, 12. *Laureati et quisque donis, quibus donati sunt, insignes triumphum nomine cient* et eodem cap. *Diversi domos quisque abeatis vestras.* V. Gronov. infra ad Liv. 7, 33, 12. et Cortium ad Salluſt. Jug. 58.

Vulgus aliud trucidatum] *Volgus* Florent. V. ad 39, 53, 2. Tum *alio trucidatum* Lovel. 4.

§. 3. *Nec populus in eos, qui missi Romam erant, mitior fuit*]

3 tur: vulgus aliud trucidatum. Nec populus in eos, qui missi Romam erant, mitior fuit. medio in foro omnes virgis caesi ac securi percussi. id pro inmolatis in foro Tarquiniensium Romanis poenae hosti-
4 bus redditum. Res bello bene gestae, ut Samnites quoque amicitiam peterent, effecerunt. Legatis eorum comiter ab senatu responsum: foedere
5 in societatem accepti. Non eadem domi, quae militiae, fortuna erat plebi Romanae. nam etsi, un-

Ne populus Voss. 1. Leid. 2. et Lovel. 1. Deinde *qui Romam missi erant* Lovel. 4.

Medio in foro omnes virgis caesi, ac securi percussi] cccLVIII. Tarquinienses in foro Romano caesos scribit: at Diodorus cccLX. Sic enim l. 16. [p. 534.] *Ταρκυνίους δὲ ἄνδρας τ καὶ ξ δημοσίᾳ ἐθανάτωσαν ἐν τῇ ἀγορᾷ* SIG. In Diodoro Sicul. nunc editur *ἄνδρας διακοσίους καὶ ἑξήκοντα*. Ceterum vocem *omnes* omittit Harlej. 2. Eam transponit Lovel. 2. *virgis omnes caesi*.

Id pro inmolatis in foro Tarquiniensium Romanis poenae hostibus redditum] *pro violatis in foro* Hearnii Oxon. L. 1. Male. Contrario fere errore *immolatum*, pro *inviolatum*, infra est in uno cod. hoc lib. c. 20, 7. Supra hoc lib. c. 15, 10. *Trecentos septem milites Romanos captos Tarquinienses inmolarunt*. Et ita Florus 3, 18. *Consules inter sacra et aras inmolarentur*. Mox *hosti redditum* Gaertn.

§. 4. *Ut Samnites quoque amicitiam peterent*] Diodorus his item consulibus foedus inter Samnites et Romanos factum scribit [l. 16. p. 534.] SIG. Mox in verbis sequentibus *a senatu* Voss. 2. Lovel. 3. Gaertn. et Fragm. Hav. Ceterum ad haec verba lemma illud olim margini adscriptum exstitit *Foedus cum Samnitibus amicitiam populi Romani petentium sanctum*. quod deinceps librarius Florent. in contextum recepit; ita tamen, ut manus recentior iterum adscripserit, verba illa vacare. V. ad c. 15, 2.

§. 5. *Non eadem domi, quae militiae, fortuna erat*] *Non eadem, quae domi, militiae fortuna erat* Leid. 1. *Non eadem domi militiaeque fortuna erat* Lovel. 4. Mox alio ordine *levata erat usura* Harlej. 2. Portug. et Haverk.

Sorte ipsa obruebantur inopes, nexumque inibant] Id est, operas in servitute pro pecunia, quam debebant, praebebant, auctore Varrone [6. de ling. Lat. p. 82.] SIG. Hunc locum a perversa interpretatione Schookii vindicat Gronov. de Centes. et unc. usur. p. 473. 513. et 600. DUK. *sorte sua obruebantur* Leid. 2.

Nec patricios ambos consules] Vetusti codices, et hic, et alibi, constanter habent *ambo* in accusativo quoque casu, ut sit

Digitized by Google

ciario foenore facto, levata usura erat, sorte ipsa obruebantur inopes, nexumque inibant. eo nec patricios ambo consules, neque comitiorum curam, publicave studia prae privatis incommodis plebs ad animum admittebat. Consulatus uterque apud pa- 6
tricios manet. Consules creati C. Sulpicius Peticus quartum, M. Valerius Publicola iterum. In bellum Etruscum intentam civitatem, quia Caeritem populum misericordia consanguinitatis Tarquinien-

κατ' ἀρχαϊσμόν vox indeclinabilis, quemadmodum Graecis *ἄμφω* GELEN. *ambo* etiam optimi apud me codd. Alterum autem, quod ante Gelenium editi servarunt, profertur ex Leid. 2. Lovel. 1. a m. 2. Lovel. 2. 4. 5. Harlej. 2. Portug. Gaertn. Haverk. et Fragm. Hav. a m. 2. V. Gebhard. infra hoc lib. ad c. 40, 9. Gronov. infra ad 35, 21, 5. Male itaque de eo dubitat Glareanus infra ad 40, 46, 4.

Nec comitiorum curam, publicave studia prae privatis] *neque comitiorum curam* Voss. ambo, Leid. ambo, Lovel. 1. 2. 3. 5. Harlej. 2. Portug. Gaertn. Haverk. et Fragm. Hav. quod aliis displicuisse videtur, quia mox *nec* praecessit, cui *neque* non recte subjungi posse existimarunt. Sed v. quae infra notantur ad 9, 9, 14. Tum *pro privatis* Lovel. 2. et Harlej. 2. Male. *prae* enim eleganter inservit comparationi. V. supra ad 3, 26, 7. (* Immo annon *prae* hic est propter? Nemo publica studia ad animum admittebat propter privata. v. ad 6, 40, 1.) Error autem ortus est ex similitudine ductuum, quibus utraque vox per compendium in Mstis exarari solet. V. supra ad 6, 40, 1. Praepositionem omiserunt Lovel. 4. et edd. Rom. anni 1472. ac Parm. quam similitudine syllabae initialis vocis sequentis interceptam puto.

§. 6. *C. Sulpicius Peticus quartum, M. Valerius Publicola iterum*] Supra in Pall. pr. ac tert. vocabatur *Petitus*. hic ab iisdem repetitur *Potitus*. a Palat. vero sec. *Poetilius*. GEBH. *Petus* Lovel. 4. *Penus* vel *Poenus* Lovel. 5. Portug. Harlej. 2. Gaertn. et Hearnii Oxon. B. *Potitus* Lovel. 2. 3. cum antiquioribus editis. *Potitius* Hearnii Oxon. L. 1. *Petitus* Lovel. 1. a m. 2. et Fragm. Hav. *Petilius* Haverk. *Peticus* edidit Sigonius. *Poeticus* Gruterus in postrema edit. *Paeticus* Gronov. V. supra ad c. 17, 13. Praeterea *Publicola item* Lovel. 2. sollemni scribarum aberratione. V. infra ad Epit. Liv. 14. Paullo ante *manet apud patricios*, transpositis dictionibus, Leid. 2. et Lovel. 1.

In bellum Etruscum intentam civitatem] *intenta civitate* Lovel. 2. et Hearnii Oxon. L. 2. ac C. Male. Pendent enim ex sequenti *convertere*. Quare neque recte Lovel. 4. voces *intentam civitatem* omisit. *intentam in bellum Etruscum*, ut *intentos homines in eventum periculi alieni* supra 4, 27, 11. ubi vide. Mox

sibus adjunctum fama ferebat, legati Latini ad Volscos convertere, nunciantes, exercitum conscriptum armatumque jam suis finibus inminere: inde popu-
7 labundos in agrum Romanum venturos esse. Censuit igitur senatus, neutram neglegendam rem esse: utroque legiones scribi, consulesque sortiri provin-
8 cias jussit. Inclinavit deinde pars major curae in

Tarquiniensibus non adparet in Lovel. 4.

Latini ad Volscos convertere] *convenere* Lovel. 5. Et ita vir doctus ad marginem ed. Curionis legendum conjecit, quem ad verba Livii non adtendisse puto, quae ita mutata commodum sensum non habent. Quid enim foret, *Latini convenere civitatem ad Volscos?* Vitium in Mstis ortum est ex similitudine, quae est inter literas *rt* et *n*, praesertim in scriptura Longobardica; unde passim *vertit* et *venit*, ac *praevertit* et *praevenit*, in Mstis commutantur. V. ad 5, 49, 5. et ad 24, 5, 6. Non tantum eumdem errorem commiserunt librarii Lovel. 2. et 4. sed insuper etiam legerunt *Latini ac Volsci convenere*. contra mentem Livii, ut ex sequentibus patet.

Exercitum conscriptum armatumque] *exercitum scriptum* Leid. 2. et Lovel. 1. Livius quidem aeque *scribere exercitum*, *legiones*, *milites* dixit, ac *conscribere*. v. ad 6, 28, 5. quum tamen reliqui codd. vulgatum non mutent, eos sequi malo.

Deinde populabundos in agrum Romanum venturos esse] Gruterus in postrema editione dedit *deinde populandos*, quod proximi editores servarunt, et Gronovius anno 1665. mutavit in *deinde populabundos*, quam lectionem recentiores retinuerunt. Verum lectio haec a nullo cod. nisi forte ab Harlej. 1. ex quo nihil in excerptis adnotatum invenio, probatur. Nam voculam *deinde* non agnoscunt Leid. 2. et Lovel. 1. ejus autem loco praeferunt reliqui mei, omnesque Hearnii Oxonienses [Veith.] simul cum editionibus postrema Gruteriana prioribus, *inde*; quod in pristinum locum restitui. *inde*, id est ex finibus suis. Infra 26, 25, 6. *In Macedoniam, atque inde in Thraciam exercitum ac Maedos eduxit.* Supra 2, 10, 3. *Quum captum Janiculum, atque inde citatos decurrere hostes vidisset.* 5, 35, 3. *Hanc gentem Clusium, Romamque inde, venisse comperio.* et alibi saepe. Praeterea *populabundum in agrum Romanum venturum esse* Lovel. 4. [Veith.] quasi crediderit librarius, quum *exercitum* praecesserit, postea multitudinis numero inferri non posse *populabundos*. Verum passim apud Livium *exercitus* tamquam nomen collectivum in constructione considerari solet. Supra 3, 28, 2. *Quo fuerant ordine in via, exercitum omnem longo agmine circumdat hostium castris.* ad quem locum plura vide. Deinde *in agrum Romanum etiam venturos* addita voce Lovel. 2.

§. 7. *Neutram negligendam*

Etruscum bellum; postquam literis Sulpicii consulis, cui Tarquinii provincia evenerat, cognitum est, depopulatum agrum circa Romanas salinas, praedaeque partem in Caeritum fines avectam, et haud dubie juventutem ejus populi inter praedatores fuisse. Itaque Valerium consulem, Volscis obpositum, 9
castraque ad finem Tusculanum habentem, revoca-

rem esse] neclegendam rem Florent. a m. 1. pro quo datum deinde *neglegendam rem*, quomodo etiam praefert Leid. 1. V. supra ad 2, 11, 4. *neutram rem negligendam* Portug. Denique verbum *esse* deficit in eodem Portug. Mox *utro*, pro *utroque*, habet Harlej. 1.

Consulesque sortiri provincias jussit] *consulibusque* Lovel. 2. quod librarii vitium est, non videntis, quemadmodum compendium *cons* reddendum foret. V. infra ad 10, 10, 2. Nam τῷ *jubere* casum tertium addi, neque Livii neque aliorum aequalium stilo convenit. V. ad 27, 24, 3. Ad haec *sortiri provincias jussi* edd. principes usque ad Aldum, qui recte *jussit* restituit.

§. 8. *Inclinavit deinde pars major curae in Etruscum bellum*] Pall. duo *pars major curiae*. GEBH. *Inclinatur deinde* Hearnii Oxon. C. cujus librario *inclinare* sine casu poni displicuisse videtur. Verum id Livio frequens est. Supra 3, 61, 4. *Si fortuna belli inclinet*. Ad quem locum plura vide. Deinde *major pars curae* trajectis vocabulis Haverk. *pars major curiae* Voss. 2. Lov. 3. *Inclinavit deinde pars major curare Etruscum bellum* Voss. 1. Leid. 2. Lovel. 1. 4. 5. [Veith.]

Cui Tarquinii provincia evenerat] *Tarquinia provincia evenerant* Fragm. Hav. a m. 1. pro quo deinde *Tarquinii* emendatum. Verum *Tarquinii provincia evenerat* dictum est eadem forma, qua supra erat *Volsci provincia evenerat* 5, 12, 6. Praeterea literis, olim continua serie scriptis, male in voces divisis *provinciae venerat* dederant librarii, sive, ut scribebant neglecta diphthongo, *provincie venerat*, quemadmodum est in Voss. 1. Leid. 1. et Harlej. 1. pro quo *provincia venerat* ostentat Leid. 2. Sed v. ad eumdem locum Livii.

Praedaeque partem in Caeritum fines avectam] *in Caeritum partes* Lovel. 5. et Hearnii Oxon. N. Sed codicum illorum librariis adhuc inhaerebat modo praecedens vox *partem*. *interritum*, pro *in Caeritum*, male Gaertn. Tum *anectam* idem Gaertn. *advectam* Voss. ambo, Leid. 2. Lovel. quinque, Harlej. 2. Portug. Haverk. et Fragm. Hav. Sed recte vulgatum *avectam* firmant integriores Florent. Leid. 1. Harlej. 1. et Klock. *avectam* nempe ex agro circa salinas Romanas. V. infra ad 9, 4, 1. Paullo ante *salinas Romanas* edd. vett. Sed Aldus vocum illarum ordinem mutavit, consentientibus codd. scriptis omnibus, quibus utor.

Haud dubie juventutem ejus populi] *haud dubio* Leid. 1. Sed supra v. ad 3, 24, 3.

tum inde senatus dictatorem dicere jussit. T. Manlium L. filium dixit. Is, quum sibi magistrum equitum A. Cornelium Cossum dixisset, consulari exercitu contentus, ex auctoritate Patrum ac populi jussu Caeritibus bellum indixit.

§. 9. *Valerium consulem Volscis obpositum, castraque ad finem Tusculanum habentem*] Vocem *consulem* ignorant Harlej. 2. et Portug. Deinde *castraque ac finem Tusculanum habentem* est in Haverk. sollemni scribarum errore. V. ad 21, 32, 2. *finem Tusculanam* Portug. Vocem hanc eo genere a Livio aliisque usurpari, supra vidimus ad 4, 2, 4. Reliquorum tamen, vulgatum defendentium, consensum praefero.

T. Manlium L. F. dixit] Mirum, cur non addiderit *Torquatum*. Deinde aut exemplum est, posse fieri dictatorem eum, qui antea non fuerit consul, ut de L. Manlio parente ante patuit: nisi quis eum patrem tribunum militum consulari potestate fuisse existimet anno CCCLXXXVII. quod equidem conjicio: aut anno CCCXCVIII. [apud Liv. 7, 16, 1.] pro *Cn. Manlio* legendum esse *T. Manlio*. Id quoque mirum, quae caussa coëgerit dictatorem creari, cum tam eximium consulum par in magistratu esset, quorum alter etiam antea dictator fuit bello Gallico, unde eximiam pepererat gloriam. Alter praeter generis nobilitatem consul etiam eo anno fuit, quando e plebejorum manu consulatus rursus ereptus videbatur, GLAR. -Pall. duo *inde senatus dictatorem dicere jussit C. Manlium. Is cum sibi.* sec. vero *T. Manlium Auli filium dixit.* Quae scripturae inconstantia adduxit me, ut non succenserem Glareano, nescio in quas hallucinationum ambages se induenti. Tenebatur iisdem dudum ante illum Campanus; quibus cum se expedire nesciret, reposuit in editione sua *C. Manlium T. filium dixit.* GEBH. Ex omnibus codd. meis vulgatam scripturam inveni in Lovel. 5. Et eam forte etiam servavit Klock. ex quo nulla diversitas adfertur. Reliqui varie mutarunt. *dictatorem dicere jussit C. Manilium*, vel *Mallium. Is quum sibi* habent Voss. 2. et Lovel. 3. *dictatorem dicere jussit G. Manilium A. Is quum sibi* Fragm. Hav. a m. 1. in quo deinde *G. Manilium A. filium dixit* a m. 2. emendatur. *dictatorem dicere jussit C. Manlium L. filium. Is quum sibi* Lovel. 4. *dictatorem dicere jussit T. Mallium Auli filium. Is quum sibi* Gaertn. *Manilium T. F. dixit*, omisso praenomine, Florent, *C. Munilium dixit*, patris praenomine neglecto, Hearnii Oxon. L. 1. *C. Manlium*, vel *Manilium, Lucii filium duxit* ejusdem Hearnii L. 2. et C. atque ex meis Leid. 1. Lovel. 2. et Harlej. 1. *T. Manlium Auli fil. dixit* ejusdem Hearnii B. *T. Manlium A. filium dixit* Harlej. 2. et Portug. *T. Manlius A. filium dixit* Haverk. *Tum T. Manlium Lucii filium dixit* Leid. 2. et Lovel. 1. *Cum T. Manlium Lucii filium dixit* Voss. 1. Nihil mutandum puto. Est enim T. Manlius Lucii filius supra memoratus hoc lib. c. 5. et 10. Sed, inquit Glareanus, aut exemplum est, posse fieri dictatorem eum, qui antea non

XX. Tum primum Caerites, tamquam in verbis hostium vis major ad bellum significandum, quam in suis factis, qui per populationem Romanos lacessierant, esset, verus belli terror invasit: et, quam non suarum virium ea dimicatio esset, cerne-

fuerit consul, vel conjicio supra c. 16, 1. pro *Cn. Manlio*, legendum esse *T. Manlio*. Prius admitto. Non modo enim L. Manlius, Titi pater, ut Glareanus ipse notavit, hunc honorem adeptus est, licet consul non fuisset; verum simile exemplum etiam xv. annis postea obcurrit in L. Papirio Crasso, qui praetor existens dictator dictus est infra 8, 12, 2. *Dictatorem L. Popirium Crassum, qui tum forte erat praetor, dixit.* idque antequam consulatum gessisset. Alterum, ut T. Manlius jam consulatum gessisse dicamus, et Livium supra c. 16, 1. emendemus, probari nequit, ut partim ex Livio, partim ex fragmentis marmorum Capitolinorum colligitur. Nam T. Manlius Torquatus, quem Lucii filium Livius supra c. 5, 3. et 10, 2. vocarat, demum consul memoratur infra c. 27, 3. et hunc primum ejus consulatum fuisse, patet ex eo, quod triennio postea *secundum consul* dicatur c. 28, 6. tum quadriennio interjecto *consul tertium*. Eodem anno triumphavit. Ejus autem triumphus ita in fragmentis Fastor. triumph. adnotatur: :-:-:-: *ANLIVS. L. F. A. N. IMPERIOSS. TORQVAT. COS. III. DE. LATINEIS. CAMPANEIS. SIDICINEIS. AVRVNCEIS. XV. K. IVNIAS.* Unde, revera eum anno illo tertium consulem fuisse, et numeros in Livio vitiatos non esse, praeterea eum ante dictaturam consulatum non obtinuisse, constat.

§. 10. *Magistrum equitum A. Cornelium Cossum dixisset*] Vox *equitum* exsulat a Portug. Cornelii Cossi praenomen a Voss. 2. Lovel. 2. et 3. Fragm. Hav. et Hearnii Oxon. L. 2. qui in cod. C. praenomen *Lucii* ipsi tribui auctor est.

Consulari exercitu contentus etc. *Caeritibus bellum indixit*] *consulari exercitu contempto* Lov. 4. [Veith.] Passim *contentus* et *contemtus* confunduntur in Mstis. V. infra ad 25, 38, 20. Deinde *indixisset* edd. Rom. anni 1472. et Parm. Ceterum addit in fine haec verba Florent. *Monilius L. F. dictator creotur bello Cerito.* quae verba olim pro lemmate margini adscripta fuerunt. V. supra ad §. 2. Suprascriptum tamen est m. 2. verba illa vacare.

§. 1. *In suis foctis, qui per populationem Romanos locessieront, esset*] Tò *esset* deficit in Voss. utroque, Leid. 2. Lovel. 1. et Harlej. 2. Illud autem transponitur ibi *in suis factis esset* in Lovel. 4. 5. Portug. Gaertn. et Haverk. [Veith.] Deinde *per populationes* idem Haverk. Sed unius tantum populationis circa Romanas salinas Livius cap. praec. meminit. Tum *lacesserant* Leid. 2. Lovel. 4. 5. Portug. Harlej. 2. Gaertn. et Haverk. [Veith.] *locessieront etiom* Lovel. 3. *lacessiti erant* manus docta conjecit in margine ed. Curionis; cui conjecturae occasionem dedit, quod in ed. illa duabus vocibus

2 bant. Poenitebatque populationis, et Tarquinienses exsecrabantur defectionis auctores. nec arma, aut bellum quisquam adparare, sed pro se quisque legatos mitti jubebat ad petendam erroris veniam.
3 Legati senatum quum adiſſent, ab senatu rejecti ad populum, Deos rogaverunt, quorum sacra bello Gallico accepta rite procuraſſent, ut Romanos flo-

per errarem scribarum vulgaretur *lacessi erant.* Id autem eodem modo dictum foret, quo alibi apud Livium obcurrit *communicati sint*, *fluctuatus fuerat*, et similia. V. ad 4, 24, 2. Sed vulgatum probum eſt. In verbis praecedentibus *ad significandum bellum* praeferunt Voſſ. 1. Leid. 2. Lovel. 1. ac 5.

Verus belli terrar invasit] Vet. lib. *etiam verus belli terror invasit.* SIG. Vaſſ. ambo, Leid. 2. Lavel. 1. 5. Harlej. 2. Gaertn. Partug. Haverk. et Hearnii Oxon. B. L. 1. et N. similiter *va etiam* adsciscunt, cujus loco *et* praeferunt Lavel. 4. et Hearnii C. Practerea *veteris belli terror* Vaſſ. 2. *belli verus terror* Leid. 2. et Lavel. 1. *belli vetus terrar* Lavel. 4. *verus terror belli* Lovel. 5. Harlej. 2. Portug. et Haverk. [*et vetus terror* Veith.]

Et, quam nan suarum virium ea dimicatia esset, cernebant] *et, quia nan suarum virium eam dimicatianem esse cernebant* Lovel. 3. *eam dimicatianem esse cernebant* etiam Voſſ. 2. Nihil mutandum. Dictum enim eſt, quemadmodum illud supra 4, 31, 2. *Dacumentoque fuere, quam plurium imperium bello inutile esset.* ubi v. quae notata sunt.

§. 2. *Nec arma, ant bellum quisquam adparare*] *nec arma, nec bellum* Harlej. 2. et Haverk. *nec arma, nec aut bellum*, utraque lectiane juncta, Lavel. 1. a m. 1. Deinde *quisquam parare* Klack. Nihil muta. Utrumque et *adparare arma* et *adparare bellum* Livia familiare eſt. Supra 3, 62, 5. *Reliquum diei adparandis armis consumtum est.* 32, 5, 8. *Bellum, si quando umquam ante alias, cum magna cura adparavit.* 42, 18, 1. *Quippe quem non justum mado adparare bellum regia animo.*

Pra se quisque legatas mitti jubebat ad petendam erraris veniam] Invitis libris nihil temere mutandum censea. Placeret tamen, si libris auctoribus fieri poſſet, *pro se quisque legatas mitti jubebant ad petendam errori veniam. pra se quisque jubebant*, quemadmadum *apud quem quisque servierant* supra 2, 22, 7. *ad petendam veniam errari* ut 3, 12, 8. *Veniam errori atque adolescentiae petendo, sibi ut condonarent filium, arabat.* 33, 11, 3. *Caduceatar eo regius venit, specie ut induciae essent, revera ad petendam veniam legatis mittendis.* 4a, 15, 1a. *Te majarem fratrem pro minare deprecari oportebat, te adalescentiae, te errori veniam inpetrare.* Similia plura supra v. ad 3. 46, 2. Neutram tamen emendationem invito cuiquam obtrudo. Certe *petere veniam*

rentes ea sui misericordia caperet, quae se rebus
adfectis quondam populi Romani cepisset; conver- 4
sique ad delubra Vestae, hospitium flaminum Vesta-
liumque ab se caste ac religiose cultum invoca-
bant. *Eane meritos, crederet quisquam, hostes repente* 5
sine caussa factos? aut, si quid hostiliter fecissent, con-
silio id magis, quam furore lapsos, fecisse, ut sua ve-

erroris etiam infra est 38, 13, 12. *In urbem compulsi veniam erroris petebant.* Ceterum *ad petendum erroris veniam* Leid. 2. V. infra ad 4a, 49, 1. Praeterea post haec verba additur in Florent. *Legati Ceritum erroris veniam precantur.* quod ex lemmate marginali in contextum receptum est. V. supra hoc lib. c. 15, 2.

§. 3. *Legati senatum quum adissent*] *Legati quum senatum* Haverk. Tum *addissent* Leid. 2. V. supra ad 4, 57, 11. *audissent* Klock. et Portug. *adiissent* Lovel. 4. V. infra ad 8, 2, 9.

Quorum sacra bello Gallico accepta rite procurassent, ut Romanas florentes] *quorum sacro bello Gallico* Haverk. *quorum sacra bellico accepta* Leid. 2. in qua cod. verba *ut Romanas florentes* culpa librarii non adparent. Paullo ante trajectis vocibus *rogaverunt Deos* edd. vett. usque ad Aldum; qui, consentientibus scriptis, *Deos rogaverunt* reposuit.

Quae se rebus adflictis quondam populi Romani cepisset] Ardelia nescio quis, non adsecutus ejus vocis elegantiam, *rebus affectis* mutavit in *afflictis*. GELEN. *rebus adfectis* etiam omnes mei. V. supra ad 5, 18, 4. Vox *quondam* exsulat ab Harlej. 2. et Portug. *quondam pater cepisset* habet Klock. cujus librarius compendia *p. r.*, id est *populus Romanus*, et *pr̄*, id est *pater*, inter se perperam confudit, similiterque erravit mox §. 5. et 7. etiam 8, 35, 5. et alibi. (* 35, 41, 8.)

§. 4. *Ad delubra Vestae, hospitium flaminum Vestaliumque ab se caste ac religiose cultum*] *ad delubrum Vestae* Lovel. 2. 4. Harlej. 2. Portug. Gaertn. Haverk. et Fragm. Hav. a m. 2. Deinde *hospitium flaminium* Gaertn. Tum *a se* idem codex. Tandem *caste ac gloriose cultum* Lovel. 1.

Eane meritos crederet quisquam, hostes repente sine caussa factos] Nisi sit derivatio caussae in fortunae iniquitatem, hunc sensum nequaquam intelligo. GLAR. Sententia, quae obscurissima Glareano visa est, haec est: Credibilene esset, eos, qui tam magna beneficia populo Romano dedissent, hostes ejus repente sine caussa factos? Inde transfertur culpa aut in temeritatem eorum, qui fecissent, aut in necessitatem. SIG. Lego *Bene meritos.* KLOCK. Codices nihil mutant, nisi quod *Ea nec meritos* fit in Leid. 2. *Eo ne meritos* in Haverk. Sed sensum loci recte vidit Sigonius, eamque ob caussam Klockii conjectura facile careo.

§. 5. *Si quid hostiliter fecis-*

tera beneficia, locata praesertim apud tam gratos, novis corrumperent maleficiis? florentemque populum Romanum ac felicissimum bello sibi desumerent hostem, cujus adflicti amicitiam cepissent? ne adpellarent consilium,
6 *quae vis ac necessitas adpellanda esset. Transeuntes agmine infesto per agrum suum Tarquinienses, quum praeter viam nihil petissent, traxisse quosdam agrestium,*
7 *populationis ejus, quae sibi crimini detur, comites. Eos,*

sent, consilio id magis, quam furore lapsos fecisse] Vocula initialis deest in Harlej. 1. Deinde *furore lapsos fuisse* Haverk. solito scribarum lapsu. V. infra ad 31, 45, 2. Mox *vertere*, pro *vetere*, Leid. 2. Deinde *locataque*, pro *locata*, Gaertn.

Florentemque populum Romanum ac felicissimum bello sibi desumerent hostem] Tà *que* et *sibi* omittuntur in Fragm. Hav. a m. 1. *ac* in Portug. Deinde *florentemque pat' ac felicissimum* Klock. V. supra hoc cap. §. 3. Mox *vis et necessitas* praeferunt Voss. 2. et Fragm. Hav.

§. 6. ***Quum praeter viam nihil petissent***] Vox *nihil* male deficit in Harlej. 1. *nihil cepissent* habet Klock. Paullo ante *Transeuntis*, pro *Transeuntes*, more antiquo est in Leid. 1. ac Gaertn. inde vero in Florent. factum est *Transeundis*, quod literae *d* et *t* in sono ac pronunciatione parum differant. V. supra hoc lib. ad c. 16, 3.

Traxisse quosdam agrestium populationis ejus, quae sibi crimini detur, comites] *transisse* Voss. 2. Lovel. 2. 3. et Fragm. Hav. a m. 1. quomodo olim etiam primi editores peccarunt apud Silium Ital. 13, 319. Deinde *quos quidam* Voss. 2. Leid. 1. et Fragm. Hav. a m. 1. *quorum quidam* Lovel. 3. *quo solam* Gaertn. Tum *agrestum* ed. Parm. At v. quae notantur ad 2, 63, 2. Hinc *quae crimini sibi detur* Harlej. 2. *quae crimini sibi d&*, sive *dent*, Harlej. 1. *quae crimini sibi dentur* Haverk. *quae crimini sibi sit* Lovel. 4. quam locutionem inlustravi supra ad 2, 52, 7. Sed recte in vulgatum alii codd. conspirant. Supra 1, 5, 4. *Crimini maxime dabant, in Numitoris agros ab his inpetum fieri.* 7, 4, 4. *Criminique ei tribunus inter cetera dabat.* Ex testimoniis autem Terentii ad eum locum laudatis patet, simili modo dictum esse *vitio dare*.

§. 7. ***Eos, seu dedi placeat***] *sive dedi placeat* in Portug. a m. 1. fuisse videtur, pro quo datum *si dedi placeat* a m. 2. Mox *daturos poenam*, pro *poenas*, Lovel. 2.

Caere, sacrarium populi Romani, diversorium sacerdotum] *Certe* perperam Leid. 2. et Lovel. 4. Tum *sacrarium pater* Klock. V. ad §. 3. Deinde *diversorum sacerdotum* Voss. ambo, Leid. 2. Lovel. 1. 5. Portug. a m. 1. et Fragm. Hav. a m. 1. *deversorium sacerdotum* recte Florent. a m. 1. quod indoctior postea in *diversorium* mutavit. V. supra ad

seu dedi placeat, dedere se paratos esse; seu supplicio adfici daturos poenas. Caere, sacrarium populi Romani, deversorium sacerdotum, ac receptaculum Romanorum sacrorum, intactum inviolatumque crimine belli, hospitio Vestalium cultisque Diis darent. Movit populum 8
non tam caussa praesens, quam vetus meritum, ut maleficii, quam beneficit, potius inmemores essent. Itaque pax populo Caeriti data, induciasque in cen-

1, 51, 2. et 8. Mox *intactum inmolatumque*, pro *inviolatumque*, Lovel. 3. V. ad cap. praec. §. 3. Similitudo literarum *m* et *ui* in scriptura Longobardica librario fraudi fuit.

§. 8. *Movit populum non tam caussa praesens*] Ultimam vocem recidit Palat. tert. codex alioqui castigatissimus. GEBH. Eamdem vocem agnoscunt omnes mei, et necessariam probat oppositio τῶν *caussa praesens* et *vetus meritum*, quemadmodum etiam supra opponebantur *vetera beneficia* et *nova maleficia*.

Ut maleficii, quam beneficii, potius inmemores essent] Credo firmissime, illam voculam nihili *potius* ab ardelionibus inculcatam, ac scribendum: *ut maleficii, quam beneficii, immemores essent*. Sic Plautus in Rudent. 4, 4, 70.

Eo tacent, quia tacita bona
'st mulier semper, quam loquens.

V. Lipsium Quaestion. Epist. 5. Epist. 23. Reperi infra l. 8. 22. in codice MS. Pal. *Cum relatum esset a Graecis, gente lingua strenua, quam factis.* Ubi τὸ *magis* superne ab aliena manu adjectum. l. 10, 26. exhibent Pall. duo meliores: *Tanta laetitia ac gratulatio fuit, ut praeciperetur victoria animis: triumphusque quam bellum decretum consulibus videretur.* subaudito *magis*. GEBH. Gebhardi conjecturam probabilem reddere potest, quod ordo verborum non idem sit in omnibus Mstis. Nam *ut maleficii memores, quam beneficii, potius essent* praeferunt Portug. et Harlej. 2. sed in eorum priori *ut* in *ne* mutatum est, propter sensum. *ut maleficii immemores, quam beneficii, potius essent* Haverk. Alibi etiam *quam*, pro *potius quam*, poni, sive *potius* per ellipsin omitti, Gronovius supra docuit ad 5, 21, 15. Adde, quae infra notantur ad 34, 49, 10. Invitis tamen Mstis, solius tantum conjecturae ductu similia in scriptoribus priscis mutare, periculosum esse duco; quum utriusque locutionis tum apud Livium, tum apud alios, plura exempla proferre facile sit. *ne maleficii, quam beneficii potius memores* est in Fragm. Hav. a m. 2. *ut maleficii, quam beneficio potius memores essent* in Voss. 2. et Gaertn. *ut maleficii potius memores essent*, omissis vocibus *quam beneficii*, praeferunt Florent. et Lovel. 5. in quorum posteriori in margine emendatur *ne maleficii potius, quam maleficii immemores essent*. sed

tum annos factas in senatusconsultum referri placuit. 9 In Faliscos, eodem noxios crimine, vis belli conversa est: sed hostes nusquam inventi. Quum populatione peragrati fines essent, ab obpugnatione urbium temperatum: legionibusque Romam reductis, reliquum anni muris turribusque reficiendis consumtum, et aedes Apollinis dedicata est.

voluit interpolator *quam beneficii*. Tandem *malificii* Leid. 1.

Itaque pax populo Caeriti data] *populo Caeretici* Gaertn. *populo Caereti* Haverk. Utroque modo *Caeretes* et *Caerites* dici, infra videbimus ad 22, 1, 10. *populi Caeriti* Leid. 1. et Fragm. Hav. a manu pr. *populo Caeriti pax data* Lovel. 4.

Induciasque in centum annos factas in senatusconsultum referri placuit] Pall. duo *induciasque in centum annos infectas senatus consultum referri placuit*. sec. pro *factas*, exhibet *datas*. GEBH. *in centum annos datas* Voss. 1. Leid. 2. Lovel. 1. et Haverk. Sed modo praecessit *pax populo Caeriti data*, quare eadem vox horum codd. fide hic repeti nequit. *in centum annos infectas* Voss. 2. Leid. 1. et Lovel. 3. verum hi codd. culpa librariorum vitiati sunt, dederunt enim *infectas* pro *factas in*. Tum *in senatusconsulto referri* Portug. et edd. princ. ex non intellecta compendiaria lectione *in S. C.* V. ad 38, 60, 1. *in senatu consulto* Lovel. 4. *in senatusconsultu* Lovel. 5. de quo v. supra ad 5, 13, 5. *in S. C.* ambigue Klock. *S. C.* omissa praepositione, Leid. 2. *senatusconsultum* Voss. 2. Leid. 1. Lovel. 1. 3. Gaertn. et Fragm. Hav. a m. 1. *senatusconsulto* Mediol. ed. anni 1495. et quaedam proximae. *in senatusconsulta* Froben. anni 1531. quod recentiores servarunt usque ad Gronov. qui in priori edit. notarum *in senatusconsultum* ex calamo exaratis scribendum monuit, eamque lectionem deinde anno 1665. in contextum recepit, quo tempore tamen notam, nescio quam ob caussam, omisit.

§. 9. *Hostes nusquam inventi*] *nūquam*, vel *nunquam*, Leid. 2. et Lovel. 1. 4. ac 5. saepius obvio librariorum errore. V. infra ad Liv. 36, 17, 10. [*cum peragratione populati* Veith.]

Ab obpugnatione urbium temperatum: legionibusque Romam reductis] *temperatum est* Harlej. 2. Portug. Gaertn. et Haverk. Tum conjunctio *que* exsulat ab Harlej. 2. Portug. et Haverk.

Et aedes Apollinis dedicata est] *etiam aedes* Lovel. 2. *et aedis Apollinis* Florent. Leid. 1. Lovel. 1. et Klock. Videnda sunt superius notata ad 4, 25, 3.

§. 1. *Extremo anno comitia consularia*] *Extremo anni* Lovel. 2. Klock. et Fragm. Hav. a m. 1. Eorum tamen auctoritas non satis gravis videtur ad receptam lectionem mutandam. V. supra ad 3, 29, 8.

Passuros comitia haberi, ni secundum Liciniam legem ha-

XXI. Extremo anno comitia consularia certamen 1
Patrum ac plebis diremit, tribunis negantibus passuros comitia haberi, ni secundum Liciniam legem haberentur; dictatore obstinato tollere potius totum e republica consulatum, quam promiscuum Patribus ac plebi facere. Prolatandis igitur comi- 2
tiis quum dictator magistratu abisset, res ad inter-

berentur] *comitia haberi passuros*, mutato ordine dictionum, Lovel. 4. Deinde *nisi secundum* Leid. 2. Lovel. 2. Haverk. et edd. principes. Frobenius demum anno 1535. *ni* dedit, cui reliqui codd. consentiunt. Saepe ita variant codd. V. ad 23, 1, 8. Deinde *legem Liciniam* Harlej. 2. Portug. et Haverk.

Dictatore obstinato tollere] *dictator obstinato* Leid. 2. *dictator eo obstinato* Voss. 1. et Lovel 1. *dictatore eo obstinato* Lovel. 5. et Hearnii Oxon. N.

Promiscuum Patribus ac plebi facere] *promissum* Leid. 1. cujus librarius dare voluisse videtur *promiscum*, quemadmodum saepe in eodem codice scriptum obcurrit, et hic exhibet Florent. V. ad 3, 47, 7. et 10, 41, 3. Tum *Patribus ac plebis* Voss. 1. et Lovel. 1. An voluerunt *Patribus ac plebejis*? Sed nihil mutandum. Voces *ac plebi* desunt in Leid. 2.

§. 2. *Prolatandis igitur comitiis*] Lego *Prolatis igitur comitiis*. KLOCK. Lege ex Pall. duobus MSS. melioribus *Protelandis igitur comitiis*. Quod elegans verbum imperitissimi correctores maxima auctoris injuria e libris Livii profligarunt. Restitui quoque supra. Est autem *protelare* longius propellere atque protollere. Terentius in Phorm. 1, 4, 36.

Ne te iratus suis saevidicis dictis protelet.

Sic repono l. 27, 46. *Qui protelando spatium hosti det, eum et illa castra prodere Annibali.* Sic et reponendum censeo l. 37, 19. *Si ex hoc impetu rerum nihil protelando remittitur.* Palat. sec. *Prolatatis igitur comitiis.* GEBH. *Protelandis* etiam Voss. 2. et Lovel. 3. *Protelare* verbum antiquum est, quo, praeter Terentium, a Gebhardo laudatum, etiam usi sunt Plautus, (* v. Gronov. Lect. Plaut. p. 238.) Turpilius, Sisenna et alii, verum alio sensu, nempe pro vi propellere, proturbare. Eodem etiam usus est ipso illo sensu Apulejus, qui passim antiquata captare amavit, 8. Metam. p. 209. edit. Elm. *Non vestrorum spoliorum cupidine latrocinamur, sed honc ipsam cladem de vestris protelamus manibus.* et l. 9. p. 218. *Adreptis cujuscemodi telis, mutuoque, ut exitium commune protelarent, cohortati.* Inferiori aevo huic verbo alia notio addita est, atque pro differre, proferre, protrahere usurpari coepit, eaque significatione apud auctores, qui prolapsa jam lingua Latina scripsere, frequenter obcurrit. Eorum antiquissimum invenio JCtum Ulpianum, ex quo

regnum rediit. Infeftam inde Patribus plebem interreges quum accepiffent, ad undecimum interre-
3 gem seditionibus certatum eft. Legis Liciniae patrocinium tribuni jactabant. Propior dolor plebi foenoris ingravescentis erat: curaeque privatae in

duo loca viri docti adtulerunt; sed quae nonnulli a Triboniano interpolata suspicantur. Apud pofteriores paffim reperitur. V. Cl. Dukerum ad opusc. de Latin. vet. JCtorum p. 331. quosque ibi laudavit, Cortium ad Salluft. Catil. 43, 3. et Cerdam in Advers. sacr. c. 20, 4. et c. 157, 4. Eo sensu itaque verbum illud Livius hic et locis a Gebhardo adlatis adhibere non potuit, utpote cui nondum ea significatio addita erat: sed librarii ejus auctores hic et alibi extitere, qui verbum *prolatare* minus sibi notum in notiffimum *protelare* commutarunt, eodem modo quo *magnificare* dederunt pro *magni facere* 2, 13, 7. *bellum* pro *proelio* 3, 62, 2. *intimare* pro *instare* 4, 46, 4. *restaurare* pro *instaurare* 5, 52, 9. *parentela* pro *patria* 6, 14, 8. *exspectare* pro *spectare* 6, 33, 1. *obviare* pro *obviam ire* 9, 23, 4. *salvare* pro *servare* in Epit. Liv. 55. Verbo autem *prolatare* Livius et alii auctores saepius pro proferre, differre, usi sunt. Ita supra 2, 36, 5. *Cunctantem tamen ac prolatantem ingens vis morbi adorta est debilitate subita.* 21, 5, 1. *Velut Italia ei provincia decreta bellumque Romanum mandatum esset, nihil prolatandum ratus.* Quibus locis quidam codd. similiter peccarunt, et Gebhardus etiam eorum priori *protelantem* veriorem lectionem effe exiftimavit. Verum quemadmodum ibi *cunctari* et *prolatare* junguntur, ita etiam apud Tacit. 15. Ann. 51. *Cunctantibus prolatantibusque spem ac metum, Epicharis quaedam accendere et arguere conjuratos.* Eodem autem verbo et alibi utitur: ut 13. Ann. 34. *Mollibus adhuc initiis prolatatum inter Parthos Romanosque de obtinenda Armenia bellum acriter sumitur.* ubi videndus eft Rhenanus, qui plura exempla laudavit. Silius Ital. 3, 141.

— — *brevitasque vetat mutabilis horae*
Prolatare diem.

Curtius 10, 2, 10. *Prolatando aliquantum extraxerat temporis.* Ubi Modius in aliis membranis eodem errore, ut hoc loco, *protelando*, in aliis ex glossemate *differendo* invenit. Cic. Orat. 4. Catil 3. *Id obprimi sustentando ac prolatando nullo pacto potest.* Ceterum *prolatatis igitur comitiis* eft in Harlej. 2. et Hearnii Oxon. N. ac B. quae lectio ex non intellecta altera scriptura interpolatione librariorum nata eft. *Prolatandis comitiis* eft prolatando, differendo comitia. Salluft. in Jug. 27. *Omnis invidia prolatandis consultationibus dilapsa erat.* Ubi v. Cl. Cortium. Ejusdem generis eft illud, quod supra habuimus 1, 53, 3. *Quum divendenda praeda quadringenta talenta argenti aurique refecisset.* Et hoc exemplo legi etiam poffet supra 2, 13, 6. *Ergo, ita honoranda virtute, feminae quoque ad publica decora excitatae.* quomodo simul cum vulgato *honorata vir-*

certaminibus publicis erumpebant. Quorum taedio Patres L. Cornelium Scipionem interregem concordiae caussa observare legem Liciniam comitiis consularibus jussere. P. Valerio Publicolae datus e plebe collega C. Marcius Rutulus. Inclinatis semel in

tute in contextum recepit librarius optimi Leid. 1. Praeterea *Prolatis igitur comitiis* Portug. et Haverk. quod vel ex glossa τοῦ *Prolatandis* receptum est, quomodo in loco Curtii laudato *differendo* pro *prolatando* in membranis invenerat Modius. Vel ita datum est pro *Prolatatis*, quod in quibusdam superest codicibus, eodem librariorum errore, quo obcurrunt *tuta* pro *tutata*, *cupta* pro *captata*, et similia, de quibus v. ad 10, 37, 2. Certe ita in loco Taciti 13. Ann. laudato *prolatum* loco τοῦ *prolatatum* ante Rhenanum legebatur.

Quum dictator magistratu abisset] Vox *dictator* deficit in Lovel. 4. Tum *magistratum abisset* Lov. 1. *magistratu abiisset* Gaertn. 2. Port. [?] et Haverk. V. ad 2, 4, 2. Mox *Infesta inde Patribus plebe* Voss. 1. a m. 2. quum a m. 1. fuisset *plebem*. Id vero emendatum est, quod ultimam literam vocis *Infestam* absorpserant primae sequentis. V. infra ad 37, 29, 5.

Ad undecimum interregem seditionibus certatum est] *ad undecimum interregnum* Harlej. 2. et Gaertn. *ad undecimum interreges* Florent. *usque ad undecimum interregem* Portug. inter versus. Sed, τὸ *usque* invitis reliquis scriptis addi, non necesse est, quum *ad* saepe ponatur pro usque ad. V. ad Epit. Liv. 102. Praeterea *cunctatum est* Lovel. 5. Sed *certatum*, omisso verbo *est*, Gaertn.

§. 3. *Propior dolor plebi foenoris ingravescentis erat*] *proprior dolor* Leid. 2. et Lovel. 3. V. supra ad 4, 17, 5. Doujatius, *propior* de ea re sumi, quae conjunctior est et arctius tangit, probans loco Cic. ex orat. pro Sextio, tam ignave Calepinum suum consuluit, ut ne locum quidem investigandi laborem subire voluerit. Id tamen facere si in animum induxisset, comperisset, apud Cic. in ea orat. c. 18. non legi. *Omnibus sua propiora esse pericula, quam aliena*, quemadmodum laudat, et fere antea laudavit Calepinus, nisi quod dederit *Omnia sua sibi propiora*; sed *suaque sibi propiora esse pericula, quam mea*. Deinde *foenoris ingravescentis plebi erat* Haverk. *foeneris plebi ingravescentis* Lovel. 5. *levi foenoris ingravescentis* Harlej. 1. De lectione *foeneris* v. Dausquej. de Orthogr. parte sec. in v. *Foenus*.

§. 4. *Concordiae caussa observare legem Liciniam*] *caussa concordiae* Leid. 1. Tum *observari legem Liciniam comitiis* Haverk. *observare legem Licinia in comitiis* Leid. 2. ut dare voluisse videri posset *observare legem Liciniam in comitiis*. Sed praepositio abesse potest, ac solet. V. Cl. Jac. Gronov. ad Liv. 31, 7, 1. Paullo ante *Quarum taedio*, pro *Quorum*, quasi referri deberet ad *curas privatas*, Leid. ambo, Lovel. 2. et Florent. [Veith.] neque longe abit Lovel. 3. in quo est *Quartum taedio*. Verum curae illae pri-

Google

concordiam animis, novi consules, foenebrem quoque rem, quae diſtinere unanimos videbatur, levare adgreſſi,

vatae erant plebis, faenus ingravescens dolentis. Nan autem earum curarum, sed certaminum publicarum taedia Patres interregem legem Liciniam abservare juſſerunt. Servandum itaque eſt vulgatum.

Publicolae datus e plebe collega C. Marcius Rutilus] *ex plebe* Lavel. 2. u *plebe* edd. vett. Ut infra c. 23, 1. *M. Papillius Laenas a plebe consul, a Patribus L. Cornelius Scipio datus. e plebe* primus vulgari curavit Frobenius anna 1535. et cum ea stant, uno excepto, omnes cadices. Utraque lectia firmari patest laco Livii supra c. 1, 2. *Plebes consulatum L. Sextio, cujus lege partus erat, dedit. Patres praeturam Sp. Furio, M. filio, Camillo, aedilitatem Cn. Quinctio Cupitolino et P. Cornelio Scipioni, suarum gentium viris, gratia campestri ceperunt. L. Sextio collega ex Patribus datus L. Aemilius Mamercinus.* Cadicum itaque auctaritatem sequor. Praeterea *Rutilius* Florent. Voſſ. dua, Leid. dua, Lavel. quinque, Harlej. dua, Partug. Klack. Gaertn. Haverk. et Fragm. Hav. cum edd. multis. V. supra ad c. 17, 6. Denique iterati cansulatus notam addendam censet Glarean. infra ad §. 6. quad etiam supra consul memaretur c. 16. in princ. Sed v. ad 2, 16, 7.

§. 5. *Inclinatis semel in concordiam animis*] *Inclinatis semper* perperam Lavel. 2. Tum *in eoncordia* Lavel. 5. et Gaertn. *ad concordiam* Harlej. 2. quem salum ab hac parte stantem non audiendum censea. Supra 6, 39, 3. *Dictator rem in caussam plebis inclinavit.* 8, 21, 8. *In hanc sententiam maxime consul ipse inclinavit animos.* 10, 2a, 1. *Romana vis in Etruscum bellum magis inclinat.* 3o, 9, 7. *In hac consilium maxime inclinant.* Et ita hic iterum verbo cum praepasitiane *in* composita in regimine eamdem Livius addidit, ut saepe facere amavit. V. ad praefat. §. 11. Quamvis tamen nec alterius exempla apud naſtrum desint. Infra 23, 33, 4. *Ad fortunam inclinavit.* 4a, 5, 6. *Ad quae jam sua sponte animum inclinasset.* V. infra ad 42, 3o, 1. Mox *funebrem quoque rem*, pra *foenebrem*, Voſſ. ambo, Leid. pr. Lovel. 1. 2. 3. 4. Lavel. 5. a m. 1. Gaertn. Haverk. et multae ex vett. edd. nempe Ram. anni 1472. Parm. et Tarvis. utraque. *fine brevi*, pro *foenebrem*, Leid. 2.

Quae distinere unanimos videbatur] Pall. dua meliores, *quae destinare unanimes videbatur.* Sed *distinere* legitimum hac loca verbum eſt. Onamaſticum *Distineo* περιὅπῶ. Palat. sec. *foenebrem quoque rem distinere in annos videbantur.* l. 9, 16. *Duae factiones senatum distinebant.* l. 31, 11. *Et distinendo copias caussa inprimis fuisset serius in Africam trajiciendi.* GEBH. *destinare* etiam Voſſ. dua, Leid. dua, Lavel. 2. 3. 4. 5. Harlej. 2. Gaertn. et Klack. [Veith.] *distinare* Lovel. 1. *destinere* Florent. Partug. a m. 1. Haverk. et edd. Rom. anni 1472. ac Parm. *distrahere* Harlej. 2. in marg. Sed recte Gebhardus *distinere* probavit. Supra 5, 2a, 4. *Duae*

adgressi, solutionem alieni aeris in publicam curam
verterunt; quinqueviris creatis, quos mensarios ab
dispensatione pecuniae adpellarunt. Meriti acqui- 6

senotum distinebant sententioe. ubi alia exempla vide quum locutionis, tum ejusdem etiam varietatis in codd. Mſtis. Deinde *inonimos* Lovel. 2. 4. 5. *unanimes* Voſſ. 2. Leid. 2. Lovel. 1. 3. Portug. Haverk. Fragm. Hav. et HearniiOxon.C.Utroque modo antiqui dixerunt *unanimus* et *unonimis*, quemadmodum etiam *exonimus* et *exonimis*, ae *semionimus* et *semionimis*. Ita *corpora semionima* 28, 23, 2. *In succensum rogum semianima pleraque injicerent corpora.* At *semianimis* 1, 48, 4. *Quum semianimi regio comitatu domum se reciperet.* 3, 13, 2. *Pugno ictum a Kaesone cecidisse semianimem.* eap. 57, 4. *Tollentes corpus semionime virginis.* Similiter *exanimis* supra eſt. 1, 25, 6. *Nondum tamen cura deseruerat exanimes viceunius.* V. quae notavi ad Silii 5, 584. (* v. Serv. ad Virg. 1. Aen. 484.) Eadem varietas eſt in *semisomnus* et *semisomnis.* V. infra ad 25, 39, 3. Ita *enervos* pro *enerves*, multi codd. apud Val. Max. praeferunt 2, 7, 15. Alia hujus generis plura v. apud Cortium ad Sall. Catil. 1, 3. Utro modo dicantur haec, perinde eſt. Vulgatum itaque servo, pro quo optimos codd. ſtare video. Praeterea addita voce *quoque videbatur* Voſſ. 1. Leid. 2. et Lovel. 1. ac 5. Tum *videbont* Harlej. 1. Similium errorum alia exempla v. infra ad 38, 40, 1. Denique *consules funebrem quoque rem destinere unanimes videbontur* perperam Portug. a m. 1. et Haverk.

Levare adgressi, solutionem alieni aeris] *levareque aggessi* Portug. Harlej. 2. Gaertn. et Haverk. Tum vox *alieni* deficit in Lovel. 2. Ea transposita *aeris olieni* Harlej. 2. Portug. et Haverk.

Quinqueviris creatis, quos mensarios ob dispensatione pecuniae odpellorunt] Sigonius 2. de Ant. jur. Civ. Rom. 2. hoo discrimen inter *argentorios* ao *mensarios* ſtatuit, quod argentarii rem nummariam privatam tractarent, mensarii publicam, ut bic *quinqueviri mensarii*, et 23, 21, 6. 26, 36, 8. *triumviri mensorii.* Nec aliter Torrent. ad Suet. Aug. 4. de suo addens, *mensarii* nomen ante tempora Caesarum paullo honeſtius fuisse, quam *orgentariorum*, sed JCtos indifferenter utroque usos. Non eſt dubium, quin *triumviri* ac *quinqueviri mensorii*, quos memorat Livius, argentariis honeſtiores fuerint, quum quasi magiſtratus quidam extraordinarii eſſent. Sed si putarunt viri doctissimi, non alios fuisse Romae mensarios, quam qui pecuniam publicam tractarent, quod videntur sensisse, non probari poteſt eorum sententia. Eſt enim certissimum, eos, qui *mensarii* tantum, non *triumviri* et *quinqueviri mensarii* dicuntur, eosdem fuisse atque *argentarios.* Hoc cum aliunde, tum vel ex uno Suetonio Aug. 2. et 4. conſtat, ubi idem sine discrimine modo *argentarius*, modo *mensorius* dicitur. Ad quem locum interpretandum Torrentius non recte adhibet loca Livii de quinqueviris et triumviris mensariis. Notavit eum hoc nomine Salmasius de Usuris c. 17. p. 509. et Sigonium P. Faber 2. Semeſtr. 15. Hoc de-

tate curaque sunt, ut per omnium annalium monu-
menta celebres nominibus essent. Fuere autem C.
Duilius, P. Decius Mus, M. Papirius, Q. Publilius, et
7 Ti. Aemilius: qui rem, difficillimam tractatu, et ple-
rumque parti utrique, semper certe alteri, gravem,

buerant scire veteres ludimagistri, qui nobis Commentarios in Suetonium, et inconditae molis Lexicon Antiquitatum Romanarum procuderunt. Laudo illorum bene de re literaria merendi voluntatem; non probo, quod plerumque sine ullo delectu ac discrimine bona, mala, ac diversas multorum de iisdem rebus sententias, nullo interposito suo judicio, descripserunt: quare lectores, harum rerum non satis peritos, vel in errorem abduci, vel incertos, quid ex multis eligant, relinqui necesse est. Sed ille nihil praeter centones, et eos tamen saepe non aptissime, suere didicerat; suam de plerisque dubiis et controversis sententiam dicere non poterat: quod et perexigua recte judicandi, et vera a falsis discernendi facultate praeditus, nec necessariis ad rite perficiendum opus, quod adgressus erat, variae eruditionis adjumentis instructus erat. Bene in illum convenit, quod de aliis quibusdam dixit Scaliger: *hoc genus hominum sunt bajuli eruditorum, qui nobis omnia colligunt: hoc nobis perquam utile est, et hoc genus esse debet.* Haec non scripsissem, nisi viros infinitis partibus se doctiores adlatrare, et indignissimis verborum contumeliis lacerare ausus fuisset. DUK. *a dispensatione* Portug. Gaertn. et Haverk. Tum *appellaverunt* Lovel. 2. *appellarit* Harlej. 1.

§. 6. *Ii meriti aequitate curaque sunt, ut per*] *Ii* redundat. GELEN. Pronomen, a Gelenio rejectum, in nullo etiam meo aut Hearnii Oxon. cod. reperitur. Est autem ex numero illorum, quae saepe a nasutis librariis contextui Livii interseruntur, quod orationem ejus nimis abruptam aut male cohaerentem existimabant. V. ad 37, 17, 5. *Meriti aequitate curaeque sunt, ut* Voss. 2. et Lovel. 3. *Meriti aequitate cureque meriti sunt, ut* Lovel. 2. *Meriti aequitate curaque sunt meriti sunt, ut* Leid. 1. et Harlej. 1.

C. Duilius, P. Decius Mus] *Duellius* Voss. duo, Leid. 1. Lovel. 2. 3. 4. Portug. Gaertn. Haverk. Fragm. Hav. et Florent. *Dullius* Harlej. 2. *Duelius* Leid. 2. et Lovel 1. ac 5. In edd. vett. vel *Duellius*, vel *Duillius* dicitur. Sed *Duilius*, ut Sigonius primus recepit, verum est. V. supra ad 2, 58, 2. Deinde cognomen *Mus* deest in Leid. 2. Lovel. 1. 2. 4. Haverk. et Hearnii Oxon. L. 1. Cujus codex B. non agnoscit praenomen ac nomen *P. Decius.* Sed *P. Decius Tertius* praefert Gaertn.

Q. Publius et T. Aemilius] *Q. Publilius* legendum est, qui postea quater fit consul. *Publius* enim praenomen est, non nomen. Caeterum huic Publilio *Philo* cognomen fuit. Ante aliquot item versus legendum *C. Martius Rutilius II.* fuit enim antea consul CCCXCVIII. GLAR. *Q. Publilius et Ti. Aemilius. De Publilio* supra [6, 19, 5.] dictum est. De *Aemilio* dicam

quum alia moderatione, tum inpendio magis publico, quam jactura, sustinuerunt. tarda enim nomi- 8
na, et inpeditiora inertia debitorum, quam facultatibus, aut aerarium, mensis cum aere in foro positis, dissolvit, ut populo prius caveretur; aut aesti-

haud ita multo post [ad 8, 2, 1.] SIG. *Q. Publius* etiam Voss. duo, Leid. 1. Lovel. quinque, Harlej. duo, Portug. Haverk. Fragm. Hav. Florent. et Hearnii Oxon. B. ac C. *Quintus P.* Gaertn. *Q. Publicius* Leid. 2. Sed veram scripturam recte Glareanus et Sigonius restituerunt. Deinde Aemilii praenomen omittitur in Leid. 2. *Titus* vocatur in Leid. 1. Lovel. 1. 2. 3. 4. Portug. Fragm. Hav. et Florent. *Quintus* in Haverk. *Tullius Aemilius* in Hearnii Oxon. L. 1.

§. 7. *Rem difficillimam tractatu*] *tractat* Leid. 1. et Fragm. Hav. *tractant* Voss. 2. et Lovel. 2. ac 3. *tractu* Leid. 2. V. ad 35, 32, 13. *rem difficillima tractata* Harlej. 1. Tum *plerique parti*, pro *plerumque*, Gaertner. *ppl'mque parti* Lovel. 2.

Certe alteri gravem, quum alia moderatione, tum inpendio] *alteri parti gravem* Harlej. 2. et Portug. Deinde *tum ad id* Lovel. 2. et 4. *tum alia* Voss. duo, Leid. 2. Lovel. 1. 3. 5. Harlej. 2. Portug. Fragm. Hav. a manu pr. et primae edd. usque ad Frob. qui anno 1535. *cum alia* restituit. V. supra ad 6, 23, 3. Praeterea *alia modestiae ratione* Leid. 2.

§. 8. *Tarda enim nomina et inpeditiora*] Optimi duo codices Palatini MSS. *tarda enim nominum*. Elegantissime. Supra quoque l. 2, 32. restitui Livio *violenta Patrum*. V. notas nostras ad Propert. 1. Eleg. 15, 1.

Saepe ego multa tuae levitatis dura timebam.

GEBH. Duo MSS. Pall. *tarda enim nominum*. Quod non temere ausim damnare. Infra [c. 29, 2.] *Quoties in extremu periculorum ventum*. Curtius 5, 9. *Tentabat Persas adducere, Bactra et intactae regionis opulenta, simulque quae manentibus instarent pericula, ostentans*. Ita MSS. et ex illis Modius, ubi retulere *opulentiam*. Justinus 41, [1.] *Ut non immensa tantum ac profunda camporum, verum etiam praerupta collium, montiumque ardua occupaverint*. J. FR. GRON. *tarda nominum* ex meis unus servat Lovel. 3. Saepe autem adjectiva neutra pluralia genitivum adsciscere, variis scriptorum, sed inprimis poëtarum, locis ostendit Vechner. 1. Hellen. part. 2, 9. p. 126. Adde Freinsh. Ind. in Flor. v. *Diversus*. et Tennul. ad Front. 1. Strateg. 3, 10. Sed idem etiam genus loquendi alibi etiam apud Livium obcurrit. Supra 6, 31, 7. *Excursiones in extrema finium factae erant*. 7, 29, 2. *Quoties in extrema periculorum ventum?* 28, 22, 6. *Locum in foro destinant, quo pretiosissima rerum suarum congererent*. 30, 12, 10. *Praesidio circa portas opportunaque moenium dimisso*. 36, 27, 5. *Parantibus iis antiqua foederum ordiri*. Ita Gronov. scribendum monuit, pro *antiqua jura foederum*. V. plura infra ad 37, 58, 8. (*35, 3, 5.)

matio aequis rerum pretiis liberavit: ut non modo sine injuria, sed etiam sine querimoniis partis utri-
9 usque, exhausta vis ingens aeris alieni sit. Terror inde vanus belli Etrusci, quum conjurasse duodecim populos fama esset, dictatorem dici coëgit. dictus in castris (eo enim ad consules missum senatusconsultum est) C. Julius, cui magister equitum adjectus L. Aemilius. Ceterum foris tranquilla omnia fuere.

Aut aerarium, mensis cum aere in foro positis, dissolvit] *ante uerarium, mensis etc. dissolverunt* Lovel. 2. *antę aerarium* etiam Lovel. 5.

Aestimatio aequis rerum pretiis liberavit] *extimatio* Lovel. 2. 3. 4. et Fragm. Hav. *existimatio* Portug. a m. 2. et Haverk. V. infra ad 34, 2, 5. Tum *liberaverit* Portug. V. ad 40, 14, 11.

Ut non modo sine injuria, sed etiam sine querimoniis] Prima vocula aberat a Fragm. Hav. a vocis praecedentis, ut videtur, fine absorpta. Voces *sed etiam* omisit Harlej. 2. Verum una addita *sed et etiam sine querimoniis* habet Fragm. Hav.

Exhausta vis ingens aeris alieni sit. Terror] *aeris alienis. Ita terror* Leid. 1. et Harlej. 1. *aeris alieni. Ita terror* Lovel. 2. *aeris alieni. Ita error* Voss. 2. et Lovel. 3. *aeris ulieni. Ut terror* Gaertn. Τὸ *sit* omittunt etiam edd. Basil. anni 1539. Curionis, et aliae.

§. 9. *Terror inde vanus belli Etrusci*] *Terror inde haud vanus* Lovel. 3. *Error inde vanus* Florent. Voss. 2. et Lovel. 3. Sed *terror* et *error* saepe in Mstis confunduntur. V. ad 24, 30. 6. *Terror belli*, ut 4, 26, 2. *Nec ultra terror belli est dilatus.* hoc lib. cap. praec. §. 1. *Caerites verus belli terror invasit.* cap. seq. §. 10. *Dictatorem quoque hic annus habuit M. Fabium, nullo terrore belli.* 38, 42, 11. *Vaguri eos cum belli terrore per nationes. Terror inde varius* Gaertn. qui error in Mstis frequens est. V. infra ad 22, 7, 4.

Eo enim ad consules missum senatusconsultum est] *missus senatusconsulto fuerat* Lovel. 2. *misso senatusconsulto*, omisso τῷ *est*, Lovel. 3. Illud *est* deficit etiam in Voss. 2. Gaertn. Portug. et Haverk. *missum sesenatusconsultum filio* Lovel. 4.

C. Julius, cui magister equitum adjectus L. Aemilius] Vet. lib. *Magister equitum ei adjectus est L. Aemilius.* SIG. Palat. sec. *magister ei equitum adjectus L. Aemilius.* GEBH. Etsi leve est, tamen monendum visum fuit, hoc libro ter legi, magister equitum *additus*, non *adjectus*, c. 12, 9. c. 22, 11. et c. 24, 11. DUK. *Julius*, neglecto praenomine, Voss. 2. Lovel. 3. et Gaertn. *Julius est* Leid. 2. *Cor. Julius* Lovel. 2. V. supra ad 5, 52, 3. Tum *cui* non agnoscit Lovel. 5. *Magister ei equitum adjectus* Portug. et Haverk. *ei equitum adjectus*, praeterita etiam perperam voce *magister*, Harlej. 2.

XXII. Tentatum domi per dictatorem, ut ambo 1
patricii consules crearentur, rem ad interregnum
perduxit. duo interreges C. Sulpicius et M. Fabius 2
interpositi obtinuere, quod dictator fruſtra te-
tenderat, mitiore jam plebe ob recens meritum le-
vati aeris alieni, ut ambo patricii consules crea-
rentur. creati ipse C. Sulpicius Peticus, qui pri- 3
or interregno abiit, et T. Quinctius Pennus. quidam

§. 1. *Tentatum domi per dictatorem*] Rectus hujus orationis casus eſt *Tentatum*. Ejusmodi forma dicendi usus eſt supra [c. 8, 5.] *Diu non perlitatum tenuerat dictatorem*. SIG. Supra 1, 53, 1. *Aequasset superiores reges, ni degeneratum in aliis huic quoque decori obfecisset*. ubi v. quae notantur, et supra hoc lib. c. 12, 8.

Rem ad interregnum produxit] *perduxit* alii emendarunt, et recte. Porro ejus verbi nullus eſt nominativus, sed tota praecedens loco nominativi oratio. GLAR. *produxit* obvium tantum fuit in edd. Mediol. anni 1480. 1495. et 1505. Veneta anni 1498. Ascens. anni 1515. 1518. et Paris. anni 1529. Reliquae cum omnibus scriptis vulgatum tuentur. Supra 4, 25, 1. *Quum res prope ad interregnum perducta esset*. ubi similiter variatur. V. infra ad 38, 50, 1.

§. 2. *C. Sulpicius et M. Fabius interpositi obtinuere*] *Q. Sulpicius* Hearnii Oxon. L. 2. Sed male. Mox enim addit, cum consulem creatum esse. Consulem autem *Caji*, non *Quinti*, praenomen habuiſſe, ex praecedentibus ejus consulatibus conſtat. Deinde conjunctionem omittunt Harlej. 2. Portug. et Haverk. Tum *M. Favius* Voſſ. 1. et Lovel. 1. Quomodo etiam peccatur infra 8, 3, 5. c. 16, 14. c. 32, 15. (* 10, 47, 5.) et alibi. V. ad 5, 24, 5. *M. Farius* Florent. V. ad 22, 24, 1. Similes errores a librariis commiſſos non miror; siquidem etiam monetarios in eosdem incidiſſe videam. Certe nummum poſſideo, similem per omnia illi, quem Patin. in numm. Famil. primo loco in gente Fabia edidit; nisi quod, quum apud eum exsculptum sit *Q. FABI*, meus integer et optime servatus perspicue exhibeat *Q. FARI*. Quamvis autem in lapide apud Fabrett. p. 145. *FARIAE. EPICTESIDIS* mentio obcurrat, meum tamen nummum ad gentem Fabiam referendum eſſe, evincit cognomen *LABEO*, quod in altera parte nummi legitur. Praeterea *obtinere* Voſſ. 1. a m. 1. Mox *aeris alieni levati* alio ordine Lovel. 4. Sed *τὸ levati* deficit in edd. vett. quod primi in contextum receperunt Mogunt. et servant omnes codices.

Ut ambo patricii consules crearentur] Codices nihil mutant. Eam ob caussam non nisi timide conjicio, verba haec quinque, quae modo hoc cap. praeceſſerunt, ex interpretis gloſſa in contextum inlata eſſe. Interdum Livium easdem voces repetiiſſe, supra vidimus ad 1, 3, 9. Et sane id optimo cuique accidit: id tamen in integra tot dictionum periodo non ita facile evenire poteſt.

§. 3. *Creati ipse C. Sulpicius*

Kaesonem, alii Cajum nomen Quinctio adjiciunt.
4 Ad bellum ambo profecti, Faliscum Quinctius, Sulpicius Tarquiniense, nusquam acie congresso hoste,

Potitus] Lege *C. Sulpicius Peticus*. Pro *Potito* in manuscriptis perpetuo *Peticus* legitur, dumtaxat in Sulpicia gente. nec dubito, quin rectius. Nam *Potitorum* familia Valeriae gentis est. Eum, qui mutavit, offendebat vox non intellecta: atqui eadem ratione mutanda essent non pauca alia in hoc genere vocabula, quorum nemo est hodie, qui significationem dicere queat, cum passim apud Livium aliosque historicos occurrant. GELEN. Legendum *C. Sulpicius Peticus V.* nam quater antea fuit consul ab anno cccxci. ubi primum factus est consul. Mire vero ejus cognomen apud auctores variatum. Quidam enim *Potitum* vocant, alii *Boethycum*, nonnulli *Pythium*. Nec in praenomine minor variatio, cum alibi *T.* alibi *L.* sed a pluribus *C.* vocetur, ut antea dictum est. GLAR. *Creatus ipse* Gaertn. *Tò ipse* deest in Fragm. Hav. a m. 1. Praenomen autem *C.* constanter Sulpicio tribuitur in omnibus scriptis, nisi quod ab uno exsulet Leid. 2. In idem consentiunt etiam excusi, praeterquam quod antiquiores praeferant *Cl.* id est *Claudius*, ut saepe in iis erratur. V. ad 5, 26, 2. Praeterea *Potitus* Lovel. 2. 4. Harlej. 2. Portug. Gaertn. Haverk. et Hearnii Oxon. B. *Potitius* ejusdem codex L. 1. *Petitus* Voss. 2. Leid. 2. Lovel. 3. 5. et Fragm. Hav. *Paeticus* Gruter. in postrema ed. eamque secuti sunt plerique recentiorum. V. supra ad c. 2. hujus lib. §. 1. Neque audiendum puto Glareanum, qui quinti consulatus notam addendam existimat, quamvis etiam Pighius in Annal. ad ann. cdii. p. 291. moneat, numerum apud Sulpicium in Livio desiderari. V. ad 2, 16, 7.

Qui prior interregno abiit] Pall. duo codices MSS. *qui et prior interregno obiit*. GEBH. *qui et prior* etiam Voss. 2. et Lovel. 3. Deinde *abit* Fragm. Hav. a m. 1. V. ad 2, 4, 2. addita adspiratione *hobet* Leid. 1. et Harlej. 1. V. ad 37, 59, 6. *habitet* Florent. *abiret* Lovel. 2.

Et T. Quinctius Pennus] Copulans particula deficit in Lovel. 2. Tum *L. Quintius* Voss. 2. et Fragm. Hav. *Lutius Quintius* Lov. 3. *L. Quintus* Hearnii Ox. L. 2. *T. Quintus* Leid. 1. Deinde *Poenus*, vel *Penus*, scripti et editi usque ad Sigonium, qui recte *Pennus* reposuit. V. supra ad 4, 20, 8.

Quidam Koesonem cognomen Quinctio adjiciunt] Vetus lectio: *quidam Coesonem, alii Cajum cognomen Quintio adjiciunt*, ut intelligamus triplicem varietatem, quibusdam hunc *Titum*, *Coesonem* aliis, aliis *Cojum* appellantibus. Porro *cognomen* eo maluit dicere, quam *proenomen*, ut opinor, quod *proenomen* non temere alibi, quam in Grammaticorum scriptis reperiatur. GELEN. *Coeso* et *Cajus proenomina* sunt, non *cognomino*. Neque quisquam, qui Latine locutus sit, alio unquam modo locutus est, nisi fortasse vitiatae voces sint, ut hoc loco. In antiquis enim libris legitur: *quidam Coesonem, olii cognomen Quintio adjiciunt*. Quae lectio vestigia germanae lectionis ostendit, quae est, *alii C. nomen Quintio adjiciunt*. Depravatum enim est *C. nomen*, mutatumque primum in *cono-*

cum agris magis, quam cum hominibus, urendo populandoque gesserunt bella: cujus lentae velut tabis senio victa utriusque pertinacia populi est, ut pri-

men, post in *cognomen*. *Nomen* autem et praenomini et cognomini congruit. †. „Errare hoc loco Sigonium, demonstrat Robortellus 1. Emendat. „29. afferens, *nomen* praenomen numquam appellari. itidem c. 23." †. SIG. Extricarunt hanc lectionem [*alii Cajum nomen Quintio adjiciunt*] docti ex illa MSS. *alii cognomen Quintio adiciunt*, ut habent Pall. duo pr. ac tertius. Pal. sec. et editiones priscae *quidam Caesonem cognomen Quintio adjiciunt*. Ceterum eidem Quintio praenomen *Lucii* praefigunt item Pall. duo, non *Titi*. GEBH. *quidam Caesonem in cognomen* Harlej. 2. et Haverh. *quidam Caesoni alii cognomen* Lovel. 2. 4. et Fragm. Hav. a m. 2. *quidam Caesonii alii cognomen* Gaertn. *quidam Caesonem cognomen* Portug. *quidam Caesonem, alii cognomen* Voss. duo, Leid. duo, Lov. 1. 3. 5. Harl. 1. Klock. et Fragm. Hav. a m. 1. *quidam Caesonem, alii C. cognomen* Florent. quomodo etiam Gelenius in suis invenit, et probavit; numquam tamen persuadebit, *cognomen* pro praenomine usurpari. (* v. ad 30, 18, 5.) Verior videtur Sigonii conjectura, *quidam Caesonem, alii Cajum nomen Quinctio adjiciunt*; cujus lectionis vestigia multi apud me codices servant. Et ita in Florent. iisque, quos Gelenius vidit, librarii duplicem lectionem receperint, *alii Cajum nomen*, et *alii cognomen*; quod ipsis frequentissimum esse, supra vidimus ad 3, 44, 4. Adde Torrent. ad Suet. Calig. 35. Vulgatum quidem, sive scripturam, quam Gelenius probavit, defendere contra eum conatus est Robortell. loco a notatore Sigonii memorato, sed videnda sunt, quae ei reposuit ipse Sigonius 2. Emendat. 22. Adde, quae supra dicta sunt ad Epit. Liv. 6. ubi pariter *Marco nomen*, pro *Marco cognomen*, scribendum esse Sigonius judicavit.

§. 4. *Cum agris magis, quam cum hominibus, urendo populandoque gesserunt*] *cum agris magis, quam hominibus* Leid. 2. Lovel. 1. 3. et edd. vett. usque ad Aldum, qui *quam cum hominibus* recte reposuit. Praepositionem enim eo loco servant reliqui scripti, et Livius illam in similibus locutionibus saepissime repetere solitus est. V. supra ad 4, 58, 4. Praeterea *urendo populando*, omissa copula *que*, Harlej. 2. Tum *gessere* Gaertn. Paullo ante *nusquam aciem congresso hoste*, pro *acie*, male est in Florent.

§. 5. *Cujus lentae tabis senio victa utriusque pertinacia populi est*] Lego addendo *lentae velut tabis*. Et sic legitur in vetustis ac emendatis codicibus. GELEN. *lentae velut tabis* etiam omnes nostri calamo descripti. Et recte. Hac enim similibusque particulis *quasi*, *tamquam*, *ut ita dicam*, mollitur, quidquid durius in metaphora videtur. Cic. de Orat. 3, 41. *Si verear, ne paullo durior translatio esse videatur, mollienda est, praeposito saepe verbo: ut, si olim M. Catone mortuo, P u p i l l u m senatum quis relictum diceret, paullo durius; sin, u t i t a d i c a m, Pupillum, ali-*

Digitized by Google

mum a consulibus, dein permissu eorum ab senatu inducias peterent. in quadraginta annos inpetrave-
6 runt. Ita, posita duorum bellorum, quae inminebant, cura, dum aliqua ab armis quies esset, quia solutio aeris alieni multarum rerum mutaverat do-
7 minos, censum agi placuit. ceterum quum censoribus creandis indicta comitia essent, professus censu-

quanto mitius est. Et hoc sensu accipiendum *τὸ quasi* existimo apud Cic. de Senect. 23. *Nec vero velim, quasi decurso spatio, ad carceres a calce revocari.* Adsentiri enim nequeo Cel. Jac. Perizonio, qui in Epist. ad N. Heinsium, quam edidit Cel. Burm. in Syllog. Epist. tom. 4. p. 786. *quasi decurso* interpretabatur, fere decurso. Sententiam meam firmo ex alio loco Cicer. ubi *tamquam* dixit, quod hoc loco *quasi* dixerat, de Amic. 27. *Maxime quidem optandum est, ut cum aequalibus possis, quibuscum tamquam e carceribus emissus sis, cum iisdem ad calcem (ut dicitur) pervenire.* De simili usu harum particularum v. Cel. Dukerum ad Flori 2, 3, 3. 3, 5, 30. p. 545. et in add. p. 922. ubi ex Livio laudatur 37, 41, 6. *Cuspides circa temonem ab jugo decem cubita exstantes velut cornua habebant.* Pari modo Graeci usurparunt ὥσπερ. V. Demetr. Phaler. de Elocut. §. 80. et 90. Ceterum *senis* nullo sensu Lovel. 4. *Senium* hic est taedium, odium. V. Non. Marc. ea voce. Hinc *senescere* ac *consenescere* est se cum taedio sustentare. V. viros doctos, et praesertim Cel. Duker. quosque laudavit ad Flori 1, 22, 4. Adde supra ad 5, 43, 7. Deinde *τὸ est* deficit in Leid. 2. et Lovel. 1.

Ut primum a consulibus, dein permissu eorum ab senatu] Vox *primum* exsulat ab Harlej. 2. Portug. et Haverk. *primo* habet Gaertn. Deinde *ab consulibus* Portug. et Haverk. *consulum* Gaertn. *consulibus* Fragm. Hav. a m. 1. *a consule* Voss. 2. Lovel. 3. et Leid. 2 in contextu, qui in margine exhibet *a cons.* ambigue. Error ortus est ex compendio. V. ad 10, 10, 2: Hic tamen dubitationem indoctis scribis eximere poterat sequens *eorum.* Tum *deinde* Voss. 1. Lovel. 2. 4. 5. Harlej. 2. Portug. Haverk. et edd. vett. usque ad Frobenium, qui *dein* substituit anno 1535. V. ad 3, 3, 6. Hinc *a senatu* Gaertn. Mox *impetrarunt* Lovel. 4. *impetraverit* Harlej. 1.

§. 6. *Bellorum, quae imminebant, cura, dum aliqua ab armis quies esset*] *quae imminebat* Leid. 2. Lovel. 2. et Haverk. Insuper *ab armis quiesset* Florent. et Leid. 1. Verum ultimam syllabam vocis *quies* absorpsit prima sequentis *esset.*

Solutio aeris alieni multarum rerum mutaverat dominos] Palat. tert. *unimitaverat.* prim. *immitaverat.* Forte *immutaverat.* GEBH. Quemadmodum Gebhardus conjecit, praeferunt Voss. 2. et Lovel. 3. eoque verbo Livius hoc sensu infra utitur 39. 13, 9. *Pacullam Miniam Cam-*

ram se petere C. Marcius Rutilus, qui primus dictator de plebe fuerat, concordiam ordinum turbavit. quod videbatur quidem tempore alieno fecisse; quia 8
ambo tum forte patricii consules erant, qui rationem ejus se habituros negabant. Sed et ipse con- 9
stantia inceptum obtinuit, et tribuni, omni vi recuperando jus consularibus comitiis amissum, adjuve-

panam sacerdotem omnia, tamquam Deûm monitu, inmutasse. Cic. de Amic. 15. *Hoc quidem videre licet, eos, qui antea commodis fuerunt moribus, imperio, potestate, prosperis rebus inmutari.* 1. ad famil. Epist. 9. *Non putavi famam inconstantiae mihi pertimescendam, si quibusdam in sententiis paullum me inmutassem.* 5. Epist. 4. *Sermones eorum, qui hac iter faciebant, animum tuum inmutatum significabant.* Potuit prima illa syllaba *im* vel *in* a fine vocis praecedentis intercepta esse. V. ad 10, 13, 3. Verum non modo plures, sed etiam optimi hic nihil mutant. Praeterea alio ordine *rerum multarum* Voss. 1. Leid. 2. Lovel. 5. Harlej. 2. Gaertn. Portug. et Haverk.

§. 7. *Professus se petere censuram C. Marcius Rutilus*] Pall. tres *professus censuram se petere.* Neque aliter Campanus. GEBH. Ita etiam tantum non omnes mei. Eo autem ordine jam edidit Cel. Jac. Gronovius. Tum *Cn. Marcius* Haverk. Deinde *Rutilius* omnes codd. V. supra hoc libro ad c. 17, 6. In verbis etiam praecedentibus alio ordine *comitia indicta essent* habet Haverk.

Qui primus dictator de plebe fuerat] Pall. duo MSS. pr. ac tert. *qui primus dictatorum de plebe fuerat.* Pal. sec. *qui primus de plebe dictator fuerat.* GEBH. *qui primus dictatorum de plebe fuerat* Voss. 2. et Lovel. 3. *qui primus de plebe dictator fuerat* Harlej. 2. Portug. et Haverk.

§. 8. *Ambo tum forte patricii consules erant, qui rationem ejus se habituros*] *ambo tū forte patricii* Haverk. V. ad 22, 17, 5. *ambo tum patricii forte* Lovel. 4. et Fragm. Hav. Tum *habituros se* Harlej. 2. Portug. et Haverk.

§. 9. *Constantia inceptum obtinuit*] *inceptum tenuit* Lovel. 5. Quod, si aliorum codicum, quibus tutius fides haberi posset, consensus accederet, probandum putarem, quum Livius *tenere* pro *obtinere* usurpare amaverit, cique librarii etiam alibi *obtinere* ex interpretis expositione subponere soliti sint. V. ad 23, 20, 10. Verum nunc, quum alii omnes in vulgatum conspirent, ἐπέχω.

Tribuni omni vi recuperando jus, consularibus comitiis amissum, adjuverunt] *tribuni eum vi recuperandi jus* Gaertn. *tribuni eum in recuperando* ed. Mediol. anni 1505. *tribuni omni vi reciperantur jus* Florent. ut forte *reciperando jus* legendum sit; de quo verbo v. supra

runt; et quum ipsius viri majeſtas nullius honoris faſtigium non aequabat, tum per eumdem, qui ad dictaturam aperuiſſet viam, censuram quoque in partem vocari plebes volebat. Nec variatum comitiis

hoc libro ad c. 18, 1. Deinde *consularibus comitiis admissum* Gaertn. V. ad 4, 12, 11. *consularibus comitiis cōmissum* Haverk. Denique *adiverunt* Kloek. unius literae repetitione neglecta. Ceteroquin *aditus* et *adjutus* etiam alibi in Mſtis commutari solent.

Et quum ipsius viri majestas] Extorris eſt a libris Pall. MSS. connexiva particula *et*. Quam tamen recte retinent editiones antiquissimae. GEBH. Eamdem particulam neglexerunt Voſſ. 2. Lovel. 2. 3. Harlej. 2. Portug. Gaertn. Haverk. et Fragm. Hav. Praeterea *tum* praeferunt Lovel. 2. 4. 5. Harlej. 2. Gaertn. et Portug. Et ita habent edd. vett. qui etiam mox contra *quum*, pro *tum*, legunt. Aldus deinde utroque loco *tum* dedit, Frobenius anno 1535. priori in *cum* mutavit. V. supra ad 6, 23, 3. Mox *ullius honoris*, pro *nullius*, perperam Lovel. 2.

Qui ad dictaturam aperuisset viam] Pall. iterum duo, tert. ae pr. *aperuisset vicem*. GEBH. *quia*, pro *qui ad*, Lovel. 2. Sed, duabus vocibus male coaleseentibus, insuper ultima poſterioris litera a prima sequentis elisa eſt. V. ad 23, 8, 9. Pronomen *qui* omittitur in Leid. 2. Tum *dictatoriam aperuisset vicem* Lovel. 2. *vicem*, pro *viam*, etiam Voſſ. 2. et Lovel. 3. *vices* et *viae* saepius commutari solent. V. Inl. N. Heinsium ad Nason. 3. Art. Am. 37. et Cel. Burm. ad Nason. Halieut. 21. Adde, quae notantur infra ad Liv. 9, 23, 3. Sed vulgatum hic verum eſt. Supra 6, 35, 3. *Quo in magistratu sibimet ipsi viam ad ceteros honores aperirent.* Ubi plura notantur.

Censuram quoque in partem vocari plebs volebat] Lege *censurae quoque in partem vocari plebes volebat*. Alterum a Florentino codice, alterum ab conjectura noſtra eſt, quam video et in mentem venisse Mureto. Juſtinus [5, 2.] *Vocandos etiam in portionem muneris Ionios*. J. FR. GRON. *plebes* etiam Voſſ. 1. Leid. 1. Harlej. duo, Portug. Gaertn. Kloek. et Fragm. Hav. Recte igitur Cl. Jac. Gronov. id in contextum recepit. Practerea, se etiam *censurae quoque in partem vocari* legendum conjecisse, antequam inspexisset addenda, ubi Gronov. ita emendabat, ad marginem edit. anni 1665. adnotavit Cl. Ant. Perizonius. Filius autem adjecit, videri ita et Sigonium legisse in Faſtis ad ann. eon. Doujatius contra vulgatam lectionem elegantiorem judicabat. Figurate enim rem dici in partem vocari, quae revocatur ad divisionem, tamquam quae communis esset plebejis et patriciis, quo plures ejus participes fiant. Eo sensu *spem consulatus in partem revocare* supra dixit 4, 35, 6. *Ad spem consulatus in partem revocandam adspirare non auderet.* Similiter *honores in commune vocare* 6, 40, 18. *Hoccine est in commune honores vocare, ut duos plebejos fieri consules liceat, duos patricios non liceat?* Si tamen eodd. faverent, Gronovii conjecturae subscriberem. Ita

est, quin cum Manlio Cnaeo censor Marcius crearetur. Dictatorem quoque hic annus habuit M. Fabium, nullo terrore belli, sed ne Licinia lex comitiis consularibus observaretur. Magister equitum 11

supra 5, 21, 5. *Ignari, in partem praedae suae vocatos Deos.* ubi v. quae notantur. Tacit. 1. Ann. 11. *Solam Divi Augusti mentem tantae molis capacem, se, in partem curarum ab illo vocatum, experiendo didicisse.* Mutato ordine, *in partem plebes vocari volebat* Harlej. 2.

§. 10. *Quin cum Manlio Naevio censor Marcius crearetur*] Si *Marcius* hic e plebe primus censor factus est, ut ait Livius, profecto *Manlius Naevius* hic patricius sit, necesse est. Nam ambo ex plebe censores sero admodum fieri coepti sunt. Cum autem censores nisi ex consularibus fere crearentur, non est dubium, quin hic *Manlius Cnaeus Imperiosus* sit, qui consul antea fuit. Erroris autem caussam attulit praenomen *Cnaeus*, quod antiqui *Naeum* dixerunt. SIG. MS. *cum Manlio Levio.* Forte *cum Manlio Lucio.* KLOCK. In lectionem, recte a Sigonio damnatam, conspirant omnes codd. mei, nisi quod *cum Manlio nemo* praeferant Gaertn. et Haverk. Licet autem L. Manlius dictator fuerit supra hoc lib. c. 3, 4. malim tamen cum Sigonio *Manlio Cnaeo*, quam cum Klockio *Manlio Lucio.* Reliquorum enim omnium codd. quam unius Klockiani, vestigia sequi praestat; praeterquam quod τὸ *Levio* in hujus Msto alio iterum errore pro *Naevio* datum videatur. Verisimilius etiam est, librarios in praenomine *Cnaeus*, pro quo passim quaevis alia substituerunt, quam in notissimo *Lucius* errasse. *Manlio Cnaeo* autem, praenomine postposito, de quo supra v. ad 3, 1, 1.

Nullo terrore belli, sed ne Licinia lex comitiis consularibus observaretur] M. Fabium non rei gerendae, sed comitiorum habendorum causa creatum esse significat, ne consul alter ex plebe ex lege Licinia fieret, sed uterque patricius. Qua de lege libro priore tradidit. SIG. Legem hanc *Liciniam* vocat etiam supra cap. praec. *Tribunis negantibus passuros comitia haberi, ni secundum Liciniam legem haberentur.* Paullo post. *Legis Liciniae patrocinium tribuni jactabant.* Et inferius adhuc. *Concordiae caussa observare legem Liciniam comitiis consularibus jussere.* Infra c. 25, 2. *Dictatorem increpabant, qui legis Liciniae spretae mercedem consulatum cepisset.* Contra, *Sextii lege* consulatum cum plebe communicatum fuisse, supra dixit hoc lib. c. 1, 2. *Plebes consulatum L. Sextio, cujus lege partus erat, dedit.* Nimirum C. Licinius et L. Sextius creati tribuni legem promulgarunt, ne tribunorum militum comitia fierent, consulumque utique alter ex plebe crearetur, ut Livius refert l. 6, 35. cui utrique etiam adscribitur supra hoc lib. c. 18, 5. Ea ratio est, cur modo huic, modo illi adscribatur. Vox *lex* deest in Lovel. 1.

§. 11. *Magister equitum dictatori additus Q. Servilius*] *aditus* Leid. 1. V. ad 4, 57, 11. *addictus* Lovel. 1. V. ad 6, 15, 9.

dictatori additus Q. Servilius. nec tamen dictatura potentiorem eum consensum Patrum consularibus comitiis fecit, quam censoriis fuerat.

1 XXIII. M. Popillius Laenas a plebe consul, a Patribus L. Cornelius Scipio datus. Fortuna quoque
2 inluſtriorem plebejum consulem fecit. Nam quum ingentem Gallorum exercitum in agro Latino caſtra posuisse nunciatum eſſet; Scipione gravi morbo in-

Servilii autem praenomen deficit in Voſſ. utroque, Leid. 2. Lovel. quinque, Harlej. 1. Port. Gaertn. Haverk. et Fragm. Hav.

Potentiorem eum consensum Patrum] *potentiorem eum consensu Patrum* Florent. Voſſ. duo, Leid. 1. Lovel. quinque, Harlej. 2. Haverk. et Fragm. Hav. a m. 2. quod ferri nequit. Ita enim *τὸ eum* ad M. Fabium referendum foret, indeque ob verba sequentia colligendum foret, eumdem Fabium dictatorem comitiis censoriis praefuiſſe; quum tamen dictatoris demum poſt habita comitia censoria mentio fiat. Corruptius *potentiorem eum consensu Patrum* Portug. Gaertner. et Fragm. Hav. a m. 1. Sed solent paſſim *eum* et *eum* ob ductuum similitudinem confundi. V. supra ad 4, 19, 2.

Quam censoriis comitiis fuerat] *censoris comitiis* Florent. Voſſ. 1. Leid. 1. Lovel. 1. 2. 5. Harlej. 1. Portug. Gaertn. et Haverk. eodem errore, quo saepe *regis*, sive *regIs*, pro *regiis* in MStis scribi solet. V. ad 32, 6, 6. Praeterea *fecerat* Harlej. 2. Portug. et Haverk. Verum ita dictatorem comitia censorum habuiſſe iterum sequeretur; quod verum non eſſe, modo vidimus. Confuderunt itaque librarii voces *fui* et *feci*, ut saepe alibi. V. infra ad 31, 45, 2. Ceterum voces *quam censoriis comitiis fuerat* desunt in Leid. 2.

§. 1. *M. Popilius Laenas a plebe consul*] Adjiciendum *tertium*, quippe qui bis antea fuerit consul. Nisi quis putet, a Livio haec consulto neglecta, quod mihi non fit verisimile. GLAR. Probe hoc modo prima editio. Campani vero *Lena*. Sed Pall. duo *M. Popilius lectus a plebe*. Amplius sec. *Marcus Popilius Lenas lectus a plebe consul*. GEBH. Addita ab initio voce, *Inde M. Pompilius* Kloek. Sed illud *iñ* sive *inde* et praenominis *Marci* litera initialis *M.* saepe commutantur. V. ad 4, 52, 4. Quare vox *Inde* tamquam varia lectio τοῦ *M.* primo margini adscripta, mox simul cum eo in contextum recepta videtur. Simile exemplum supra v. ad 4, 21, 1. Praeterea *M. Popilius Laenas* Leid. 1. Harlej. 1. et Florent. *M. Pompilius Laenas* Gaertn. *M. Popillius Laenatus* Hearnii Oxon. C. *M. Popilius*, vel *Pompilius*, *Lentus* Voſſ. 1. Leid. 2. et Lovel. 1. *M. Popilius*, vel *Pompilius*, *Lectus* Voſſ. 2. Lovel. 2. 3. 4. 5. Fragm. Hav. et Hearnii Oxon. L. 2. *M. Popillius*, vel *Pompilius*, *Laenas lectus* ejusdem Hearnii B. et N. atque ex meis Harlej. 2. Portug. et Haverk. Sed, verum ejus nomen *M. Popillius Laenas* eſſe,

plicito, Gallicum bellum Popillio extra ordinem
datum. Is, inpigre exercitu scripto, quum omnes 3
extra portam Capenam ad Martis aedem convenire
armatos juniores jussisset, signaque eodem quaesto-
res ex aerario deferre, quatuor expletis legionibus,
quod superfuit militum, P. Valerio Publicolae prae-
tori tradidit; auctor Patribus scribendi alterius ex- 4
ercitus, quod ad incertos belli eventus subsidium

supra vidimus hoc lib. ad c. 12, 1. [*M. Popilius lectus a plebe* Veith.] Glareano consentit Pighius, tertium consulatus numerum in Livio restituendum censens, in Annal. ad ann. CDIII. p. 292. quod necesse no... ...istimo. V. supra ad 2, 16, 7.

A Patribus L. Cornelius Scipio datus] *Scipio collega datus est* Harlej. 2. Portug. Haverk. Fragm. Hav. a m. 2. in margine, et Hearnii Oxon. B. [*Scipio collega datus* Veith.] Sed additam vocem certiores codd. ignorant. *ab Patribus* Portug. et Haverk. *et a Patribus* Leid. 2. et Lovel. 1. ac 2.

Inlustriorem plebejum consulem fecit] *illustrem plebejum consulem* Lovel. 2. *illustriorem consulem plebejum* Lovel. 4. Tum *facit* Haverk.

§. 2. *Scipione gravi morbo inplicito*] *graviori morbo* Hearnii Oxon. L. 2. *gravi in morbo implicito* Lovel. 1. Verum, si Livius huic locutioni praepositionem *in* addit, ei non sextum, sed quartum casum jungit. Ut 23, 34, 11. *Q. Mucium, non tam in periculosum, quam longum morbum inplicitum.* At saepe dixit *inplicari morbo.* 1, 31, 5. *Donec ipse quoque longinquo morbo est inplicitus.* ubi etiam male unus cod. *in longinquo morbo.* 3, 2, 2. *Intra castra quies necessaria morbo inplicitum exercitum tenuit.* 5, 31, 7. *Consulibusque morbo inplicitis, placuit per interregnum renovari auspicia.* 28, 24, 1. *Scipio ipse gravi morbo inplicitus.* 39, 56, 2. *Propraetor diutino morbo est inplicitus.* Similiter Valer. Max. 1, 7, 1. *Praecepit, ut illum gravi morbo inplicatum moneret.* c. 8. ext. 16. *Omnibus annis uno tantummodo die, quo genitus erat, febri inplicabatur.* Tacit. 4. Ann. 53. *Pervicax irae et morbo corporis inplicata.*

Gallicum bellum Popillio extra ordinem datum] *Popillium* item Appianus in Celtica egregie rem post Sulpicium gessisse cum Gallis auctor est. SIG. *Pompilio* Leid. 2. Lovel. 2. Harlej. 2. Portug. et Haverk. *Popilio* Voss. duo, Lovel. 1. 3. 4. 5. Gaertner. et Fragm. Hav. *Popillio* Florent. Leid. 1. et Harlej. 1. V. modo ad §. praec. Alio ordine *Popilio Gallicum bellum* Lov. 4.

§. 3. *Jussisset, signaque eodem*] *jussissetque signa eodem* Leid. 1. Paullo ante *impiger*, pro *impigre*, Leid. 2. Et in verbis sequentibus *differre*, pro *deferre*, Lovel. 3. Voces *ex aerario deferre, quatuor expletis legionibus, quod superfuit militum P.* desunt in Lovel. 1.

§. 4. *Auctor Patribus scribendi*

5 reipublicae esset. Ipse, jam satis omnibus instructis comparatisque, ad hostem pergit: cujus ut prius nosceret vires, quam periculo ultimo tentaret; in tumulo, quem proximum castris Gallorum capere
6 potuit, vallum ducere coepit. Gens ferox et in-

alterius exercitus] Palat. sec. MS. *auctoribus Patribus scribendi.* GEBH. *auctori Patribus* Portug. a m. 1. in quo emendatum a manu altera *auctoribus Patribus:* quae lectio etiam exstat in Lovel. 2. Haverk. et a m. 2. in Fragm. Hav. [Veith. qui etiam *reddidit* pro *tradidit.*] Sed *auctor ibi Patribus* Gaertn. et Hearnii Oxon. C. Quod si placet, interpunctionem ita muta: *tradidit. Auctor ibi Putribus scribendi alterius exercitus,* *quod* etc. *esset, ipse, jam satis omnibus* etc. et *ibi* accipe pro tum, quo sensu saepe ponitur. Supra 2, 20, 12. *Ibi nihil nec divinae nec humanae opis dictator praetermittens.* c. 35, 2. *Ibi ira est suppressa.* 3, 28, 1. *Ibi dictator equo circumvectus.* c. 69, 3. *Ibi vero in Quinctium omnes versi.* ubi quaedam dixi. c. 70, 5. *Ibi vero Sulpicius negare.* 22, 1, 5. *Romae Idibus Martiis magistratum iniit. Ibi quum de republica retulisset.* 39, 31, 4. *Ibi postquam laborare aciem Calpurnius praetor vidit.* 40, 5, 7. *Ibi quum alii mores et instituta eorum eluderent.* et ita saepe. V. ad 2, 5, 1. ad Epit. Liv. 49. et Cl. Cortium ad Plinii 1. Epist. 5, 5. Servata tamen vulgata interpunctione, recepta scriptura, in quam reliqui, iique praecipuae auctoritatis Msti conspirant, commodissima est.

Quod ad incertos belli eventus subsidium reipublicae esset] Priora quinque vocabula omittuntur librarii culpa in Portug. *qui ad certos* habet Lovel. 4. *qui ad incertos* Fragm. Hav. a m. 1. [Veith.] Verum saepissime pronomen relativum apud Livium potius sequenti, quam praecedenti, convenit. V. infra ad 32, 30, 6. quare *quod*, a reliquis codicibus probatum, praeferendum est. Neque locutionem percepit, qui *ad certos belli eventus* dare potuit. *incertos belli eventus*, ut *incerta belli* 39, 54, 7. *Se certam, etsi non speciosam pacem, quam incerta belli praeoptantes.* ubi plura vide. Deinde *subsidium p. esset* Harlej. 1.

§. 5. *Quam periculo ultimo tentaret*] *certaret* Hearnii Oxon. B. quod ex glossa natum puto: nam *tentare vires alicujus ultimo periculo* est cum aliquo proelio certare. Ita *tentare castra* est ea obpugnare, supra 2, 25, 1. *Si qua nocturna transitio proditiove fieri possit, tentant castra. tentare urbem* infra 45, 11, 1. *Antiochus, frustra tentatis moenibus Alexandriae, abscesserut. ultimum periculum*, ut *universum periculum* 22, 12, 10. *Neque universo periculo summa rerum committebatur.* Paullo ante *jam* deest in Leid. 2. et Lovel. 1. Deinde in verbis sequentibus *proximis castris*, pro *proximum*, Harlej. 2. et Portug.

§. 6. *Ut extemplo proelium initura, explicuisset aciem*] *ut extemplo proelium iniret, explicuit aciem* Lovel. 2. et 4. [Veith.]

genii avidi ad pugnam, quum, procul visis Romanorum signis, ut extemplo proelium initura, explicuisset aciem; postquam neque in aequum demitti agmen vidit, et quum loci altitudine, tum vallo etiam integi Romanos, perculsos pavore rata, simul

Neque in aequum dimitti agmen vidit] *demitti* legendum est, ut 27, [18, 7.] *In inferiorem campum equites Numidas Asdrubal demisit.* Et hoc libro paulo post [c. 34, 3.] *Quoad totum in vallem infimam demitteret agmen.* Idem error est, qui est in *digredi*. Nam ubi de descensu verba fiunt, *degredi*: sic non *dimitti*, sed *demitti*. SIG. Omnes nostri lectionem, passim ante Sigonium receptam, *dimitti* servant, nisi quod ex Harlej. utroque nihil in excerptis meis notatum videam, quos tamen solos ab hac macula, qua reliqui, etiam optimi quique, infecti sunt, inmunes non fuisse existimo. Licet vero pertinaciter in *dimitti* conspirent membranae, putem tamen recte Sigonium ei *demitti* substituisse. Ita enim legendum esse, ratio ipsa docet. Saepius autem scribae hunc errorem errare soliti sunt. Supra 3, 8, 6. *Praedonum agmen fefellit, supra montes Praenestinos ductum, inde demissum in campos.* ubi v. Gronov. 33, 15, 7. *Hostes nusquam, nisi raro, in callibus ante Sicyonem, non audentes agmen demittere in campos, vidisset.* ubi v. quae notavi. Adde Gronov. ad 32, 13, 5. et quae dixi ad 9, 2, 9. cap. 27. §. 4. 22, 29, 3. 27, 18, 7. et 34, 50, 2. Simili modo peccabatur apud Florum in multis eodd. 1, 13, 17. *Stato quodam die per medias hostium custodias Fabium pontificem ab arce demisit.* ubi omnes scriptos suos *dimisit* perperam habere, Salmas. monuit. Eadem ratione librarii frequenter commutarunt *degredi* et *digredi*. V. supra ad 4, 17, 11. Et ita passim inter se confunduntur verba cum τοῖς *de* et *di* composita. Ita *devertere* et *divertere*. V. ad 1, 51, 8. *detinere* et *distinere*. V. ad 5, 20, 4. *defugere* et *diffugere*. V. ibid. ad c. 38, 8. *decedere* et *discedere*. V. ad 2, 31, 11. *destringere* et *distringere*. V. ad 8, 7, 20. *decutere* et *discutere*. V. ad 21, 12, 2. *deducere* et *diducere*. V. ibid. ad c. 55, 5. *demittere* et *dimittere*. V. ad 34, 50, 2. (* *decurrere* et *discurrere* 21, 33, 4. *delabi* et *dilabi* 23, 45, 3.) V. etiam, quae notavi ad Silii Ital. 17, 164. Ceterum *postquam neque dimitti agmine vidit* habet Haverk.

Quum loci altitudine, tum vallo etiam tegi Romanos] *tum loci altitudine* Voss. duo, Lovel. 2. 3. 4. 5. et Fragm. Hav. cum priscis edd. *tum altitudine loci* Lovel. 1. *tum loci altitudine tegi, tum vallo etiam ingenti*, addita insuper voce, Portug. V. ad 6, 23, 3. *altitudine loci* etiam Leid. 2. *loci altitudinem* Florent. Praeterea *integi* Florent. Voss. 1. Leid. duo, Lovel. 1. 2. Harlej. 1. Klock. et edd. omnes ante Froben. anni 1535. Eodem nos ducunt vestigia Lovel. 4. et 5. *ingenti*, pro *integi*, praeferentium. Priorem lectionem, pro qua stant optimi codicum, revocavi: nam et alibi eo verbo Livius usus est. Ita 26, 17, 12. *Densa nebula saltum omnem*

opportuniores, quod intenti tum maxime operi es-
7 sent, truci clamore adgreditur. Ab Romanis nec opus intermissum, (triarii erant, qui muniebant) et ab haſtatis principibusque, qui pro munitoribus
8 intenti armatique ſteterant, proelium initum. Praeter virtutem locus quoque superior adjuvit, ut pila omnia haſtaeque non, tamquam ex aequo miſſa,

vana

camposque circa intexit. Et eo sensu *intectus* pro simplici *tectus* 27, 3, 3. *Erant autem pleraque ex cratibus aut tabulis factu, alia arundine intexta, stramento intecta omnia; velut de industria, alimenta ignis.* Apulej. 2. Metam. p. 123. ed. Elm. *Opipares cibi, et ebore nitentes lecti, aureis vestibus intecti.* ubi male ipsa illa et Pricaei edd. *intexti* praeferunt. V. Cel. Burm. ad Calpurnii Ecl. 4, 3. Hoc modo *incoenans* pro *coenans* Sueton. dixit in Tiber. 39. *In praetorio, cui speluncae nomen est, incoenante eo, complura et ingentia saxa fortuito superne delapsa sunt.* Prima syllaba τοῦ *integi* in illis codd. in quibus *tegi* scribitur, intercepta videtur a litera ultima vocis praecedentis. V. ad 5, 27, 6. Omnia autem haec *etiam integi Romanos* etc. *quod intenti tum* omittuntur in Voſſ. 2.

Perculsos pavore rata] *perculsos pavere rata* Fragm. Hav. a m. 1. *percussos pavore rata* Hearnii Oxon. C. Supra 1, 27, 10. *In Vejentem, alieno pavore perculsum, ferocior redit.* 2, 9, 6. *Ne Romana plebs metu perculsa, receptis in urbem regibus, vel cum servitute pacem acciperet.* 3, 8, 9. *Repentino pavore perculsos adorti.* Quibus etiam locis *percussus* et *perculsus* commutantur. V. quae praesertim priori notantur, ut et ad 34, 15, 2.

Intenti tum maxime operi essent] *intenti quom maxime* Gaertn. reliquis invitis. — Gronovius tamen ad Liv. 25, 30, 5. hunc locum adducens laudat *cum maxime.* — V. ad 27, 4, 2. Praeterea *essent operi* Lovel 4, 5. Harlej. 2. Portug. et Haverk. Mox male *ingreditur*, pro *adgreditur*, Leid. 2.

§. 7. *Triarii erant, qui muniebant*] De *Triariis, Principibus, et Hastatis* Polybius 6, [19. et seqq.] Livius l. 8, [8.] Suidas in v. Πρίγκιπες. Nos etiam infra [ad Livii. l. l.] SIG. Adde Lipsium 2. de Milit. Rom. Dial. 2. aliosque, qui de re militari Romanorum scripsere. Ceterum *inminebant* Lovel. 4. errore ex ductuum similitudine nato. Mox *ab statis principibusque* Lovel. 3. *ab hastatis principibus*, omissa copula, Gaertn.

Qui pro munitoribus intenti armatique steterant] Probo hanc lectionem Pall. duorum MSS. codicum. Interim medius et edd. vetuſtae *qui pro munitionibus intenti.* GEBH. *pro munitionibus* Florent. a m. 2. et Portug. a m. 1. cum edd. vetuſtis usque ad Aldum, qui recte

vana (quod plerumque ſit) caderent, sed omnia librata ponderibus ſigerentur; oneratique telis Galli, 9
quibus aut corpora transſixa, aut praegravata inhaerentibus gerebant scuta, quum cursu pene in adversum subiſſent, primo incerti reſtitere: dein, 10
quum ipsa cunctatio et his animos minuiſſet, et auxiſſet hoſti, inpulsi retro ruere alii super alios, ſtragemque inter se caede ipsa foediorem dare.

pro munitoribus reposuit. Per *munitores* autem intelliguntur triarii, qui muniebant. Deinde *steterunt* Voſſ. duo, Lov. quinque, Harl. 2. Portug. Gaertn. Haverk. Fragm. Hav. et Hearnii Oxon. N. et L. 2. Similiter etiam Aldus invenisse videtur in codd. quos consuluit. Ita enim in contextum recepit, quamvis tamen inter errata *steterant* verius eſſe indicaverit.

§. 8. *Ut pila omnia hastaeque non, tamquam ex aequo etc.*] Eadem l. 10. de secundo bello Punico [c. 10, 13.] habet Livius, ubi Carthaginenses Romanorum oppugnant naves. Eadem Dionysius Halic. l. 10. [p. 643.] ubi Romani App. Herdonium in Capitolio oppugnant. Verum A. Gell. 9, 1. ex Claudio Quadrigario contrarium docet. Sed eſt pro ingeniis exercendis ea theoria magis, quam ut vulgo vel credatur, vel recipiatur. GLAR. V. Magium 2. Miscell. 16. Cujus locum ad marginem Livii Klockius adscripserat. *hastaeque, quia non tamquam* addita voce Leid. 2. Paullo ante *Praeter virtutem quoque locus* Leid. 1. *Praeter virtutem locusque* Leid. 2. et Lovel. 1. ac 5.

§. 9. *Praegravata inhaerentibus gerebant scuta*] *pergravata* Voſſ. 2. et edd. Rom. anni 1472. ac Parm. errore operarum. V. ad 9, 10, 7. Supra 5, 34, 3. *Exonerare praegravante turba regnum cupiens.* (* v. ad 35, 42, 14.) Paullo ante *Honeratique telis Galli* Lovel. 1. V. ad 4, 13, 13. *oneratique Galli telis* Lov. 2.

Quum cursu pene in adversum subissent, primo incerti restitere] *tum cursu* Haverk. *acutum cursu* nullo sensu Florent. Nisi forte litera *a* initialis adhaeserit ex vocis praecedentis fine; reliqua vero duplicem lectionem *cum* et *tum*, quam forte librarius simul exprimere voluit, contineant. Deinde *subissent in adversum* Haverk. et Harlej. 2. *subiissent* Florent. Insuper *resistere* Lovel. 4. *restituere* Lovel. 3. *restiterunt* Gaertn.

§. 10. *Dein quum ipsa cunctatio et in his animos minuisset, et auxisset hosti*] *in* redundat. GELEN. *dein* primum obfert ed. Froben. anni 1535. Priores exhibent *deinde*, quomodo etiam legunt Voſſ. duo, Leid. 2. Lovel. quinque, Portug. et Haverk. V. ad 3, 3, 6. *dein circum ipsa cunctatio* Florent. Praepositio *in*, quam Gelenius expungit, in nullo visitur codice. Eamdem etiam omiserant edd. Mediol. anni 1495. 1505. Mogunt. et quaedam aliae, quam postea restituerunt Aldus, Paris. anno

adeo praecipiti turba obtriti plures, quam ferro necati.

1 XXIV. Necdum certa Romanis victoria erat. 2 alia in campum degressis supererat moles. Namque

1529. et Froben. anno 1531. Malc. De locutione *minuere*, *augere*, *reficere alicui animum* similibusque aliis v. infra ad 21, 53, 2. *bis*, pro *his*, perperam Portug. Neque melius *inmisisset*, pro *minuisset*, Leid. *memisset*, Haverk.

Obtriti plures, quam ferro necati] *obstricti plures* Kloch. Vox *plures* non est in Portug. et Haverk. Paullo ante *foediorem caede ipsa* alio ordine Gaertn.

§. 1. *Alia in campum digressis supererat moles*] *degressis*, ut ante dixi. SIG. *degressis* Florent. Voss. 1. Lovel. 3. Harlej. 1. et Gaertn. V. supra ad 4, 17, 11.

§. 2. *Sensum omnem talis damni exsuperans*] *superans* Haverk. Non probo. Saepius enim *exsuperare*, quod alii omnes tuentur, apud Livium obcurrit. Supra 3, 11, 13. *Omnes Tarquinios superbia exsuperat.* 28, 43, 7. *Laudes non adsequi solum velle, sed, si possim, etiam exsuperare.* 44, 18, 3. *Utrum intra saltus castra Romani haberent, an jam omnes angustiae exsuperatae.* Mox *integrum hostem adversus victorem hostem* perperam Leid. 2.

§. 3. *Et quia iterum fessis*] Voculam primam non agnoscit Voss. 2. Malc. V. mox ad §. 9. et ad 2, 44, 3. Deinde *incautus* neglegitur in Leid. 1. Adverbialiter *incautum* habet Florent. *incautius* Klock. Sed v. infra ad 22, 12, 7.

Laevo humero materi prope trajecto] Vetus habet *matari* GELEN. *Machaera* quid sit, nemo ignorat. Quidam *matar.* supposuerunt, quam ajunt hastam longiorem lancea, qua Galli utantur, cum lancea Suevi. GLAR. Nullibi me legisse apud Graecos Latinosve scriptores, praeterquam hoc in loco, vocem hanc *matari* recordor: qua de re illius significatum potius divinare, quam certi aliquid affirmare, possum. Vidit difficultatem Glareanus, et mendum in textu esse censuit, legendumque *machaera* voluit. Sed quum machaera esset brevis gladii species, et caesim potius, quam punctim, feriendo aptior, non acquiesco illius sententiae. Nam Dioscoridi l. 4, [20.] *Machaeroticon* gladiolus herba dicitur. Et Apulejus l. 9. de Asino aureo [p. 236. ed. Elmenh.] id exprimens inquit. *Comminabatur sese concisurum eum machaera frustatim.* Plautus vero iter facientes *petasatos* et *machaeratos* dicit, hoc est, breviori gladio cinctos, quasi peregrinantes uti solent. Alii vero dixere, *matarin* fuisse hastam seu lanceam longiorem, qua Galli uterentur. at quum Gallos lancea, *gessa* vocata, passim usos observem, nec interpretationem hujusmodi recipere audeo. Quod vero Galli gessa sint usi, constat ex Caesare 3. belli Gall. [4.] quod pariter confirmat Lactantius, Statii interpres, 4. Theb. in eum locum [64.]

— — *pars gessa manu, pars*
robora flammis
Indurata diu.

Idemque quoque apertissime de-

multitudo Gallorum, sensum omnem talis damni exsuperans, velut nova rursus exoriente acie, integrum militem adversus victorem hostem ciebat. stetitque subpresso inpetu Romanus; et quia iterum 3

monstrat Virgilius 8. Aen. [661.] de Gallis verba faciens.

— — — — *duo quisque Alpina coruscat*
Gessa manu.

Et Claudianus in Eutropium 2, [247.]

Nuper ab oceano Gallorum exercitus ingens
Illis ante vagus tandem regionibus haesit,
Gessaque deposuit Grajo jam mitis amictu.

Itaque secuti neutram interpretationem recipimus, nec rejicimus, tamen ambas suspectas habemus. Sit sub judice aequo determinatio. Nos sane, mendum esse in textu, non dubitamus, et, loco *matari*, *materi* reponendum. Nam *ματερὶς πάλτου τι εἶδος*. Hoc est, *Materis jaculi seu teli est species*, sic scribente Strabone 4. Geogr. [p. 196.] et Nonius Marc. *Materim* teli genus post lanceam longius dixit. Sisenna, *Galli materibus*, (inquit) *Suevi lanceis configunt*. et alibi. *Lanceis et materibus medium perturbant agmen.* Sic apud Caesarem belli Gall. 1, [26.] legendum: *Nonnulli inter carros rotasque materes ac tragulas subjiciebant, nostrosque vulnerabant*. non *mazaras*, ut vulgati textus, nec *materas*, ut alii; est enim tertiae declinationis. Hinc forte *Materae* Deae dictae in aegio Siciliae urbe, religione olim celeberrimae, quarum simulacris tum Meriones tum Ulysses hastas affixerunt, inscriptis etiam dicantium nominibus; quarum Dearum meminit Cael. Rhodig. lect. antiq. 21, 16. Gallorum autem *materes* proprias fuisse, ex Caesaris dictis conjicere possumus, rursusque firmare ex praesenti Livii loco; nam Romani adversus Gallos pugnabant. Unde docte Turnebus Advers. 9, 7. annotavit, et hodie a Gallis sagittam capitatam *matellatam* dictam, quasi *materatam*. Nonnulli a *materi materiarios milites* a Caesare belli Gall. 7, [73.] dictos credidere, quod scilicet materi armarentur. At profecto minus recte, si textus verba ponderentur: nam Caesar hosce cum *frumentariis* conjunxit, de *munitionibus* verba faciens; et per *materiarios* intelligendi, qui materiariam ad aedificandas munitiones suppeditant. Sic Hirtius de bello Afr. [20.] in hunc sensum in Africa inopiam esse dixit *materiei* ad crates et arietes fabricandos. Et Plautus in Milit. [3, 3, 46.] dixit: *Si nos materiarius non moratur, cito erit parata navis*. M. DONAT. Sola Andreae editio hujus lectionis *matari* particeps est. Corrupti in ea codices MSS. quorum primus ac tert. *humero mature trajecto*. medius vero cum Campano *machaera*. Marcellus Donatus in Dilucidationibus ad hunc locum legendum censet *materi*, quod *ματερὶς* sit Straboni *πάλτου τι εἶδος*. GEBH. V. Vossium 1. de Vit. Serm. 2. In Caesare 1. B. G. 26. MSS. *mataras* et *nateras* habent. DUK. *laevo humero prope trajecto*, voce, quam librarius non intelligebat, omissa. Klock. *laevo humero machera prope traje-*

fessis subeunda dimicatio erat, et quod consul, dum inter primores incautus agitat, laevo humero matari prope trajecto, cesserat parumper ex acie.
4 Jamque omissa cunctando victoria erat, quum consul, vulnere adligato, revectus ad prima signa,

eto Lovel. 4. Harlej. 2. Gaertn. Fragm. Hav. a m. 2. priori scriptura, ut legi nequeat, erasa, et edd. Parm. ac multae aliae eam secutae. *laevo humero mature prope trajecto* Voss. 2. et Lovel. 3. *laevo humero macta prope trajecto* Haverk. et Portug. a m. 1. in quo a m. 2. emendatur *matara*, in margine autem exhibetur *machiera*, quae etiam posterior lectio exstat in margine Lovel. 5. *laevo humero phalarico prope trajecto* Lovel. 2. *laevo humero matatri prope trajecto* Leid. 2. *laevo humero mactari prope trajecto* praeter edit. Mediol. anni 1480. etiam Lovel. 1. 5. a m. 1. et Voss. 1. in cujus margine emendatur *marcari*. Sed *laevo humero matari prope trajecto* recte exhibent Florent. Leid. 1. Harlej. 1. et ed. Rom. anni 1472. Et ita, vel *materi* legendum esse, ac speciem teli Gallici indicari, docuerunt Victorius ad Auct. ad Herenn. 4, 32. Jos. Scalig. ad Catal. Virg. p. 282. Turneb. 9. Advers. 7. Steph. 4. Sched. 3. Casaub. ad Strab. 4. Geogr. p. 196. Pontan. in Gloss. prisco-Gall. p. 246. Boxhorn. in Orig. Gall. p. 245. Comment. ad Caesar. 1. B. G. 26. et Bochart. part. 2. Geogr. sacr. 1, 62. p. 670. Ceterum nescio, quos refellat Donat. qui apud Caesar. 7. B. G. 73. per *milites materiarios* intelligunt materi armatos. Similes enim nondum inveni. Interim tamen certum est, neque ipsum Donatum ad locum Caesaris recte adtendisse; nam *materiari et frumentari* verba, non adjectiva, esse jam Rhellic. Glandorp. et alii observarunt.

§. 4. *Quum consul, vulnere adligato, revectus ad prima signa*] Nolim quicquam mutari. Nam *alligare vulnus* est annectere. Papinius 8. Thebaïd. 167.

— — — vix magna lavare
Vulnera, et efflantes licet internectere plagas.

ad quae Lutatius. *Metaphoram traxit a medicis, qui solent lethalia vulnera suturis annectere.* GEBH. Non hodie quidem ita tritum, ut *obligare*: non minus tamen elegans. Cicero de Divinat. 1, 54. *Scriptum est item, quum Critonis sui familiaris oculum alligatum vidisset, quaesivisse, quid esset: cum autem ille respondisset, in agro ambulanti ramulum adductum, ut remissus esset, in oculum recidisse.* Ubi perperam Lambinus conjecit *obligatum*. 2. Tuscul. quaest. [17.] *Quiesce igitur, et vulnus alliga.* M. Seneca contr. 18. ex Montano Votieno: *Et medici alligant, et corporibus nostris, ut medeantur, vim adferunt.* Justinus 15, [3.] *Ut sanguis aliter cludi non posset, quam diadema sibi demptum Rex, alligandi vulneris causa, capiti ejus imponeret.* Plinius 28, 7. *Fascia mulieris alligato capite dolores minui.* Inane est discrimen Plutarchi in Quaest. Rom. [p. 280.] Τὸ δὲ δεσμεύειν

Quid stas, miles? inquit. *Non cum Latino Sabinoque hoste res est, quem victum armis socium ex hoste facias. In belluas strinximus ferrum. hauriendus, aut dandus est sanguis. Propulistis a castris, supina valle praecipites egistis, stratis corporibus hostium superstatis.*

alligare λέγουσιν οἱ πολλοὶ Ῥωμαίων· οἱ δὲ καθαρεύοντες ἐν τῷ διαλέγεσθαι *ligare*. Auctor de bello Africano *deligatos* dicit eodem sensu [21.] *Saucios suos jubet in plostris deligatos Adrumetum deportari.* J. FR. GRON. V. Rhodii Lexic. Scribon. hac voce. Et ita Valer. Max. 6, 2, 7. *Candida fascia crus adligatum habenti Favonius, non refert, inquit, qua in parte corporis sit diadema.* Paullo ante *Jam omissa*, pro *Jamque*, Haverk.

Quid stas, miles? inquit. Non cum Latino Sabinoque hoste res est] *Quid miles stans* Lov. 2. a m. 1. in quo *stas* a manu altera emendatur. *Quid stas, inquit, miles?* editiones Aldina vetustiores. Vox autem *hoste* deficit in Harlej. 2. Portug. et Haverk.

Quem victum armis socium ex hoste facias] *quem victus armis* Hearnii Oxon. L. 1. *quem victis armis* Voss. 2. et Lovel. 3. *quem invictis armis* Voss. 1. Leid. duo, Lov. 1. 2. 4. 5. Harl. 2. Port. Gaertn. Hav. et Hearnii Oxon. N. L. 2. B. ac C. [Veith.] Sed vulgatum satis commodum est, quod praeter omnes typis excusos servant etiam Florent. Harlej. 1. Klock. et Fragm. Hav.

§. 5. *Hauriendus aut dandus est sanguis*] Hunc locum ob oculos habuisse videtur Strada dec. 1. lib. 1. bell. Belg. non longe post princ. *Nusquam diuturnioribus invicem cladibus plus sanguinis datum haustumque.* Et tamen Scioppii censuram effugere non potuit, qui in Infam. Famiani p. 6. se nescire fatetur, quo satis locuplete auctore dicatur *dare*, vel *haurire sanguinem*. Sed utramque locutionem vindicavit Gronov. ad Senec. Thyest. 340. ubi utriusque locutionis ex Ovidio et Livio exempla laudavit. Dictis ejus adde, *haurire sanguinem* etiam infra obcurrere apud Livium 9, 1, 9. *Placari nequeant, nisi hauriendum sanguinem laniandaque viscera nostra praebuerimus.* apud Ovid. 7. Metam. 332.

— — quid nunc dubitatis, inertes?
Stringite, ait, gladios: veteremque haurite cruorem.

et Val. Max. 2, 8, 7. *L. Cinna et C. Marius hauserant quidem avidi civilem sanguinem.* Ubi etiam Vorstius locutionem hanc adversus Sciopp. inlustravit, ut et Borrich. in defens. Stradae adversus Sciopp. p. 286. Altera locutione *dare sanguinem* utitur etiam Ovidius 2. Fast. 666.

O quantum patriae sanguinis ille dedit!

Paullo ante *in bellum strinximus*, pro *in belluas*, Harlej. 2. *in bellua striximus* Leid. 1. *in bellua strinximus* Harlej. 1. Sed litera finalis sibilans intercepta est ab initiali eadem vocis sequentis. V. infra ad 37, 29, 5. *in belluas tinximus* Voss. 1. a m. 1. et Lovel. 1. in contextu.

Complete eadem strage campos, qua montes replestis.
6 *Nolite exspectare, dum stantes vos fugiant. inferenda*
7 *sunt signa, et vadendum in hostem.* His adhortationibus iterum coorti pellunt loco primos manipulos Gallorum; cuneis deinde in medium agmen perrum-
8 punt. Inde barbari dissipati, quibus nec certa im-

ubi contrario errore sibilans initialis omittitur, quod eadem claudat vocem praecedentem. V. ad 30, 3, 7.

Pepulistis a castris, supina valle praecipites egistis] Rott. Voss. uterque, Flor. et editt. *Propulistis.* J. FR. GRON. *Pepulistis* primum dederat Gruter. in postrema editione. Et ita praeferunt Lovel. 4. 5. Portug. et Haverk. [Veith.] Quidquid est meorum codicum ac priorum editionum, servant *Propulistis.* De hac locutione infra v. ad 40, 11, 10. Deinde *valle supina* est in Leid. 1. Tum vox *egistis* non adparet in Klock. Male. de locutione *praecipitem agere* infra v. ad 30, 14, 10.

Qua montes reflestis] *qui montes replestis* Gaertn. *qua montem replestis* Lovel. 4. et 5. *qua montes repletis* Harlej. 1.

§. 6. *Nolite exspectare, dum stantes vos fugiant*] Emovent hanc lectionem supposititiam MSS. Pall. codices duo, restituta legitima *Nolite spectare.* Nam *spectare* idem quod *exspectare.* P. Syrus.

Ab alio spectes, alteri quod feceris.

Neque aliter vetustissimae editiones. Liv. 28, 39. *Ob haec, quibus majora neque spectare, neque optare ab Diis immortalibus poteramus.* 28, 44. exhibet Palat. tert. *Laetiores et frequentiores ex Africa nuncios spectate.* GEBH. *Nolite spectare* Florent. Voss. 2. Leid. 1. Lovel. 2. 3. Harlej. 1. Gaertn. Fragm. Hav. Klock. Hearnii Oxon. L. 1. ac vetustiores editi usque ad Frobenium, qui anno 1531. ei subposuit *exspectare:* quod verum puto, licet alterum a melioribus codd. firmetur. In animum enim inducere nequeo, ut Gebhardo, cum quo et alii alibi faciunt, fidem habeam, adfirmanti *spectare* poni pro *exspectare.* Verum ea de re infra v. ad 30, 23, 7. Tum *nos fugiant* Lovel. 4. [Veith.] et excusi vetustiores usque ad Aldum. V. ad 34, 2, 2. Mox *vadendum in hostes* Harlej. 2. Haverk. et Hearnii Oxon. B. V. 5, 50, 2.

§. 7. *His adhortationibus iterum coorti pellunt loco primos manipulos*] *His hortationibus* Klock. quomodo *hortantem*, pro *adhortantem*, plures codd. supra praeferunt 2, 19, 6. Uni tamen illi testi hoc loco credendum non puto. Deinde vocem *iterum* ignorat Lovel. 2. Tum *cohortati* Voss. 1. Leid. 2. Lovel. 1. 2. 5. Portug. Gaertn. et Fragm. Hav. a m. 2. quem errorem committere eo facilius librariis fuit, quod olim vitiosa orthographia *cohorti* scribi soleret. Praeterea *petunt loco* Lovel. 4. [Veith.] Denique *loco primo manipulos* Gaertn. et Haverk.

Cuneis deinde in medium agmen perrumpunt] Livius per-

peria, nec duces essent, vertunt inpetum in suos; fusique per campos, et praeter castra etiam sua fuga praelati, quod editissimum inter aequales tumulos obcurrebat oculis, arcem Albanam petunt.
Consul, non ultra castra insecutus, (quia et vul- 9
nus degravabat, et subjicere exercitum pugna fes-

rumpere cum praepositione *per* et accusativo dicit 3, 70, 4. 26, 7, 1. et cum accusativo sine praepositione 8, 30, 6. 32, 17, 11. cum praepositione *in* 3, 18, 8. *Jam in vestibulum perrumperant templi*. Sed ibi *in* est *usque in*, et *perruperant* ἐλλειπτικῶς ponitur, ut 4, 39, 4. *perrumpere eadem, qua transierant*. et ibid. *perrumpere ad suos*. Ita etiam accipio apud Silium 12, 697.

— — — *etiamne parabit,*
Nostras ille domos, nostras perrumpere in arces.

Sed haec significatio τοῦ *in* huic loco non optime convenire videtur, et potius suspicor, id ex prima litera vocis sequentis ortum esse. Sic 8, 10, 6. *Tanta caede perrupere cuneos*. c. 30, 6. *Perrumpere non potuerat hostium agmen*. 32, 17, 11. *Quae cuneum Macedonum, si possent, perrumperent*. Tacit. 2. Hist. 44. *Et media acie perrupta fugere passim Othoniani*. DUK. *cum eis deinde* Lovel. 1. *cuneis in medium deinde agmen* Voss. 2. Tum *prorumpunt* Lovel. 2. 4. et Portug. Sed apud Caesar. obcurrit 6. B. G. 39. *Cuneo facto ut celeriter perrumpant, censent*. Verba haec saepe confunduntur. V. supra ad 4, 39, 4. Ceterum Cl. Dukeri conjecturam veram puto. V. supra ad 3, 18, 8. et c. 61, 9.

§. 8. *Inde barbari dissipati*] Palat. sec. *Inde turbati barbari dissipatique*. GEBH. Eadem lectio est in margine Portug. Sed *Inde turbati dissipati* in Haverk. Paullo post *verterunt*, pro *vertunt*, Leid. 2.

Fusique per campos, et praeter castra etiam sua fuga praelati] *fusi per campos* Leid. 2. et Lovel. 1. Sed *vertunt impetum in suos fusos per campos* Voss. 2. et Lovel. 3. Tum *per castra praelati* Leid. 2. *praeter castra perlati* Harlej. 2. sollemni errore operarum. V. ad 38, 28, 8. *praeter castra palati* Lovel. 2. quomodo etiam alibi in Mstis peccatur. V. ad 38, 27, 2. *praeter castra praedati* Gaertn. Sed passim *latus* et *datus* in Mstis commutantur. V. supra ad 1, 4, 7. Nihil mutandum. Supra 6, 29, 3. *Consternatique et praeter castra etiam sua pavore praelati*. ubi plura vide. Mox vocula *quod* deficit in Gaertn. qui etiam *occurrebant*, pro *occurrebat*, praefert. *occurrere* Florent.

§. 9. *Non ultra castra insecutus, quia et vulnus degravabat*] *non ultra castra secutus* Leid. 1. V. infra ad 7, 34, 9. Tum *quia in vulnus* Voss. 1. et Lovel. 3. *quia vulnus*, omissa particula *et*, Harlej. 2. Portug. et Haverk. Non recte. V. supra hoc cap. ad §. 3.

Pugna fessum novo labori nolebat, a persequendo hoste continuit] Nimis metuo, ne pessime sit affectus hic locus: nam

sum tumulis ab hoste occupatis nolebat) praeda omni castrorum militi data, victorem exercitum, opulentumque Gallicis spoliis, Romam reduxit.
10 Moram triumpho vulnus consulis adtulit. eademque

ex omnibus verbis propositis, praeter unum *nolebat,* nihil vidi in Thuaneo, nihil in Helm. visum Langermanno meo, nihil video in Vossiano antiquiore, in Rottendorfiano, apud Andream, cui ipse editioni Romae praefuit. Mediolani post septimum annum inserta sunt; inde Tarvisinae et caeteris. Florent. et Vossianus alter defecti: tantummodo enim praebent, *subjicere exercitum opulentumque* (Voss. *opulentum quod) Gallicis spoliis Romam reduxit.* Nempe quia bis in hac periodo posita est vox *exercitum*, a priori ad posteriorem locum oculus librarii, qui primus sic corrupit, aberravit, transmissis mediis. At integri, quos nominavi, continenter et concordissime: *Consul non ultra castra insecutus, (quia et vulnus degravabat, et subjicere exercitum tumulis ab hoste occupatis nolebat) praeda omni castrorum militi data, victorem exercitum opulentumque Gallorum spoliis Romam reduxit.* Interpunctio nostra est; ipsa verba veterum librorum, in quibus nihil desidero, nisi forsan *opulentum* mavis *ἀντὶ τοῦ opulentumque.* Quum autem omnia me vehementer capiant, tum maxime illud, *subjicere exercitum tumulis ab hoste occupatis:* quo credibile est offensos inani garrulitate nos huc usque lactasse: *a persequendo hoste continuit, tumulis ab hoste occupatis.* Hoc Livii esse, parum probabile: at illud censeo docte dictum, ut sit, exponere exercitum hosti locum superiorem nacto: aut eo ducere, ubi hostis montibus occupatis ex inferiore loco aggressum exercitum subjectum et obnoxium telis haberet. Qualia sunt apud Ovidium 4. Met. [626.] *veritus se credere nocti.* 13, [341.]

— — — cur audet Ulysses
Ire per excubias, et se committere nocti?

Suet. Nerone [26.] *Quare nunquam postea se publico illud horae sine tribuno commisit.* Sic ipsum *subjicere* Livio 26, [15,4.] *Id vero minime committendum esse, ut sollicitarentur sociorum fidelium animi, et subjicerentur indicibus, queis neque quid facerent, neque quid dicerent, quicquam unquam pensi fuisset.* 31, [41,8.] *Quum campestribus locis subjicientes eos castra Phecado urbi videret.* J. FR. GRON. Adde Florum 1, 17. *Captisque superioribus jugis in subjectos suo jure detonuit.* DUK. Florentino et Voss. 2. apud Gronovium, quorum librarios repetitio vocis *exercitum* in errorem abripuit, consentiunt Hearnii Oxon. L. 1. et ex meis Leid. 1. Lovel. 3. Harlej. 1. et Fragm. Hav. a m. 1. nisi quod posterior hic codex insuper *opulentum Gallicis spoliis* dederit, omissa copula *que.* Cum reliquis autem Gronovii codicibus faciunt Leid. 2. Lovel. 1. 2. 4. 5. Harlej. 2. Portug. Klock. Gaertn. Haverk. Fragm. Hav. a m. 1. et Hearnii Oxon. C. nisi quod Lovel. 5. habeat *volebat,* pro *nolebat;* et Gaertn. *nolebant.* Qui editioni Parm. praefuit, et plerumque Romanam

caussa dictatoris desiderium senatui fecit, ut esset, qui aegris consulibus comitia haberet. Dictator 11
L. Furius Camillus dictus, addito magistro equitum P. Cornelio Scipione, reddidit Patribus posses-

anni 1472. secutus est, hic eam reliquit; recepit enim illam lectionem, quam ex Mediol. Gronovius profert, sed *το nolebat* eodem loco, quo in Romana exstabat, servavit, quod ita bis perperam exhibuit hoc modo: *subjicere exercitum pugna fessum novo labori nolebat, a persequendo hoste continuit, tumulis ab hoste occupatis nolebat. Praeda omni* etc. quum eam lectionem secutus verbum *nolebat* posteriori loco expungere debuisset. Quum autem, quae Gronovio suspecta fuerint, in nullo etiam meo codice reperiantur, omnium eorum ac Gronovianorum fidem secutus eadem illa ex contextu ejeci, interpunctione viri summi recepta. Ut autem *subjicere exercitum tumulis*, ita 38, 46, 3. *In valle inferiore pedibus pene hostium aciem subjecit.* et *subjectus hostis* apud Frontin. 2, 2, 4. *Dimicaturus, collis proximi planum verticem raptim cum copiarum parte adeptus, in subjectos hostes decucurrit.* Similiter *valles subjectae rupibus* Liv. 38, 2, 7. (*via subjecta jugo* 21, 34, 6.) V. etiam infra hoc lib. c. 35, 10. Necesse tamen non puto, ut cum eodem Gronov. *opulentum ἀντὶ τοῦ opulentumque* legamus. Probum enim est *exercitus victor opulentusque.* In illis autem *exercitus victor* ut *exercitus tyro, populus liberator*, et similia, de quibus v. ad 39, 1, 4. Simillime locutus est Livius supra 4, 34, 4. *Aliis sub corona venumdatis, exercitum victorem opulentumque praeda triumphans dictator Romam reduxit.* et 21, 5, 4. *Victor exercitus opulentusque praeda Karthaginem novam in hiberna est deductus.*

§. 10. *Dictatoris desiderium senatui fecit, ut esset, qui aegris consulibus*] *desiderium senatus fecit* Gaertn. *desiderium fecit senatui* excusi Aldo priores. Deinde *quia aegris* Voss. 1, V. ad 36, 33, 5. *qua* Leid. 1. Tota vox deficit in Fragm. Hav. a m. 1.

§. 11. *Reddidit Patribus possessionem pristinam consulatus*] Id est, nomen nullius plebeji comitiis consularibus accepit, ac neminem plebejum consulem fieri passus est, contra quam M Fabius dictator fecerat. SIG. *reddidit Patraribus* mendose Florent. a m. 1. pro quo deinde manu altera factum est *reddidit patriciis*: sed margini adscriptum *reddidit Patribus.* Deinde *possessionem pristini consulatus* Lovel. 2. 3. 4. et Fragm. Hav. [Veith.]

Collegam Ap. Claudium Crassum dixit] L. Camillus est, qui collegam Ap. Claudium dixit. Est autem legendum *P. Claudium* ex veteribus libris Ciceronis de Senectute [12.] ubi aït: Platonem venisse Tarentum *L. Aemilio, Ap. Claudio consulibus.* cum in veteribus libris legatur *L. Camillo ac Pu. Claudio.* Confirmant hanc lectionem Capitolina quoque fragmenta, in quibus hic *Claudius P. F.* vocatur. Maximus enim natu filius ferme patris praenomen ferebat. SIG. Ut largiamur Sigo-

Digitized by Google

sionem priſtinam consulatus. ipse ob id meritum ingenti Patrum ſtudio creatus conſul, collegam Ap. Claudium Craſſum dixit.

1 XXV. Priusquam inirent novi consules magiſtratum, triumphus a Popillio de Gallis actus magno

nio, quod tamen saepe fallit, filium maximum patris praenomen ferre solitum fuiſſe; quis, quaeso, Sigonium docuit, Ap. Claudium hujus anni consulem patris filium maximum extitiſſe? Nam, quamvis fratris ejus majoris nunc nulla supersit memoria, potuit tamen majorem habuiſſe, qui, vel ob vitium aliquod corporis, aliamve ob caussam, nullos honores geſſerit, vel, antequam honores geſſerit, mortuus sit. Praeterea monet Gruterus ad l. Cic. l. in poſterioribus quidem edd. Claudio praenomen *Publii* dari, sed contra Mſtos plerosque et primae aetatis excusos, ideoque se reposuiſſe *Ap. Claudio*. Quod autem idem Gruter. *P. Claudio* in poſteriores editiones etiam contra faſtos Capitolinos irrepsiſſe putet, in eo fallitur. Illi enim, neutri sententiae faventes, hoc anno laceri sunt, et tantum exhibent, :.:-:-: *AV-DIVS. P. F.* Praenomen *Appii* hujus anni consuli tribuendum eſſe exiſtimat etiam Pighius in Annal. ad ann. CDIV. p. 294. et, praeter Caſſiodorum, Marianum, et alios, pro hac sententia laudat Gellium, qui 9, 11. refert M. Valerium *L. Furio*, *Claudio Appio consulibus* cum provocatore Gallo pugnaſſe. An vero indicetur Ap. Claudius dictatorius, qui nempe dictator memoratur supra hoc libro c. 6, 12. uti Pighius ibidem exiſtimavit, incertum arbitror. Ceterum nulli codices Sigonio Claudii praenomen mutanti faveant.

§. 1. *Priusquam inirent novi consules magistratum*] *Priusquam intrent ac inirent* Gaertn. Sed v. supra ad 4, 55, 5.

Triumphus a Popillio de Gallis actus] Praepositio *a* deficit in Lovel. 2. Tum *populo* Voſſ. 2. Leid. 2. et Lovel. 3. cum edd. Rom. anni 1472. et Parm. *Popilio* Voſſ. 1. Leid. 1. Lovel. 1. 4. 5. et Fragm. Hav. *Populio* Gaertn. *Pompilio* Lovel. 3. Portug. et Haverk. *M. Pompilio* Hearnii Oxon. C. V. infra ad 26, 6, 1.

Musitantesque inter se rogitabant, quem nunc plebeji consulis poeniteret] Vetus habet *mussantesque*. GELEN. Nonius. *Mussare est hominum occulta et depressa voce loquentium, quod celatum velint.* Neque aliter hic Pall. tres codices MSS. Ideoque hic non ausculto Gelenio, multo minus Campano novatori maximo, *mussitantesque inter se rogabant*. Salluſtius Oratione Philippi. *Vos mussantes et retractantes verbis et vatum carminibus pacem optatis magis, quam defenditis.* Idem oratione Licinii. *Mussantibus vobis circumventus erat.* Liv. 28, 40. *Idque consilium haudquaquam primoribus Patrum placeret, ceterique per metum aut ambitionem mussarent.* GEBH. *musitantesque* praeferebat ex editionibus sola Froben. anni 1531. eademque lectio exſtat in Portug. a m. 1. et Haverk. *mussitantes* Oxon. B. apud Hearnium, qui ita etiam in ed. Rom.

favore plebis: mussantesque inter se rogitabant, *num quem plebeji consulis poeniteret*? Simul dictato- 2 rem increpabant, qui legis Liciniae spretae mercedem consulatum, privata cupiditate, quam publica injuria, foediorem, cepisset, ut se ipse consulem

principe se invenisse testatur: quomodo etiam habent Mediol. anni 1480. Tarvisina utraque, et reliquae usque ad Frobenium. *musantesque* Lov. 2. 5. et Gaertner. *mussantesque* codices reliqui, quibus usus sum, cum edd. Rom. anni 1472. et Parm. quod non est, cur displiceat. Liv. 33, 31, 1. *Soli Aetoli id decretum decem legatorum clam mussantes carpebant.* et Livii imitator Silius Ital. 13, 261.

Mussat perfidiae ductorque caputque senatus Virrius.

V. Cl. Jos. Wasse in Ind. Sallust. v. *Mussantes.* et Cortium ad Sallust. Fragm. l. 1. Hist. in orat. Philipp. §. 3. Et ita Gelenius ex vet. lib. laudavit, ac Froben. anno 1535. ex ejus mente edidit. Postea in notis Gelenii errore operarum *mussitantesque* excusum est; unde factum fuit, ut Gebhardus ipsum ita emendatum voluisse crediderit. Deinde *inter se cogitabant* Gaertn. Ita etiam supra in quibusdam codd. peccabatur 4, 13, 12. (* 24, 21, 8.) Praeterea *numquam plebeji consulis poeniteret* Portug. a m. 1. et Haverk. *numquid plebeji consulis poeniteret* Lovel. 3. et Harlej. 2. Quod non displiceret, si integriores codd. idem probarent. Solet enim Livius *numquid* pro simplici rogatione adhibere. Supra 6, 37, 8. *Numquid enim socordius ac segnius rempublicam administrari post C. Licinii Calvi tribunatum, quam per eos annos gesta sit?* (* v. N. Heins. ad Ovid. 16. Her. 365.) Aliis tamen omnibus vulgatam lectionem servantibus, eam mutatam nolo.

§. 2. *Legis Liciniae spretae mercedem consulatum*] *legis Licinii* Gaertn. Malc. V. ad c. 22, 10. *legis Liciniae spreta mercede* Livii sensum non adsecuti librarii Lovel. 2. 4. et 5. [Veith.] *mercedem consulatum* per adpositionem Livio familiarem dictum est. Ita 45, 37, 5. *Pretium recte facti triumphum haberet L. Paullus pro egregie bello gesto.* V. infra ad 25, 34, 10.

Privata cupiditate, quam publica injuria, foediorem cepisset] *publica injuria* nempe plebejorum, quos submoverat, creando duos patricios. Et ita recte editiones vetustissimae: a quibus desciscunt Pall. tres MSS. codices, *publica invidia foediorem* exhibentes. GEBH. *publica invidia foediorem* Voss. 2. Leid. 1. Lovel. 3. Portug. a m. 2. Gaertn. Haverk. et Fragm. Hav. Alii, servata voce *injuria*, alteram *invidia*, quam pro varia lectione in margine invenerant, etiam in contextum recipientes dederunt *quam publica injuria foediore invidia cepisset.* Ita est in Voss. 1. Leid. 2. et Lovel. 1.

Ut se ipse consulem dictator crearet] *se ipsum consulem* Lovel. 5. Sed v. supra ad 2, 19, 5.

§. 3. *Annus multis variisque*

3 dictator crearet. Annus multis variisque motibus
fuit insignis. Galli ex Albanis montibus, quia hie-
mis vim pati nequiverant, per campos maritima-
4 que loca vagi populabantur. Mare infeſtum classi-
bus Graecorum erat, oraque litoris Antiatis, Lau-
rensque tractus, et Tiberis oſtia: ut praedones ma-
ritimi, cum terreſtribus congressi, ancipiti semel
proelio decertarint, dubiique discesserint in caſtra
Galli, Graeci retro ad naves, victos se, an victo-
5 res, putarent. Inter hos longe maximus exſtitit

motibus fuit insignis] *variisque mortibus* Florent. Leid. 1. et Lovel. 2. ac 5. *variisque montibus* Lovel. 3. Sed vox *motibus* non adparet in Lovel. 4. *Annus hic multis* inserta voce praeferunt vett. edd. Eam primus omisit Frobenius anno 1535. adſtipulantibus omnibus scriptis meis.

Per campos maritimaque loca vagi] *maritumaque* Florent. quam eamdem orthographiam probaſſe videntur scribae Leid. 1. et Harlej. 1. licet tamen per errorem eorum prior dederit *maritum atque*, poſterior *maturitumaque*. V. ad 6, 31, 5. Vox *loca* deficit in Leid. 2. et Lovel. 1. Paullo ante *nequierant* vett. excusi. Primus *nequiverant* dedit Aldus. Et ita praeferunt omnes scripti. V. infra ad 22, 8, 7.

§. 4. *Oraque litoris Antiatis, Laurensque tractus*] *litoris Sanciatis* Leid. 1. ultima litera vocis praecedentis perperam in initio sequentis repetita. V. ad 37, 29, 8. *oraque litore Sannaturae Actiatis* Florent. Deinde *Laureusque tractus* Haverk. *Lavicosque tractus* Lovel. 4. *Laurensque tractatus* Florent. de quo errore infra v. ad 35, 32, 13.

Congressi ancipiti semel proelio decertarint] *egressi* Lov. 2. V. ad 4, 24, 4. Tum *ancipiti simul proelio* idem Lov. 2. et Harl. 2. *ancipiti proelio simul* ed. Med. anni 1505. sollemni scriptorum errore. V. infra ad 24, 22, 14. *ancipiti proelio semel* vett. edd. pro quo Aldus dedit, ut nunc editur: Id autem superest in reliquis scriptis. Deinde *decertarent* Florent. Voſſ. 1. Leid. duo, Lovel. 1. 2. 3. 4. Harlej. 2. Port. Gaertn. Haverk. Fragm. Hav. et typis descripti, pro quo Vascos. reposuit *decertarint*.

Dubiique discesserint in castra Galli, Graeci retro od naves, victos se, an] *dubii* sine particula *que* Voſſ. 1. Leid. 2. et Lovel. 5. Praeterea *ad naves, incerti victos* Harlej. 2. et Haverk. cujus lectionis auctor non advertit, voces *victos se an victores putarent* pendere ex praecedentibus *dubii discesserint*.

§. 5. *Inter hos longe maximus exstitit terror*] Vet. lib. *Inter haec*. SIG. *Inter hos* Voſſ. duo, Leid. duo, Lovel. quinque, Harlej. 1. Florent. Klock. et Fragm. Hav. quomodo ante Sigonium legebatur. Neque satis juſtam vulgatum inmutandi rationem fuiſſe puto. Non modo enim incertiſſimae tantum fidei

terror, concilia populorum Latinorum ad lucum
Ferentinae habita: responsumque haud ambiguum
imperantibus milites Romanis datum, *absisterent*
imperare iis, quorum auxilio egerent. Latinos pro sua 6
libertate potius, quam pro alieno imperio, laturos ar-
ma. Inter duo simul bella externa, defectione et- 7
iam sociorum senatus anxius, quum cerneret me-
tu tenendos, quos fides non tenuisset, extendere
omnes imperii vires consules delectu habendo jus-
sit. civili quippe standum exercitu esse, quando

codd. stant cum Sigonii vet. lib. sed et *Inter hos* commode intelligi potest *motus*, quibus multis variisque annum insignem fuisse supra hoc cap. dixit. Vulgatum igitur, quod Sigonius, ejusque exemplo Gruterus ac recentiores omnes ex contextu ejecerunt, pristino loco restitui. Deinde *maximus longe exstitit terror;* transpositis vocibus, edd. vett. usque ab Froben. qui anno 1535. *longe maximus* restituit. *longe maximus exstitit error* Harlej. 2. solito errore. V. ad 24, 30, 6. Mox *consilia populorum*, pro *concilia*, Gaertn. Male. Diversorum enim Latii populorum, de communi republica consultantium, erat conventus, quod *concilium* dicitur. V. Gronov. ad Liv. 44, 2, 5. Praeterea vox *Latinorum* deficit in Leid. 2.

Responsumque haud ambiguum imperantibus milites Romanis datum] Particula *que* non adparet in Haverk. Tum *impetrantibus milites Romanis* Leid. 2. V. infra ad 9, 30, 10. *imperantibus militibus Romanis* Lovel. 2. 4. [Veith.] *imperatoribus Romanis* Haverk.

§. 6. *Latinos pro sua libertate potius, quam pro alieno imperio*] Primam vocem omittit Leid. 1. Tum *pro salva libertate* Florent. Verum obponuntur recte *sua libertas* et *alienum imperium.* Deinde *quam pro imperio alieno* Lovel. 4. *quam alieno imperio* neglecta praepositione, Lovel. 2. quam Livius in similibus locutionibus repetere amavit. V. supra ad 4, 58, 4.

§. 7. *Inter duo simul bella, defectione etiam sociorum*] *In duo simul bella* Harlej. 1. sollemni errore. V. ad 38, 57, 6. Insuper vox *etiam* exsulat a Leid. 2. vox sequens a contextu Lov. 4.

Extendere omnes imperii vires consules delectu habendo jussit] *ostendere* Fragm. Hav. et ed. Mediol. anni 1505. quod non displiceret, si plures codd. suffragarentur. Nunc unius vel alterius fide vulgatum mutare periculosum puto. Aliter tamen censenti non repugnabo. Deinde *consulem* Harlej. 2. et Portug. a m. 1. *consul* Voss. 2. Lov. 3. et Gaertn. Adparet, librarios compendiariam scripturam *cons* non adsecutos esse. V. infra ad 10, 10, 2. Tum *dilectu habendo* Florent. et Leid. 1. V. ad 37, 51, 7.

Civili quippe standum exer-

8 socialis coetus desereret. Undique, non urbana tantum, sed etiam agresti juventute, decem legiones scriptae dicuntur quaternum millium et duce-
9 norum peditum, equitumque trecenorum. Quem nunc novum exercitum, si qua externa vis ingruat,

citu esse] Prodigiose corruptus est Florent. qui *civili qui prestandum exercitum esset* praefert. Locutionem supra inlustravi hoc lib. ad c. 6, 6. Praeterca *quidem*, pro *quippe*, Voss. 2. et Lovel. 3. Ita etiam supra librarii in Mstis peccarunt 6, 18, 8.

Quando socialis coetus desereret] Optime MS. *socialis partes desereret*. V. Scalig. ad l. 2. Manil. p. 152. [p. 150. ed. ult. sive ad v. 543.] KLOCK. Sic quidem libri omnes: fatcor tamen me non concoquere *coetum* illum *socialem*. Non enim si *coetus* est *multitudinis magnae nomen*, *coëuntis ex consensu quodam*, ut est apud M. Senecam [3. Exc. controv. 8.] aut si *auxilia coïre* apud Justinum dicuntur [9, 6.] ideo permisisse usus videtur, ut *socialis coetus deserere*, ubi socii officio desunt, aut exercitus eorum ad condictum non venit, diceretur. Non magis, quam vocabulum *concursus*, aut *congressus*, aut *conventus*, aut *populi*, eodem loco repudiares. *Exercitum socialem* solet dicere Livius: 3, [4, 10.] *T. Quinctium subsidio castris cum sociali exercitu mitti*. 8, [13, 15.] *Unde sociali egregio exercitu per multa bella magnaque saepe usi estis*. Satis commode possis legere: *civili quippe standum exercitu esse*, *quando socialis foedus desereret*. 5, [51, 10.] *Qui, caeci avaritia, in pondere auri foedus ac fidem fefellerunt*. J. FR. GRON. Doujatius vulgatum defendere conatur: non enim nomine *coetus* exercitum intelligi putat, qui, quum nullus esset, deserere non poterat: sed *socialis coetus* interpretatur concilium sociorum, ipsa nempe Latinorum comitia: ab his enim Romanos deseri. Nondum tamen effecit, ut *socialis coetus* etiam eo sensu, quo accipi voluit, placere possit. Nihil enim probant loca laudata vel ex Liv. 4, 13, 10. ubi obvii sunt *coetus plebis privata in domo*. vel ex Cic. in Somn. Scip. 3. ubi obcurrunt *concilia coetusque hominum jure sociati*. Verum, quum toties Livius concilia Latinorum, Etruscorum, aliorumque memoraverit, demonstratum oportuerat, ea alibi vocari *coetus Latinorum*, *Etruscorum*: vel etiam comitia populi Romani *coetus* dici. Si Gronovianum *foedus desereret* codicum auctoritate niteretur, ferri posset: ac *foedus deserere*, pro non facere, quae foedere promissa sunt, eodem modo dictum foret, quo *spem deserere* apud Plin. 1. Epist. 22. *Ne spes nostras voluntaria morte desereret*. Nunc non displicet, quod ex Oxon. L. 1. probavit Hearnius, *quando socialis desereret*. Vox enim *coetus* etiam deficit in Fragm. Hav. a m. 1.

§. 8. *Quaternûm millium et ducenorum peditum, equitumque trecenorum*] Mire variatum invenimus militum in legione numerum. Anno enim CCCLXXIV.

hae vires populi Romani, quas vix terrarum capit orbis, contractae in unum haud facile efficiant: adeo in quae laboramus sola crevimus, divitias, luxuriamque. Inter cetera triftia ejus anni, consul alter Ap. Claudius in ipso belli adparatu moritur:

[6, 22, 8.] quaternûm millium est. hic duceni pedites adjecti. At 8, [8, 14.] sub T. Manlio quinûm millium: totidem l. 6. de secundo bello Punico [c. 28, 7.] Denique l. 9. ejusdem belli [c. 24, 14.] senûm millium ducenorum peditum, equitum trecenorum. Haec obiter duntaxat annotare placuit propter quosdam, nimium in hac re curiosos. GLAR. V. diligentius conlecta, quae de numero militum in legione Romana traduntur, apud Lipsium 2. de Milit. Rom. Dial. 5. Ceterum *quaternûm militum* Leid. 1. Harlej. 1. et Gaertn. V. ad 23, 41, 10. Tum copula *et* non est in Leid. 2. Hinc *ducentorum peditum* Voff. duo, Leid. duo, Lovel. quinque, Harlej. duo, Portug. Gaertn. Haverk. Fragm. Hav. et vett. edd. et mox *trecentorum* Lov. 2. Harlej. 2. Portug. Gaertn. Haverk. et vett. edd. An numerus cardinalis et diftributivus jungantur, infra v. ad 32, 28, 11. Hic vero *ducentorum* et *trecentorum* inde natum videtur, quod voces notis numeralibus scriptae fuerint. Certe *equitumque CCC* praeferunt adhuc Flor. Leid. duo, Lov. 1. 3. 4. 5. et Fragm. Hav. Id autem quomodo reddi deberet, librarii ignorarunt, quod tamen discere poterant ex praecedenti *quaternûm millium*. Recte itaque *ducenorum* et *trecenorum* Frobenius anno 1531. reftituit.

§. 9. *Quem nunc novum exercitum, si qua externa vis ingruat, hae vires* etc.] Secundum Clericum, quae hic habet Livius, sunt hyperbolica; quum non modo Caesar in Gallia cum decem. ac duodecim legionibus senum millium militum bellum gefferit; dum in aliis provinciis alii exercitus, quamvis non tanti, effent; et sub Augufto legiones viginti tres aut viginti quinque fuerint. At Doujatius Livium agere exiftimat de scribendo in re subita exercitu, idque ex urbe aut suburbano agro. Similiter fere de hoc loco sentit Cl. J. Fr. Chriftius, qui Livium loqui arbitratur de exercitu civium vere Romanorum, id est, ex sola urbe et suburbanis conscripto, non adhibitis capite censis, nec quoquam ex Italia aliove delectu sociorum: haec enim omnia ex temporum rationibus atque iis, quae modo a Livio dicta sunt, intelligenda effe. Ceterum vocula *hae* deficit in Harlej. 1. quam tamen recte servant reliqui codices, nisi quod in eorum paucis sit *hee* vel *heae*.

Contractae in unum haud facile efficiant] *continere in unum* sine sensu Portug. Ultima autem vox *efficiant* male deficit in Lovel. 4.

Adeo in quae laboramus sola crevimus] *adeo ut inique laboramus* Gaertn. Tum *laboravimus* Lovel. 4. Deinde *sola cernimus* Leid. 2.

§. 10. *Inter cetera tristia ejus anni, consul alter Ap. Claudius*] *P. Claudius*, ut ante.

11 redierantque res ad Camillum; cui unico consuli, vel ob aliam dignationem haud subjiciendam dictaturae, vel ob omen faustum ad Gallicum tumultum cognominis, dictatorem adrogari haud satis de-
12 corum visum est Patribus. Consul, duabus legionibus

De ejus obitu scriptum est in fragmento Capitolino. SIG. Vulgatam scripturam praeferendam esse, supra vidimus ad cap. praec. in fine. Praeterea vocem *cetera* omittit Lovel. 2. *tristicia*, pro *tristia*, habent Florent. Voss. 1. Leid. 1. Lov. 1. Harlej. 1. Gaertn. Haverk. et Fragm. Hav. sollemni peccato scribarum. V. supra ad 4, 52, 5.

Redierantque res ad Camillum] *redieront res od Camillum* Haverk. *redierot res ad Camillum* Lov. 5. Harl. 2. et Portug. *redieratque res ad Camillum* Hearnii Oxon. C. Ita *res Clusina*, *res Romana* et similia passim obcurrunt. V. ad 2, 9, 5. *res ad interregnum rediit.* V. ad 4, 43. 7. Et hoc modo 6, 6, 3. *Res ad Camillum tribunum militum consulori potestate rediit.* Stant tamen pro vulgata scriptura optimi codd.

§. 11. *Vel ob omen foustum ad Gollicum tumultum cognominis*] Hoc aït, quia pater ejus Camillus Gallos proelio victos urbe exegerat: patrem autem L. Furii M. Camillum fuisse, docet ipse post, cum aït *paternae virtutis memor.* Itemque Appianus in Celtica, ubi post Popillium a L. Furio Camilli filio Gallos devictos esse scribit. SIG. An *Furius* minus faustum praebet omen adversus Gallos, quam *Camillus*? Mallem, si quis adjutaret codex; *vel ob nomen fausti ad Gallicum tumultum ominis*, vel *ob omen faustum ad Gallicum tumultum nominis.* J. FR. GRON. Nollem haec conjecturis tentari a Viro summo, rogante, an *Furius* minus faustum praebeat omen adversus Gallos, quam *Camillus?* Sane vero, mea sententia; quia, qui Gallos antea vicerat et deleverat, solus proprio et peculiari cognomine appellabatur *Camillus*; *Furii* nomen cum multis aliis habebat commune. Et ideo Claudianus quoque in consulatu Prob. et Olyb. 149.

— — *Gallisque genus ferale Camillos.*

Immo qui insimulabantur parem illi gloriam affectare, non *Furii*, sed *Camilli*, appellatione ab invidis fuerunt insigniti. M. Minucius magister equitum de dictatore suo Q. Fabio apud Liv. 22, 14, 9. *Novus hic Camillus.* Denique ipse Livius vix usquam, nisi ubi magistratus omnibus, ut solet, nominibus exponit, eum appellat aliter, quam simpliciter *Camillum*, etiam in orationibus, in quibus ceteroqui rarissime, pene dixerim nunquam, illis temporibus cognomina usurpat: scilicet, quia isto sibi peculiari cognomine solo satis superque poterat cognosci. Magno, *ni fallor*, haec omnia sunt indicio, neminem tunc alium fuisse Camillum, certe sine manifesta historiarum auctoritate non temere debere statui. JAC. PERIZ. Anim. Histor. c. 2. p. 44. Doujatius etiam, quamvis utravis harum conjecturarum Gro-

nibus urbi praepositis, octo cum L. Pinario praetore divisis, memor paternae virtutis, Gallicum sibi bellum extra sortem sumit: praetorem maritimam 13 oram tutari, Graecosque arcere litoribus jussit. et, quum in agrum Pomptinum descendisset, (quia neque in campis congredi nulla cogente re volebat,

novii satis ipsi adrideat, tamen verum esse agnoscit, *Camilli* cognomine magis, quam *Furii* nomine, inclaruisse hujus patrem. Codices etiam omnes uno ore in vulgatam scripturam conspirant.

Dictatorem adrogari haud satis decorum visum est Patribus] Non tam adjungebatur, quam imponebatur consuli dictator. Itaque fortassis *irrogari* scripsit Livius. Sed haec ita, ut facile suum cuique arbitrium relinquamus. nam et 2, [18, 6.] de dictatore: *moderatorem et magistrum consulibus appositum*. J. FR. GRON. Etiam hic vulgatum defendebat Doujatius, quod *lex, multa, mors* recte dicerentur *inrogari*; *hominem* vero *homini inrogari* se legere non meminerat. Codices vulgatum probant, nisi quod corrupte *dictatorem abrogari* sit in Lovel. 2. 5. et Portug. a m. 1. *dictaturam abrogari* in Haverk. *dictatorem abrogare* in Lovel. 4. *dictatorem arrogare*, vel *adrogare*, in Florent. et Fragm. Hav. a m. 1. Recepta etiam lectio commode servari potest. Quamvis enim *adrogare*, aliquid per rogationem populi in comitiis peragi, innuat, nullusque dictator in comitiis creatus sit; *adrogare* tamen pro addere, adponere, adsciscere eodem modo dici potest, quo *abrogare*, et *derogare fidem* notant fidem demere, minuere. Cic. 4. Acad. Quaest. 11. *His visis, inter quae nihil interest, aequaliter omnibus abrogatur fides.* Auctor. ad Herenn. 1, 10. *Periculosum est, ne quando plus minusve dicamus; quae res abrogat fidem oratori.* Livius supra hoc lib. c. 6, 6. *Fama rerum standum est, ubi certam derogat vetustas fidem.* Praeterea *haud secus decorum* Haverk. Tum *jussum est Patribus* Leid. 2. Sed v. ad 9, 24, 4. *visum erat Patribus* Harlej. 2. Portug. et Haverk. *visum erat Patribus conscriptis* Lovel. 2. in quo vox sequens *Consul* omittitur. *haud satis visum est decorum Patribus* alio ordine Gaertn.

§. 12. *Octo cum L. Pinario praetore divisis*] *cum L. Papirio Pinario* Voss. 2. a m. 1. duplici lectione in contextum recepta. *cum L. Papirio praetore* Lovel. 4. Sed alii codices constanter praetorem *Pinarium* vocant. Vocem etiam *Papirio* adpictis notis delendam esse manus altera in Voss. 2. monuit. Mox transpositis vocibus *Gallicum bellum sibi* Lovel. 2.

Extra sortem sumit] Quomodo *extra sortem*, collega, cum quo solo sortiri poterat, mortuo? DUKER.

§. 13. *In agrum Pomptinum descendisset*] Gallos item in agro *Pomptino* consedisse his consulibus, tradit Gellius 9, 11. SIG. *Pontinum* Voss. 1. Lov. 1. 4. 5. Harlej. 2. et Portug. *Pomtinum* Leid. 2. et Haverk. *Promptinum* Lovel. 2. et Fragm. Hav. V. ad 2,

et prohibendo populationibus, quos rapto vivere necessitas cogeret, satis domari credebat hostem) locum idoneum stativis delegit.

1 XXVI. Ubi quum stationibus quieti tempus te-

34, 4. Paullo ante *arceri litoribus*, pro *arcere*, Fragm. Hav. Sed librario indocto fraudi fuisse puto praecedens *tutari. arcere a litoribus* Lovel. 4. V. supra ad 5, 8, 8. *coarcere litoribus* ed. Parm. Mox *quia neque campis congredi*, pro *in campis*, Leid. 2.

Quos rapto vivere necessitas cogeret] *cogebat* edd. vett. pro quo primus Aldus dedit *cogeret*, consentientibus scriptis.

Locum idoneum stativis delegit] *elegit* Voss. 2. Saepius ita variant codices scripti. V. infra ad 34, 29, 10. Hic vero nihil mutandum. Caesar 1. B. Gall. 49. *Circiter passus sexcentos ab his castris locum idoneum delegit.* 2, 18. *Loci natura erat haec, quem nostri castris delegerant.* 8, 7. *Locum castris excelsum, inpedita circumdatum palude, delegisse.* Frontin. 1, 5, 3. *Et ipsi castris delegerunt locum.*

§. 1. *Quum stationibus quieti tempus tererent*] *stationibus quietis* Voss. 1. Leid. 2. Lovel. 1. 5. Harlej. 2. Portug. Gaertn. et Haverk. [Veith.] Mox hoc cap. *Hactenus quietae utrimque stationes fuere.* 3, 6, 8. *Ut non modo ad expeditiones, sed vix ad quietas stationes, viribus sufficerent.* 25, 26, 3. *Quum per aliquot dies quietae stationes utrimque fuissent.* Sed *quieti tererent tempus stationibus* dictum esse potest, ut infra hoc lib. c. 36, 1. *Hic lucem quieti opperiamur.* Insuper *tempus terrentur* Haverk. *tempus terrerent* Leid. 1. Lovel. 1. Port. et Fragm. Hav. a m. 1. *tempus tenerent* Lov. 3. Sed passim *terere*, *terrere* et *tenere* culpa scribarum confunduntur. V. supra ad 6, 8, 10. *tempus tereret* Lovel. 2. De locutione *terere tempus* v. ad 3, 7, 3.

Quatiensque scutum hasta] Gellius eodem in loco dixit *manu telum reciprocans*; nimirum ex antiquo aliquo annali totam hanc Galli et Valerii pugnam sumens. SIG. Ammian. 15, [8.] *Nemo post haec finita reticuit: sed militares omnes horrendo fragore scuta genibus illidentes (quod est prosperitatis indicium plenum: nam contra cum hastis clipei feriuntur, irae documentum est et doloris) immane quo quantoque gaudio, praeter paucos Augusti probavere judicium.* 14, [2.] *Quibus occurrere bene pertinax miles explicatis ordinibus parans, hastisque feriens scuta (qui habitus iram pugnantium concitat et dolorem) proximos jam gestu terrebat.* 16, [12.] *Ardoremque pugnandi hastis illidendo scuta monstrantes, in hostem se duci jam conspicuum orabant.* 20, [5.] *Hac fiducia spei majoris animatus inferior miles, dignitatum jam diu expers et praemiorum, hastis feriendo clipeos sonitu assurgens ingenti. uno propemodum ore dictis favebat et coeptis.* 21, [13.] *Hastasque vibrantes irati.* 25, [3.] *Incredibile dictu est, quanto ardore miles ad vindictam ira et dolore ferventior involabat, hastas ad scuta concrepans; etiam mori, si tulisset fors, obstinatus.*

rerent, Gallus processit, magnitudine atque armis insignis: quatiensque scutum hasta, quum silentium fecisset, provocat per interpretem unum ex Romanis, qui secum ferro decernat. M. erat Valerius 2

KLOCK. Infra 38, 17, 4. *Ad hoc cantus inchoantium proelium, et ululatus, et tripudia, et quatientium scuta in patrium quemdam morem horrendus armorum crepitus.* ubi similiter, ut hoc loco, de Gallis sermo est.

Quum silentium fecisset, provocat per interpretem unum ex Romanis] Hic Gallus per interpretem loquitur: at, qui cum T. Manlio pugnavit, Latine scilicet scivit. Si Herodotus talia scripsisset, quam inclamasset impurus Juvenalis: *Et quicquid Graecia mendax Audet in historia!* Sed haec non agimus. GLAR. Vox *fecisset* exsulat a Leid. 2. Deinde legunt *convocat* Voss. 1. Leid. 2. Lovel. 1. 5. et Hearnii Oxon. L. 2. et in margine N. *vocat* Lovel. 2. *provocat per interpretem virum ex Romanis* Lovel. 4. Supra hoc lib. c. 9, 8. *Quem nunc, inquit, Roma fortissimum virum habet, procedat, agedum, ad pugnam.* Ita *viri* et *uni* commutantur supra 4, 55, 3. (*32, 20, 7.) Verum hoc loco *virum* pro *unum* datum est ob similitudinem literarum *ir* et *n*; ob quam caussam etiam *iratus* et *natus* supra commutabantur 1, 29, 4. *ire* et *ne* 10, 18, 3. Eutrop. 2, 6. *Quidam ex Gallis unum e Romanis, qui esset optimus, provocavit.*

§. 2. *M. erat Valerius tribunus militum*] *M. Valerius erat* Gaertn. Tum *tribunus pl.* vel *pleb.* vel *plebis* Voss. 2. Leid. ambo, Fragm. Hav. a m. 1. et Hearnii Oxon. C. Neque aliter est in margine Voss. 1. quum corruptius in contextu foret *M. erat Valerius tempore militiae.* Praeterea male *L. Valerius* vocatur apud Florum 1, 13, 20. sive ipsius Flori error sit, sive potius librarii ejus peccarint, et vel cum Stadio ex Jornande *M. Valerius* scribere debeamus, vel praenomen delendum sit, ut erat in Msto antiquo bibliothecae S. Amandi, cujus scripturam probavit Pighius in Annal. ad ann. CDIV. p. 295. *M. Valerius* etiam vocatur apud Gell. 9, 11. verum ex emendatione Lambecii, ante quem ita edebatur vulgo. *De Maximo Valerio, qui Corvinus appellatus est* etc. *haud quisquam est nobilium scriptorum, qui secus dixerit.* Si ex Mstis, vel si Msti conjecturam ejus stabiliunt, de quo tamen silent interpretes, non adversor. Contra, si in alia omnia eunt codd. exarati, conjecturam illam in contextum admittere, ut postea factum est, rem mali exempli existimo. Nam *De Maximo Valerio* dictum esse potuit, ut *Paetus Aelius*, et similia apud Livium, de quibus infra v. ad 30, 1, 9. quomodo etiam *Tiro Tullius* est apud Gellium 7, 3. Infra quidem Corvus se ab eo Valerio, qui reges ejecit, anno primo post illos ejectos consul fuit, et Publicolae cognomen habuit, ortum dicit 7, 32, 13. *Fuit, quum hoc dici poterat; Patricius enim eras, et a liberatoribus patriae ortus; et, eodem anno familia ista consulatum, quo urbs haec consulem habuit.* Et paullo post: *Non, si mihi novum hoc Corvi cognomen Diis auctoribus*

tribunus militum, adolescens, qui haud indigniorem eo decore se, quam T. Manlium, ratus, prius sciscitatus consulis voluntatem, in medium arma-
3 tus processit. Minus insigne certamen humanum numine interposito Deorum factum. namque con-

homines dedistis, Publicolarum vetustum familiae nostrae cognomen memoria excessit. Nihilominus se existimare tradit Pighius in Annal. ad ann. CDV. p. 296. Corvum potius a M'. Valerio Maximo, Publicolae fratre, genus trahere, quoniam apud Zonar. 7. Ann. 25. vocatur *Οὐαλέριος Μάρκος, ὁ τοῦ Μαξίμου ἐκείνου ἔγγονος.* Adde, quae idem notat in Annal. ad ann. CDX. p. 303. et ad ann. CDLII. p. 381. Id si placebit, *familia* apud Livium accipi debet pro *gens*, ut supra 2, 49, 1. *Fabios ad coelum laudibus ferunt: familiam unam subiisse civitatis onus.* Eum Valerii dictatoris atnepotem vocat Doujatius. Verum, praeterquam quod dictatorem male adpellet *M. Valerium Volusum*, pro M'. Valerio Volusi filio, nullo etiam argumento sententiam firmat. Forte etiam historicorum dissensus statui posset, quorum nonnulli, quos Livius sequitur, Corvum ex familia Publicolarum, alii, quorum sententiam Gellius et Zonaras probant, eum ex familia Maximorum genus ducere crediderint. Id tanto verisimilius fit, quod etiam in alia parte hujus historiae non convenit inter Gellium ac Livium. V. infra hoc ipso §. Insuper mox *adulescens* pro *adolescens*, Florent. V. ad 6, 34, 11.

Haud indigniorem eo decore se, quam T. Manlium] eo dedecore Florent. Forte dare voluit librarius *eodē decore*, quemadmodum est in Lovel. 4. edit. Mediol. anni 1480. et eam secutis aliis, quas vidi, omnibus usque ad Aldum, qui iterum *eo decore* revocavit, ut habent reliqui codd. et edd. Rom. anni 1472. ac Parm. [*decore sequente Manlium* Veith.]

Prius sciscitatus consulis voluntatem] Nempe L. Furii Camilli; ejus enim collega Ap. Claudius in ipso belli adparatu mortuus erat, ut supra refert cap. praec. Alios itaque annales secutus est Livius, quam is, cujus libros annales laudat Gellius 9, 11. Si enim hunc sequimur, uterque consul tempore pugnae Valerii ac Galli adhuc vivebat. Narrat enim: *Instruebanturque acies a consulibus, de vi ac multitudine hostium satis agentibus.* et deinde: *Tum Valerius tribunus, inpetrato prius a consulibus, ut in Gallum tam inaniter arrogantem pugnare sese permitterent, progreditur.*

§. 3. *Numine interposito Deorum factum*] munimine Deorum, omissa etiam voce media, male Gaertn. *minime interposito* Lovel. 2. et 3. Vox *Deorum* non adparet in Leid. 2. [*humanum omine deorum interposito factum* Veith.]

Corvus repente in galea consedit, in hostem versus] *in galea repente consedit* Harlej. 2. et Portug. *in galeam repente consedit* Haverk. *repente galea consedit* Lovel. 3. Praepositio

serenti jam manum Romano corvus repente in galea consedit, in hostem versus. quod primo, ut augu- 4
rium coelo missum, laetus accepit tribunus. precatus deinde, *Si divus, si diva esset, qui sibi praepetum misisset, volens propitius adesset.* Dictu mirabile, 5

vel addi, vel omitti potest. Quum itaque in reliquis omnibus superest, eam delendi auctor non sum. Paullo ante *nam conserenti* edd. vett. usque ad Aldum, qui *namque* substituit, concinentibus omnibus scriptis.

§. 4. *Quod primo, ut augurium coelo missum, laetus accepit*] *quod primum* Lovel. 4. Harlej. 2. Portug. et Haverk. Deinde *ut in augurium* Klock. et ed. Parm.

Precatus deinde] *precatus dein* habet Palat. tert. GEBH. V. ad 3, 3, 6. Omnes tamen mei *deinde* servant, nisi quod *precatur Deum* sit in Lovel. 2.

Si divus, si diva esset, qui sibi praepetem misisset, volens propitius adesset] V. Gellium 2, 28. et Carrion. 1. Emend. 11. ubi etiam legit *qui Soli praepetem.* In Msto est, *Si divus est, si diva esset, qui.* De avibus praepetibus v. Gellium 6, 6. et Scaliger. ad Fest. in *Enubro*, et in *Praepetes aves.* KLOCK. *Si dius, si diva esset* Lovel. 3. *Si divus, aut diva esset* Leid. 1. Tum *qui praepetem misisset* Harlej. 1. *qui sibi perpetem misisset* Lovel. 4. *qui sibi praepetere misisset* Lovel. 1. a m. 1. *qui sibi praepetem rei misisset* Gaertn. Deinde *volens propitiusque* ed. Mediol. anni 1480. eamque secutae recentiores usque ad Froben. qui anno 1535. copulam expunxit. Recte. ita enim etiam omnes codd. Nihil itaque hoc loco mutandum. Primam partem formulae *Si divus, si diva* inlustrat Brisson. 1. de Formul. p. 54. *qui Soli praepetem* laudat quidem Carrio, ut Klockius monet, nihil tamen addit, unde eum ita legendum censuisse adpareat. Quum autem ea lectio idoneum sensum non efficiat, errorem hunc typographorum esse puto, vel certe manum Carrionis in verbis Livii describendis aberrasse: praesertim quum et alio errore ibidem verba haec ex Livii l. 8. laudentur; quem utrumque errorem commisit etiam Brisson. dicto loco; ut eum sua ex Carrione hausisse verisimile sit. Denique ultimam partem *volens propitius adesset* inlustrant, quae habet Brisson. 1. de Form. p. 68.

§. 5. *Dictu mirabile, tenuit non solum ales captam semel sedem*] At mirabilius esse Clericus inquit, Livium nulla re significasse, se ejusmodi fabulae fidem non habere, quod in tam gravi historia par erat. Verum adtendere debuisset ad illa, quae Livius supra jam dixerat in praefat. *Sed haec et his similia, utcumque animadversa aut existimata erunt, haud in magno equidem ponam discrimine.* Praeterquam quod Livius hic caussas habuerit, cur ne verbo quidem historiam hanc, de qua haud quisquam est nobilium scriptorum, qui secus dixerit, teste Gellio 9, 11. falsi arguere voluerit, ne scilicet Augustum Caesarem offenderet, qui *statuam Cor-*

tenuit non solum ales captam semel sedem, sed, quotiescumque certamen initum est, levans se alis, os oculosque hostis rostro et unguibus adpetiit: donec territum prodigii talis visu, oculisque simul ac mente turbatum, Valerius obtruncat. corvus e conspe-
6 ctu elatus orientem petit. Hactenus quietae utrimque stationes fuere. postquam spoliare corpus caesi hostis tribunus coepit, nec Galli se statione tenuerunt, et Romanorum cursus ad victorem etiam o-

vino isti in foro suo statuendam curavit. In ejus statuae capite corvi simulacrum est, rei pugnaeque monumentum, teste Gellio l. l. Quantopere autem cavere conatus sit, ne Augustum offenderet, patet ex l. 4, 20. Ceterum *captam sedem semel* Voss. 1. Leid. 2. et Lovel. 1. ac 5. *captam sil' sedem*, id est, *simul*, Haverk. Alibi saepe hae voces commutari solent. V. infra ad 24, 22, 14. [*initum esset* Veith.]

Levans se alis] Palat. tres et Campani editio *levans se ales*. GEBH. *levans se ales* etiam Voss. duo, Leid. duo, Lovel. quinque, Harlej. 2. Portug. Klock. Haverk. et Fragm. Hav. [Veith.] *levans se alens* Gaertn. *levans se alis* Florent. et Harlej. 1. quod superest in editis omnibus, et verius videtur, quum *ales* modo praecesserit. *levans se alis*, ut contra *aquila suspensis demissa leniter alis* supra 1, 34, 8.

Os oculosque hostis rostro et unguibus adpetiit] Primus ac tertius MSS. codd. *appetit*. Sed Campani editio *rostro et unguibus petit*. GEBH. Prima vox deficit in Lovel. 5. Tum *hosti* Harlej. 2. et Portug. *petiit* Lovel. 4. *adpetit* Florent. Voss. 2. Leid. 1. Lovel. 2. 3. Harlej. 2. Gaertn. et Fragm. Hav. [Veith.] *rostro appetiit et unguibus* Voss. 1. et Lovel. 5. *rostro appetit et unguibus* Leid. 2. et Lovel. 1. V. ad 37, 45, 2.

Donec territum prodigii talis visu] Corrupte Pall. duo *donec territum prodiit ales*. At sec. *donec territum prodigio alitis visi*. GEBH. *donec territum prodiit alas visum* Florent. *donec territum prodiit ales visu* Voss. 2. Leid. 1. Lov. 3. et Fragm. Hav. a m. 1. *donec territum prodit ales visu* Lovel. 2. *donec territum prodigio tali visu* Portug. a m. 2. *donec territum prodigium talis visu* Harlej. 2. *donec territum prodigium visu* Haverk. Mox *Valerius* abest a Voss. 2.

Corvus e conspectu elatus orientem petit] Forte *ablatus*. J. FR. GRON. Certe usitatius est *ablatus*. 4, 41, 5. *Postea ab conspectu suorum ablatum*. 29, 27, 6. *Vento secundo vehementi satis profecti, celeriter e conspectu terrae ablati sunt*. Virg. 4. Aen. 389.

— *seque ex oculis avertit, et aufert*.

Ovid. 5. Fast. in fin. Plin. 31. H. N. 2. Flor. 1, 1, 16. Senec. 1. de Clem. 21. et apud Comicos, *aufer te hinc*. DUK. *ex conspe-*

cior fuit. Ibi, circa jacentis Galli corpus contracto certamine, pugna atrox concitatur. Jam non 7
manipulis proximarum stationum, sed legionibus utrimque effusis res geritur. Camillus laetum militem victoria tribuni, laetum tam praesentibus ac secundis Diis, ire in proelium jubet: ostentansque insignem spoliis tribunum, *Hunc imitare, miles,* ajebat; *et circa jacentem ducem sterne Gallorum catervas.* Dii homines- 8
que illi adfuere pugnae; depugnatumque haudqua-

ctu Leid. duo, Lovel. 1. 2. 4. 5. et Fragm. Hav. a m. 1. Tum *elatus* constanter praeferunt scripti et inpressi, nisi quod ejus loco *datum* sit in Lovel. 4. sollemni errore. V. ad 40, 28, 2. Deinde *petat* Voss. 2. et Lovel. 3.

§. 6. *Nec Galli se statione tenuerunt*] *ne Galli* Voss. 1. Leid. duo, Lovel. 1. 2. 5. Harlej. duo, Gaertn. Haverk. et Fragm. Hav. Tum *statione se tenuerunt* Voss. 1. Lovel. 1. et 5. *se statione tenerent* Haverk. Paullo ante *quietaé utrunque stationes* Voss. 2. et Lov. 3. *quietae utriusque stationes* Gaertn. At verbum *fuere*, quod in omnibus scriptis et reliquis excusis exstat, in una omittitur ed. Parm.

Romanorum cursus ad victorem etiam ocior fuit] Pall. duo, pr. ac tert. *ad victoriam.* ut supra cap. 23. *pro munitionibus.* GEBH. *ad victoriam* etiam Voss. 2. Leid. 2. Lov. 2. 3. et Gaertn.

§. 7. *Camillus laetum militem victoria tribuni*] Pall. tres MSS. codd. *laetatum militem victoria.* GEBH. *laetatum* Voss. 2. Leid. 1. Lovel. 2. 3. 5. Portug. Gaertn. et Fragm. Hav. Verum vulgatum tuetur, quod sequitur, *laetum tam praesentibus ac secundis Diis*, Solent autem alibi hae voces commutari. V. ad Liv. 23, 33, 3. *Camillus laetus victoria tribuni militem laetum* Leid. 2. *Camillus laetum victoria militem tribuni* Lovel. 1. Mox *laeti ut praesentibus ac secundis dissidiis* corrupte Lovel. 2.

Ostentansque insignem spoliis tribunum] *insignem etiam spoliis* Lovel. 2. Mox *Huc imitare*, pro *Hunc*, Leid. 2. Deinde *agebat*, pro *ajebat*, Lovel. 1. V. infra ad 8, 33, 23.

Circa jacentem ducem sterne Gallorum catervas] *sternere* dederunt indocti librarii Leid. utriusque, Lovel. 2. et Fragm. Hav. a m. 1. credentes forsitan, ita convenire praecedenti *imitare.* V. supra ad 6, 3, 8. Provocatorem hunc Gallum etiam *ducem* vocarunt Valer. Max. 3, 2, 6. et Gellius 9, 11. quod adversus Perizon. defendit Cel. Dukerus ad Flori 1, 13, 20.

§. 8. *Illi adfuere pugnae; depugnatumque haudquaquam certamine ambiguo cum Gallis est*] *adfuere illi pugnae* Voss. 2. Tum *depugnatumque est haudquaquam certamine ambiguo cum Gallis* Voss. 1. Leid. 2. Lovel. 1. 5. Harlej. 2. Portug. et Haverk. *depugnatum*, omissa copula *que*, edd. vett. usque ad Aldum, qui

quam certamine ambiguo cum Gallis est. adeo duorum militum eventum, inter quos pugnatum erat, utraque
9 acies animis perceperat. Inter primos, quorum concur-

eam primus adoptavit, consentientibus omnibus scriptis. Insuper *haudquamquam* male Florent. Leid. 1. Lovel. 1. 3. 5. et Gaertn. Ita frequenter lapsi sunt librarii. V. ad 5, 46, 3. 6, 36, 3. infra hoc lib. ad c. 37, 16. 8, 8, 16. c. 12, 11. c. 29, 3. et 12. 9, 20, 2. c. 23, 17. c. 26, 6. 10, 9, 7. c. 12, 9. c. 13, 4. et alibi.

Utraque acies animis praeceperat] Si ante duorum pugnam Romanorum quidem erecti, Gallorum vero jacentes animi fuissent, verum esset. Haec enim vis est τοῦ *praecipere* pro ante capere, praesumere. Sed loquitur de proelio inter exercitus commisso post Gallum a M. Valerio Corvo prostratum. Ergo repone *perceperat*. Ut apud Plautum Amphitruone [5, 1, 66.] *Mihi horror membra misero percipit dictis tuis.* Menaechmis [5, 5, 22.] *Priusquam percipit insania.* Terentius Enn. [5, 5, 2.]

Neque agri, neque urbis odium me umquam percipit.

Lucretius 3, [28.]

His ibi me rebus quaedam divina voluptas
Percipit atque horror.

Sic legendum pro *ubi*, quod habent MSS. estque *ibi* eo sensu quo *tum*. Etiam eleganter *percipitur*, quod penitus capitur: *animis percipitur*, quod animos penetrat, totos occupat, nec alii adfectui aut cogitationi locum relinquit. Nec aliter Aldina et Juntae editiones. J. FR. GRON. Plerique quidem et optimi codices *praeceperat* servarunt, *conceperat* tamen est in Lovel. 4. *perceperat* in Lovel. 2. 5. Harlej. 2. et Portug. a m. 1. quibus codices, quos Oxonii consuluit, consonare, auctor est Hearnius. Idem illud *perceperat* non tantum in edd. a Gronovio memoratis superest, sed et in omnibus, quas vidi, vetustioribus. *praeceperat* primum inveni in Mediol. anni 1505. inde in Ascens. annorum 1513. et 1516. Mogunt. Colon. Cervic. reliquisque recentioribus. Eodem sensu *percipere* usurpatur a Valer. Max. 3, 1, 2. *Tenero ergo animo Cato totius curiae gravitatem perceperat.* Ubi recte Doctiss. Torren. a Perizon. *praeceperat* legendum conjiciente dissentit. Etiam usurpatur a Gratio v. 388.

Ille, ubi salsa siti percepit viscera longa,
Moliturque fugas, et sedem spernit amatam.

ubi v. viros doctos, et Lambin. ad Lucret. 3, 80. et 4, 733. Saepius autem *praecipere* et *percipere* in Mstis commutantur. V. Gulielm. ad Cic. 3. in Verr. 1. Broekhus. ad Propert 4. El. 2, 11. et quae notantur ad Liv. 4, 27, 5. 6, 5, 4. 10, 26, 4. et 38, 20, 1. Doujatius testatur, se non videre, quid obstet, quo minus *praecipiendi* verbum menti auctoris conveniat: licet enim duorum pugna nec Romanorum erecti, nec Gallorum animi demissi fuerint; potuisse tamen eos, ex eventu singularis illius pugnae capto omine, successum proelii, mox inter utrumque exercitum committendi, animo *praecipere*. Verum, ut Livius inquit, non praeceperunt successum proelii, sed *eventum duorum militum*; ubi hoc sensu non *praecipiendi*, sed *percipiendi*, verbum convenire, ratio docet.

sus alios exciverat, atrox proelium fuit: alia multitudo, priusquam ad conjectum teli veniret, terga vertit. Primo per Volscos Falernumque agrum

§. 9. *Inter primos, quorum concursus alios exciverat*] *Inter primores* Gaertn. Deinde *conciverat* Lovel. 4. *excitaverat* edd. Mediol. anni 1480. Tarvis. utraque, omnesque proximae usque ad Aldum, qui alterum recte revocavit. Ita saepe verba *excire* et *excitare* librarii commutarunt. V. infra ad 28, 24, 4.

Priusquam ad conjectum teli veniret] *ad jectum teli* Florent. a m. 1. omissa nota, qua prima vocis syllaba *con* vulgo scribi solet. Postea manu altera factum est *ad jactum teli*, quod etiam superest in Lovel. 4. invitis reliquis, qui constanter *ad conjectum*, nisi quod perperam *contectum* sit in Voss. 2. Supra 2, 31, 6. *Priusquam ad conjectum teli veniretur, obstupefacti audacia Romanorum, in adversas valles desiluere.* ubi plura. Deinde *veniretur* Fragm. Hav. quae quidem scriptura modo laudato loco Livii defendi potest, uni tamen testi fidem non habeo, praesertim cum terminatio verbi passivi saepe a librariis perperam vel addita, vel detracta sit. V. infra ad 39, 22, 8.

Per Volscos Falernumque agrum dissipati sunt] *Faleriumque agrum* Lovel. 5. et Haverk. *per Volscum Falernumque agrum* apud Hearnium Oxon. B. Male. Passim enim ita variare Livius amavit. Supra 4, 55, 8. *Praedas et in Aequis, et in Volsco agro ingentes factas.* Infra 8, 11, 8. *Supplemento vel Latium propius esse, vel Volscos, quam Romam.* c. 37, 6. *Ager Apulus Samniumque evastatum.* ita plures ibi codices. 10, 20, 1. *Per Vescinos in Campaniam Falernumque agrum transit.* ubi v. Gronov. c. 31, 1. *Nec in Samnitibus adhuc, nec in Etruria pax erat.* 26, 25, 6. *Inde in Thraciam exercitum ac Maedos eduxit.* 30, 1, 2. *Uter Bruttios adversus Hannibalem, uter Etruriam ac Ligures provinciam haberet.* ubi v. Rhenan. 36, 7, 16. *Etruriam Ligurumque et Galliae Cisalpinae oram bello ardere audirent.* 41, 13, 6. *Quum in senatu de rebus in Istria Liguribusque prospere gestis disseruisset.* c. 19, 2. *Ob eas res in Gallia Liguribusque gestas.* Similiter etiam Curtius 5, 1. *Quae interim ductu imperioque Alexandri vel in Graecia, vel in Illyriis ac Thracia gesta sunt.* Ejusdem fere generis est illud 35, 40, 6. *Quina dena jugera agri data in singulos pedites sunt, duplex equiti.* ubi v. quae notantur.

Inde Apuliam ac mare superum petierunt] Quidam meo quidem judicio temere pro *superum* emendarunt *inferum*; cum Volsci fuerint ad inferum mare, Apuli ad superum. GLAR. Malim et ipse *superum*, ut Glareanus. Volsci enim ad inferum, Apuli ad superum mare sunt. SIG. *inde in Apuliam* Lovel. 2. sed solus. Deinde *mare inferum* plerique et optimi codd. cum editt. principibus. [Veith.] *mare superum* primum inveni in Ven. edd. annorum 1495. et 1506. tum Ascensianis ann. 1510. 1513. et 1516. atque Paris. anni 1529. Ex scriptis autem eam lectionem servant tantum Portug. in margine, Gaertn. et Fragm. Hav.

dissipati sunt: inde Apuliam ac mare inferum pe-
10 tierunt. Consul, concione advocata, laudatum
tribunum decem bubus aureaque corona donat.
ipse, jussus ab senatu bellum maritimum curare,
11 cum praetore junxit castra. ibi, quia res trahi se-

Verum tamen est, ut Glareanus et Sigonius observarunt, *mare inferum* hic ferri non posse. Vel itaque eorum sententiae, quorumdam codd. auctoritate ac suffragio firmatae, adsentiendum est, vel legendum puto *inde Apuliam ab mari infero petierunt.* Glareani emendationem probat etiam Cl. Wesseling. 2. Observ. 26. Praeterea *petunt* Lovel. 4. Post vocem sequentem *consul* folium deerat in Lovel. 5. usque ad verba *pro salute nostra*, quae exstant c. 30, 7.

§. 10. *Decem bobus aureaque corona donat*] *decem bubus* Florent. Leid. 1. Lovel. 2. et Klock. quod recepi. Infra 7, 37, 1. *Aurea corona eum et centum bubus, eximioque uno albo opimo auratis cornibus donat. Milites* etc. *singulis bubus binisque privis tunicis donati.* Ita etiam illo loco iidem aliique codd. 22, 10, 7. *Praeterea bubus Jovi trecentis, multis aliis Diis bubus albis atque ceteris hostiis.* 26, 48, 14. *C. Laelium corona aurea ac triginta bubus donavit.* 28, 38, 8. *Quum centum bubus votis in Hispania Jovi sacrificaret.* ubi iterum vide. Adde Ciofan. et Inl. N. Heinsium ad Nason. Ep. 5. Her. 116. etiam Oudendorp. ad Frontin. 2. Strateg. 4, 17. et Voss. 4. Gramm. 15. Praeterea *atque aurea corona* Lovel. 4. Mox *jussus a senatu* Voss. 1. Leid. 2. Lovel. 1. Portug. Gaertn. et Haverk.

§. 11. *Ibi, quia res trahi segnitia Graecorum non committentium se in aciem videbatur*] *Ibiq; res* Lovel. 3. Harlej. 2. Portug. Haverk. et Fragm. Hav. sollemni librariorum errore. V. ad 5, 29, 3. Deinde *segnitie Graecorum* Voss. 1. Leid. 2. et Lovel. 1. V. infra ad 31, 6, 5. Tum *non comitē tm̄ se in acie* Gaertner. De locutione *committere se in aciem* v. supra ad 4, 27, 6. Denique *res trahi videbantur* Voss. 2. Leid. 1. Lovel. 2. 3. 4. Flor. Klock. Gaertn. Hearnii Oxon. L. 2. et C. atque edd. principes. *videbatur* primum obvium fuit apud Vascos. quod praeter Gryphium ac Sigonium reliqui editores servarunt. Utrumque dici potest. *Res* enim hic est bellum. Jam vero *rem* et *res gerere* aeque in usu fuit. V. supra ad 3, 70, 10. Optimos itaque codd. et vetustissimas edd. secutus *videbantur* restitui. Mox *T. Mallium* Lovel. 3. 4. et Gaertn. *T. Manilium* Florent. et Leid. 1. V. ad 34, 53, 2. Praenomen *T.* abest apud Hearnium ab Oxon. C.

§. 12. *Consularia comitia habuit, aemulumque decoris sui*] Quia T. Manlius, qui comitia habebat, Gallum et ipse singulari in certamine obtruncarat. SIG. *comitia consularia* omnes, quos adhibui, codices uno ore; quare eos audiendos censui. Tum *aemulum quamquam decoris sui* Leid. 1. *Aemiliumque sui decoris* Gaertn.

Absentem M. Valerium Corvinum, id enim etc.] Scribe *Cor-*

gnitia Graecorum non committentium se in aciem
videbantur, dictatorem comitiorum caussa T. Man-
lium Torquatum ex auctoritate senatus dixit. Di- 12
ctator, magistro equitum A. Cornelio Cosso dicto,
comitia consularia habuit, aemulumque decoris

vum, non *Corvinum*. Sic enim est in Capitolinis tabulis, et veteribus plerisque libris. Egregie. Ut enim *Albus*, *Rufus*, *Crassus*, *Luscus*, *Longus*, cognomina primum inventa sunt, post autem *Albinus*, *Rufinus*, *Crassinus*, *Luscinus*, *Longinus* subsecnta sunt: sic, qui primus cognomen hoc tulit, *Corvus*, posteri *Corvini* appellati sunt. SIG. *Corvum* MS. Sed *Corvinum* cognomen uno ore scribunt, et dicunt Marcellin. 24, [4.] et alii. Poëtae quoque Claudianus [1. in Eutrop. 460.] et Manilius [1, 780.] et Juvenalis Sat. 8, [5.] V. Muret. ad Propert. 3. El. 9, [66.] KLOCK. M. Valerii cognomen integrum *CORVVS* exstat correctissime in fragmentis Capitolinis. Ceterum in omnibus quorumcumque vulgatis auctorum exemplaribus passim recentiori et magis usitato Valeriorum cognomine *Corvinus* appellatur. Quod, quia posteriorum temporum librariis atque etiam historicis magis notum erat, vetustius illud exclusisse videtur. Nam qui corvo adjutante Gallum occidit, rndi cognomine militari *Corvum* appellatum potius fit verisimile: velut in antiquioribus Livii exemplaribus reperiri testatur Sigonius, atque item in Cuspiniani tabulis legitur. Posteros vero ejus familiae ab eodem Corvinos appellatos existimari potest. Sic enim primum *Albi*, *Crassi*, *Rufi*, *Mamerci*, *Longi*, *Laevi*, *Lusci* inveniuntur appellati; quorum posteri derivativo cognomine *Albini*, *Crassini*, *Rufini*, *Mamercini*, *Longini*, *Laevini*, *Luscini*. Quapropter non dubitarem in Livio, Cicerone, Gellio, Valerio Maximo, aliisque auctoribus antiquis, qui hujus M. Valerii mentionem faciunt, vulgatum illud cognomen *Corvinus* in *Corvus* mutare. PIGH. in Annal. ad ann. CDV. p. 296. Propert. [3. Eleg. 9, 66.]

Et cui cognomen corvus habere dedit.

Pall. pr. et sec. et hic *M. Valerium Corvum*, et mox *Collega Corvo de plebe M. Popilius Lenas quartum consul futurus datus est.* Iterum c. 27. *M. Valerius Corvus* duo exprimunt MSS. ut et c. 28. c. 39. fin. c. 40. m. l. 8, 16. Bis ita quoque lege l. 9, 17. GEBH. *Corvum* constanter servant omnes, quos consului, codices scripti hoc loco, et mox hoc cap. tum cap. seq. omnibusque fere locis, quae Gebhardus indicavit. *Corvum* etiam codd. Oxonienses hic exhibere, Hearne auctor est. Quamvis autem et olim et hodie de vero Valerii cognomine dnbitatum fuerit, ac nonnulli exstiterint, qui eum *Corvinum*, alii qui *Corvum* dictum esse existimaverint; quorum catalogum v. apud Doct. Arntzen. ad Aur. Vict. de vir. inl. 29, 1. posterius tamen praefero. Ut ita sentiam, primo me permovet marmorum Capitolinorum, quum consnlarium, tum triumphalium, auctoritas, in quorum fragmentis, ubi, primae-

sui absentem M. Valerium Corvum (id enim illi deinde cognominis fuit) summo favore populi, tres
13 et viginti natum annos, consulem renunciavit. collega Corvo de plebe M. Popillius Laenas quartum consul futurus datus est. Cum Graecis a Camillo nulla memorabilis gesta res: nec illi terra, neo Roma-
14 nus mari bellator erat. Postremo, quum litoribus arcerentur, aqua etiam praeter cetera necessaria usui

vam scripturam postea corruptam fuisse, nulla suspicio esse potest, quater *CORVVS* cognominatur. Deinde unanimis consensus septemdecim codicum, partim quos ipse vidi, partim quorum apud me sunt excerpta, quinque Oxoniensium, quos Hearne consuluit, duorum Palat. Gebhardi, et plerorumque veterum, quos Sigonius adhibuit. His obponuntur aliorum scriptorum Msti plerumque Valerium *Corvinum* vocantes. Verum vel hi scriptores sunt aut Livio aequales, aut non multo recentiores, in quorum Mstis librarios notius *Corvini* cognomen, quod Valerii posteri obtinuerunt, alteri *Corvo* substituisse, Pighio consentio: vel diutius post Livium scripserunt, quales ipsi errare potuerunt. Obponuntur etiam loca poëtarum, quibus aliquid propter metrum concedendum puto, vel quod grandius sonaret. Certe unius vel alterius testimonium efficere nequiit, ut sententiam mutarem.

Id enim illi deinde cognominis fuit] *id enim belli deinde cognominis fuit* Voss. 2. Leid. 1. Lovel. 2. 3. et Fragm. Hav. a m. 1. *id enim ille deinde cognitionis fuit* Lovel. 4. *id enim illi deinde loco cognominis fuit* Harlej. 2. Portug. Gaertn. Haverk. et Hearnii Oxon. B. Sed nihil muto. *id cognominis* enim dictum est, ut *id negotii* 3, 15, 3. *id monumenti* 4, 7, 10. *id temporis*, v. ad 5, 43, 4. *id praesidii* 23, 17, 11. et 44, 21, 10. *id inopiae* 23, 19, 13. *id locorum* 25, 22, 1. et c. 32, 2. *id hominum* 30, 12. [?] *id consilii* 34, 29, 12. et 36, 9, 7. *id praecipui*, v. ad 42, 31, 2. *id ignominiae* 43, 17, 8. *id belli*, v. Gronov. ad Epit. Liv. 44. Ejusdem generis sunt *quidquam mandati* et similia, de quibus v. ad 32, 37, 5.

Tres et viginti natum annos consulem renunciavit] *III. et XXX. natum annos* Klock. Male. Valer. Max. 8, 15, 5. *Tertium et vigesimum annum ingresso consulatum largiti*. Eutrop. 2, 6. *Propter hoc meritum annorum trium et viginti consul est factus*. Vox *natum* deficit in Leid. 2. ut forte voluisse videri possit *trium et viginti*, seu *III. et XX. annorum consulem*. Sed reliqui vulgatum tuentur. Deinde *consulem nunciavit* Fragm. Hav. *consulem pronunciavit* Portug. a m. 2. Sed *renunciare* in hac re proprium verbum est. Cic. 2. de Orat. 64. *Quum ex centuria sua renunciaret Acidinum consulem*. 5. in Verr. 15. *Quum esses praetor renunciatus*. *Pronunciare*, sed de praecone, usurpat Sueton. in Domit. 10. *Oc-*

deficiente, Italiam reliquere. Cujus populi ea, cu- 15
jusque gentis claſſis fuerit, nihil certi est. maxime Siciliae fuiſſe tyrannos crediderim. nam ulterior Graecia, ea tempeſtate inteſtino feſſa bello, jam Macedonum opes horrebat.

XXVII. Exercitibus dimiſſis, quum et foris pax 1
et domi concordia ordinum otium eſſet, ne nimis lactae res eſſent, peſtilentia civitatem adorta coëgit

cidit et Flavium Sabinum, quod eum comitiorum consularium die destinatum perperam praeco non consulem ad populum, sed imperatorem pronunciavit.

§. 13. *M. Popillius Laenas quartum consul futurus*] *M. Pompilius* Lovel. 2. Harlej. 2. Gaertn. Leid. 2. Portug. et Haverk. *M. Papilius* Lovel. 3. *M. Popilius* Voſſ. duo, Leid. 1. Lovel. 4. et Fragm. Hav. V. ad 7, 12, 1. Tum *quartus consul* Voſſ. 2. et Lovel. 3. *quarto consul* Harlej. 2. Gaertn. et Haverk. V. ad 5, 16, 1. Mox alio ordine *memorabilis res gesta* Lovel. 2. et 4. et *nec Romanus bellator mari erat* vett. edd. usque ad Aldum. *bellaturus* autem, pro *bellator*, Harlej. 2.

§. 14. *Quum litoribus arcerentur*] *a litoribus* Lovel. 4. Male. V. supra ad 5, 8, 8.

Aqua etiam praeter cetera necessaria usui deficiente, Italiam reliquere] *praeter necessaria cetera usui* Voſſ. 1. Leid. 2. et Lovel. 1. *praeter cetera usui necessaria* Lovel. 4. *praeter alia necessaria usui* vett. edd. Sed Frobenius primus anno 1535. *cetera*, pro *alia*, subſtituit, consentientibus scriptis. Tum *Italiam relinquere* Leid. 1. *Italiam liquere* Hearnii Oxon. N.

§. 15. *Cujus populi ea, cujusque gentis classis fuerit* etc.] Vereor ne claſſis ea Timoleontis Corinthii fuerit, qui priore anno Dionysium tyrannum Syracusanum vicit et regno exegit, legesque Siciliae victor dedit, ut scribit l. 16. Diodorus; qui idem fortaſſe Italiae quoque oram, tanta elatus victoria, claſſe tentaverit. Idem tamen poſt Postumii tyranni praedonis, aliorumque quorundam, quos idem Timoleon ſuſtulit, meminit. SIG. *Cujus gentis classis fuerit*, reliquis omiſſis, Leid. 1. *Cujus populi ea, cujus gentis* Klock. *Cujus populi ea, cujusve gentis* legendum ad oram Livii conjecit Cl. Ant. Perizon.

Ulterior Graecia, ea tempestate intestino fessa bello] Voces *ea tempestate* non adparent in Harlej. 2. et Portug. *ulterior Graeciae tempestute* perperam praefert Leid. 1. Mox *orebat*, pro *horrebat*, Lovel. 1.

§. 1. *Domi concordia ordinum otium esset, ne nimis laetae res essent*] *domi concordia ordinum esset* Harlej. 1. [Veith.] Male. Quod hic *concordia ordinum otium*, supra *ab seditionibus urbanis otium* vocat, 4, 35, 2. Praeterea *ne minus laetae res essent* idem Harlej. 2. sollemni scribarum lapsu. V. infra ad 36, 9, 7. *ne nimis res laetae essent* Lovel. 4.

Pestilentia civitatem adorta

senatum imperare decemviris, ut libros Sibyllinos inspicerent; eorumque monitu lectisternium fuit.
2 Eodem anno Satricum ab Antiatibus colonia deducta, restitutaque urbs, quam Latini diruerant. et cum Karthaginiensibus legatis Romae foedus ictum,

coëgit senatum imperare duumviris] Legendum *decemviris*. GELEN. Vox *civitatem* deest in Harlej. 1. *civitatem adorta* in Lovel. 2. *adorta coëgit senatum imperare* in Voss. 2. Leid. 1. et Lovel. 3. Deinde *coëgit Patres* praeferunt Portug. Gaertn. et Haverk. V. ad 34, 56, 3. Mox *imperare duumviris* ex scriptis unus Harlej. 1. Ad quam scripturam proxime accedunt Voss. 2. Leid. 1. et Lovel. 3. *his*, vel *hiis*, *viris* praeferentes. At, loco *duumvirûm* jam *decemviros* creatos esse, supra retulit Liv. 6, 42, 2. *imperare decemviros* Voss. 1. Leid. 2. et Lovel. 1.

Eorumque monitu lectisternium fuit] *eorum monitu lectisternium actum* Harlej. 2. Portug. et Haverk. *lectisternium actum* se etiam in Oxon. B. invenisse, auctor est Hearnius. At saltem dedissent *factum*. Ita enim Livius loquitur supra 5, 13, 6. *Lectisternio tunc primum in urbe facto. lectisternium habitum est* infra dicit 8, 25, 1. et 22, 10, 9. Vulgatum tamen rectum est. Supra hoc lib. c. 2, 2. *Tertio tum post conditam urbem lectisternium fuit.*

§. 2. *Satricum ab Antiatibus colonia deducta*] *reducta* Leid. 2. quomodo in hac locutione etiam peccabatur supra 2, 21, 7. Et solent passim *deducere* et *reducere* commutari in Mstis. V. ad 6, 26, 8. *educta* est in Lovel. 1. Mox *deruerant*, pro *diruerant*, Portug. a m. 1. *diverterant* Lov. 4. et Florent. a m. 1.

Et cum Carthaginiensibus legatis] Prima vocula deest in Haverk. Deinde *cum Karthaginensibus*, vel *cum Carthaginensibus*, plerique codd. nostri. Sed v. infra ad 28, 26, 1. Mox vox *amicitiam* deficit in Leid. 1. *amicitiam et societatem* habent Gaertn. et vett. edd. usque ad Froben. qui *ac* dedit anno 1535.

§. 3. *T. Manlio Torquato II. C. Plautio consulibus*] Bis antea de hoc Manlio admonuimus: nam quo pacto hic *II. consul* dici potest, qui antea non fuit, nisi anno CCCXCVIII. pro *Cn. Manlio*, legas *T. Manlio*. Alii hoc in loco illud *iterum* ad C. Plautium posuere: qui tamen l. 8. ab initio non considerarunt *iterum consulem* dici, qui tum tertium erat. Duo autem Caji Plautii fuere, Proculus ac Venox. Proculus consul fuit anno CCCXCVII. Venox hoc loco et l. 8. ab initio: quare locum ambiguum puto. Et quis haec omnia persequetur? Quantum errorem attulit historiae Romanae ambitio illa et immortalitatis sitis? GLAR. In veteribus libris nota iterati honoris est adjuncta Torquato, [non Plautio.] at abesse tamen ab utroque debet. Nam nec Cassiodorus eam affert, et Torquatus in Capitolinis tabulis ea caret; quia numquam ante consulatum cepit, quum tamen bis dictaturam gesserit; et post *iterum*, *tertiumque consul esse*, non *tertium quartumque*, traditur. Neque vero Plautius ea nota affici debet, quia non est idem

quum amicitiam ac societatem petentes venissent. Idem otium domi forisque mansit T. Manlio Tor- 3
quato, C. Plautio consulibus: semunciarium tantum ex unciario foenus factum, et in pensiones aequas triennii, ita ut quarta praesens esset, solutio aeris

cum eo, qui paulo ante consul fuit; ille enim *Proculi* cognomen tulit, hic, ut opinor, *Hypsaei*. qua de re dicam in secundo hujus consulatu. SIG. Iterati consulatus nota adscribitur T. Manlio Torquato in omnibus scriptis meis, praeterquam in Lovel. 2. qui neutri consuli addidit. Priori consuli adscribitur etiam in Hearnii Oxon. L. 2. B. C. et N. ut et in edd. vett. Postea Colonienses anno 1525. eamdem notam transtulerunt ad alterum consulem C. Plautium, quorum exemplum deinde imitati sunt Cervic. Ascens. anno 1530. aliique. Quamvis autem Sigonius postea vocem *secundum* sive notam *II.* neutri consuli addendam docuerit, eamque ex contextu ejecerit, nemo tamen recte monentum audire voluit ante Gronovium, qui lectionem Sigonii anno 1665. recepit. Miror autem id non fecisse Gruterum in postrema ed. in qua exprimere emendationes Pighii solitus est. Is autem Sigonio consentit in Annal. ad ann. cdvi. p. 297. Hunc autem primum T. Manlii consulatum esse, patet ex illis, quae supra dicta sunt ad c. 19. hujus lib. §. 9. [*Torquato secundo* Veith.]

Semunciarium tantum ex unciario foenus factum] *semiunciarium* Voss. 2. Lovel. 2. 4. Harlej. 2. Portug. Gaertn. Haverk. et plures ex prioribus editionibus. Non multum hinc abit Lovel. 3. transpositis literis *semiunciarium* praeferens. V. infra ad 34, 1, 3. Deinde *factum foenus* editi Aldo priores, qui, adstipulantibus scriptis, ordinem vocum mutavit, et *foenus factum* vulgavit.

In pensiones aequas triennii, ita ut quarta praesens esset, solutio aeris alieni dispensata est) Vet. lib. *in triennium*. SIG. *pensiones aequas in triennium* Harlej. 2. *in pensiones aequas in triennium* Portug. Gaertn. Haverk. et Hearnii Oxon. B. Optimi codices aliique omnes in vulgatam scripturam conspirant. Doujatius tamen observat, aes alienum quatuor pensionibus dissolvi jussum esse, ita ut prima quarta pars statim repraesentaretur; quartae aliae partes sub finem primi, secundi, ac tertii anni, omnes intra triennium numerarentur. Hac de caussa legi malebat *in triennium*, vel potius *triennio*. Posset lectio *in pensiones aequas in triennium* recipi, si meliorum codicum auspicio probaretur. Ita enim loquitur 30, 37, 5. *Decem millia talenti, descripta pensionibus aequis in annos quinquaginta solverent*. At tum potius, ut repetitionem τοῦ *in* vitaret, dicturus fuisse videtur Livius, *et pensionibus aequis in triennium solutio aeris alieni dispensata est*, quomodo etiam loco laudato extulit. Potuisset etiam dicere *in pensiones aequas per triennium*, ut infra 38, 9, 9. *Quingenta Euboïca darent talenta: ex quibus ducenta prae-*

4 alieni dispensata est. et sic quoque parte plebis adfecta, fides tamen publica privatis difficultatibus potior ad curam senatui fuit. Levatae maxi-
5 me res, quia tributo ac delectu supersessum. Tertio anno post Satricum restitutum a Volscis, M. Valerius Corvus, secundum consul cum C. Poetelio factus, quum ex Latio nunciatum esset, legatos

sentia, trecenta per annos sex, pensionibus aequis. vel *in pensiones aequas intra triennium*, ut 38, 38, 13. *Argenti probi duodecim millia Attica talenta dato intra duodecim annos pensionibus aequis.* Quum tamen non tantum major pars codicum, sed et omnes integriores vulgatum servent, id mutare religio est. *pensiones aequas triennii*, ut *pensiones decem annorum* 33, 30, 7. *Mille talenta daret populo Romano: dimidium praesens, dimidium pensionibus decem annorum. aequae pensiones triennii* sunt aequae ratione non tantum summae solvendae, sed et ratione temporis, intra quod solutio erat praestanda. Vox *triennii* male deficit in Lovel. 4. Praeterea *ut quarta pars esset* non recte obferunt Voss. 2. Lovel. 3. et Portug.

§. 4. *Fides tamen publica privatis difficultatibus potior ad curam senatui fuit*] *fides tū publica* Lovel. 2. V. ad 22, 17, 5. *potius ad curam* Harlej. 2. *ad curam senatus fuit* Lovel. 4. a m. 1. *potior ad curam*, ut apud Cic. in Topic. 2. *Inveniendi vero artem, quae Topice dicitur, quaeque ad usum potior erat, totam reliquerunt.* 1. de Finib. 4. *Judicabit nulla ad legendum his esse potiora.*

Quia tributo ac delectu supersessum] *dilectu* Florent. Lovel. 1. et Klock. V. ad 37, 51, 7. *quia dilectos tributo supersessum* Leid. 1. *tributo ac delectui* Voss. 2. Harlej. duo, Gaertn. et Fragm. Hav. Cic. 1. de Invent. 40. *Sunt autem, qui putant, nonnumquam posse complexione et oportere supersederi.* 4. ad fam. Ep. 2. *Ut supersedeas hoc labore itineris.* In verbis praecedentibus *Levatae maximae res* errore operarum edidit Froben. anno 1535. quae lectio tamen per reliquas editiones omnes propagata est, donec tandem Dan. Heinsius in Elzevir. emendaret.

§. 5. *M. Valerius Corvus secundum consul cum C. Petilio factus*] Petilio etiam adjiciendum *II.* quippe qui fuit consul anno cccxcv. nisi quis alium fuisse contendat: quod ut negari, ita sciri non potest. GLAR. Quemadmodum ex sententia Glareani sciri nequit, consulem hujus anni C. Poetelium diversum esse ab illo, qui supra memoratur hoc lib. c. 11, 2. ita vicissim adfirmari nequit, eumdem esse: quare cautius egisset Glareanus, si non pronunciasset, Poetelio etiam adjiciendum esse *secundum.* Verum ex mea aliorumque sententia illud *secundum* Poetelio non est addendum. In nullo enim invenitur codice; ut nec apud

tos ab Antio circumire populos Latinorum ad con-
citandum bellum; priusquam plus hostium fieret, 6
Volscis arma inferre jussus, ad Satricum exercitu
infesto pergit. quo quum Antiates aliique Volsci
praeparatis jam ante, si quid ab Roma moveretur,
copiis obcurrissent, nulla mora inter infensos diu-
tino odio dimicandi facta est. Volsci, ferocior ad 7
rebellandum, quam ad bellandum, gens, certa-

Censor. de Die nat. c. 17. neque etiam in ullis fastis, praesertim autem non in marmoribus Capitolinis, quae, licet hoc anno lacera, Poetelii tamen cognomen *VISOLVS* praeferunt, eique iterati consulatus notam *II.* non adjiciunt. Non addo, consules hujus anni et anni CCCXCV. diversos videri, quoniam hujus anni consul in marmoribus Capitolinis cognominatur *Visolus*, ab aliis *Libo*; unde Pighius eum duo illa cognomina *Libo Visolus* habuisse opinatur in Annal. ad ann. CDVII. p. 298. at consul anni CCCXCV. Livio supra c. 11, 2. vocatur *C. Poetelius Balbus*. Dixi enim ad illum locum, verisimilem esse conjecturam Sigonii, qui *Libo*, pro *Balbus*, emendandum censet, quoniam etiam illius anni consul *Libo Visolus* in marmoribus Capitolinis vocetur. Ceterum *Poetilio*, vel *Petilio*, scripti. V. ad 3, 35, 11. Tum *Corvus secundus consul* Voss. 2. Lovel. 3. et Gaertn. *Corvus iterum consul* Lovel. 4. In verbis sequentibus *quum exultatio nuncia esset*, pro *quum ex Latio nunciatum esset*, praeferunt Voss. 2. et Lovel. 3. *quum exultatio nunciatum esset* Leid. 1.

Legatos ab Antio circumire populos] *legatos Antio* Lovel. 4. Male. V. ad 4, 7, 4. Tum *circuire* Haverk. V. supra ad 3, 6, 9.

§. 6. *Nulla mora inter infensos diutino odio dimicandi facta est*] *offensos diutino odio* Leid. 2. et Lovel. 2. V. Cel. Burm. ad Suet. Galb. 3. *infestos diutino odio* Lovel. 1. a m. 1. sollemni scribarum errore. V. ad 2, 46, 7. *infensos tam diutino odio* Lovel. 4. et Neapol. Latinii. Sed *infensus odio*, ut *infensus ira* 2, 12, 12. *Rex simul ira infensus, periculoque conterritus.* ubi tamen alii codd. praeferunt *incensus*. Deinde *τὸ est* ignorat Lovel. 2. Praeterea verbis praecedentibus *Antiates et alii Volsci* Lovel. 4. Tum *si quid a Roma* Voss. 2. Lovel. 3. Portug. et Gaertn.

§. 7. *Volsci, ferocior ad rebellandum, quam ad bellandum, gens, certamine victi, fuga effusa*] Non ambigo de hac lectione, quam et vetustissimae agnoscunt editiones. Sed cur tam bona et aperta lectio Pall. membranas non habet assertores? ex quibus primus ac tertius: *Vulscorum ad rebellandum magis, quam ad bellandum, gens certamine victa fugit.* In Pal. sec. fuerat initio. *Volsci, ferocior ad rebellandum gens, certamine victi.* GEBH. Codices etiam quidam eorum, quos con-

mine victi, fuga effusa Satrici moenia petunt. et, ne in muris quidem satis firma spe, quum corona militum cincta jam scalis caperetur urbs, ad quatuor millia militum, praeter multitudinem inbellem,
8 sese dedidere. Oppidum dirutum atque incensum: ab aede tantum Matris Matutae abstinuere ignem. Praeda omnis militi data. Extra praedam quatuor millia deditorum habita. eos vinctos consul ante

suluí, a vulgato discedunt. *Volscorum ferocior ad rebellandum, quam ad bellandum, gens certamine victa fugit* habet Voss. 2. *Volscorum ad rebellandum, quam ad bellandum, gens certamine victa fugit* Fragm. Hav. a m. 1. in quo manus altera inter versus adscripsit vocem *ferocior*, et *fugit* mutavit in *fuga*. *Volscorum ad rebellandum magis, quam ad bellandum, gens victa fugit* Lovel. 3. Neque inde differt. scriptura Lovel. 2. nisi quod in eo sit *victi*, pro *victa*. Praeterea *ferociter*, pro *ferocior*, praefert Leid. 2. *ferocior ad rebellandum magis* Gaertn. Nihil mutandum est. *Volsci, gens ferocior* dictum est per adpositionem, ut infra 38, 16, 1. *Galli, magna vis hominum, nullam gentem parem armis rati, in Dardanos pervenerunt.* ubi alia vide. Praeterea *effusa Satrici moenia petiit* Fragm. Hav. *effusaque Satrici moenia petit* Lovel. 2. Verum et hic vulgatum *Volsci* etc. *certamine victi, fuga effusa petunt* verum est. *fuga effusa* nostro frequentissimum est. V. ad 40, 28, 4. [*certamine victa fugit effusaque Satrici* Veith.]

Et, ne in muris quidem satis firma spe] Vocula *ne* a librario Haverk. omissa est. Tum *satis firma spe* Leid. 1. et Harlej. 1. *satis firma spem* Florent. *satis firma spes* Portug. Librariis fraudi fuisse videtur, quod non adsecuti sint, haec dicta esse per ellipsin participii verbi substantivi, quam ob caussam alibi etiam saepe errarunt. V. supra ad 4, 47, 7.

Ad quatuor millia militum, praeter multitudinem inbellem, sese dedidere] *agmen militum praeter multitudinem* Lovel. 2. *ad duum milium praeter multitudinem* Voss. 2. et Lovel. 3. sed *quatuor millia deditorum* mox memorantur. *ad quatuor millia praeter multitudinem* Harlej. duo, Portug. Gaertn. omnesque edd. usque ad Cl. Jac. Gronov. qui primus, adoptata voce, *ad quatuor millia militum* edi curavit: quomodo etiam praeferunt reliqui codd. nisi quod alio ordine *ad quatuor militum millia* sit in solo Florent. Vox *militum* exciderat ob similitudinem alterius *millia*, vel *milia*; unde etiam factum, ut ea omissa in uno et altero Msto *milium*, pro *milia*, scriptum fuerit. Deinde *praeter imbellem multitudinem* Lovel. 4. Insuper *sese dedere* idem Lovel. 4. *se dedere* edd. Rom. anni 1472. et Parm. Sed saepius *dedere* et *dare* commutantur. V. infra ad 39, 50, 9.

§. 8. *Oppidum dirutum atque*

currum triumphans egit: venditis deinde magnam pecuniam in aerarium redegit. Sunt, qui hanc 9
multitudinem captivam servorum fuisse scribant: idque magis verisimile est, quam deditos venisse.

XXVIII. Hos consules secuti sunt M. Fabius 1
Dorso, Ser. Sulpicius Camerinus. Auruncum inde bellum ab repentina populatione coeptum. metu- 2
que, ne id factum populi unius, consilium omnis

incensum] *diruptum* Voss. 1. Lovei. 1. et Fragm. Hav. sed duo posteriores codd. a m. 1. nam a manu altera litera *p* deleta est. V. ad 9, 45, 17.

Ab aede tantum Matris Matutae abstinuere ignem] Ratio forte fuit prodigium supra memoratum 6, 33, 5. Superfuit itaque adhuc tempore belli Punici secundi, infra 28, 11, 2. *abstinuerunt ignem* est in Gaertn.

Extra praedam quatuor millia deditorum habita] *habiti* Mediol. edd. annorum 1495. et 1505. ac Ven. anni 1498. Idem etiam in contextum receperunt Ascens. 1513. et 1516. ac Paris. 1529. altera lectione in marginem rejecta. Id ferri posset, si codd. fide niteretur: alibi enim Livius ita loqui solitus est. V. ad 37, 39, 12. At recepta lectio in scriptis constanter superest, nisi quod *habitae* legat Leid. 1. ubi ultima litera *e* perperam adhaesit ex principio vocis seq.

Eos vinctos consul ante currum triumphans egit] *eos victos* Voss. 1. V. ad 30, 12, 7. *eos victor consul* Portug. Sed recepta scriptura proba est. Mox *venditisque*, adscita conjunctione *que*, Portug. et Haverk.

§. 9. *Idque magis verisimile est, quam deditos venisse*] *idque magis veris simile* Leid. 1. *idque magis verosimile* Portug. a m. 1. *id magis verisimile* edd. principes. Particulam *que* primus addidit Froben. anno 1535. eamque servant omnes scripti. Praeterea *venisse* Voss. duo, Leid. 2. Florent. Lovel. 1. 2. 3. 4. Harlej. duo, Gaertn. et Haverk.

§. 1. *M. Fabius Dorsuo*] *Dorso*, ut supra dixi. SIG. *Dorsuo* servant Voss. 1. Leid. duo, Lovel. 1. 3. 4. Harlej. 1. et, ut videtur, Florent. ex quo nihil notatum video. Corruptius *Dorsus* habent Voss. 2. Gaertn. et Fragm. Hav. Corruptissime *Drusus* Lovel. 2. Harlej. 2. et Portug. Solus meorum Haverk. minimae auctoritatis codex, hic tamen recte *Dorso* praefert, quam scripturam probat et adstruit Pighius in Annal. ad ann. CDVIII. p. 300. V. etiam supra ad 5, 46, 2. Vetustae editiones partim *Dorsuo*, partim *Dorsus* receperunt.

Auruncum inde bellum ab repentina populatione coeptum] *Aruncum* Lovel. 2. Harlej. 2. Portug. et Fragm. Hav. *inaruncum* Voss. 2. *inarum cum* Lovel. 3. *Aust cum* Gaertn. cum edd. antiquioribus. V. ad 2, 16, 8. et mox §. 3. *deinde*, pro *inde*, est in edd. Rom. anni 1472. et Parm. V. ad 36, 24, 10. Tum *a repentina* Voss. 1. Leid. 2. Lov. 1. Portug. Gaertn. et Haverk. Hinc vox *populatione* deficit in Leid. 2. Deinde *captum*,

nominis Latini esset, dictator velut adversus armatum jam Latium L. Furius creatus, magistrum equitum Cn. Manlium Capitolinum dixit. et quum, (quod
3 per magnos tumultus fieri solitum erat) justitio indicto, delectus sine vacationibus habitus esset; legiones, quantum maturari potuit, in Auruncos du-

pro *coeptum*, legit Portug. V. supra ad 6, 27, 4.

§. 2. *Dictator velut adversus armatum jam Latium L. Furius creatus*] *adversum armatum jam Latium* Florent. Voss. duo, Leid. duo, Lovel. 1. 3. Harlej. 1. et Gaertn. Verum non modo ingratus sonus lectionem hanc rejiciendam probat, sed etiam mos Livii, de quo v. ad Epit. Liv. 47. *Latinum* Lovel. 1. a m. 1. et Lovel. 2. Post eam vocem verbum *esset* inseritur perperam in Gaertn. Denique *vel Furius* Florent. Paullo ante *Latini nominis*, ordine mutato, Lovel. 4.

Cn. Manlium Capitolinum] *C. Manlium* Voss. 1. Leid. 2. et Lovel. 1. ac 2. V. supra hoc lib. c. 3, 3. *T. Manlium* Lovel. 2. Portug. Gaertn. et Haverk. *Cos. Manlium* Leid. 1.

§. 3. *Delectus sine vacationibus habitus esset*] *dilectus* Florent. et Leid. 1. V. ad 37, 51, 7. *sine vocationibus* Harlej. 2. et ed. Parm. V. supra ad 5, 8, 2. Tum *habitus est* Haverk.

Legiones, quantum maturari potuit, in Auruncos ductae] *quantum* exsulat a Leid. 1. Ejus loco *qui tum* praefert Harlej. 2. *maturare potuit legiones* Leid. 2. Deinde *in Aruncos* Voss. 2. Lovel. 2. 3. et Portug. *in Arruncos* Fragm. Hav. *in Auruncium* Harlej. 2. et Haverk. Forte dare voluerunt *in Auruncum*, ut se in Oxon. B. invenisse Hearne testatur. At nullus praeterea huic lectioni favet. *in aurũeos* Gaertn. V. paullo ante ad §. 1. et infra ad 8, 15, 3. Praeterea *ducit* Lovel. 2.

Praedonum magis, quam hostium] *quam hominum* Lovel. 4. sollemni librariorum aberratione. V. infra ad 23, 37, 11. Supra 3, 7, 1. *Volscis Aequisque praedonum potius mentem, quam hostium, dedit.*

Prima itaque acie debellatum] *Prima utique acie* Voss. 2. Lovel. 3. et Gaertn. Saepe ita variant scribae in codd. antiquis. V. supra ad 3, 52, 5. 5, 43, 4. Infra hoc libro c. 30, 18. 8, 13, 17. 9, 43, 11. et alibi. Deinde *debellatum est* non modo scripti Florent. Voss. 1. Leid. duo, Lovel. 1. 2. 3. 4. (in Lovel. 5. hic folium deesse supra monitum est) Harlej. duo, Portug. Klock. Gaertn. Haverk. Fragm. Hav. et Hearnii Oxon. L. 2. ac B. sed etiam omnes excusi usque ad Gronovium, qui nulla hujus mutationis reddita caussa, omisit τὸ *est*, exemplum ejus reliquis recentioribus secutis; quod pristino loco restitui.

§. 4. *Dictator tamen, quia et ultro bellum intulerant, et sine detrectatione*] *Dictator autem, quia* Klock. *Dictator tum, quia* Portug. [Veith.] Infinitis locis voces *tñ*, id est *tamen*, et *tũ*, id est *tum*, in Mstis confunduntur. V. infra ad 22, 17, 5.

çtae. ibi praedonum magis, quam hostium, animi inventi. Prima itaque acie debellatum est. Dicta- 4
tor tamen, quia et ultro bellum intulerant, et sine detrectatione se certamini obferebant, Deorum quoque opes adhibendas ratus, inter ipsam dimicationem aedem Junoni Monetae vovit: cujus dam-

Dictator tumque Gaertn. Similiter etiam confundi τὰ *q;* id est *que*, et *q²*, id est *quia*, supra vidimus ad 5, 29, 3. Tum prior vocula *et* omittitur in Leid. 2. Lovel. 1. Harlej. 2. Portug. et Haverk. V. ad 2, 44, 3. Hinc *intulerat* Voss. 2. *intulerunt* Leid. 1. Deinde posterius *et* omittitur in Haverk. Insuper *sine detratione* Portug. *sine detractione* Florent. Voss. 2. Leid. 1. Lovel. 2. 3. Gaertn. Haverk. et Fragm. Hav. *sine detractatione* Voss. 1. Leid. 2. et Lovel. 1. V. infra ad 34, 15, 9.

Se certamini obferebant] *sine certamte offerebant* Haverk. *se certatum offerebant* Fragm. Hav. a m. 1. *se ad certamen offerebant* Harlej. 2. Sed *obferre se certamini*, ut *obferre se concordiae* 2, 60, 2. ubi v. quae notantur.

Aedem Junoni Monetae vovit] *Junoni monitate* Leid. 1. et Harlej. 1. *Junoni Monitae* Florent. quomodo mox §. 6. in eodem Florent. Leid. 1. et Harlej. 1. scriptum superest. Vox *vovit* perperam deficit in Portug.

Cujus damnatus voti] *Votum* Cic. [2. de Leg. 16.] dixit esse *sponsionem*, *qua Deo obligamur*, ut interim Juristarum ac Theologorum definitiones praetermittamus. Qui vero vota pro re aliqua a Diis impetranda faciebat, *vovere*, seu *vota suscipere*, et *nuncupare vota* dicebatur. Qui vero solvebat, *persolvere*, et *signare vota*. Cujusmodi quum passim exstent exempla, satis erit Plinium audire l. 10. ad Trajan. [ep. 36.] *Solennia vota pro incolumitate tua et suscepimus et solvimus, precati Deos, ut velint semper ea solvi, semperque signari.* ad quod et illud Juvenalis Satyr. 10, [55.] spectat.

Propter quae fas est genua incerare Deorum.

Nam cereas tabellas literis signatas, quae votum explicabant, Deorum imaginibus affigebant. At, qui votum susceperat, necdum voti compos persolverat, *reus voti* appellabatur. Virg. 5. Aen. [236.]

Vobis laetus ego candentem litore taurum
Constituam ante aras, voti reus.

Hoc est, ut Servius interpretatur, *voti debitor*. quem locum quoque enarrans Macrobius 3, 2. Saturnal. *Haec vox*, inquit, *propria sacrorum est*, *ut reus vocetur*, *qui suscepto voto numinibus se obligat*. Qui vero voto suscepto affecutus id, pro quo voverat, nondum tamen soluto voto *damnatus voti* dicebatur: quod clare Livii dicta 27, [45, 8.] demonstrant. *Deos omnes*, aït, *Deasque precabantur*, *ut illis faustum iter felixque pugna*, *matura ex hostibus victoria esset*, *damnaren-*

natus voti quum victor Romam revertiſſet, dicta-
5 tura se abdicavit. Senatus duumviros ad eam aedem pro amplitudine populi Romani faciendam creari juſſit. locus in arce deſtinatus, quae area
6 aedium M. Manlii Capitolini fuerat. Consules, dictatoris exercitu ad bellum Volscum usi, Soram

turque ipsi votorum, quae pro iis suscepissent. et 5, [25, 4.] *Haud mirum id quidem esse, furere civitatem, quae, damnata voti, omnium rerum potiorem curam, quam religione se eximendi, habeat.* et 39. [9, 4.] scribit: *Se pro aegrota vovisse, ubi primum convaluisset, Bacchis eum se initiaturam, damnatam voti Deûm benignitate exsolvere id velle.* Virgil. Ecl. 5, [79.]

— — — *tibi sic vota quotannis*
Agricolae facient; damnabis tu quoque votis.

Ubi Servius, *Quum praestiteris*, inquit, *quae homines te oraverint, reddes illos obnoxios ad vota solvenda. Nam sumus voti damnati et obnoxii, antequam reddamus.* Ex quibus patet, Alex. ab Alex. Genial. 3, 22. perperam *damnatum voti* interpretatum, qui voti compos vota exsolviſſet; quod praecipue ex praesenti loco dignoscitur, Nam dictator voti damnatus, nondum eo soluto, dictatura se abdicavit. Cui voto subsequenti anno satisfactum, statim subdit Livius, M. DONAT. Alia vide apud Brisson. 2. de Formul. p. 102. Adde Alciat. ad l. 6. ff. de Verb. Signif. Ceterum *ejus damnatus voti* Harlej. 2. et Portug. Mox *revertit*, pro *revertisset*, Klock.

§. 5. *Duumviros ad eamdem aedem pro amplitudine populi Romani faciendam*] Vet. lib. *ad eam aedem.* SIG. Flor. Voſſ. uterque, Rott. *ad eam aedem.* J. FR. GRON. *ad eam aedem* etiam omnes mei, et Oxonienses Hearnii codices. V. infra ad 10, 10, 6. Praeterea *dum*, pro *duumviros*, Lovel. 4. Deinde *pro amplitudine reip. faciendam* Lovel. 2. V. ad 38, 58, 6. *amplitudine populi Romani faciendam*, omiſſa praepositione, Harlej. 2. *pro amplitudine populi Romani facienda* Haverk.

Quae area aedium M. Manlii Capitolini fuerat] *quae aurea aedium* Lovel. 1. Vox *area* deest in Lovel. 4. vox *aedium* in Hearnii Oxon. C. utrumque vocabulum in Gaertn. Tum *M. Manli Capitolium fuerat* legit Fragm. Hav. *M Manlii Capitolini fuit* Portug. De aede M. Manlii in Capitolio v. supra 6, 20, 13.

§. 6. *Exercitu ad bellum Volscum usi, Soram* etc. *ceperunt*] *usis oram*, perperam divisis literis, Voſſ. 2. et Lovel. 3. *versi, Soram* Harlej. 2. Portug. et Haverk. [Veith.] Crediderunt librarii, per compendium scriptum fuiſſe *u si*, qui error admodum frequens est. Duplici errore lapsus est librarius Gaertn. *versis oram* praeferens. At *exercitu ad bellum Volscum verso, coram ceperunt* praefert Lovel. 2. Praeterea *incautos orti*, pro *adorti*, Lovel. 3. *in cautes adorti* Leid. 1. *incautos adorunti* Harlej. 1.

ex hoſtibus, incautos adorti, ceperunt. Anno poſt, quam vota erat, aedes Monetae dedicatur, C. Marcio Rutilo tertium, T. Manlio Torquato secundum consulibus. Prodigium extemplo dedica- 7
tionem secutum, simile vetuſto montis Albani prodigio. namque et lapidibus pluit, et nox interdiu

Aedes Monetae dedicatur] V. supra ad §. 4. Hanc autem aedem Kalendis Juniis dedicatam eſſe, ex Macrob. 1. Saturn. 12. observat Pighius in Annal. ad ann. CDIX. p. 301.

C. Marcio Rutilo tertium, T. Manlio Torquato secundum consulibus] Quidam codices utrique *tertium* dederunt, quidam *secundum*, sed utrique errant. Martius enim ter fuit hic consul, Manlius iterum, utcumque in prioribus inſtituatur lectio. GLAR. Quinam sint, qui utrumque hoc anno tertium consulatum adeptum exiſtimarint, nondum inveni. utrique vero notam *II.* addunt Colon. ed. anni 1525. et quaedam aliae: vocem *secundum* ed. Cervicorni: vocem *iterum* Ascens. anni 1530. quae lectio nullius codicis fide nititur. Unus enim Lovel. 4. priorem consulem *quartum*, alterum *tertium* fuiſſe dicit: unus etiam Lovel. 2. priori numerum nullum addit. reliqui omnes Marcium *tertium*, Manlium *secundum* fuiſſe tradunt, quod recte Glareanus hoc loco probavit. Verum ita admitti nequit conjectura, quam supra proposuit hoc lib. c. 19, 9. nempe c. 16, 1. pro *Cn. Manlio* legendum eſſe *T. Manlio*. Ceterum poſteriori consuli male praenomen *Gn.* tribuitur in Fragm. Hav. *M. T.* in Lovel. 2.

§. 7. *Simile vetusto montis Albani prodigio*] Hoc prodigium factum eſt Tullo Hoſtilio regnante, ut scripsit 1, [31.] SIG. Paullo ante *dedicatione secutum* perperam eſt in Leid. 1. et Harlej. 1.

Namque et lapidibus pluit, et nox interdiu visa intendi] Dodwellus de Cyclis Diſſert. 10, 80. scribit, se non facile credere, verba haec ad eclipsin aliquam, quae A. V. CDXII. Varroniano contigerit, fuiſſe referenda: nam sibi aegre persuaderi, eclipsium causas hoc saeculo Romanis fuiſſe explicatas; neque verba Livii eclipsin compertam supponere, et satis apte referri poſſe ad tenebras, quae propter nebulas, vel aliam quamcumque causam evenerunt. Hic quoque mihi accidit, quod saepe alibi in legendis illius scriptis, ut, quae lego, non intelligam: quae fortaſſe mea, non illius, culpa eſt. Primum non scio, quinam illi sint, qui hoc A. V. solem defeciſſe dicant. Si eorum sententia non alio fundamento, quam his verbis Livii, nititur, adsentior Dodwello, ex his non magis colligi poſſe defectionem solis quam ex iis, quae leguntur 38, 36, 4. *Luce inter horam tertiam ferme et quartam tenebrae obortae fuerant.* Nam de defectione solis aut lunae aliter loquitur. V. 37, 4, 4. et 44, 37, 7. Sin autem id ex aſtronomicis rationibus probatum dederunt, fruſtra adversus eos verborum argutiis contenditur. Deinde plane non video, quid valeat ratio, ob quam vir doctiſſimus dicit, se non facile

visa intendi: librisque inspectis, quum plena religione civitas esset, senatui placuit, dictatorem feriarum constituendarum caussa dici.
8 Dictus P. Valerius Publicola. magister equitum ei Q. Fabius Ambustus datus est. Non tribus tantum supplicatum ire placuit, sed finitimos etiam populos; ordoque iis, quo quisque die supplicarent, statutus.
9 Judicia eo

credere, verba Livii ad eclipsin fuisse referenda, *quia nimirum hoc saeculo Romanis non explicatae erant causae eclipsium.* Nam quis umquam ab historico, qui solem aut lunam defecisse, vel terram movisse, vel cometen fulsisse, vel quid aliud rerum naturalium prodidit, exegit, ut rerum illarum causas et rationes cognitas atque explicatas haberet. DUK. *nam et lapidibus* Harlej. 2. quomodo etiam alibi errarunt operae. V. supra ad 4, 56, 2. 5, 22, 4. et c. 47, 2. Infra ad cap. seq. §. 6. ad 8, 36, 2. atque alia loca. Tum *lapidibus pluvit* Voss. 2. et Gaertn. similiterque se in duobus Pall. invenisse, supra monuit Gebhard. ad 3, 10, 6. V. ad 1, 31, 1. Vocem *pluit* omittit Haverk. Deinde *vox interdiu* Lovel. 2. V. supra ad 5, 44, 6. *nos interdiu* Lovel. 1. Vocabulum *nox* deficit in Voss. 2. Tum *visa incendi* Voss. 2. qualis varietas alibi saepe in Mstis obcurrit. V. ad 1, 25, 2. *visa intende* Florent. sed ultimae literae suprascribitur τὸ *r*, quasi vellet *visa intendere*. At ita legendum foret *visa se intendere*, ut supra 1, 57, 8. *Quo quum primis se intendentibus tenebris pervenissent.* ubi alia exempla notavit Gronov. Obseq. de Prodig. c. 123. *Circa horam undecimam nox se intendit.* Nihil tamen mutandum, et Florentini cod. librarium lapsum esse, aliorum codicum consensus ostendit. Mox *libris quoque inspectis* Harlej. 2. Portug. et Haverk. V. supra ad 5, 27, 1.

§. 8. *Dictus P. Valerius Publicola*] Praenomen omiserunt Harlej. 2. Portug. et Haverk.

Magister equitum ei Q. Fabius Ambustus datus est] *magister equitum Q. Fabius Ambustus dictus est* Lovel. 4. Sed vox *dictus* modo praecessit. Confunduntur autem haec vocabula etiam supra 3, 31, 5. et infra hoc lib. c. 31, 8. Τὸ *ei* exsulat etiam ab Haverk. cujus loco *et* praeferunt Leid. 1. et Gaertn. Ceterum ultima vox *est* multaeque sequentes usque ad finem hujus §. desunt in Harlej. 1.

Non tribus tantum supplicatum ire placuit, sed finitimos etiam populos] *Non tantum tribus* Portug. et Haverk. Tum *ire supplicatum* Gaertn. Deinde *finitimos populos etiam* Voss. 2. Ceterum *supplicatum ire* etc. *quo quisque die* perperam omittuntur in Harlej. 1.

Quo quisque die supplicarent] *qua quisque die* Lovel. 2. Hinc *supplicare* Portug. *supplicaret* Voss. 2. Lovel. 2. Haverk. et Hearnii Oxon. N. Male. V. ad 2, 22, 7.

§. 9. *Judicia eo anno populi Romani tristia in foeneratores facta*] Abest a MSS. τὸ *Romani*. J. FR. GRON. Eadem vox non

anno populi tristia in foeneratores facta, quibus ab aedilibus dicta dies esset, traduntur. Et res, haud ulla insigni ad memoriam caussa, ad interregnum rediit. Ex interregno, ut id actum vi- 10
deri posset, ambo patricii consules creati sunt, M. Valerius Corvus tertium, A. Cornelius Cossus.

XXIX. Majora jam hinc bella, et viribus ho- 1

tantum abest etiam ab omnibus meis, et Hearnii Oxoniensibus Mstis, sed etiam ab omnibus edd. usque ad ultimam Gruteri; quae, nescio qua auctoritate, eam recepit. Unde recte a Gronovio iterum expuncta est. *tristia populi* alio ordine Portug. a m. 1. et Haverk. *tristicia*, vel *tristitia*, pro *tristia*, Florent. Leid. 1. Lovel. 1. 2. 4. Harl. 1. et Gaertn. V. supra ad 4, 52, 5.

Quibus ab aedilibus dictae dies essent] Legendum *ab aedilibus dicta dies*. GELEN. *dictae dies essent* primus ediderat Aldus, eamque scripturam servant tantum non omnes codd. mei, nisi quod *dictae dies esse* sit in Leid. 2. Lovel. 2. et Fragm. Hav. a m. 2. An ergo ideo numero plurali utitur, quod cuilibet foeneratorum alia atque alia dies dicta sit? Verum vel ita numerum unitatis adhibet Livius infra 10, 13, 14. *Eo anno pleris que dies dicta ab aedilibus, quia plus, quam quod lege finitum erat, agri possiderent.* c. 23, 11. *Aediles curules aliquot foeneratoribus diem dixerunt.* Gelenio itaque adsentior.

Et res, haud ullâ insigni ad memoriam caussa, ad interregnum rediit] Ea *res* edd. Rom. anni 1472. et Parm. Tum *haud illa insigni* Voss. 2. V. ad 25, 11, 3. Hinc *ad interregnum redit* Florent. Voss. duo, Leid. duo, Lovel. 1. 2. 3. et edd. Rom. anni 1472. ac Parm. V. ad 36, 35, 2.

§. 10. *Ex interregno, ut id actum videri posset, ambo patricii consules creati sunt*] Priore etiam anno ambo patricii consules fuerunt, cujus tamen rei non meminit. Fabius, inquam, et Sulpicius. SIG. Verum hi non anno priore, sed biennio antea consules creati sunt. Ceterum *Ex interregno id actum videri potest* Klock. *Ex interregno id actum videri posset* Fragm. Hav. a m. 1. *Ex interregno et id actum videri posset* Gaertn. *Ex interregno, ut id actum videri possit* Lovel. 2. *Ex interregno, ut id actum videri posse* Portug. *Tò sunt* non adparet in Lovel. 3.

M. Valerius Corvus tertium, A. Cornelius Cossus] Vocem *tertium* non agnoscunt Gaertn. et Hearnii Oxon. C. Tum *et A. Cornelius* Portug. et Haverk. *et M. Cornelius* Fragm. Hav. Sed Cornelii praenomen exsulat ab Hearnii Oxon. L. 2.

§. 1. *Et longinquitate vel regionum, vel temporum spatio*] Suspectum est ultimum vocabulum, tamquam insertum ab aliquo, qui longinquum de tempore dici non putabat. V. 4. Observ. 11. 9, [24, 2.] *Et aut tempore longinqua, aut praeceps periculo victoria esset.* J.

stium, et longinquitate vel regionum, vel temporum spatio, quibus bellatum est, dicentur. namque eo anno adversus Samnites, gentem opibus
2 armisque validam, mota arma. Samnitium bellum, ancipiti Marte gestum, Pyrrhus hostis, Pyrrhum Poeni secuti. Quanta rerum moles? quoties in extrema periculorum ventum, ut in hanc magnitudinem, quae vix sustinetur, erigi imperium posset?

FR. GRON. Vox *spatio* haud male meo judicio suspecta est Gronovio. *longinquus* enim et *longinquitas* saepissime apud Livium non tantum de loci, sed et temporis spatio adhiberi solent. Supra 1, 31, 5. *Donec ipse quoque longinquo morbo est inplicitus.* 2, 14, 3. *Inopi tum urbe ab longinqua obsidione.* 5, 5, 12. *Cibi gratia praesentis aut potionis longinquum et forsitan insanabilem morbum efficiat.* c. 6, 8. *Ut exercitum Romanum non taedium longinquae obpugnationis, non vis hiemis ab urbe circumsessa semel amovere possit.* c. 11, 5. *Quibus diutina militia longinquitasque belli sit gravis.* c. 15, 5. *Jam per longinquitatem belli commercio sermonum facto.* 6, 8, 10. *Cohortatus milites, ne, tamquam Vejos obpugnantes, in opere longinquo sese tererent.* hoc lib. c. 16, 3. *Exercitum in agrum Privernatem, integrum pace longinqua, induxit.* (*10, 31, 15.) 21, 23, 4. *Constabat, non tam bello motos, quam longinquitate viae.* 41, 21, 5. *Longinquo, maxime quartanae, inplicabantur morbo.* Etiam alios scriptores similiter locutos esse, patebit ex illis, quae notavit Cl. Jac. Gronovius ad Cic. de Senect. 12. Brockhus. ad Prop. 1. El. 6, 27. et quae dixi ad Silii 6, 628. Pro *longinquitate* Harlej. 2. [Veith.] praefert *propinquitate;* et ita m. 2. emendatum erat in Gaertn. et in contextu Voss. 2. exstabat, in quo posteriori inter versus adscriptum erat *longinquitate.* Tum *religionum* Voss. 1. Leid. 1. Lovel. 1. 2. Harlej. 1. Portug. a m. 1. et Haverk. [Veith.] Alibi hae voces commutari solent. V. ad Epit. Liv. 2. ad 5, 34, 7. c. 54, 3. (*35, 51, 2.) et alibi. Adde Cel. Burm. ad Sueton. Aug. 90. Deinde *vel temporis* Leid. 2. Paullo ante *Majora dehinc bella* Lovel. 4. *Majora hinc bella,* omissa vocula *jam,* Hearnii Oxon. L. 2.

Quibus bellatum est, dicentur] Verbum *est* non adparet in Harlej. 2. Portug. et Haverk. Vox sequens *dicentur* omittitur in Lovel. 4. Sed *dice'tur*, id est *diceretur*, pro *dicẽtur*, id est *dicentur*, praefert Gaertn. Similiter erratum est supra in Mstis 6, 18, 7. *dicerentur* exhibet Haverk. V. quae notantur ad 2, 56, 7.

Adversus Samnites, gentem opibus armisque validam] *adversus Samnitem* Hearnii Oxon. L. 1. et B. reliquis invitis.

§. 2. *Samnitium bellum, ancipiti Marte gestum*] *Samniticum bellum* Voss. 1. pro varia lectione in margine, Leid. 2. Lovel. 1. 2. et Harlej. 2. Sed in-

Belli autem cauſſa cum Samnitibus, Romanis, quum 3
societate amicitiaque juncti eſſent, extrinsecus venit; non orta inter ipsos est. Samnites Sidicinis 4
injuſta arma, quia viribus plus poterant, quum intuliſſent, coacti inopes ad opulentiorum auxilium
confugere, Campanis sese conjungunt. Campani 5
magis nomen ad praesidium sociorum, quam vires, quum adtuliſſent, fluentes luxu ab duratis usu ar-

fra similiter, ut hoc loco, 10, 31, 10. *Supersunt etiam nunc Samnitium bella. Samnitum bellum* Portug. et edd. Mediol. anni 1495. Ven. anni 1498. et quaedam aliae. Et ita plerumque alibi multi codd. praeferre solent. Male. V. infra ad 23, 11, 11. Tum *ancipite Marte gestum est* Voſſ. 2. et Lovel. 3. *ancipiti gestum Marte* Leid. 2. et Lovel. 1. *ancipiti Marte gestum est* edd. Rom. anni 1472. et Parm.

Quanta rerum moles] Sic MSS. non *mole*. J. FR. GRON. *moles* non tantum etiam omnes mei Mſti, sed et omnes edd. usque ad Dan. Heinsium, qui apud Elzevir. *mole* vulgavit, verisimiliter operarum errore.

In hanc magnitudinem, quae vix sustinetur] *qua vix sustinetur* Lovel. 2. *qua vix sustinet* Leid. 1. V. ad 10, 10, 1.

§. 3. *Belli autem caussa cum Samnitibus, Romanis* etc. *extrinsecus venit*] *Belli autem caussa Samnitibusque Romanisque* Lovel. 3. sed prius *que* delendum eſſe, subjectis notis librarius docuit. *Belli autem caussa cum Samnitibus Romanisque* Voſſ. 2. non placet; ut nec quod *Romani* legant Portug. et Haverk. Perperam etiam *Etruscus venit*, pro *extrinsecus*, Leid. 2. Una autem voce auctior Gaertn. *societate amicitiaque invicem juncti* legit. Mox *inter ipsos orta est* alio ordine Lovel. 4.

§. 4. *Inopes ad opulentiorum auxilium confugere*] *ad auxilium opulentiorum* Lovel. 4. *Opulentus* autem hic est potens, viribus praevalens. V. ad 2, 21, 6. Ceterum *opulentorum* est in edd. Rom. 1472. et Parm.

§. 5. *Magis nomen ad praesidium sociorum, quam vires, quum adtulissent*] Curtius 4, 12. *Indi ceterique rubri maris adcolae, nomina verius, quam auxilia, post currus erant.* V. supra ad 3, 65, 9.

Fluentes luxu ab duratis usu armorum in Sidicino pulsi agro] *fruentes luxu* Portug. Infra hoc lib. c. 32, 7. *Campanos quidem haud dubie magis nimio luxu fluentibus rebus mollitiaque sua, quam vi hostium, victos esse.* Cic. de Amic. 15. *Non ergo erunt homines deliciis diffluentes audiendi.* V. Cl. Dukerum ad Flori 4, 12, 65. Deinde *a duratis* Leid. 2. Lovel. 4. et Fragm. Hav. *in Sidicino pulso agro* Haverk. V. ad 6, 3, 8. *in Sidicino agro pulsi* Lovel. 4.

In se deinde molem omnem belli verterunt] Praepositio *in* omittitur in Leid. 1. Deinde *omnem belli molem vertere* Lo-

morum in Sidicino pulsi agro, in se deinde molem
6 omnem belli verterunt. namque Samnites, omiſſis Sidicinis, ipsam arcem finitimorum Campanos adorti, unde aeque facilis victoria, praedae atque gloriae plus eſſet, Tifata, inminentes Capuae colles, quum praesidio firmo occupaſſent, descendunt inde quadrato agmine in planitiem, quae Capuam

vel. 4. *molem omnem verterunt belli* Fragm. Hav. a m. 1. *vertunt*, pro *verterunt*, Leid. 2. V. infra ad 10, 12, 4. Similiter variant codd. mox §. seq.

§. 6. *Namque Samnites ipsam arcem finitimorum Campanos adorti*] *nam Samnites* Leid. 2. Lovel. 1. 2. Harlej. 2. Portug. et Haverk. V. ad cap. praec. §. 7. Hinc *ipsam arcem finitimorum Campanorum* Leid. 2. Harlej. 2. Portug. et Haverk. Atque ita in optimo Florent. a m. 2. interpolatum est. Male. Ipsi Campani hoc loco finitimorum *arx* vocantur, id est, eorum praesidium, auxilium. Ita infra 7, 34, 4. *Arx illa est spei salutisque nostrae.* Cic. Orat. 8. Philipp. 8. *Quum ad nos Cotylam mitteret, ornamentum atque arcem amicorum suorum.* [*Campanos* omittit Veith.]

Undique aeque facilis victoria, praedae atque gloriae plus esset] *inde ut facilis victoria, et praedae atque gloriae plus esset* Harlej. 2. Portug. et Haverk. [*Inde eum aeque* Veith.]

Tifata, inminentes Capuae colles] *Tifacta* Voſſ. 2. Lovel. 3. Harlej. 1. et Fragm. Hav. a m. 1. *Tifatam* Harlej. 2. Portug. Haverk. et Hearnii Oxon. N. et B. Similiter etiam a m. 2. interpolatum erat in optimo Florent. At *Tifata* nomen montis est numero plurali. Silius Ital. 13, 219.

Tifata umbrifero generatum monte Calenum
Nutrierant, audere trucem.

Infra 23, 36, 1. *Super Capuam in Tifatis habebat castra.* 26, 5, 4. *In valle occulta post Tifata montem inminentem Capuae consedit.* Alia loca v. apud Cluver. 4. Ital. Ant. 5. p. 1178. Praeterea *imminentem Capuae collem* Harlej. 2. Portug. Haverk. et Hearnii Oxon. N. et B. *montem* quidem vocat l. l. Livius, vulgatum tamen, quod reliqui codd. tuentur, non mutem; quum potuerit eſſe mons plures colles, sive tumulos, habens. Certe *tumulos* ei etiam adscribit Silius Ital. 12, 487.

Tifata invadit propior, qua moenibus instat
Collis, et e tumulis subjectam despicit urbem.

Descendunt inde quadrato agmine in planitiem, quae Capuam Tifataque interjacet] *descenderunt* Portug. Haverk. et Hearnii Oxon. B. et C. V. ante §. praec. Tum *Tifaetaque* Voſſ. 2. Leid. 1. Lovel. 3. Harlej. 1. et Fragm. Hav. a m. 1. *Tifatemque* Leid. 2. *Tifatamque* Voſſ. 1. Leid. 1. [?] Harlej. 2. Port. Gaertn. Haverk. et Hearnii Oxon. N. B. et C. V. ad verba praec.

§. 7. *Campani intra moenia compulsi. Quum robore*] *Tò suae*

Tifataque interjacet. ibi rursus acie dimicatum: 7 adversoque proelio Campani intra moenia compulsi, quum, robore juventutis suae adciso, nulla propinqua spes esset, coacti sunt ab Romanis petere auxilium.

XXX. Legati, introducti in senatum, maxime in 1 hanc sententiam locuti sunt: *Populus nos Campanus*

significat, aliter scripsisse Livium, et quidem hoc modo. *ibi rursus acie dimicatum, adversoque proelio Campanis intra moenia compulsis quum, robore juventutis suae acciso, nulla propinqua spes esset, coacti sunt ab Romanis petere auxilium* J. FR. GRON. Gronovii emendationi nulli codices favent, neque etiam illam necessariam existimo, modo mutata interpunctione locus ita distinguatur, quemadmodum in contextu exprimi curavi, et omnes etiam praeferunt usque ad Gruter. qui in postumam editionem recepit distinctionem, quae Gronovio displicuit, et ab omnibus recentioribus servata est. Neque tantum Gronovii emendationem non necessariam, sed ne admitti quidem posse, existimo. Si enim legamus *Campanis intra moenia compulsis*, non video, quo commode referendum sit, quod sequitur, *coacti sunt*. At nunc cohaerent *Campani, intra moenia compulsi, coacti sunt ab Romanis petere auxilium, robore juventutis suae acciso*. Et ita τὸ *suae* incommodum non est. Ceterum *inter moenia* habent Voss. 2. Lovel. 2. in contextu, Lovel. 3. et Haverk. quomodo etiam operarum errore praeferunt edd. Basil. anni 1539. et Curionis. Et ita librarii quoque saepius in Mstis peccarunt. V. supra ad 5, 27, 2. Tum *pulsi* edd. vett. usque ad Aldum, qui *compulsi* dedit, consentientibus scriptis. Paullo ante vox *proelio* non adparebat in Haverk. inertia scribae.

Quum robore juventutis suae occiso] *acciso* est in archetypis, non *nciso*. GELEN. *occiso* servant Voss. 1. a m. 2. Voss. 2. Leid. 2. et Lovel. 1. 2. ac 3. *absciso* inveni in Portug. Harlej. 2. et Gaertn. *abscisso* in Haverk. Sed *acciso*, ut Gelenius restituit, praeferunt Florent. Voss. 1. a m. 1. Leid. 1. Lovel. 4. Harlej. 1. Klock. Fragm. Hav. et edd. Rom. anni 1472. ac Parm. quod verum esse judico. Passim enim *adcisus* nunc in *occisus*, nunc in *abscisus* commutatur. V. supra ad 3, 10, 8. ubi viri docti pluribus de hac voce egerunt. Adde, quae notavi ad Silii Ital. 2, 392. Mox *nulla spes esset propinqua* alio ordine editi ante Aldum, qui, concinentibus scriptis, ut nunc editur, vulgari curavit. Praeterea *a Romanis* Voss. ambo, Lovel. 1. et Gaertn.

§. 1. *In hanc sententiam locuti sunt: Populus nos Campanus legatos ad vos, Patres conscripti, misit*] Haec petitio Campanorum expressa est ex l. 1. Thucydidis [32.] quo in loco Corcyraei auxilium ab Atheniensibus petunt. Quod quisque intelliget, qui utrasque orationes comparabit. SIG. Vocem *legatos* non reperit Hearnius in Oxon. L. 1. qui vocem *conscripti* simi.

legatos ad vos, Patres conscripti, misit; amicitiam in
2 *perpetuum, auxilium praesens a vobis petitum. quam si secundis rebus nostris petissemus, sicut coepta celerius, ita infirmiore vinculo contracta esset. tunc enim, ut*

liter non invenit in B. Eamdem negligunt Harlej. 1. Portug. et Haverk. Praeterea *in hanc sententiam sunt locuti* legit Gaertn.

Amicitiam in perpetuum, auxilium praesens a vobis petitum] In edit. quae sub nomine Sigonii, sed diu post ejus mortem, prodiit Venet. anno 1592. editum exstat *auxilium in praesens:* quod qua auctoritate receptum sit, se nescire profitetur Hearnius. Ita vero scribendum esse, etiam Cl. Ant. Perizonius ad marginem Livii conjecit, adscripto hoc loco ex Liv. 7, 37, 2. *Milites duplici frumento in perpetuum, in praesentia singulis bubus binisque privis tunicis donati.* Ex omnibus autem codicibus, quos evolvi, ita unus praefert Lovel. 2. Et potuit sane illud *in* intercidisse ob similitudinem ultimae literae vocis praecedentis *auxilium*, quemadmodum alibi saepe factum. V. ad 10, 13, 5. Ita fere locutus est Livius 2, 42, 7. *Nec in praesens modo, sed in venientem etiam annum M. Fabium, Kaesonis fratrem, et magis invisum alterum plebi, accusatione Sp. Cassii, L. Valerium consulem dedit.* 8, 7, 22. *Manlianaque imperia non in praesentia modo horrendo, sed exempli etiam tristis in posterum essent.* 42, 47, 8. *Interdum in praesens tempus plus profici dolo, quam virtute: sed ejus demum animum in perpetuum vinci, cui* etc. Etiam Cic. ad Brut. Epist. 15. *Ut et in praesens sceleratos cives timore ab inpugnanda patria deterrerem, et in posterum documentum statuerem, ne quis talem amentiam vellet imitari.* Verum quum omnes alii codd. in editam lectionem conspirent, eam veriorem esse existimo; praesertim quum Livius, qui variandi orationem quamcumque occasionem captavit, eam ob caussam hic etiam potius *amicitiam in perpetuum, auxilium praesens* dixisse videatur, quam vel *amicitiam perpetuam, auxilium praesens*, vel *amicitiam in perpetuum, auxilium in praesens.* Sane simili varietate orationem distinguit infra 9, 3, 10. *Priore se consilio cum potentissimo populo perpetuam firmore pacem: altero consilio in multas aetates bellum differre.* et 45, 18, 2. *Ut et in libertate gentes quae essent, tutam eam sibi perpetuamque sub tutela populi Romani esse; et quae sub regibus viverent, et in praesens tempus mitiores eos justioresque respectu populi Romani habere se.* Similia alia v. ad 38, 39, 10.

§. 2. *Petissemus, sicut coepta celerius, ita infirmiore vinculo contracta esset*] *petiissemus* Gaertn. Male. Ita supra restitui 5, 39, 4. *Quum pars major ex acie Vejos petisset.* ubi etiam antea edebatur *petiisset.* V. infra ad 8, 2, 9. Tum *ita firmiore vinculo* contra sensum Livii Lovel. 2. Deinde *conjuncta esset* Leid. 2. quod ex interpretis glossa marginali in contextum inrepsisse puto. Paullo ante *secundis nostris rebus* alio ordine edd. ante Aldum, invitis scriptis. Mox ver-

qui ex aequo nos venisse in amicitiam meminissemus, amici forsitan pariter ac nunc, subjecti atque obnoxii vobis minus essemus. nunc, misericordia vestra conciliati, 3 *auxilioque in dubiis rebus defensi, beneficium quoque ac-*

bis seqq. *qui ex quo*, pro *qui ex aequo*, Fragm. Hav. a m. 1.

Pariter ac nunc, subjecti atque obnoxii vobis minus essemus] Verba haec *subjecti otque obnoxii vobis minus essemus* absunt a Pall. pr. ac tert. Palatinus sec. exhibet *atque subnoxii*. GEBH. *pariter*, omiſſis vocibus oc *nunc*, Lovel. 2. Portug. Haverk. et edd. Parm. *poriter nunc*, omiſſa media voce, Harlej. 2. *pariter at*, omiſſa particula *nunc*, Gaertn. *pariter ac non* Lovel. 4. et Fragm. Hav. a m. 1. *pariter, at nunc* a m. 2. quod etiam est in Lovel. 1. *poriter ab nunc*, omiſſis sex sequentibus vocibus, Voſſ. 2. Leid. 1. et Lovel. 3. Neque aliter ab horum codicum lectione differt Harlej. 1. quam quod *pariter ac nunc* servet. Praeterea *subjecti, at subnoxii nimis essemus*, neglecto pronomine *vobis*, Port. a m. 1. in quo *minus* a m. 2. emendatur. *subjecti otque subnoxii nimis essemus* Harl. 2. et Haverk. Tò *vobis* non exſtat etiam in Voſſ. 1. Leid. 2. Lov. 1. 2. et Gaertn. Ejus loco *novis* praefert Flor. Elegans est vox *obnoxius* de eo, qui alterius poteſtati subjectus est, qui al'eri paret. Infra 23, 12, 9. *Si reticeam, aut superbus aut obnoxius videar: quorum olterun est hominis olienae libertatis obliti, olterum suae.* ubi *obnoxius* dicitur, qui *suoe libertotis oblitus* est. Similiter, ut hoc loco, *subjectus imperio et obnoxius* junguntur 37, 53, 4. *Verbo socios, re vera subjectos imperio et obnoxios habituri sint.* Et ita *servus et obnoxius* junguntur 42, 46, 4. *Quae serva atque obnoxio fore, si nullus alio sit, qua n ad Romonos, respectus.* Et hine *pox obnoxia* dieitur, quum populus alterius populi majeſtatem comiter venerari, eique parere, eam superiorem agnoscere, legibus pacis jubetur. Supra 6, 28, 7. *Ubicumque esset Lotinus hostis, sotis scire eum esse, quem, ad Regillum locum devictum, centum annorum pace obnoxio tenuerint.* Quoniam vero, qui alteri subjeetus est, vel servit, eodem illo infirmior, ejus etiam injuriis expositus sit, et timide agat, hinc factum est, ut *obnoxius* etiam ponatur pro infirmo, injuriis exposito, ac timido; de quibus significationibus agunt Gronov. ad Senec. 3. de ira 8. et Schulting. ad Quinct. Declam. 1, 6. *nimis* autem et *minus* passim in Mſtis commutantur ob literarum adfinitatem ac duetuum similitudinem. V. infra ad 36, 9, 7.

§. 3. *Nunc, misericordia vestro conciliati*] *his misericordia vestra* Leid. 1. *his nunc misericordia vestra*, juncta utraque lectione, Harlej. 1. *nunc his misericordia vestra* Voſſ. 2. et Lovel. 3. *at nunc misericordia vestra* Lovel. 2. Harlej. 2. et Portug. *oc nunc misericordia vestra* Haverk. et Hearnii Oxon. L. 2. B. et C. *nunc at misericordia vestra* Gaertn. *nunc misericordia vestra conciliati* Fragm. Hav. a m. 1.

Ne ingrati, atque omni ope divina humanaque indigni vi-

Digitized by Google

ceptum colamus, oportet; ne ingrati atque omni ope
4 *divina humanaque indigni videamur. Neque, Hercule,*
quod Samnites priores amici sociique vobis facti sunt,
ad id valere arbitror, ne nos in amicitiam accipiamur:
sed

deamur] Pall. pr. ac tert. *neque gratia*. GEBH. *ne in gratia* Lovel. 2. *ne ingrā* Leid. 1. et Fragm. Hav. a m. 1. *ne grā* Leid. 2. *neque grā* Voss. 1. *neque gratia* Lovel. 3. Deinde *omni ope, divina atque humana* Gaertn. *omni ope, divina, humana* Portug. quod probari posset, si plurium, graviorisque auctoritatis codicum consensu firmaretur. Ita enim Livio placere, ut, antecedente voce *omnis*, singula, quae ei subjunguntur, sine copula proponantur, Cl. Jac. Gronovius docuit ad 24, 16, 9. Vocem *indigni* non agnoscit Leid. 2.

§. 4. *Ad id valere arbitror, ne nos in amicitiam suscipiamur*] Pall. tres, Campani editio *in amicitiam accipiamur*. GEBH. Pall. tres, Voss. uterque, editio Campani *accipiamur*. Nam et sic interdum maluit Livius. 8, [25, 3.] de Lucanis et Apulis. *Foedere ergo in amicitiam accepti*. Ubi tentarunt etiam nonnulli codices, offerentes *recepti*. 9, [41, 20.] *Ocriculani sponsione in amicitium accepti*. 26, 32, 8. *Veniam iis daret, et in fidem clientelamque se urbemque Syracusas acciperet*. Sic vett. edd. cum optimis. Frustra concutit Sigonius laciniam sui codicis *reciperet*. Cicero 2. ad Attic. 22. *Numestium libenter accepi in amicitiam*. J. FR. GRON. *valere arbitramur* Harlej. 2. Portug. Gaertn. et Haverk. quomodo dedisse videntur librarii, quod non unus, sed plures legatos a populo Campano Romam missos esse, ex initio hujus capitis meminissent, ac Livius dixisset, *locuti sunt*. Id tamen ita accipi debet, ac si dixisset, eorum unus omnium nomine locutus est. Et hinc etiam infra est §. 6. *Haud parva, ut arbitror, accessio*. et §. 17. *Non loquor apud recusantem justa bella*. et, *ne bello quidem arbitror vobis opus fore*. etiam §. 22. *Stare omnem multitudinem ad portas, certum habeo*. Praefero itaque receptam lectionem, quam et optimi et plures etiam codd. tuentur. Deinde *suscipiamur* in nullo apud me cod. superest. Nam *recipiamur* habent Harlej. 2. Portug. et Hearnii B. ac C. *accipiamur* reliqui omnes cum ejusdem Oxon. L. 1. 2. et N. Eamdem etiam lectionem Hearnius se invenisse testatur in ed. Romana principe, quum tamen in ed. Rom. anni 1472. mihi jam *suscipiamur* obvium fuerit. Exemplis, quibus Gronovius locutionem *accipere in amicitiam*, quam in contextum recipienti adsentior, firmavit, addi potest illud Livii 38, 39, 6. *Et Ariarathes rex in amicitiam est acceptus*. Ejusdem generis sunt *accipere in civitatem, accipere in deditionem* et similia. V. supra ad 4, 3, 14. Paullo ante *primores*, pro *priores*, Gaertn. V. infra ad 37, 43, 10.

Vetustate et gradu honoris nos praestent] *vetustate et honore* Lovel. 4. Tum *nobis praestent* Klock. quomodo Livius locutus est 42, 52, 10. *Respicerent*

Digitized by Google

sed ut vetustate et gradu honoris nos praestent. neque
enim foedere Samnitium, ne qua nova jungeretis foede-
ra, cautum est. Fuit quidem apud vos semper satis 5
justa caussa amicitiae, velle eum vobis amicum esse, qui
vos adpeteret. Campani, etsi fortuna praesens magni- 6

suum ipsi exercitum, quantum numero, quantum genere militum praestarent tironibus raptim ad id bellum conscriptis ipsi, a pueris eruditi artibus militiae. aliique saepe. Verum uni huic codici, quamvis eum inter optimos refero, fidem habere non audeo; praesertim quum et altera locutio, pro qua stant reliqui codd. (nisi *quod non*, pro *nos*, sit in Leid. 2. et Haverk.) passim apud Livium obcurrat. Supra 3, 61, 7. *Praestate virtute peditem, ut honore atque ordine praestatis.* 5, 36, 4. *Quantum Galli virtute ceteros mortales praestarent.* Infra 37, 30, 2. *Robore navium et virtute militum Romani longe Rhodios praestabunt.* ad quem locum plura notantur.

Neque enim foedere Samnitium, ne qua nova jungeretis foedera, cautum est] Pall. pr. ac tert. *ne quos in novo jungeretis foedere.* Sec. autem Palat. *ne qua ope nova jungeretis foedera.* Vides, quid discrepent libri vulgo cusi et codd. MSS. Quae tamen lectio praevaleat, facile, qui non obtusum geris pectus, distingues. Certe vulgatae firmum accommodant consensum edd. vetustissimae. GEBH. *neque nova jungeretis foedere* Leid. 1. et Harlej. 1. *ne qua ope nova jungeretis foedera* Voss. 1. Harlej. 2. Portug. Haverk. Fragm. Hav. a m. 2. (qui *jungeritis* habebat a m. 1.) et Hearnii Oxon. N. ac C. [Veith.] Neque aliter erat in Leid. 2. nisi quod *jungentis* praeferat. *ne quos in novo jungeretis foedere* Voss. 2. et Lovel. 3. *ne qua nova ingeretis foedere* Gaertn. *ne qua jungeretis foedera* Lovel. 2. *ne qua nova foedera jungatis* Lovel. 4. Sed recte vulgatum praetulit Gebhardus. *Jungere foedera*, ut *jungere amicitiam*, *societatem*, *pacem*, et similia, de quibus infra v. ad 35, 12, 9.

§. 5. *Velle eum vobis amicum esse*] *velle vobis eum amicum esse* Voss. 1. Lovel. 1. Harlej. 2. Portug. et Haverk. Verbum *esse* non adparet in Lovel. 2. Paullo ante voces *semper satis* desunt in edd. Rom. anni 1472. et Parm. Earum posterior deest etiam in aliis vetustioribus excusis usque ad Aldum, qui addidit. In omnibus vero scriptis utraque constanter superest.

§. 6. *Populo ulli, praeterquam vobis, cedentes*] Nescio, quid Clericum inpulerit, ut ita ederet, quum non modo omnes edd. priores, sed et omnes codices praeferant *ulli populo*, quod revocavi. Male vero *cedens* praefert Lovel. 2.

Haud parva (ut arbitror) accessio bonis rebus vestris in amicitiam venimus vestram] Male sit illorum capitibus, qui perversissime scriptores optimos interpolant: quippe in Palat. sec. hoc modo hic locus mutilatus est: *haud parva (ut arbitror) accessione bonis rebus vestris: si in amicitiam vestram venimus.*

fice loqui prohibet, non urbis amplitudine, non agri ubertate, ulli populo praeterquam vobis cedentes, haud parva (ut arbitror) accessio bonis rebus vestris in amicitiam venimus vestram. 7 *Aequis Volscisque, aeternis hostibus hujus urbis, quandocumque se moverint, ab tergo erimus: et, quod vos pro salute nostra priores feceritis, id nos pro imperio vestro et gloria semper faciemus.* 8 *Subactis iis gentibus, quae inter nos vosque*

GEBH. Paullo rectius, quam codex, de quo Gebhardus queritur, *accessio bonis rebus vestris, si in amicitiam vestram venimus*, praeferunt Harlej. 2. Portug. et Haverk. Quae lectio si placeat, ulterius continuanda erit oratio, atque omnia hoc modo cohaerebunt: *Campani*, etc. *haud parva (ut arbitror) accessio bonis rebus vestris, si in amicitiam vestram venimus, Aequis Volscisque*, etc. *ab tergo erimus.* Et sane illud *si* facile absorberi potuit ab ultima litera vocis praecedentis *vestris* et prima sequentis *in*. V. ad 39, 6, 2. Verum quum codd. qui ita praeferunt, fides admodum dubia sit, aliique omnes dissentiant, vulgatae lectioni controversiam non movendam esse censeo. *vestram amicitiam* etiam Lovel. 4. *Tò vestram* non adparet in Harlej. 1.

§. 7. *Aeternis hostibus hujus urbis, quandocumque se moverint, ab tergo erimus*] Pall. tres *alternis hostibus*. GEBH. Ita etiam legunt Voss. duo, Leid. duo, Lovel. 1. 2. 3. Harlej. 1. Portug. Gaertn. Haverk. et Fragm. Hav. [Veith.] Sed recte Florent. Lovel. 4. Harlej. 2. et Klock. stant pro recepta lectione. Supra 3, 16, 2. *Tum aeterni hostes Volsci et Aequi ad urbem, ut ex parte captam, venirent. anniversaria arma* Aequorum memorat Livius supra 4, 45, 4. *Aequorum jam velut anniversariis armis adsuerat civitas.* Solent autem *aeternus* et *alternus* in Mstis commutari. V. quae notavi ad Silii Ital. 15, 229. Tum *q̃cumque se moverint* Lovel. 2. Hinc *a tergo erimus* Lovel. 4.

Quod vos pro salute nostra priores feceritis] *quod vobis pro salute vestra* Voss. 2. *pro salute vestra* etiam Lovel. 3. Haverk. et Fragm. Hav. V. ad 34, 2, 2. Vox *priores* deficit in Gaertn.

Id nos pro imperio vestro et gloria semper faciemus] Pronomen *id* non adparet in ed. Parm. Sed illud in omnibus scriptis superest. *id vestro imperio vestraque et gloria* praefert Voss. 2. et Lovel. 3. *id nos pro vestro imperio et vestra gloria* Lovel. 2. *id nos imperio vestro et gloria* Harl. 1. et Fragm. Hav. Eadem etiam scriptura exstat in Leid. 1. nisi quod corruptius *nostro*, pro *nos*, legat. Praeterea *faciemus semper* Lovel. 2. Sed *semper* exsulat a Leid. 2.

§. 8. *Subactis iis gentibus, quae inter nos vosque sunt*] *Subacti his gentibus* Haverk. *Subactis gentibus* Harlej. 2. et Portug. Tum *inter vos nosque* Lovel. 2. 5. Portug. et Haverk. quasi librarii indecens existimaverint,

sunt, quod propediem futurum spondet et virtus et fortuna vestra, continens imperium usque ad nos habebitis. Acerbum ac miserum est, quod fateri nos fortuna nostra 9
cogit. Eo ventum est, Patres conscripti, ut aut amicorum, aut inimicorum Campani simus. Si defenditis, vestri: si de- 10
seritis, Samnitium erimus. Capuam ergo et Campaniam omnem vestris an Samnitium viribus accedere malitis, deliberate. Omnibus quidem, Romani, vestram miseri- 11

ut supplices: Campani se ante Romanos, quorum auxilium impetratum volebant, memorarent. Sed infra v. ad 40, 10, 5. Mox *venturum*, pro *futurum*, habet Lovel. 2. V. supra ad 2, 56, 5. Tum *habeatis*, pro *habebitis*, Gaertn.

§. 9. *Acerbum ac miserum est, quod fateri nos fortuna nostra cogit*] Septem priores voces cum praecedenti *habebitis* desunt in Voss. 2. Leid. 1. Lov. 3. et Fragm. Hav. duae tantum *fateri nos* in Lovel. 5. Deinde *Acerbum et miserum est* praeferunt Lovel. 5. Gaertn. et edd. vett. Aldus deinde dedit *ac miserum*, quem nemo audire dignatus est praeter Cl. Jac. Gronovium, et, qui editionem ejus secutus est, J. Clericum. Ita tamen praeferunt reliqui codd. Tum *coëgit* Voss. 2. Leid. 1. Lovel. 3. Portug. a m. 2. Gaertn. Fragm. Hav. et Hearnii Oxon. L. 2.

Ut aut amicorum, aut inimicorum Campani simus] *ne aut amicorum* Voss. 2. et Lovel. 3. Voces *aut inimicorum* non conspiciuntur in Leid. utroque, et Lovel. 1. Paullo ante *τὸ est* deficit in Gaertn.

§. 10. *Vestris an Samnitium viribus accedere malitis, deliberate*] *vestris aut Samnitium iuribus* Lovel. 4. Sed solent passim confundi particulae *an* et *aut*. V. ad 5, 3, 7. Similiter etiam vocabula *ius* et *uis*. V. ad 3, 38, 13. Similitudo autem literarum *iu* et *ui*, quae praesertim in scriptura Longobardica maxima est, huic errori caussa exstitit. V. infra ad 9, 1, 8. Deinde *accedere velitis* Harlej. 2. et Portug. V. ad 37, 54, 2. Hinc *de libertate*, pro *deliberate*, Lovel. 5. Ceterum voces *Capuam ergo et Campaniam omnem vestris an Samnitium viribus* inertia librarii exsulant a Gaertn.

§. 11. *Vestrumque auxilium aequum est patere*] *aequum est petere* Voss. 2. Lovel. 3. 5. Portug. a m. 1. Fragm. Hav. a m. 1. Hearnii Oxon. N. B. C. [Veith.] et editiones ante Aldum, alibi etiam obvio scribarum lapsu. V. Gebhard. 1. Crepund. 1. et supra ad Liv. 6, 39, 5.

Iis tamen maxime, qui etiam inplorantibus aliis auxilium dum supra] Pro *etiam* quidam restituunt *eam*, ut referat *misericordiam*, regaturque a participio *implorantibus: auxilium* vero referatur ad verbum *praestant*. Est tamen impeditus sermo, utcunque ordinemus. GLAR. Illud *eam*, quod quosdam restituisse Glareanus docet, jam obvium habui in edd. Mediol. an-

cordiam, vestrumque auxilium aequum est patere; iis tamen maxime, qui, eam implorantibus aliis auxilium dum supra vires suas praestant, omnes ipsi in hanc ne-
12 *cessitatem venerunt. quamquam pugnavimus verbo pro Sidicinis, re pro nobis, quum videremus finitimum populum nefario latrocinio Samnitium peti; et, ubi conflagrassent Sidicini, ad nos trajecturum illud incendium*
13 *esse. Nec enim nunc, quia dolent injuriam acceptam Samnites, sed quia gaudent oblatam sibi esse caussam, obpu-*

ni 1480. 1495. et 1505. Veneta anni 1498. Mogunt. Ald. aliisque: cui lectioni non tantum pars major codd. sed etiam integerrimi eorum consentiunt. *Tò etiam* enim in nullo Msto inveni; at *qui a*, vel *ab se implorantibus aliis auxilium* praeferunt tantum Harlej. 2. Portug. et Haverk. *qui eam ab se implorantibus aliis auxilium*, duplici lectione recepta, Lovel. 5. Praeterea *iis tũ maxime* Lovel. 2. V. ad 22, 17, 5. Mox *suas* omittitur in Harlej. 2. *ipsi* vero in edd. vett. quam posteriorem vocem primus Aldus, concinentibus omnibus scriptis, restituit. [*his tamen qui eam implorant, qui suo auxilio, dum* Veith.]

§. 12. *Ubi conflagrassent Sidicini, ad nos trajecturum illud incendium esse*] *nisi conflagrassent Sidicini* Voss. 2. et Lovel. 3. Compendia scribendi *uⁱ*, id est *ubi*, et *nⁱ*, id est *nisi*, ob ductuum similitudinem facile commutari potuerunt. V. infra ad 9, 5, 3. *ubi conflagrassent Sidicinos, ad nos trajecturi illud incendium essent* Lovel. 2. ut *trajecturi essent* [quod etiam est in Veith.] pendeat non ex verbo *videremus*, sed ex particula *quum*. Ita *conflagrare* active usurpat Hygin. Fab. 179. *Jovis cum fulmine et tonitribus venit, et Semelen conflagravit.* ubi v. Muncker. *trajecturi incendium* autem, ut *trajicere exercitum, regiones, copias*; de quibus locutionibus v. ad 2, 11, 2. At nostri nihil mutant, nisi quod *ad nostram jacturam illud incendium esse* praeferat Klock. et *esse* deficiat in Lovel. 5. Vulgatum itaque genuinum censeo. Paullo ante *quum viderimus*, pro *videremus*, est in Leid. 2. et Portug.

§. 13. *Nec enim nunc, quia dolent injuriam*] *Nunc enim quia dolent* Leid. 2. *Nec enim nunc enim quia dolent* Lovel. 1. *Etenim non quia dolent* Lovel. 2. Mox *gaudent sibi oblatam esse caussam* edd. vett. usque ad Froben. anni 1535. *Tò esse* exsulat a Leid. 2. et Lovel. 1.

§. 14. *Semel in Sidicino agro, iterum in Campania ipsa legiones nostras cecidere*] *Tò semel* deficit in Leid. 2. Deinde *in Campaniam ipsam* Harlej. 2. Portug. et Haverk. *in Campania praeda ipsa* Lovel. 4. Tum *ipsas legiones vestras cecidere* Lovel. 3. *ipsa legationes nostras cecidere* Leid. 1. V. ad 4, 52, 7. 7, 40, 6. 8, 6, 10. c. 10, 11. (* 10, 26, 7. 35, 14, 5.) et alibi. *ipsa legio-*

gnatum nos veniunt. An, si ultio irae haec, et non 14
occasio cupiditatis explendae esset, parum fuit, quod
semel in Sidicino agro, iterum in Campania ipsa legio-
nes nostras cecidere? Quae est ista tam infesta ira, 15
quam per duas acies fusus sanguis explere non potuerit?
Adde huc populationem agrorum, praedas hominum at-
que pecudum actas, incendia villarum ac ruinas, omnia
ferro ignique vastata. Hiscine ira expleri non potuit? 16
Sed cupiditas explenda est. ea ad obpugnandam Capuam

nes nostre cecidere, a verbo *cadere*, Lovel. 4. *ipsa legiones nostras ceciderunt* Gaertn. *ipsa legiones nostras occidere* Hearnii Oxon, C. V. infra ad 36, 36, 6. Paullo ante *occasio cupiditatis expletae esset* Lovel. 3. V. mox ad §. 16. *occasio cupiditatis esset explendae* Lovel. 4.

§. 15. *Ira, quam per duas acies fusus sanguis explere non potuerit*] *ira, qua per duas acies* Voss. 2. et Lovel. 3. *ira, per duas acies* Florent. et Lovel. 5. a m. 1. Tum *effusus sanguis* Lovel. 4. Deinde *expleri non potuerit* Leid. 2. *explere non poterat* Leid. 1.

Adde huc populationem agrorum] *Adde huic* Voss. 1. in margine pro varia lectione. Similiter praeferunt edd. Mediol. annorum 1480. 1495. et 1505. Tarvis. utraque, Venetae annorum 1495. 1498. et 1506. Ascensianae annorum 1510. 1513. et 1516. et Mogunt. Pro quo Aldus iterum revocavit *Adde huc*, quod exstat in reliquis codd. et edd. antiquioribus Rom. anni 1472. et Parm. Id etiam verius arbitror. Supra 1, 33, 2. *Additi eodem haud ita multo post novi cives.* ubi alia vide. 27, 22, 9. *Adderet eo triginta naves, quae ad Tarentum priore anno fuerant.* (*44, 21, 11.) Similiter *inpendere eo* 4, 35, 7. *Eo inpendi laborem ac periculum, unde emolumentum atque honos speretur. adjicere eo* apud Colum. 6, 17. *Cuminum conteritur, eoque adjicitur exiguum picis liquidae et axungiae.* Ita praefert cod. Sangerm. Vulgo editur *eique adjicitur.*

§. 16. *Hiscine ira expleri non potuit*] Probo. nihilominus Pal. sec. *Haeccine ira expleri non potuit?* GEBH. *Haeccine ira* Lovel. 5. Harlej. 2. Portug. et Haverk. *Hiccine ira* Voss. 1. Leid. 2. Lovel. 1. 3. et Gaertn. J. Fr. Gronovius eumque secuti omnes recentiores ediderunt *Hiscene*, quum tamen ipsi passim alibi *Hiscine* retinuerint, quod etiam reliqui codd. servant, et quo priorum vestigia ducunt. Tum *explere* Harlej. 2. quod idem etiam a m. 1. habent Portug. et Haverk.

Sed cupiditas explenda est. ea ad obpugnandam Capuam rapit] *expleta est* Lovel. 3. V. ad §. 14. *Tò est* non adparet in Haverk. *et ad oppugnandam Capuam rapit* Fragm. Hav. *ea ad oppugnandam Capuam caussa rapit* Lovel. 5. Gaertn. Haverk. et Hearnii Oxon. B. *ea*

rapit. aut delere urbem pulcherrimam, aut ipsi possi-
17 *dere volunt. Sed vos potius, Romani, beneficio vestro occupate eam, quam illos habere per maleficium sinatis. Non loquor apud recusantem justa bella populum; sed tamen, si ostenderitis auxilia vestra, ne bello quidem*

ad pugnandam Capuam caussa rapit Harlej. 2. et Portug. *ea ad oppugnandum Capuam rapit* Klock. V. ad 40, 49, 1. Mox *aut ipsam possidere volunt*, pro *ipsi*, Florent. Lovel. 4. et Neapol. Latinii.

§. 17. *Quam illos habere per maleficium sinatis] per violentiam* Harlej. 2. Portug. et Haverk. quod ex interpretis glossa, olim margini adscripta, deinde in contextum recepta, natum puto. Paullo ante *Sed potius vos, Romani*, mutato ordine, Haverk. Deinde *occupare*, pro *occupate*, Lovel. 4.

Non loquor apud recusantem justa bella populum: sed tamen si ostenderitis] Illud *sed tamen* non video, ut ad praecedentia cohaereat: fortassis autem legendum *sed tantum*. Ego ea de re lectori judicium committo. GLAR. Glareanus mendose habere putat illas voces *sed tamen*, legendumque *sed tantum*: neque intelligit correctionem hanc esse oratoriam, ita. Quamquam quid dixi bella? neque enim si ostenderitis auxilia vestra, bello ullo opus fore arbitror. †. „ *Mendose* adverbium non dixit Glareanus. Locum autem lectoris „judicio committit. „ †. SIG. MS. *sed tantum*, Lego, *Non loquor apud recusantem etiam justa bella populum* etc. id est, Non loquor bella, non invito vos ad nova bella, quae pro sapientia vestra etiam justa refugitis, forsan et abominamini: ostendite saltem auxilium, nullo bello opus erit. Vel lego, *Non loquor apud recusantem juste bella populum*. eodem sensu, ordine illo: *Non loquor bella apud populum*, ea *juste recusantem*. KLOCK. Glareanus, non assequi potis mentem hujus loci, reponendum censet *sed tamen*. [l. *tantum*.] Nihil tale in vel MSS. codicibus, vel cusis. Pall. duo MSS. pr. ac tertius *si tamen ostenderitis auxilia vestra*. GEBH. Klockii emendationem et expositionem priorum illorum verborum omnino admittere nequeo. Quo colore enim legatus Campanorum senatui Romano dixisset, populum Quiritium etiam justa bella recusare? qui saepe vel injusta suscipere non refugit. Codd. vulgatum tuentur, nisi quod pro *justa* sit *jux.* id est *juxta*, in Gaertn. saepius obvio errore. V. ad 6, 6, 18. Se *justa bella* suscepisse, saepe apud Livium fatentur Romani. Infra 30, 31, 4. *Tunc Mamertinorum periculum, et nunc Sagunti excidium nobis pia ac justa induerunt arma.* Nequi ea ulli populi sibi dedecori putarunt. Achaei fatentur infra 39, 36, 11. *Pro vobis igitur justum piumque bellum suscepimus.* Karthaginienses petunt Romanos 42, 23, 6. *Permitterent Karthaginiensibus, ut adsersus injusta arma pio justoque se tutarentur bello.* Praeterea *Si tamen ostenderitis* Voss. 2. et Lovel. 3. *Sed tum si ostenderitis* Gaertn. V. ad 22, 27, 5. *Sed tantum si ostenderitis* Harlej. 2. et Portug. plane ut Gla-

arbitror vobis opus fore. Usque ad nos contemtus Sam- 18
nitium pervenit, supra non escendit. Itaque umbra ve-
stri auxilii, Romani, tegi possumus: quidquid deinde
habuerimus, quidquid ipsi fuerimus, vestrum id omne
existimaturi. Vobis arabitur ager Campanus, vobis 19

reanus conjecit. Sed et hanc lectionem ex errore scribarum, voces *tñ* et *tm̃* confundentium, natam judico. V. supra ad 3, 46, 1. Miror ad haec verba haesitasse Glareanum. In praecedentibus per ellipsin omittitur *τὸ quidem*, cui respondent *sed tamen*. Ut apud Terent. in Prol. Andr. v. 11.

Non ita sunt dissimili argumento, sed tamen
Dissimili oratione sunt.

V. virum Doctum in Miscell. Observ. tom. 3. p. 388. Praeterea *ostenderetis* Fragm. Hav. a m. 1. In verbis proximis *sed ne bello quidem*, adscita prima voce, legit Lovel. 3.

§. 18. *Usque ad nos contemtus Samnitium pervenit, supra non escendit*] *contentus Samnitium* Gaertn. V. de hoc scribarum lapsu infra ad 25, 38, 20. Deinde *supra nos non ascendit* Lovel. 4. adjectis tamen signis, quibus librarius vocem *nos* delendam esse indicavit. Insuper *escendit* edidit Gronov. anno 1665. quod etiam Jac. Gronov. et Hearnius servarunt, sed postea Doujat. et Clericus in *ascendit* iterum mutarunt. Et quidem Gronovius supra ad 2, 28, 6. testatus est, vetustissimum Thuanaeum ita praeferre, quod mihi etiam in Harlej. 1. cujus quoque auctoritas non est spernenda, obvium fuit. Rursus itaque in contextum recepi.

Itaque umbra vestri auxilii, Romani, tegi possumus] Pall. duo *Utique umbra vestri auxilii, Romani, tegi.* Sec. *Itaque* (sed superscriptum tamen, *Utique* legendum esse) *umbra auxilii Romani protegi possumus.* GEBH. *Utique umbra vestri auxilii* Voss. 2. et Lovel. 3. quomodo et alibi peccarunt scribae. V. supra hoc lib. c. 28, 3. Vocem *vestri* omittit Haverk. Tum o *Romani* Leid. 1. et Gaertner. Deinde *tegi possimus* Voss. 1. Lovel. 1. et Gaertn.

Quidquid ipsi fuerimus, vestrum id omne existimaturi] Tres priores voces deficiunt in edd. Rom. anni 1472. et Parm. Praeter primam omnes voces cum sequentibus *Vobis arabitur* omittuntur in Harlej. 1. Sed *quidquid id ipsi fuerimus* praeferunt Voss. ambo, Leid. 1. et Lovel. 1. ac 3. Tum *vestrum omne existimaturi*, omissa voce *id*, Lovel. 4. *vestrum id omne extimaturi* Voss. 2. Lovel. 3. et Haverk. Paullo ante *habuimus*, pro *habuerimus*, edd. vett. Rom. anni 1472. et Parm.

§. 19. *Vobis arabitur ager Campanus, vobis Capua urbs frequentabitur*] *Vobis arabitur ager Campanus, urbs frequentabitur* Hearnii Oxon. B. quasi ex praecedenti repetendum foret *urbs Campana*. Idem autem Hearnius se in L. 1. invenisse testatur *Vobis arabitur ager Campanus, vobis Campana urbs frequentabitur.* Omnes nostri uno ore receptum tuentur.

Capua urbs frequentabitur: conditorum, parentum, Deorum inmortalium numero nobis eritis. Nulla colonia vestra erit, quae nos obsequio erga vos fideque superet.
20 *Adnuite, Patres conscripti, nutum numenque vestrum invictum Campanis, et jubete sperare, incolumem Ca-*
21 *puam futuram. Qua frequentia omnium generum mul-*

Conditorum, parentum, Deorum inmortalium numero nobis eritis] *creditorum* Voss. 2. et Lovel. 3. V. ad 39, 43, 1. Deinde *parentium* Florent. Voss. 1. a m. 1. Leid. 1. et Lov. 1. quomodo etiam quidam scripti legebant supra 6, 14, 8. (*26, 22, 15.) V. alia supra ad 1, 9, 15. Deinde *eritis nobis* Voss. 1. Leid. 2. Lovel. 1. 5. Harlej. 2. Portug. et Haverk. Mox *superat*, pro *superet*, Florent. a m. 1.

§. 20. *Adnuite, Patres conscripti, nutum nomenque vestrum invictum Campanis*] Reperi in sola Campani editione. Nam Andreae consonans Palat. sec. MS. legit: *Annuite, Patres conscripti, nutum numenque vestrum.* At reliqui duo, *Annuite, Patres conscripti, meritum numenque invictum Campanis.* GEBH. Sic primus apud me Curio. Priores scripti et editi *numen.* Cicero post redit. ad Quirites [8.] *Qua sanctissimi homines pietate erga Deos immortales esse solent, eadem me erga populum Romanum semper fore: numenque vestrum aeque mihi grave et sanctum, ac Deorum immortalium in omni vita futurum.* Et in extrema [c. 10.] *Vobis, qui apud me Deorum immortalium vim et numen tenetis.* An vero *invictum numen* pejus dicitur, quam *invictus Jupiter?* J. FR. GRON. *nutum nomenque* ex scriptis tantum obferunt Lovel. 4. et Hearnii Oxon. N. ex editionibus autem ante Curionem, praeter edit. Campani Gebhardo memoratam, Basileensis anni 1539. *meritum numenque* Lovel. 3. *initum numen* Haverk. *nutum numenque* reliqui scripti. Quae quum ita sint, non nisi Gronovio obloquendi, et viri maximi meritis adlatrandi libidine actus fuisse censendus est Doujatius, alteram lectionem *nutum nomenque* defendere conatus. Sed praecipue animadverti debet ratio, qua ei scripturae patrocinium parare voluit. Opinatur nempe satis esse, semel ab his legatis *numen* diei Romanorum in extrema oratione; hic vero recte *nutum* tantum *nomenque Romanorum:* quasi sufficeret demonstratio solum quaedam, et nudum *nomen* sine re, sive, ut paullo ante dictum, *umbra auxilii.* Sed vix majora infelicis socordiae, qua in Gronovii notis perlegendis, et in Livio edendo versatus sit, indicia edere potuit. Quaeso enim, unde demum antecessorum Parisiensium primicerius hausit, hos legatos *numen* Romanorum iterum in extrema oratione memorasse, ut hoc loco illud superfluum ipsi visum sit? Sine dubio, ipsi inposuerunt notae Gronovianae, qui populo adulantes *numen* ei tribuisse probavit duobus locis ex Cic. orat. post red. ad Quirites petitis, quorum posteriorem exstare dixit in extrema; quod ita accepit,

titudinis prosequente creditis nos illinc profectos? quam omnia votorum lacrimarumque plena reliquisse? in qua nunc exspectatione senatum populumque Campanum, conjuges, liberosque nostros esse? Stare omnem multitudinem ad portas, viam hinc ferentem prospectantes, certum habeo, quid illis nos, Patres conscripti, solli- 22

quasi Gronovius indicasset extremam orationem legatorum populi Campani in senatu Romano, quae non excusanda est ἀβλεψία. Si enim Livium, quem prae manibus habebat, respicere dignatus fuisset, errorem hunc committere non potuisset; sed vidisset, intelligi extremam orationem Cic. post red. ad Quir. sive finem ejus orationis. Praeterea non intellexit, quid paullo ante sit *umbra auxilii*; non enim ibi pro re vana et nudo nomine ponitur, sed pro tutela, praesidio auxilii ponitur. Ita 4, 42, 5. *Sub tribunicia umbra consularem virum delituisse.* 32, 21, 31. *Quia sub umbra auxilii vestri latere volunt, in societatem vestram confugiunt.* 34, 9, 10. *Erant etiam eo tutiores, quod sub umbra Romanae amicitiae latebant.* 38, 51, 4. *Unum hominem caput columenque imperii Romani esse; sub umbra Scipionis civitatem dominam orbis terrarum latere.* Ceterum, librarios *nomen* et *numen* commutare solitos fuisse, olim docui ad Silii 16, 655. Praeterea vox *vestrum* deficit in Voss. 2. et Lovel. 3. Deinde *invinctum*, pro *invictum*, Voss. 2. Harlej. 2. et Gaertn. V. infra ad 30, 12, 7.

§. 21. *Qua frequentia omnium generum multitudinis prosequente*] *hominum*, pro *omnium*, corrupte, sed frequentissimo errore, dederunt librarii Leid. 1. et Harlej. 1. V. supra ad 3, 54, 6. Verum, hanc lectionem non efficere commodum sensum, animadvertens librarius Lovel. 2. eam interpolavit *Qua frequentia omnium, gementiumque multitudine prosequente.* Sed *Qua ejus omnium frequentia generum multitudinis prosequente* haud melius ostentat Lovel. 1. Mox *votorum et lacrimarum plena* editiones omnes ante Froben. anni 1535. invitis scriptis.

In qua nunc exspectatione senatum populumque Campanum, conjuges, liberosque nostros esse] *senatum populumque Capuanum* Voss. 2. in marg. Leid. 2. et Lovel. 1. ac 2. Ita Graevius ex Msto restituit in Cic. orat. 1. Agrar. 7. *Quid enim cavendum est in coloniis deducendis? si luxuries, Hannibalem ipsum Capuana corrupit.* Similiter etiam infra unus et alter codex praeferunt 9, 26, 8. *Ut quaestioni Capuanae materia decessit.* V. etiam ad cap. seq. §. 1. et ad 9, 6, 10. Verum J. Fr. Gronovius observat ad 27, 3, 1. Livium incolas urbis Capuae numquam aliter, quam *Campanos*, adpellasse. Insuper *conjuges, liberos nostros esse*, omissa copula, Haverk.

§. 22. *Viam hinc ferentem prospectantes, certum habeo*] *viam hinc ferentes* Leid. 1. et Portug. a m. 1. *viam hinc inferentem* Leid. 2. *viam hinc referentem* Lovel. 5. Harlej. 2. et Haverk. Sed vulgatum, pro quo stant

23 *citis ac pendentibus animi renunciare jubeatis. Alterum responsum salutem, victoriam, lucem, ac libertatem; alterum ominari horreo, quae ferat. Proinde ut aut de vestris futuris sociis atque amicis, aut nusquam ullis futuris nobis, consulite.*

1 XXXI. Submotis deinde legatis, quum consultus senatus esset, etsi magnae parti urbs maxima opulentissimaque Italiae, uberrimus ager marique

optimi, verius videtur. V. infra ad 39, 27, 10.

Quid illis nos, Patres conscripti, sollicitis ac pendentibus animis renunciari jubeatis] Et hoc etiam in loco *animi* recte reponit Florebellus. SIG. Omnino *animi*, quicquid in alterum conjurent librarii. Plautus in Mercat. [1, 2, 54.]

Obsecro, dissolve jom me: nimis diu animi pendeo.

Cicero 1. de Leg. [3.] *Ego animi pendere soleo, cum semel quid orsus traducor alio.* Coelius ad Ciceronem [8. ad fam. Ep. 5.] *Quae cura sit, nescio: ego quidem vehementer animi pendeo.* Livius hoc lib. 7, [34, 4.] *Itaque consul territo animi, videsne tu, inquit.* Vix est, ut aliter quoque scripserit Cicero 1. Tuscul. [40.] *Quod si exspectando pendemus animi, cruciamur, angimur.* Ubi *animis* tuentur magni auctores, et differentiam nobis constituunt, ut *pendere animis* dicatur, si de pluribus sermo sit; *animi* si de uno. Quod tamen confutat Livius 6, [36, 8.] *Quinque soli erant, et (ut ferme solent, qui a suis desciscunt) capti et stupentes animi.* Sed et 8, [13, 17.] *Tot populos inter spem metumque suspensos animi habetis.* Et sane ut unius *animos*, sic et multorum *animum* et dicimus frequenter, et dictum legimus. Eadem medicina censeo indigere Curtium 4, 5. de Graecis: *Iidem paullo ante incertae fomae captaverant auram, ut, quocumque pendentes animos tulisset fortuno, sequerentur.* Florent. *animus.* Pall. *animis.* quod possis tenere una cum Ciceronis loco in Tusculanis. Me tamen capit: *quocumque pendentes animi tulisset fortuna.* 4. Tuscul. [16.] *Qui appropinquans aliquod malum metuit, exanimatusque pendet animi.* J. FR. GRON. (* quem etiam v. ad 30, 28, 1.) Terent. In Heaut. 4, 4, 5.

— — Clitipho cum spe pendebit animi.

Cic. 8. ad Attic. Ep. 5. *Pendeo animi exspectotiane Corfiniensi, in qua de salute reipublicae decernitur.* Omnes tamen nostri in alteram lectionem *pendentibus animis* conspirant. [etiam Veith.] Lucret. 6, 49.

Cetera quae fieri in terris coeloque tuentur
Mortales, pavidis quom pendent mentibu' saepe.

Ceterum *quid illis vos renunciare* Lovel. 5. Portug. Gaertn. Haverk. et Fragm. Hav. V. ad 34, 2, 2.

§. 23. *Ominari horreo, quae*

propinquus ad varietates annonae horreum populi Romani fore videbatur; tamen tanta utilitate fides antiquior fuit, responditque ita ex auctoritate senatus consul: *Auxilio vos, Campani, dignos censet senatus:* 2 *sed ita vobiscum amicitiam institui par est, ne qua vetustior amicitia ac societas violetur. Samnites nobiscum foedere juncti sunt. itaque arma, Deos prius, quam homines, violatura, adversus Samnites vobis negamus.*

ferat] *quae feram* Voss. 2. et Lovel. 2. in quo utroque codice etiam *τὸ Alterum* priori loco omittitur.

Proinde ut aut de vestris futuris sociis atque amicis, aut nusquam ullis futuris] Vocula *ut* non exstat in Lovel. 3. Portug. Gaertn. Haverk. Hearnii Oxon. B. et edd. Rom. anni 1472. et Parm. nec sequens *aut* in Voss. 2. Deinde *sociis aut amicis ut nusquam* habent Voss. 2. Leid. 1. Lov. 3. et Fragm. Hav. *sociis, aut amicis, aut nusquam* Lovel. 2. *sociis amicisque ut nusquam* Lovel. 4.

§. 1. *Quum consultus senatus esset*] *consulatus* MS. Forte *consiliatus*. KLOCK. Eam conjecturam non admittendam censeo. Caussam infra v. ad Epit. Liv. 125. Ceterum *cum consultis senatus esset* Leid. 1. *cum consultū senatus esset* Lovel. 2. Verbum *esset* non adparet in Lovel. 4. a m. 1.

Urbs maxima opulentissimaque Italiae, uberrimus ager marique propinquus] *urbs maritima opulentissimaque* Gaertner. *urbs maxima atque opulentissima* Harlej. 2. Portug. et Haverk. *urbs maxima opulentissima Italiae* Hearnii Oxon. B. Deinde *uberrimus ager propinquus mari* Lovel. 4. *uberrimus ager mari propinquus* Lovel. 5. et Hearnii Oxon. N.

Horreum populi Romani fore] *pp. Ro. fore* praefert Lovel. 2. quod commode *populo Romano* exponi potest. [ut est in Veith.] Ambigue multi *po. Ro. fore* legunt non tantum scripti, sed et editi. V. infra ad 39, 47, 11. et mox hoc cap. ad §. 7. Nescio tamen, an ea legitima caussa sit vulgatum repudiandi? *Τὸ fore* deficit in Leid. 2. et Lovel. 1.

Tamen tanta utilitate fides antiquior fuit] *tamen ei tanta utilitate*, voce addita, Lovel. 5. *tamen utilitate*, voce omissa, Leid. 2. Praeterea *fides* omittitur in Harlej. 2. Deinde *antiquior considerata fuit* Lovel. 5. Harlej. 2. Haverk. et Hearnii Oxon. L. 2. et C. Male. Quid sit *antiquius esse*, supra v. ad 1, 32, 2. Mox *ex auctoritate senatus consultus*, pro *consul*, Voss. 1. et Lovel. 3. *ex auctoritate senatus consulti* Gaertn.

§. 2. *Ita vobiscum amicitiam institui par est*] *ita amicitiam vobiscum institui par est* Leid. 2. *ita vobiscum amicitiam instrui par est* Klock. quae varietas in Mstis saepe obcurrit. V. infra ad 8, 38, 8. Sallustius in Jug. 14.

3 *Legatos, sicut fas jusque est, ad socios atque amicos precatum mittemus, ne qua vobis vis fiat.* Ad ea princeps legationis, (sic enim domo mandatum adtulerant) *Quandoquidem*, inquit, *nostra tueri adversus*

Familia nostra cum populo Romano bello Karthaginiensi amicitiam instituit. ubi v. Cortium. *ita vobiscum amicitiam institui parem* Fragm. Hav. a m. 1. Sed per compendium scriptum *par ẽ*, in unum coalescentibus duabus vocibus, librario fraudi fuit. *ita vobiscum amicitiam institui, ne pax neque vetustior amicitia* Harlej. 2. *institui par est, neque amicitia* Gaertn. Paullo ante *Capuani*, pro *Campani*, Leid. 2. V. ad cap. praec. §. 21. In verbis sequentibus *amicitia atque societas* Fragm. Hav.

Samnites nobiscum foedere juncti sunt] *foedere nobiscum* Haverk. Sed vocem *nobiscum* omittit Lovel. 2. Praeterea *Deos prius, quam homines, violaturi*, pro *violatura*, Lovel. 5. et Portug. [Veith.]

§. 3. *Legatos, sicut fas jusque est, ad socios atque amicos precatum mittemus*] Prima vox *Legatos* deficit in Leid. 2. et Lovel. 1. quae etiam abesse potest. *Mittere* enim per excellentiam notat mittere legatos. Eo sensu hoc verbo Livius supra usus est, 1, 56, 5. *Delphos ad maxime inclitum in terris oraculum mittere statuit.* 6, 10, 2. *Mitti tamen ad principes eorum placuit, ut secernerent se ab Etruscis.* 32, 35, 12. *Omnia eos aequa inpetraturos, si Romam misissent, dixit.* 45, 11, 3. *Primum ad sororem, deinde ad fratrem amicosque ejus non prius destitit mittere, quam pacem cum iis confirmaret.* (* v. ad 37, 26, 9.) Pari sensu Graecos verbo *πέμπειν* usos fuisse, adlatis exemplis probat Doct. van Staveren ad Nepot. Them. 2. Quum tamen alii omnes codices in vulgatam lectionem consentiant, eam haud temere mutandam arbitror. Deinde *percatum* transpositis literis, pro *precatum*, a m. 1. errore librarii scriptum erat in Portug. cujus loco a m. 2. substitutum est *petitum.* Alibi voces *precans* et *petens* commutantur. V. N. Heins. ad Silii 13, 250. Praeterea *mitte*, pro *mittemus*, Haverk. In verbis proximis *ne vobis vis fiat*, omissa voce, Gaertn. *ne qua vis vobis fiat* Lovel. 2.

Ad ea princeps legationis, (sic enim domo mandatum adtulerat] Omnes libri, qua scripti, qua cusi, *attulerant.* Amplius MS. Palat. sec. *domum mandatum.* Forte legendum, *sic enim domu mandatum attulerat. domu ἀρχαϊκῶς.* Sic l. 1, 1. *Aeneam ab simili clade domu profugum.* Monuit et ibi Cl. Lipsius. GEBH. Scripti *attulerant*, ut referatur ad omnes legatos. Melius. nec aliter editio prima. J. FR. GRON. *Ad ea principes legationis* Lovel. 1. et 2. Verum ita non convenit, quod sequitur, *inquit.* quam vocem propterea etiam omittit librarius Lovel. 2. Ut autem ita darent, permoti fuisse videntur, quod invenirent *mandatum adtulerant*, (quomodo praeferunt omnes mei, et Hearnii Oxonienses scripti, et cum illis edd. Rom. anni 1472. et Parm.) quemadmodum contra plurimi editores,

vim atque injuriam justa vi non vultis, vestra certe defendetis. 4 *Itaque populum Campanum, urbemque Capuam, agros, delubra Deûm, divina humanaque omnia in vestram, Patres conscripti, populique Romani di-*

quod praecederet *princeps legationis*, etiam *attulerant* mutarunt in *attulerat*. Sed neutri bene. Princeps legationis inquit id, quod ipse aliique legati domo attulerant. Praeterea *sic ei domo* Gaertn. errore ex compendio scripturae nato. In Mstis enim saepius *et* pro *enim* exaratum obcurrit. V. infra ad 9, 19, 5. Deinde *domi mandatum attulerant* Gaertn. *domum mandatū attulerant* Harlej. 2. Portug. a m. 1. et Haverk. quod cum Gebhardo *in domu mandatum attulerant* mutandum non existimo. V. supra ad 3, 29, 5.

Vestra certe defendetis] Theophylactns in Lucam 12. Ἠ οὐχὶ καὶ ἡμεῖς ἐν τοῖς οἰκείοις οὕτω ποιοῦμεν, μᾶλλον ἐκείνων φροντίζοντες τῶν ὅλους ἑαυτοὺς ἐπιδεδοκότων τῇ ἡμετέρᾳ θεραπείᾳ, καὶ τούτων προνοούμενοι, ὡς μὴ προνοουμένων αὐτῶν; J. FR. GRON. *vestra certe defenditis* Leid. 1. *vestra certe do... deditis* Florent.

§. 4. *Agros, delubra Deûm, humanaque omnia*] Lege addendo *divina humanaque omnia.* GELEN. Vocem *divina*, quam Gelenius addidit, agnoscunt omnes mei. V. ad verba sequentia. Sed antea voce omissa *populum urbemque Capuam* praefert Lovel. 3.

Omnia in vestram, Patres conscripti, populique Romani ditionem dedimus] Pall. duo *omnia in vestra potestate populique Romani dedimus.* sec. *omnia in vestra, Patres conscripti, populique Romani potestate dedimus.* GEBH. *in vestram potestatem populique Romani dedimus* Gaertn. *in vestris potestate populique Romani dedimus* Voss. 2. Lovel. 3. *in vestra, Patres conscripti, populique Romani potestate dedimus* Lovel. 5. Harlej. 2. Portug. Haverk. Fragm. Hav. et Hearnii Oxon. N. ac B. *in vestra, Patres conscripti, dedimus potestate* ejusdem codex C. *in vestra, Patres conscripti, senatus populique Romani dedimus potestate* Lovel. 2. *in vestra, Patres conscripti, populique Romani ditione dedimus* Harlej. 1. *didimus*, pro *dedimus*, Klock. Ita *deditus* et *diditus* confuderunt librarii apud Silium Ital. 1, 186. Nihil autem hic mutandum esse, et recte verbis praecedentibus Gelenium *divina humanaque omnia* emendasse, docet formula in deditione Collatinorum adhibita supra 1, 38, 2. *Deditisne vos populum Collatinum, urbem, agros, aquam, terminos, delubra, utensilia, divina humanaque omnia in meam populique Romani ditionem?*

Quidquid deinde patiemur, dediticii vestri passuri] Pall. duo, et Andreae editio *deditii vestri passuri.* Pal. sec. *quicquid impatiemur, dediti vestri passuri.* GEBH. *quicquid inde patiemur* Harlej. 1. et Portug. V. ad 36, 24, 10. Quum autem per epitomen scriptum esset, *quicquid iñ patiemur*, id in *quicquid vi patiemur* mutavit librarius Haverk. eadem ratione qua *deiñ*

tionem dedimus; quidquid deinde patiemur, deditici
5 *vestri passuri.* Sub haec dicta omnes, manus ad consules tendentes, pleni lacrimarum in vestibulo
6 curiae procubuerunt. Commoti Patres vice fortunarum humanarum, si ille praepotens opibus populus, luxuria superbiaque clarus, a quo paullo

sive *deinde*, mutatum est in *de vi* supra 3, 33, 10. Ex eodem etiam fonte natum, quod Pal. sec. apud Gebhardum *quicquid impatiemur*, sive *inpatiemur*, praefer .. Nam *iñ*, id est *inde*, et *in* commutari saepissime solent. V. ad 10, 20, 6. Tum *deditii*, vel *dedicii* Voss. 2. Leid. 1. Florent. Lovel. 1. 3. 4. Harlej. 1. Fragm. Hav. a m. 1. et edd. Rom. anni 1472. ac Parm. *deditii* Lovel. 2. V. infra ad 8, 13, 15.

§. 5. *Sub haec dicta omnes manus ad consules tendentes*] *Sub hujus dicta* Leid. 2. et Lovel. 1. Deinde *ad consulem tendentes* Lovel. 3. et Hearnii Oxon. B. Sed cur ad unum tantum consulem, quum alterum eo tempore abfuisse aliunde non constet? Errori itaque scribarum tribuendum est, de quo v. ad 10, 10, 2.

§. 6. *Commoti Patres vice fortunarum humanarum*] *Commoti sunt Patres* Lovel. 5. Harlej. 2. Portug. et Hearnii Oxon. B. *Commoti Patres sunt* Haverk.

Si ille praepotens opibus populus, luxuria potentiaque clarus] Lege *luxuria superbiaque clarus*, non *potentiaque*. Superbiae Campanorum crebra mentio fit apud Latinos scriptores. GELEN. *praepotens populus opibus*, transpositis vocabulis, Voss. 2. et Lovel. 3. Sed vocem *opibus* omiserunt principes edd. quam a Frobenio anno 1535. adscitam omnes codd. servant. Deinde *luxuria superbiaque*, quod Gelenius restituit, in omnibus scriptis superest, nisi quod τὸ *luxuria* deficiat, in Neapol. Latinii, *luxuria superbia*, sine copula *que*, praeferat Lovel. 1. *superbia luxuriaque*, inmutato ordine dictionum, Gaertn. *luxuria potentiaque* tanto minus ferri potest, quod proxime praecedat *praepotens opibus*. Contra inter vitia Campanorum praesertim memorantur luxuria et superbia. Luxuriae meminit Liv. 23, 8, 6. *Coeperunt epulari de die, et convivium non ex more Punico aut militari disciplina esse; sed, ut in civitate atque etiam domo luxuriosa, omnibus voluptatum inlecebris instructum.* Silius 11, 33.

Luxus et insanis nutrita ignavia lustris
Consumtusque pudor peccando, unisque relictus
Divitiis probrosus honor, lacerabat hiantem
Desidia populum, ac resolutam legibus urbem.
Insuper exitio truculenta superbia agebat.

Superbiae non tantum eodem illo loco Silius mentionem facit, sed etiam Capuam *superbiae domicilium* atque *luxuriae sedes* esse testatur Cic. or. 2. Agr. 35. *Nedum isti ab Rullo et Rulli*

ante auxilium finitimi petiſſent, adeo infractos gereret animos, ut se ipse suaque omnia poteſtatis alienae faceret: tum jam fides agi visa, deditos non 7
prodi, nec facturum aequa Samnitium populum censebant, si agrum urbemque, per deditionem factam populi Romani, obpugnarent. Legatos ita- 8

similibus conquisiti atque electi coloni, Capuae, in domicilio superbiae atque in sedibus luxuriae, conlocati, non statim conquisituri sint aliquid sceleris et flagitii. Utrumque vitium tangit etiam Cic. orat. 1. Agr. 7. *Quid enim cavendum est in coloniis deducendis? Si luxuries, Hannibalem ipsum Capuana corrupit. Si superbia, nata inibi esse ex Campanorum fastidio videtur.* Praeterea *elatus*, pro *clarus*, Lovel. 2. Haverk. et Hearnii Oxon. L. 2. ac C. Sed lectio illa nata videtur ex literarum c et *e* atque *r* et *t* similitudine. De prioribus v. ad 39, 35, 8. de poſterioribus ad 5, 55, 3.

Ut se ipse suaque omnia potestatis alienae faceret] *se ipse sua omnia* Florent. Paullo ante *gererent animos* Fragm. Hav. Et solet quidem *populus* conlective numero plurali jungi. V. ad 10, 13, 11. Hic vero Livium *gereret* maluiſſe, totus orationis contextus docet.

§. 7. *Tum jam fides agi visa*] Non adsequor, quomodo haec cohaereant, *Commoti Patres* etc. *tum jam fides agi visa*, et credo locum laborare. In uno Hearniano est *Commoti sunt Patres*. Hoc etsi in vulgata scriptura suppleatur, tamen adhuc quodammodo hiat oratio, nisi hic quoque addatur copula ante *tum*. DUKER.

Non prodi, nec facturum aequa Samnitium populum censebant] Voces *prodi nec* exsulant a Gaertn. *ne facturum aequa* praefert Leid. 1. *neque facturum aequa* primae edd. usque ad Frobenium, qui, consentientibus aliis omnibus scriptis, ſubſtituit *nec facturum aequa*. Deinde *populum Samnitium* Lovel. 4. cum excusis iterum usque ad eumdem Frobenium. Tandem *censebat* perperam Lovel. 3.

Agrum urbemque per deditionem factam populi Romani obpugnarent] *per ditionem* Leid. 1. solito lapsu scribarum. V. ad 26, 21, 17. Tum *factam populo Romano* Voſſ. 1. Lovel. 1. a m. 1. Portug. inter versus, Gaertn. et Fragm. Hav. a m. 1. *factam populo*, poſtrema voce neglecta, Lovel. 3. et Voſſ. 2. Errorem ex epitome scribendi profluxiſſe, patebit ex illis, quae notantur ad 39, 47, 11. V. etiam supra hoc cap. §. 1. et infra §. 9.

§. 8. *Legatos itaque extemplo mitti ad Samnites placuit. data mandata*] *Legatosque itaque* Voſſ. 2. Deinde *ad Samnites extemplo mitti* Lovel. 2. Tum *dicta mandata* Lovel. 3. An librarius evitare voluit cacophoniam, quae oritur ex earumdem syllabarum repetitione *data mandata*? Verum eam non semper religiose Livius vitavit. V. ad 5, 46, 3. Alibi etiam *data et*

que extemplo mitti ad Samnites placuit. data mandata, *ut preces Campanorum, responsum senatus amicitiae Samnitium memor, deditionem postremo factam,*
9 *Samnitibus exponerent. Peterent pro societate amicitiaque, ut dediticiis suis parcerent: neque in eum agrum,*

dicta commutantur. V. ad 7, 28, 8. *data mandata sunt* Lovel. 5. Portug. Haverk. et Hearnii Oxon. B. ac C.

Responsum senatus amicitiae Samnitium memor] Voss. [sec.] *memorum*. Buslid. et Vossiani alterius margo antiqua manu *memoris:* ut referatur ad *senatus*. Et non parum mollius videtur. Responsum senatus tale, ut appareret, eum memorem amicitiae cum Samnitibus fuisse. Quin imo illud *memor* ab Curione est. Omnes priores ab Andrea usque ad Frobenium *memoris*. J. FR. GRON. Parendum est libris scriptis et vetustis edd. alioqui *memor* satis defendi posset. 3, 36, 5. *Si quis memorem libertatis vocem aut in senatu aut in populo misisset.* et c. 69, 4. *T. Quinctium orationem memorem majestatis Patrum habuisse.* Virg. 1. Aen. 4. *memorem Junonis ob iram*. Prop. 1. el. 11, 5. *memores noctes.* Tibull. 3. el. 2, 25. *memores lacrimae.* et 4. el. 1, 89. *memor dolor.* V. Victor. 25. Var. lect. 2. DUK. *responsum senatus amicitiae Samnitium memorum*, praeter Voss. 2. a Gronovio laudatum, praefert etiam Lovel. 3. *responsum senatus, amicitiae Samnitium memoriam* Lovel. 2. ac 5. *responsum senatus amicitiae Samnitium memores* Hearnii Oxon. B. et C. *responsum amicitiae memoris*, praeter Voss. 1. marginem, etiam Leid. 2. Lovel. 1. Harlej. 2. Portug. Haverk. et Fragm. Hav. a m. 2. [Veith.] *ut preces Campanorum senatus, amicitiae Samnitium memoris,* omissa etiam voce *responsum*, Lovel. 4. Illud *memor* non est a Curione, sed ita jam edidit Frobenius anno 1535. Quae editio quum ex mente Rhenani et Gelenii emendata sit, non modo huic lectioni aequior esse incepi, sed plane eam adprobandam et loco pristino restituendam esse existimavi, postquam vidi in eam consentire optimae fidei et quosdam alios codd. Voss. 1. in contextu, Leid. 1. Florent. Harlej. 1. Klock. Gaertn. et Fragm. Hav. a m. 1. *responsum memor amicitiae* eodem modo dictum est, quo *sententia memor moris* Livio restituit Gronovius infra 33, 12, 5. *Quinctius negore, Aetolos aut moris Romanorum memorem, aut sibi ipsis convenientem sententiam dixisse.* ubi etiam hujus loci priscam lectionem emendationi suae adstruendae adfert. Plura eo loco notantur. Doujatius, qui mira ingenii felicitate infinitis locis a Gronovio dissentit, ubi non oportuisset, hic ejus emendationem probat, ubi rejicienda erat.

Deditionem postremo factam, Samnitibus exponerent] Omnia haec verba cum sequenti *Peterent* omittuntur in Gaertn. sed postea inseruntur ante voces *in eum agrum*. sola autem vox *Samnitibus* deficit in Leid. 2. Insu-

grum, qui populi Romani factus esset, hostilia arma inferrent. Si leniter agendo parum proficerent, denun- 10
ciarent Samnitibus populi Romani senatusque verbis,
ut Capua urbe Campanoque agro abstinerent. Haec le- 11
gatis agentibus in concilio Samnitium adeo est ferociter responsum, ut non solum gesturos se esse di-

per *deditionem factam postremo*, transpositis dictionibus, legunt Voss. 1. Leid. 2. Lovel. 1. 5. Harlej. 2. Portug. et Haverk. Deinde *exprimerent* Lovel. 1. et 5. *expromerent* Harlej. 2. et Portug. a m. 1. De verbo *expromere* v. infra ad 39, 12, 4. (*37, 52, 10.) Hic vero reliquis codicibus nihil mutantibus consentiendum censeo. *Exponere* est enarrare. Supra 2, 36, 6. *Quum minas irasque coelestes repraesentatas casibus suis exposuisset.* 8, 18, 3. *Sicut proditur tamen res, ne cui auctorum fidem abrogaverim, exponenda est.* 25, 8, 6. *Quum caussas consilii sui, et quid pararent, exposuissent.* c. 11, 12. *Convocatis principibus Tarentinorum omnes praesentes difficultates exposuit.* 28, 9, 7. *Quum, more omnium imperatorum expositis rebus ab se gestis, postulassent, ut triumphantibus urbem inire liceret.* 30, 17, 1. *Quaeque in Africa gesto essent, omnia exposuit ordine Patribus.* 31, 20, 2. *Quum in senatu res ab se per multos annos fortiter feliciterque gestas exposuisset.* c. 47, 7. *Expositisque rebus gestis, ut triumphanti sibi in urbem invehi liceret, petit.* 42, 21, 7. *Expositis, quas in Corsica res gessisset, postulotoque frustra triumpho. Exponere* autem et *Expromere* saepe in Mstis confundi solent. V. N. Heinsium ad Ovidii 3. Fast. 725. et Cel. Burm. ad Quinct. Declam. 12, 4. (*Gebhard. ad Cic. 4. ad Fam. 12.)

§. 9. *Peterent pro societate amicitiaque, ut dediticiis suis parcerent, neque in eum agrum*] *Peterentque, ne in eum agrum* Voss. 2. Lov. 3. et Fragm. Hav. a m. 1. *Peterent, neque in eum agrum* Leid. 1. et Harlej. 1. reliquis omissis. *Peterentque pro amicitia societateque* Lovel. 4. Mox *qui populus Romanus factus esset* Voss. 2. et Lovel. 3. Errorem ex compendio scribendi ortum esse, supra dixi ad §. 7. Hic autem potius *populus Romanus*, quam alio modo, dederunt, ut ita conveniret cum sequenti *factus*, et praecedenti *qui*. V. supra ad 6, 3, 8.

§. 10. *Si leniter agendo parum proficerent*] *leviter agendo* Harlej. 5. [?] Port. et Fragm. Hav. sollemni scribarum lapsu. V. ad 36, 31, 8. *leniter agere* ut 3, 50, 12. *Leniter agentibus responsum non redditur.* ubi v. quae notantur. Deinde *populi Romani senatusque urbis* Lov. 1. et ed. Parm. V. ad 6, 17, 8. Voces *Samnitibus populi* exsulant a Gaertn.

Ut Capua urbe Campanoque agro abstinerent] Particula *ut* non comparet in Leid. 2. quemadmodum nec vox *urbe* in Harlej. 2. Port. et Haverk. Verum paullò ante habuimus hoc cap. *populum Campanum urbemque Capuam.*

§. 11. *Non solum gesturos se esse dicerent id bellum, sed*

cerent id bellum, sed magiſtratus eorum e curia egreſſi, ſtantibus legatis, praefectos cohortium vo-
12 carent; iisque clara voce imperarent, ut praedatum in agrum Campanum extemplo proficiscerentur.

1 XXXII. Hac legatione Romam relata, positis omnium aliarum rerum curis, Patres, fecialibus ad res repetendas missis, belloque, quia non redderentur, sollemni more indicto, decreverunt, ut primo quoque tempore de ea re ad popu-

magistratus eorum e curia egressi] *gesturos esse dicerent id bellum* Lovel. 1. V. supra ad 1, 23, 5. *gesturos esse illud bellum dicerent* Leid. 2. *gesturos se esse dicerent id bellum magistratus eorum, sed curia egressi* Lovel. 4. At, Livium praepositionem, cum qua verbum compositum est, in regimine saepissime repetere, supra vidimus ad Praefat §. 11. Quum itaque reliqui codices in lectionem receptam conspirent, eam non muto. Paullo ante *in consilio Samnitium* Leid. 1. et Lovel. 5. Sed indicatur conventus populi Samnitium, quod non *consilium*, sed *concilium*, vocatur, teſte Gronov. ad Liv. 44, 2, 5.

Stantibus legatis praefectos cohortium vocarent] Lego *praesentibus legatis.* KLOCK. *astantibus legatis* legendum eſſe, vir doctus ad marginem ed. Curionis conjecit. Deinde *praefectos cohortum* Portug. et Haverk. Male. V. Vossium 4. Gramm. 14.

§. 12. *Iisque clara voce imperarent*] Haec et reliqua usque ad finem capitis omittuntur in Harlej. 1. *iisque voce clara imperarent,* transpositis vocabulis, praefert Portug. Mox τὸ *Campanum* exsulat ab Hearnii Oxon. L. 1.

§. 1. *Hac legatione Romam relata*] *Romam perlata* Lovel. 5. et Haverk. 2. (?) Nihil muto. Infra 24, 48, 5. *Oravit, ut duo legationem referrent ad imperatores suos.*

§. 2. *Consules ambo cum duobus ab urbe exercitibus profecti*] *ambo consules* Harlej. 2. et Haverk. Tum *cum duobus exercitibus ab urbe profecti* Lovel. 4. Sed voces *ab urbe* exsulant a Leid. 2.

Ille ad montem Calvum] Servata hoc loco differentia est inter *ille* ac *hic.* Ille Valerius, hic Cornelius. Caeterum pro *Calvum* quidam posuerunt *Gaurum.* Et *Gauri* Florus etiam in altera Epitome de bello Samnitico (1, 16.) meminit. Et Plinius 3, 5. Gauranos montes prope Maſſicos atque Surrentinos ponit. GLAR. Hujus montis meminit Florus (1, 16.) Cicero contra Rullum (orat. 2, 14.) Plin. 3, 5. SIG. *ad montem Taurum* Lovel. 5. et Hearnii Oxon. B. *ad montem Thaurum* Harlej. 2. *ad montem Clarum* Klock. *ad montem Carum* Leid. 2. et Lovel. 1. *ad montem aureum* Hearnii Oxon. L. 2. *ad montem C. Aurum* Florent. et Leid. 1. *ad montem Caurum* Voſſ. 1. Lovel. 2. Harlej. 1. Portug. et Haverk. *ad montem Gaurum*

lum ferretur: jussuque populi consules ambo cum 2
duobus ab urbe exercitibus profecti, Valerius in
Campaniam, Cornelius in Samnium, ille ad mon-
tem Gaurum, hic ad Saticulam castra ponunt.
Priori Valerio Samnitium legiones (eo namque om- 3
nem belli molem inclinaturam censebant) obcurrunt.
simul in Campanos stimulabat ira, tam promtos
nunc ad ferenda, nunc ad arcessenda adversus se
auxilia. Ut vero castra Romana viderunt, feroci- 4

Voss. 2. Lovel. 3. 4. Gaertn. et Fragm. Hav. Ita etiam Aldus edidit, quum in prioribus excusis foret *ud montem Calvum.* De notissimo Campaniae monte Gauro v. Cluver. 4. Ital. Ant. 2. p. 1142.

Hic ad Satriculam castra ponunt] *Satricula* oppidum in Samnio, *Satricum* in Volscis, *Sutrium* denique in Hetruria. Quamquam anno CDXXXV. [infra 9, 16, 3.] genere foeminino in Samnio urbem facit, unde *Satricanus. Satriculanus* autem a *Satricula.* Ipse tamen Livius libro eodem [c. 21, 2.] anno CDXXXVIII. altero pro altero utitur, ni, quod fieri facile potest, codices errant. GLAR. *Saticulam.* sic enim libri veteres, sic Vellejus l. 1, [14.] sic Diodorus, sic Stephanus. uterque enim Σατίκολαν edit. SIG. *Satriaculam* Voss. 1. et Lovel. 1. *Satriculum* Lovel. 4. *Satriculam* Voss. 2. Leid. duo, Lovel. 2. 3. 5. Harlej. duo, Portug. Gaertn. Florent. Klock. Haverk. et Fragm. Hav. Sed recte Sigonius *Saticulam* scribendum monuit hoc loco, et saepius infra. V. ad 9, 21, 2. 23, 5, 8. c. 14, 13. et 27, 10, 7. Eamdem lectionem probat etiam Cluverius 4. Ital. Ant. 5. p. 1183.

§. 3. *Simul in Campanos stimulabat ira, tam promtos*] *ira stimulabat* Lovel. 4. Deinde vocula *tam* omittitur in Voss. 2. Lovel. 5. Harlej. 2. Portug. Gaertner. Fragm. Hav. et Hearnii Oxon. B.

Nunc ad ferenda, nunc ad arcessenda adversus se auxilia] *arcessenda*, non *accersenda*, ut in multis scriptis et editis est, legendum esse, recte docuit Gebhardus ad Liv. 3, 9, 13. Deinde *nunc ad ferenda, nunc arcessenda*, vel *accersenda*, Voss. 2. Lovel. 1. 3. et Gaertn. Verum Livium praepositiones potius repetere solitum fuisse, supra vidimus ad 6, 28, 6. *nunc ad ferenda, nunc arcessendo adversus se auxilia* Leid. 2. varia constructione *promtos ad ferenda*, et *promtos arcessendo auxilia*, quemadmodum *fatalis dux ad excidium illius urbis, servandaeque patriae* 5, 19, 2. et 38, 39, 10. *Iliensibus Rhoeteum et Gergithum addiderunt, non tam ob recentia ulla merita, quam originum memoria.* ubi alia plura vide. Verum hoc loco optimis codicibus, qui nihil mutandum testantur, adhaereo.

§. 4. *Ut vero castra Romana viderunt, ferociter pro se quisque signum duces poscere*] Ut

ter pro se quisque signum duces poscere, adfirmare, eadem fortuna Romanum Campano laturum
5 opem, qua Campanus Sidicino tulerit. Valerius, levibus certaminibus, tentandi hostis caussa, haud ita multos moratus dies, signum pugnae proposuit,
6 paucis suos adhortatus: *Ne novum bellum eos novus-*

mota castra Romana viderunt Hearnii Oxon. L. 2. [*Ut nota castra* Veith.] *Ut vero viderunt castra Romana* Lovel. 4. *Ut vero castra Romana videre* Leid. 2. Hinc vox *ferociter* deficit in Voss. 2. quam reliqui omnes constanter defendunt. Deinde *pro se quisque signum petere coepit, duces poscere* Lovel. 5. Harlej. 2. Portug. Haverk. et Hearnii Oxon. N. L. 2. B. et C. [Veith.] Sed videntur librarii duas lectiones *signum petere coepit*, et *signum duces poscere*, quas forte in codd. suis invenissent, hoc modo jungere voluisse; quod eos saepe in Mstis facere solitos fuisse, supra dictum est ad 3, 44, 4. Ex his autem unice vera est posterior, quae in optimis codd. constanter superest: Livius enim verbo *poscere* haud raro duplicem accusativum addidit. Supra 1, 24, 4. *Sagmina, inquit, te, rex, posco.* ubi quaedam notata sunt. infra hoc lib. c. 40, 5. *Quod Deos inmortales inter nuncupanda vota expoposci.* Alios etiam ita locutos esse, ut verbis *petere rogare* similibusque duos accusativos addant, patet ex illis, quae notarunt Cel. Burmann. ad Ovid. 7. Met. 296. ad Phaedr. 1, fab. 16, 3. et Abrah. Gronov. ad Justin. 34, 2, 3. (* v. ad Liv. 35, 33, 9.) Solent autem alibi quoque *petere* et *poscere* inter se commutari. V. supra ad 6, 23, 8. ubi *poscere pugnam, signum* exemplis ex Livio inlustravi. *coepit* tandem additum est ab illo, qui verbum infinitum ab eo per ellipsin omisso pendere docere voluit, vel qui locutionem, infinitivo verbo prolatam, ferre non poterat. V. ad 1, 50, 5.

Campano laturum opem, qua Campanus Sidicino tulerit] *Campano ferre opem* Haverk. Tum pronomen *qua* perperam deest in Lovel. 1. [*quam* pro *qua* Veith.] Deinde *Sidicino tulit* Harlej. 2. Port. Haverk. et Hearnii Oxon. B.

§. 5. *Signum pugnae proposuit*] *posuit* Haverk. Paullo ante *Valerius levis certaminibus*, pro *levibus*, Voss. 2. Leid. 2. et Gaertner. solito errore. V. infra ad 21, 60, 7.

§. 6. *Ne novum bellum eos novusque hostis terreret*] *novum bellum eos novusque hostis terrere* Florent. Τὸ *eos* deest in Leid. 2. Deinde addita voce *Ne novum bellum eos novusque hostis terreret, dicit* Hearnii Oxon. C. Ea tamen non est necessaria. V. infra ad 23, 45, 6.

Quidquid longius ab urbe proferrent arma] Notandum et id genus sermonis, *quicquid longius*, pro quanto longius. Verum haec proprie non sunt hujus instituti. GLAR. Sic 8, [39, 5.] *Et quicquid progrediebantur, magis magisque turbatos hostes cernebant.* 34, [62, 12.] *Quicquid Byrsam sedem suam excesserint, vi atque injuria partum habere.* Gellius 12, 1. *Quicquid videntur amare.* J. FR. GRON. ꝗꝗ, id est *quamquam*,

que hostis terreret. quidquid ab urbe longius proferrent arma, magis magisque in inbelles gentes eos prodire. Ne Sidicinorum Campanorumque cladibus Samnitium 7 *aestimarent virtutem. qualescumque inter se certaverint, necesse fuisse alteram partem vinci. Campanos quidem haud dubie magis nimio luxu fluentibus rebus mollitia-*

pro *quidquid*, Lovel. 5. *quo longius ab urbe* Hearnii Oxon. C. quod ex interpretis expositione marginali in contextum receptum est. Nihil mutandum esse, exempla a Gronovio laudata evincunt, qui etiam simile huic putabat id, quod infra obcurrit 21, 54, 8. *Quidquid aurae fluminis adpropinquabant, adflabat acrior frigoris vis.* ubi v. iterum Gronovium.

Magis magisque in inbelles gentes eos prodire] Prius *magis* deficit in Lovel. 3. Gaertn. et Haverk. sed a sequenti intercemptum est; qui error in scriptis obvius et frequens est. V. infra ad 33, 27, 4. *magis magisque in belles*, vel *imbelles*, Voss. 1. Leid. duo, et Lovel. 1. ac 2. Ubi iterum vel praepositio *in* a proximae vocis syllaba initiali elisa est. V. ad 8, 33, 6. vel primam syllabam sequentis vocis praepositio intercepit. V. ad 5, 10, 4. Alii librarii in codicem incidentes, in quo omissa erat praepositio, et aliquid deesse videntes, id de suo addentes dederunt *magis magisque contra inbelles gentes*; quod superest in Gaertn. et Haverk. *magis magisque tum contra inbelles gentes* voce auctiores praeferunt Harlej. 2. et Portug. *magis magisque tamen contra inbelles gentes* Lovel. 5. Denique *pramtium*, pro *prodire*, Lovel. 3.

§. 7. *Ne Sidicinorum Campanorumque cladibus Samnitium aestimarent virtutem*] Omnia haec verba, praeter duo postrema, deficiunt in Lovel. 3. *Nec Sidicinorum* praeferunt Harlej. 2. Portug. Gaertn. et Haverk. V. ad 3, 47, 7. Deinde *extimarent* Lovel. 2. 3. Gaertn. Haverk. et Fragm. Hav. *existimarent* Harlej. 2. et Portug. V. ad 34, 2, 5.

Qualescumque inter se certaverint] *certaverunt* Leid. 1. et Lovel. 2. ac 3. *certavere* Gaertn. Ea forma infra 29, 17, 4. *Quod, qualescumque sumus, tamen haec, quae passi sumus, pati non debuimus.* 42, 42, 4. *Haec, qualiacumque sunt, per legatos meos non solum indicata, sed etiam excusata sunt saepe in senatu vestro.* Mox voces *alteram partem* omittuntur in Gaertn.

Nimio luxu fluentibus rebus] *nimio fluxu* Florent. Lovel. 3. 5. Harlej. duo, Gaertn. Haverk. et Fragm. Hav. a m. 1. idque dare voluisse videtur librarius Leid. 1. qui corruptius *nimio flexu* scripsit. Eodem errore *Fluxerit*, pro *Luxerit*, in Propert. datum esse, docuit olim Broekhus. ad eius 2. Eleg. 25, 34. *luxu fluere* supra obcurrebat c. 29, 5. *Fluentes luxu ab duratis usu armorum in Sidicino pulsi agro.* ubi alia vide.

Mollitiaque sua, quam vi hostium, victos esse] Vet. lib. *quam*

8 *que sua, quam vi hostium, victos esse. Quid autem esse duo prospera in tot seculis bella Samnitium adversus tot decora populi Romani, qui triumphos pene plu-*

virtute hostium. SIG. Intrusit hanc lectionem Sigonius contra omnes MSS. codices et cusos, qui *quam vi hostium victos.* Amplius *mollicieque sua* Pal. sec. GEBH. Potior apud me, quam Sigonius sustulit, et plurium et meliorum codicum scriptura. Plautus Amphitr. [1, 1, 82.] *vicimus vi feroces.* Noster hoc libro infra [c. 40, 6.] *Bis legiones Samnitium fudistis, bis castra vi cepistis.* 8, [9, 7.] in formula devotionis: *Uti populo Romano Quiritium vim victoriamque prosperetis.* Iterum [c. 39, 8.] *Nec ultra Samnis tolerare terrorem equitum, peditumque vim potuit.* 9, [2, 3.] *Luceriam omnibus copiis circumsedere, nec procul abesse, quin vi capiant.* Et rursum [c. 16, 13.] *Seu virium vi, seu exercitatione multa.* Perinde ut Comicus [Plautus l. l. v. 79.] *Cadunt vulneris vi et virium.* 21, [41, 17.] *Qualis nostra vis virtusque fuerit, talem deinde fortunam illius urbis ac Romani imperii fore.* Justinus 5, 1. de Atheniensibus: *Consumti magis fortunae varietate, quam vi victi sunt.* Sic enim olim legebatur; nec debuit, opinor, mutare Bongarsius. J.FR.GRON. *mollitiaque sua, quam hostium* Fragm. Hav. a m. 1. Sed vocem *vi*, omissam propter ductuum similitudinem, intercepit ultima litera praecedentis *quam.* (*v. ad 10, 46, 11.) Reliqui omnes codices constanter *quam vi hostium* servant; quod recte Gebhardus et Gronovius probarunt. Supra 4, 38, 4. *Quacumque incedunt, vi viam faciunt.* 34, 46, 7. *Tertio vi subiere ad vallum, castraque ab omni simul parte adgressi sunt.* 35, 1, 8. *In hoc discrimine ludos Jovi, si vi fudisset cecidissetque hostes, propraetor vovit.* Praeterea *mollitieque sua* Harlej. 2. Portug. et Haverk. Similem varietatem in uno suorum codd. Gebhardus etiam supra invenit 5, 6, 5. V. etiam infra ad 31, 6, 5.

§. 8. *Quid autem esse duo prospera in tot seculis bella*] Voces *Quid autem esse* desunt in Lovel. 1. *Quid autem possunt* praefert Leid. 2. Quam lectionem profectam arbitror a librario, cui locutio per verbum infinitum concepta displicebat; de qua supra vide ad 1, 50, 5. Deinde *in tot secundis* Lovel. 3. *inter tot seculis* Haverk. solito librariorum errore. V. ad 38, 57, 6. Ceteroquin facile suspicio nasci posset, Livium scripsisse *inter tot secula*; de qua locutione v. supra ad 1, 10, 7. Verum id nunc displicet ob aliorum codicum vulgatam lectionem tuentium dissensum.

Populi Romani, qui triumphos pene plures etc. *numeret*] *numerant* Voss. 1. Leid. 2. Lovel. 1. *numerent* Leid. 1. Lovel. 5. Harlej. duo, Portug. Haverk. et Hearnii Oxon. B. quorum multi mox etiam *habeant* et *compulerint*, pro *habeat* et *compulerit*, praeferunt. Et quidem *populus*, tamquam conlectivum nomen, saepius cum verbo plurali construitur. V. infra ad 10, 13, 11. Sunt tamen, quae persuadeant, vulgatum hoc loco verius esse.

§. 9. *Sabinos, Etruriam, Latinos, Hernicos, Aequos, Volscos, Auruncos domita armis habeat*] *Sabinos et Etruriam*

res, quam annos ab urbe condita, numeret? qui omnia 9
circa se, Sabinos, Etruriam, Latinos, Hernicos, Aequos, Volscos, Auruncos, domita armis habeat? qui

Voss. 2. et Lovel. 3. Tum *Latinos et Hernicos* Fragm. Hav. Verum vel non his locis, vel pluribus aliis conjunctio erat inserenda: quorum prius praefero. Antecedente enim voce *omnis*, placere Livio per singula ire sine copula, observat Cl. Jac. Gronov. ad Liv. 24, 16, 9. Praeterea *Hernicos, Volscos, Auruncos, Aequos* Harlej. 2. Portug. et Haverk. Tò *Aequos* deficit in Rom. ed. anni 1472. et, praeterquam in Parm. etiam in reliquis, quas vidi, usque ad Aldum, qui ita, ut nunc vulgo exstat, edi curavit. Eam autem omnes recentiores secutae sunt, nisi quod Paris. anni 1529. praeferat *Aequos, Hernicos, Volscos, Auruncos.* Deinde *Aruncos* est in Voss. 2. Leid. 1. Lovel. 3. 5. Portug. Gaertn. et Fragm. Hav. a m. 2. V. supra ad 2, 16, 8. Denique *habebat* Voss. 2. Lovel. 3. et Gaertn. *habeant* Leid. duo, Lovel. 1. 5. Portug. et Fragm. Hav. V. ad §. praec.

Gallos, tot proeliis caesos, postremo in mare ac naves fuga compulerit] Cap. 26. scribit, Gallos post cladem a Camillo acceptam primo per Volscos et agrum Falernum dissipatos fuisse, deinde Apuliam et mare inferum (vel potius superum, ut ibi Glareanus et Sigonius) petiisse. Hinc quidem non liquet, eos naves habuisse, aut, postquam aliquamdiu vagi erraverant, a Romanis fuga in eas compulsos fuisse. Nec tamen improbabile est, Gallos, qui dudum oram maris Adriatici occupaverant, etiam ibi naves coepisse habere, in quas recipere se ex fuga potuerint. Sed hoc verum est, Valerium in hac oratione more oratorum ad exhortandos militum animos nonnulla dicentem induci, quibus res aliquantum exornatur, et virtus Romanorum exaggeratur. DUK. Quum Livius nullo loco scribat, Gallos, a Romanis continente pulsos, naves conscendere coactos fuisse, hinc Doujatius existimat, aliquid omissum, et ejusmodi a Livio scriptum fuisse: *Gallos, tot proeliis caesos, in extremam Apuliam, Graecos postremo in mare ac naves fuga compulerit.* Hanc conjecturam Doujatii ad examen revocavit Cl. Wesseling. 2. Observ. 26. ubi observat, Livium quidem supra hoc lib. c. 26, 9. referre Gallos *Apuliam ac mare inferum*, vel, ut Glareanus malebat, *superum petiisse;* sed tamen eodem loco addidisse, *cum Graecis nullam memorabilem gestam rem* esse, eosque, *quum litoribus arcerentur, aqua etiam praeter cetera necessaria usui deficiente, Italiam reliquisse.* Haec itaque directa fronte pugnare Doujatianae interpolationi. Non enim recte dici, fuga in mare et naves esse compulsos, qui ultro continentem reliquerunt. Melius autem fore existimat, ut recepta scriptura in sede sua maneat, dicamusque potius, Livium, quum Corvini hanc orationem perpoliret, alios annales ab oculos habuisse; atque hinc natam esse qualemcumque hanc discrepantiam. Id autem Livio interdum evenisse, infra dicendum erit ad 42, 47, 6. Ceterum *compulerunt* Harlej. 2. a m. 1. in quo emendatur manu altera *compulerint*, quod etiam superest in Lovel. 5. Portug. Gaertn. et Haverk. V. supra ad §. praeced.

Gallos, tot proeliis caesos, postremo in mare ac naves
10 *fuga compulerit? Quum gloria belli ac virtute sua quemque fretos ire in aciem debere, tum etiam intueri, cu-*
11 *jus ductu auspicioque ineunda pugna sit. utrum qui audiendus duntaxat magnificus adhortator sit, verbis tan-*

§. 10. *Quum gloria belli ac virtute, sua quemque, fretos ire in aciem debere*] *Tum gloria* Voss. 2. Leid. 2. et Lovel. 1. 2. ac 3. V. ad 6, 23, 3. Deinde *ire in eam aciem* Haverk. *ire in em aciem* Leid. 1. Mox verbis sequentibus *dictu auspicioque*, pro *ductu*, Klock. millies in Mstis obvio errore. V. ad 38, 43, 1.

§. 11. *Utrum qui audiendus dumtaxat magnificus adhortator sit*] Vide, num legendum, *utrum audiendus, qui duntaxat magnificus adhortator sit.* GLAR. Glareanus legendum putat, *utrum audiendus, qui duntaxat magnificus adhortator sit.* quasi vero non optimus sensus elicìatur ex hac lectione, id est, utrum, qui imperat, et cui obediendum est, sit tantum magnificus adhortator. Sic paulo post [c. 35, 2.] *Hoc silentium in me audiendo servandum est.* SIG. Adsentior Freinshemio emendanti *audendi dumtaxat.* Ammianus 15, [8] *Fixo gradu consiste inter signiferos ipsos, audendi in tempore consideratus hortator.* Helm. *audientibus.* alius, *audiendum.* J. FR. GRON. Emendatio haec Freinsh. *utrum qui audendi dumtaxat* obcurrit in ejus notis ad Curtii 9, 2, 29. Omnes autem mei constanter *audiendus* praeferunt, quod pro obedire accipiendum esse monens Sigonius, male huc advocavit locum ex c. 35, 2. hujus libri, ubi *audire* notat *concionantem audire*, ut Livius inquit 1, 28, 2. Et ita forte nunc etiam exponi debet, ut, quemadmodum hoc loco *audire magnificum adhortatorem*, sic contra *adhortandi caussa magnifice loqui* infra sit 21, 41, 1. nisi quis cum Freinsh. ac Gronov. *audendi* malit. Ceterum *verum*, pro *utrum*, praefert Leid. 2. de quo errore supra v. ad 2, 17, 3. *qui* deest in Harlej. 2. et Gaertn. Vir doctus ad marginem ed. Curionis conjecit legendum esse *utrumque audiendus*, id est, et utrum audiendus. V. supra ad 3, 30, 7. Sed pronominis, quod reliqui omnes codices tuentur, mutandi caussam non video. Mox *expars* scribitur in Lovel. 3. quod non inprobat Dausquej. de Orthogr. part. sec. in ea voce.

Qui et ipse tela tractare, procedere ante signa, versari media in mole pugnae sciat] Voculam *et* ignorat Voss. 2. *ipsa tela tractare* praefert ed. Parm. *ipse cetera tractare* Leid. 2. et Lovel. 1. *ipse bella tractare* Harlej. 2. Supra 5, 12, 7. *Seditio intestina majore mole coorta, quam bella tractabantur.* Justin. 9, 8. *Hic aperte, ille artibus bella tractabat.* 22, 5. *Quippe aliter domi, aliter foris bella tractari.* Liv. 23, 28, 4. *Quemadmodum tractandum bellum in Hispania foret.* Et ita *tractare imperium* Justin. 1, 2. *Nec inmaturo ausa tradere imperium, nec ipsa palam tractare.* ubi v. J. Fr. Gronovium. *tractare rempublicam* Sallust. in Catil. 51. *Triginta viros inposuere, qui rempublicam eorum tractarent.* ubi v. Cortium. Uni tamen, et qui-

tum ferox, operum militarium expers; an qui et ipse tela tractare, procedere ante signa, versari media in mole pugnae sciat. Facta mea, non dicta, vos, mili- 12 *tes,* inquit, *sequi volo; nec disciplinam modo, sed exemplum etiam, a me petere. Non factionibus modo*

dem huic, codici fidem habere, nimis temerarium puto. Similiter Ovidius 2. Am. Eleg. 3, 7.

Non tu natus equo, non fortibus utilis armis;
Bellica non dextrae convenit hasta tuae.
Ista mares tractent.

5. Fast. 397.

Dumque senex tractat squalentia tela veneno,
Excidit, et laevo fixa sagitta pede est.

Cic. in Bruto 2. *Non auctoritatis armis egere rempublicam, quae didiceram tractare.* Horat. 1. Epist. 18, 52.

— — adde, virilia quod speciosius arma
Non est, qui tractet.

Ceterum indocte literis, olim continua serie scriptis, in voces divisis *versa remedia*, pro *versari media,* Florent. *versari media mole*, omissa media praepositione *in*, Harlej. duo, et Portug. sed ea intercepta est a prima litera vocis sequentis. V. infra ad 37, 1, 2. Et amat saepe Livius praepositiones medias inter substantiva et adjectiva ponere. V. ad 2, 19, 8. Denique vox *pugnae* omittitur in Leid. 2.

§. 12. *Facta mea, non dicta, vos, milites, inquit, sequi volo*] *Tò inquit* deest in Gaertn. Praeterea *Facta media*, pro *mea*, Klock. cujus librario adhuc obversabatur illa vox, quae modo praecesserat. Paullo post *ne disciplinum*, pro *nec*, Harlej. 1.

Non factionibus modo, nec per conciones usitatas nobilibus] Tametsi paullò ante praecesserit verbum *modo*, tamen, hoc loco quid sibi velit, haud equidem intelligo, cum absque eo sit longe luculentior sensus. GLAR. Glareanus tollendam vocem *modo* putat, quia eadem quoque praecesserit, *nec disciplinam modo, sed exemplum etiam a me petere;* neque videt illam *solum* significare, hanc vero *nuper*, atque ita utrumque locum habere. Caeterum legendum est *per coïtiones*, non *conciones*. Quid autem sit in petendo magistratu *coïtio*, supra ostendi, cum alia loca emendavi. SIG. Sigonius legendum pertendit *per coïtiones.* incongrue. Palat. tert. *nec per contiones inusitatas nobilibus is hac dextra.* Valde implexe. Forte extricandum *non factionibus modo, nec per contiones usitatas nobilibus: is hac dextra mihi tres consulatus summamque laudem peperi.* GEBH. Copulam *modo*, quam Sigonius contra Glareanum vindicavit, servant omnes scripti. Si autem pro nuper accipiatur, jungendum *modo usitatas.* Vide tamen, an non potius *non factionibus modo* positum sit pro *non modo non factionibus.* Neque offendet quemquam *τὸ modo,* quod verbis praecedentibus praecesserat, iterum repetitum, si adtenderit ad illa, quae plena manu congesta sunt ad 1, 3, 9. Tum

nec per coïtiones usitatas nobilibus, sed hac dextra,
mihi tres consulatus summamque laudem peperi.
13 *Fuit, quum hoc dici poterat: Patricius enim eras, et*
a liberatoribus patriae ortus: et, eodem anno familiâ i-
14 *sta consulatum, quo urbs haec consulem, habuit. Nunc*

nec per contiones usitates Voff. 1. Leid. 2. Lovel. 1. 4. 5. Harlej. duo, Florent. Portug. Haverk. et Fragm. Hav. a m. 2. *conciones inusitatas* Voff. 2. Lovel. 2. 3. Gaertn. Fragm. Hav. a m. 1. et Hearnii Oxon. L. 2. *conciones visitatas* Leid. 1. Unus hic Klock. veram lectionem *per coïtiones usitatas* servat. Solent autem voces *contio*, vel *concio*, et *coïtio* saepe in Mſtis confundi. V. ad 4, 13, 9. Corruptius *per conditiones*, vel *condictiones*, *inusitatas* habet Hearnii Oxon. L. 1. Paſſim autem vocem *conditio* τῷ *concio* a librariis subponi, supra vidimus ad 4, 12, 7. Mox vocula *sed* deficit in Gaertner. Ejus loco *is hac dextra* est in Voff. 2. quod perperam Gebhardo placuit. *his hac dextra* Lovel. 3. *sed hac dextera* Lovel. 5. Haverk. et Fragm. Hav.

Tres consulatus summamque laudem peperi] Lego *summa cum laude peperi*. KLOCK. Cur vulgata scriptura, quam omnes codices uno ore defendunt, Klockio sordeat, nondum cauſſam video. Vocem *tres* omittit Harlej. 1.

§. 13. *Fuit, quum hoc dici poterat*] *Fuit tempus, quum hoc dici poterat* Harlej. 2. et Haverk. Verum illud *tempus*, quod olim margini adscriptum fuiſſe videtur ad indicandum, eam vocem hic subintelligendam eſſe, postea a nasutiore in contextum receptum est In his autem locutionibus illam vocem per ellipsin omitti, docet Sanctius 4. Minervae 4. de Ellipsi nominum, in v. *Tempus*. *Fuit, cui haec dici poterant* habet Lovel. 2. Verum non indicat Valerius, unum vel alterum patriciorum fuiſſe, cui id objici poterat, sed olim, antequam consulatus cum plebejis communicaretur, similia universo ordini patriciorum dici potuiſſe. *Fuit, cum quo dici poterat* Voff. 1. Leid. 2. Lovel. 1. et Fragm. Hav. a m. 1. in quo a manu altera *Fuit, cum dici poterat* emendatum exſtat. *Fuit, cur hoc dici poterat* Lovel. 5. a m. 1. *Fui, cum hoc dici potestati* Lovel. 3.

Patricius enim eras, et a liberatoribus patriae ortus] *patricius enim erat* Voff. 2. Leid. 1. Lovel. 2. 3. Fragm. Hav. a m. 1. Neapol. Latinii, et edd. Mediol. anni 1495. Veneta anni 1498. et multae aliae usque ad Aldum, qui iterum *eras* revocavit: quod etiam praefero, ut ita inducatur plebejus, qui patricio hoc objiciat. *patricius eras enim* Harlej. 2. Haverk. et Portug. a m. 1. in quo postea emendatum *patricius erat enim*. [*enim eram et liberatoribus* Veith.] Deinde *et a liberatoribus ortus patriae* Leid. 1. Tò *et* deficiebat in Voff. 2.

Eodem anno familia ista consulatum, quo urbs haec consulem habuit] Vox *anno* non adparet in Portug. quemadmodum nec *consulatum* in Lovel. 4.

§. 14. *Nunc jam nobis Patribus vobisque plebejis promiscuus*

jam nobis Patribus vobisque plebejis promiscuus consulatus patet; nec generis, ut ante, sed virtutis est praemium. proinde summum quodque spectate, milites, decus. Non, si mihi novum hoc Corvi cognomen Diis auctoribus homines dedistis, Publicolarum vetustum familiae

consulatus patet] *Hunc jam vobis* Haverk. errore scribarum. V. ad 9, 9, 9. *Nunc quoque nostris Patribus* Lovel. 2. Librariis displicuisse videntur junctae particulae *Nunc jam*. Ita tamen Livius supra loquitur 5, 2, 10. *Nunc jam octojuges ad imperia obtinenda ire.* c. 17, 7. *Nunc jam pro se fortunam suam illis negare.* 10, 19, 7. *Nunc jam populares orationes serere.* Ex Cic. exempla laudat Tursell. de Partic. Latin. orat. c. 110. Inverso ordine *jam nunc* infra usurpat 31, 32, 3. *Deliberationis autem ejus tempus ita jam nunc statui posse.* ubi alia vide. *Nunc jam vobis Patribus* Harlej. 2. V. ad 34, 2, 2. Deinde *vobisque plebei* Leid. 1. Harlej. 1. Gaertn. Fragm. Hav. a m. 1. et Klock. quod Klockius pro *plebi* scriptum existimabat. Hac forma autem eam vocem interdum in Livii Mstis obcurrere, supra vidimus ad 2, 42, 2. Potuit tamen etiam scriptum esse pro *plebeji*, quemadmodum praefert Florent. Nam similiter etiam *plebeis* pro *plebejis* praeferunt Leid. 2. Portug. et Fragm. Hav. a m. 1. hoc loco, et infinitis aliis. Sed et vulgatum commode servari potest.

Nec generis, ut ante, sed virtutis est praemium] *nec gentis* Voss. 1. Leid. 2. Lovel. 5. Harlej. 2. Portug. Haverk. et Hearnii Oxon. B. ac N. in quo posteriori et alterum *generis* pro varia lectione adscriptum fuit. Alibi saepe *gens* et *genus* commutantur. V. ad 34, 17, 6. Hic potius vulgatum probo. Supra 4, 4, 7. *Nobilitatem plerique non genere nec sanguine, sed per cooptationem in Patres habetis.* c. 9, 4. *Virginem plebeji generis maxime forma notam petiere juvenes; alter virgini genere par, nobilis alter.* Deinde *virtutis praemium est*, trajectis vocibus, Fragm. Hav.

Summum quodque spectate, milites, decus] *exspectate* Leid. 2. *exspectare* Voss. 1. et Lovel. 1. V. ad 6, 33, 1. De verbo *spectare* hoc sensu v. ad 2, 12, 13. *spectare* Gaertn. et Fragm. Hav. Deinde *milite decus* Leid. 1. *militiae decus* Voss. 2. Lovel. 2. 3. et Fragm. Hav. Duplici lectione juncta *milites, militiae decus* Gaertn. de quo v. ad 3, 44, 4. Sed, quod vulgo circumfertur, verius est. Quum enim jam Patribus et plebejis promiscuus consulatus pateat, milites non tantum summum militiae, sed etiam civilium honorum decus spectare poterant.

§. 15. *Non si mihi novum hoc Corvini cognomen Diis auctoribus homines dedistis*] Pall. duo *novum hoc quorum cognomen.* Forte legendum *novum hoc Corvum cognomen.* GEBH. *Corvini cognomen* Voss. 1. Leid. 1. Florent. Lovel. 1. 4. 5. Harlej. duo, Portug. et Fragm. Hav. idque dare voluisse videtur librarius Klock. qui tamen scripsit *Corvi in cognomen.* Sed *quorum cognomen* Voss. 2. Lovel.

16 *nostrae cognomen memoria excessit. Semper ego plebem Romanam militiae domique, privatus, in magistratibus parvis magnisque, aeque tribunus ac consul, eodem tenore per omnes deinceps consulatus, colo atque colui.*
17 *nunc, quod instat, Diis bene juvantibus, novum atque integrum de Samnitibus triumphum mecum petite.*

1 XXXIII. Non alias militi familiarior dux fuit,

3. et Gaertn. *Corvi cognomen* Lovel. 2. et Haverk. quomodo primo Sigonius, deinde Gruterus in postrema editione, et post eum reliqui vulgarunt. V. supra hoc lib. ad c. 26, 12. Si cum Gebhardo malis *Corvum cognomen*, epexegesis erit. V. Gronov. ad Liv. l. 1, 3, 7. Sed servandum puto *Corvi cognomen*. V. supra hoc lib. ad c. 10, 13.

Vetustum familiae nostrae cognomen memoria excessit] Vox *memoria* non reperitur in Lovel. 4. Ita sane loquitur Silius Ital. 15, 34.

— *Cannaene tibi, graviorque palude*
Maeonius Stygia lacus excessere, Padusque?

At, reliquis codd. vulgatum tuentibus, id mutandum non censeo. *excedere memoria*, ut *excedere vita* saepissime apud scriptores obvium, et *excedere animis* apud Curtium 8, 8. *Ubi vero reverentia excessit animis.* Praeterea *vetustum* non adparet in Hearnii Oxon. C.

§. 16. *Militiae domique, privatus, in magistratibus parvis magnisque*] Ipse mox exponit, *aeque tribunus, ac consul.* quibus verbis simul indicat, se ex eo numero tribunorum fuisse, qui *comitiati* dicebantur; de quibus c. 5, 9. dixit. Sallustius quoque in Jug. 63. tribunatum militum *magistratum* vocat, et Suet. Caes. 5. *honorem suffragio populi datum.* DUK. *militiaeque domique* Haverk. Sed, alterum usitatius esse, patebit ex plerisque eorum exemplorum, quae, alia quamvis occasione, supra conlata sunt ad 1, 34, 12. Mox *magistratibus magnis parvisque* Lovel. 2.

Eodem tenore per omnes deinceps consulatus] *per omnes deinde consulatus* Voss. 2. Leid. 2. Harlej. 2. et Portug. V. supra ad 5, 17, 4. *per omnes denique consulatus* Gaertn. Mox *colo ac colui*, pro *atque colui*, Leid. 2.

§. 17. *Novum atque integrum de Samnitibus triumphum mecum petite*] *nomen atque integrum de Samnitibus triumphum* Portug. *novum atque integrum de Samnitibus nunc triumphum* Lovel. 3. Sed illud *nunc* modo praecessit. Paullo ante *quod in stadiis*, pro *quod instat*, Kloch. *quod justas* Voss. 1. et Lovel. 1.

§. 1. *Non alias militi familiarior dux fuit*] *Non alius* Hearnii Oxon. L. 1. Tum *multis familiarior* Klockian.

Omnia inter infimos militum haud gravate munia obeundo] Palat. duo *haud gravate minima obeundo.* GEBH. *aut grave-*

omnia inter infimos militum haud gravate munia ob-
eundo. In ludo praeterea militari, quum velocita- 2
tis viriumque inter se aequales certamina ineunt,
comiter facilis vincere ac vinci vultu eodem; nec
quemquam adspernari parem, qui se obferret; fa- 3
ctis benignus pro re, dictis haud minus libertatis
alienae, quam suae dignitatis, memor: et, quo

re aut minima obeundo Fragm. Hav. a m. 1. *haud gravare munia obeundo* a m. 2. *haud gravare munera obeundo* Gaertn. *munera* etiam Voff. 1. in margine. Saepe ita variant librarii in Mftis. V. ad 36, 31, 12. *haud gravate mioieā obeundo* Lovel. 1. *haud gravitate minima obeundo* Voff. 2. et Lovel. 3.

§. 2. *In ludo praeterea militari*] V. Lipsium 5. de Milit. Rom. Dial. 14. DUKER.

Comiter facilis, vincere ac vinci vultu eodem] *comifacilis* Klock. *comiter facile* Lovel. 3. et Gaertn. Tum *vincere vinci*, omiffa conjunctione, Fragm. Hav. in quo tamen deinde eadem manu adscripta est. Paullo ante *cū velocitatis viriumque* Haverk. pro *cum velocitatis*, solito lapsu scribarum. V. supra ad 4, 44, 10.

Qui se obferret] *qui secum offerret* Gaertn. *qui secum conferret* Lovel. 5. Harlej. 2. Portug. et Haverk. Praecedens autem vox *parem* non conspicitur in ed. Parm.

§. 3. *Factis benignus pro re, dictis haud minus* etc.] Horum verborum sensus mihi non admodum patet, et est totus versus obscurus. Alii aliter distinguunt; sed est nihilominus sensus obscurus. GLAR. Sensus hujus loci, quem se ignorare Glareanus fatetur, est, Factis, inquit, habita personae et temporis ratione, liberalis erat, dictis ita cautus, ut non minus aliorum libertatis, quam suae dignitatis rationem haberet. *Dicta* autem Latini vocant, quae Graeci *ἀποφθέγματα* †. „Glareanus „inquit, non admodum patet: „Sigonius dicit, Glareanum fa„teri se ignorare. Ita ubique in„vertit verba. „ †. SIG. *Dicta* hic pro dicteriis. Carrio 1. Emend. 4. Sigonius Graecis *dicta* *ἀποφθέγματα* dici docet. Tu tamen v. Varron. 5. de L. L. [p. 56.] ubi *dicta ducum* Scalig. in Conject. *παραγγέλματα* et tesseras interpretatur. Adde Godesch. Stewichium ad 3. Vegetii 5. nota 2. KLOCK. *Ἀποφθέγματα* a Latinis saepe dici *dicta*, dudum docuerunt Manutius ad Ciceronis 7. ad famil. ep. 32. et 9. ep. 16. Casaub. ad Suet. Caes. 57. et interpretes Phaedri ad prolog. l. 2. Nec tamen puto, *dicta* hoc loco ea significatione poni, sed in universum *dicta* hic esse omnia, quae dicuntur, ut fere ubique, quum *dicere* vel *loqui* et *facere*, item *dicta* et *facta* conjunguntur. Infra c. 40, 9. Valerius de se. *Quod meum factum dictumve consulis gravius, quam tribuni, audistis?* 6, 20, 8. *Facta dictis aequando.* Suet. Aug. 12. *Dicta factaque quorumdam calumniatus.* Ner. 34. *Matrem dicta factaque sua exquirentem acerbius et corrigentem.*

nihil popularius est, quibus artibus petierat magi-
4 ſtratus, iisdem gerebat. Itaque universus exercitus,
incredibili alacritate adhortationem prosecutus du-
5 cis, caſtris egreditur. Proelium, ut quod maxime
umquam, pari spe, utrimque aequis viribus, cum
fiducia sui, sine contemtu hoſtium, commiſſum est.
6 Samnitibus ferociam augebant novae res geſtae et

Cic. 1. ad fam. ep. 9. *Nullum meum minimum dictum, non modo factum, pro Caesare intercessit.* Adde Boxhorn. ad Tac. 2. Ann. 53. DUK. *factis benignus ac dictis* Lovel. 2. 5. Portug. et Haverk. *factis benignius ac dictis* Harlej. 2. et Fragm. Hav. *factis benignus prae dictis* Lovel. 1. *factis benignus praedictus* Leid. 2. *factis benignis pro re ac dictis* Gaertn. Quod hoc loco Livius *pro re*, Cicero *pro re nata* dixit 7. ad Attic. Ep. 8. *Animadverteram, posse, pro re nata, te non incommode ad me in Albanum venire.* 14. Ep. 6. *Antonii colloquium cum heroïbus nostris pro re nata non incommodum.*

Quibus artibus petierat magistratus, iisdem gerebat] *regebat* Leid. 1. transpositis perperam literis. V. infra 27, 40, 2.

§. 4. *Universus exercitus incredibili alacritate adhortationem prosecutus ducis*] *unium suus exercitus* Lovel. 3. Deinde *prosecutus* deficit in Leid. 2. et Lovel. 1.

§. 5. *Proelium, ut quod maxime umquam, pari spe, utrimque*] *Proeliumque quod maxime umquam* Lovel. 5. Harlej. 2. Portug. Gaertn. et Hearnii Oxon. L. 2. ac B. *Proelium et quod maxime umquam* Haverk. Non intellexerunt librarii voces *ut quod maxime*, quae similiter obcurrunt infra 29, 31, 5. *Si quis arceat, ut quod maxime opus sit, acie dimicaturum.* V. etiam Catan. ad Plinii 9. Ep. 22. *ut quod numquam* praefert Lovel. 2. *ut quod maxime nunquam* Lovel. 3. [*proelium quod maxime* Veith.] Deinde *pari spe proelium utrimque* Leid. 1. Harlej. 1. Lovel. 3. et Gaertn. *Proelium, ut quod maximum proelium pari spe utrinque* est in Florent. *saepe, pro spe,* male obfert Haverk. V. supra hoc lib. ad c. 7, 6. Deinde *cum sui fiducia* trajectis vocibus Leid. 1. Mox τὸ *est* deficit in ed. Parm.

§. 6. *Romanis contra quadringentorum annorum decora, et conditae urbi aequalis victoria*] Hic annus est CDXII. ab urbe condita. Non enim ubique rotundi poſtulantur numeri. SIG. Omnia haec verba deficiunt in Hearnii Oxon. L. 1. cui errori repetitio vocis *victoria*, quae proxime praeceſſit, originem dedit. V. infra ad 9, 11, 11. Praeterea *creditae urbi* Voſſ. 2. et Lovel. 3. V. ad 39, 43, 1. *conditae urbis aequalis* Lovel. 5. a m. 1. Harlej. 2. Portug. et Gaertn.

§. 7. *Utrisque tamen novus hostis curam addebat*] Pergit Livius in eodem sensu, et aliud momentum narrat, quod pugnam fecerit vehementiorem; sic ut, quum ante narrati stimuli fuerint singulis proprii, hic unus

paucos ante dies geminata victoria; Romanis contra quadringentorum annorum decora, et conditae urbi aequalis victoria: utrisque tamen novus hostis 7
curam addebat. pugna indicio fuit, quos gesserint animos. namque ita conflixerunt, ut aliquamdiu in neutram partem inclinarent acies. Tum consul, 8
trepidationem injiciendam ratus, quando vi pelli

communis fuerit idemque ambobus. Non vero ad diversa quaedam discedit auctor, ut necessarium illi fuerit *τὸ tamen*. Lege ex Rott. *utrisque tam novus*. JAC. GRON. Alibi saepe *τὰ Tamen* et *Tam* commutantur. V. infra ad 22, 59, 13. Quum tamen nullus eorum codd. quos adhibui, Rott. quo Cl. Jac. Gronovius usus est, faveat, eidem Gronovio adsentiri nequeo: qui non videtur adtendisse, in praecedentibus per ellipsin omitti *quamvis*, vel similem particulam; quod frequens esse, infra videbimus ad 37, 25, 11. Sensus itaque est; quamquam Samnitibus novae res gestae, Romanis tot annorum decora ferociam augebant, novus tamen hostis utrique populo curam addebat. Ceterum *utriusque tamen novus hostis* Leid. 1. et Harlej. 1. *utrisque tamen novis hostis* Haverk. *utrique tamen novus hostis* Voss. 1. Leid. 2. Lovel. 1.5. et Hearnii Oxon. L. 1. V. infra ad 36, 16, 6. Deinde *hostis novus* Gaertn.

Ita conflixerunt, ut aliquamdiu in neutram partem inclinaret acies] Scripti *inclinarent*. J. FR. GRON. Ita sane est in Florent. Voss. utroque, Leid. utroque, Lovel. 1. 3. 4. a m. 2. Harlej. 1. Klock. Fragm. Hav. Hearnii Oxon. L. 1. 2. N. et ed. Mediol. anni 1505. *inclinaverint* erat in Lovel. 4. a m. 1. Quod ante Gronovium editiones obsederat, in uno tantum Harlej. 2. mihi obvium fuit; sed proxime accedunt Portug. et Haverk. *declinaret* ostentantes. Sed *inclinare* in hac re usitatum. Supra 2, 20, 11. *Tum demum inpulsi Latini, perculsaque inclinavit acies.* Tacit. 3. Hist. 83. *Quoties pars altera inclinasset.* Vell. Pat. 2, 53. *Ut primum C. Caesar inclinatam vidit Pompejanorum aciem.* Praeterea *conflixere* Voss. 2.

§. 8. *Trepidationem injiciendam ratus, quando vi pelli non poterant*] q̄m, sive *quoniam*, *vi pelli non poterant* Haverk. sollemni errore operarum. V. ad 29, 1, 7. *quando 1pelli non poterant* Lovel. 2. Qui error ex literarum adfinitate ortus est. V. ad 3, 49, 6. (* 10, 28, 12. c. 39, 2. 25, 40, 2.) Ita *incepissent*, pro *vi cepisset*, in uno erat cod. supra hoc lib. c. 9, 1. *inexpugnatum*, pro *vi expugnatum*, 4, 57, 7. *intueri*, pro *vi tueri*, 10, 3, 2. *quando vi pelli non poterat* Lovel. 5. Sed verbum pendet ex eo, quod sequitur, *signa hostium*.

Turbare prima signa hostium conatur] *turbare pugna prima signa hostium* Lovel. 1. Deinde *conatus* Voss. 2. Lovel. 3. Gaertn. et Fragm. Hav. a m. 1. utramque lectionem jungentes *conaturus* legunt Leid. 1. Lovel. 2. et Harlej. 1. Adscriptis enim ultimis literis *us*, qui primus eam

non poterant, equitibus inmissis turbare prima si-
9 gna hostium conatur. quos ubi nequidquam tumul-
tuantes in spatio exiguo volvere turmas vidit, nec
posse aperire in hostes viam, revectus ad antesigna-
10 nos legionum, quum desiluisset ex equo, *Nostrum*,
inquit, *peditum illud*, *milites*, *est opus. agitedum*, *ut
me videritis*, *quacumque incessero in aciem hostium*,
fer-

lectionem dedit, indicare voluisse puto, non tantum se *conatur*, sed etiam *conatus*, invenisse.

§. 9. *Nec posse aperire in hostes viam*] *viam in hostes* Harlej. 2. et Haverk. *in hostes viam in hostes*, utraque lectione adscita, Portug.

Revectus ad antesignanos legionum, quum desiluisset ex equo] *rectus*, pro *revectus*, Voss. 2. et Lovel. 3. *revecto* in editione Aleriensis esse, Hearne auctor est; qui id inde forsan ortum conjicit, quod operae in Msto *revectꝰ* invenerint, idque non intellexerint. Ed. tamen Rom. anni 1472. manifeste *revectus*. Deinde *antesignarios* Voss. 2. Leid. 2. Gaertn. et Fragm. Hav. V. ad 4, 47, 2. Tum *desoluissset* Leid. 1. *dissiluisset* Leid. 2. et Lovel. 2. Praeterea *ab equo* Lov. 2. *equo* Lovel. 4. *ex quo* Portug.

§. 10. *Nostrum, inquit, peditum illud, milites, est opus*] *Vestrum, inquit, peditum* Lovel. 2. Gaertn. et Hearnii Oxon. L. 2. ac C. Tum *peditum, milites, illud est opus* Voss. 1. et Lovel. 1. *peditum, milites, illud opus est* Leid. 2. *peditum illud, milites, est opus* Lovel. 4. *peditum illud militum est opus* Lovel. 2. 5. et Fragm. Hav. a m. 1.

Ut me videritis, quacumque incessero, in aciem hostium] Vocula *ut* deficit in Lov. 5. [*dum* pro *ut* Veith.] Deinde *qua cum incessore* Leid. 1. *quacumque incessore* Lovel. 2. *qua cum incessero* Lovel. 1. Gaertn. et edd. Rom. anni 1472. ac Parm. *quā cum incessero* Harlej. 1. Deinde *in acie hostium* Harlej. 2. et Portug. Mox etiam *ferro* deficit in Gaertn. Ceterum multae ex recentioribus edd. ita distinguunt, quum mutata interpunctione legendum sit *quacumque incessero in aciem hostium*, ut olim edebatur; quod Hearnius revocavit. *incedere in aciem*, ut *incedere in hostem* 8, 8, 13. *Unoque continente agmine in hostem incedebant.* ubi vide.

Illa nunc omnia, qua nunc erectae micant hastae] Thuan. Voss. uterque, Helm. ignorant priori loco positam particulam. J. FR. GRON. Eamdem ignorant etiam omnes mei, Oxonienses, quos Hearnius consuluit, et Neapol. Latinii. At posteriori loco deest in ed. Parm. Praeterea transpositis vocibus *Omnia illa* praefert Fragm. Hav. Tum *quia nunc erectae micant hastae* Voss. 2. et Lovel. 3. *quae nunc coacta micant hastae* Leid. 2. *quae nunc erecta micant hastis* Lovel. 2. *quae nunc erectae micant hastae* Lovel. 5. a m. 1. *qua nunc erecta micant hastae* Leid. 1.

ferro viam facientem, sic pro se quisque obvios sternite. Illa omnia, qua nunc erectae micant hastae, patefacta strage vasta cernetis. Haec dicta dederat, quum e- 11
quites consulis jussu discurrunt in cornua, legionibus in mediam aciem aperiunt viam. Primus omnium consul invadit hostem; et, cum quo forte contulit gradum, obtruncat. Hoc spectaculo ac- 12
censi dextra laevaque, ante se quisque, memoran-

qua nunc creata micant hastae Lovel. 1. *qua nunc rectae micant hastae* Lovel. 4. *qua nunc recte dicant hastae* Florent. Ceterum librarii, qui *quae* loco τοῦ *qua* scripserunt, partim id fecisse videntur, ut ita conveniret sequentibus *erectae hastae.* V. ad 6, 3, 8. et saepe alibi. partim, quod *qua* praecedenti *illa omnia* convenire non posse existimarent. Sed sciendum est, *qua* poni pro *qua parte.* V. ad 5, 37, 7. Jam autem illud adhiberi posse, licet vocabulum vel numeri vel generis diversi praecedat, ad quod referri debeat, supra dictum est ad 5, 47, 9. Mox *vastata*, pro *vasta*, Venet. anni 1498. invitis reliquis scriptis et editis. V. ad 23, 30, 7.

§. 11. *Haec dicta dederat*] *Haec edicta dederat* Lovel. 5. Harlej. 2. et Portug. *Haec edicta ederat* Haverk. Sed saepius *dicta dare* pro dicere. Supra 3, 61, 7. *Haec ubi inter signa peditum dicta dedit.* 22, 50, 10. *Haec ubi dicta dedit, stringit gladium.* (* 29, 2, 12.) Ita et Ovid. 1. Fast. 356.

Talia non tacito dicta dolore dedit.

5. Fast, 571.

Ille manus tendens, hinc stanti milite justo,
Hinc conjuratis, talia dicta dedit.

In Virgil. saepius hoc hemistichium obcurrit *Haec ubi dicta dedit.* ut 6. Aen. 628. 7, 323. 471. et alibi. Mox *tum equites,* pro *cum,* Lovel. 5. V. ad Epit. Liv. 48. circa finem. *tunc equites* Lov. 2. Mox *jussu consulis* Lovel. 4.

Legionibusque in mediam aciem uperiunt viam] Thuan. et Voss. ambo per ἀσύνδετον *legionibus in mediam.* J. FR. GRON. Particula connectens deest etiam in Leid. utroque, Lovel. 1. 2. 3. 5. Harlej. utroque, Portug. Gaertner. Fragm. Hav. a m. 1. et Hearnii Oxoniensibus. Unus Haverk. *ac legionibus* praefert.

Cum quo forte contulit gradum, obtruncat] *obtulit gradum* edd. Rom. anni 1472. et Parm. invitis manu exaratis. *conferre gradum* pro cominus pugnare, Silius Ital. 12, 381.

— — longumque coïre videtur
Et conferre gradum.

Tacit. 2. Ann. 22. *Conlato illic gradu certatum.* 2. Hist. 42. *In aggere viae conlato gradu.* Similiter *conferre pedem, conferre manus*, obvia sunt.

§. 12. *Accensi, dextra laevaque ante se quisque memorandum proelium ciet*] Forte cient.

dum proelium cient. Stant obnisi Samnites, quamquam plura accipiunt, quam inferunt, vulnera.
13 Aliquamdiu jam pugnatum erat: atrox caedes circa signa Samnitium, fuga ab nulladum parte erat. ad-
14 eo morte sola vinci destinaverant animis. Itaque Romani, quum et fluere jam lassitudine vires sen-

Voss. alter *ejecit*. J. FR. GRON. *ejecit* etiam Lovel. 3. *sciet* Klock. *cient* vero, ut Gronovius conjecit, habent Lovel. 5. Harlej. 2. Port. Gaertn. Haverk. et Fragm. Hav. Supra hoc cap. *Agitedum, pro se quisque obvios sternite*. V. ad 2, 22, 7. et 7, 19, 2. Similiter igitur hoc loco ex sex codd. quamvis minoris plerumque auctoritatis, rescripsi. Nullus enim tam subleſtae fidei codex est, qui non interdum veriorem scripturam servat, ubi etiam integerrimi lapsi sunt. Doct. Arntzen. tamen ad Aurel. Vict. de Vir. Inl. 47. receptam lectionem facile locum suum tueri posse judicat. Praeterea *dextera laevaque* Lovel. 5. et Haverk. Paullo ante etiam pronomen *Hoc* non adparet in Lovel. 3.

Stant obnisi Samnites] *Astant* Florent. *Instant* Lovel. 4. et Neapol. Latinii. *Stant obnisi*, ut *intentus stat* 5, 26, 7. *Alius exercitus proelio intentus stabat. defixi stant* 8, 7, 21. *Quum silentio defixi stetissent*. Et ipsum hoc nostrum apud Virgil. 10. Aen. 359.

Anceps pugna diu: stant obnixi omnia contra.

Praeterea *obnixi* Flor. *obnoxii* Leid. 1. Lov. 2. in contextu, et Harl. 1. Male. De voce *obnixus* ejusque cum altera *obnoxius* commutatione v. supra ad 6, 12, 8. Mox voces *quam inferunt* perperam exsulant ab ed. Parm.

§. 13. *Atrox caedes circa signa Samnitium*] *atrox caedes orta circa signa Samnitium* Harlej. 2. Portug. et Haverk. *atrox caedes citra signa Samnitium* Voss. 2. V. ad 21, 48, 6. *atrox caedes atra signa Samnitium* Lovel. 3. *atrox caedes orta circa signa Samnitium fuit* Gaertn.

Fuga ab nulladum parte erat] *a nulladum parte erat* Gaertn. et edd. ante Aldum. *ab nulladum erat parte* Harlej. 2. *ab nulla erat parte*, omissa enclitica *dum*, Lovel. 5. Portug. et Haverk. quam tamen fide digniores pertinaciter servant. Ita 29, 11, 1. *Nullasdum in Asia civitates socias habebat populus Romanus*. Ubi plura vide.

§. 14. *Itaque Romani quum effluere jam lassitudine vires sentirent*] Pall. duo *cum fluere jam lassitudine*. Secundus vero et Campani editio *cum et fluere jam lassitudine*. Infra l. 38, 17. *Si primum impetum, quem fervido ingenio et caeca ira effundunt, sustinueris, fluunt sudore et lassitudine membra, labant arma*. GEBH. Lege ex Flor. et sex aliis codicibus: *Itaque Romani quum et fluere jam lassitudine vires sentirent, et diei haud multum superesset, accensi ira concitant se in hostem*. De verbo *fluere* v. ad 27, 17, 4. J. FR. GRON. *Itaque Romani confluere* Voss. 2. quod datum est pro *cum fluere*, quomodo praefert Lovel. 3. Id autem idem est genus erroris, ac con-

tirent, et diei haud multum superesset, accensi ira
concitant se in hostem. Tum primum referri pedem 15
atque inclinari rem in fugam adparuit; tum capi,
occidi Samnis. nec superfuissent multi, ni nox vi-
ctoriam magis, quam proelium, diremisset. Et Ro- 16
mani fatebantur, numquam cum pertinaciore hoste

gratulatione pro *cum gratulatione;* de quo v. supra ad 4, 24, 7. Similiter *conquaereretur*, pro *cum quaereretur*, in uno cod. mox est §. 16. *Itaque Romani cum effluere* in solis meorum Lovel. 2. et Fragm. Hav. obvium fuit. *Itaque Romani et eum et fluere* in Haverk. *Itaque Romani quum et fluere* praeferunt Voss. 1. Leid. ambo, Lovel. 1. 4. 5. Harlej. uterque, Portug. et Haverk. De errore scribarum, quo *effluere* pro *et fluere* dederunt, infra v. ad 38, 49, 4. Deinde *in lassitudinem* Lovel. 1. *in lassitudine* Voss. 1. inter versus, Leid. 2. et Lovel. 2. Mox *et diem haud multum superesse* Lovel. 2. *et diei haud multum superesset* Voss. 2. Lov. 3. 4. Gaertn. Fragm. Hav. et Hearnii Oxon. N. ut *superesset* pendeat ex praecedenti *quum*. Utrumque, *et flueret*, ac *superesset*, in contextum recepi.

§. 15. *Tum primum referri pedem atque inclinari rem in fugam adparuit*] *Tū primum* Haverk. V. ad 22, 17, 5. Deinde *et inclinari rem* Harlej. 2. et Portug. *referri pedem atque inclinare rem in fugam* Lovel. 2. ut *rem inclinare* absolute ponatur, de quo supra v. ad 3, 61, 4. Et ita saepe passivis subjunguntur activa, atque in vicem. V. infra ad 8, 34, 9. Verum omnes reliqui codices *inclinari rem* servant, nisi quod vox *rem* deficiat in Haverk. De locutione autem *inclinatur res*, quod active diceretur *inclinant rem*, v. ad 4, 55, 4.

Tum capi, occidi Samnis] *Samnites* Harl. 2. Portug. Gaertner. et Fragm. Hav. Verum frustra. Infra 8, 38, 6. *Totis jam copiis Samnis urgebat.* Eodem cap. §. 10. *Jam pridem desueto Samnite clamorem Romani exercitus pati.* c. 39, 8. *Nec ultra Samnis tolerare terrorem equitum, peditumque vim potuit.* 9, 3, 2. *Omnia aequa ac plana erunt Romano, in perfidum Samnitem pugnanti.* c. 4, 4. *Suis deinde legibus Romanum ac Samnitem aequo foedere victurum.* Ita *Pelignus* infra hoc lib. c. 38, 1. *Ab Romano in Pelignum vertit bellum. Romanus, Campanus, Sidicinus* cap. praec. §. 4. *Eadem fortuna Romanum Campano laturum opem, qua Campanus Sidicino tulerit.* V. plura supra ad 3, 2, 11.

Ni nox victoriam magis, quam proelium, diremisset] Supra 6, 8, 7. *Repente ingentibus procellis fusus imber certam magis victoriam, quam proelium, diremit.* Ceterum *n[i] nox*, id est *nisi nox*, Lovel. 2. V. ad 23, 1, 8.

§. 16. *Et Romani fatebantur, numquam cum pertinaciore hoste conflictum*] *Et Romani ferebantur* male Florent. Deinde *numquam pertinaciore hoste conflictum* Lovel. 3. *numquam*

conflictum: et Samnites, quum quaereretur, quaenam prima caussa tam obstinatos movisset in fugam?
17 *oculos sibi Romanorum ardere visos*, ajebant, *vesanosque vultus et furentia ora: inde plus, quam ex alia ulla re, terroris ortum.* quem terrorem non pugnae solum eventu, sed nocturna profectione, confessi
18 sunt. Postero die vacuis hostium castris Romanus

cum pertinaciore hoste esse conflictum Lovel. 4. a m. 1.

Quum quaereretur, quaenam prima caussa] *cum quaererentur* Lovel. 1. Harlej. 2. Leid. 2. et Portug. *cōq̄rerētur*, sive *conquaererentur*, Haverk. V. paullo ante ad §. 14.

Tam obstinatos movisset in fugam] *vertisset in fugam* Hearnii Oxon. C. quod, reliquis omnibus receptam lectionem servantibus, ex ejus expositione natum puto. Proprie *moveri* dicitur hostis, quum pedem referre incipit. Supra 4, 28, 6. *Et moverunt victorem, donec dictator pedem jam referentibus suis advenit.* Et ita minus est, quam *pelli*, vel *averti*. Hoc lib. c. 8, 3. *Inferunt pedem, et primum gradu moverunt hostem, deinde pepulerunt, postremo jam haud dubie avertunt.* Eam ob caussam jam additur *movere in fugam.*

§. 17. *Oculos sibi Romanorum ardere visos ajebant*] Tò *sibi* deest in Lovel. 4. et Gaertn. *ardere* in Portug. Praeterea *agebant* Leid. 1. Lov. 1. et Fragm. Hav. a m. 1. V. infra ad 8, 33, 23. Ceterum illud responsum non hoc tempore, sed post calamitatem ad Fureulas Caudinas Romanis inlatam, quum dedecoris abolendi caussa bellum instauraretur, Samnites dedisse, auctor est Florus 1, 16, 12. ubi v. Cl. Dukerum. Similiter, Volscos sociosque ardore animi micantem Romanorum vultum ferre non potuisse, Livius supra tradit 6, 13, 2.

Vesanosque vultus et furentia ora] *insanosque vultus* Lovel. 4. quod ex interpretatione alterius profluxisse puto. Eo etiam utitur infra 9, 13, 3. *Omnia ira militaris prope vesano inpetu egit.* Cum diphthongo *vaesanos* praefert Florent. at, simplici *e* scribendum, probat Dausquej. de Orthogr. part. 2. v. *Vaescum*, et v. *Vecors*. Quin et infra l. l. non aliter exaratur in eodem Florent. cujus librarium hic errasse, illud indicio esse potest, quod similiter copulam cum diphthongo scribens dederit *vaesanosquae vultus*.

Inde plus, quam ex alia ulla re, terroris ortum] *quam ulla alia re* Haverk. *quam ex ulla alia re* Harlej. 2. Portug. et Haverk. *quam ex alia re* se in Oxon. L. 1. reperisse, monuit Hearnius. Malc. Supra 4, 48, 13. *Nec se ullam opem cernere aliam usquam.* 24, 40, 4. *Ob nullam aliam caussam, nisi quod inminerent Italiae, peterentur.* Cic. 7. ad fam. Epist. 13. *Neque alia ulla fuit caussa intermissionis epistolarum.* 5. ad Attic. Ep. 10. *Quid quaeris? non mehercule alius ullus sermo, nisi de te.*

potitur: quo se omnis Campanorum multitudo gratulabunda effudit.

XXXIV. Ceterum hoc gaudium magna prope 1
clade in Samnio foedatum est. nam ab Saticula profectus Cornelius consul exercitum incaute in saltum, cava valle pervium, circaque insessum ab hoste, induxit: nec prius, quam recipi tuto signa non 2

Sed nocturna profectione confessi sunt] Pall. duo *testati sunt.* GEBH. Ridicule *professione confessi sunt* Harlej.2. et Portug. *testati sunt* etiam Voss. 2. et Lovel. 3. quod iterum ex glossatoris expositione desumtum videtur.

§. 18. *Quo se omnis Campanorum multitudo gratulabunda effudit*] *effundit* Voss. 1. Leid. 2. et Lovel. 1. V. ad 1, 56, 12. Quum autem forte *Cāpanorum* scriptum fuisset, indoctus Lovel. 3. librarius inde *causa panorum* fecit.

§. 1. *Ceterum hoc gaudium magna prope clade in Samnio foedatum est*] *Ceterorum hoc gaudium* male Leid. 2. Tum *magna prop te clade* Gaertn. in quo etiam deficit praepositio *in*. At mutato ordine *magna prope in Samnio clade* Lovel. 4.

Ab Saticula profectus Cornelius] *ab Satricula* omnes codd. quos consului. Sed v. hoc lib. c. 32, 2. Insuper autem *ad Satriculam profectus* Neapol. Latinii. Male. Supra enim l. l. retulit Livius, Valerium in Campania ad montem Gaurum, Cornelium in Samnio ad Saticulam castra posuisse; et inde res gestas eorum per partes descripturus primo narravit victoriam, a Valerio de Samnitibus reportatam; nunc, quid Cornelio Saticula castra moventi contigerit, adjungit. Ceterum quae Livius hic *a Saticula* profecto Cornelio evenisse scribit, *ad Veserim* accidisse innuit Harduinus ad Plinii 22, 5. ubi de P. Decio Mure duplici corona obsidionali donato agens addit: „Intelligitur „porro ad Veserim pugna Sam„nitico bello.„ Verum proelium ad Veserim non decertatum est bello Samnitico, sed Latino; eoque Decius non honorem obsidionalis coronae promeritus est, sed se pro salute exercitus devovit. V. Liv. l. 8, 8. et 10, 28, 15. Mox *cauti*, pro *incaute*, Florent.

In saltum, cava valle pervium, circaque insessum ab hoste, induxit] Praepositio *in* non est in Leid. 1. Tum *avia valle* Klock. Sed *a v i a valle p e r v i u m* ferri nequit. Quin et, dum sequentia cogitat, librarius in errorem abductus *a v i a* scripsisse videtur, pro *cava*. Saepius *cava vallis* apud Livium memoratur. Supra 3, 8 9. *Compulsos in cavas valles circumveniunt.* 28, 2, 2. *Ibi in cava valle, atque ob id occulta, considere militem, et cibum capere jubet.* 44, 5, 10. *Postero quoque die in tam cava valle opperiri Popillium necesse fuit.* Ovid. 6. Fast. 110.

Nodosasque cava tendere valle plagas.

3 poterant, inminentem capiti hostem vidit. Dum id morae Samnitibus est, quoad totum in vallem infimam demitterent agmen, P. Decius tribunus militum conspicit unum editum in saltu collem, inmi-

cavam rupem infra dixit 9, 2, 9. *In eum campum via alia per cavam rupem demisso agmine.* Hinc *pervium circaque* exsulaut a Leid. 2. *pervium circumsessum* dedit Haverk. *circumquaque insessum* Hearnii Oxon. L. 1. Praeterea *inclusit*, pro *induxit*, Lovel. 5. et Hearnii Oxon. N. in contextu. [Veith.] Alibi *inducere* et *includere* commutantur. V. N. Heinsium ad Nason. 4. Metam. 408. Hic autem id tanto facilius accidit, quod passim litera *d* ob ductuum adfinitatem in scriptura Longobardica abit in *cl*, et vicissim. V. ad Liv. 10, 24, 2. quemadmodum etiam saepe commutari solent literae *s* et *x*. V. ad Liv. 26, 19, 4.

§. 3. *Quoad totum in vallem infimam dimitteret agmen*] Scribo *demitteret*. in eumdem lapidem et alibi non semel impegerunt scribae. GELEN. Sic [*demitteret*] jam Andreas, sic Aldus: sic omnes, quotquot utor: quum scribendum sit *demitterent*, nempe Samnites. Et ita uterque Vossianus. J. FR. GRON. *dimitteret* Leid. 1. Lovel. 2. 3. 4. Portug. Haverk. et Fragm. Hav. quod recte Gelenio displicuit: id enim admitti nequit, quum agatur de descensu in vallem infimam, quod *demittere* est. V. ad 9, 2, 9. Solent autem *demittere* et *dimittere* confundi. V. ad 34, 60, 2. *demitteret* habent excerpta Voss. utriusque, (ex quibus *demitterent* laudat tamen hoc loco Gronovius) Lovel. 1. a m. 1. Lovel. 5. Harlej. 1. 2. Florent. Klock. et Gaertn. Et ita ante Gelenium ediderunt Mediolanenses anno 1505. eorumque exemplum secuti Ascensius annis 1513. et 1516. ac Paris. anno 1529. *demitterent* Leid. 2. Lovel. 1. a m. 2. et Hearnii Oxon. L. 1. 2. N. et C. qui in cod. B. se *transmitterent* repperisse testatus est. Doujatius *demitteret* adversus Gronovium, *demitterent* substituentem, probat, et refert ad Cornelium consulem Romanum. Livium enim velle opinatur, id morae esse Samnitibus, ne Romanos invadant, quoad consul totum agmen in infimam vallem demitteret. Ut enim ipsi Samnites descenderent, non multum morae interponendum esse, atque ita Decio non futurum fuisse tempus superiorem hostium castris collem occupandi. Ejus sententiam veriorem esse puto. Praeterea *quod ad* Leid. 1. Saepe librarii τὰ *quoad* et *quod ad* commutarunt. V. ad 2, 12, 16. infra 8, 2, 4. c. 13, 14. et aliis locis.

P. Decius tribunus militum conspicit unum editum in saltu collem] Vide, an hoc locutionis sit, quod vulgo dicimus, *unus dixit mihi*. At ego *unum* pro insigni positum puto, quasi alii non tam celsi, et item omnes ab hoste insessi. GLAR. Immo vero *unus* hic redundat, sive pro eo ponitur, quod vulgo *aliquis* dicitur. Ita infra 8, 2, 8. *Ex his tot populis unus ingens exercitus duce Latino fines Samnitium ingressus.* 22, 22, 6. *Eo vinculo Hispaniam vir unus solerti magis, quam fideli, consilio exsolvit.* 45, 39, 2. *Si L. Paullus in turba togatorum unus privatus interroget*, Statius 3. Theb. 604.

nentem hostium castris, aditu arduum inpedito agmini, expeditis haud difficilem. Itaque consuli 4 territo animi, *Videsne tu*, inquit, *A. Corneli, cacumen illud supra hostem? Arx illa est spei salutisque*

Unus ut e silvis Pholoës habitator opaeae,
Inter et Aetnaeos aequus consurgere fratres.

Ovid. Epist. 15. Her. 162.

Constitit ante oculos Naïas una meos.

ad quem locum v. Cel. Burmann. Ceterum male *tribunus pl.* vel *tribunus plebis*, Voss. 2. Leid. 1. Lovel. 2. 3. et Fragm. Hav. a m. 1. Mox *aditu arduum inpeditis ato*, sive *animo*, perperam Lovel. 2. *aditum arduum inpediti agmini* Florent.

§. 4. *Itaque consuli territo animi*] *deterrito* Voss. 1. Leid. 2. Lovel. 5. Harlej. 2. Portug. Haverk. et Hearnii Oxon. N. V. Modium ad Curtii 4, 10, 17. Deinde *animo* Voss. 2. Lovel. 3. 5. et ejusdem Hearnii L. 2. *animis* Harlej. 1. ea vox deficit in Lovel. 2. Sed nihil mutandum. *territus animi* haud magis novum in Livio videri potest, quam *nimius animi* supra 6, 11, 3. *Nimius animi quum alios principes sperneret, uni invideret.* ubi alia vide, etiam *aeger animi* ex ipso Livio laudatum. *confusus atque incertus animi* 1, 7, 6. *dubius sententiae* 33, 25, 5.

Videsne tu, inquit, A. Corneli, cacumen illud supra hostem] Asperum editumque locum intelligit, quem *verrucam* appellat Cato, ubi de simili facto Calpurnii Flammae tribuni militum bello Punico primo agebat in Originibus, auctore Gellio 3, 7. SIG. *Vides tu, inquit* Leid. 2. *Videsne, inquit* Lovel. 2. et Fragm. Hav. a m. 1. Nihil mutandum. Supra 1, 39, 3. *Viden' tu puerum hunc, inquit?* ubi vide, quae notantur. Deinde alio ordine *supra hostem cacumen illud* Lovel. 4.

Arx illa est spei salutisque nostrae] Prima vox exsulat a Leid. 1. et Harlej. 1. exsulat etiam a Lovel. 2. 3. Voss. 2. et Gaertner. sed eorum prior insuper praefert *Id est spei salutisque nostrae*, reliqui *Illud est spei salutisque nostrae*. At Florent. jocoso errore legit *Armilla est spei salutisque nostrae*. *Arx* ut supra 6, 37, 10. *Consulatum superesse plebejis: eam esse arcem libertatis, id columen.* 3, 45, 8. *Non si tribunicium auxilium et provocationem plebi Romanae, duas arces libertatis tuendae, ademistis.* ubi alia vide. *Arx illa et spei salutisque nostrae* habent Harlej. 2. Portug. et Haverk. Voculas *est* atque *et* inter se commutari, vidébimus infra hoc lib. ad c. 40, 1.

Si eam, quam caeci reliquere Samnites, inpigre capimus] *si eum, quem caeci Samnites reliquere* Gaertn. et Oxon. N. apud Hearnium. *si eum, quoniam caeci reliquere Samnites* Lovel. 3. *quoniam* praeferunt etiam excusi ante Aldum. Et solent haec vocabula commutari. V. supra ad 4, 48, 15. *quō*, id est *quom*, vel *quum*, pro *quam*, praefert Harlej. 1. quae et ipsa confunduntur. V. ad 27, 28, 5. *si eum locum, quem caeci reliquere Samnites* Lovel. 2. Deinde *inpigre* deficit in Lovel. 4.

nostrae, si eam, quam caeci reliquere Samnites, inpi-
5 *gre capimus. Ne tu mihi plus, quam unius legionis*
principes hastatosque, dederis. cum quibus ubi evasero
in summum, perge hinc omni liber metu, teque et ex-
ercitum serva. neque enim moveri hostis, subjectus no-
6 *bis ad omnes ictus, sine sua pernicie poterit. Nos dein-*

Tandem *capiemus* Harl. 2. Gaertner. Haverk. et Hearnii Oxon. B. invitis optimis: quare non audio. Praesenti usus fuisse Livius censeri potest, ut nullam moram in hac re nectendam doceat, et mox rem incipiendam esse, si consilium placeat.

§. 5. *Nec tu mihi plus, quam unius legionis principes hastatos, dederis*] Antiqua scriptura, *Ne tu mihi plus, quam unius legionis principes hastatosque, dederis.* GELEN. Principes ac hastatos ipse author post l. 8, [8.] quinis manipulis separat, et hoc triginta manipulorum agmen *antepilanos* appellatos tradit. Vide ergo, an non potius legendum *unius legionis principes hastatosque dederis.* Porro ipse author numerum certum alioqui nullum exprimit. GLAR. *Ne,* pro *Nec,* omnes nostri servant codices, nisi quod in excerptis utrinsque Harlej. nihil notatum videam. *Ne* etiam superesse in Oxon. N. L. 2. et C. Hearne monuit. Quare eam lectionem contextui Liviano reddidi. Praeterea *principes hastatosque,* ut viri docti voluerunt, omnes iterum codices, praeterquam quod per errorem scribarum *princeps* sit in Lovel. 3. et 5.

Cum quibus ubi evasero in summum, perge hinc omni liber metu] *uti evasero in summum* Lovel. 3. V. ad 8, 13, 9. *ubi invasero in summum* Lovel. 1. Malc. Verbum *evadere* hoc loco inlustrari potest ex illis, quae de significatione ejus tradiderunt Cel. Burmann. ad Quinctil. 8. Inst. Orat. 3. p. 707. et Cortius ad Sallust. Jugurth. 14, 9. et 52, 3. Tum *perge hic omni liber metu* Lovel. 3. V. ad 26, 13, 13. et hoc cap. §. 14. *perge hinc omne liber metu* Leid. 1. et Haverk. *perge hinc omni libri metu* Gaertn. Mox *teque exercitum serva* Lovel. 1. Haverk. et Fragm. Hav. Sed copulam *et* interceperunt primae literae vocis sequentis. V. infra ad 44, 43, 3. Insuper *teque exercitum servat* Voss. 2. et Lovel. 3.

§. 6. *Aut fortuna populi Romani, aut nostra virtus expediet*] Vox *Romani* deficit in Leid. 2. *virtus expediret* obfert lapsus librarius Leid. 1.

§. 7. *Nec prius ab hoste est visus, quam loco, quem petebat, adpropinquavit*] *ab hoste est usus* Voss. 2. V. infra ad 37, 51, 9. *ab hoste visus est* Leid. 2. et Lovel. 1. Tum *quam in loco* Portug. et Haverk. Sed praepositio nata est a vocis praecedentis litera finali. V. ad 37, 11, 4. Paullo ante *a consule* Lovel. 2. 4. Gaertn. Fragm. Hav. Florent. omnesque edd. usque ad Gronov. qui anno 1665. *ab consule* dedit, consentientibus reliquis scriptis. Praeterea *per saltus* primi vulgarunt Basil. anno 1539. quod praeter Sigonium servarunt

de aut fortuna populi Romani, aut nostra virtus expediet. Conlaudatus ab consule, accepto praesidio, 7
vadit occultus per saltum; nec prius ab hoste est visus, quam loco, quem petebat, adpropinquavit.
Inde admiratione paventibus cunctis, quum om- 8
nium in se vertisset oculos, et spatium consuli de-

omnes, donec Gronovius eodem tempore restitueret *per saltum*, quemadmodum ante Basileenses vulgo exstabat, et Sigonius a nemine exauditus revocarat, quum ita etiam praeferant, quoscumque consului, libri scripti.

§. 8. *Admiratione paventibus cunctis, quum omnium in se vertisset oculos*] Horum duorum alterum Doujatio sufficere videtur, nec satis Livianum putat, post *cunctis* addere *omnium:* aliud etiam esse dicit *admirationem*, aliud *pavorem*. Libens itaque resecaret haec verba *admiratione paventibus cunctis.* Sed quod ad prius adtinet, observari velim, quod notat Festus v. *Cuncti. Cuncti significat quidem omnes, sed conjuncti et congregati; at vero omnes, etiamsi diversis locis sint.* ut et quod monet Servius ad Virgil. 1. Aen. 518. *Sane* cuncti *non idem significat, quod* omnes. *Cicero saepe ait*, Cuncti atque omnes, *quia* omnes *non statim sunt* cuncti, *nisi iidem simul sint juncti.* Verum licet ad distinctionem hanc non adtendisset Livius, an vereretur duabus vocibus ejusdem significationis nti paucissimis interjectis, qui exiguo verborum ambitu eamdem vocem bis terve adhibere veritus non est? ut supra pluribus exemplis probavi ad 1, 3, 9. Quod adtinet ad alterum, ideo *admiratione paventibus* ferre non potuisse videtur, quod *pavor* ac *timor* sive *terror* idem notasse crediderit, et quemadmodum *admiratione timere* dici neqneat, ita nec dici posse existimaverit *admiratione pavere.* Ea tamen differunt, et quemadmodum *metu*, ita etiam *spe pavere* dixit Ovid. 3. Fast. 362.

Sollicitae mentes speque metuque pavent.

Videnda sunt, quae notantur ad Silium Ital. 16, 432. ubi N. Heinsius laudat locum hunc ex passione B. Perpetuae. *Processerunt de carcere in amphitheatrum, quasi in coelum, hilares, gaudio paventes, non timore.* Ut autem *spe*, *gaudio pavere*, ita etiam *admiratione pavere* dicere licet. Doujatio itaque, audacissime secanti, adsentiri nequeo: praesertim quum verba haec, quae ejecta voluit, sine ulla varietate in omnibus codd. supersint, nisi quod *admiratione paventibus* perperam legat Leid. 2. Praeterea *omnium* male deficit in Lovel. 4. At *omnium int' se vertisset oculos* praefert Gaertn. frequenti lapsu scribarum, qui passim *in* et *int'*, sive *inter*, commutarunt. V. ad 38, 57, 6.

Spatium consuli dedit ad seducendum agmen] Antiqna scriptnra *ad subducendum agmen*, non *seducendum*. GELEN. *ad seducendum* Voss. 2. Lovel. 2. 3. Gaertn. et Fragm. Hav. *ad sucducendum* Leid. 1. Reliqui

dit ad subducendum agmen in aequiorem locum, 9 et ipse in summo constitit vertice. Samnites, dum huc illuc signa vertunt, utriusque rei amissa occasione, neque insequi consulem, nisi per eamdem

codd. mei, ut et Hearnii Oxonienses ac Neapol. Latinii cum edd. Rom. anni 1472. et Parm. *ad subducendum.* V. viros doctos ad Val. Max. 8, 2, 3. et Oudendorp. ad Lucani 2, 475. quibus locis illa significatio vocis *subducere*, qua hic accipi debet, pluribus inlustratur.

Et ipse in summo constitit vertice] *et in summo ipse constitit vertice* Voss. 1. Leid. 2. Lovel. 1. 5. Harlej. 2. Portug. et Haverk. *et ipse constitit in summo vertice* Lovel. 4. *et ipse summo constitit vertice* Voss. 2. omissa praepositione, aliis invitis, qui eam constanter servant. Liv. 6, 27, 7. *Nec per otium libertatis meminisse sinant, aut consistere in concione.* 9, 40, 3. *His dextrum cornu datum; illi in sinistro consistunt.* ubi quaedam vide. Ovid. Epist. 21. Her. 117.

> *Non ego constiteram sumta peltata securi;*
> *Qualis in Iliaco Penthesilea solo.*

Curtius 5, 1. *Magna pars Babyloniorum constiterat in muris.* 9, 6. *Credisne, adventu magis hostium, ut jam in vallo consisterent, quam cura salutis tuae, nos esse sollicitos?*

§. 9. *Samnites, dum huc illucque signa vertunt*] Vetusti codices *Samnites, dum huc illuc signa vertunt*, absque conjunctione. GELEN. Pall. duo, *dum huc illucque signa vertunt.* sec *dum huc atque illuc signa vertunt.* Probo alterum. GEBH. *huc atque illuc signa vertunt* Harlej. 2. Portug. et Haverk. Ita mox hoc cap. *Huc atque illuc signa moveri videtis.* 5, 8, 8. *Quum huc atque illuc signa transferrent.* Verum hanc lectionem non nisi incertae fidei codices ostentant. *huc illucque* praeferunt Voss. duo, Leid. duo, Lovel. 1. 2. 3. 5. Gaertn. Klock. et Fragm. Hav. quam lectionem primus recepit Aldus. Tempore enim priores *huc illuc signa vertunt* sine copula dederunt. Et ita etiam legunt Florent. Harlej. 1. et Lovel. 4. Ovid. Epist. 13. Her. 34.

> — — *huc illuc, quo furor egit, eo.*

Epist. 20, 130.

> *Anxius huc illuc dissimulanter eo.*

ubi v. Cel. Burmann. Male etiam *vertant* Leid. 2.

Utriusque rei omissa occasione] Pall. duo, pr. ac tert. et Campani editio *amissa occasione.* GEBH. *amissa occasione* Gronovius jam anno 1665. recte in contextum recepit. Nam praeter Leid. 2. Lovel. 5. Portug. Klock. Haverk. et Oxon. C. omnes mei Hearniique codices lectionem illam firmant. Non tantum huc illuc signa vertendo opportunam *occasionem omiserunt*, id est, ea usi non sunt, sed eamdem etiam *amiserunt*, adeo ut, licet quam maxime vellent, tamen nunc uti non possent. Infra 9, 12, 2. *Et beneficii et maleficii occasione amissa.* ubi etiam similiter variant codd. 31, 36, 3.

vallem, in qua paullo ante subjectum eum telis suis habuerant, possunt; nec erigere agmen in captum super se ab Decio tumulum. Sed quum ira in hos magis, qui fortunam gerendae rei eripuerant, tum

Non satis exspectato signo, ante tempus excitatis suis, occasionem bene gerendae rei amisere. Terent. in Eun. 3,5,56.

> — — — *an ego occasionem*
> *Mihi ostentatam tantam, tam*
> *brevem, tam optatam,*
> *tam insperatam*
> *Amitterem?*

Cicero 15. ad Att. Epist. 11. *Multo inde sermone querebantur, atque id quidem Cassius maxime, amissas occasiones.* Pro Caecina 5. *Nullam esse rationem amittendi ejusmodi occasionem.* Caesar 3. belli Gall. 18. *Clamant omnes, occasionem negotii bene gerendi amittendam non esse.* Hirtius bell. Alex. 37. *Pharnaces, amissa proximi temporis occasione, suos in castra revocavit.* Alibi tamen *omittere occasionem* non damno, ut (* 25, 38, 18. 28, 35, 8.) apud Val. Max. 9, 3, 1. *Primam occasionem pugnandi non omissurum se respondit.* apud Sueton. in Calig. 14. *Ne minimam quidem occasionem quoquam omittente in testificanda sollicitudine.* et in Galba 10. *Cohortantibus invicem, ne occasionem omitterent.* ubi tamen Torrent. in libris duobus *amitterent* invenit. Frequentissima autem est commutatio verborum *amittere* et *omittere* in Mstis. V. ad 8, 27, 11. Praeterea *utriusque amissa occasione*, una voce omissa, Haverk. *utriusque rei occasione amissa* Lovel. 4.

Neque consequi consulem, nisi per eamdem vallem] Vetusti codices *insequi* habent, pro *consequi*. GELEN. *insequi* etiam omnes mei, et Neap. Latinii. neque aliquid ex suis Hearne notavit, licet monuerit, ed. Aler. *consequi* praeferre. Supra c. 24, 9. *Consul non ultra castra insecutus, a persequendo hoste exercitum continuit.* c. 36, 3. *Nec arma inpigre capere, nec obsistere, nec insequi poterant.* et saepe. Mox alio ordine *subjectum telis suis eum habuerant* Harlej. 2. Portug. et Haverk.

Erigere agmen in captum super se ab Decio tumulum] *eripere agmen* Harlej. 5. solito scribarum errore. V. ad 3, 5, 7. De locutione *erigere agmen in tumulum* infra v. ad 10, 26, 8. Tum *in ceptum*, vel *inceptum*, Voss. 2. et Lovel. 3. V. ad 6, 27, 4. Deinde *supra se* edd. Rom. anni 1472. et Parm. quomodo ante hoc cap. *cacumen supra hostem* dixit. Sed utrumque ferri potest, atque hae praepositiones passim in Mstis commutantur. V. supra ad 4, 22, 6. Scriptos igitur sequi malo. Hinc *a Decio* Voss. 2. Leid. 2. Lovel. 2. 5. et Gaertn. Denique *tumultum* Lovel. 1. a m. 1. Lovel. 3. et Harlej. 2. frequenti errore. V. ad 6, 14, 6. (* 10, 40, 8.)

§. 10. *Sed quum ira in hos magis, qui fortunam gerendae rei eripuerant*] Vocula *Sed* non est in Fragm. Hav. Deinde *tum ira* Florent. a m. 2. Voss. 2. Lovel. 3. 5. Gaertn. Portug. et Haverk. V. ad 6, 23, 3. Praeterea *ira magis in hos* Lovel. 5. Harlej. 2. Portug. et Haverk. At prae-

11 propinquitas loci atque ipsa paucitas incitat: et
nunc circumdare undique collem armatis volunt,
ut a consule Decium intercludant; nunc viam pa-
tefacere, ut degressos in vallem adoriantur. incer-
12 tos quid agerent, nox obpressit. Decium primum
spes tenuit, cum subeuntibus in adversum collem
ex superiore loco se pugnaturum: deinde admira-
tio incessit, quod nec pugnam inirent, nec, si ab
eo consilio iniquitate loci deterrerentur, opere se

positio *in* deficit in Lovel. 2. et 3. *τὸ magis* in Voss. 2. Mox *perpaucitas* praeferunt Harlej. 2. Portug. et Haverk.

§. 11. *Ut a consule Decium intercludant*] *ab consule* Portug. et Haverk. *ut tribunum Decium intercludant* Hearnii Oxon. L. 2. et C. [Veith.]

Nunc viam patefacere] *nunc itinera patefacere* Harlej. 2. Portug. Haverk. et Hearnii Oxon. L. 2. B. et C. [Veith.] quae lectio ex glossa marginali recepta videtur. Utramque jungens Gaertn. *nec viam ac itinera patefacere* dedit. V. ad 4, 55, 5.

Ut digressos in vallem adoriantur] *degressos*, ut ante. SIG. Ita legunt Florent. Lovel. 5. et Kloek. Si autem fides excerptis habenda, quibus utor, non aliter fuit in utroque Harlej. Certe quamvis hi codd cum editione commissi sint, quae *degressos* praeferat, nulla tamen ex illis diversitas adnotatur. V. supra ad 4, 17, 11.

§. 12. *Ex superiore loco se pugnaturum*] *ex superiori* edd. Rom. anni 1472. et Parm. *se pugnaturam* Florent. et Harlej. 1. *se pugnaturi* Gaertn.

Admiratio incessit, quod nec pugnam inirent] *qui nec pugnam* Gaertn. Mox *deterrentur*, pro *deterr'entur*, sive *deterrerentur*, librariorum errore Haverk. V. ad 40, 14, 3.

§. 13. *Quaenam illa inscitia belli ac pigritia est*] *Quaenam, ait, illa inscitia* Lovel. 2. qua librarii liberalitate non utor. V. ad 23, 45, 6. *Quaenam illa instita belli* Haverk. Tum *aut pigritia est* Lovel. 2. V. ad 21, 53, 3. *ac pugna est* Leid. 2. *ac pigritiae* Florent. Quae lectio ex eo nata est, quod verbum *est* una litera *ē* scriptum voci praecedenti adcreverit. (* v. Burm. ad Lucani 5, 211.) Contrario errore *prodita est res* datum erat, pro *proditae res*, supra 6, 30, 6. *ac pigritia*, omisso verbo *est*, Lovel. 4. V. supra ad 2, 33, 5. Paullo ante *Tunc centurionibus*, pro *Tum*, Voss. 1. Leid. 2. Lovel. 1. 5. et Fragm. Hav. Praeterea *a se vocatis*, pro *ad se*, Lovel. 5.

Quonam modo isti ex Sidicinis] Vet. lib. *aut quonam modo*. SIG. Ita non modo omnes manu, sed et typis descripti, quos vidi, praeferunt. Quid igitur Sigonio ita emendandi occasionem dederit, nescio. Ceterum verba *ex Sidicinis Campanis*.

valloque circumdarent. Tum centurionibus ad se 13 vocatis, *Quaenam illa inscitia belli ac pigritia est? aut quonam modo isti ex Sidicinis Campanisque victoriam pepererunt? Huc atque illuc signa moveri, ac modo in unum conferri, modo educi videtis. opus quidem incipit nemo, quum jam circumdati vallo potuerimus esse. Tum* 14 *vero nos similes istorum simus, si diutius hic moremur, quam commodum sit. Agitedum, ite mecum; ut, dum lucis aliquid superest, quibus locis praesidia ponant, qua*

que etc. *signa moveri* deficiunt in Gaertn.

Ac modo in unum conferri, modo educi videtis] *ac modo videtis*, reliquis omissis, Voss. 2. Leid. 1. Lovel. 3. et Fragm. Hav. a m. 1. Huic errori caussam dedit repetitio vocis *modo*. V. ad 9, 11, 11. *ac modo etiam unum conferre* est in Lovel. 2. Male. Supra 5, 20, 1. *Tantumque praedae fore, quantum non omnibus in unum conlatis ante bellis fuisset*. 27, 42, 8. *Suorum corpora conluta in unum sepeliri jussit*. 32, 30, 2. *Ut et ipsi conlatas in unum vires firmarent*. 33, 19, 8. *Si in unum ambo simul contulissent vires*. Pariter *in unum colligere, cogere, compellere*, et similia, de quibus v. ad 28, 3, 9. Mox *quum jam circumdato vallo potuerimus esse*, pro *circumdati*, Lovel. 5.

§. 14. *Tum vero nos similes istorum simus*] *Cum nunc nos similes* Lovel. 2. Pronomen *nos* abest a Leid. 2. et Hearnii Oxon. B. Praeterea *similes istis simus* ejusdem Hearnii codex C. V. supra ad 6, 13, 3. *similes istorum sumus* Gaertn. et Haverk. In verbis seqq. *si diutius hic memoremur*, pro *moremur*, Leid. 1. *si diutius moremur hic* Lovel. 3.

Agitedum, ite mecum, ut, dum lucis aliquid superest] *Agitedum te mecum* Voss. 2. et Haverk. *Agitedum vos mecum* Gaertn. Tum vocula *ut* deficit in Lovel. 2. et 3. cujus loco *et* praefert Lovel. 4. V. ad 21, 28, 8. sequens vox *dum* exsulat a Leid. 2. et Gaertn. tres illae *dum lucis aliquid* a Lovel. 1. Mox *praesidia sonant*, pro *ponant*, legunt Voss. 2. Leid. 1. et Lovel. 2. ac 3.

Qua pateat hinc exitus] Multitudinis numero Andreae editio *qua pateant hinc exitus*. Secundus Pal. MS. *quibus locis praesidia ponat, hinc qua pateat exitus*. GEBH. *qua pateant hinc exitus* non tantum Andreae, sed et aliae edd. praeferunt usque ad Frobenianam anni 1535. Idque, si codices accederent, non displiceret. V. ad 3, 8, 9. Nunc in nullo superest, nisi in Lovel. 5. a m. 1. reliqui omnes habent *pateat*, praeterquam Lovel. 2. qui legit *eat*. et Leid. 1. *quateat*, pro *qua pateat*, obferens. Praeterea *quia*, pro *qua*, est in Florent. V. ad 40, 29, 8. Tum *hic*, pro *hinc*, idem Florent. Voss. 2. Leid. 1. Lovel. 2. et Fragm. Hav. a m. 1. V. supra hoc cap. §. 5. Denique *exercitus* Florent. *ex'citus* Lovel. 2. Solent etiam alibi hae voces

15 *pateat hinc exitus, exploremus.* Haec omnia sagulo gregali amictus, centurionibus item manipularium militum habitu ductis, ne ducem circumire hoſtes notarent, perluſtravit.

commutari. V. quae supra notantur ad 5, 26, 7.

§. 15. *Sagulo gregali amictus*] Pall. pr. ac tert. *sagulo gregario.* GEBH. V. Lipsium de Milit. Rom. 2. Dial. 9. DUK. Similiter etiam legunt Lovel. 2. et 3. At *sagulo gregariā ictus* Leid. 1. *sagulo gregali amietus dicit* Hearnii Oxon. L. 1.

Centurionibus item manipularium militum habitu ductis] Pal. pr. *habitu indutus.* At tert. *centurionibus item manipularium militum habitu indutis.* Videtur mihi tamen vulgaris lectio rectior, a qua ne minimum desciscunt vetuſtissimae editiones. GEBH. *centurionum item manipularium militum habitu duetus* Lovel. 2. *ductus* etiam Leid. 1. et Gaertn. *indutus* Voſſ. 2. et Lovel. 3. Praeterea *manipularum militum* Voſſ. 1. Leid. 1. et Lovel. 1. a m. 1. *manipulorum militum* a m. 2. *manipularium habitu militum* vett. edd. usque ad Frobenianam anni 1535. Mox *eircuire,* pro *circumire,* Voſſ. 2. Lovel. 3. Haverk. et quaedam ex antiquioribus excusis. V. ad 3, 6, 9. Adde Cortium ad Plinii 5. Ep. 6, 31.

§. 2. *Vigiliis deinde dispositis, ceteris omnibus tesseram dari jubet*] *Deinde vigiliis dispositis* Leid. 2. et Lovel. 1. *Vigiliis dispositis,* media voce exsulante, Gaertn. Tum *ceteris hominibus* Lovel. 4. solito lapsu scribarum. V. supra ad 3, 64, 6. Deinde *dexteram dqri* Fragm. Hav. a m. 1.

Ubi secundae vigiliae buccina datum signum esset] Qui *buecina* in *buecinae* mutarunt, perperam meo quidem judicio fecerunt. GLAR. *secundae vigiliae una* Voſſ. 2. et Lovel. 3. *secundae vigiliae buna* Leid. 1. *secundae vigiliae bucina* Florent. Lovel. 1. 2. 4. 5. Gaertn. et Fragm. Hav. Utroque modo scribi poſſe videtur, *bucina* et *buecina.* Certe *BUCINATOR* et *BUCCINATOR* in lapidibus antiquis obvium est. Prius apud Gruter. p. 559. n. 7. alterum ibidem p. 516. n. 8. p. 551. n. 5. et p. 1116. n. 4. De ratione scribendi consulendus est Dausquej. in Orthogr. part. 2. in v. *Bueina. buccinae* autem in nullo scripto obvium est: sed ita praeferunt edd. vett. Pro eo poſtea Mediol. anno 1505. *buccina* subſtituerunt; quod deinde receperunt Ascens. annis 1513. 1516. et 1530. Parisini anno 1529. et inde reliqui. Insuper trajectis dictionibus *signum datum esset* Lovel. 2.

Armati cum silentio ad se venirent] Hoc lectorem morari merito potest, quomodo taciti venerint ad Decium, quibus buccina signum detur: nisi quis etiam clamore concurrere solitos post datum signum exiſtimet. GLAR. Difficultati a Glareano propositae dupliciter Doujatius respondet. Vel enim, quum hi milites visi hoſtibus eſſent, nihil cauſſae fuiſſe, cur dando vigiliarum signo abſtineretur, quasi sic latere poſſent: immo id ad fallendos Samnites valere potuiſſe, qui sic facile in animum

XXXV. Vigiliis deinde dispositis, ceteris omnibus tesseram dari jubet: *ubi secundae vigiliae buccina datum signum esset, armati cum silentio ad se convenirent.* Quo ubi, sicut edictum erat, taciti convene- 1 2

inducerent, hanc Romanorum manum eodem loco pernoctaturam: suffecisse autem, ut in motu et congressu ad tribunum silentium observaretur; ne ad motum ac strepitum convenientium excitati hostes intentius vigilias servarent, et ita bene gerendae rei occasionem eriperent. Vel secundo subtiliorem aliquem suspicari posse existimat, tacentibus Romanorum buccinis, potuisse hos milites ad cantum hostilis buccinae, secundam vigiliam notantis, tacitos ad condictum venire. Ceterum *armati silentio ad se venirent*, sine praepositione *cum*, Hearnii Oxon. C. Male. V. ad 24, 31, 10. Deinde *ad se convenirent* Voss. 1. Leid. duo, Lovel. quinque, Florent. Portug. Gaertn. Klock. Haverk. Fragm. Hav. Hearnii Oxon. B. Neap. Latinii, et edd. omnes, quas vidi, usque ad Frobenium, qui anno 1531. *venirent* primus vulgavit, recentioribus omnibus ejus lectionem probantibus, cujus loco alteram scripturam tot codicum testimoniis firmatam reduxi. Varro 3. de re rust. 13. *Vidisti ad bucinam inflatam certo tempore apros et capreas convenire ad pabulum.* Caussa, quae Frobenium permovit, ut *venirent* praeferret, illa fuisse videtur, quod mox sequatur *convenerunt.* Eam tamen repudiandae receptae lectioni legitimam rationem non esse, docebunt, quae notantur ad 1, 3, 9.

§. 2. *Quo ubi, sicut edictum erat, taciti convenerunt*] Omnia haec verba inertia librarii desunt in Lovel. 1. *Quo ut*, pro *ubi*, legit Lovel. 5. V. ad 24, 15, 1. Tum *sicut dictum erat* Lovel. 4. V. ad 8, 7, 15. *sicut editum erat* Leid. 2. Lovel. 5. et Klock. V. infra ad 21, 62, 7. *edictum* nempe tessera. Amm. Marc. 21, 5. *Per tesseram edicto itinere in Pannonias.* Deinde *tacite convenere* Leid. 1. Verum mox sequitur, *In dextram partem taciti transibitis.*

Hoc silentium, milites, inquit] Duo codices MSS. Pall. unitatis numero *miles.* GEBH. Duo Pall. meliores cum Vossiano: *Hoc silentium, miles, inquit.* Satis commode. Sic 3, [29, 2.] *Consularem exercitum ipsumque consulem increpans, carebis, inquit, praedae parte, miles, ex eo hoste, cui prope praedae fuisti.* Supra hoc libro [c. 26, 7.] *Ostentansque insignem spoliis tribunum, hunc imitare, miles, ajebat, et circa jacentem ducem sterne Gallorum catervas.* 45, [39, 15.] *At tu, centurio, miles, quid de imperatore Paullo senatus decrerit, potius audi.* Neque impediat, quod mox ut plures appellat. Sic in hac ipsa oratione, cum dixisset: *Cum eo hoste res est*, etc. mox addit. *Nos tam paucos tot ipsi millibus hominum nec ascensu arcuerint, nec tenentes locum, quum diei tantum superesset, vallo circumdederint.* Sic enim MSS. et Campanus. non *ipse*, nec *circuerit*, nec *circumdederit. Ipsi* habet et Andreas. Sic 25, [34, 11.] *Cuneusque is hostium, qui in confertos circa ducem impetum fecerat, ut exanimem labentemque*

runt, *Hoc silentium, milites,* inquit, *omisso militari adsensu, in me audiendo servandum est. ubi sententiam meam vobis peregero, tum, quibus eadem placebunt, in dextram partem taciti transibitis: quae pars major*
3 *erit, eo stabitur consilio. Nunc, quae mente agitem, audite.*

ex equo Scipionem vidit, alacres gaudio cum clamore per totam aciem nunciantes discurrunt. Sed de his pluribus infra. J. FR. GRON. *Hoc silentium, miles, inquit* Leid. 1. Lovel. 2. 3. Gaertn. et Fragm. Hav. Supra 3, 2, 10. *His vocibus irritatus miles in diem posterum in castra reducitur.* ubi similiter verbis sequentibus additur: *Tum quidem corpora cibo somnoque curant.* 4, 59, 8. *A cetera praeda Fabius militem abstinuit.* 6, 2, 12. *Praedam militi dedit, quo minus speratam a minime largitore duce, eo militi gratiorem.* c. 3, 5. *Arma secum militem ferre jubet.* c. 7, 1. *Novus hostis veteri adjunctus commovit animos militis Romani.* quo et praecedenti loco in uno tantum cod. variatur. 7, 37, 10. *Frumentatum per agros militem duci.* ubi unus cod. *milites.* 45, 43, 8. *Laetior hunc triumphum est secutus miles.* V. Scheffer. ad Justin. 11, 6, 1. Eo sensu *pedes* numero singulari pro peditibus 1, 14, 8. *Quum, velut inter pugnae fugaeque consilium, trepidante equitatu, pedes quoque referret gradum.* 2, 6, 6. *Valerius quadruto agmine peditem ducit.* c. 20, 10. *Obtestans, ut, fesso jam pedite, descendant ex equis.* c. 25, 3. *Militem avidum certaminis emittit.* 4, 26, 4. *Intentior, quam umquam antea, muniendi exercendique militem cura ducibus erat.* c. 49, 9. *Quum inter obpugnationem praedam militis fore edixisset.* 3, 62, 9. *Verecundiae erat, equitem suo alienoque marte pugnare, peditem ne ad pedes quidem degresso equiti parem esse.* ubi etiam bis *eques* pro equitibus. De quo supra v. ad 2, 20, 12. Ita *hostis* pro hostibus. V. supra ad 5, 50, 2. *mercator* pro mercatoribus. V. ad 10, 17, 6. *Romanus* pro Romanis. V. ad 3, 2, 11. Utro tamen modo legas, haud multum interest. Neque etiam, quae vera lectio sit, certum esse puto, praesertim multis primae auctoritatis codd. pro vulgata scriptura stantibus. Mox *in audiendo servabitis,* omisso pronomine *me,* ed. Parm. *ne audiendo servabitis* Lovel. 2. An voluit *me audiendo,* sine praepositione? Sed omnes reliqui libri vulgatum tuentur.

Omisso militari adsensu] V. Lipsium de Milit. Rom. 4. Dial. 9. DUKER.

Tum, quibus eadem placebunt, in dextram partem] cum *quibus* Voss. 1. et Lov. 1. Deinde *eadem placebit,* scilicet sententia, Hearnii Oxon. C. *eadem placebant* Gaertn. Hinc *in deteram partem* Leid. duo, Lovel. 4. Haverk. Fragm. Hav. et quaedam ex vett. edd. V. etiam mox ad §. 12.

Quae pars major erit, eo stabitur consilio] Vet. lib. *ejus stabitur consilio.* SIG. Quos libros habuerit Sigonius nescio, e quibus legit *ejus stabitur consilio.* Certe et Pall. MSS. triga

audite. Non fuga delatos, nec inertia relictos hic vos 3
circumvenit hostis. virtute cepistis locum; virtute hinc,
oportet, evadatis. Veniendo huc exercitum egregium 4
populi Romani servastis; erumpendo hinc vosmet ipsos
servate. digni estis, qui pauci pluribus opem tuleritis, ipsi
nullius auxilio egueritis. Cum eo hoste res est, qui hester- 5

subscribit vulgatae lectioni: sicut et Andreae editio. Jam non miror in aliis codicibus hunc locum esse interpolatum, quippe et Campanus vulgavit *eorum stabitur consilio*. GEBH. Sigonius *ejus*, approbante Jureto ad Symmachum. At alterum mihi et praegnans et venustissimum. Sensus enim, quae major pars erit, quod illa secuta fuerit, eo stabitur consilio. Talia veteribus, quia quotidiana erant, et obvium, quod supplerent, quamvis curta, nihil praebebant obscuritatis: nobis cum occurrunt, potius scrutanda, quam corrigenda sunt. Facile alioqui posses: *qua major pars erit*. Sed vetus scriptura hoc vult; quae major pars erit, quod dabit vel sequetur, eo stabitur consilio. Tale est Plauti in Curcul. 2, 1, 35. *Quod eis respondi, ea omnes stant sententia*. Quod similiter integrum: Quod eis respondi, quae ejus responsi sententia est, ea omnes stant. J. FR. GRON. Lectionem Sigonii ex omnibus meis soli praeferunt Harlej. 2. Haverk. et Fragm. Hav. a m. 2. *eorum stabitur consilio* Lovel. 4. *stabilior consilio* Portug. Sed recte Gronovius receptam lectionem adversus Sigonium patrocinio suo dignam censuit.

§. 3. *Nunc, quae mente agitem, audite*] Omnia haec verba, quae constanter Msti servant, perperam decrant in vett. excusis ante Aldum, qui primus addidit. *Nunc quo mente agitem* praefert Portug. *Nuncque mente, agite, audite* Harlej. 1. De locutione *mente agitare* v. infra ad 44, 18, 1. Mox *fugat delatos*, pro *fuga*, Haverk. *fuga dilatos* edd. Rom. anni 1472. et Parm.

Nec inertia relictos hic vos circumvenit hostis] *nec in heri cia relictos* Leid. 2. Deinde *hinc vos circumvenit* Harlej. 2. V. ad Liv. 26, 13, 13. *hic nos circumvenit* Lovel. 2. 5. et Gaertn. V. ad 34, 2, 2. *hinc nos circumvenit* Portug. At sequens *evadatis*, et quae eadem forma sequuntur, *vos* legendum docent. Mox *oportet, hinc evadatis*, transpositis vocibus, Lovel. 2. *hinc, oportet, evadetis* Leid. 2.

§. 4. *Erumpendo hinc vosmet ipsos servate*] J. Fr. Gronovius supra ad 2, 19, 5. legendum conjecit *vosmet ipsi servate*. Quamvis autem viri κριτικωτάτου judicium plurimi faciam, quum tamen nullus codicum sententiam ejus juvet, ei ut hic subscribam, a me inpetrare nequeo. Caussam vide ad locum laudatum. Ceterum verbis praecedentibus *Veniendo hunc exercitum*, pro *huc*, praefert Leid. 1. At vox illa deficit in Lovel. 3.

Pauci pluribus opem tuleritis, ipsi nullius auxilio egueritis] *pauci opem pluribus* alio ordine Lovel. 2. qui idem cum Lovel. 3. Voss. 2. et Leid. 1. non habent ultima quatuor verba librariorum inertia omissa. *egueris* male est in Leid. 2.

§. 5. *Hesterno die delendi*

no die delendi omnis exercitus fortuna per socordiam u-
sus non sit; hunc tam opportunum collem imminentem
6 *capiti suo non ante viderit, quem captum a nobis; nos*
tam paucos tot ipsi millibus hominum nec adscensu ar-

omnis exercitus fortuna per socordiam usus non sit] *externo die* Lovel. 3. 5. Haverk. et Fragm. Hav. frequenti admodum in libris exaratis lapsu scribarum. V. ad 40, 14, 2. Vox autem *die* deficit in Florent. elisa a sequentis syllaba initiali. Tum *dedendi* Voff. 2. et Harlej. 4. V. infra hoc lib. c. 41, 4. *delendi omnes exercitus* Haverk. Praeterea *per secordiam* Lovel. 1. et Fragm. Hav. V. supra ad 6, 37, 8. In verbis proxime praecedentibus *τὸ est* non conspicitur in Voff. 2. et Lovel. 3.

Inminentem capiti suo non ante viderit, quam captum a nobis] *non ante vidit* Gaertn. Cujus erroris alia exempla v. ad 40, 14, 11. *viderint* Haverk. Deinde *captum a vobis* Lovel. 4. Portug. Haverk. Fragm. Hav. a m. 2. et, quos Hearnius consuluit, Oxon. B. ac C. quomodo in praecedentibus *vos circumvenit*, et *vosmet ipsos servate.* Quum tamen sequatur *nos tam paucos*, ubi unus tantum Lovel. 4. *vos* praefert, et in sequentibus modo secunda persona, modo, ut se etiam comprehendat, prima utatur, hic etiam, pluribus et melioribus codicibus adsentiens, nihil mutandum arbitror.

§. 6. *Nos tam paucos tot ipse millibus hominum nec assensu arcuerit*] Legendum, ut habent Pall. duo, vetuftiffimaeque item editiones *ascensu.* Porro Pall. tres, et Camp. *ipsi* etc. *arcuerint*, et mox *circumsederint.* GEBH. Sexta vox injuriam paffa est, quum per notas scripsiffet Livius; quae non ita erat exprimenda, ut vulgo factum, sed *tot ipsi millia hominum.* Non aliter loquitur 28, 28, 3. *Propter quod facinus tota legio, millia hominum quatuor, in foro securi percussa sunt.* Ibidemque: *Vos octo millia hominum.* Ita 30, 7, 13. vides variatum inter *millium* et *millia.* Neque ego dubito, quin a Livio scriptum fuerit 35, 3, 1. *Nec in Italia segnius Ligurum bellum crescebat. Pisas jam quadraginta millia hominum, affluente quotidie multitudine ad famam belli spemque praedae, circumsedebant.* Vulgo etiam *millibus.* JAC. GRON. *ascensu* omnes praeferunt excusi usque ad Gruter. cujus primae *ἐκδόσεις* habent *assensu* operarum errore, quem ipse Gruterus in poftrema ed. caftigavit. Et tamen *assensu* legunt etiam Leid. 2. Portug. et Haverk. *abscensu* Fragm. Hav. a m. 1. *ascensum* Leid. 1. Deinde *tot ipse* etc. *arcuerit*, et mox *circumsederit*, primum obcurrit in Froben. anni 1531. Pleraeque enim priorum edd. *tot ipsi* etc. *arcuerit*, vel *arcuerint*, et *circumsederit.* Sola Paris. anni 1529. *tot ipsi* etc. *arcuerint*, et *circumsederint.* Et ita non tantum superest apud Latinium in Neapol. et apud Hearnium in Oxoniensibus, sed etiam in omnibus meis; nisi quod *arguerit* et *circumsederit* fit in Klock. *arcuerunt* et *circumsederunt* in Port. et Lov. 5. *arguerint* et *circumsederunt* in Leid. 1. Harlej. 2. et Fragm. Hav. a m. 1. *arguerint* et *circumsederint* in Flor. Voff. u-

cuerint; nec tenentes locum, quum diei tantum superesset, vallo circumdederint. quem videntem ac vigilantem sic eluseritis, sopitum, oportet, fallatis; immo necesse est. In eo enim loco res sunt nostrae, ut vobis ego 7

troque, Leid. 2. Lovel. 1. 3. et Gaertn. At solito errore *arceo* et *arguo* in Mstis commutare librarii consueverunt. V. ad 6, 25, 6. Ceterum *tot ipsi* etc. *arcuerint*, et *circumsederint* emendandum esse, monuit jam supra Gronov. hoc cap. ad §. 2. et antea in pr. edit. notarum ad l. 38, 29. idque etiam anno 1665. recte in contextum recepit. Non displicet etiam Cl. Jac. Gronovii conjectura *millia*, quamvis omnes codd. servent *millibus*, vel *milibus*, nisi quod *militibus* sit in Haverk. sollemni lapsu, de quo v. ad 23, 41, 10. Nam, ut observat, vox illa per epitomen *M*, vel *CIↃ*. vel ∞. scripta fuerat, in qua exponenda facillime error committi potuit. V. infra ad 25, 9, 16. Ita *ipsi tot millia* dictum erit per epexegesin, in scriptis Livii saepius obviam. V. infra ad 40, 36, 8. Praeterea *nec cernentes locum*, pro *tenentes*, Lov. 2. *nec tenente locum* Haverk. Hinc *dum diei tantum*, pro *quum*, Gaertn. V. ad 1, 40, 7. *quum di tantum* Harlej. 1.

Quem videntem ac vigilantem sic eluseritis, sopitum, oportet, fallatis] *videntem atque vigilantem* Lovel. 5. et Portug. *videntem atque evigilantem* Haverk. Tum *eluxeritis* Lovel. 5. qui error ex confusione literarum *s* et *x*, alibi saepe in Mstis obvia, profluxit. V. ad 26, 19, 4. Deinde *septum*, pro *sopitum*, Gaertn.

§. 7. *In eo enim loco res sunt nostrae*] Concisius Pall. duo meliores *In eo res sunt nostrae.* GEBH. Duo meliores Pall. et Vossianus [sec.] recisis duabus vocibus, *In eo res sunt nostrae*: quae auctoritas vehementer illas mihi suspectas facit. 2, 17, 5. *Et quum, vineis refectis aliaque mole belli, jam in eo esset, ut in muros evaderet miles.* Inserit quidem Sigonius τὸ *res*; sed meliores eo carent, et verbum *esset* respicit militem. Cornelius Nepos in Militiade [7.] *Cum jam in eo esset, ut oppido potiretur.* Idem Pausania [5.] *Cum jam in eo esset, ut comprehenderetur.* Servius ad 3. Aen. [286.] *Gestamen Abantis*] *Cumque in eo essent, ut jam civitatis potirentur.* J. FR. GRON. *In eo res sunt nostrae* etiam Lovel. 3. Ita infra 8, 27, 3. *Jamque in eo rem fore, ut Romani aut hostes aut domini habendi sint.* 30, 10, 3. *Non in eo esse Karthaginiensium res, ut Galliam atque Italiam armis obtineant.* 33, 41, 9. *Quum res non in eo esset, ut Cyprum tentaret.* Similiter apud Graecos locutus est Aristoph. in Plut. 399.

Οὐκ ἔστι πω τὰ πράγματ᾽ ἐν τούτῳ.

Res nondum in eo sunt. Similiter ἐν τούτοις et ἐνταῦθα iisdem in usu esse, docuit Doct. van Staveren ad Nepot. Militiad. 7. Quaedam etiam supra v. ad 2, 17, 5. Et sane Livius, si in hac locutione vocem per ellipsin omissam *locus* addat, praepositionem *in* omittere solitus est. Ita supra 2, 47, 5. *Missis ad consules nunciis, quo lo-*

by Google

magis necessitatis vestrae index, quam consilii auctor,
8 *sim. neque enim, maneatis, an abeatis binc, deliberari*
potest; quum, praeter arma et animos armorum memo-
res, nibil vobis fortuna reliqui fecerit, fameque et siti

eo *res essent.* 8, 35, 6. *Cujus tibi ne parens quidem, si eodem loco fuisset, quo fuit L. Papirius, gratiam fecisset.* Et ita, qui Livium imitari amat, Silius Ital. 1, 598.

O patria, o fidei domus inclita, quo tua nunc sunt Fata loco?

Ubi quaedam notavi. Attamen nec vulgatum hoc loco servanti adversor; utpote quod in reliquis, iisque optimae fidei, codicibus constanter superest. Nam et alii ita locuti, et Livius in similibus locutionibus praepositionem addere non refugit. Terent. in Phorm. 2, 4, 6.

— — Videtis, quo in loco res haec siet.

et 3, 1, 9.

Loquere obsecro, quonam in loco sunt res et fortunae meae.

Seneca in Hippol. 358.

Altrix, profare, quid feras, quonam in loco est Regina?

Cato apud Quinctil. 9. Inst. 2. p. 774. *Cedo, si vos in eo loco essetis, quid aliud fecissetis.* Sallust. Catil. 58. *Nunc quo in loco res nostrae sint, juxta mecum omnes intellegitis.* ubi v. Cortium. Livius autem non tantum *esse ingenti gloria, esse aliquo statu,* sed etiam *esse in ingenti gloria, in majore dignitate, in maximo honore, in aliquo statu* dixit. V. supra ad 2, 22, 6. et infra ad 35, 8, 2. Quin etiam ipsum hoc nostrum infra obcurrit 37, 14, 5. *Qui id alteri suaderet, quod ipse, si in eodem loco esset, facturus fuerit.* Ceterum *res sunt ure,* id est *vestrae*, Lovel. 5.

Ut vobis ego magis necessitatis vestrae index] ut vobis g°, id est *ergo*, Leid. 1. saepius obvia scribarum aberratione. V. ad 37, 53, 11. et mox hoc cap. ad §. 12. *ut ego vobis* editi ante Jac. Gronov. qui voces transposuit; neque ulli meorum ab eo dissentiunt, nisi forte Florent. ex quo nihil notatur. Tum vox *necessitatis* deest in Leid. 2. *vestrae* in Harlej. 2. et Portug. Deinde *iudex* praefert Haverk. V. supra ad 5, 26, 6.

§. 8. *Neque enim maneatis, an abeatis hinc, deliberari potest*] Particula *enim* exsulat ab Harlej. 1. *neque enim maneatis hic, an abeatis, deliberari potest* habet Lovel. 4. *an abeatis hic* Portug. V. ad 26, 13, 13. *habeatis hinc* Leid. 1. Lovel. 3. 5. Klock. Gaertn. et Haverk. V. ad 22, 59, 19. *beatis hinc* Florent. a m. 1. sed postea litera *a* adscripta est, ut sit *abeatis.*

Quum, praeter arma et animos armorum memores, nihil vobis fortuna reliqui fecerit] *praeter arma animos*, omissa copula, Voss. 2. et Lovel. 3. Tum *nihil nobis* Lovel. 4. et Gaertn. Hinc *relinqui*, neglecta voce *fecerit*, Lovel. 1. *fecerit reliqui* Gaertn. *reliqui paraverit* Leid. 1. Male. Infra 9, 24, 13. *Quos reliquos fortuna ex nocturna caede ac fuga fe-*

moriendum sit, si plus, quam viros ac Romanos decet, ferrum timeamus. Ergo una est salus erumpere 9
hinc atque abire. id aut interdiu aut nocte faciamus,
oportet. Ecce autem aliud minus dubium. quippe si 10

cerat. (*22, 55, 5.) 26, 47, 1. *Sua omnia, quae reliqua eis bellum fecerat, restituit.* Cic. 3. in Verr. 48. *Quibus nihil, non modo de fructu, sed ne de bonis quidem suis, reliqui fecit.* Pro Sulla 32. *Quod fortuna in malis reliqui fecit, id sibi ne eripiatur, vos obtestatur.* V. Gifan. Observ. in ling. Lat. v. *Reliqui.* Ceterum post *fecerit* in prioribus edd. duplex *σίγμα* ponebatur; in Elzevir. Heinsii et quibusdam aliis recentioribus *σίγμα τέλειον.* Male. Sequentia enim *fameque et siti moriendum sit* pendent a praecedenti particula *quum*, unde et haec verba. Interpunctionem itaque mutavi, et cum Hearnio poſt verbum *fecerit* minorem diſtinctionem recepi.

Fame et siti moriendum sit] Iterum iidem codices adſtipulante editione Campaniana, *fameque et siti. que* particula in Pal. sec. inter lineas inserta est. GEBH. Omnes etiam noſtri *fameque et siti*, solis tantum exceptis Lovel. 5. Harlej. 2. Portug. et Haverk. forte etiam Florent. ex quo nihil notatum video. *fameque* jam Cl. Jac. Gronovius in contextum recepit, quem Clericus secutus est.

Plus, quam viros ac Romanos decet] *viros ac armatos* Lovel. 4. Male. Numquam enim, aut certe non nisi locis mendae suspectis, Livius vocula *ac* sequente alia, quae a vocali incipit, usus est. V. ad 10, 36, 17. Vulgatum probum est. Ita supra 1, 59, 4. „*Auctorque, quod viros, quod Romanos deceret, arma capiendi adversus hostilia ausos.* ubi quaedam vide. 9, 24, 8. *Vos et decem numero, et, quod plus est, Romani, Romanorumque fortissimi viri estis.* 22, 60, 12. *Nec viros quidem, nec Romanos vos duceret, si nemo tantae virtutis exstitisset comes.*

§. 9. *Id aut interdiu aut nocte faciamus, oportet*] *illud aut interdiu aut nocte* Harlej. 2. *id autem interdiu aut nocte* Lovel. 5. V. ad 4, 42, 6. et mox §. seq. *aut id interdiu aut nocte* edd. vett. ante Aldum. *id interdiu aut nocte* Lovel. 2. V. infra ad 41, 12, 8. *id aut interdiu ac nocte* Voſſ. 1. et Leid. duo, frequenti scribarum errore. V. ad 21, 53, 3. *id interdiu aut noctu* Lovel. 4. Cujus librarius in ea fuiſſe videtur opinione, ut quasi illud *interdiu* requireret, ut eadem forma *noctu* adderetur: quod tamen saepiſſime fallit. Exempla ex Livio quaedam notavit Gronov. infra ad 29, 14, 3. Adde supra 1, 47, 1. *Nec nocte nec interdiu virum conquiescere pati.* Ita et Sueton. in Caes. 65. *Subinde observandum se admonens, repente interdiu vel nocte subtrahebat.* V. Ursin. ad Salluſt. Jug. 38. Paullo ante trajectis vocibus *una salus est* Leid. 2. et *obire*, pro *abire*, Gaertn. V. ad 9, 9, 1.

§. 10. *Ecce hoc aliud minus dubium*] Vet. lib. *Ecce autem aliud.* SIG. Sola Andreae editio exhibet hanc lectionem: nam Campan. cum Pall. duobus Ecce

lux exspectetur, quae spes est, non vallo perpetuo fossaque nos septurum hostem? qui nunc corporibus suis subjectis undique cinxerit, ut videtis, collem. Atqui, si nox opportuna est eruptioni, sicut est, haec profecto
11 *noctis aptissima hora est. Signo secundae vigiliae convenistis, quod tempus mortales somno altissimo premit. per corpora sopita vadetis; vel silentio incautos fallen-*

autem aliud minus dubium. quam scripturam, repertam quoque in Palat. sec. interpolatores corruperunt, substituto *Ecce haud aliud.* GEBH. Sigonii liber, Thuan. duo Pall. duoque Voss. editt. Campanus, Aldus, Juntas: *Ecce autem aliud.* Alludit Pall. tertius: *Ecce haud aliud.* Quid moramur? Plautus Menaechm. 5, 2. *Ecce autem litigium.* Cicero ad Attic. 14. Ep. 3. *Ecce autem structores nostri ad frumentum profecti.* Eodemque epist. 13. *Ecce autem Antonius, accepta grandi pecunia fixit legem.* 2. de Oratore. *Ecce autem quum te nihil aliud profecisse arbitrarer.* 1. in Verrem [6.] *Ecce autem repente his diebus paucis, comitiis consularibus factis.* J. FR. GRON. *Ecce hoc aliud* in solo apud me superest Harlej. 2. *Ecce aut aliud* in Gaertn. Sed *aut* et *autem* passim commutantur. V. ad verba praec. Ex ea deinde scriptura alii ulterius corruperunt, et *Ecce haud aliud* dederunt, quod Hearne se quoque in Oxon. L. 1. reperisse testatus est. Solent enim *aut* et *haud* in scriptis confundi. V. infra ad 28, 2, 11. Reliqui omnes mei *Ecce autem aliud.* Quod recte viri docti Livio reddiderunt. Terent. in Eun. 2, 3, 6. *Ecce autem alterum. Nescio quid de amore loquitur.* Notat autem Asconius ad ultimum a Gronovio laudatum locum Cic. *Ecce autem*] *Proprium hoc Ciceronis est in rebus inprovisis. quod cum cura Virgilius et legit et transtulit. ut* [2. Aen. 203.]

Ecce autem gemini a Tenedo.

V. etiam Servium ad laudatum Virgilii locum, Tursell. de Partic. Lat. Orat. 48. et Cortium ad Sallust. Jug. 14, 11. *ecce aliud* supra erat 2, 36, 7. *Ecce aliud miraculum.* Doujatius existimat, Livium velle, haud dubie minus periculosum consilium posterius, nempe erumpendi de nocte. Perspicuum itaque magis fore arbitratur, si legamus *Hocce autem illo minus dubium.* Praeterea *majus dubium* Portug. a m. 1. et Gaertn. De hoc errore infra v. ad 45, 25, 7.

Corporibus suis subjectis undique cinxerit collem] Malim *objectis.* J. FR. GRON. Quum tamen Decius cum suis in vertice collis consistant, quem corporibus colli subjectis undique cinxerunt hostes; atque in vulgatam lectionem conspirent omnes codices, nihil etiam mutandum puto. Ita cap. praec. *Neque enim moveri hostis, subjectus nobis ad omnes ictus, sine sua pernicie poterit.* Et paullo post: *In qua paullo ante subjectum eum telis suis habuerant.* Supra etiam hoc lib. c. 24, 9. *Subjicere exercitum pugna fessum tumulis ab hoste occupatis nolebat.* ad quem locum v. quae notantur. Doujatius etiam vulgatum prae-

*tes, vel sentientibus clamore subito pavorem injecturi.
Me modo sequmini, quem secuti estis. ego eamdem,* 12
quae duxit huc, sequar fortunam. Quibus haec salutaria videntur, agitedum, in dextram partem pedibus transite.

XXXVI. Omnes transierunt, vadentemque per 1
intermiſſa cuſtodiis loca Decium secuti sunt. Jam 2

fert, et notat, idem hic valere *subjectis*, id est, obpositis ab inferiori loco. Paullo ante *septum hostem*, pro *septurum*, Harlej. 1. *septuri hostem* Gaertn.

Atqui, si nox opportuna est eruptioni, sicut est, haec profecto noctis aptissima hora est] *Atque*, vel *Atq; si nox* Voſſ. 2. Leid. duo, Lovel. 1. 3. Gaertn. et Fragm. Hav. Male. Sed ita saepe lapsi sunt scribae librarii. V. supra ad 3, 52, 8. *At si nox* edd. Rom. anni 1472. et Parm. Deinde *τὸ est* deficit in Lovel. 5. Insuper *ut est* praefert Lovel. 2. quae ejusdem poteſtatis voculae etiam alibi commutantur. V. supra hoc lib. c. 13, 8. Praeterea *hoc profecto noctis aptissima hora est* Lovel. 1. Similiter *h*, per cornu trajecta lineola, pro *haec*, Lovel. 3. Ita fere *hoc solatii* infra 30, 13, 13. ubi alia vide. Sed vulgatum, quod reliqui tuentur, non muto. Denique *ultimum est* deficit in Gaertn. Forte librariis, qui vel primo, vel ultimo loco id omiserunt, gemina ejus repetitio displicuit. At infra v. ad 35, 1, 12.

§. 11. *Signo secundae vigiliae convenistis*] *convenietis* Voſſ. 2. Lovel. 3. Gaertn. Fragm. Hav. a m. 1. et Hearnii Oxon. L. 2. C. et in margine N. Verum id initio capitis adversatur, unde jam eo tempore conveniſſe constat. Mox *mortales* deficit in Lovel. 2.

Incautos fallentes, vel sentientibus clamore subito pavorem injecturi] *incautos pallentes* Leid. 1. et Harlej. 1. Tum *clamorem inituri* Haverk. insulse. Librarii autem animo adhuc inhaerebat modo praemiſſa vox *clamore.*

§. 12. *Ego eamdem, quae duxit huc, sequar fortunam*] *g?* sive *ergo eandem, quae huc duxit, sequamur fortunam* Lovel. 2. Male. Illis enim, quos, ut se sequerentur, adhortatus erat, indicat, quid ipse facere propoſuiſſet. *ego* et *ergo* commutari modo vidimus ad §. 7. *ego tandem, quae vos duxit huc* Leid. 2. *tandem* autem etiam Lovel. 3. Ita nonnumquam librariorum inertia peccatum est in Mſtis. V. supra ad 5, 26, 8. c. 53, 2. et alibi (* 31, 32, 2. 35, 37, 5.) *ego eamdem, quam dixit huc* Lovel. 1. a m. 1. *ego eamdem, qua duxit huc* Lovel. 5. et Fragm. Hav. Paullo ante *qui secuti estis*, pro *quem*, Haverk.

Quibus haec salutaria videntur] Similem formulam, in senatusconsulto per diſceſſionem faciendo usitatam, inluſtrat Brisson. de Formul. l. 2. pag. m. 183. Ceterum *in dexteram partem*, pro *dextrum*, Leid. 2. Lovel. 4. Haverk. Fragm. Hav. at quaedam ex vett. edd. V. etiam supra hoc cap. §. 2.

§. 1. *Omnes transierunt, vadentemque*] *Omnes transiverunt* Lov. 5. Tum *volentemque* Gaertn.

§. 2. *Jam evaserant media ca-*

evaserant media castra, quum superscandens vigilum strata somno corpora miles offenso scuto prae-

stra] *per media castra* Harlej. 2. Portug. Haverk. et Fragm. Hav. a m. 2. Infra 9, 2, 8. *Si ire porro pergas, per alium saltum artiorem impeditioremque evadendum.* At integerrimi codices vulgatum servantes eam lectionem veriorem esse evincunt. Infra 45, 41, 4. *Inter praesidia ejus saltum ad Petram evasi.* Ubi v. quae notavi.

Quum superscandens vigilum strata somno corpora] Tò *quum* male deficit in Haverk. *vigilum castra somno corpora* habet Klock. *vigilum strata somnino corpora* Florent. a m. 1. in quo postea prima litera τοῦ *somnino* erasa est. Sed edita lectio vera est. *Stratus somno*, ut *sterni leto* Silius Ital. dixit 10, 32.

— — — *Labienus et Ocris*
Sternuntur leto atque Opiter.

sternere ictu cuspidis Ovid. 12. Met. 74.

Troaque Peliaeae sternebat
cuspidis ictu
Agmina.

stratus caede Liv. 4, 29, 1. *Messium inpetus per stratos caede hostes extulit ad castra.* Neque multum abit, quod obeurrit 27, 47, 9. *Fessique aliquot somno ac vigiliis sternunt corpora passim.* Qnin et ipsum hoc infra est 37, 20, 5. *Pars vescentes sub umbra, quidam somno etiam strati.*

Quo excitatus vigil quum proximum movisset, erectique alios concitarent] Meliores Pall. bini *quo exterritus vigil. is eum proximum movisset: exciti alios concitarent.* GEBH. Duo meliores Pall. et Voss. *quo exterritus vigil.* Num fuit *quo expergitus?* Nam quod Diomedes [1. Gramm. p. 372.] *expergitum* aït diei, qui satiatus somno sponte evigilat, *experrectum* autem a quiete impeditum, *expergefactum* denique, qui per alium a somno excitatur; id equidem tale esse arbitror, qualia multa sunt horum. Festus contra. *Expergitus, ab alio excitatus, quem solemus dicere expergefactum. Experrectus, a porrigendo* (ita scribendum) *se vocatus, quod facimus recentes a somno.* Censorinus de die Natal. c. 12. *Pythagoras, priusquam se somno daret, et cum esset expergitus, cithara, ut ferunt, cantare consueverat.* ex MS. Modii epistola 89. Arnobius l. 5. [p. 155.] *Expergitosque illos statim perdocuisse regem.* Chiflet. *exercitus.* Voss. *excitatus.* sed in margine eadem fere manu *excitus*: quod etiam non incommodum. Mirum vero et eosdem duos Pall. pro *erectique* habere *excitique.* 4, [27, 6.] *Clamor subito ortus, non consulis modo vigiles, exercitum deinde omnem, sed dictatorem quoque somno excivit.* 24, [40, 13.] *Ipse rex, sicut somno excitus erat, prope seminudus fugiens.* Sallustius Jug. [72.] *Interdum somno excitus arreptis armis tumultum facere.* Tacitus 3. Hist. [55.] *Vitellius ut e somno excitus.* J. FR. GRON. *quo exterriti vigiles proximos monent, ut exacti alios concitarent* in Oxon. L. 2. se invenisse, Hearne profitetur. eodem etiam modo in eod. C. nisi quod is obferat *moverunt. excitatus vigil*, omisso pronomine *quo*, est in Harlej. 1. *quo excitatus*, sine τῷ *vigil*, in Gaertn. At duobus optimis

buit sonitum. quo excitatus vigil quum proximum movisset, erectique alios concitarent, ignari cives

Pall. apud Gebbardum per omnia consentiunt Voss. 2. et Lovel. 3. Est enim Voss. 1. in cujus contextu *exitatus*, sed in margine eadem fere manu *excitus* legi, Gronovius monuit. quod idem de Oxon. N. etiam Hearne testatur, nisi quod vox *excitus* scripta sit ab alia manu. *exterritus*, pro *excitatus*, praeferunt etiam Fragm. Hav. a m. 1. et Lovel. 2. in margine: in quorum priori a manu altera emendatum est *excitatus*, in posterioris autem contextu scriptum fuerat *ex'citus*, id est *exercitus*, quemadmodum exaratum exstat in Leid. 1. *excitus* vero legunt Leid. 2. et Lovel. 1. Mox *proximos movisset* codex N. apud Hearnium. *proximum movissent* Florent. Deinde *erecti alios concitarent* Leid. 1. Lovel. 2. et Fragm. Hav. a m. 1. Puto vel legendum, ut vulgo editur, *quo excitatus vigil*, vel recipiendum, ut quidam scripti habent, *quo excitus vigil*. Certe passim *excitus* et *excitatus* commutantur a librariis. V. infra ad 28, 24, 4. Tò *excitus* autem deinceps mutatum est in *ex'citus*, vel *exercitus*, ut etiam alibi factum est. V. ad 10, 30, 1. [5, 47, 4.] At pro *exercitus* postea alii dederunt *exterritus*, quae et ipsae voces interdum inter se commutantur. V. Miscell. Obs. tom. 1. p. 3. *Exterritus* denique in *expergitus*, ut Gronovius conjicit, mutandum non existimo. Ut enim codicum dissensum taceam, non modo Livius, verum etiam ne ullus quidem aequalium, ea voce usus est. Neque videtur etiam aevi Liviani esse. Non aliunde enim, quam ex antiquioribus Valerio Antiate, Lucilio, Lucretio et Varrone, vel ex recentioribus, qui obsoleta eorum verba captare gavisi sunt, Apulejo, Arnobio, ac Macrobio exempla Laurenbergius in Antiquario laudavit. Verbum *excitare* in hac re sollemne esse, supra docui ad 5, 47, 3. Neque minus usitatum in eadem re est *excire* et *excire somno*. Supra 1, 7, 6. *Hercules ad primam auroram somno excitus*. 5, 47, 4. *Clangore eorum alarumque crepitu excitus M. Manlius*. 42, 64, 3. *Media nocte profectus, ut prima luce adgressus falleret. Nequidquam. primae stationes oppressae tumultu ac terrore suo ceteros exciverunt*. Alia exempla ex Livio laudat Gronovius. V. etiam Cl. Dukerum ad Florum 1, 13, 15. Adde insuper Cortium ad Sallust. Jug. 70, 2. ubi, pro *excitus*, alios codd. *exercitus*, *exercitatus* et *excitatus* praeferre, notavit. Ceterum Gronovius in priore ed. notarum sicut *movisset* nondum loco movet, ita arbitrandum relinquit, sitne melius *monuisset*. Verum quum in posterioribus curis hanc conjecturam omiserit, eam etiam sprevisse videtur. [*quo exterriti vigiles proximos movent ut erecti alios* Veith.]

Ignari, cives an hostes essent, praesidium erumperet, an consul castra cepisset] *cives an hostes erumperet*, duabus vocibus neglectis, Lovel. 1. *cives an hostes erumperent* Leid. 2. *cives an hostes praesidium erumperent* edd. pr. usque ad Mediol. anni 1505. quae eamque secuta Aldina restituerunt, ut nunc recte editur. Praeterea *praesidium an erumperet, an consul* Voss. 2. quod non est necesse. Saepissime enim prior dubitandi particula subticeri solet. V. supra ad 2, 8, 8. et 4, 55,

vestrum iter ac reditum omnia secula laudibus ferent.
6 *Sed ad conspiciendam tantam virtutem luce ac die opus*
est. nec vos digni estis, quos cum tanta gloria in castra
reduces silentium ac nox tegat. hic lucem quieti opperia-
7 *mur.* Dictis obtemperatum. atque ubi primum in-
luxit, praemisso nuncio ad consulem in castra, in-
genti gaudio concitantur: et, tessera data, incolu-
mes reverti, qui sua corpora pro salute omnium
haud dubio periculo objecissent, pro se quisque

2. Male etiam *refert*, pro *ferunt*, Florent.

§. 6. *Ad conspiciendam tantam virtutem, luce ac die opus est*] *ad conspieiendum tantam virtutem* Leid. 2. *ad conspiciendam virtutem, tantum luce* Leid. 1. Mox, addita voce, *nec vos digni estis, milites, quos* etc. Leid. 2.

Hic lucem quieti opperiamur] *quiete opperiamur* Haverk. Sed supra habuimus hoc lib. c. 26, 1. *Quum stationibus quieti tempus tererent.* 1, 28, 2. *Proximi constitere.* ubi vide. 22, 12, 7. *Occultus subsistebat.* ubi etiam alia videri possunt. Praeterea *opperiemur* Florent. Lovel. 4. et Neapol. Latinii. Similiter centurio ex praesidio revertens inquit 5, 55, 1. *Signifer, statue signum: hic manebimus optime.*

§. 7. *Praemisso nuncio ad consulem in castra, ingenti gaudio concitantur*] Forte *praemisso nuncio ad consulem, castra ingenti gaudio concitantur.* J. FR. GRON. Gronovii conjecturam probat Lov. 4. Neque multum abit lectio Neapol. Latinii, *ad consulis castra, ingenti gaudio.* Si plures codd. accederent, Gronovio consentirem. Nunc tamen, quum reliqui vulgatum servent, τὸ *in* excidisse videtur ob vocis praecedentis literam postremam, ut saepe factum. V. infra ad 10, 13, 3. Paullo ante *atque primum ubi illuxit* Voss. 2. *atque ut primum illuxit* Lovel. 5. Harlej. 2. Portug. et Haverk. Ita saepe variant codices. V. infra ad 24, 15, 1.

Incolumes reverti, qui sua corpora] *quia sua corpora* Voss. 2. Leid. duo, Lov. 2. 3. et Fragm. Hav. a m. 1. [Veith.] Saepius ita peccasse librarios, ut *qui* et *quia* inter se commutarent, infra videbimus ad 36, 33, 5.

Pro se quisque obviam effusi] Hoc quoque tessera data facere jussos arbitror: neque enim injussu consulis licuisset. De usu tesserarum ad varia mandata v. Lipsium 5. de Milit. Rom. Dial. 9. Adde Liv. 27, 46, 1. DUKER.

Singulos universosque servatores suos vocant] Nisi prope et antecessisset, et subsequeretur idem verbi, probarem, quod reperi in Pall. duobus *singulos universosque servatores suos laudant.* GEBH. Primo sine particula connectente *singulos universos* Florent. et Lov. 4. Deinde

obviam effusi laudant, gratulantur, singulos universosque servatores suos vocant: Diis laudes gratesque agunt, Decium in coelum ferunt. Hic De- 8
cii castrensis triumphus fuit, incedentis per media castra cum armato praesidio, conjectis in eum omnium oculis, et omni honore tribunum consuli aequantibus. Ubi ad praetorium ventum est, con- 9
sul classico ad concionem convocat: orsusque meritas Decii laudes, interfante ipso Decio, distulit

servatores suos laudant Voss. 2. Lovel. 2. in ipso contextu, et Lovel. 3. Verum sine dubio, ut jam Gebhardo visum est, id ex praecedenti *obviam effusi laudant* a librariis repetitum est.

Diis laudes gratesque agunt] Ita omnes codd. ut et edd. principes Rom. anni 1472. et Parm. At Mediol. anni 1480. *laudes gratiasque*, quam lectionem secuti editores servarunt usque ad Aldum, qui iterum *laudes gratesque* restituit. Recte. V. infra ad 23, 12, 7.

§. 8. *Hic Decii castrensis triumphus fuit, incedentis per media castra*] *castrensis fuit triumphus* Lovel. 2. Tum *incidentis* Leid. 1. quomodo librarii alibi saepe peccarunt. V. quae notantur infra ad 9, 24, 10.

Conjectis in eum omnium oculis, et omni honore tribunum consuli aequantibus] *conjectis oculis in eum omnium* Lovel. 5. Tum *omnique honore* Lovel. 2. *et omnium honore* Lovel. 5. Denique *tribunum consilia aequantibus* Leid. 1. et Harlej. 1.

§. 9. *Consul classico ad concionem convocat*] *ad concionem vocat* Lovel. 5. Hearnii Oxon. C. et edd. vett. ante Aldum, qui iterum *convocat* revocavit, ut servant reliqui omnes. Verum Cl. Ant. Perizonius ad marginem Livii notavit, erasa praepositione sibi scribendum videri, *classico concionem convocat*. Sed manum continuisset, si meminisset eorum, quae Gronovius infra notavit ad 26, 48, 13. V. etiam supra ad 2, 55, 10.

Orsusque meritas Decii laudes] Non respiciendum videtur, quod praebent nobis Palatini duo meliores codices, *orsusque merita Decii laudesque*. GEBH. Eadem lectio mihi etiam obvia fuit in Voss. 2. et Lovel. 3. Sed recte non tantum Gebhardo displicuit, verum etiam Gronovio infra ad 26, 50, 13. ubi plura vide.

Interfante ipso Decio, distulit concionem] *interfante ipse Decio* Lovel. 3. *interfanto ipse Decio* Leid. 1. *interstante ipso Decio* Leid. 2. *interfando ipse Decius* Lovel. 2. et Oxon. C. apud Hearnium, qui testatur, se in cod. L. 2. [ut in Veith.] *suadente ipso Decio* invenisse; quod ex interpretis glossa in contextum receptum videtur. Margini enim adscriptum fuisse puto,

10 concionem: qui auctor omnia posthabendi, dum occasio in manibus esset, perpulit consulem, ut hostes, et nocturno pavore adtonitos, et circa collem castellatim dissipatos, adgrederetur. credere etiam aliquos, ad se sequendum emissos, per sal-
11 tum vagari. Jussae legiones arma capere: egres-

Decii interfantis consilium fuisse, ut inpediret concionem, eamque in aliud tempus differendam suaderet. Est autem *interfari* Livio saepius usurpatum. Supra 3, 47, 4. *Priusquam aut ille postulatum perageret, aut Virginio respondendi daretur locus, Appius interfatur.* ubi alia exempla notantur.

§. 10. *Auctor omnia posthabendi, dum occasio in manibus esset, perpulit consulem*] *actor* Voss. 1. et Lov. 1. V. ad Liv. 1, 26, 5. *auctor omnia posthabenda* Lovel. 4. 5. Harlej. 2. Portug. Gaertn. Haverk. Hearnii Oxon. B. et C. ac Neap. Latinii. [Veith.] *auctor omnia posthabendum*, omissa sequenti voce *dum*, Florent. Praeterea *pepulit consulem* Lovel. 4. quomodo etiam alibi scribae errare soliti fuerunt. V. supra ad 1, 59, 11. *compulit* Hearnii Oxon. L. 2. Male. De verbo *perpellere* v. supra ad 3, 30, 4.

Et nocturno pavore adtonitos, et circa collem castellatim dissipatos, adgrederetur] *ac nocturno pavore* male Lov. 4. Tum *castellatum* Leid. 2. Vocem *castellatim* inlustrat Harduin. ad Plinii 19, 6. Praeterea *adgrederentur* Lovel. 4.

Credere etiam aliquos, ad se sequendum emissos, per saltum vagari] Pall. pr. ac tert. *vacare*. lege *vagare*. Aliquoties jam adnotavi, deponentibus istis uti Livium forma seu terminatione agendi amare. V. Animadversiones nostras ad Propertium. Sic paullo post c. 38. reperi in Palat. sec. *militarem impetum frustrare*. Reperi quoque in Pal. sec. l. 26, 27. *Velut feras bestias per agros vagare*. Sic l. 27, 8. libri omnes praeferunt *inaugurare*. Ceterum, quod mireris, Palatinus secundus aliquantulum a Sigoniano codice demutat, praeferens: *credere etiam aliquos ad se persequendum amissos per saltum vagare*. Sed fieri potuit, ut hanc lectionem sibi non intellectam pro vitiosa derelictui habuerit Sigonius. *Amissi* autem milites sunt dimissi atque ablegati. Terent. Heaut. 3, 1, 70.

— — — — — — — *prius*
Pecuniam omnem, quam abs te amittas filium.

Sic supra Liv. 4, 12. *Legationibus terra marique nequiquam amissis.* ut habet unus e Pall. codd. MSS. GEBH. *aliquos ad sequendum* Lovel. 4. Sed vocula *se* librarii negligentia intercepta est ab initiali syllaba vocis proximae *sequendum*. V. infra ad 29, 21, 7. *aliquos ad se persequendum* Haverk. quod ex glossemate natum arbitror. *sequi* enim hic, ut saepe alibi, pro persequi, insequi ponitur. Infra 29, 32, 7. *Ala equitum dispersa toto campo quinque hostes seque-*

saeque castris, quum per exploratores notior jam saltus esset, via patentiore ad hostem ducuntur.
quem incautum inproviso adortae, quum palati 12
passim Samnitium milites, plerique inermes, nec coïre in unum, nec arma capere, nec recipere intra vallum se possent, paventem primum in castra

batur. et mox eodem cap. *Is finis Bocchari sequendi fuit, nec ingredi flumen auso, nec habere credenti se, jam quem sequeretur.* 38, 2, 8. *Haec tumultuatio regem, cupientem, si se sequerentur, raptim evadere angustias, revocare primos coëgit.* 40, 48, 4. *Refugientium suorum agmen, post effuse sequentes barbaros conspexit.* 44, 43, 8. *Eum finem sequendi propter difficultatem transitus fore ratus Romanis.* c. 44, 3. *Dum effuse sequitur hostem.* Curtius 4, 16. *Instantibus suis inpune abeuntem hostem sequi permitteret.* Frontin. 1, 6, 2. *Ut hostes, paucitate comtemta, audacius sequerentur.* Nollem deinde, *amissos*, quod in nullo meorum inveni, Gebhardo placuisset. Hoc enim sensu *amittere*, pro dimittere, neque apud Livium, neque apud alios obcurrit. Hinc *per altum* Leid. 2. et Lovel. 1. Denique *evagari* Lovel. 4. *vacari* Lovel. 2. *vacare* Voss. 2. Leid. 1. Lovel. 3. et Fragm. Hav. quod nec ipsum cum Gebhardo in *vagare* mutandum velim. A stilo enim Livii abhorrere videtur, ut deponentia forma activa recipiamus. V. ad 1, 17, 2. quamvis alii ita loqui soliti fuerint. V. Voss. 5. Gramm. 7.

§. 11. *Jussae legiones arma capere: egressaeque castris*] *Jussae st' legiones* Lovel. 2. Tum *arma carpere* Voss. 1. a m. 1. V. supra ad 6, 32, 11. Sed ambo haec vocabula male omittuntur a librario Leid. 2. Deinde *egressaeque a castris* Lovel. 4.

Notior jam saltus esset, via patentiore ad hostem ducuntur] *notior jam salutis esset via, patentiore* Voss. 2. *Tò via* deficit in Haverk. *via patentiore ad viam ducentur* Leid. 1. culpa amanuensis. *dicuntur*, pro *ducuntur*, Lovel. 2. solito errore. V. ad 38, 43, 1.

§. 12. *Incautum inproviso adortae, quum palati passim Samnitium milites*] *incautum inprobo viso adortae* errans dedit librarius Haverk. duplici lectione recepta. De voce *inproviso* v. ad 6, 4. 9. Tum *pallati* Lovel. 2. *paullati* Portug. a m. 1. *paullatim* Lovel. 5. Male. V. ad 1, 11, 1. Tum *passim* deficit in Voss. 2. Lovel. 3. et Fragm. Hav. ejus loco *passi* praefert Florent. *possent* Leid. 1. *essent* Lovel. 2.

Plerique inermes nec coïre in unum] *ppl'ique inermes*, id est *populique*, Lovel. 2. Similitudo ductuum *pl'ique*, id est *plerique*, et *ppl'ique* librario fraudi fuit. Deinde *neque coïre in unum* Gaertn. *nec colire in unum* Florent. *nec colligere in unum* Lovel. 4. Verum ita dicendum fuisset *nec colligere se in unum*. At aeque *coïre in unum*, quod reliqui omnes codices tuentur, ac *colligere se in unum*, apud Livium obvium est.

compellunt: deinde castra ipsa, turbatis stationi-
13 bus, capiunt. Perfertur circa collem clamor: fu-
gatque ex suis quemque praesidiis. ita magna pars
absenti hosti cessit. quos intra vallum egerat pavor,
(fuere autem ad triginta millia) omnes caesi; ca-
stra direpta.

XXXVII. Ita

V. ad 28, 3, 9. Nihil itaque mutandum puto.

Nec recipere intra vallum se possent, paventem primum in castra compellunt] Omnes edd. priores praeferunt *intra castra compellunt:* neque aliter habent Voss. duo, Leid. duo, Lovel. quinque, Harlej. 2. Portug. Gaertn. Klock. Haverk. et Fragm. Hav. Quidam tamen, non ferendum existimantes, parvo horum verborum ambitu praepositionem *intra* repeti, partim priori loco dederunt vel *recipere in vallum*, ut praeferunt Leid. 1. et Portug. vel *recipere inter vallum*, ut Harlej. 2. partim posteriori loco *inter castra compellunt*, ut Harlej. 1. vel *in castra compellunt*, ut Florent. et Neapol. Latinii, quomodo Cl. Jac. Gronovius edidit. Et sane saepius voces *in* et *intra* a librariis commutatae fuerunt. V. supra hoc libro c. 11, 10. *compellere in castra*, ut *compellere in urbem* 2, 11, 3. *Ut non cetera solum ex agris, sed pecus quoque omne in urbem compelleretur.* (* 37, 16, 12.)

§. 13. *Ita magna pars absenti hosti cessit*] *itaque magna pars* Harlej. 2. Portug. et Haverk. sollemni errore scribarum. V. ad 22, 53, 7. Tum *absenti cessit*, exsulante media voce, edd. Mediol. annorum 1480. 1495. et 1505. Veneta anni 1498. et Ald. in contextu; quarum tamen posterior inter errata, ut et reliquae, partim vetustiores, partim recentiores, cum omnibus libris scriptis vocem *hosti* tuentur. Paullo ante *Profertur*, loco τοῦ *Perfertur*, Portug. V. supra ad 5, 4, 12.

Fuere autem ad triginta millia, omnes caesi] *ad viginti millia* Lovel. 4. Tum *caesi omnes* Harlej. 2. Portug. et Haverk. In editionis Aldinae contextu locus ita distinguebatur: *egerat pavor. Fuere autem ad triginta millia omnes caesi: castra direpta.* Inter errrata vero etiam hic error emendatus est.

§. 1. *Consul, advocata concione, P. Decii non coeptas*] Prima vox non adparet in Voss. 2. et Lovel. 3. Tum *convocata concione* Lovel. 2. invitis omnibus aliis. At supra pariter 7, 26, 10. *Consul, concione advocata, laudatum tribunum decem bubus aureaque corona donat.* 9, 13, 1. *Prius adloquendos milites ratus, concionem advocari jussit.* (* 26, 41, 2. ubi vide.) 30, 15, 11. *In tribunal escendit, et concionem advocari jussit.* 41, 10, 6. *Quum, concione advocata, fugam e castris A. Manlii adversis auribus militum jactasset.* Hinc voces *P. Decii* deficiunt in Leid. 2.

Non coeptas solum ante, sed cumulatas nova virtute laudes peragit] *non coeptas modo ante, sed cumulatas etiam nova virtute* Harlej. 2. Portug. et Haverk. *sed cumulatas etiam* prae-

XXXVII. Ita rebus gestis, consul, advocata 1
concione, P. Decii non coeptas solum ante, sed cumulatas nova virtute laudes peragit: et, praeter militaria alia dona, aurea corona eum et centum bubus, eximioque uno albo opimo auratis cornibus, donat. Milites, qui in praesidio simul fuerant, 2
duplici frumento in perpetuum, in praesentia sin-

fert quoque Gaertn. At saepe post *non modo, non solum*, infertur *sed*, pro *sed etiam*. Supra 2, 33, 7. *Non modo inpetum erumpentium retudit, sed per patentem portam ferox inrupit*. 6, 2, 11. *Non aperuit solum incendio viam, sed flammis in castra tendentibus ita consternavit hostes*. 7, 33, 17. *Quem terrorem non pugnae solum eventu, sed nocturna profectione confessi sunt*. V. supra ad 2, 6, 1. Deinde *laudes pergit* ed. Parm. operarum errore. *Peragere laudes*, ut *peragere carmina, postulata, sententiam*, et similia, de quibus infra v. ad 34, 31, 19. *Pergam* autem, pro *peragam*, etiam supra erat in Mſto 2, 1, 1.

Aurea corona eum et centum bobus] *antea corona eum* Gaertner. Sed male. Inter dona enim militaria memorantur coronae aureae, quibus vel milites donant imperatorem, vel imperator duces inferioris ordinis ac milites. V. Liv. 3, 29, 4. 7, 10, 14. 10, 44, 3. 26, 48, 14. et alibi. Praeterea *centum bubus* Florent. Leid. 1. et Klock. V. supra hoc lib. c. 26, 10. et mox hoc cap. §. seq.

Eximioque uno albo, opimo, auratis cornibus] *Eximium* sacrificale verbum, *de hostiis dictum, quae ad sacrificium destinatae eximantur e grege*. Auctor Macrob. 3, 5. SIG. Etiam Festus in v. *Eximium*. *Eximium inde dici coeptum, quod in sacrificiis optimum pecus e grege eximebatur; vel quod primum erat natum*. Ad quem locum viri docti laudarunt verba Donati ad Terent. Hecyr. 1, 1, 9. *Eximia pecora dicuntur, quae a grege excepta sunt ad usus dominorum suorum, ut uberius pascantur. Sed proprie eximii sunt porci majores, qui ad sacrificandum excepti liberius pascuntur. Etenim boves, qui ad hoc electi sunt, egregii dicuntur, et oves lectae*. Eam tamen, quam hic statuit Donatus, differentiam non perpetuam esse, non modo probat hic locus Livii, sed et alius supra 1, 7, 12. *Bove eximia copta de grege sacrum Herculi factum*. etiam Virgil. 4. Georg. 549.

Ad delubra venit, monstratas excitat aras:
Quatuor eximios praestanti corpore tauros
Ducit, et intacta totidem cervice juvencos.

Et quidem Livius innuit, ideo hoc eximio bove Decium donatum a consule esse, ut eum, quod fecit, Marti inmolaret; hinc datus est albus, hinc opimus, hinc auratis cornibus; quod, tamquam tironibus notum, pluribus probare abstineo. Male itaque *optimo*, pro *opimo*, praefcrunt Leid. 2. et Lov. 1. sollemni scribarum errore. V. infra ad 38, 8, 9.

§. 2. *Duplici frumento in per-*

gulis bubus binisque privis tunicis donati. Secundum consulis donationem legiones gramineam co-

petuum] Hinc Varroni 4. de ling. Lat. [p. 24.] *duplicarii dicti, quibus ob virtutem duplicia cibaria ut darentur, institutum.* KLOCK. V. supra ad 2, 59, 11.

In praesentia singulis bobus, binisque tunicis donati] In vetustis codicibus legitur *binisque privis tunicis.* GELEN. *Tò privis* abest ab editione Andreae Campanique. Palat. tertius legit *singulis bobus, privisque binisque tunicis.* Primus vero assentiens Andreae editioni *singulis bobus priusque binis tunicis.* sec. *singulis bobus opimis binisque tunicis donati.* GEBH. *in praesentia et singulis bobus* Fragm. Hav. a m. 1. *in praesentia et singulis bobus opimis* a m. 2. et ita praeferunt etiam Harlej. 2. Portug. Gaertn. et Haverk. [Veith.] nisi quod in illis vocula *et* deficiat. Sed inportunam hic puto boum *opimorum* mentio. Non enim milites eos dono acceperunt, ut, quemadmodum Decius, inmolarent, sed ut sibi haberent; quam ob caussam Decius, praeter unum opimum, similiter centum alios acceperat, qui ab uno illo opimo distinguuntur, licet tamen hos centum boves postea militibus dono dederit. Similiter Valerius Corvus, Gallo interfecto, donatur *decem bubus* supra hoc libro c. 26, 10. et C. Laelius *triginta bubus* 26, 48, 14. ubi *opimi* epitheton non addit um est. *in praesentia singulis bubus* Florent. Leid. 1. Lovel. 2. a m. 1. et Klock. V. ad §. praec. Deinde *prius binisque tunicis* edd. Rom. anni 1472. et Parm. *privis binisque tunicis* Fragm. Hav. a m. 1. *privisque binisque tunicis* Voss. 2. Leid. 1. Lovel. 3. et Harlej. 1. *binisque singulis tunicis* Florent. *binisque tunicis* Voss. 1. Leid. 2. Lovel. 1. 2. 4. 5. Harlej. 2. Gaertn. Portug. Klock. Haverk. Fragm. Hav. et Hearnii Oxon. B. N. C. [Veith.] At recte Gelenium *binisque privis tunicis* restituisse puto, vocemque *privis*, ut minus obviam ac notam, a librariis omissam esse; qua tamen et Livium alibi usum fuisse, infra videbimus ad 21, 13, 7. Plura de hac voce v. apud viros Cel. Burmann. ad Nason. 9. Metam. 20. et Bentlej. an Horat. art. Poët. 60. quorum hic ex Festo et Gell. 10, 20. ac Gifanius collect. in Lucret. v. *Privus* ex iisdem docent, veteres *priva* dixisse, quae nunc *singula* dicimus: unde intelligi potest, lectionem, quam ex Florent. produximus, ex glossemate natam esse. Eo tamen sensu hic sumi non posse videtur. Quum enim *binae*, ergo non *privae*, id est singulae, *tunicae* fuerunt: nisi quis *binis privis tunicis donati* pro binis privi, sive singuli, tunicis donati accipiendum contendat, qua ratione Lucilius dixit apud Non. Marc. v. *Priva.*

Ad coenam adducam, et primum hisce abdomina thunni
Advenientibu' priva dabo.

ubi indicat, se singulis, sive unicuique abdomen thunni daturum. Ceteroquin *binae privae tunicae* sunt binae propriae, quas quisque privatim, singulatim acceperit. Nam *privum proprium uniuscujusque esse*, docet Non. Marcell. in v. *Privum.* V. etiam Gifan. l. l. Denique *donat*, pro *donati*, Lovel. 2. *donatis* Florent. ubi ultima litera adhaesit ex principio vocis sequentis. Vel legendum est *do-*

ronam obsidionalem, clamore donum adprobantes, Decio inponunt. altera corona, ejusdem honoris

nati sunt, ut praeferebat Lovel. 4. a m. 1. Ita enim non raro peccasse librarios, infra videbimus ad 45, 17, 5.

Secundum consulis donationem] *Post consulis donationem* Florent. quae lectio ex interpretis expositione in contextum recepta est. *secundum* enim pro post apud Livium saepius obcurrit. V. exempla infra ad 24, 10, 11.

Gramineam coronam obsidionalem] In vetustis codicibus legitur *coronam obsidialem*. quod nihil erat necesse mutare in *obsidionalem*. GELEN. De hac corona Gellius 5, 6. itemque de caeteris. SIG. *obsidialem* habent Florent. Leid. 1. Lovel. 1. 2. 4. 5. Harlej. 1. Klock. et edd. Rom. anni 1472. ac Parm. idque monentem Gelenium secutus Frobenius anno 1535. contextui Livii reddidit, quemadmodum exemplo Frobenii plures alii, usque dum Grpyh. anno 1554. et anno sequenti Sigonius alterum *obsidionalem* revocarent. Quid sequendum sit, dubito: ut enim ab *obsidio* formatur *obsidionalis*, ita ab *obsidium* formari potest *obsidialis*. Alibi tamen hac forma vocabulum illud me legere non memini: sed semper apud Valer. Max. Plinium, Festum, Gellium, Aur. Victor. et Ammian. Marcell. exstat *obsidionalis*. unde etiam hanc lectionem, donec aliunde aliud exemplum proferatur, servandam putavi. Praeterea *legiones gratulantes coronam obsidionalem* legit Hearnii Oxon. C. at juncta utraque lectione *legiones gratulantes gramineam coronam obsidialem* Lovel. 5. Quum tamen *gratulantes* ab omnibus aliis exsulet, non recipiendum videtur. Ceterum, coronam obsidionalem fuisse *gramineam*, tironibus apud nos notum est, ut et factam fuisse ex gramine viridi, fere ex eo loco decerpto, in quo erant conclusi, qui obsidione exemti sunt. De ea late v. Paschal. de coron. 7, 16. Attamen Aur. Victor ter tribus locis eam *auream* vocavit in lib. de Vir. Inlustr. c. 17. 26. et 58. Duobus quidem prioribus locis verba ejus inmutando Aurelium erroris absolvere viri docti conati sunt. Verum, praeterquam quod, eorum emendatione recepta, nondum omnis tollatur vel difficultas, vel error Victoris, potius ipsum Victorem etiam prioribus lapsum fuisse existimo, quoniam certe tertio loco erroris liberari nequeat.

Altera corona, ejusdem honoris index a praesidio suo inposita est] *ejusdem honoris iudex* Gaertn. sollemni errore scribarum ob literarum adfinitatem. V. ad 5, 26, 6. Tum *a suo praesidio* Harlej. 2. *ab suo praesidio* Portug. et Haverk. qui tres codd. etiam omittunt verbum finale est. Praeter auream igitur coronam, qua virtutis caussa ab imperatore donatus est, Decius duplicem accepit coronam gramineam obsidionalem, unam a legionibus, alteram a praesidio suo. Id etiam testatur Plinius 22. H. N. 5. Corona graminea obsidionali *quidam imperatores et saepius donati sunt, veluti P. Decius Mus tribunus militum ab exercitu, altera ab his, qui in praesidio obsessi fuerant.* et Festus v. *Obsidionalis. Nam et P. Decio datae duae sunt: una ab exercitu universo, altera ab iis, qui fuerunt in praesidio obsessi.* Graviter igitur Aur. Vict.

3 index, a praesidio suo inposita est. His decoratus insignibus bovem eximium Marti inmolavit; centum boves militibus dono dedit, qui secum in expeditione fuerant. iisdem militibus legiones libras

peccavit, qui in Viris Inluſtr. 26. de P. Decio Mure agens, inquit, *Ob hoc ab exercitu civica corona de quercu, quae dabatur ei, qui cives in bello servasset; obsidionali aurea, quae dabatur ei, qui obsidione cives liberasset, donatus est.* Neque deletis verbis, quae viri docti gloſſematis suspecta habent, Victor erroris inmunis erit: siquidem Decius ob exercitum servatum non civicam, quae tantum ob unum civem servatum dabatur, sed obsidionalem accepit. Nam, teſte Plinio 22, 4. *Graminea numquam, nisi in desperatione suprema, contigit, nulli nisi ab universo exercitu servato decreta.* Et mox: *Quod si civicae honos, uno aliquo ac vel humillimo cive servato, praeclarus sacerque habetur, quid tandem existimari debet unius virtute servatus universus exercitus?* In hunc etiam sensum accipienda sunt verba Feſti v. *Obsidionalis. Inter obsidionalem et civicam hoc interest, quod altera singularis signum salutis est, altera diversorum civium servatorum.* Certe ita accepit Paullus Diaconus, secundum quem *Civica corona singularis salutis signum erat, obsidionalis universorum civium servatorum.* Alteram itaque obsidionalem accepit a suo praesidio, quod ab obsidione hoſtili exemit; alteram ab universo exercitu, quem, se ac datum praesidium pro omnium salute haud dubio periculo objiciendo, universum servavit. Nam, teste iterum Plinio eodem loco, obsidionalis dabatur non tantum *liberatis obsidione*, sed etiam *abominando exitio castris.* Ex his patet, non recte Pighium secutum fuiſſe errantem ducem Aurel. Vict. quum in Annal. ad ann. CDX. p. 304. scribat, Decium ab exercitu per ipsum servato obsidionali graminea corona, et a praesidio suo civica querna donatum fuiſſe.

§. 3. *Bovem eximium Marti inmolavit*] Vocem *Marti* non agnoscunt Voſſ. 2. Leid. 2. Lovel. 3. invitis reliquis, qui eam servant. Meminit et Marti inmolati bovis in hac hiſtoria Plinius verbis mox plenius laudandis. Paullo ante *His decoratis insignibus* Lovel. 1. *His decoratus insignis* Lovel. 3.

Centum boves militibus dono dedit] Tò *dono* abest a Pall. duobus optimis. GEBH. *militibus dedit*, omiſſa media voce, Lovel. 2. 3. et Fragm. Hav. a m. 1. *militibus dona dedit* Leid. 1. quod se etiam in cod. Thuan. a m. 1. inveniſſe, Gronov. teſtatur 4. Observ. 14. p. 230. Utraque locutio proba est. V. quae notantur ad 2, 22, 6. et 4, 20, 4. Plurium itaque codicum auctoritate firmatae lectioni adhaereo. Ceterum secundum Plinium hi centum boves non a consule Cornelio, ut Livius supra retulit, sed a simul obsessis donati sunt Decio, eosque non militibus, qui secum in expeditione fuerant, dono dedit, sed Marti etiam inmolavit. Ita enim refert 22, 5. *Quanta esset ejus honoris* (coronae obsidionalis) *auctoritas*,

farris et sextarios vini contulerunt: omniaque ea ingenti alacritate per clamorem militarem, indicem omnium adsensus, gerebantur. Tertia pugna ad 4
Suessulam commissa est: qua fugatus a M. Valerio

confessus religione, siquidem donatus bovem album Marti inmolavit, et centum fulvos, qui ei virtutis caussa dati fuerant simul ab obsessis. Sed in ultimis his verbis mendum latere existimo, quod inspectis integrioribus codd. emendandum est. Ceterum verba *militibus dono dedit, qui secum in expeditione fuerant. iisdem* non exstant in Harlej. 1. culpa librarii, cui repetita vox *militibus* fraudi fuit. V. ad 9, 11, 11.

Iisdem militibus legiones libras farris et sextarios vini contulerunt] Singulis singulas. Cujac. 9. Obs. 37. et Gronov. ad Liv. 4, 15. DUK. Tota haec periodus non adparet in edd. Rom. anni 1472 Parm. Mediol. 1480. Tarvis. utraque, ac Venet. 1495. Primum vero obcurrit in ed. Mediol. anni 1495. et inde in reliquis, praeterquam in Venet. anni 1506. et Ascens. anni 1510. Eamdem servant etiam omnes scripti, nisi quod, ut modo notavimus, *iisdem* cum multis vocibus praecedentibus desit in Harlej. 1. et *legiones* in Gaertn. Praeterea *contulere* legit Lovel. 2. quomodo etiam est in editionibus, in quibus periodus exstat, usque ad Aldum. Is autem, concinentibus aliis omnibus scriptis, *contulerunt* substituit.

Omniaque ea ingenti alacritate per clamorem militarem etc. gerebantur] Tò *ea* deficit in Voss. 2. et Lovel. 2. 3. ac 4. Tum *ingente alacritate* habet Leid. 1. et postea *gerebant* Harlej. 2. Lovel. 5. Portug. et Haverk. V. infra ad 10, 10, 1.

§. 4. *Tertia pugna ad Suessulam*] *Suessulani*, ut ex hoc loco patet, Campani erant. SIG. V. Cluverii Ital. Ant. 4, 5. p. 1183. et Cellar. Geogr. Ant. 2, 9. p. 545. Ceterum *Item alia pugna* praefert Klock.

Omni robore juventutis domo adcito] Palatini duo optimi *domo accepto*. GEBH. *omni clamore robore* Voss. 1. Leid. 2. et Lovel. 1. Deinde *domo accepto* Leid. 1. et Lovel. 2. ac 3. Alibi voces *accitus* et *acceptus* commutantur. V. infra ad 10, 19, 1. Paullo ante *fugatus ab M. Valerio* Portug. et Haverk.

Fortunam experiri statuit. Ab Suessula nuncii trepidi Capuam] Deest hic meo judicio tota narratio Suessulae a Samnitibus obsessae. Posset autem sic forte lacuna expleri: *certamine ultimo fortunam inimicae ejus delendae urbis experiri statuit.* KLOCK. Suessulam a Samnitibus hoc tempore obsessam fuisse, ex Livii narratione non constat: eo enim *sedendo ad Suessulam*, quae verba hoc capite sequuntur, referenda non videntur. Qnin et τὰ *ultimo certamine experiri* non de obsidione urbis, sed de proelio intelligenda sunt. Eodem sensu *ultimum dimicationis, ultima dimicatio* apud Livium saepe obcurrit. 6, 38, 3. *Principio statim anni ad ultimam dimicationem de legibus ventum.* 8, 29, 10. *Discordia tamen prope ad ultimum dimicationis ventum est.* ubi vide. Quod hic *ultimo certamine fortunam experiri*, brevius *ultima experiri*

Samnitium exercitus, omni robore juventutis domo adcito, certamine ultimo fortunam experiri statuit.
5 Ab Sueſſula nuncii trepidi Capuam, inde equites citati ad Valerium consulem, opem oratum, ve-
6 niunt. Confeſtim signa mota: relictisque inpedimentis caſtrorum valido praesidio, raptim agitur agmen: nec procul ab hoste locum perexiguum

Livius dixit 3, 2, 11. *Aequos conscientia contracti culpa periculi ultima audere et experiri cogebat.* Habent vero Lovel. 4. et Gaertn. *A Suessula.*

§. 5. *Inde equites citati ad Valerium consulem opem oratum veniunt*] *inquietes citati* Lovel. 2. quod ex non intellecta scriptura, *iñequites* vel *iñ equites*, una transposita litera, profluxit. Male id poſtea in eo cod. emendatum, ejusque loco, omiſſa prima voce, margini adscriptum est *equites.* Tum *ad vallum consulem* Leid. 2. et Lov. 1. Verum neque hic compendium *ad Val ium* librarii adsecuti sunt. Deinde *opem orantium veniunt* Voſſ. 1. a m. 1. *opem orantes veniunt* Leid. 2. et Lovel. 1. Saepiſſime librarii supinum simile corruperunt. V. ad 2, 48, 4. et ad 22, 21, 3. V. etiam ad hujus cap. §. 8. *opem oratum conveniunt* Hearnii Oxon. L. 2.

§. 6. *Relictisque inpedimentis castrorum valido praesidio*] Edd. Tarvis. et Mogunt. *relictis impedimentis.* Lego *relictis impedimentis castrorumque valido praesidio.* KLOCK. Omnes edd. principes praeferunt *relictis impedimentis castrorum valido praesidio.* Mediol. deinde anni 1505. exhibuit *relictisque impedimentis castrorum cum valido praesidio.* quae lectio, si codd. adsentientes haberet, non neglegenda foret. Nam ita etiam Curtius 7, 5. *Sarcinas et impedimenta ibi cum praesidio reliquit.* pro eo Ascensius annis 1513. et 1516. et Mogunt. dederunt *relictis impedimentis castrorum cum valido praesidio:* Aldus denique id recepit, quod nunc editur. Aldo autem consentiunt omnes scripti. Nescio, quam cauſſam habuerint viri docti, cur displicuerit, inpedimenta castrorum relicta eſſe valido praesidio. Mihi certe nihil invitis scriptis mutandum videtur.

Nec procul ab hoste locum exiguum] Pall. pr. ac tert. et Campani editio *locum perexiguum.* GEBH. Quidquid est bonorum codd. *perexiguum.* Cicero 1. in Verrem [2.] *Quum ego diem in Siciliam inquirendi perexiguum postularem.* Noſter 2, [14, 8.] *Pars perexigua, duce amisso, Romam inermes et fortuna et specie supplicum delati sunt.* J. FR. GRON. Non tantum quidquid est bonorum, verum etiam quidquid est codicum, quos aut ego, aut Oxonii Hearnius consuluimus, *perexiguum* praeferunt, nisi quod tota vox in uno meo Lovel. 1. perperam omittatur. Infra 44, 6, 16. *Reliquum perexiguum fossa modica valloque claudi poterat.* (*36, 19, 9.) Cic. 1. in Verr. 9. *Sollicitabar rebus maximis u-*

(ut quibus, praeter equos, ceterorum jumentorum
calonumque turba abesset) castris cepit. Samnitium 7
exercitus, velut haud ulla mora pugnae futura esset, aciem instruit: deinde, postquam nemo obvius ibat, infestis signis ad castra hostium succedit.
ibi ut militem in vallo vidit, missique ab omni parte 8
exploratum, quam in exiguum orbem contracta ca-

no atque eo perexiguo tempore. 2. Tuscul. 13. *Ut omnia praetereo, quae bona corporis et fortunae putantur, perexigua et minuta videantur.* Caesar 5. Bell. Gall. 15. *Quum hae, intermisso perexiguo loci spatio, inter se constitissent.* 3. bell. Civ. 42. *Omnibus castellis, quod esset frumenti, conquiri jussit. Id erat perexiguum.* et c. 87. *Perexigua pars illius exercitus superest.* Colum. 6, 30. *Ut perexigua portione cibi ad justa perducatur.* Similiter composita *peropportunus* et *peropportune* saepius apud Livium occurrunt. V. ad 10, 45, 2. et 29, 34, 9. etiam *perpaucus.* V. ad 37, 11, 3.

Calonumque turba abesset] *colonumque* Voss. 1. a m. 1. Voss. 2. Lovel. 1. a m. 1. et Lovel. 3. Hinc *abesse* Voss. 1. Leid. duo, Lovel. 1. et Harlej. 1. *adesset* Lovel. 4. V. ad 23, 8, 11.

§. 7. *Velut haud ulla mora pugnae futura esset*] Tres codices MSS. Palatini *mora pugnae futurae esset.* Contra vulgatam tuentur antiquae editiones. GEBH. *velut nulla mora* Lovel. 3. *velut haud mora* Lovel. 4. Tum *mora pugnae futurae esset* Voss. 2. Leid. 1. Lov. 2. 3. Haverk. Fragm. Hav. et ed. Parm. *mora futura pugnae esset* Gaertn.

§. 8. *Missique ab omni parte exploratum*] *missisque ab omni parte* Harlej. 1. *missi ob omni parte* Portug. *missique ab omni parte exploratores* Lovel. 2. V. supra ad §. 5.

Quam in exiguum orbem contracta castra essent] Vet. lib. *quod in exiguum.* Probo. SIG. Produxit e veteri, ut aït, codice Sigonius hanc lectionem *quod in exiguum.* Invenio tamen in Pall. duobus *quamquam in exiguum orbem.* in secundo *cum in exiguum.* Editiones casae habent *quam in exiguum.* GEBH. Lege et distingue: *quam in exiguum orbem contracta castra essent, paucitatem inde hostium colligentes, retulerunt: fremere omnis acies,* etc. *Tò quam,* lectum etiam in vetustis edd. Sigonius mutavit in *quod,* non bene perpensa sententia. Ita enim evolvenda oratio: Ut missi exploratum retulerunt, in quam exiguum orbem essent contracta castra, paucitatem inde hostium colligentes; tum, scilicet, fremere omnis acies. J. FR. GRON. Sigonii vet. lib. unus consentit Hearnii Oxon. B. sed *quod quam in exiguum* praeferunt Lovel. 5. a m. 2. et Harlej. 2. *quia in exiguum* Klock. *cum in exiguum* Haverk. *quamquam in exiguum* Voss. duo, Leid. 1. Florent. Lovel. 1. a m. 1. Lovel. 2. 3. 5. a m. 1. Harl. 1. Gaertn. Portug. et Fragm. Hav. Sed re-

stra essent, paucitatem inde hostium colligentes,
9 retulerunt; fremere omnis acies, complendas esse fossas scindendumque vallum, et in castra inrumpendum. transactumque ea temeritate bellum foret,
10 ni duces continuissent inpetum militum. Ceterum, quia multitudo sua commeatibus gravis, et prius sedendo ad Suessulam, et tum certaminis mora, haud procul ab rerum omnium inopia esset; placuit, dum inclusus paveret hostis, frumentatum per a-
11 gros militem duci. interim et Romano, qui expedi-

cte Gronovius vulgatum tuetur, quod superest tantum in Leid. 2. Lov. 1. a m. 2. et Lov. 4. Deinde *contra castra essent* Leid. 1. *contracta essent castra* Harl. 2. Portug. et Haverk. Mox *paucitatem deinde*, pro *inde*, Lov. 5. et edd. Rom. anni 1472. ac Parm. V. infra ad 36, 24, 10. Postea *retulere*, pro *retulerunt*, Harlej. 2. Portug. Gaertn. et Haverk.

§. 9. *Fremere omnis acies, complendas esse fossas, scindendumque vallum*] *omnes acies* Voss. 2. Leid. 2. Lovel. 2. 3. Harlej. 2. et Haverk. At una tantum Samnitium acies, et ea quidem omnis, fremebat. Male etiam *succedendumque vallum* Portug. a m. 1. Caesar 3. bell. Gall. 5. *Quum vallum scindere, fossasque complere coepissent.* Tacit. 4. Hist. 28. *Transrhenanos proelium poscentes ad scindendum vallum ire jubet.* Mox *in castra erumpendum*, pro *irrumpendum*, Lovel. 4.

Transactumque ea temeritate bellum foret, ni duces continuissent inpetum] Pall. duo meliores, *ni dux continuisset.* GEBH. *dux continuisset* etiam Lovel. 2. 3. et Fragm. Hav. a m. 1. Praeterea *transactum ea temeritate* Haverk. *τὸ ea* in Voss. 1. a m. 2. tantum adscriptum est.

§. 10. *Commeatibus gravis, et prius sedendo ad Suessulam, et tunc certaminis mora*] *commeatibus gregariis* perperam Lovel. 2. Tum *cedendo ad Suessulam* Leid. 2. De hoc errore librariorum v. ad 21, 40, 2. Deinde *et tum certaminis mora* Voss. 2. Lovel. 3. 4. Harlej. 1. Klock. Fragm. Hav. omnesque excusi vett. *et cum certaminis mora* Voss. 1. Leid. duo, Lov. 1. 5. Harl. 2. Portug. Gaertn. et Haverk. *et etiam certaminis mora* Lovel. 2. *et tunc certaminis mora* demum obcurrit in ed. Froben. anni 1531. atque inde in reliquis. Verum quum ita nullus codicum praeferat, priorem scripturam *tum* revocandam censui. Mox *procul a rerum omnium inopia*, pro *ab rerum*, Gaertn.

Dum inclusus paveret hostis, frumentatum per agros militem duci] Palatini iterum duo *in agros.* Pessime autem edidit Campanus *dum inclusus maneret hostis.* GEBH. *dum inclusus maneret hostis* Lovel. 4. et Neap. Latinii. Et ita non tantum Cam-

tus, quantum humeris inter arma geri poſſet frumenti, secum adtuliſſet, defutura omnia. Consul 12
palatos per agros quum vidiſſet hoſtes, stationes infrequentes relictas, paucis milites adhortatus, ad caſtra obpugnanda ducit. quae quum primo cla- 13
more atque inpetu cepiſſet, pluribus hoſtium in tentoriis suis, quam in portis valloque, caesis, signa captiva in unum locum conferri jussit; relictisque duabus legionibus cuſtodiae et praesidii cauſſa, gravi edicto monitis, ut, donec ipse rever-

panus, ut Gebhardus docet, sed et plures alii ediderunt. *paveret* enim erat in edd. Rom. anno 1472. et Parm. inde vero primum vidi in ed. Mediol. anni 1505. hinc in Aldina, et poſtea, excepta Paris. anni 1529. in reliquis recentioribus. (* v. ad 22, 60, 26.) Deinde *frumentatum in agrum* Fragm. Hav. et Voſſ. 2. a m. 1. *frumentatum in agros* a m. 2. et ita etiam Lovel. 3. et Gaertn. *frumentatum agros* Leid. 1. ubi illud *in* absorptum videtur a praecedentis vocis litera finali. V. ad 10, 13, 3. et mox §. 13. Alii, in similiter corruptum codicem incidentes, dederunt *frumentatum agris*, quod superest in Lovel. 2. *per agros frumentatum* alio ordine habet Lovel. 4. Denique *milites duci* Fragm. Hav. Sed v. ad o. 35, 2.

§. 11. *Interim et Romano, qui expeditus*] *interimque et Romano* Lovel. 2. et Harlej. 2. *interim quia et Romano* Voſſ. duo, Leid. duo, Flor. Lov. 1. 3. Harl. 1. Port. et Gaertn. *interim quieto Romano* Lovel. 4. Tum *qui expeditis* Voſſ. 2. Leid. 1. et Lovel. 2. ac 3. *qui expeditum* Leid. 2. *qui expeditos* Florent. *qui expeditius* Gaertn.

Geri posset, frumenti secum adtulisset, defutura omnia] *geri possit* Portug. et Haverk. Hinc *frumentum secum attulisset* Lovel. 4. *frumenti cum attulisset* Voſſ. 2. Lovel. 2. et Fragm. Hav. a m. 1. *frumenti ex commeatu attulisset* Harlej. 1. Tandem *et defutura omnia* Leid. 2. Sed vocula *et* perperam repetita eſt ex ultimis literis proximae dictionis. Alia exempla v. ad 39, 18, 8.

§. 12. *Stationes infrequentes relictas, paucis milites adhortatus*] *stationes infrequentes, relictis paucis, milites adhortatus* Harlej. 1. An indoctior librarius nescivit, *paucis adhortatus* dici pro paucis verbis? V. Sanctii Minerv. 4, 4. de Ellipsi nomin. in v. *Verba*. Praeterea vox *milites* non adparet in Gaertner. Mox *ad castra expugnanda*, pro *oppugnanda*, Fragm. Hav. V. infra ad 21, 57, 6.

§. 13. *Quae quum prima clamore atque inpetu cepisset*] *quae quum prima clamore* Lovel. 1. a m. 1. quod recte a manu altera emendatum est. V. ad 6, 4, 9. *primore clamore* Lovel. 5. a m. 1.

Pluribus hostium in tentoriis suis, quam in portis] *in cen-*

14 tisset, praeda abstinerent; profectus agmine instructo, quum praemissus eques velut indagine dissipa-
15 tos Samnites ageret, caedem ingentem fecit. nam neque quo signo coïrent inter se, neque, utrum

turiis suis Portug. a m. 1. Deinde *quam portis* Gaertn. Male. Solet enim Livius in similibus locutionibus praepositionem *in* repetere. V. ad 4, 58, 4. Intercepta autem illa hic erat ab ultima litera vocis praecedentis. V. paullo ante ad §. 10. [*signa capta* Veith.]

Relictisque duabus legionibus custodiae et praesidii caussa] Quis umquam audivit, castris praesidio relictas integras duas legiones, hoc est, integrum consularem exercitum, ut ostendit I. 8, 8. alibique appellat? Ergo Valerius solus abiit, nudatus omni suo exercitu? Profecto vitiosum. Supra c. 25, 12. in tumultu Gallico ipsi urbi Romanae tantum duae legiones praeponuntur. Et 22, [40, 6.] in tanto rerum tumore, tamque abundanti exercitu in castris minoribus ad Geronium tantum dicuntur fuisse una legio et duo millia sociorum. Immo toti Hispaniae cis Iberum Scipio, aggressurus Novam Carthaginem, reliquit ad praesidium regionis ejus M. Silanum cum tribus millibus peditum et trecentis equitibus 26, 42, 1. Nec hic itaque nec uspiam de duabus legionibus somniatum: ut omnino corrupta haec sint, proque iis substituendum censeam vel *relictisque duabus cohortibus*. Ut 6, 24, 2. *Aliquot validas cohortes in castris reliquerant*. Vel *relictisque duobus millibus*. Ut 37, 39, 12. *Et duo millia mistorum Macedonum Thracumque, qui voluntate secuti erant, praesidio relicti sunt castris*. 24, 19, 5. *Marcellus duobus militum millibus Nolae in praesidio relictis*. JAC. GRON. In uno Lovel. 1. scriptum erat a m. 1. *relictisque duobus custodiae et praesidii caussa*. Sed pro *duobus* m. 2. emendatum erat *duabus*. Etiam conjunctio *que* non comparet in Portug. quemadmodum nec mox *τὸ edicto* in Gaertn. ita tamen, ut lacuna in Msto relicta fuerit.

§. 14. *Quum praemissus eques velut indagine dissipatos Samnites ageret*] Livius hic *indaginem* pro *formidine* posuisse videtur Vlitio ad Nemes. Cyneg. v. 308. Vix puto. Non dicit Vlitius, quomodo ordinanda sint verba; sed si conjungi voluit *indagine dissipatos*, non probo illius sententiam: nam indagine et formidine, non dissipantur, sed clauduntur ferae, ut evadere non possint. Mihi ordo esse videtur, *velut indagine ageret Samnites dissipatos*. in quibus hic sensus est, quum eques praemissus Samnites dissipatos, et, ut paullo superius dixerat, per agros palatos circumvenisset, et velut indagine clausos ac circumdatos ageret, DUK. *velut in indagine* Fragm. Hav. *velut indigne* Leid. 2. Sed male. *Indago* dici creditur series retium et plagarum, qua venantes circumdant silvas. V. Cel. Duker. ad Flori 3, 6, 11. et quos ibi laudavit. *indago* autem non tantum retibus, cassibus, et plagis, sed etiam formidine constabat. Per illam autem intelliguntur innexae indagini variarum avium pennae plumaeque, quae formidinem inji-

castra peterent, an longiorem intenderent fugam, territis constare poterat. Tantumque fugae ac for- 16
midinis fuit, ut ad quadraginta millia scutorum, nequaquam tot caesis, et signa militaria cum iis,

ciant feris, et efficiant, ne propius accedere audeant, aut transcendere, vel alio modo evadere conentur. V. Titium et Barthium ad Gratii Cyneg. v. 75. et quos eo loco Barthius laudavit. Pro tali autem formidine Livium hic voce *indagine* usum esse, existimat Vlitius ad Nemes. Cyneg. v. 308. quem recte refellit Cl. Dukerus. Ceterum *agerent* habet Hearnii Oxon. B. Ita *eques* hic more conlectivorum verbum plurale adsciseeret. V. infra ad 8, 38, 5. Omnes autem reliqui codices vulgatum tuentur. In verbis sequentibus *stragem*, pro *caedem*, praefert Lovel. 4.

§. 15. *Neque quo signo coïrent inter se*] *neque quo signo coïre inter se* Voss. 2. Leid. 1. Lovel. 2. 3. 4. Harlej. 1. et Fragm. Hav. a m. 1. ut *coïre* pendeat ex sequenti verbo *poterant*, et *neque quo signo* ponatur pro neque aliquo signo. Potius tamen videtur, ut duae ultimae literae τοῦ *coïrent* interceptae sint a primis vocis sequentis. Attamen non modo eamdem lectionem praeferunt etiam edd. princ. verum insuper legunt *neque signa coïre inter se*. Sed ibi *quo* interceptum est a praecedentis vocis syllabâ finali. Aldus primus edidit *neque quo signo coïre*. Frobenius deinde anno 1531. *neque quo signo coïrent*. quod servant reliqui scripti. Mox *ad longiorem intendēt fugam* Gaertn. [*constare potuit. Tantum* Veith.]

§. 16. *Ad quadraginta millia scutorum, nequaquam tot caesis*] Tres ultimas voces puto esse a glossatoris manu. KLOCK. Easdem ego puto esse a Livii manu. Nisi enim Livius illas addidisset, ex tot millibus scutorum ad consulem delatis aeque colligi posset, ingentem caedem factam esse, quam plurimum fugae ac formidinis fuisse. Nunc vero, quum monuerit Livius, nequaquam tot caesos esse, quot scuta delata sint, constat, Samnites tanta trepidatione ac formidine fugisse, ut passim arma abjecerint, ne eorum onere pressi tardius fugerent, et in fuga a victoribus interciperentur. Ceterum praepositio *ad* deficit in Voss. 2. et Lovel. 3. qua tamen hic innuit Livius, non quadraginta millia numero, sed circiter tot ad consulem delata esse, quomodo etiam mox *ad centum septuaginta* dicit. V. infra ad 10, 46, 5. *a quadraginta millibus scutorum* Gaertn. Praeterea *nequamquam* Lovel. 2. V. hoc lib. ad c. 26, 8. Paullo ante *tantumque fugae ut fortitudinis fuit*, pro *ac formidinis*, inscite Gaertn.

Signa militaria cum iis, quae in castris capta erant, ad centum septuaginta ad consulem deferrentur] *signa militaria cunctis, quae in castris* Voss. 2. Leid. 1. Lovel. 3. et Harlej. 1. qui error ex literarum similitudine natus est. Praeterea *quae in castris septuaginta capta erant* Voss. 2. Lovel. 3. et Fragm. Hav. a m. 1. Tum *ad centum LXXX* iterum Fragm. Hav. a m. 1. et Hearnii Oxon. B. *ad centum septuaginta milia* Voss. 1. a m. 1.

quae in castris capta erant, ad centum septuagin-
17 ta ad consulem deferrentur. Tum in castra hostium
reditum: ibique omnis praeda militi data.

1 XXXVIII. Hujus certaminis fortuna et Faliscos, quum in induciis essent, foedus petere ab senatu

§. 17. *Tum in castra hostium reditum*] *Cum intra castra hostium reditum* Gaertn. *cum* et *tum* saepissime commutantur. V. ad Epit. Liv. 48. circa finem. similiter etiam *in* et *intra*. V. supra hoc lib. ad c. 11, 10. Deinde *hostium* deficit in Voss. 2. *reditum* in Leid. 2. et Lovel. 1.

Ibique omnis praeda militi data. Hujus certaminis fortuna] Perperam Florent. praefert *ibique omnis praeda militi dat. ad hujus certaminis fortunam.*

§. 1. *Faliscos, quum in induciis essent, foedus petere ab senatu coëgit*] Omittunt Pall. duo *in*. ut et fine cap. hujus: *iisdem oppidis et anno post proesidia hibernatura*. GEBH. Duo Pall. et Voss. uterque omittunt praepositionem *in*. Ambigo, an fuerit: *quum induciae exissent*. Ut 1, [42, 2.] *Bellum cum Vejentibus (jam enim induciae exierant) aliisque Etruscis est sumptum*. Nec ignoro, isto modo loqui Livium 9, [9, 13.] *Interea in induciis res fuisset*. Et potuit vocis insequentis prima syllaba particulam haurire. Meliores codices aliquando forte nos explicabunt. Qui si constanter illud servent, me libente haec conjectura in spongiam incumbet. J. FR. GRON. *quam induciis essent*, omissa praepositione *in*, praeter codices Gronovio laudatos, praeferunt etiam Leid. 2. Lovel. 1. 2. 3. Harlej. 1. et Haverk. quae lectio ansam dedit Gronovio conjiciendi, legendum esse *quum induciae exissent*. Eo modo saepius Livium locutum esse, non ignoro. Ita 4, 30, 14. *Induciae inde, non pax facta: quarum et dies exierat, et ante diem rebellaverant*. 30, 25, 1. *Necdum induciorum dies exierat*. 42, 47, 10. *Si induciarum dies exisset*. Similiter *dies censurae exire* dicitur 9, 34, 22. *dies stipendii exire* dicitur 22, 33, 5. et annus dicitur *esse in exitu*. V. ad 35, 41, 1. Hic tamen nihil mutandum puto, et potius dicendum est, id quod dici posse etiam Gronovius vidit, in codicibus illis, a quibus praepositi *in* exsulat, eam interceptam esse a vocis sequentis syllaba initiali, quomodo etiam peccatum est 9, 9, 13. ubi alia vide. Cur ita existimem, prima haec caussa est, quod plures, et inter eos optimi, codices vulgatum servent. Deinde quod Livius, ut hoc loco *esse in induciis*, ita saepe dixerit *esse in pace*; de quo v. ad 5, 4, 13. *esse in victoria*, *laetitia*, *supplicationibus*, *gratulationibus*, *seditione*, *terrore*, *tumultu* etc. de quibus infra dicam ad 8, 33, 20. Denique quia induciae Faliscis concessae nequaquam exierant. Nam, ut Livius supra narravit c. 22, 5. Falisci *in quadraginta annos impetraverunt inducias*. Earum autem nunc vix octo elapsi erant anni. Ut autem hoc loco induciae in pacem mutantur, ita contra Aequi, *foedus ab senotu quum petissent, inducias annorum octo impetraverunt* 4, 30, 1. Ceterum *in*

coëgit; et Latinos, jam exercitibus comparatis, ab Romano in Pelignum vertit bellum. Neque ita rei 2
gestae fama Italiae se finibus tenuit: sed Karthaginienses quoque legatos gratulatum Romam misere cum coronae aureae dono, quae in Capitolio in

indiciis habet Leid. 1. *in iudiciis* Lovel. 5. a m. 1. solito errore scribarum; quos pari ratione lapsos esse, supra vidimus 2, 64, 8. 4, 43, 9. et alibi. Praeterea *a senatu* Leid. 2. Lovel. 1. et Gaertn.

Ab Romano in Pelignum vertit bellum] *a Romano* Gaertn. et Fragm. Hav. *ab Romanum* Leid. 2. Tum *in Pellinum* Leid. 2. et Lovel. 1. *in Pelinum* Voss. 1. et Lovel. 5. *in Peliginum* Voss. 2. *impetu lignum* Leid. 1. *in Peligno* Portug. a m. 1. *in Pelignos* a m. 2. Male. V. supra hoc lib. c. 33, 15.

§. 2. *Neque ita rei gestae fama Italiae se finibus tenuit*] Vocula *ita* deficit in Harlej. 2. quam etiam se abesse malle, ad marginem Livii notavit Cl. Ant. Perizon. Eamdem tamen reliqui omnes codd. tuentur. Deinde *se Italiae finibus tenuit*, alio ordine, Lovel. 4.

Carthaginienses quoque legatos gratulatum Romam misere] Primam vocem per literam *K* scribunt Leid. 1. Lovel. 4. et Harlej. 1. Et sic semper vocem *Karthago* exaratam ostentavit optimus Silii Ital. codex Colon. quem secutus N. Heinsius ita ubique in Silio edi voluit. V. quae notavi ad Silii 1, 3. Idem etiam passim in Livio recepi. Praeterea plerique codd. cum edd. vett. scribunt *Karthaginenses*, vel *Carthaginenses*, secundo *i* extrito. Sed ex optimis praesertim Florent. Klock. insuper etiam Portug. servant *Carthaginienses*, quomodo edi curavit Froben. anni 1535. et recte. V. Gronov. infra ad 28, 26, 1. Deinde *legatos gratulatos* Leid. 2. Caussam hujus erroris v. supra ad 6, 3, 8. Denique *miserunt* Harlej. 2. Portug. et Haverk.

Cum coronae aureae dono, quae in Capitolio in Jovis cella poneretur] *cum corona aurea, dono quae* etc. *poneretur* Lovel. 2. V. ad 4, 20, 4. Verum recte vulgatam lectionem reliqui omnes defendunt. Deinde *in Capitolio in Jovis capella* Florent. quod stupidi monachi glossema videtur. *in Capitolio in Jovis sella* edd. Rom. anni 1472. et Parm. quomodo etiam supra variant scripti 5, 50, 6. *in Capitolio Junonis cella* Lovel. 5. Portug. et Haverk. Junonis cellam in Capitolio fuisse, supra ad l. l. docui. Suspicio autem nasci posset, ideo Karthaginienses coronam ponere voluisse in cella Junonis, quae Romae in Capitolio colebatur, quoniam eamdem Junonem praecipua religione Karthagine venerarentur. V. Heindreich. de rep. Karthag. l. 2. sect. 1, 4. et doctos interpr. ad Virgil. 1. Aen. 15. Quum tamen in alteram lectionem et plures et meliores codd. conspirent, et Karthaginienses, coronam in Capitolio ponentes, id honoris Romanorum caussa fecerint, eam potius in cella istius numinis, quod a Romanis, quam quod in patria sua, maxima religione colebatur, dedicasse videntur.

Jovis cella poneretur. fuit pondo viginti quinque.
3 Consules ambo de Samnitibus triumpharunt, sequente Decio insigni cum laude donisque: quum incondito militari joco haud minus tribuni celebre
4 nomen, quam consulum, esset. Campanorum deinde Suessanorumque auditae legationes: precantibus-

Fuit pondo viginti quinque] p, pro *pondo*, est in Klock. per compendium, quod non intelligentes alia dederunt. *fuit pro viginti quinque* est in Leid. 1. utramque lectionem jungens *fuit* ₅p *pondo viginti quinque* dedit scriba Lovel. 5. et *fuit proinde viginti quinque* Harlej. 1. Sed vocem *pondo* omittit Lov. 3.

§. 3. *Consules ambo de Samnitibus triumpharunt*] Pall. duo *triumphare*. GEBH. Similiter praeferunt etiam Voss. 2. et Lovel. 3.

Sequente Decio insigni cum laude donisque] *sequente dono* Gaertn. Tum *insigni cum clade* Haverk. Mox *condito joco*, pro *incondito*, Lovel. 5. Sed primam syllabam *in* elisit litera finalis *m* vocis praecedentis. V. supra ad 5, 27, 6. Supra 4, 53, 11. *Alternis inconditi versus militari licentia jactati*, ubi vide.

§. 4. *Campanorum deinde Suessanorumque*] Legendum *Suessulanorum*, a *Suessula*, ad quam pugnatum est: non a *Suessa*, quod alia quam *Suessula* sit. SIG. Satis probabilis est Sigonii conjectura, licet codices in alia omnia abeant, nullusque ei consentiat. Certe ratio, quam Doujatius dedit, cur illa minus placeat, nondum evincit, vulgatam scripturam praeferendam esse. Dicit autem Suessulam, ex sua sententia, in Campano agro sitam praesidium cum Capua accepisse; deinde Suessam paullo remotiorem non minus excursionibus Samnitium opportunam fuisse post subactos ab illis Sidicinos. Verum, si Suessulani eodem tempore, quo Campani, praesidium acceperunt, omnino hic cum Sigonio legendum est *Suessulanorumque*. Campanorum enim et vel Suessanorum vel Suessulanorum legati hoc tempore Romam missi erant precatum, ut in urbes suas praesidium in hiberna mitteretur. Praeterea si Suessani demum Samnitium excursionibus opportuni fuerint subactis Sidicinis, inde nunc adhuc inmunes, aut certe illis minus expositi erant. Nam victi quidem antea fuisse narrantur, sed non subacti; unde, ad opulentiorum auxilium confugientes, Campanis sese conjunxisse dicuntur c. 29, 4. Infra etiam 8, 1, 8. Samnites belli jus a Romanis adversus Sidicinos petierunt. Ceterum *Suessariorumque* praefert Voss. 2. litera *n* in *ri* dissoluta, ut saepe alibi factum. V. ad 3, 30, 3. Sed conjunctio *que* deficit in Gaertn. contra *Campanorumque deinde atque Suessanorum* praefert Lovel. 4. *Campanorumque deinde Suessanorumque* ed. Parm.

Precantibus datum, ut praesidium in hiberna mitteretur] Legendum *precantibusque datum*. GELEN. Voculam *que* a

que datum, ut praesidium eo in hiberna mitteretur, quo Samnitium excursiones arcerentur. Jam tum minime salubris militari disciplinae Capua instrumento omnium voluptatium delenitos militum animos avertit a memoria patriae: inibanturque consilia in hibernis eodem scelere adimendae Campanis

Gelenio additam non agnoscunt Voss. 2. Leid. 1. Lovel. 2. 3. et Haverk. quorum ultimus etiam *ei in hiberna* praefert. Tum *in hibernia* Leid. 1. Lovel. 5. et Portug. Paullo post *Samnitium excursiones arcerent*, pro *arcerentur*, Leid. 1. V. infra ad 10, 10, 1. et mox §. seq.

§. 5. *Jam tum minime salubris militari disciplinae Capua*] Hoc dictum est propter hyberna Annibalis, cujus Capuae corruptus exercitus est. SIG. *militari disciplina* Voss. 1. Lov. 1. 5. Portug. et Hearnii Oxon. C. *minime salubris militaris disciplinae* Lovel. 4. Male. Supra 2, 3, 4. *Leges rem surdam, inexorabilem esse, salubriorem melioremque inopi, quam potenti.*

Instrumento omnium voluptatum delinitos militum animos avertit] *instrumentum omnium voluptatum* Voss. 2. et Leid. 2. *instrumento omnium**voluntatum* Haverk. sollemni errore. V. supra ad 5, 6, 3. *instrumento omnium voluptatium* ex duobus Pall. scribendum esse, supra visum est Gebhardo ad 2, 14, 9. quomodo praefert etiam Florent. Eodem ducunt vestigia cod. Leid. 1. in quo est *omnium voluptium*, ut et Gaertn. *voluntarium* praeferentis. (* v. ad 22, 4, 4.) Ita *necessitatium* a m. 1. est in optimo Florent. infra 9, 8, 4. *difficultatium* in eodem cod. 9, 31, 14. *simultatium* in optimis codd. 9, 38, 12. *civitatium* passim. V. ad 33, 20, 11. *TEMPESTATIVM* in lapide apud Sponium p. 76. Quin et Voss. 4. Gramm. 14. ad quartum canonem nominum, quae genitivum pluralem in *ium* faciunt, refert polysyllaba in *as*, ut *utilitas*, *civitas*, *hereditas*. Optimorum itaque codicum auctoritatem secutus sum. Deinde *delinitum animos* Lovel. 1. *delenitum animos* Leid. 2. *delinitum militem Romanum* Lovel. 2. [Veith.] *delenitum milites animos* Leid. 1. *delenitum militum animos* Voss. 1. *delenitos militum animos* Florent. Lovel. 3. 5. et Fragm. Hav. a m. 1. Saepius voces *delenitus* et *delinitus*, ut et *delenimentum* ac *delinimentum* in Mstis commutari, et tum *delenitus* ac *delenimentum* recipiendum esse, ubi placandi, mitigandi significatio requiritur, supra dictum est ad 5, 31, 1. contra vero *delinitus* et *delinimentum* praeferendum esse, ubi oblinendi atque imbuendi sensum habet. V. ad 39, 11, 2. Jam vero, utra lectio hic probanda sit, *delinitos*, an *delenitos*, ambiguum videtur. Si instrumentum voluptatium consideratur tamquam venenum, quo animi militum imbuti a pristina virtute descivere, atque in vitia praecipitati sunt, *delinitos* servari potest; at si consideratur tamquam res, qua eorum ferocitas mitigata atque emollita sit, magis placebit *delenitos*. Similiter apud Lactant. 1. Divin. Instit. 2.

Capuae, per quod illi eam antiquis cultoribus ade-
6 missent: *neque immerito suum ipsorum exemplum in eos versurum. Cur autem potius Campani agrum Italiae uber-*

Quia virtutibus amaritudo inest, vitia vero voluptate condita sunt; illa offensi, hac deliniti feruntur in praeceps. Ita nunc editur, sed non minus incertum puto, *deliniti*, an *delenti*, legendum sit. Prius requirere videtur, quod voluptas tamquam condimentum vitiorum consideretur. posterius obposita vox *offensi*. ut enim amaritudo virtutum homines exasperat, efficit ut virtutes displiceant, ita voluptas vitiorum homines emollit, vitiis eos placatos reddit. Lectoris itaque arbitrio relinquo, quid probare malit. Ego tamen, optimis codicibus inhaerens, *delenitos* in contextum admisi. *animos qui vertit* Lovel. 5. a m. 1. *animos qui convertit* a m. 2.

Inibanturque consilia in hibernis eodem scelere adimendae Campanis Capuae, per quod etc.] Hac de re l. 4, [37, 1.] *Capuam Etruscorum urbem Samnites cepere, prius bello fatigatis Etruscis in societatem urbis agrorumque accepti; deinde festo die gravatos somno epulisque incolas veteres novi coloni nocturna caede adorti.* Idem Strabo l. 5. SIG. *inibantque consilia* Gaertn. eodem errore, quo §. praec. similiter in uno cod. *arcerent*, pro *arcerentur*, scriptum erat. *inibantur consilia*, sine particula conjungente, Haverk. Deinde *adimendis Campanis Capuae* Gaertn. *adimendae Campaniae Capuae* Portug. Mox *cultoribus antiquis*, transpositis dictionibus, Lovel. 2.

§. 6. *Neque inmerito suum ipsorum exemplum in eos versurum*] De praeterito dicere licebat: *Neque immerito suum ipsorum exemplum in eos versum.* ita de futuro *versurum*, sed impersonaliter. GLAR. *versum* Leid. 2. *versura* Voss. 2. et Lovel. 3. quasi referendum ad praecedens *consilia*. Verum et hoc et illo modo scripsisse videntur librarii, quod non animadverterent, *versurum* hic inpersonaliter, ut Glareanus inquit, sive tamquam verbum neutrum vel passivum usurpari. Supra 2, 62, 2. *Omnis ira belli ad populationem agri vertit.* ubi plura vide. *exemplum versurum in eos* alio ordine Haverk. Praeterea *suorum ipsorum exemplum* Leid. 2. Male. V. infra hoc lib. c. 40, 9.

Cur autem potius Campani agrum Italiae uberrimum] *Cur, ajunt, potius* Lovel. 3. Erroris origo fuit similitudo ductuum inter *aut*, id est *autem*, et *aiūt*, id est *ajunt*. Deinde *Campanū Italiae agrum uberrimum* Leid. 1. *Campani agrum uberrimum Italiae* Leid. 2.

Qui nec se nec sua tutari possint, quam victor exercitus haberet] *qua nec se* Gaertn. V. infra ad 9, 30, 1, Tum *tutari possunt* Leid. 1. Quamvis autem ita alibi etiam inveniatur, obliqua tamen oratio plerumque subjunctivum requirit. V. Cel. Dukerum ad 3, 71, 6. *tutari possent* Florent. Voss. duo, Leid. 2. Lovel. quinque, Harlej. 1. Gaertn. Fragm. Hav. et Hearnii Oxon. L. 2. ac C. quomodo dedisse videntur librarii, quia mox sequitur

uberrimum, dignam agro urbem, qui nec se nec sua tutari possint, quam victor exercitus haberet, qui suo sudore ac sanguine inde Samnites depulisset? An ae- 7
quum esse, dediticios suos illa fertilitate atque amoeni-

haberet. Sed praesenti hic opus est. jam nunc se sua tutari non posse ostendebant Campani, qui non modo se suaque populo Romauo dediderunt, sed etiam missis legatis petierunt, ut in urbem suam praesidium in hiberna mitteretur, quo Samnitium excursiones arcerentur. Hinc *exercitus victor habet* Voss. 2. et Lovel. 3. V. ad 40, 14, 3. *exercitus victor haberent* Haverk. ut respiciat remotius *Campani*. Sed reliqui stant pro vulgato; quibus credo.

Inde Samnites depulisset] *Samnites inde depulisset* Fragm. Hav. *inde Samnites depulissent* Lovel. 5. et Gaertn. ut *exercitus* hic conlective sumtum construatur cum verbo plurali. V. supra ad 3, 28, 2. Sed hic etiam fidem habeo reliquis codd. qui stant pro recepta lectione. Paullo ante *sudore et sanguine* editi usque ad Frobenium, qui *ac sanguine* reposuit, concinentibus omnibus scriptis.

§. 7. *An aequum esse, dediticios snos illa fertilitate atque amoenitate perfrui*] Campani editio *An jam aequum esse*. GEBH. Similiter scriptum exstat in Lovel. 5. Neque multum abit Florent. in quo librarius per errorem dedit *ani equum esse*. Sed voculam *jam*, invitis reliquis membranis, non puto recipiendam. Deinde *illa felicitate* Harlej. 2. Quod non displiceret, si plures codd. accederent. *felix* enim interdum est fertilis, fructum ferens. Supra 5, 24, 2. *Nulla felix arbor, nihil frugiferum in agro relictum*. Ovidius 4. Fast. 671.

— — — felicior annus
Provenit, et fructum terra pecusque ferunt.

Ita enim N. Heinsius, pro *foecundior annus*, ex multis codicibus recepit. Contra *infelices arbores* vocantur, *quae neque seruntur umquam, neque fructum ferunt*, teste Plinio 16, 26. et 24, 9. Virgil. 1. Georg. 154.

Infelix lolium et steriles dominantur avenae.

ubi Servius notat: *Infelix lolium, infoecundum. Contra* [2. Georg. 188.] *Felicemque trahit limum*. quem etiam v. ad Ecl. 5, 37. ubi idem versus obcurrit. Lectioni huic firmandae illud etiam conducere potest, quod Campaniam *Felicis* cognomine adpellet Plinius 3. H. N. 5. *Hinc felix illa Campania est*. Attamen unius istius cod. fides levior est, quam ut eum tuto sequi possim. Praeterea *atque utilitate* Hearnii Oxon. C. Verum, praeterquam quod ceteri Msti in alteram lectionem conspirent, sub fertilitate Campaniae jam comprehensa erat ejus utilitas. Quare et hic vulgatam lectionem sequi praestat. Non tantum enim *fertilitas*, sed et *amoenitas* Campaniae passim laudatur. *Omnium non modo Italia, sed toto orbe terrarum, pulcherrima plaga* vocatur apud Florum 1, 16, 3.

In pestilenti atque arido circa urbem solo luctari] *in pestilentia* Voss. ambo, Leid. ambo, Lovel. 1. 2. 3. Harlej. 1. Gaertn. Fragm. Hav. a m. 1. et edd. Rom.

ratus, differendo spem, quandocumque vellent, consilii exsequendi, militarem inpetum fruſtrari; rumorem dissipat, in iisdem oppidis et anno poſt
10 praesidia hibernatura. divisa enim erant per Campaniae urbes, manaverantque a Capua consilia in

1. V. supra ad 3, 17, 5. Tum *transferendo spem* Gaertn. In verbis sequentibus *quandocumque vellet* quaedam ex vett. cdd. Sed refertur ad milites. Deinde *exsequendi consilii* trajectis vocabulis Lovel. 2.

Militarem inpetum frustrari, rumorem dissipat, in iisdem oppidis] *frustrare* se in Palat. sec. inveniſſe, supra monuit Gebhard. hoc lib. ad c. 36, 10. quae eadem lectio mihi quoque obvia fuit in Voff. 1. Leid. utroque, Lovel. 1. 5. Harlej. utroque, Portug. Haverk. ut et Hearnio in Oxon. B. et C. Neque aliter cdd. Romana princeps, Rom. anni 1472. Parm. Mediol. anni 1480. et Tarvis. utraque. Eodem ducunt etiam lectiones, quae occurrunt in Florent. et Lovel. 2. quorum prior inperitius divisis vocibus praefert *militari impetum frustra rerum orem*, poſterior *militarem impetum fruſtraretur*, omiſſa voce *rumorem*. Quamvis autem, hoc verbo eadem forma quum alios, tum etiam Caesarem usum fuiſſe, Voſſius obſervet 5. Gramm. 7. Livium tamen aut raro aut numquam verba deponentia forma activa adhibuiſſe, supra dictum est ad 1, 17, 2. Praeterea monuit etiam Gebhardus supra hoc cap. ad §. 1. praepositionem *in* deeſſe in duobus Pall. quae eadem etiam deest in Portug. Neque adparet in multis quoque aliis codd. ita tamen ut ejusdem manifeſta servent veſtigia. Nam *dissipatim hisdem oppidis* Florent. habet. *dissipatum iisdem oppidis* Voff. 2. Leid. 1. Lovel. 2. 3. et Fragm. Hav. a m. 1. Contra, duplici scriptura servata, *dissipatum in iisdem oppidis* Gaertn. At reliqui omnes praepositionem expreſſe tuentur, quam etiam servandam puto. Ab omnibus secedens Haverk. solus praefert *dissipavit, in iisdem oppidis*.

Et anno post praesidia hibernatura] Vocula *et* non conspiciebatur in Voff. 1. Leid. 1. Lovel. 2. 3. 4. 5. Harlej. utroque, Gaertn. Haverk. Fragm. Hav. et Hearnii Oxon. B. Tum *anno poste* Voff. 1. in contextu, pro quo in margine emendatum est *anno postero*. Eadem autem haec lectio etiam superest in Leid. 2. et Lovel. 1. *Posterus annus* eſt sequens. Cic. 2. in Verr. 56. *Postero anno L. Metellus mentionem tui census fieri vetat.* in Fragm. Orat. pro C. Cornelio. *Itaque auspicato postero anno decem tribuni plebis comitiis curiatis creati sunt.* Pro Cluent. 13. *Quum esset adolescens apud mulierculam quamdam, atque ibi pernoctaret, et ibi diem posterum commoraretur.* Contra *annus prior* est annus praecedens. Liv. 4, 13, 10. *Undique primores Patrum et prioris anni consules increparent.* ubi alia vide. An tamen horum codd. auctoritas satis idonea sit ad lectionem receptam mutandam, est quod dubitem.

§. 10. *Divisa enim erant*] di-

exercitum omnem. Eo laxamento cogitationibus dato, quievit in praesentia seditio.

XXXIX. Consul, educto in aestiva milite, dum 1
quietos Samnites habebat, exercitum purgare missionibus turbulentorum hominum instituit, aliis e-

visa jam erant Harlej. 2. et Portug. Mox *omnem. Eo laxamento* etc. *Samnites habebat, exercitum* desunt in Harlej. 1. neglegentia librarii, cui repetitio vocis *exercitum* fraudi exstitit. V. infra 9, 11, 11.

§. 1. *Consul, educto in aestiva milite, dum quietos Samnites habebat*] *Consule ducto*, male divisis vocibus, Gaertn. *Consul edicto in aestiva milite* Fragm. Hav. a m. 1. V. ad 39, 15, 11. Deinde *quietes Samnites habebat* Fragm. Hav. a m. 1. *quieto Samnites habebat* Haverk. Sed ultima litera τοῦ *quietos* intercepta est a prima sequentis, quod in litera sibilante saepissime accidit. V. infra ad 37, 29, 5. Vocem autem *habebat* Lovel. 1. transfert post vocem *purgare*.

Exercitum purgare missionibus turbulentissimorum hominum instituit] Ad normam plane veritatis exacta est vulgata haec lectio. Sed cur Pall. omnes *purgare remissionibus*? l. 24, 29. *Legatio peropportuna ad multitudinem inconditam ac tumultuosam exonerandam.* Et ibidem: *Hi sentinam quamdam urbis rati exhaustam.* GEBH. *exercitum pugnare* Lovel. 5. a m. 1. et Klock. Tum *remissionibus* Voss. 1. a m. 2. inter versus, Voss. 2. Leid. duo, Lovel. 1. 2. 3. 5. Portug. Haverk. et Fragm. Hav. a m. 1. Sed primam syllabam *re* male librarii ex fine vocis praecedentis repetierunt; de quo infra v. ad 37, 41, 5. Voces *turbulentorum hominum* desunt in Portug. sola *hominum* in Lovel. 5. τὸ *instituit* etiam non nisi in margine adscriptum habet Portug.

Aliis emerita dicendo stipendia esse] Duae priores voces desunt in Portug. quarum secunda margini adscripta est, sed alio ordine. Praefert enim *dicendo stipendia emerita esse.* Ordinem etiam mutat Haverk. hoc modo, *dicendo stipendia aliis emerita esse.*

Alios graves jam aetate esse] *esse* redundat. GELEN. Verum *esse* in uno tantum apud me Harlej. 2. conspicitur. Reliqui omnes omittunt. Mox autem praecessit.

Aut viribus parum validis] Pall. tres, et editi quoque *validos*. GEBH. *viribus parum validis* Gruterus ediderat, idque Dan. Heinsius apud Elzevir. servavit; sed recte Gronovius mutavit. Omnes enim mei praeferunt *validos*, nisi quod *viribus parum elatos* sit in Klock. Male. Supra 3, 48, 3. *Multo et aetate et viribus validior, medium arripit Servium.* Similiter, alia tamen constructione, Tacit. 2. Hist. 19. *Quod coloniam, virium et opum validam, robur ac sedem bello legisset.* Ita *corpore validus* Liv. 8, 8, 16. *Romanus corpore haud quaquam satis validus.* Tacit. 3. Ann. 33. *Gnarum militiae, corpore validum, et bello suffecturum.* 1. Hist. 57.

merita dicendo stipendia esse, alios graves jam
2 aetate, aut viribus parum validos. quidam in commeatus mittebantur, singuli primo, deinde et cohortes quaedam, quia procul ab domo ac rebus suis hibernassent. Per speciem etiam militarium usuum, quum alii alio mitterentur, magna pars
3 ablegati. quam multitudinem consul alter Romae praetorque, alias ex aliis fingendo moras, retine-

Ut quisque corpore, opibus, ingenio validus. ingenio validus 2. Ann. 83. *Ut quisque amore in Germanicum aut ingenio validus.* Etiam Sallust. in Jug. 6. *Pollens viribus, decora facie, sed multo maxime ingenio validus.* ubi v. Cl. Wasse. Similem errorem etiam a Frobenio commissum esse, mox infra videbimus hoc cap. §. 8. (* v. Burm. ad Virg. 2. Aen. 60.)

§. 2. *Deinde et cohortes quaedam, quia procul ab domo ac rebus*] *deinde cohortes*, omissa voce media, Leid. 2. et Lovel. 4. *deinde in cohortes* Haverk. Tum *quia procul a domo* Portug. Gaertn. et Haverk. *quia ab domo*, neglecto τῷ *procul*, Lovel. 4. Alibi Livium *procul* cum hac praepositione *ab* construxisse, quamvis etiam saepe praepositionem omittat, infra videbimus ad 24, 28, 1. Tum *ab domo et rebus* edd. vett. Sed *ac rebus* primus substituit Froben. anno 1535. concinentibus scriptis omnibus.

Per speciem militarium usuum magna pars ablegati] Lego addendo *Per speciem etiam militarium usuum, quum alii alio mitterentur, ablegati.* Attestantur manuscripti codices. GELEN. Unus Harlej. 2. praeter τὸ *etiam* a Gelenio interpositum, reliquas voces ab eo additas *quum alii alio mitterentur* omittit; quae tamen in ceteris omnibus constanter supersunt non modo, sed et τὰ *magna pars*, quae utrum expuncta Gelenius voluerit, an tantum omiserit, quod ad institutum non faciebant, incertum est, similiter retinent. De locutione, *magna pars ablegati*, infra videbimus ad Liv. 27, 1, 12. Praeterea *quum alii duo mitterentur* Lovel. 4. qui idem codex etiam praefert *obligati*; sed Gaertner. *allegati*. V. ad 4, 58, 12.

§. 3. *Quam multitudinem consul alter Romae praetorque, alias ex aliis fingendo moras, retinebat*] *aliam multitudinem* Portug. Tum vox *Romae* deficit in Leid. 2. Deinde *figendo moras* Leid. 1. sollemni scribarum errore, qui etiam alibi *figere* et *fīgere*, sive *fingere*, commutarunt. V. N. Heinsium ad Nason. 1. Fast. 158. et quae notavi ad Silii Ital. 15, 85. Eadem verba etiam infra confunduntur 8, 18, 12. (* 22, 20, 2.) Tandem *retinendo*, pro *retinebat*, Voss. 2. Leid. 1. et Lovel. 3. *retinebant*, nempe consul alter praetorque, Fragm. Hav. a m. 1. primigenia scriptura tanta cura deleta, ut, quid antea scriptum fuerit, nunc intelligi nequeat. Utrumque genus loquendi exemplis ex Livio petitis defendi potest. Et qui-

bat. Et primo quidem, ignari ludificationis, mi- 4
nime inviti domos revisebant. poſtquam neque re-
verti ad signa primos, nec ferme alium, quam
qui in Campania hibernassent, praecipueqne ex
iis seditionis auctores mitti viderunt; primum ad-
miratio, deinde haud dubius timor inceſſit animos,
consilia sua emanaſſe: *jam quaeſtiones, jam indicia*, 5
jam occulta singulorum supplicia, inpotensque et cru-

dem *retinebant* illis, quae notantur supra ad 1, 31, 7. *retinebat* illis, quae infra dicentur ad 37, 29, 6. Hinc vulgatae scripturae, pro qua stant reliqui codd. adhaereo.

§. 4. *Ignari ludificationis, minime inviti domos revisebant*] *ignari milites ludificationis*, media voce margini adscripta, Portug. Deinde *minime mitti* Haverk. Hinc *domos recusabant* Portug. et Haverk. Mox verbis sequentibus *reverti ad primos*, omiſſa voce *signa*, Lovel. 1. *reverti ad exercitus primos* Leid. 2. *reverti in signa primos* Klock.

Nec ferme alium, quam qui in Campania hibernassent] *nec ferme aliquem eorum, qui* Leid. 2. *nec ferme alium quem, quam qui* Lovel. 2. Deinde *in Campania hibernasset* idem Lovel. 2. cum Portug. a m. 2. quomodo dediſſe videntur scribae, quod praecedat *alium*. Sed *hibernassent* probat, quod sequitur, *ex iis*.

Praecipueque ex iis seditionis auctores mitti viderunt] Pall. duo *praecipueque ab iis*. GEBH. *praecipueque ex iis seditionibus* Haverk. De quo errore infra v. ad 22, 8, 7. Deinde *viderant* Lovel. 2. et Port. *viderent* Haverk.

§. 5. *Jam quaestiones, jam judicia, jam occulta singulorum supplicia*] Quid aliud quaestio, quam capitis judicium? Recte Flor. et optimi quique: *jam indicia*. Intellige et insontium, qui aliquid comperiſſent, et magis proprie illorum, qui, ejusdem culpae conscii, fide publica data, alios protraherent. Ut *indicium postulare, indicium profiteri*. V. Asconium in Divinationem [c. 11.] J. FR. GRON. *jam indicia* etiam Voſſ. 1. Leid. 1. Lovel. 1. a m. 1. Gaertner. et Klock. quod in contextum recepi, quamvis Doujatius vulgatum servet, quod plus aliquid *judiciorum* nomine significetur, unde major praesentiorque metus. Paſſim ob ductuum adfinitatem voces *indicium* et *iudicium* in Mſtis commutantur. V. ad 3, 6, 5. c. 44, 10. 4, 10, 6. 5, 10, 3. c. 11, 12. 6, 15, 6. c. 16, 1. c. 20, 4. 7, 9, 7. 9, 7, 3. 10, 11, 7. 39, 8, 7. ad Epit. Liv. 127. aliisque locis: et adde N. Heinsium ac Cel. Burmann. ad Nason. 2. Triſt. 79. et Ampl. Bynkersh. 1. Observ. 6. ubi etiam de *indicio* eo sensu agit, quo hic sumi debet, de quo et infra v. ad 42, 41, 3. Similiter etiam commutantur *index* et *iudex*, de quo supra v. ad 5, 26, 6. quemadmodum etiam *indicare* et *iudicare*. V. ad Epit. Liv. 63. Ceterum *quaesitiones* Florent. Dein *jam culta singulorum supplicia* Leid. 1. pro

6 *dele consulum ac Patrum in se regnum passuros.* Haec,

quo *cuncta* Voss. 2. Lovel. 2. 3. Gaertn. et Fragm. Hav.

Inpotensque et crudele consulum ac Patrum in se regnum] *impudens ac crudele* Lovel. 4. *inpotens* et *inpudens* etiam alibi in Mstis commutantur. V. ad Epit. Liv. 43. Vocula *que* omittebatur quoque in Lovel. 2. *ac crudele* autem, pro *et crudele*, praeferunt et Harlej. 2. et editio Parmensis, Deinde *crudele consilium* Harlej. 2. et editi ante Aldum, qui, concinentibus reliquis scriptis, primus *consulum* restituit. Error ex non intellecta epitome scribendi *cons.* vel *coss.* natus est. V. ad 36, 35, 8.

§. 6. *Haec, qui in castris erant, occultis sermonibus ferunt*] Hearnius ex aliquot scriptis et edd. adnotat *serunt.* Sine dubio recte dicitur *serere sermones.* Liv. 3, 43, 2. *Tribunorum creandorum, secessionisque mentionem ad vulgus militum sermonibus occultis serentem.* 10, 19, 7. 34, 37, 1. et alibi. Sic etiam alii; ex quo saepe factum esse *ferre,* ostenderunt viri docti ad Silium 8, 266. quod forsitan et huic loco accidit. Nec tamen magis improbandum puto *ferre aliquid sermonibus,* quam *ferre fama;* de quo v. Cl. Drakenb. ad Liv. 4, 5, 6. Adde 28, 40, 1. *Quum Africam jam P. Scipioni destinari homines fama ferrent.* Eadem ratione dicitur *prae se ferre.* Cic. pro Arch. 11. *Neque enim est hoc dissimulandum, quod obscurari non potest, sed prae nobis ferendum; trahimur omnes laudis studio* et *aperte ferre* Liv. 28, 40, 1. *Et ipse acturum se id per populum aperte ferret, si senatus adversaretur.* in quibus recte suppleri potest *verbis, sermonibus.* Adde Guyet. ad Terent. Ad. 3, 2, 30. Apertissimus foret locus Liv. 4, 5, 6. *Ferte sermonibus et multiplicate fama bella.* Nisi in veteri quodam lexico invenissem, ibi quoque in aliis legi *serite.* DUK. Haec lectio primum obvia fuit in J. Fr. Gronovii editione anni 1665. quam deinde servarunt omnes recentiores, excepta Doujatiana; quae dedit *sermonibus serunt,* quemadmodum non modo fuerat in omnibus prioribus excusis, sed Hearne etiam in Oxoniensibus suis L. et B. ego vero in omnibus meis invenimus, nisi quod Lovel. 3. praeferat *ser.* pro *serunt,* Haverk. autem *serebant. Serere aliquid sermone,* ut apud Virgil. 6. Aen. 166.

Multa inter sese vario sermone serebant.

serere orationem Liv. 10, 19, 7. *Nunc jam populares orationes serere. serere mentionem alicujus rei* 3, 43. 2. *Tribunorum creandorum secessionisque mentiones ad vulgus militum sermonibus occultis serentem.* Similia alia N. Heinsius et ego notavimus ad Silii 8, 266. [*erant, sermonibus inserunt* Veith.]

Nervos conjurationis ejectos arte consulis cernentes] Mirifice hic locus in Mstis Palatinis duobus corruptus est: quippe pr. ac tert. *occultis sermonibus ser. nerius. auctoris conjurationis ejectos.* Campani ed. *nervos conjurationis ejectos principes arte consulis cernentes.* Ansam autem corrumpendo huic loco dedisse videtur vocula obstrusioris significatus. Legendum profecto *nervos conjurationis electos arte consulis cernentes.*

qui in castris erant, occultis sermonibus serunt,

Mutuatus hoc Livius a Lucilio est, qui l. 28.

Concedat homini id, quod vult: deleniat,
Corrumpat prorsus, ac nervos omnes eligat.

Sicut c. 37. *privum* mutuatur ab eodem satyrico. Est autem *eligere nervos* Livio, paullatim excerpendo minuere ac dissipare. GEBH. Claud. Puteanus conjicit *exsectos*: ut Cicero secunda agraria [33.] *Nervis omnibus exsectis urbem ipsam solutam ac debilitatam reliquerunt.* et Livius alibi, *nervos incidere.* Gebhardus *electos*, ut Lucilius [apud Nonium v. *Eligere.*]

Corrumpat prorsus, ac nervos omnes elegat.

Cicero et *elisos* admittit 2. Tuscul. [11.] *Cum accesserunt etiam poëtae, nervos omnes virtutis elidunt.* Est et tertia Tuscul. extrema. *Atqui stirpes sunt aegritudinis quam multae? quam amarae? quae ipso trunco everso omnes elidendae sunt.* Et 2. de Divinatione pariter extremo, *Superstitionis omnes stirpes ejiciendae.* Sed utrobique corrigunt *eligendae.* J. FR. GRON. Eadem varietas scripturae est in Cicer. Or. 2. Agrar. 33. quem locum hic laudat Gronov. Nam et ibi libri quidam habent *ejectis.* Ego et ibi *exsectis*, et hic cum Puteano *exsectos* praefero, quia Graeci eadem metaphora ἐκτέμνειν τὰ νεῦρα et νευροκοπεῖν dicunt. V. Erasm. in Adag. νευροκοπεῖν. DUK. *nervis conjurationis ejectos* Leid. 1. pro quo, literis, quae ductu similes sunt, *n* ut *u*, atque *ui* et *iu*, inter se commutatis, *verius conjurationis ejectos* Fragm. Hav. *nervos aut conjurationis ejectos* Lovel. 2. *nervis auctores conjurationis ejectos* Lovel. 3. *auctores conjurationis ejectos*, voce *nervos* omissa, Voss. 2. in quo supra vocem *auctores* inter versus adscriptum est *verius*, quod in aliis codd. literarum commutatione et transpositione pro *nervis* exaratum obcurrit. Credo, vocem *auctores* ex glossa et interpretatione τοῦ *nervos* natam esse: eam autem interpretationem ex §. praec. petitam esse, ubi, qui hic *nervi conjurationis* vocantur, *auctores seditionis* dicti sunt. Quum autem in nervis consistat robur corporis, per *nervos conjurationis* hic non tam ejus auctores, quam illos, in quibus vires conjurationis consistunt, indicari existimo; quamvis tamen iidem etiam conjurandi auctores esse potuerint. Eo sensu vocem *nervus* inlustrat Cel. Burmann. ad Albinov. Eleg. ad Liviam v. 47. Hinc *enervare* translate notat vires infringere 35, 12, 7. *Ademtis maritimis civitatibus enervatam tyrannidem.* Jam autem *ejectos*, quod in omnibus codd. superest, hoc colore defendi posset, ut Livius dicat, illos milites, in quibus robur conjurationis consistebat, ex castris ejectos esse. Verum ita in metaphorica locutione non persistet Livius. Est et alia τοῦ *ejicere* significatio, qua poni solet pro luxare, loco suo emovere. V. Munker. ad Hygin. fab. 57. quo tamen sensu hic accipi, non placet. Non tam enim nervi, quam membra luxantur. Omnium maxime placeret, quod Puteano in mentem venisse Gronov. retulit, *exsectos*, modo codd. auctoritas accederet. Ut enim *exsecare nervos*, ita *incidere*, *praecidere*, similiaque saepe obcurrunt. Cic. orat. 2. in Rull. 18.

nervos conjurationis ejectos arte consulis cernen-
7 tes. Cohors una, quum haud procul Anxure es-
set, ad Lautulas saltu angusto inter mare ac montes
consedit, ad excipiendos, quos consul aliis atque
8 aliis (ut ante dictum est) caussis mittebat. Jam
valida admodum numero manus erat; nec quid-

Incidant nervos populi Romani, adhibeant manus vectigalibus vestris, inrumpant in aerarium. Orat. 12. Philipp. 3. *Quid? legionum nostrarum nervos nonne his consiliis incidimus?* Plin. 24, 16. *Boum nervos abscissos vomere solidari ea adfirmant.* 25, 5. *Hanc etiam praecisos nervos glutinare faciunt. Exsectus* autem et *Ejectus* etiam commutantur in loco Cic. a Gronovio laudato ex orat. 2. Agr. 33.

§. 7. *Quum haud procul Anxure esset*] *quum haud procul auxit*, reliquis omissis, Gaertn. *quum haud procul esset* Leid. 2. *quum haud procul Auxur esset* Haverk. *quum haud procul Anxur esset* Voss. ambo, Lovel. 1. 3. 4. 5. Harlej. 2. et Portug. cum edd. quas vidi, Frobeniana anni 1531. vetustioribus. Neque aliter habet Fragm. Hav. a m. 2. quum a m. 1. *Anxir* scriptum esset. *Anxir* etiam praefert Florent. a m. 2. et Lovel. 2. *Anxyr* Klock. V. infra ad 21, 61, 8. Potuit tamen ultima litera τοῦ *Anxure* hausta esse a prima vocis sequentis. V. ad 23, 8, 9. De orthographia vocis *Anxur*, pro qua *Anxyre* hic praefert Harlej. 1. v. supra ad 4, 59, 3. et 4.

Ad Lautulas saltu angusto inter mare ac montes consedit, ad excipiendos] *ad Lautulos* Voss. 1. Leid. 1. et Lovel. 3. *Lauculos* Lovel. 2. *ad Lauculas* Leid. 2. *Λαυτόλας* vocari a Diod. Sic. l. 19. p. 711. observat Cluverius 3. Ital. Ant. 7. p. 1012. Ejusdem meminit etiam infra Livius 9, 23, 4. ubi multi codices *Lausulas* adpellant, unus etiam *Laurulas.* Sed locus dictus erit *Lautulas*, si verum est, quod Doujatius contendit, a *lavando* ei nomen factum esse. Ad id probandum utitur testimonio Varr. 4. de L. L. p. 37. *Lautolae a lavando, quod ibi ad Janum geminum aquae calidae fuerunt.* Verum, ibi locum in urbe indicari, ipsa verba Varr. satis indicant, esque, quorum et ante et postea meminit, aperte docent. Rectius itaque fecisset, si huc advocasset locum Festi ea voce. *Lautulae locus extra urbem, quo loco, quia aqua fluebat, lavandi usum exercebant.* Quamvis tamen, Festum innuere locum hunc prope urbem Anxur, quemadmodum Dacierius contendit, adfirmare non audeam. Credo tamen verum ejus nomen esse *Lautulae*, et similem ob caussam nomen accepisse. Deinde *inter mare et montes* Voss. 2. Portug. et Haverk. *inter mare et montem* Voss. 1. Leid. 2. et Lovel. 1. ac 5. Denique *ad concipiendos* Portug. a m. 1. et Haverk. *ad excipiendum* Lovel. 2. V. ad 40, 49, 1. Paullo post *inmittebat*, pro *mittebat*, Gaertn.

§. 8. *Jam valido admodum numero manus erat, nec quidquam*] Vet. lib. *valida.* SIG. Editiones duae vetustissimae *Jam valida admodum.* Ceterum Pal. pr. *Jam valido admodum numero Romanus erat.* GEBH. *Jam*

Digitized by Google

quam ad justi exercitus formam, praeter ducem, deerat. incompositi itaque praedantes in agrum Albanum perveniunt, et sub jugo Albae longae castra vallo cingunt. Perfecto inde opere, reliquum diei 9
de imperatore sumendo sententiis decertant, nulli ex praesentibus satis fidentes. *Quem autem ab Roma* 10

valido admodum numero Romanus erat Lovel. 2. et Fragm. Hav. *Jam valida admodum numero Romanus erat* Voss. 2. *Jam valida admodum numero Romanis erat* Lovel. 3. Sed sine dubio prima syllaba τοῦ *Romanus* adhaesit ex vitiosa repetitione ejus, quae in voce praecedenti finalis erat. V. infra ad 37, 41, 5. *Jam valida admodum numero manus erat*, ut Sigonius restituit, non modo tuentur reliqui codd. sed etiam omnes, quas vidi, usque ad Frobenianam anni 1535. quae prima *valido admodum numero* dedit eodem errore, quo *viribus parum validis*, pro *validos*, Gruterus supra ediderat hoc cap. §. 1. Recte itaque Gruterus, Sigonio dicto audiens, id quod reliqui facere neglexerant, anno 1628. pristinam lectionem revocavit. Tac. 14. Annal. 58. *Nec milites ad scelus missos aut numero validos, aut manu promtos.* Et recte *numero validam manum* vocat Livius, qui App. in Excerpt. Peiresc. p. 550. *ὁμοῦ δυσμύριοι γεγονότες* dicuntur. Praeterea *ne quicquam* Voss. 1. Leid. 1. Lovel. 5. et Haverk. V. ad 3, 47, 7. Mox *ac sub jugo Albae*, Lovel. 4.

§. 9. *Perfecto inde opere, reliquum diei de imperatore sumendo sententiis decertant*] *Perfecto deinde opere* Lovel. 2. 4. Harlej. 2. et excusi usque ad Aldum, qui *inde* reposuit, consentientibus reliquis scriptis. V. ad 36, 24, 10. Tum *de imperatore c'tami*, id est *certamini*, *sumendo* Lovel. 1. invitis aliis. Praeterea *sententiis decertati* Lovel. 4. In verbis sequentibus τὸ *satis*, quod in reliquis codicibus constanter superest, in uno deficit Florent.

§. 10. *Quem autem ab domo posse adciri*] *ab Roma* in manuscriptis codicibus legitur, non *ab domo*. GELEN. Pall. omnes MSS. Campanique editio *posse exciri*. GEBH. *ab Roma posse acciri* a Gelenio est, neque hactenus abeunt nostri, cum prius ederetur *ab domo*. Sed Pall. tres, at Voss. uterque, ac Campanus *exciri*. 3, [2, 7.] *Indignitas rei magis, quam periculum, consulem alterum ab urbe excivit.* 27, [31, 2.] *Fama ejus rei Philippum ab ludis excivit.* J. FR. GRON. *Quem ut a Roma* Gaertn. *Quem autem a Roma* Fragm. Hav. *Quem autem ex Roma* Leid. 2. Reliqui codd. Gelenio consentientes *ab Roma* praeferunt, uno excepto Harlej. 2. in quo *ab domo* restat: quem non audiendum arbitror. Tum *possent* perperam Haverk. Hinc *acciri* unus iterum Harlej. 2. *exiri* Leid. 1. Reliqui omnes recte *exciri*: quomodo se etiam non tantum in Oxoniensibus suis invenisse Hearnius testatus est, sed etiam in ed. Aleriensi, quae propterea diversa esse debet a Romana anni 1472. in qua, ut et in reliquis recentioribus usque ad Gronovium, *acciri* excusum

posse exciri? quem Patrum aut plebis esse, qui aut se tanto periculo sciens obferat, aut cui ex injuria insa-
11 *nientis exercitus caussa recte committatur?* Postero die, quum eadem deliberatio teneret, ex praedatoribus vagis quidam compertum adtulerunt, T. Quinctium in Tusculano agrum colere, urbis honorumque in-
12 memorem. Patriciae hic vir gentis erat: cui quum militiae, magna cum gloria actae, finem pes alter

esse vidi. Neque lectio cod. Leid. 2. *ex Roma posse exciri* hoc colore defendi debet, quod Livius ad verba cum praepositione composita in regimine eamdem praepositionem repetere soleat. Quamvis enim Livius id saepissime facere amarit, ut vidimus ad Praefat. §. *11.* non tamen id perpetuum ei fuisse existimandum est. Certe verbo *excire* praepositionem *ab* addidisse, docent loca a Gronovio laudata. Similiter etiam 32, 7, 7. *Ea res L. Lentulum consulem ab urbe excivit.* et 34, 27, 2. *A Creta mille delectos juventutis eorum excivit.* Ejusdem formae est locutio *exstare ab aqua*; de qua similibusque v. infra ad 22, 2, 10.

Quem Patrum aut plebis esse, qui aut se tanto periculo sciens obferat] *quem Patrum ut plebis esse* Gaertn. sollemni scribarum aberratione. V. quae supra notantur ad 4, 12, 8. Deinde *qui aut sine tanto periculo* Haverk. *qui aut tanto periculo se* Lovel. 4. *qui aut se tanto periculo esse* Lovel. 1. Tum *scire offert* Lovel. 3.

Ex injuria insanientis exercitus caussa recte committatur] Non intelligo sententiam horum verborum. *Ex injuria insanire* dicuntur, qui eam acceperunt. Terent. Adelph. 2, 1, 43. *Minime miror, qui insanire occipiunt ex injuria.* At his injuria nulla facta, verum ab ipsis orta erat. Videri possit delendum *τὸ ex*: nam quia sibi conscii sunt, se *injuria*, id est sine causa et ratione, *insanire*, desperant se patronum ac defensorem inventuros, quem, si injuriam accepissent, sperare potuissent. Nisi quis hoc ita accipiendum putet, ut Livius significet, hos ex eo genere fuisse, qui quum injuriam aliis fecerint, idque intelligi videant, ipsi ultro, quasi injuria accepta, expostulant: quo ingenio quosdam esse, in eadem fabula Terentii dicit Micio 4, 3, 3. DUK. Transpositis verbis *recte caussa committatur* Lovel. 4. *caussa recte commutatur* Voss. 2. et Lovel. 3. Alibi etiam librarii *Mittere* et *Mutare* confuderunt. V. N. Heins. et Cel. Burmann. ad Nason. Ep. 4. Her. 37. Similiter *Transmittere* et *Transmutare*. V. Cel. Burmann. ad Suet. Calig. 10.

§. 11. *Quidam compertum adtulerunt, T. Quinctium in Tusculano agrum colere*] *qui compertum attulerant* Lov. 4. Deinde *in Tusculano agro colere* Fragm. Hav. a m. 1. de cujus erroris fonte v. ad 6, 3, 8. Et quidem eo magis *agrum* in *agro* mutatum erat, ut ita suppleretur ellipsis, quae tamen Livio aliisque scriptoribus frequens est. Supra

ex vulnere claudus fecisset, ruri agere vitam procul ambitione ac foro constituit. Nomine audito, 13 extemplo agnovere virum: et, quod bene verteret, adciri jusserunt. Sed parum spei erat, voluntate quidquam facturum: vim adhiberi ac metum placuit. Itaque silentio noctis quum tectum villae, 14 qui ad id missi erant, intrassent; somno gravem Quinctium obpressum, nihil medium, aut imperium

3, 7, 5. *Obvii fiunt descendentibus ab Tusculano in Albanam vallem.* 22, 1, 10. *In Antiati metentibus cruentas in corbem spicas cecidisse.* ubi plura vide. *in Tusculano colere*, omissa voce, Lovel. 4. quod foret in Tusculano habitare. Eo enim sensu simpliciter *colere* usurpari solet. Infra 21, 26, 6. *Colunt autem circa utramque ripam Rhodani.* Et ita mox Quinctium *ruri agere vitam* dicit. Forte etiam *colere* pro agrum colere posset accipi, quo sensu *cultores* pro agricolis infra 28, 11, 9. *Liberis cultoribus bello absumtis, et inopia servitiorum, et pecore direpto, villisque dirutis aut incensis.* Ovid. Ep. 12. Her. 17.

Semina jecisset; totidem sensisset et hostes:
Ut caderet cultu cultor ab ipse suo.

Florus 3, 19. *Hic ad cultum agri frequentia ergastulû catenatique cultores materiam bello praebuere.* Reliqui tamen, quos sequi praestat, vocem *agrum* servant. *agrum coleret* perperam praefert Harlej. 1. *agrum coleretur* pejus Leid. 1. Paullo ante *Postremo die*, pro *Postero*, Lovel. 3. V. ad 9, 7, 11. Mox verbis sequentibus *in memoriam*, pro *inmemorem*, Lovel. 5.

§. 12. *Agere vitam procul ambitione ac foro*] *procul ab ambitione et foro* Lovel. 4. et Fragm. Hav. a m. 2. Utraque locutio, et quam hi codices praeferunt, et quae vulgo circumfertur, proba est, et in Livio etiam saepius obvia. V. ad 24, 28, 1. Sana itaque ratio exigit, ut plures et meliores libros sequamur.

§. 13. *Quod bene verteret, adciri jusserunt*] *quod bene verterit* Haverk. Mox *vim adhibere*, pro *adhiberi*, Haverk. 2. [?] et editiones ante Froben. anni 1531.

§. 14. *Itaque silentio noctis quum tectum villae, qui ad id missi erant, intrassent*] Omnia haec vocabula solo ultimo excepto, ignavia librarii desunt in Gaertn. *tectum vile* habet Haverk. Deinde *introissent* Lovel. 2. Sed hae voces saepe in Mstis commutantur. Exemplum habuimus 4, 53, 11. (* 34, 26, 9.)

Somno gravi Quinctium obpressum] *somno gravem Quinctium* Flor. Voss. duo, Leid. duo, Lov. 1. 3. 4. 5. Harl. 1. Port. Gaertn. et Fragm. Hav. Eamdem lectionem se invenisse Hearne testatur in Oxon. L. 1. et B. atque insuper in ed. principe Romana episcopi Aleriensis; quae propterea diversa esse debuit a Romana anni 1472. in qua mihi *somno gravi* obvium fuit. Non damno vulgatum *somno gravi.* Ita enim et Valer. Flacc. locutus est 1, 300.

atque honorem, aut, ubi reſtitaret, mortem, ni sequeretur, denunciantes, in caſtra pertraxerunt.
15 Imperator extemplo adveniens adpellatus: insigniaque honoris exterrito subitae rei miraculo deferunt,

Mox ubi victa gravi ceciderunt lumina somno.
Ovid. 4. Met. 783.
Dumque gravis somnus colubrasque ipsamque tenebat.
Curtius 6, 10, 12. *Gravi sopore adquiescebam.* 8, 3, 9. *Quem ut alto et gravi somno sopitum esse sensit uxor.* et ita *graviter dormitare* Cic. dixit 1. de Divin. 28. *Ad lucem denique arcte et graviter dormitare coepisse.* Probe etiam *somno obpressus* dicitur, qui graviori atque altiori somno devinctus est. Curtius 4, 13, 17. *Gravatum animi anxietate corpus altior somnus obpressit.* 6, 8, 21. *Illum sive securitate animi, sive fatigatione resolutum somnus obpresserat.* 7, 11, 17. *Pariter eos et nox et somnus obpressit.* Neutrum itaque tamquam minus commodum damno. Verum vix tantum ex meis praeferunt hanc lectionem Lovel. 2. Harlej. 2. Haverk. et forte etiam Klock. ex quo nihil notatum video. Quare dubito, utrum haec lectio satis gravi auctoritate firmata sit, praesertim quum et in altera scriptura, quam reliqui codd. tuentur, nihil etiam sit, quod jure displicere poſſit. Certe *gravis somno* supra est 4, 37, 2. *Graves somno epulisque incolas veteres novi coloni nocturna caede adorti.* ubi plura notantur. *Somno itaque gravem Quinctium obpressum in castra pertraxerunt,* id est, somno gravem obpreſſerunt, obpreſſumque in castra pertraxerunt. Hanc itaque lectionem in contextum recepi.

Nihil medium, aut imperium atque honorem, aut, ubi restaret, mortem, ni sequeretur, denunciantes] MSS. *aut ubi restitaret*, non *restaret*. GELEN. In altero membro aliquid deest, in altero superest: nam *ni sequeretur* quid aliud est, quam *ubi restitaret?* Fortaſſe: *nihil medium, imperium atque honorem, si sequeretur, aut, ubi restitaret, mortem denunciantes.* J. FR. GRON. *nihil medium, uim aut imperium* Voſſ. 2. et Lovel. 3. Sed addita vox aliena est, nec convenit, nata ex ultimis literis vocis proxime praecedentis. Tum *aut imperium aut honorem* Lovel. 4. Saepe voces *aut* et *atque* in Mſtis commutantur. V. Cortium ad Salluſt. Jug. 82, 2. Ut autem id hoc loco facerent, librarios permoviſſe videtur, quod *aut* et praeceſſerit, et sequatur, atque ita tria distincta proponi crediderint, non videntes ea tantum duplicia eſſe, quorum prius duabus vocibus *imperium atque honorem* exprimitur. [*aut impium aut honorem* Veith.] Deinde *restaret*, quod jam Rhenanus mutavit, in nullo apud me cod. superest. Sed *restitueret* habet Klock. *restiterit* Leid. 2. *resisteret* Lovel. 2. 5. Portug. Haverk. Hearnii Oxon. L. 1. 2. B. et in margine N. [Veith.] Sed *restitare* saepe pro resistere ponitur. V. supra ad 6, 7, 2. Ex ejus itaque expositione nata est altera lectio *resisteret*, quemadmodum etiam alibi in Mſtis erratur. V. infra ad 10, 19, 5. Praeterea *nisi sequeretur* Voſſ. 2. et Lovel. 3. V. ad 23, 1, 8. et mox §. 17. *insequeretur* Lovel. 4. 5. Gaertn. et Haverk. V. ad 38, 50, 1. *sequeretur*, praecedenti vocula omiſſa, Lov. 2.

Digitized by Google

et ad urbem ducere jubent. Suo magis inde inpe- 16
tu, quam consilio ducis, convulsis signis, infesto agmine ad lapidem octavum viae, quae nunc Appia est, perveniunt: issentque confestim ad urbem, ni 17

Sed eam elisit proximae vocis litera finalis *m*. Gronovio *ni* in *si* mutanti non nihil quidem favent codd. *nisi* praeferentes; attamen quum in ordine verborum nihil varient ulli libri, trajectio ejus audacior videtur. Doujatius igitur *ni sequeretur* habet pro glossemate, quod, olim ad explicandum alterum *ubi restitaret* margini adscriptum, in contextum inrepsit, ideoque iterum delendum esse pronunciat. Quamvis autem et hoc violentius videri possit, si tamen vulgatum inmutandum placeat, ac nullo modo servari posse judicetur, in ejus, quam in alteram conjecturam pronior forem.

§. 15. *Adveniens adpellatus: insigniaque honoris exterrito*] *deveniens* Portug. a m. 1. *veniens* Haverk. Tum *insigni atque honoris* Voss. 2. et Lovel. 3.

Et ad urbem ducere jubent] Vocula *et* deficit in Voss. 2. et Lovel. 3. Eorum posterior praeterea praefert *ad urbem ducem jubent*, prior *ad urbem ducere jubent ducem*. Sed reliqui vulgatum tuentur.

§. 16. *Suo magis inde inpetu, quam consilio ducis, convulsis signis*] *Suo magis in die impetu* Leid. 1. *Suo magis impetu inde* Fragm. Hav. a m. 1. *Suo magis impetu*, voce omissa, Lovel. 4. Deinde *cum vulsis signis* Fragm. Hav. a m. 1. Corruptius inde factum *cum Vulscis signis* in Lovel. 1.

Ad lapidem octavum viae, quae nunc Appia est, perveniunt] Rott. *via;* idque haud dubie ab Livio venit. 2, 11, 7. *T. Herminium ad secundum lapidem Gabina via occultum considere.* 3, 6, 7. *Pervenere ad tertium lapidem Gabina via.* 5, 49, 6. *Ad octavum lapidem Gabina via vincuntur.* -, 9, 6. *Galli ad tertium lapidem Salaria via trans pontem Anienis castra habuere.* JAC. GRON. Vulgatum tamen non videtur improbasse J. Fr. Gronovius 1. de Pecun. vet. 3. DUK. *via, quae nunc Appia est* etiam Voss. 2. Lovel. 3. 4. Portug. Gaertn. Fragm. Hav. atque Hearnii Oxon. L. 1. et B. Ita locutus est Plinius 15. H. N. 30. *Quod factum est in villa Caesarum, fluvio Tiberi inposita juxta nonum lapidem Flaminia via.* Festus v. *Pudicitiae. Item via Latina ad milliarium illi Fortunae.* Id autem positum est pro *in via*; de quo v. ad Epit. Liv. 107. Codices tamen non tantum numero plures, sed etiam integriores, in vulgatum conspirant, quod nec ipsum sine exemplo est. Ita enim locutus est Suet. in Aug. 94. *Ad quartum lapidem Campanae viae in nemore prandenti aquila panem ei e manu rapuit.* Simile fere est illud apud eumdem in Galba 20. *Ceterum truncum in privatis ejus hortis Aureliae viae sepulturae dedit.* ubi etiam Torrent. *Aurelia via* malebat, sed invitis omnibus membranis et edd. antt.

§. 17. *Issentque confestim ad urbem, ni venire contra exercitum*] *insissentque confestim* Portug. a m. 1. *issent confestim*, sine particula *que*, Voss. 2. Leid. 1. Lovel. 3. Gaertn. et Fragm.

venire contra exercitum dictatoremque adversús se M. Valerium Corvum dictum audissent, et magiftrum equitum L. Aemilium Mamercinum.

1 XL. Ubi primum in conspectum ventum est, arma signaque agnovere; extemplo omnibus memoria

Hav. Deinde *nisi venire contra exercitum* Leid. 2. Lovel. 1. 2. 5. et Haverk. V. supra hoc cap. ad §. 14. *nisi venire exercitum* Portug. omiffo τῷ *contra*, quo tamen alibi Livius sine casu uti solitus est. V. supra ad 3, 13, 4.

Dictatoremque adversus se M. Valerium Corvum dictum] *Dictatorem adversus se* Leid. 2. Tum dictatoris praenomen *M.* deficit in Fragm. Hav. a m. 1. Tandem *M. Valerium Coruntam* Lovel. 5. *M. Valerium Corvinum* Voff. 1. a m. 1. et Harlej. 2. Reliqui recte vulgatum *Corvum* tuentur. V. supra ad c. 26, 12.

Magistrum equitum L. Aemilium Mamercinum] Praenomen deficit in Lov. 2. et Haverk. Tum *Manilium Mamercum* Gaertn. *Aemilium Mamercum* omnes mei cum Oxon. N. B. C. apud Hearnium, et cum omnibus editionibus usque ad Gruteri poftremam, quae prima *Mamercinum* praefert, secuta Pighium, a quo ita vocatur in Annal. ad ann. CDXI. p. 305. V. supra hoc lib. ad c. 1, 2.

§. 1. *Ubi primum in conspectum ventum est*] Lege *in conspectum ventum, et arma signaque.* J. FR. GRON. Vel sic legendum est, ut Gronovius conjecit, vel *in conspectum ventum est, et arma signaque. et* absorberi potuit a praecedenti *est.* DUK. Patris conjecturam probavit, aliisque exemplis inluftravit Cl. Jac. Gronovius ad Liv. 2, 39, 12. Quamvis autem omnes codd. *ventum est* praeferant, nisi quod *ventum* desit in Gaertn. et *eventum* habeat Voff. 2. Gronovio tamen adsentior, ut verba melius cohaereant. Alibi saepe *est* atque *et* in Mftis commutantur. V. supra ad 5, 36, 3. c. 38, 10. 7, 34, 4. 42, 3, 5. 45, 37, 4. et alibi. Adde N. Heinsium ad Nason. 3. Metam. 29. et Broekhus. ad Prop. 3. Eleg. 9, 66. Praeterea *in conspectu* legunt Voff. duo, Leid. duo, Lovel. 1. 2. 5. Harlej. 2. Portug. Gaertn. Haverk. Fragm. Hav. omnesque, quas vidi, editiones usque ad Vascos. Id autem ferri poffe, et saepius apud scriptores antiquos in antiquis membranis obvium effe, pluribus docuit Cel. Burmannus ad Phaedri 5. fab. 1, 15. Eo modo *in potestate venire* plures codd. praeferunt infra 8, 20, 6. ubi vulgo etiam *in potestatem* nunc circumfertur. *recipi in urbe*, c. 26, 3. ubi etiam vulgatur *in urbem*. Eam igitur lectionem revocaffem, nisi ex optimis Florent. Harlej. 1. et Klock. nihil notatum vidiffem; unde verisimile fit, eos *in conspectum* servaffe.

Signaque agnovere, extemplo omnibus memoria patriae iras permulsit] *agnovere* deest in contextu Portug. Poftea quidem adscriptum fuit, sed tamen post vocem *extemplo*. Deinde *permulxit* Lovel. 5. et Portug.

ria patriae iras permulsit Nondum erant tam for- 2
tes ad sanguinem civilem, nec, praeter externa,
noverant bella: ultimaque rabies secessio ab suis
habebatur. itaque jam duces, jam milites utrimque,
congressus quaerere ad conloquia. Quinctius, quem 3
armorum etiam pro patria satietas teneret, nedum

§. 2. *Nondum erant tam fortes ad sanguinem civilem*] *Fortis* hic ponitur in deteriorem partem: ergo non audio edictum illius scioli, ad oram interiorem Palatini secundi legere imperantis, *Nondum erant tam feroces.* Juvenalis Sat. 6, 97.

Fortem animum praestant rebus, quas turpiter audent.

GEBH. *feroces ad sanguinem* etiam Lovel. 5. et Portug. quod recte Gebhardo displicuit. Propert. 2. Eleg. 8, 7.

Jam libet et fortes memorare ad proelia turmas.

ubi v. Pafferat. sed inprimis Broekhusium. Quinctil. Declam. 4, 22. *Ad tua nunc genua porrigo, optime pater, has ad scelus tantum fortes manus.* ubi v. Cel. Burmann. Solent autem *fortis* et *ferox* saepe in Mſtis commutari. V. infra ad 28, 42, 4. Elegans in his usus est praepositionis *ad*, similis illi infra 45, 32, 10. *Ita factum est, ut non magnificentiam tantum, sed prudentiam in dandis spectaculis, ad quae rudes tum Romani erant, admirarentur.*

Ultimaque rabies secessio ab suis habebatur] *secessio a suis* Gaertn. Sed voces *ab suis* desunt in Portug. Tum *habeatur* perperam scriptum est in Lov. 1.

Itaque jam duces, jam milites utrimque congressus quaerere ad conloquia] Pall. duo *jamque jam duces.* GEBH. *jamque jam duces* etiam Lovel. 3. Alibi hae voces *jamque* et *itaque* in Mſtis confundi solent. Exemplum supra habuimus 2, 50, 5. (*36, 33, 5.) *itaque jam duces tam milites* Leid. 1. et Harlej. 1. *itaque tam duces quam milites* Lovel. 2. et Hearnii Oxon L. 2. et C. [Veith.] Sed alibi ita *jam* repeti solet. Supra 2, 46, 3. *Pugna jam in manus, jam ad gladios, ubi Mars est atrocissimus, venerat:* ubi alia exempla vide. Deinde *utrumque* Lovel. 1. sollemni errore. V. infra ad 21, 45, 1. Tum *congressi* Leid. 2. [Veith.] Duplicem lectionem praefert Lovel. 1. hoc modo: *milites utrumque congressi, congressus quaerere.* V. ad 3, 44, 4. Tandem *congressus quaerere ac colloquia* Leid. 1. et ed. Mediol. anni 1505. ut apud Cic. Orat. 12. Philipp. 11. *Nempe in Antonii congressum conloquiumque veniendum est.* Solent autem voculae *ad* et *ac* in Mſtis commutari. V. infra ad 21, 32, 2. Sed nec alterum, pro quo omnes reliqui codices et excusi stant, temere rejiciendum. Ideo vero *ad colloquia* vel *ac colloquia* addit Livius, ne dubium foret, quid intelligeret voce *congressus*, quae non tantum pro conloquio, sed etiam pro proelio ponitur, unde similiter *congressionem proelii* dixit Juſtin. 2, 12. et *acie congredi* Livius supra hoc lib. c. 22, 4.

§. 3. *Quem armorum etiam pro patria satietas teneret, ne-*

adversus patriam; Corvus, omnes caritate cives, praecipue milites, et ante alios suum exercitum,
4 complexus, ad conloquium processit. Cognito ei extemplo haud minor ab adversariis verecundia, quam ab suis silentium, datum: *Deos** inquit, *immortales, milites, vestros publicos, meosque, ab urbe*

dum adversus patriam] Aliter haec ordinat Palat. sec. *quem armorum etiam pro patria, nedum adversus patriam, satietas teneret.* GEBH. In eumdem, quem Gebhardus memorat, ordinem verba etiam digeruntur in Portug. et Haverk. Illa vero, *nedum adversus patriam*, aberant apud Hearnium ab Oxon. B. Praeterea perperam *societas* Voss. 2. Gaertn. et edd. Rom. anni 1472. ac Parm. (* v. ad 37, 34, 3.)

Corvus omnes caritate cives, praecipue milites etc. *complexus*] Primo erat *omnis.* inde factum judico in Pall. duobus *omni caritate.* GEBH. *omni* etiam Voss. 2. Lovel. 3. et Gaertn. quomodo librarios dedita opera scripsisse existimo, non quia antea *omnis* scriptum fuerat, sed ut ea vox casu et numero conveniret cum sequenti *caritate.* V. ad 6, 3, 8. Similem ob caussam *Corvinos omnes* scriptum fuerat in Klock. Reliqui omnes, quorum plerique passim recte *Corvi* cognomen huic Valerio dederunt, hic male *Corvinus* habent, uno excepto Lovel. 2. V. supra hoc lib. ad c. 26, 12. et mox hoc cap. §. 7.

§. 4. *Cognito ei extemplo haud minor ab adversariis verecundia, quum ab suis silentium datum*] Et sic fuerat initio in Pal. sec. ut est in ed. Andreae: pro quo suppositum iverunt *cognita ei.* Reliqui vero duo, itidem ex interpolatorum arbitrio, offerunt, primus *quo cognito extemplo:* tertius *quo cognito et extemplo.* GEBH. *cognita ei extemplo* apud me exhibet solus Portug. a manu altera. *quo cognito et extemplo* Voss. 2. et Lovel. 3. *cognito et extemplo* Leid. 1. Lovel. 2. Harlej. 1. et Fragm. Hav. a m. 1. Saepius voculae *ei* atque *et* in libris scriptis confundi solent. V. ad 41, 15, 6. Utraque lectione juncta *cognito ei et extemplo* praefert Gaertn. utraque omissa *cognito extemplo* Klock. [*cognito enim extemplo* Veith.] *cognito eo extemplo* Leid. 2. qui idem etiam omissa praepositione legit *haud minor adversariis.* at voce addita *haud minor ejus ab adversariis* Leid. 1. quae lectio tanto verisimiliorem efficit conjecturam, quam Cel. Jac. Perizon. margini Livii adscripserat *haud minore ab adversariis verecundia, quam ab suis, silentium datum.* Certe ut orationem, quae sequitur, in medium inter duas acies progressus haberet, haud minus ab adversariis, quam ab suis silentium ei datum oportuit; et quidem tanto magis ab adversariis, quod eos proprie adlocutus sit. Et quid, quaeso, est, *dare alicui verecundiam?* Si *minore* vel ab uno codice confirmaretur, in contextum recipiendum existimassem. Ceterum post haec verba in Voss. 1. Leid. 2. et Lovel. 1. illa addebantur *Colloquium Valerii Corvii*, vel *Corvini;* quae ex lemmate marginali, vel, quum Livius in qui-

proficiscens ita adoravi, veniamque supplex poposci,
ut mihi de vobis concordiae partae gloriam, non victo-
riam, darent. Satis fuit eritque, unde belli decus pa- 5
riatur: hinc pax petenda est. Quod Deos inmortales
inter nuncupanda vota expoposci, ejus me compotem
voti vos facere potestis; si meminisse vultis, non vos 6

busdam codicibus etiam in capita dividi soleat, ex capitis inscriptione in contextum recepta sunt: quod in codd. Mstis saepius ab indoctis librariis commissum est. Exempla v. ad 2, 17, 1. c. 33, 3. c. 36, 3. 3, 27, 1. c. 49, 5. c. 69, 3. 5, 54, 5. 6, 8, 9. c. 12, 10. c. 14, 12. c. ult. §. ult. hoc lib. c. 15, 2. 8, 9, 12. c. 20, 3. c. 23, 11. c. 31, 7. 9, 46, 12. 10, 37, 2. 32, 33, 1. (*21, 6, 2.) In aliorum scriptorum membranis similia passim viri docti observarunt.

Deos, inquit, inmortales, milites, vestros publicos meosque] Vox *inquit* deficit in Leid. 2. et Lovel. 1. Tum *nostros publicos* Voss. 2. et Lovel. 3. ac 5. Male. V. ad 34, 2, 2. et mox hoc cap. §. 6. et 16. Doujatius intelligit, dictatorem adorasse Deos militum publicos et suos familiares: quod ambiguum videtur. Potius indicari puto, tum militum tum ipsius Dictatoris numina publica. Mox *adoravi ita*, trajectis vocibus, est in Leid. 2. Lovel. 1. 5. Portug. et Haverk.

Ut mihi de vobis concordiae partam gloriam, non victoriam, darent] *partae*, non *partam*, legendum. GELEN. *concordiae per te gloriam* Gaertn. *concordiae partam gloriam* Lovel. 4. Harlej. 2. et Portug. a m. 2. Reliqui non modo scripti Gelenio adsentiuntur, sed eamdem quoque lectionem ex editis ante eum servant Rom. anni 1472. Parm. Venet. anni 1495. Mediol. anni 1495. et 1505. cum Ascensian. anni 1513. et 1516. Paullo ante *supplex posci*, pro *poposci*, Harlej. 1. prioris syllabae geminatione omissa.

§. 5. *Unde belli decus pariatur; hinc pax petenda est*] *inde belli decus* Portug. et Fragm. Hav. a m. 2. V. ad 39, 33, 5. Deinde *huic pax* Portug. V. ad 25, 40, 2. Mox *ejus me voti compotem vos facere* Lovel. 4. *ejus me compotem voti facere* Leid. 2. Sed emphasis est in voce *vos*, quae commode omitti nequit.

§. 6. *Si meminisse vultis, non vos in Samnio*] Τὸ *vultis* omittitur in Leid. 2. et Lov. 1. Deinde *non notum Samnio* Haverk. Mox *in Romano solio*, pro *solo*, Lovel. 4. et postea *patriae nostrae esse*, pro *vestrae*, Voss. 2. et Lovel. 3. V. modo ad §. 4. *patriae vestrae est* Leid. 1.

Bis legiones Samnitium fudistis, bis castra vi cepistis] *legationes Samnitium* Leid. 1. V. supra hoc lib. ad c. 30, 14. Deinde *castra tria cepistis* Lovel. 2. Sed perperam ductus literarum *ui* pro nota numeri ternarii librarius habuit, quemadmodum alibi *ij* et *duo* commutantur. V. ad 36, 43, 11. (*34, 46, 7.) Ter quidem anno priori castra Samnitium capta fuerunt, sed bis tantum a Valerio, semel ab ejus

in Samnio, nec in Volscis, sed in Romano solo castra habere: si illos colles, quos cernitis, patriae vestrae esse, si hunc exercitum civium vestrorum: si me consulem vestrum, cujus ductu auspicioque priore anno bis legiones Samnitium fudistis, bis castra vi cepistis.
7 *Ego sum M. Valerius Corvus, milites, cujus vos nobilitatem beneficiis erga vos, non injuriis, sensistis; nullius superbae in vos legis, nullius crudelis senatusconsulti*

collega Cornelio, ut capp. praec. Livius narravit.

§. 7. *Ego sum M. Valerius Corvus, milites, cujus vos nobilitatem*] Vox *Corvus* deest in Gaertn. *Corvinus* habet Haverk. reliqui omnes *Corvus*. V. supra hoc cap. ad §. 3. Deinde voces *milites, cujus* culpa librarii deficiunt in Lovel. 1.

Nullius superbae in vos legis, nullius crudelis senatusconsulti auctor] *superbae contra vos legis* Hearnii Oxon. B. quod ex glossa natum videtur. Deinde *nullius crudelis senatusconsultus auctor* Voss. 2. et Lovel. 3. *ullius sendtusconstus auctor* Gaertn. Sed v. ad 5, 13, 5. Reete Reliqui codd. vulgatum servant, nisi quod in quibusdam per notas sit *S. C. auctor*, in aliis SIC, quomodo est in Florent. Sed in eo facile vulgatae lectionis vestigia agnoscas. V. infra ad 22, 10, 1. Etiam vox *auctor* male exsulat a Gaertn.

In omnibus meis imperiis in me severior, quam in vos] *in omnibus nostris imperiis* Gaertner. Deinde *in me sevior* Lovel. 2. et Fragm. Hav. a m. 1. Sed facile *saevior* et *sev'ior* confundi potuerunt, praesertim seculo barbaro, quo diphthongus *ae* et litera *e* fere non distinguebantur. V. infra ad Epit. Liv. 57.

§. 8. *Ac si cui gens, si cui sua virtus, si cui etiam majestas*] Legendum *Ac si cui genus*, non *gens*. GELEN. *At si cui* Lovel. 1. 4. et Haverk. quod, si plures codices consentirent, non displiceret. Est enim obpositio eorum, quae Valerius de se verbis proxime praecedentibus praedicarat. Saepe vero librarios voculas has *Ac* et *At* commutasse, supra vidimus ad 3, 61, 4. Deinde *gens* in uno tantum apud me est Harlej. 2. Reliqui omnes praeferunt *genus*. Sed saepius et haec vocabula in Mstis confundi solent. V. infra ad 34, 17, 6. Hinc *si cui et majestas* Voss. 2. V. ad 22, 47, 9. Alii codd. cum vulgato faciunt, nisi quod errore inmani librarii *scientiam*, pro *si cui etiam*, sit in Klock.

Si cui honores subdere spiritus potuerunt] *spiritus subdere* Gaertn. *subdere spem* Voss. 2. et Lovel. 3. V. supra ad 4, 54, 8. Deinde *potuerint* Haverk.

Iis eram natus, id specimen mei dederam] *his enim natus* Lovel. 1. *his eram natus* Haverk. *is eram natus* reliqui omnea codd. [Veith.] cum edd. Rom. anni 1472. et Parm. quomodo etiam ex conjectura legebat Doujatins. Fateor tamen, magis placere vulgatum *iis eram natus*. At cave, ne *iis* cum Doujatio

auctor; in omnibus meis imperiis in me severior, quam in vos. Ac si cui genus, si cui sua virtus, si cui et- 8
iam majestas, si cui honores subdere spiritus potuerunt; iis eram natus; id specimen mei dederam, ea aetate consulatum adeptus eram, ut potuerim, tres et viginti annos natus, consul Patribus quoque ferox esse, non solum plebi. Quod meum factum dictumve consulis gra- 9
vius, quam tribuni, audistis? eodem tenore duo inse-

eodem exponas genere, virtute, etc. Nascenti enim Valerio virtus, majestas, et honores tribui nequeunt. Intellige igitur *iis eram natus* scilicet parentibus, majoribus, adeoque eo genere. Nam ita Livius loqui solet *natus patre*, pro ex patre. V. ad Epit. Liv. 1. Saepe autem *i* simplex ac duplex commutantur, et passim simplex pro duplici scribi solet. Ita *subit* et *subiit* similiaque praesentia et praeterita tempora multorum verborum confunduntur. V. ad 36, 20, 3. etiam *regis* et *regiis*, aliaque hujus generis. V. ad 32, 6, 6. ipsa illa quoque *is* et *iis*. V. ad 8, 39, 8. Praeterea *ad specimen mei dederam* Lovel. 3. V. ad 21, 10, 12. et mox hoc cap. §. 14. *id specimen unde dederam* Gaertn. *id specimen dederam mei*, vocibus transpositis, Lovel. 5.

Tres et viginti annos natus, consul Patribus quoque ferox esse, non solum plebi] *tres et viginti natus annos* Lovel. 4. Deinde *consulibus Patribus quoque ferox esse* Lovel. 2. qui error ex non intellecto compendio scribendi *cons.* natus est. V. infra ad 10, 10, 2. *consul Patribus quoque felix esse* Harlej. 1. Sed voces *Patribus quoque ferox esse* neglegentia librarii desunt in Lovel. 5. Praeterea *nunc solum plebi* Voss. 2. et Lovel. 3. Sed alibi etiam *nc̄*, id est *nunc*, et *nō*, id est *non*, inter se commutantur. V. infra ad 9, 7, 5. *non plebi solum* Leid. 2. et Lovel. 1. Paullo ante *consulatus adeptus eram*, pro *consulatum*, Leid. 2.

§. 9. *Quod meum factum dictumve consulis gravius, quam tribuni, audistis*] Vox *meum* deficit in Voss. utroque, Leid. utroque, Lovel. 1. 2. 3. 5. Harlej. utroque, Portug. Gaertn. Haverk. Fragm. Hav. et Hearnii Oxon. N. ac B. Sed omissam puto ab nasutiore, qui non intelligebat construendi genus *meum factum consulis*, pro factum mei consulis; quod tamen et Livio et aliis optimis scriptoribus familiarissimum est. Supra 2, 8, 3. *Quas quum solus pertulisset, ut sua unius in his gratia esset.* hoc lib. c. 38, 6. *Neque inmerito suum ipsorum exemplum in eos versurum.* 8, 7, 7. *Nostro jam hinc duorum eventu cernatur.* 10, 16, 4. *Si suismet ipsorum viribus tolerare tantam molem belli possent.* (* 28, 28, 12.) 30, 20, 7. *Deos hominesque accusantem, in se quoque ac suum ipsius caput exsecratum.* 36, 36, 2. *Quos ludos inconsulto senatu ex sua unius sententia vovisset.* 37, 43, 9. *Fugientibus major pestis intermixtis quadrigis elephantisque et camelis erat,*

quentes consulatus gessi; eodem haec imperiosa dictatu-
ra geretur: ut neque in hos meos et patriae meae mili-
10 *tes mitior, quam in vos, horreo dicere, hostes. Ergo*
vos prius in me strinxeritis ferrum, quam in vos ego.
istinc signa canent, istinc clamor prius incipiet atque
11 *inpetus, si dimicandum est. Inducite in animum, quod*

et sua ipsorum turba. 41, 23, 8. *Nostram ipsorum libertatem subrui et tentari patimur.* 44, 22, 11. *Qui de sua unius sententia omnia gerat.* 45, 21, 4. *De sua unius sententia rogationem ferret.* Terent. in Heaut. 1, 1, 76. *Tot mea solius solliciti sunt caussa.* Ovidius Epist. 5. Her. 45.

Et flesti, et nostros vidisti
flentis ocellos.

ad quem locum v. Inl. N. Heinsium. Justin. 38, 7. *Quem sine cujusquam militum auxilio suamet unius opera viderint Cappadociam, caeso rege, cepisse.* Tot exemplis fretus hanc locutionem Livio etiam infra restituendam conjicio 33, 11, 5. *Nunc omnium expertes consiliorum esse; suo ipsius arbitrio cuncta agere.* ubi *suo ipsum arbitrio* vulgo editur. Eamdem etiam variis locis Ciceronis aliorumque, ubi librariorum culpa expulsa fuerat, revocare, et exemplis inlustrare conatus est Zinzerl. in Promuls. crit. c. 35. Adde, quae notavit Gronov. ad Senec. Epist. 92. Praeterea *auditis* Harlej. 1.

Eodem tenore duos insequentes consulatus gessi] Legendum ex Pall. melioribus binis MSS. *duo insequentes consulatus gessi.* Supra hoc lib. c. 19, 5. *Eo nec patricios ambo consules, nec comitiorum curam, publicave studia prae privatis incommodis plebs ad animum admittebat.* Pari opera emendo locum infra l. 8, 3. e MSS. codd. *Praetores tum duo Latini habebant, L. Annium Setinum et L. Numitium Circejensem, ambo ex coloniis Romanis.* l. 25, 9. e Pall. duobus, *Inferentes aprum duo juvenes secutus ipse cum expedito venatore,* reposui. Sic forte legendum l. 26, 13. *Ambo consules et duo consulares exercitus ad Capuam oppugnandam miserunt.* Nam expresse Pal. tert. *ambo.* l. 27, 40. Pall. *Duo celeberrimi nominis duces circumstare urbem Romam.* Ibid. c. 50. Palat. pr. *Duo Narnienses equites in castra, quae in faucibus Umbriae opposita erant, venisse e proelio.* Ad hunc modum habent Pall. tres et antiqua editio l. 29, 30. *Ambo praeoptantes exilio modicam domi fortunam etc. ad sese perduxit.* l. 35, 22. *Consules, quando nihil ab Antiocho instaret, proficisci ambo in provincias placuit.* Libri quoque omnes habent l. 38, 58. *Et ad extremum ambo pro populo Romano morte occubuisse.* GEBH. *duo insequentes* hic legendum esse auctoritate duorum Pall. et Thuan. etiam Gronov. infra monet ad 35, 21, 5. eamque lectionem in contextum recepit. Et recte. Eamdem enim constanter praeferunt plures ex optimis ac bonitate proximis codd. Florent. Voss. 1. a m. 1. Voss. 2. Leid. 1. Lovel. 3. Harl. 1. Klock. et Fragm. Hav. Hearne etiam ex quinque Oxoniensibus non nisi N. et B. memorans, in quibus

non induxerunt patres avique vestri; non illi, qui in Sacrum montem secesserunt; non hi, qui postea Aventinum insederunt. Exspectate, dum vobis singulis, ut 12
olim Coriolano, matres conjugesque crinibus passis obviae ab urbe veniant. Tum Volscorum legiones, quia Romanum habebant ducem, quieverunt: vos, Romanus

duos insequentes consulatus invenerit, reliquos tres *duo* praeferre, indicare videtur. Plura infra v. ad d. l. Livii. Praeterea vox *consulatus* deficit in Leid. 1. quasi repetenda foret ex praecedenti *consulatum adeptus eram.*

Eodem haec imperiosa dictatura gereture] *geritur* Portug. a m. 1. *agetur* Lovel. 2. quomodo frequenter variant codd. scripti. V. ad 22, 28, 1.

Mitior, quam in vos, horreo dicere, hostes] *mitior sim, quam in vos* Lovel. 4. et ed. Parm. *militio, pro mitior*, Harlej. 1. Tum *quam in nos* Gaertn. Voces autem *horreo dicere, hostes. Ergo vos prius in me strinxeritis ferrum, quam in vos* neglegentia scribae desunt in Leid. 2. Eum autem in errorem abduxit repetitio vocum *quam in vos.* V. ad 9, 11, 11.

§. 10. *Istinc signa canent*] Haec verba deerant in antiquioribus plerisque edd. Prima earum, quas vidi, ea restituit Parm. deinde Mediol. anni 1505. tum Ascens. annorum 1513. et 1516. atque hinc tantum non omnes reliquae.

§. 11. *Inducite in animum, quod non induxerunt patres avique vestri*] Vox *inducite* socordia librarii exsulat a Voss. 2. Idem cod. etiam praefert *quod non duxerunt*, in quo consentientem habet Lovel. 3. Sed *inducere* legit Gaertn. Deinde *avique nostri* Voss. 2. Sed *vestri* servandum est. Plebeji enim fuerunt, qui in montem sacrum et in Aventinum secesserunt; non itaque patres et avi Valerii dictatoris, qui patricius erat.

In Sacrum montem] In Sacrum montem secessio facta pro libertate plebis, et in Aventinum pro pudicitia. Liv. 2, [32.] et 3, [50.] SIG. V. etiam Florum 1, 23. et 24. Perperam autem mox *postea in Aventinum insederunt* Haverk. *postea Aventinum insederunt agrum* Lovel. 2. Trajectis vocabulis *Aventinum postea insederunt* est in Gaertn.

Matres conjugesque crinibus passis obviae ab urbe veniant] Affirmant hanc lectionem editiones binae vetustissimae: quippe Pall. tres *crinibus sparsis.* l. 1, 13. GEBH. *crinibus sparsis* etiam Voss. duo, Leid. 2. Lovel. 1. 2. 3. 5. Port. Gaertn. et Haverk. Similiter quoque Pierius in cod. antiquo olim invenit, ut monuit ad Virgil. 1. Aen. 480. eamque pro lectionis alterius periphrasi habere videtur. Et recte. *crines* enim *passi* supplicibus ac lugentibus, *sparsi* furore divino correptis tribui solent. V. supra ad 1, 13, 1. *passis* etiam constanter superest in plerisque optimis. Praeterea *ab urbe veniunt* Leid. 1. Paullo ante *Non exspectate*, addita negandi particula, legit Gaertn. *Exspectare* Lovel. 2.

§. 12. *Volscorum legiones*,

13 *exercitus, ne destiteritis inpio bello? T. Quincti, quocunque istic loco, seu volens, seu invitus, constitisti, si dimicandum erit, tum tu in novissimos te recipito: fugeris etiam honestius, tergumque civi dederis, quam pugnaveris contra*
14 *patriam. Nunc ad pacificandum bene atque honeste inter primos stabis, et conloquii hujus salutaris interpres*

quia Romanum habebant ducem, quieverunt] *legionesque* Haverk. V. ad 5, 29, 3. *legiones, q' Romanum habebant ducem* Lovel. 2. V. infra ad 38, 36, 4. Praeterea *quiverunt* Leid. 1.

Vos, Romanus exercitus, non destiteritis inpio bello] *vos vero, Romanus exercitus* Lovel. 5. Portug. et Haverk. Sed esse solet haec particula ex numero eorum, quibus scribae passim verba Livii, quum eorum judicio corrupto male cohaerere viderentur, connectere soliti sunt. V. ad 21, 13, 2. *vos, Romani exercitus* Florent. a m. 2. quasi *vos* jungi non posset singulari *Romanus exercitus*, quum tamen *exercitus* sit conlectivum ex pluribus militibus constans, unde etiam cum plurali construitur. V. ad 3, 28, 2. Et ita *vos* voci singulari, sed quae conlective intelligenda est, alibi jungi solet. Silius 3, 287.

Vos quoque desertis in castra mapalibus itis,
Misceri gregibus Gaetulia sueta ferarum.

quomodo ibi ex Colon. cod. legendum Heinsius docuit. *Gaetulia* vero ibi est incolae regionis Gaetuliae. Praeterea *ne destiteritis* Florent. Voss. duo, Lovel. quinque, Leid. 2. Harlej. 1. Portug. Gaertn. Klock. Haverk. Fragm. Hav. a m. 2. et Hearnii Oxon. N. B. ac C. quod, tot codicibus volentibus, in contextum recepi.

§. 13. *Quocumque istic loco, seu volens, seu invitus, constitisti*] *quoque istic loco* Lovel. 2. [*quousque isthic* Veith.] Tum *constituisti* Haverk. Alibi saepe *constiti* et *constitui* commutantur. V. infra ad 27, 16, 11. *constiti* est in Voss. 2. et Lovel. 3.

Fugeris etiam honestius, tergumque civi dederis, quam pugnaveris contra patriam] *fugens etiam* Lovel. 3. literis *r* et *i* perperam in *n* ob ductuum similitudinem coalescentibus. V. ad 3, 30, 3. In similem codicem incidens librarius Voss. 2. ejus loco dedit *fugiens*. Cavendum itaque, ne hac lectione abrepti Livium scripsisse credamus *fugiens etiam honestius tergum civi dederis*. Reliqui enim codices *fugeris* legunt, omnes omnino τὸ *que* tuentur, nisi quod in uno tantum desit Lovel. 2. Praeterea *cui dederis* Leid. 1. Florent. Lovel. 3. et Gaertn. *tui dederis* Voss. 2. Tum voces *quam pugnaveris* exsulant a Lovel. 5. Denique *intra patriam* Gaertn. V. ad 8, 13, 7. Scriptum forte fuerat *c̃tra*, quod ab *ttra* parum differt. V. ad 10, 5, 11.

§. 14. *Ad pacificandum bene atque honeste inter primos stabis*] *id pacificando* Lovel. 2. *ad* et *id* commutari, modo vidimus hoc cap. ad §. 8. Tum *inter primos*

fueris. Postulate aequa, et ferte: quamquam vel iniquis standum est potius, quam inpias inter nos conseramus manus. T. Quinctius plenus lacrimarum, ad 15
suos versus, *Me quoque, inquit, milites, si quis usus mei est, meliorem pacis, quam belli, habetis ducem. Non enim illa modo Volscus aut Samnis, sed* 16

stabilis Harlej. 1. Mox *int' pres*, pro *interpres*, Haverk. quasi vellet *inter patres*, nullo sensu.

Postulate aequa et ferte] *Postulare aequa* Lovel. 4. *Postulate aeque* Gaertn. *Postulat ea equa* male divisis vocibus Florent. Supra 3, 53, 6. *Adeo aequa postulastis, ut ultro vobis deferenda fuerint.* Deinde *et conferre* Lovel. 4. *et conferte* Neapol. Latinii. Male. *ferre* enim hic est offerre, sive, ut Doujatius exponit, proponere. Supra 4. 10, 2. *Victis conditiones accipiendas esse, non ferendas, respondit.* 10, 19, 8. *Postremo conditionem ferre, quae decretura sit, non orator, sed imperator, uter sit melior.* Epit. Liv. 8. *Missis legatis ad senatum conditionem tulerunt.* Plaut. in Menaechm. 4, 2, 24. *Conditiones tetuli tortas, confragosas.* Eo sensu *ferre judicem* supra dixit 3, 24, 5. *Ni ita esset, multi ferebant Volscio judices.* ubi vide. Alia de verbo *ferre*, pro offerre, infra dicentur ad 34, 59, 2.

Quamquam vel iniquis standum est potius] Id est, vel quantumvis iniqua conditio accipienda est. SIG. Id est, quamvis vel iniqua, quae forsitan postulabitis ac feretis, probanda sunt. *Stare inquis*, ut *stare fama rerum* 7, 6, 6. *stare foedere* 21, 10, 4. quibus locis alia vide. *iniquius* praefert Lovel. 5. a m. 2. Verbum autem *est* deficit in Harlej. 2. et omnibus, quas vidi, edd. ante Froben. anni 1535.

Inpias inter nos conseramus manus] *conferamus* Haverk. quae voces saepissime commutantur. V. supra ad 3, 17, 10. Utrumque in usu fuit, *conserere* et *conferre manus*. V. supra ad 6, 42, 5. Vulgatum itaque, quod reliqui codices tuentur, praeferendum puto.

§. 15. *Si quis usus mei est, meliorem pacis, quam belli habetis ducem*] *mei usus est* Voff. 2. Lovel. 2. 3. Gaertn. et Fragm. Hav. Idem etiam voluit librarius Leid. 1. qui tamen non recte divisis vocibus dedit *me iussus*. Deinde *meliorem pacem, quam belli habetis duces* idem Leid. 1. *meliore pacis* Gaertn. Tum *habebitis* Leid. 2. et Hearnii Oxon. L. 2. Paullo ante *Me quoque, inquit ad milites* Florent.

§. 16. *Non enim illa modo Volscus aut Samnis*] Tò *modo* non adparet in Portug. Tum *Volscis aut. Samnis* Haverk. *Volscus aut Samnius* Fragm. Hav. Mox *noster consul, noster imperator* Lovel. 5. et Gaertn. V. supra hoc cap. ad §. 4.

Cujus auspicia pro vobis experti nolite adversus vas velle experiri] *pro nobis* Gaertn. Sed ita etiam *adversus nos* legen-

bonum animum habere jussis, dictator, equo citato ad urbem revectus, auctoribus Patribus, tulit ad populum in luco Petelino, ne cui militum fraudi secessio

Quinctio laudato Leid. 1. Fragm. Hav. a m. 1. et ed. Mediol. anni 1505. *conlaudari* sive de uno diei, qui plures, sive de pluribus, qui unum laudant, supra vidimus ad 7, 11, 9. hic vero usurpatur de uno dictatore Valerio, qui unum etiam Quinetium laudat. Ita 8, 25, 13. *Conlaudatus ab imperatore tria millia militum accepit.* 35, 11, 6. *Conlaudatum eum consul spe praemiorum onerat.* unus Gnatho *conlaudat* Thrasonem apud Terent. in Eun. 5, 9, 59.

— — postquam eis mores ostendi tuos,
Et conlaudavi secundum facta et virtutes tuas.

In Adelph. 3, 4, 4.

— — — conlaudavit filium:
Mihi, qui id dedissem consilii, gratias egit.

Dictator, equo citato ad urbem revectus] Pall. duo, pr. ac tert. *dictator citato ad urbem directus.* Sed *dirigere* eo significatu Livii aetate non in usu erat. De eo aliquid notavi in Crepundiis 3, 21. GEBH. *dictatorē quo citato* Florent. *dictatorque equo citato* Fragm. Hav. a m. 1. *dictator citato*, media voce omissa, Voss. 2. et Lovel. 3. V. ad 3, 23, 3. Sed *equo citato*, ut reliqui servant, genuinum puto. Supra 1, 27, 7. *Eques citato equo nunciat regi.* e. 57, 8. *Citatis equis advolant Romam.* 2, 47, 3. *In eam partem citato equo advectus.* 26, 15, 8. *Inde citato equo Cales percurrit.* (*30, 12, 10.) 34, 20, 8. *Equo citato subter murum hostium ad cohortes advehitur.* et alibi. Silius Ital. 10, 248.

Tum vero incumbunt Libyes super, ipse citato
Ductor equo, qua flatus agit, qua pervius ensis.

l. 11, 407.

Ac ponat ritus vescendi, saepe citato
Dum residet sub casside equo.

vers. 526.

— — vidi, quum Varro citato
Auferretur equo, projectis degener armis.

Deinde *ad urbem directus* Lovel. 3. quod rejicienti Gebhardo adsentior. *ad urbem reversus* Lovel. 4. Sed alibi etiam haec vocabula in membranis confundi solent. Ita 3, 70, 6. ubi etiam locutionem *revehi equo* inlustravi. (*37, 24, 9.) Adde infra 34, 15, 3. *Ipse ad secundam legionem, quae in subsidio posita erat, equo revehitur.* Ita Mogunt. eod. et ex eo Aldus. Priores vocem *equo* similiter, ut hoc loco, omiserant; quae eadem etiam in codd. scriptis aliis non adparebat.

Tulit ad populum in luco Petilino] 6, [20, 11.] *Petelinum lucum* appellavit. Plutarchus etiam in Camillo [p. 148.] Πετηλῖνον ἄλσος. apud Varronem de lingua Latina l. 4. [p. 15.] est *Petilius*, pro *Petelinus*, per mendum. SIG. *in luco Petillini* Florent. Voss. duo, Leid. 1. et Lovel. 3. ac 5. *in luco Petullini* Lovel. 1. *in luco Pelletini* Lovel. 2. *in luco Petellini* Har-

esset. Oravit etiam bona venia Quirites, ne quis eam rem joco seriove cuiquam exprobraret. Lex 4 quoque sacrata militaris lata est, ne cujus militis

lej. 1. *in luco Petelini* Harlej. 2. *in luco Petilini* Leid. 1. Lovel. 4. Haverk. et Fragm. Hav. *in loco Petillini* Gaertn. et edd. priores. Sed alibi saepe *locus* et *lucus* commutantur. V. ad 21, 48, 4. *in luco Petillini* deinde substitutum est in Veneta anni 1495. *in luco Petellini* in Ascens. *in luco Petilino* in Froben. anni 1531. quod in uno apud me superest Portug. et ab eo, qui primus ita emendavit, desumtum videtur ex 6, 20, 11. Verum si lucus hic ab aliquo ex gente Poetelia nomen accepit, quod verisimile esse ibidem dixi, non casu patrio *Poetelini*, ut habent hic tantum non omnes codices, sed *Poetelino* legendum erit.

Ne cui militum fraudi secessio esset] *superanti*, pro *fraudi*, Voss. 2. et Lovel. 3. *fraudis* Leid. 1. Harlej. 1. et Fragm. Hav. a m. 1. Sed ultima litera fini vocis adhaesit ex principio sequentis. V. infra ad 28, 25, 2. *ne cui militum seditio fraudi esset* Lovel. 4.

Oravit etiam bona venia Quirites] Sic supra 6, [40, 10.] *Puta me ex media concione unum civem succlamare: Bona venia vestra liceat ex his rogationibus legere, quas salubres nobis censemus esse.* SIG. Terent. in Phorm. 2, 3, 31.

Adolescens primum abs te hoc bona venia peto.

cum bona venia Livius etiam infra dixit 29, 17, 6. *Cum bona venia, quaeso, audiatis, Patres conscripti, id quod invitus dicam.* Quomodo etiam *cum bona pace* saepius Livius dixit. V. quae infra notantur ad 28, 37, 4. Deinde *oravit enim* Portug. solito scribarum errore. V. ad 36, 41, 3.

Ne quis eam rem joco seriove cuiquam exprobraret] *joco serione* Gaertn. *joco se novae* Lovel. 3. ubi non tantum voces indocte distinctae, et diphthongus *ae* pro simplici *e* scripta, sed et literae *ri* in *n* coaluere, ut saepe alibi factum est. V. ad 3, 30, 3. Deinde *exprobaret* ex minus distincta verba praeeuntis pronunciatione Voss. 2. Lovel. 2. 3. Haverk. et Fragm. Hav. a m. 1.

§. 4. *Lex quoque sacrata militaris lata est*] Hanc legem cum nuper Jurisperitus inter caeteras Romanas leges edito de his libro allegasset, ne uno quidem verbo dignatus est eam explicare, cum ex proposito id in plerisque aliis legibus fecisset. Nos id non agimus. Admonendus tamen est lector, ut consideret, quare id noluerint milites, videlicet haud dubiam infamiam denotante hac deletione. GLAR. *est lata* Gaertn. Verum τὸ *est* deficit in Portug. et Haverk. Mox *ne cui militis scripti nomen* Haverk. *ne cui militi scripti nomen* Leid. 2. Sed ultima litera τοῦ *militis* intercepta est a prima sequentis vocis. V. infra ad 37, 29, 5. In eodem etiam Leid. 2. vox *nomen* non adparet. Praeterea *deberetur*, pro *deleretur*, Fragm. Hav. a m. 1. *deglerетur* Lovel. 4. quomodo etiam peccabatur a librariis supra hoc lib. c. 35, 5.

scripti nomen, nisi ipso volente, deleretur. additumque legi, ne quis, ubi tribunus militum fuiſſet, poſtea ordinum ductor eſſet. Id propter P. Salonium poſtulatum est ab conjuratis; qui alternis pro-

Ne quis, ubi tribunus militum fuisset, postea ordinum ductor esset] Hoc cum additur, *Tribuni* nomen honoris fuiſſe exiſtimo, at *ductoris ordinum* officii. Sed de hoc attigimus nonnihil 2, [27, 6.] ubi de primipilo M. Lectorio diximus. GLAR. Paullo ante *addictumque legi* Leid. 2. V. supra ad 6, 15, 9. *additum legi*, omissa copula, Lovel. 2.

§. 5. *Sed id propter Salonium postulatum est ab conjuratis*] *Sed* redundat. GELEN. *Sed id propter* servant Voſſ. 2. Leid. 1. Lovel. 2. 3. 5. Portug. Gaertn. Haverk. Fragm. Hav. et Hearnii Oxonienses; primusque editorum id Aldus adm[iserat], quum ab antiquioribus excusis et reliquis scriptis ex[sularet]. Non male. Videtur enim repetitum eſſe ex proxime praecedentis vocis syllaba finali, quemadmodum etiam interdum alibi peccarunt librarii. V. supra hoc lib. c. 6, 7. *Pro id propter* habet Klock. Deinde *P. Salarium* Lovel. 5. a m. 1. *P. Salanium* Portug. et Hearnii Oxon. B. non tantum hic, sed et bis infra §. 7. ubi in Lovel. 5. *Solonius* vocatur, reliquis recte tribus illis locis vulgatum tuentibus, nisi quod *Salonum* sit hic in Lovel. 4. Tandem *a conjuratis* idem Lovel. 4. cum Gaertn. et Fragm. Hav. ut ot editis ante Aldum.

Et tribunus militum, et primus centurio erat, quem nunc primipilum adpellant] Melius in vetuſtis codicibus legitur *primipili*, quam in vulgatis codicibus *primipilum*. GELEN. Primum *et* deficit in Leid. 2. Voſſ. 1. et Lovel. 1. Sed v. ad 2, 44, 3. *et tribunus militum etiam centurio erat* Gaertn. Tò *erat* non adparet in Leid. 2. Deinde *primipilum* tantum inveni in Leid. 2. Lov. 2. 4. et Harlej. 2. Hearnius etiam in uno Oxon. C. *primumpili* in Harlej. 1. Reliqui recte *primi pili*. V. supra ad 2, 27, 6.

§. 6. *Quod semper adversatus novis consiliis fuisset*] Voces *adversatus* et *fuisset* deficiunt in Lovel. 2. *novis consiliis aversatus* praefert Leid. 2. Verum ita *nova consilia* dicendum fuiſſet. Eſt itaque error librarii, voces *aversari* et *adversari* confundentis, ut etiam alibi factum eſt. V. ad 4, 12, 8. et mox hoc cap. ad §. 8. *adversarius novis consiliis fuisset* Lovel. 4. quod eodem modo dictum foret, quo *amicus populo Romano, hostis Patribus, inimicus imperatori*, et similia plura dicuntur, de quibus infra v. ad 39, 47, 11. Sed et hoc potius erranti librario adscribo. Similiter enim etiam alibi in Mſtis peccatur. V. supra ad 6, 40, 3.

Et ne particeps eorum esset, qui ab Lautulis fugissent] Obscurus est sensus, quem ego hercle non intelligo. Haud dubie dicere vult, eum cum illis conjurare noluiſſe, ideoque illos nolle eum in futurum suum eſſe primum centurionem. Caeterum Lautularum antea mentio habita: at de fuga ab Lautulis nihil prorsus. Ego locum mutilum puto, ac illud *et* ante *ne*

pe annis et tribunus militum, et primus centurio erat, quem nunc primi pili adpellant. Huic infensi 6
milites erant, quod semper adversatus novis consiliis fuisset, et ne particeps eorum esset, qui ab Lautulis

tollendum esse. GLAR. Vet. lib. *nec particeps eorum esset.* placet. SIG. Ab Sigonio est *nec particeps*, qui vulnus vulnere aggravavit. MSS. et prius editi: *et ne particeps.* Qui sunt autem, qui fugerunt ab Lautulis? Adolevisse et prorupisse conjurationem per illos, qui substitissent ibi, aliosque ab consule missos excepissent, cognovimus. Si qui aufugerant, recte fecerant, quorum consilii ac fugae qui participes esse noluerunt, videntur sensisse cum conspiratis, neque illis odio esse posse. Licet opinari, Salonium ipsum exceptum cum aliis, quod tum quoque flagitium illud improbaret, ab tumultuantibus fuga se subduxisse, eosque habuisse offensos. Scripsit Livius: *quod semper adversatus novis consiliis fuisset, et, ne particeps eorum esset, ab Lautulis fugisset.* Hoc etiam me monuit Alb. Rubenius. J. FR. GRON. *nec particeps eorum esset*, ut Sigonius in vet. lib. invenit, praeferunt soli apud me Portug. et Haverk. apud Hearnium vero Oxon. L. 2. et C. *et particeps eorum esset* Lovel. 2. et ejusdem Hearnii B. qui illud forsan rectius esse judicavit. Et sane eo sensu fere est apud Terent. in Heaut. 1, 1, 98.

Nisi ubi ille huc salvus redierit meus particeps.

Id tamen huic lectioni obstat, quod res quidem casu secundo, sed persona plerumque casu tertio exprimi soleat. V. loca laudata Gronovio ad Senec. Herc. Fur. 369. Reliqui codd. vulgatam ante Sigonium lectionem probant. Si quis Glareani *et* ante *ne* tollentis conjecturam veram putat, voculam illam ex ultimis literis praecedentis *fuisset* repetitam existimare poterit; quod alibi non raro factum est. V. infra ad 39, 18, 8. Verum illam minus adhuc, quam Hearnii emendationem probo. Displicet enim non modo propter illud, propter quod sententia Hearnii, sed etiam propter rationem, quam huc adtulit Gronovius. Accedit, *ne particeps eorum esset, qui ab Lautulis fugissent*, considerari non posse, tamquam legitimam caussam, *cur novis consiliis adversatus fuisset.* Quum enim, hac lectione recepta, per hos qui ab Lautulis fugerunt, intelligendi sint auctores novorum consiliorum, qui nova consilia probarunt, Livius diceret, adversatus est novis consiliis, ne eum aliis nova consilia probaret, ne particeps esset eorum, qui nova consilia probabant. Voces *qui ab Lautulis fugissent* desunt in Voss. 2. quibus deletis posset probari Sigonii lectio, *quod semper adversatus novis consiliis fuisset, nec particeps eorum esset.* Sed neque illud verum judico. Posset etiam legi *quod semper adversatus novis consiliis, ne particeps eorum esset, ab Lautulis fugisset.* Certe *fuisset* in uno deesse antea vidimus. Huic tamen conjecturae illa Gronovii praestat, quod minus a vulgato recedat, et sensus eodem cedat. Nihilominus, ut de vera lectione constet, codices

7 fugiſſent. Itaque quum hoc unum propter Salonium ab senatu non inpetraretur; tum Salonius, obteſtatus Patres conscriptos, ne suum honorem pluris, quam concordiam civitatis, aeſtimarent, per-

integriores exspectandos censeo. Interim, ejecta Sigonii lectione, eam, quae antea obtinebat, reduxi.

§. 7. *Obtestatus Patres conscriptos, ne suum honorem pluris, quam concordiam civitatis, aestimarent*] *obstinatus Patres conscriptos* Haverk. *obtestatus Patribus conscriptis* Voſſ. 2. Lovel. 3. et Gaertner. quem errorem iterum inde ortum puto, quod per literas singulares scriptum fuerit *obtestatus P. C.* quae quomodo reddendae forent, indocti librarii non intelligebant. V. ad 10, 10, 2. Deinde *plus, quam concordiam* Voſſ. 1. Leid. 2. et Lovel. 1. ut *plus* adverbialiter sumatur pro magis. Sed alterum eſt elegantius. Insuper *estimarent* Lovel. 2. 3. Gaertn. et Fragm. Hav. Paullo ante *imperaretur*, pro *impetraretur*, Leid. 1. Lovel. 2. 3. et Fragm. Hav. a m. 1. solito scribarum errore. V. infra ad 9, 30, 10. *imperatore* Gaertn. Similis forme locus, quod ad sensum adtinet, supra est 4, 44, 9. *Nec senatui tanti se civem aut quemquam alium debere esse, ut in parcendo uni malum publicum fiat.* ubi illud *tanti* hic etiam *pluris* firmat.

§. 8. *Ut de stipendio equitum (merebant autem triplex ea tempestate) aera demerentur*] Lego *aera diruerentur*, quomodo video Mſto jam confirmar . V. Feſtum in *Dirutum*. et Nonium in *Aere diruti*. KLOCK. Recte *ea tempestate*, non sua et Caesarum aetate. Dilucide hoc expedivit Schelius in Dissert. ad Polybium c. 4. Vidit etiam aliquid Lipsius 5. de Milit. Rom. Dial. 16. sed quasi per nebulam. DUK. *et de stipendio* Lovel. 2. V. ad 21, 28, 8. *ut nec de stipendio* Leid. 2. Cl. Jac. Gronovius edidit *ut stipendio equitum* etc. *aera demerentur*. eamdemque lectionem servavit nupera editio Amſtelaed. Sed praepositionem *de* servant omnes libri. Et ita Livius loquitur supra 3, 33, 10. *Ut demtum de vi magistratus populi libertati adjiceret.* Horat. 1. od. 1, 21.

Nec partem solido demere de die
Spernit.

Ovid. Epist. 18. Her. 103.

Deque tuis demtos humeris mihi tradis amictus.

ubi v. Cel. Burmann. Cum praepositione *ex* conſtruit Livius infra 34, 54, 5. *Demtum ex dignitate populi, quidquid majestati Patrum adjectum esset.* ubi vide. Deinde *merebat autem triplex ea tempestate*, id est *merebatur*, Lovel. 4. solita varietate. V. ad 38, 40, 1. *merebant ut autem triplex ea tempestate* Leid. 1. *merebant autem ut triplex ea tempestate* Voſſ. 2. Leid. 2. Lovel. 2. 3. et Fragm. Hav. a m. 1. In illo *τὸ ut* repetitum eſſe potuit ex ul-

perpulit, ut id quoque ferretur. Aeque inpotens 8 postulatum fuit, ut de stipendio equitum (merebant autem triplex ea tempestate) aera demerentur, quod adversati conjurationi fuissent.

XLII. Praeter haec invenio apud quosdam, L. 1

timis literis vocis praecedentis *merebant:* quale exemplum etiam supra habuimus ad 6, 3, 3. et ita infra 9, 34, 25. in his *vero* eadem particula nata forsitan est ex vocis sequentis *triplex* nota *III.* et deinde utrumque *ut* et *III.* vel *triplex* simul in contextum receptum fuit. *merebant autem triplex ea aestate aes* Gaertn. et Haverk. Similiter etiam legit Lovel. 2. sed in eo vox sequens *aera* omittitur. At τὸ *aes* pro librarii glossemate habendum est. *triplex*, nempe *stipendium*, quod modo praecessit. Supra 5, 12, 12. *Tribunus militum priore anno fuerut, triplexque stipendium equitibus dederat.* Intellige vero triplex ejus, quod pedites accipiebant. V. Lipsium 5. de Milit. Rom. Dial. 16. Vox *autem* deficit in Leid. 2. Alibi saepe eamdem particulam librarii interponere soliti fuerunt. V. ad 21, 40, 11. Hic tamen cum reliquis codd. servanda est. Infra 28, 24, 4. *Concitatis popularibus (Lacetani autem erant) et juventute Celtiberorum excita.* Tandem de locutione *dirutus aere* v. Lipsium 5. de milit. Rom. Dial. 13. et Manut. ad Cic. 5. in Verr. 13. Klockii tamen conjecturam non probo. Antiqui enim scriptores potius militem *aere dirui*, quam *aes dirui*, dixerunt, ut ex locis, quae viri docti modo memorati adduxerunt, constat; quamvis non ignorem, apud Fest. l. l. ubi locutio haec exponitur, dici, *quod aes diruebatur in fiscum.* Praeterea *aere dirutus* miles secundum Fest. ibid. dicebatur, *cui stipendium ignominiae caussa non erat datum.* hic vero non *ignominiae caussa*, sed ut lucrum minueretur, de stipendio equitum demtum pedites volebant. Praeterea cod. quem Klockius consuluit, non legebat *dirverentur*, sed, ut sua manu ex eo excerpsit, *deruerentur.* in qua scriptura nihil aliud commissum, quam quod litera *m* in literas *ru* dissoluta, eaque ratione ex *demerentur* factum sit *deruerentur.* Solent autem passim literae *m* et *ru* in Mstis commutari. V. ad 9, 14, 9.

Quod adversati conjurationi fuissent) qui *aversati* Lovel. 2. V. ad 37, 35, 3. *quod aversati* Leid. 1. et Gaertn. *quod adversarii conjurationis fuissent* Lovel. 4. V. supra hoc cap. §. 6.

§. 1. *Praeter haec invenio apud quosdam, L. Genucium*] *Praeter hoc* Voss. 2. et Fragm. Hav. *Praeter h'* ambigue Lovel. 3. Deinde *L. Henucium* Gaertn. *L. Gemitium* Lovel. 3. et Fragm. Hav. *L. Gemicium* Haverk. *L. Genutium* Lovel. 2. 4. et Leid. 1. Sed supra v. ad 2, 52, 3.

Tribunum plebis tulisse ad populum] *tulisse ad plebem* Voss. 2. Leid. 1. Lovel. 3. 4. Gaertn. Fragm. Hav. et Hear-

Genucium, tribunum plebis tuliſſe ad populum, ne
2 foenerare liceret: item aliis plebiscitis cautum, ne
quis eumdem magistratum intra decem annos cape-
ret; neu duos magistratus uno anno gereret; uti-
que liceret consules ambos plebejos creari. quae
si omnia concessa sunt plebi, adparet, haud par-
3 vas vires defectionem habuiſſe. Aliis annalibus pro-

nii Oxon. N. Sed, reliquis editam lectionem propugnantibus, eam non mutandam censeo. Saepe enim *populus* pro illa parte populi, quae Romae proprie *plebs* dicebatur, et ad quam ferendi potestas tribunis competebat, poni solet. Infra 10, 13, 9. *Tribunique plebis nihil id inpedimenti futurum ajebant, se ad populum laturos, uti legibus solveretur.* 3, 9, 5. *Legem se* (C. Terentillum Arsam tribunum plebis) *promulgaturum, ut quinque viri creentur legibus de imperio consulari scribendis. Quod populus in se jus dederit, eo consulem usurum.* Martial. 8. Epigr. 50.

Vescitur omnis eques tecum,
populusque, Patresque.

Et ita saepius ipse aliique.

Ne foenerare liceret] *foenerari* Lovel. 4. 5. Portug. a m. 1. Haverk. et Hearnii Oxon. B. et C. atque ita hunc locum laudat Salmas. de modo Usur. c. 7. p. 292. quum tamen alterum in omnibus edd. supersit, nisi quod in una vel altera *foenerare* legatur, de quo v. Dausquej. in Orthogr. part. 2. hac voce. Grammatici plerumque diſtingunt, ut *foenerare* sit δανείζειν sive foenore dare, *foenerari* autem δανείζεσθαι sive foenore accipere. Quae diſtinctio si vera foret, vulgatum servandum eſſet. Non enim tam Genucius ad populum tuliſſe videtur, ne foenore accipere, quam ne foenore dare liceret. Nam ita saepius foeneratores, id est, qui pecuniam foenori dabant, multati fuiſſe leguntur, non autem qui foenori acceperant. Verum grammaticos falli, et *foenerare* ac *foenerari* eodem sensu usurpari, docuit Salmas. de Usur. c. 1. V. etiam infra ad Epit. Liv. 74. Utrum igitur legatur, sensus erit idem, atque interdictum fuiſſe Livius narrabit, ne quis foenori daret. Quum autem plerique et optimi codd. vulgatum servent, ab eorum lectione discedendi nullam legitimam cauſſam video.

§. 2. *Neu duos magistratus uno anno gereret*] *ne duos magistratus* Voſſ. 2. Lovel. 3. et Gaertn. *nec duos magistratus* Voſſ. 1. Leid. 2. Lovel. 1. 5. Portug. Haverk. Fragm. Hav. et Hearnii Oxon. N. L. 2. et B. Verum omnes optimi recte stant cum vulgato. V. supra ad 2, 15, 2. Deinde uno *anno ageret* Lovel. 2. 3. quae verba saepe in Mſtis commutantur. V. infra ad 22, 28, 1. Paullo ante vox *aliis* deeſt in Gaertn. et tum *annos* in Voſſ. 2. et Lovel. 1. ac 3. quasi illa ex sequentibus repetenda foret. Sed reliqua Mſtorum turba eam optime servat.

ditum est, neque dictatorem Valerium dictum, sed per consules omnem rem actam: neque, antequam Romam veniretur, sed Romae, eam multitudinem conjuratorum ad arma consternatam esse; nec in 4
T. Quinctii villam, sed in aedes C. Manlii, nocte inpetum factum, eumque a conjuratis comprehensum, ut dux fieret: inde et quartum lapidem pro-

Utique liceret consules ambos plebejos creari] *utque liceret* Leid. 2. Sed *utique* hic ponitur pro *et uti*. V. ad 3, 30, 7. *uti* autem saepe usurpatur pro *ut*, cum quo etiam frequenter in Mstis commutatur. V. infra ad 37, 46, 10. Voces *utique liceret* exsulant ab Gaertn. quemadmodum etiam *plebejos* ab Harlej. 2. Paullo post *appareret*, pro *apparet*, Haverk. cujus librarius *appar'et* scriptum se vidisse credidit. V. infra ad 39, 52, 6.

§. 3. *Aliis annalibus proditum est, neque dictatorem Valerium dictum*] *Aliisque annalibus* Haverk. Tum *dictatorem Valerium dixit* Portug. a m. 1. Mox *per consulem*, pro *per consules*, Harlej. 2. omnesque excusi usque ad Frobenium, qui anno 1535. vulgavit *per COSS*. Ex reliquis scriptis nonnulli quidem *per cons̄*. vel *per cons̄s̄*. at plerique et optimi diserte *per consules*. V. infra ad 10, 10, 2. Praeterea *omnium rem*, pro *omnem rem*, Haverk. V. supra ad 6, 22, 6. Ceterum verba *neque dictatorem* etc. *rem actam* non adparent in Leid. 2. omissa librarii inertia ob repetitionem vocis *neque*. V. ad 9, 11, 11.

Ad arma consternatam esse] *Consternari* est erigi et concitari, hoc loco: ut 8, [27, 9.] *Tumultu sanos etiam consternante animos*. et 34, [2, 6.) *Consternatio muliebris*, pro seditione mulierum. Sic [Nonius] Marcellus. SIG. V. infra ad 10, 43, 13. Paullo ante *Roma venirent*, pro *Romam*, Lovel. 4. et Leid. 1.

§. 4. *Nec in T. Quinctii villam, sed in aedes C. Manlii, nocte inpetum factum*] *ne in T. Quinctii villam* Fragm. Hav. a m. 1. *neç initi Quintii villam* Harlej. 1. *nec in T. Quintii villa* Haverk. Tum *sed in aedis* more antiquo Florent. Voss. 1. Leid. 1. Harlej. 1. Lovel. 1. 4. et Klock. *sed in aedem* Lovel. 2. 5. Portug. Haverk. et Hearnii Oxon. N. L. 2. et B. Deinde *T. Manlii* Voss. 2. et Lovel. 3. *C. Manili* Florent. Voss. 1. Leid. 1. Lovel. 1. et Harlej. 1. *C. Mallii* Lovel. 3. et Gaertn. V. ad 34, 53, 2. Denique ordine mutato *impetum nocte factum* Portug. et Haverk.

Eumque a conjuratis comprehensum] *ob conjuratis* Portug. a m. 1. *ab conjuratis* a m. 2. quod etiam praefert Haverk. Sed praepositio deficit in Leid. 2. et Lovel. 1. Tum *comprensum* Voss. 2. Lovel. 3. et Portug. Mox τὸ *ut* non adparet in Gaertn.

5 fectos loco munito consedisse. nec ab ducibus men-
tionem concordiae ortam; sed repente, quum in
aciem armati exercitus processissent, salutationem
6 factam: et permixtos dextras jungere, ac complecti
inter se lacrimantes milites coepisse, coactosque
consules, quum viderent aversos a dimicatione mi-
litum animos, retulisse ad Patres de concordia re-

§. 5. *Repente, cum in aciem armati exercitus pracessissent*] *repente tecum in atia est armatis exercitus* pradigiose corruptus Leid. 1. in *tecum* autem prima syllaba repetita est ex ultima syllaba vocis praecedentis. V. ad Liv. 37, 41, 5. Voces *in aciem* amittuntur in Lovel. 2. In verbis praecedentibus *a ducibus* praefert Gaertn. *ortam* vero deficit in Haverk.

§. 6. *Permixtos dextras jungere, ac camplecti*] *permixto dextras jungere* Leid. 1. *permixto dexteras jungere* Haverk. *permixtos dextras injungere* Fragm. Hav. Virgil. 1. Aen. 408.

— — — *Cur dextrae jungere dextram*
Nan datur, ac veras audire et reddere vaces.

Ubi Servius: *Majorum enim haec fuerat salutatia: cujus rei τὸ ἀίτιον, id est, caussam, Callimachum secutus, exposuit, asserens amnem eorum hanarem dexterarum eanstitisse virtute: ab quam rem hac se venerabantur corporis parte.* Tum *et complecti* Lavel. 4. *ac campleti* Voss. 1. et Lavel. 1. a m. 1. in quo manus 2. in margine adscripsit *complexi*, quad etiam praefert Leid. 2.

Quum viderent aversos a dimicatiane militum animos] *adversas a dimicatione* Voss. 2. Lovel. 1. 3. 5. et Fragm. Hav. a m. 1. V. ad 2, 31, 6. *aversas ab dimicatiane* Portug. et Haverk. *aversos dmiratiane* Gaertn. Paulla ante *coaptasque* Fragm. Hav. a m. 1. *caatosque* Lovel. 1. [*captosque* Veith.]

Retulisse ad Patres de cancardia reconcilianda] *ad Patres retulisse* Leid. 1. Insuper *de cancordia concilianda* Portug. a m. 1. V. supra ad 2, 41, 8.

§. 7. *Eamque campositam fuisse inter antiquas rerum auctores canstat*] *eamque positam fuisse* Lovel. 1. quomado *posito legis certamine* supra est 3, 30, 3. *positi furares* apud Ovid. in Rem. am. v. 497. *panere metum* v. 544. *panere amorem* Propert. 1. El. 9, 8. ubi v. Passerat. Sed vulgatum verius est. Non tantum enim inter rerum auctores canstat *seditianem positam*, id est omissam, esse, sed etiam campositam, id est, ea *amissa* concordiam recanciliatam esse. Suet. Caes. 4. *Camposita seditiane civili.* Deinde vax *rerum* deficit in Lavel. 4. Eamdem etiam omisit Caelius Secundus Curio, cujus deinde errarem adaptarunt Lugdun. anno 1553. et Basil. annis 1554. ac 1555. Sed recte

concilianda. adeo nihil, praeterquam seditionem fuisse, eamque compositam, inter antiquos rerum auctores constat. 7 Et hujus fama seditionis, 8 et susceptum cum Samnitibus grave bellum, aliquot populos ab Romana societate avertit: et, praeter Latinorum infidum jam diu foedus, Privernates etiam Norbam atque Setiam, finitimas

reliqui codd. et editt. vocem servant. *Rerum scriptores* ut infra 21, 1, 1. *Licet mihi praefari, quod in principio summae totius professi plerique sunt rerum scriptores.* 38, 56, 5. *Nec inter scriptores rerum discrepat solum.* 39, 50, 10. *Ab scriptoribus rerum Graecis Latinisque tantum huic viro tribuitur.* Praeterea *stat*, pro *constat*, Lovel. 4. a m. 1. Male. V. ad 36, 35, 8.

§. 8. *Ab Romana societate avertit, et praeter Latinorum infidum jam diu foedus*] *a Romana societate*, Gaertn. et edd. ante Aldinam. *ab societate Romana* Leid. 2. Tum *jam diu infidum foedus* Lovel. 4. Paullo ante *τὸ bellum* deest in Leid. 2.

Privernates etiam Norbam atque Setiam finitimas colonias Romanas] Locus hic in scriptis plerisque mire est corruptus. *Privernates etiam Norbe atque Setiam finitimas colonias Romanas* praefert Harlej. 1. cum ed. Rom. anni 1472. unde non differt Parm. nisi quod *Norbē* habeat. Conveniunt etiam Harlej. 2. et Florent. nisi quod in illo sit *Norbani*, in hoc *Sediam*. *Privernates etiam Norbe atque etiam finitimas colonias Romanas* Voss. 1. a m. 1. Sed alibi quoque *Setiam* et, litera initiali omissa, *etiam* in Mstis commutantur. V. etiam supra ad 6, 30, 9. Pro hac tamen scriptura manus 2. ita interpolavit *Privernates etiam orbe atque situ etiam finitimas colonias Romanas*; quomodo etiam legit Lovel. 1. *Privernates etiam orbe atque sed etiam finitimas colonias Romanas* Leid. 1. *Privernates etiam Norbe etiam finitimus colonias Romanas* Leid. 2. *Privernates etiam Norbae atque Secii finitimas colonias Romanas* Lovel. 2. *Privernates etiam Norbamque finitimas colonias Romanas* Voss. 2. *Privernates etiam sed jam* (voluit librarius scribere *Setiam*) *Norbamque finitimas colonias Romanas* Lovel. 3. *Privernates Norbaque etiam finitimas colonias Romanas* Fragm. Hav. a m. 1. *Privernates Setiam Norbamque finitimas colonias Romanas* a m. 2. ut et Gaertn. *Privernates etiam non Ardeates tantum sed etiam conscientiam* (forte librarius dare voluit *Consentiam*, sed male) *Norbamque colonias Romanas* Haverk. *Privernates etiam non Ardeates tantum, sed etiam Sutrum colonias Romanas* Portug. *Privernates etiam non Ardeates tantum sed et Sutrium colonias Romanas* Lovel. 5. *Privernates etiam non Ardeates tantum sed etiam Sutrium colonia Ro-*

colonias Romanas, incursione subita depopulati sunt.

manas Oxon. B. apud Hearnium, qui scriptum ita credidit pro *coloniam Romanam*. *Privernates atque Ardeates non tam Norbae* (pro *non tantum Norbam*) *sed et Sutrium et finitimas colonias Romanas* codd. L. 2. et C. apud eumdem. [*Privernates ac Ardeates non tantum sed etiam Sutrium et finitimas* Veith.] Solus tantum meorum Lovel. 4. nihil mutat: ut nec forte Klock. ex quo nihil variantis scripturae notatur. Et sane, vulgatam lectionem verissimam esse, docet initium libri sequentis. *Setini Norbanique Romam nuncii defectionis Privernatium cum querimoniis acceptae cladis venerunt.* Ubi tamen non nulli etiam codices turbant.

Incursione subita depopulati sunt] Hearnius testis est, in Oxon. B. legi *populati sunt*. Sed omnes mei vulgatum servant. Non raro autem hae voces in Mstis commutari solent. V. supra ad 2, 62, 2.

MAG 2005769